

۱۱۰ کرا ۲

כתבי ב. כצנלסון

ב. כצנלסון בשנת 1939

כתבי ב. בצנלסון

ברך תשע"ו

חוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל

כל הזכויות שמורות
נדפס בארץ-ישראל
Printed in Eretz-Israel
*דפוס דבריא, תל-אביב
תש"ח

ה ת ו כ ן

נזכח הפנידה של ממשלת המנדט

לא עת פתרונות — עת להיאבק

- 11 (בועד הפועל הציוני, חשון תרצ"ט, נובמבר 1938)
- 19 בימי מינכן
- 28 ועידה לשם מה ?
- 30 לאחר לונדון
- 57 בשנת היובל הזאת (באחד במאי 1939)
- בקונגרס הציוני העשרים ואחד
- (כל עוד לא הרעים הרעם — האומנם בדרכנו הישנה
בלבד ? — ויהי נשקך טהור — מה פעלנו בכוח
ההבלגה — התנוונות בתוך טרור — ניגודים
שנתישנו — עליה „אי־חוקית“ מהי — תפילת הים
המודרנית — הפליט היהודי בראש המערכה — מי
עושה אותנו עבריינים — למצב הפנימי — לבדק
הבית)
- 61

בראשית מלחמת־העולם

- 85 עם גזירת הקרקע
- 96 בהתקרב החזית . . .
- 118 בנבנו אל הקיר

לאיחוד התנועה הקיבוצית

- 143 מול קיר (ב.יום הפעילים" של הקיבוץ המאוחד)
156 במועצת נען
179 במועצת דגניה

לאיחוד עם „השומר הצעיר“

- 193 למען דעת
195 גם בשחוק יכאב לב

עם מדריכי נוער

- 241 בזכות המבוכה וכגנות הטיח

אישים

- 269 בן שגלה
280 נחמיה דה־לימה
286 יעקב זאב לצקי־ברתולדי
286 דברי פרידה מעם ד״ב היו
286 אוטו רוזנבאום

דברים

- שלא נשתלכו בפרקים הקודמים
293 ברכה ל־רביבים“
294 חג גבעת־השלושה . . .
300 יצירתנו נמדדת אך באמת־מידה של חוץ

מילותאיים

- 303 המצב המדיני . . .
326 בחגה של הקרן הקימת . . .

335	ספר המעל נתפרסם — ומה עתה ?
348	דברים בשיחת חברים בכנרת
350	הישוב במלחמה והמלחמה בישוב
372	עם הגירוש למאוריציוס
377	הערות
390	מפתח ענינים, שמות ומקומות .

ברל — בקבוצת כנרת, במסיבת חברים מהקבוצה, מעין־חרוד וממקומות אחרים.

נוכח הבגידה של ממשלת המנדט

לא עת פתרונות — עת להיאבק

(בוועד הפועל הצינזי. חשון תרצ"ט, נובמבר 1938)

עם פתיחת הוועד הפועל, כשנתפנסנו יחד אחרי ברד המכות — הסגרת יהודי צ'כוסלובקיה לידי היטלר, גירוש נתיני פולין מאשפנו, הדין־וחשבון של ועדת וודהד, ובעצם הזנעה הנאצית החדשה האיזמה מפל הקודמות לה, — נראה היה לי כי בנו, הנאספים כאן, חוזרת ומתגלמת תמונת־קדומים: עדת יהודים נמלטים, מאוחדים אחדות מיוחדת במינה שאין פמיתה בעולם, אחדות שהיא למעלה מפל הניגודים הזמניים: ללא מפלט, ללא דרך וללא מוצא וללא ידיעה מאין יבוא עזרם, ואף על פי כן הם עומדים בפני כל העולם, ובעמידתם זו גם פוחם.

עם המשך הויפוח הלכה הרגשה זו וגזה. חזרנו ל„מציאות“, פלומר, להרגלינו. שכחנו כי הוטלנו שוב למרתפי האינקביזיציה. שכחנו כי פוחות עצומים המשתלטים בעולם החליטו לכלותנו, לכלות את פולנו, על ניגודינו האמיתיים והמדומים.

על מה אנו מתנפחים פה הפעם? על יום אתמול. גרינבוים מוכיח מה טוב היה אילו היתה החלוקה מתקיימת. אוסישקין אומר אשרינו שאסון החלוקה נמנע מאתנו.

חבל שויצמן ובן־גוריון לא מנעו מאתנו את הויפוח הזה. דאי עשו זאת ביושר־לבב. הם לא חפצו שנחשדם במה שאין בהם, בנסיגה רעיונית. הם לא חפצו ליתן פתחון פה למי שיבוא ויאמר שהם „מטשטשים“. אך אנחנו שנתפנסנו כאן לבקש דרכי פעולה בתוך מיצר זה שאנו נתונים בו, מה לנו לדיון שהפך — לפחות לגבי שעה זו — להיות דיון עיוני בלבד.

והתנצחות השוללים והמחייבים לאחר ביטול תכנית החלוקה כבר יצאה אף מגדר ויפוח עיוני ונעשתה בקשת אשמים וטפילת אשמות. אינני קובל על דברי מרת פול ועל הזלזול מגבוה ב"קטנות" שלנו, במאמצי ההגנה והפיבוש הקרקעי. להערכות כאלה הסכנו במשך עשרים שנה, וכבר איננו רגישים להן. אך צר היה לשמוע מפי אוסישקין, אשר לדבריו משקל כל כך כבד, כי בגלל הטיפול בחלוקה הזניחה המחלקה המדינית עבודות חשובות אחרות. והלא מר אוסישקין אינו בא ממרחקים, והוא גם שכן קרוב למחלקה המדינית, והוא יודע את פעולותיה, והוא יודע מה חלקה במערכה המדינית שבארץ, בהיאבקות האיומה עם השלטונות, והוא יודע מה חלקה בכל ההישגים והפיבושים אשר כבשנו תוך מערכת הדמים, מה חלקה בחדירה היהודית לתוך פוחות-המגן של הארץ, מה חלקה בכל העליות הקרקעיות, ומה הפוחות אשר היא משקיעה בכל מכסה עליה. מכירים אנו את סוג הנפחנים אשר מתוך התנגדות לשיטה המדינית של ההנהלה הם אומרים רע רע לכל מה שהיא עושה, ואינם נותנים יד לשום מעשה. מר אוסישקין נוהג אחרת, ודבריו נשמעים ברחבי התנועה. ממנו אפשר לדרוש הערכה צודקת למאמצי ההנהלה ולהישגיה גם בבעיה שהוא חולק על עמדתם. והאומנם פכה הוא רואה את פעולתם בשעה שהוא משתף עצמו אתם יום יום?

לא פעולתנו האמיתית, הממשית, היחידה שיש בה להביא פרי, אם לא נעשתה דיה, הרי זה לא בעקב מחלוקת החלוקה. עולי חניתה לא שאלו ולא נשאלו מה הם, מחייבים או שוללים. ואותם האנשים המעטים אשר היו הרוח החיה בגאולת אדמת חניתה ובכיבושה, היו ביניהם מחייבים ושוללים כאחד, וחזקה עליהם שכל אחד היה מוצא נימוקים להכרחיות המפעל ולדחיפותו מתוך השקפתו שלו, ממש פשם שפגשתי ציונים טובים. שוללים ומחייבים, שמצאו נימוקים נגד דחיפות הפעולה הקרקעית מתוך השקפותיהם שלהם. ואת תמימותי אני מזכיר: ציפיתי שההתנגדות לחלוקה תפיוח רוח גבורה בלב השוללים שיסתערו להרחיב את גבולותינו הקרקעיים מעבר לשטחי תכנית פיל, ולו לפחות כדי להכביד על המחייבים, ואף פיתתי רגלי והלכתי אל שוללים חשובים בענין זה — ונתאכזבתי בציפיתי.

וגם המתייבים באים בהאשמות. ד"ר וייצמן אמר במפורש פי רעיון החלוקה סולק לא בגלל השוללים שבקרבתנו, ואף לא בגלל שלילתם של יהודים אחרים. הודעה מוסמכת זו היתה צריכה לכאורה למנוע כל ציד-אשמים. אך מר גרינבוים וזמר קליינבוים הצליחו למצוא את האשמים באמת: ומקומם לא בקרב השוללים, פי אם בין המתייבים דוקא. הם טוענים כנגד ההנהגה שהחמיצה שעת כושר, באשר אילו היתה ממהרת ומקבלת מיד מה שהוצע לה, בטרם נמצא למציעים פתח-חרטה, היינו נמצאים עתה, „לאחר מעשה“, במדינה ערוכה. דביקותם הגדולה ברעיון החלוקה מונעת אותם מלראות, גם לאחר מה שעבר, עד כמה היתה הצעת החלוקה קצרת-ימים. וייצמן בנאומו הודה כי לאמיתו של דבר הסתלקה הממשלה מכבר מן התכנית, ורק לחינם עינו אותנו בגביית צדויות בשנה האחרונה. עוד בשעה שהקונגרס בציריך ישב ודן כבר הודיע אורמסביי גור בפני ועדת-המנדטים שרעיון העברת האוכלוסים בטל. עם ביטול זה נתערצר אחד היסודות העיקריים בתכנית הועדה המלכותית, וענין מציאות של רוב ערבי במדינה המוצעת נעשה למכשול בל יעברוהו. מן ההוראות אשר ניתנו לוועדת וודהד יכול היה ללמוד כל מי שלא נתן לחלומות הטובים שיישנוהו, פי אין ממשלת המנדט מוכנה לעמוד בפני הלחץ הערבי. אותן ההוראות המפורשות לא היתה להן משמעות אלא זו: אפשר לנקוט בחלוקת הארץ לאזורים שונים, אך אי אפשר לנקוט במדינה יהודית. בוחר אני שיאמרו עלי שאין חלקי עם השוללים הפשרים, ולא אעלים את הכרתי פי בדחיה זו של תכנית פיל אינני רואה נצחון לנו כלל וכלל. אילו היו דוחים את תכנית פיל לשם הקמת מדינת יהודים במלוא השטח של ארץ-ישראל היה זה נצחוננו, אך אם תכנית זו מתבטלת מפני שגבר האויב, מפני שאנגליה הולכת ונסוגה מפני כל המתחצפים נגדה — הרי זה בשבילי אָבֵל ולא שמחה.

בציריך, בשעה שרבים האמינו ברצינותה ובממשותה של התכנית. ראיתי צורך להתעקב במיוחד על הרגשת חומר האבידה של כל שעל-אדמה הנלקח מאתנו. שום תכנית מדינית אינה יכולה להשפיע את כאב האבידה. אך גם אז לא גרסתי את החלוקה הפנימית לציונים טובים. שאינם מנתרים, ולציונים רעים. המנתרים על נקלה. עתה, לאחר פשלון

התכנית, איני רוצה ליהנות מן השבח ורואה אני חובה להדגיש פי אילו הייתי רואה במסיבות המדיניות שאנו נתונים בהן — אפשרות של תקומה וקיום למדינת יהודים בחלקה של ארץ־ישראל, מדינת יהודים של ממש. היכולה לקלוט ולהאחזו המונים יוצאי־גולה, לא היתה הרגשת־האבידה מונעת אותי מקבלת התכנית שיש עמה הצלה ובנין והתבצרות בחלקה של הארץ. אלא שכפרתי בריאליותה של אותה תכנית. עתה, פשהתכנית נגנזה, וכשאנו יכולים ללמוד מרמיוז על עצמת המפריעים לכל תכנית מעין זו, ניסיב לעשות אם נחדל מויכוח על מה שנעשה נחלת העבר. אין אנו עוסקים בהגדרת „המטרה הסופית“, ואין לנו עסק בנבואות לעתיד לבוא. חובתנו להציל כל מה שבכוחנו להציל מישראל ומארץ־ישראל. וזאת לא נעשה על ידי מלחמת „קונצפציות“.

אוישקין נעשה עתה בעל־בטחון ב... אנגליה. הוא בוטח שלא תבגוד בנו. לי אין הבטחון הזה. סבורני פי אין מחסור בגורמים הדוחפים לבגידה. כל פעם שעולה בדינו לדחות איזו גזירה — נמצאים אנשים חכמים אשר ידעו מראש פי הפחד היה מדומה או מופרז. וכשאנו מקבלים בימים אלה מכסה זעומה של עליה יש נרגעים ואומרים: מובן מאליו, לא יתכן שאנגליה תעז לסגור בפנינו את השער. אך מי שעברו עליו ימי ספטמבר באנגליה וראה את האימה החשכה שנפלה על המדינה ועל שליטיה — יכול היה להינכח פי אין דבר אשר לא יתכן, בשעה שיהיה נראה לאנגליה שבזה היא פודה את עצמה מפורענות. והמלחמה העולמית שעמדה לפרוץ צפנה לנו לא ישועות, כמו שסבורים רבים, אלא הפרת־התחייבויות והרס וחורבן. אם בימי שלום יש הכרח לאנגליה „לפייס“ את עמי ערב על חשבוננו, מה תעשה בימי מלחמה?

וכרגיל בשעה שעניננו נמצא במיצר, פונה התרעומת אל ההנהגה: מדוע לא תיכנה תכניות להסכם עם הערבים? כאילו באיזה מקום טמונה אפשרות של הסכם וההנהגה מתרשלת לחפור אותו, כאילו הדוברים עצמם יש בידיהם להביא לכלל הסכם או לפחות מציעים הצעה שעלולה לשמש הסכם — ומונעים מאתם.

חובה להגיד את האמת: לא היה מהסור בתכניות־הסכם ובמחבררי תכניות, גם מצד ההנהגה וגם מצד לא־הנהגה. היתה אפילו מפלגה שלמה

בציננות שטרה ושקלה והציעה תיקון רדיקלי במשטר המדיני של הארץ: הקמת מוסדות נבחרים מחוקקים על יסוד של פריטטיות. בן-גוריון, נוסף לכך, גם טרח ועיבד הצעה של הכנסת יהודים וערבים, במידה שזה, לשלבים העליונים של השלטון בארץ. הרבה ציונים נבהלו מפני הצעה זו, הערבים לא נרגעו על ידה. מותר לומר: שום תכנית שהיה בה כדי לאפשר את התפתחותנו וגידולנו לא נתקבלה (לאחר הסכם וייצמן-פייצל) על דעת בעלי-ההשפעה הערבים. כדי שתהיה תקווה להסכם שאתה מבקש צריך שגם הצד השני יכיר שהוא זקוק להסכם אתך. האם קיימת הכרה כזאת אצל הערבים, כלומר, אצל התקיפים העומדים בראש התנועה הערבית?

יש שאני מקנא ביהודי אשכנז. להם, לפחות, אין מטיפים מוסר מדוע לא מצאו דרך הסכמה עם הנאצים. גם כל אותם היהודים החכמים, בכל קצוי תבל, המלמדים אותנו פרק ביחסי-שלום עם העמים, אינם שואלים את עצמם מדוע לא השפילו הם לכרות ברית עם האנטישמיות בארצותיהם לבל תשתולל כל כך. וכי גם הם לא הבינו את ערך השלום וההסכם?

ובשעה זו חוזרים ומציעים לנו תרופות, פאילו שום דבר לא קרה בינתיים. החבר חזן דורש מאתנו שנציע לערבים מדינה דו-לאומית. אין לי עתה כל נטיה לויכוח, ואיני מוכן להפליג לניתוח עצם הרעיון. נניח שהמדינה הדו-לאומית תתן לנו לקלוט את פליטי גרמניה. אך האם זהו הדבר העלול להניח את דעתם של הערבים ולמלא את תאונתם לשלטון? האם היו ערבי ארץ-ישראל נוטים בזמן מן הזמנים לחלק אתנו את השלטון על הארץ, ואף כי עתה פשה מאמינים שבתוקף המצב בעולם, ותחת איזמי המלחמה העולמית, ובהתחרות שבין היטלר ואנגליה, יקל להם להשיג את מלוא תאוונתם? מדוע שוכח החבר חזן, בשעה שהוא נוגע בנקודה זו, את מה שהוא יודע על העולם בכלל בזמן זה? הוא יודע יפה כל כך מה יש לנו לחפות, פיהודים וכפועלים, מציר רומא-ברלין ומפל הכרוך בו, ואין עולה על דעתו להציע הצעות שלום ופשרה עם אלה. האומנם אין הוא יודע כי התנועה הערבית מסחובבת סביב ציר רומא-ברלין? פלום יכולים אנשים העומדים במחנה העבודה לשפוח דברים אלה? עוד לא שמעתי שמחוך לממשלה האנגלית וקצת פאציפיסטים אנגלים יציעו להילחם בהיטלריוס על ידי תכנית-שלום והסכמים. כל כך שבויים אנו במושגינו

הקדומים על תנועות השחרור הלאומיות מן המאה הי"ט, שאנחנו מדמים את התנועה הערבית כיום לאותן התנועות, ושוכחים שהיא אינה נזונה מן העולם הרוחני של גריבלדי ומסריק ואינאן פרנקו. האפשר לעשות מדיניות יהודית-ערבית על ידי מה שנשפח פי התנועה הערבית מקבלת את כספיה ואת נשקה ואת יניקתה הרוחנית ממוסוליני ומהיטלר?

אני אומר זאת לא כדי להכביד על לבנו, כי אם בהכרת כל הטרגיות האיומה שבדבר. כל תנועה יודעת הזנחות בשל קוצר-ראות, ונדאי יודעת זאת גם התנועה הציונית. ולא בנקודה הערבית בלבד. אך מי שבא מתוך הפרת עילאות ליסר אותנו על התעלמותנו מן הגורם הערבי וכו' — מעיד על עצמו מה מעט הוא יודע אותנו. רבים מאתנו הביאו אתם בבואם יחסי אהדה לערבים ובקשת קרבתם. הספרות של חיבת-ציון היתה מלאה הרגשת אחזה שְמִית. הרגשות אלה לא התנדפו כליל גם לאחר כמה וכמה פגיעות רעות. אך בינתיים נשתנה דבר-מה בעולם הערבי. וגם בעולם כולו נשתנה משהו. וכנגד השינויים האלה אין תרופה בהצעות שלום והסכם.

אין אני בא ללמד שום זכות על כמה גילויים שוביניסטיים בקרבנו. לא מעט עמדנו במערכה נגד כל אלה. המדיניות הערבית המבקשת להשמידנו בכל פוחות הפראות והאכזריות שבידה אי אפשר שלא תפצע את נשמת הדור הצעיר. והורים ומחנכים שוקדים לא מעט על כך שנשמות ילדינו לא תורעלנה בתוך המציאות הזאת. לא חפצנו במלחמה, וגם כשפופים עלינו מלחמה על פרחנו חייבים אנו לשמור על נפשנו ועל נפש ילדינו מפני השחיתות והמשטמה, אך לא בזה נשרת את השלום שנתעלם מן המלחמה שהוכרזה עלינו, מאפיה הפאשיסטי המובהק, מן הפוחות המפרנסים אותה ואשר אינם נותנים לה ולא יתנו להתפשר עמו.

התגרותם והתנשאותם של מוסוליני והיטלר הן המונעות מדינת יהודים בימינו. ואותם הפוחות העולמיים אשר הכריזו מלחמת-השמד עלינו, הם שימנעו כל הסכם והתפשרות מצד הערבים. בעולם ששולטים בו פוחות אלה כלום אפשר שימצאו פוחות ערביים אשר יאמרו פי הם הולכים אתנו לבנות עולם חדש?

באנו ימים אשר אין בהם פתרונות קלים. אנחנו עומדים בגבנו אל הקיר, ושום פתרון לא יצמח מתוך פניעה. המערכה תכבד, אך בנו תלוי הדבר

שלא להיכנע. אסונו של העולם הוא לא בזה שהיטלר גבר, אלא שהעולם נכנע בפניו, נכנע מבלי השיב מלחמה, נכנעו פועלים, נכנעו משפילים, נכנעו ארצות, נכנעו מעצמות גדולות. חולשה תקפה את העולם התרבותי, חולשת־רצון, חולשת־מוסר. הוא נתן את עצמו לשלל.

עם כל היסורים שאנו מתיסרים בארץ רשאים אנו להתגאות שחולשה זו לא דבקה בנו. לא נכנענו. מערכה זו שאנו עומדים בה, זאת השנה השלישית, אינה בלבד נגד הכנופיות והמופתת. הלא זהו המקום היחיד בעולם בו מעיזים אנו להיאבק עם מוסוליני והיטלר.

מגילת אסתר, שדרך כלל היא מזכירה לנו את שפלותנו, יש בה פסוק אחד: „ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה“. פסוק זה מסמל את היקר מכל שבקיום ישראל. גם כשהעולם פולו מקבל את מרותו של המן אין אנחנו פורעים ומשתחווים לו.

לא שעת פתרונוֹת לנו עתה, כי אם שעת היאבקות על נפשנו. לא עתה השעה להשתעשע בנוסחאות או לעשות מלחמה פנימית בשל נוסחאות. לא אלה יקבעו עכשיו את גורלנו. כשגז חלום הצ'ארטר ונגלה כל הקושי וכל הריחוק של ההגשמה הציונית, לא חדלנו מציונותנו. האופק הוקדר ואנחנו נתעקשנו ושיקענו את עצמנו כליל בעוגה הצרה שהיתה לפנינו. אותה שעה מי שהשתעה בפתרונוֹת מדיניים גדולים לא פעל כלום, ומי שהתמסר ל„עז“ או ל„ציונות הבוטנית“, כפי שליגלגו אז — פעל מה שפעל. „שקענו בקטנות“, אך על ידי הקטנות האלה למדנו להידבק בארץ ובחזונה ללא הינתק.

מפי בלומנפלד שמענו הפעם על הקשר בין הציונות ובין הקטסטרופה היהודית. על זאת היו מחולקות הדעות בציונות בין אחד־העם, אשר בנה את הציונות כענין של „הנשמה היתירה“ היהודית, ובין הרצל אשר צפה וראה את הקטסטרופה המתקרבת, אם כי שום דמיון אנושי לא שיער את גדלה ואת מוראותיה. נסיון־חיייו של בלומנפלד דיבר אלינו הפעם, בדרשוֹ מן הציונות תשובה על הקטסטרופה היהודית. לאסונוֹ לא נענתה ארץ־ישראל לקטסטרופה האוסטרית, ולא לזו הצ'כית, ומי יודע אם ניצנה עתה לקטסטרופה הגרמנית במהדורתה החדשה. אך יודעים אנחנו כי ארץ־ישראל יש בה לענות, אם לא יכבלו את ידיה. זאת המלהמה

המוטלת עלינו, ובה נדון גורל הציונות לשבט או לחסד. עלינו לפרוץ את השערים הנעולים ויהי מה.

העולם מתרגש במקצת למראה עינויינו. אך הוא גם מוכן לעבור לסדר היום. אַל נתן לו להסתפק בתפילות ובמחאות. וגם לא במתן צדקה לפליטים. אַל נתן להפריד בין שאלת הפליטים לבין שאלת ארץ־ישראל. אנחנו צריכים להביא בלב העולם את ההכרה כי ארץ־ישראל היא התשובה. וְאֵל נשכח גם את ארץ־ישראל עצמה. הרבה דברים יפים נאמרים עתה על הישוב ועל עמידתו באש וכדומה. ועוד יש ויש לספר בעמידה זו. וטוב הדבר שמתחילים לראות את הישוב ואת כוחו ואת עוזרוֹחוֹ אחרת ממה שראו אותו קודם. אך אַל תשפחו גם את סבלו ונטלו של הישוב. עִם קטן עומד באש. שנתים ומחצה בחפירות־הגנה. לא אנשי־צבא אשר מלאכתם בכך, אשר מזונותיהם נתונים ונשיהם וילדיהם שבעים. לא צבא היודע כי מאחוריו עומדת ממשלה חזקה, והיא חושבת בעדו, והיא הקובעת את מטרות המלחמה ואת דרכי המלחמה, ובידה חיל־מילואים לשעת הצורך. לא, ישוב ציבילי, אשר עליו עול המלחמה וגם עול הכלכלה, ואפילו החרדה להנהלת המלחמה ולתוצאותיה. לא חיל־מילואים, ולא אוצרות־ממשלה. עבודה ביום ושמירה בלילה, ודאגת קיום וחרדה למתרחש. ויותר ממה שאיש־הישוב פֹּאב את האבידות היקרות מקרוב, הרי הוא פֹּאב את הידיעות הבאות מרחוק, מן החזית המדינית. כמה פֹּחות חיים משוקעים בזה!

המתארים אתם לעצמכם מחנה צבא אשר אינו בטוח במזונותיו למחר? ובארץ תראו בשעה זו כמה מחנות פועלים, המשתפרים שמונה־עשר שילינג בשבוע, בלי בטחון שהעבודות הציבוריות שהם עסוקים בהן, יהיו נמשכות גם בשבוע הבא. כמה עוד אפשר להעמיס על ישוב העומד באש?

סגר עלינו האויב. בעולם ובארץ. ועל אדמת ארץ־ישראל עלינו להשיב מלחמה לאויב. הישוב עושה ויעשה את שלו. אך ההכרעה לא תבוא בלי שהעם, המפוזר והמפורד, לא יתלץ לעזרה. סימן טוב ראינו בהתעוררות שהקיפה את יהדות אמריקה. עלינו להפוך התעוררות זו להתחלה. צריך שאמריקה תיענה לעליה גדולה, להגנה, להתבצרות קרקעית. צריך שקרובים ורחוקים ירגישו כי קיום ישראל נתון בכף. היטלר מביא לא רק עינויים

ליהודי גרמניה. הוא מביא השפלה והפקרה לכל יהודי באשר הוא. ארץ־
 ישראל מציקה את היהודי ומרימה אותו. גם לא־ציונים צריכים להפיר
 בזאת: ארץ־ישראל מרימה את כבודו של ישראל. ויש עמה מפלט להרבה
 הרבה נפשות מישראל. והפקרת ארץ־ישראל משמעותה הפקרת ישראל
 לשפלות ולכליה. זהו תוכן המלחמה הגדולה אשר הוטלה עלינו.

בימי מינכן

אין צורך לתאר כאן את חומר מצבנו. השאלה: מדוע החמיר כל כך
 המצב? מדוע נעשה הגורם הערבי תקיף יותר ובעל תיאבון יותר ממה
 שהיה?

אין להבין את מצבנו המדיני בלי לראות את תלותו במצבים עולמיים.
 מה שקרה בארץ בשלוש השנים האחרונות מוכיח למדי שההתנגשות בארץ
 אינה בין שני עמים היושבים כאן, כי אם בין גורמים הרבה יותר גדולים.
 יודעים אנו כי המערכה שלנו אינה מערכת הישוב בלבד. ישוב בן 400.000
 נפש. אנחנו שליחים של עם גדול, ובוהו כוחנו. עמנו מפוזר ומפורד, ובוהו
 חולשתנו. גם הערבים בארץ אין כוחם במספר האוכלוסים שיש להם כאן,
 כי אם בזה שהם יונקים ומקבלים תמיכה מן העם הערבי, אשר מספרו בערך
 כמספר היהודים בעולם. גם העם הערבי מפורד, אך אינו מפוזר. הוא מקיף
 את ארצנו. ספק אם אנגליה היתה מתחשבת כל כך הרבה בערבי ארץ־
 ישראל, לולא היתה הארץ מוקפת עמים ערבים, או קרובים להם בלשון
 ובדת.

אך המערכה הנטושה בארץ אינה בלבד בין העם היהודי (אשר זאת
 היא לו פינת־מפלט יחידה) ובין העם הערבי (אשר לו כמה מדינות רחבות־
 ידים, שאין בכוחו לאכלס אותן ועם זה איננו רוצה לותר על פינה זו).
 שני הפוחות הנלחמים על חלקת־אדמה זו פרוכים אחרי שני עולמות
 פוליטיים, שהם נאבקים עתה על מלוא כדור־הארץ, ואין אחד נבנה אלא
 מחורבנו של יריבו.

טרם הבינו אצלנו שהמערכה הלאומית שלנו כאן הנה חלק מן

המלחמה הגדולה שבין הפאשיזם לבין העולם הדמוקרטי, פשם שהמערכה בספרד הנה פרק במלחמה העולמית הזאת.

גם בחוגי הדמוקרטיה העולמית לא רבים הבינו מה מקומנו אנו במלחמה זאת. לא פן הצד השני: הוא יודע לצייד את בן־בריתו ונושא־כליו בממוץ, בנשק, בפיקוד, בעזרה טכנית, בספרות־הסתה. וזהו שעושה לנו את המערכה קשה כל כך. פי לא רק המופתי והפנופיות קמו עלינו ולא רק תומכיהם בממשלות הערביות, פי אם, ובעיקר, כוח עולמי עצום, ציר רומא־ברלין.

אנחנו מתקשים להבין את התנהגותה של אנגליה עמנו. אין אנחנו מוצאים הגיון במדיניות שלה לגבי ארץ־ישראל. אנחנו משתדלים להספיר לאנגליה פי אין לה בן־ברית טוב מאתנו, פי אנחנו אלמנט לויאלי, מפתח את הארץ, מסוגל להגן עליה. לכאורה דברים של טעם. ואיננו יכולים להבין מדוע אנגליה מזלזלת כל כך במי שרוצה להיות לה ידיד נאמן. עכשיו בא מעשה צ'כוסלובקיה והוכיח פי אין זו רק מדיניות ארץ־ישראלית: אנגליה מפקירה ומסגירה ידידים, וזורקת אותם ללוע האויב.

אין הדבר מתקבל על הדעת שאנגליה נותנת יד לשודדים מאהדה ומרצון. יש להניח שאין היא נזהגת כך אלא מאונס, מפני שהיא רואה עצמה אנוסה לנהוג כך. מפני ש כך היא מעריכה את פוחה שלה ואת פוחם שלהם. ודאי היא מצטערת על כך, אפשר היא מתביישת, אך היא בולעת את החרפה.

יש להתבונן בדבר מה אירע לאנגליה, מהו שמתיש את פוחה וכובל את ידיה. מהו שגורם למדינאיה שבמו ידיהם יגישו טרף לאויביה הדיקטטורים אשר אינם יודעים שבעה, ואשר כל הנחה וכל ויתור מגבירים את תאבונם ואת חוצפת־תביעתם.

פחד — זהו, כמדומני, המפתח היחידי להסברת הענין. אימת המלחמה נפלה על העמים; אלא שהעמים הנתונים תחת שלטון עריצים אינם רשאים לגלותה, והעמים החפשיים קובעים את מדיניותם מתוך האימה הזאת. והעריצים קובעים את מדיניותם מתוך ידיעה פי מיוחדים מפניהם.

מאז המלחמה העולמית נשתנו לגמרי אפני המלחמה. האוירון הנושא פצצות שינה תכלית שינוי את היחס למלחמה. מעתה אין המלחמה ענין רק

לצבא, היוצא לשדה־קרב בתופים ובתרועות ובמצהלות־עם, והאנשים הציביליים שוקטים במעונותיהם. מעתה הפכה כל הארץ לשדה־קרב. אין יותר בטחון בחיים הציביליים. האזרח המכובד, האשה, הילד ההולך לבית־הספר, הנערה הפקידה במשרד, בתי־חולים, בתי־הנכאזות — הפל צפוי לפצצות האוירון. בטל ההבדל העיקרי בין הצבא לבין החיים הציביליים. לא עוד המדינה מפרישה חלק מבניה להוד הגבורה של המלחמה ולפגיעיה, כי אם כל אחד ואחד עלול להיות השה לעולה.

קודם היו העמים מוכנים להילחם גם על דברים של מה בכך. עכשיו אין בני־אדם רוצים להילחם גם על עתידם, על חירותם. ויש סכנה שיבחרו בחיי־עבדות מאשר במלחמת־חירות, בפרט פשנדמה להם שאת העבדות אפשר יהיה לדחות לזמן־מה או לתת פופר חירותם את שעבודם של אחרים.

מי שנודמן לאותם הימים, ימי ספטמבר 1938, לאחד המרפזים באירופה וראה פני בני־אדם מבוהלים הנמלטים מן הכרפים אל הכפרים הנידחים, וראה את מחנות השכירים, מחוסרי־עבודה אתמול, העומדים וחופרים תעלות למחסה מפני הפצצות, יכול היה לראות מה זה עולם אחוז־פחד. תהיה האהדה נתונה לאשר היא נתונה, תהיינה הדעות והנטייות המדיניות אשר תהיינה — הפחד עלה על הכל.

ועל פחד היחיד נוסף באנגליה גם פחד המדינה. הרבה ארצות ראו על אדמתן צבא פובש. רוסיה, צרפת, גרמניה. אנגליה היתה המדינה האחת אשר לא ידעה מלחמה בשעריה. „ממלכת־האיים” ידעה הרבה מלחמות, אך פולן היו מעבר לים. הים והצי היו לה למשמר. עתה באה מלחמת־האויר והוציאה את אנגליה משאננותה. אין בטחון! כל הנמצא בלב האי, בלבה של בריטניה רבתי, יכול מחר להיחרב: גם בית־הנבחרים, גם בריטיש מוזיאום, גם הבנק אוף אינגלנד! כל עורקי החיים של האימפריה הגדולה פתוחים־פרוים להתקפת האויב.

שני הדברים באו פתומם: פחד היחיד ופחד המדינה. ובהם יש פדי לברר מה אירע בימים האלה. ובהם יש לברר מה מתרחש במדיניות הבריטית בים התיכון, ומה גורם להגברת חשיבותו ותבענותו של הגורם הערבי.

אנגליה נזהגת לפתור את סיבוכיה עם העמים אשר תחת מרותה לא פתרון צבאי, אלא פתרון מדיני. לא בחיל ולא בכוח, כי אם בפיוסים דיפלומטיים. אין אנגליה נזהגת לשלוט באדמיניסטרציה גדולה משלה, היא מעלה בכל מקום לשלטון את התקיפים המקומיים, ולה עצמה די לה בפיקוח וב„יחסים טובים“. והנה נשתנו הזמנים והמסיבות. מכל פינה אורב האויב, אורב לפרצה, למקום-תורף. להחזיק בכל מקום צבא מספיק — אין זה לפי פוחה של אנגליה. והרי היא עושה הפל למען השלים עם התושבים, למען קנות את לבם לבל ילך אחרי הפיתויים של האויב. כל כמה שהאויב מרבה נרגנות וחתירות — אין אנגליה מוצאת טוב לעצמה לגזור ביד אמיצה את פקעת התככים והמזימות, אלא להתחרות באויב על ידי פיוסים וריצויים. עורקי התחבורה של אנגליה — הסואץ, דרך האויר להודו, צינור-הנפט ממוסול — מונחים בשטחים המיושבים ערבים; כל כמה שגוברת סכנת ההתנקשות של מוסוליני והיטלר בעורקי-יחיים אלה — פן גובר הצורך של אנגליה לשחד את עמי ערב ולקנות את בריתם ונאמנותם. ידיד אנגלי אחד, העומד באחד השלבים הגבוהים של המדיניות, שהוסברה לו האפשרות להכניס בזמן קצר מיליון יהודים ולמנוע להבא סכנת מהומות בארץ, אמר: „הרי גם אז יהיו מיליון יהודים נגד 14 מיליון ערבים“.

ויש בזה מן האירוניה שבתהפכות ההיסטוריה: מלחמת-חפש, שהנחילה מפה אנושה לעמי המזרח, עשתה את מוסוליני לפטרון של התנועה הערבית, ואנגליה תחת לפקוח את עיני עמי ערב, למען יראו מאין נשקפת הסכנה הגדולה לחירותם ולעצם קיומם, לא ראתה לעצמה דרך אחרת, אלא לפייס את מוסוליני (גם על חשבוננו: עד היום לא גילו לנו מה ההבטחות שנתן לו צ'מברלין באפריל 1938) ולפייס את סוכניו בארץ.

המדיניות אשר בה נקטה אנגליה, בהתחרותה עם מוסוליני, היא: חידוש האידיאה של אֶחָת עמי ערב. אין איש יודע כיצד תקום האחדות הזאת, ואין אף אחד משליטי ערב מוכן לותר על כסאו או על קורטוב של שלטון בשביל הגשמת האחדות. אין אנגליה יודעת עדיין כיצד תכריח את צרפת, הנוגעת בדבר, להסכים לאיזו תכנית של אחדות המוסרת את כל עמי ערב לחסותה של אנגליה. אך אנגליה יודעת כי סיסמה זו, אֶחָדוֹת ערב, היא נוחה לכל מי שבא לרפוש את לבם של הערבים. בסיסמה זו נקטה

אנגליה בימי המלחמה העולמית, בסיסמה זו נקטו יריביה השונים לאחר המלחמה, ועכשיו פדאי לה לנסות שוב את פוחה של אותה סיסמת-קסמים. בימי המלחמה העולמית גידלה וטיפחה את האידיאה של אחדות-ערב. במלחמה נגד תורפיה נסתייעה לא רק בזהב ובנשק פי אם גם בחזון פאן-ערב. המלחמה נסתיימה, הוקמי כמה מדינות ערביות, באה ההתרוצצות הערבית הפנימית בין ארצות ושושלות ושליטים ומתנשאים לשלוט, והאידיאה הפאן-ערבית ירדה לבית-הגנזים. אנגליה קיימה הרבה הבטחות שנתנה לערבים, אולם לא כל תאנתם ניתנה להם. והנה קם גואל לפאן-ערב בדמות הקומאינטרן, מדיניות-החוץ של הקומאינטרן לא ביקשה את המהפכה הסוציאלית, את תקנת מצבם של ההמונים, את תקומת הפועלים והפלחים, פי אם את הפגיעה בשלטונה של אנגליה. פי ימים רבים נהגה המדיניות הסוביטית לפי הכלל: אנגליה היא האויב! והקומאינטרן הלך אף הוא בעקבות המדיניות האנגלית, אף הוא התקשר עם התקיפים במקום, עם המופתי ואנשיו. התקשר על פי דרכו: נתן יד לפרעות ולימד זכות על הפורעים, הכל נמצא פדאי ורצוי אם יש בו לגרום תקלה לאימפריאליזם הבריטי. אך לקומאינטרן אירע פאן מה שאירע לו בכמה מקומות: הוא זרע ואחרים קצרו. לאחר נצחון היטלר התחילו בקומאינטרן להבין קמעה קמעה שהסכנה אינה מצד אנגליה. ובינתים בא מוסוליני וקצר את אשר זרע הקומאינטרן. והוא אשר אך זה קיללו אותו בכל המסגדים על אכזריותו בטריפולי נעשה „מגן האיטלים“ ו„ידיד הערבים“. דוקא מלחמת-חבש גררה את הברית בין מוסוליני לבין הפטרוטים הערבים, המופתי ושפיב ערסלאן נעשו לסוכני איטליה, ומאורעות 1936 היו פרי הברית הזאת.

אך אנגליה לא חפצה לחדד את היחסים עם מוסוליני, וגם מוסוליני לא ראה את עצמו חזק למדי להילחם באנגליה. הוא רצה רק לסחוט מאנגליה הנחות ידועות, הכרת כיבוש חבש, השלמה עם מדיניותו בספרד, ואולי גם הבטחות מסוימות לגבי ארץ-ישראל (מניעת תקומתה של מדינה יהודית). הוא קיבל את שלו, ונשתתק. תחנת-בארי נרגעה. או בא היטלר ותפס בידיו את דגל המרד הערבי, אשר ידי מוסוליני רפו משאתו ביד רמה. אין צורך להרחיב את הדיבור על מגמות-הכיבוש של היטלר. בנקודה הארץ-ישראלית חברו אצלו כמה מאניים: חלום כיבוש המזרח והפיכתו

למושבה גרמנית, הרצון להצטרף לאנגליה ולהורידה מגדולתה, נצר הנקמה ביהודים שנואיינפשו אשר אמרו בלבם כי נמלטו מפניו וידו המשמידה לא תשיגם פה. היטלר יש בידו להבטיח לערבים כל מה שלבם חפץ, לא רק עצמאות מעין זו של עיראק, כי אם פריקה גמורה של עול אנגליה; לא רק מניעת הספנה של מדינת היהודים, כי אם השמדת היהודים. ועזרה מלאה, בימי שלום ובימי מלחמה, בכל: בנשק, בממון, בטכניקה, בהדרכה, בריגול. ואכן חפתו של היטלר לא שבה ריקם: מנהיגותה של התנועה הערבית נרתמה במרכבתו.

דראגתה הגדולה של המדיניות האנגלית: להסיר את לבם של הערבים מעל היטלר.

וזהו תפקידן של ה"שיחות" בלונדון. אין זה "שולחן עגול" בין יהודים לערבים. כמה פעמים הוצע הדבר הזה ואנגליה דחתה אותו, והערבים הודיעו מפורש כי אין הם הולכים לשולחן עגול עם יהודים. אילו היה פועל פאן הצורך לישוב את הסכסוך בארץ-ישראל, לא היתה אנגליה זקוקה להזמין לשיחות את תימן, למשל. מספיק היה סידור עם אחת הארצות, לשם תועלת הדדית, עם עבר-הירדן, למשל, או עם עיראק. שתיהן זקוקות לכסף וגם לאוכלוסין.

פיהודים, הרוצים במפלתו של היטלר, היינו צריכים לקדם בברכה כל נסיון להרחיק את הערבים מעליו, אילמלא היה הפיוס הזה נקנה על חשבוננו. ולא על חשבון משהו צדדי אצלנו, כי אם על חשבון מה שהוא עיקר בשבילנו. כשמומינים יחד את כל המדינות הערביות הרי השכל נותן שאין הפננה לנהוג בהן בתקיפות, כי אם לקנות אותן. וכשמאחורי גבם של המוזמנים עומד היטלר, אשר איננו צריך לקמץ בהבטחות, בין אלה שהוא ישמח לקיים אותן — כמו השמדת היהודים — בין אלה אשר גם לא יעלה על דעתו לקיים במקרה נצחוננו — למשל, חירות ערב — אין להם למוזמנים אלא לעמוד על המקח ולהגדיל את תביעותיהם.

ואם מבקשים לקנות, יש להציע מחיר. ואנחנו, אנחנו — המחיר. כזאת היא התמונה כפי שהיא נראית לי היום. ואת המצב הזה עלינו לפגוש בעצבים חזקים, בשיקול-דעת, בעוז-רוח ובכוח-החלטה. יש מי ששם תקותו במלחמה הבאה. יש סבורים כי מן המיצר תקרא

לנו אנגליה שנבוא לעזרתה, יבקשו מאתנו לגייס גדודים עבריים, יתחייבו בפנינו התחייבויות של ממש וכיוצא באלה (מובן מאליו, שכל הסבורים פכה בטוחים שבמקרה מלחמה נראה במפלתם של שונאינו). אין לי חלק בצפייה זאת. ואין אני נושא את נפשי למלחמה עולמית. אומרים על שוללי מינון כי הם תאבי מלחמה, אולם דוקא מדיניות-הפניעה בפני הדיקטטורים היא שתביא לא שלום, כי אם מלחמה.

אין אני מעיז לנחש בדבר תוצאות המלחמה העולמית השניה, אם תשים קץ לשלטון הדיקטטורים או היא תשליט את רוח הפאשיזם והברבריות בצורותיהם השונות על העולם כולו. איני חושב אלא על מה שעתיד להתרחש בראשית המלחמה. כאן נראה לי החשבון פשוט: היהודים בכל ארצות האויב נדונים להשמדה. הם ישלחו הראשונים לאש. ושריד לא ישאר מהם. ובארץ — צפויה לנו, קודם כל, הפסקת העליה, עוד בטרם תהיה הארץ לחזית.

גם התקוה לגדודים היהודים שיגויסו להגנת ארץ-ישראל ראוי שנעיין בה בעין ביקורת. ראשית, בכל מקום יהיו היהודים נדרשים להשתתף בצבא המדינה שבה הם גרים. מי מדינה, ואפילו ידידותית, שתנתר על היהודים שלה בחזיתות שלה למען החזית הארץ-ישראלית? תנועת התנדבות היהודים יכולה לבוא רק במדינה נייטרלית. מה יש לקוות במלחמה הבאה למדינות נייטרליות?

שנית, יש להניח שאנגליה, עם כל רצונה להגדיל את מספר החיילים המוכנים להילחם בעדה, תשקול מה עדיף לה בשביל הגנת עניניה במזרח הקרוב, אם למסור את הגנת האזור הזה לגדודים יהודים ולקומם בזה את ערבי ארץ-ישראל ועיראק וסעודיה ואת הרחוקים יותר, או לקנות את ידידותם של הערבים על ידי מתן הבטחות נוספות וויתור על היהודים. סבורני שיש יסוד לחשוב כי אנגליה בשעה שתעמוד מול ברירה זאת תבחר בדרך השניה. ואף תהיה נכונה למסור אותנו לחסדן של ארצות ערב. לא בידינו, כמובן, להחליט על גורל העולם, אם לשלום או למלחמה. אך טוב כי נדע את מצבנו ונדע מה צפוי לנו, ולא נשתעשע בצהלה אוילית לקראת פוחות התופת. ואולי גם נדע להתפונן. טעות אחת, אומרים, מצויה אצל מדינאים ומצביאים. הם לומדים

מן השגיאות והפגיעות שבִּעֵבֶר ומתכוננים כל פעם למלחמה... שעברה. אֵל נחזור אנחנו על השגיאה הזאת, אל נמדוד את המלחמה הבאה במידות הידועות לנו מן המלחמה שעברה. בעבר — היו לנו אפשרויות טובות (גדודים, הצהרת בלפור) ולא היינו מוכנים להן. עתה צפויים לנו דברים אחרים לגמרי, לא בשורות טובות, כי אם סכנות גדולות, אֵל נפגוש אותן כשאנו בלתי־מוכנים.

זמן קצוב ניתן לנו להגשמת הציונות, או, לפחות, להנחת יסודותיה לבל יוכלו להחריבם: פרק־הזמן בין שתי מלחמות־עולם. חלק גדול מן הזמן הזה ביוזבנו, הוצאנו לבטלה. נשאר לנו זמן מועט. איננו יודעים אם שנים או חדשים. ועלינו לומר לעצמנו: חטוף ועשה. עלינו למהר ולהתבצר.

אל נסמוך על כך שיתחשבו בנו מתוך אהדה או מתוך רחמנות ואפילו מתוך חשבונות לימים רחוקים. אין המדיניות הבריטית נכבשת על ידי מה שלוחשים על אזנה דברי אהבה ערב נבוקר.

בשכונתנו יושב מושל ערבי, נאמן לאנגליה, שומר שלום — והנה מתחשבים בו פחות מאשר מתחשבים באחרים, המפריעים, המסופנים. אנגליה (או ליתר דיוק: אנגליה של ימינו) מכבדת ומקרבת את מי שמועד להזיק.

אין איפוא לפנינו עתה אלא דרך זו: להיות לכות. וכוח איננו גדל דוקא מתוך תנאים טובים ומפנקים. אדרבא, כוחנו גדל בארץ הרבה דוקא בשנות הפורענות. הרבה אנו חייבים למופתים: גם הנמל בתל־אביב, גם העבודה העברית במושבות, גם כוח־המגן שלנו, גם המשמעת הישובית — לא היו קמים מבלעדי עזרתו. ואם קשה לנו לברך על הרע, נדע לפחות להוציא עוֹ מִמֶּר.

אני מעיו לומר כי שנות הפורענות מילאו תפקיד חינוכי גדול בחיינו. ונסיוננו זה אפשר יכשיר אותנו לפגוש את הסכנות. אילמלא המאורעות, אילו נמשכו שנות הפרוספריטי, והיתה פתאום פורצת מלחמה עולמית — אפשר היינו נדונים לכליה, כי לא היינו מוכנים אליה כלל; הפורענות פקחה את עינינו לראות את מצבנו. התחלנו להבין דברים שקודם לא קיינו שנוכל להשיגם. המערכה בספרד משמשת בשביל כל

העולם תחנת־נסיון למלחמה הבאה. במובן זה, אפשר לומר, הפורענות בארץ היתה לנו לבית־ספר, אכזרי, אך גם מזעיל. הרבה דברים איחרנו להבין. לא הבינו את ענין הקרקע. לא הקדשנו לכך את כל הכוחות. לא הבינו שקו הפטחון גובל עם קו הקרקע העברי, שאין לנו בטחון מחוץ לתחומי הקרקע שלנו. לא הבינו את ענין העליה. טובי המנהיגים לא חשו בדחיפות הדבר, בכוחו המכריע. מגמת העליה היתה אנוסה תמיד להילחם על זכותה גם בפנים ההסתדרות הציונית. לא הבינו אצלנו את ערך הסלקציה בעליה, את ערך הגיל וההכשרה החלוצית הצבאית. עתה, עם פרוץ הקטסטרופה היהודית, ועם שימת המנעולים על שערי הארץ, אנו רק מתחילים להבין מה המאמצים הנדרשים מאתנו. ועוד עלינו ללמוד בזה הרבה ולהתאזר עוז ומסירות־נפש.

גם ענין ההתגוננות דורש מאתנו עתה הבנה אחרת ממה שהורגלנו בשנים שעברו. יצאנו ממדרגת שמירה חלקית על חיי אדם, על רכוש, על חלקת אדמה. השמירה נעשית כללית יותר: אנו צריכים לשמור על העם העברי בארצו, על תקנת ישראל. לא בפרט מישראל בלבד מתנקשים עתה, כי אם בישראל כולו. ועליו, על זכות חייו בארץ וזכות־המפלט לאחים ולאחיות, אנו צריכים עתה להגן.

ועלינו להתכונן למערכה ממושכה. לא עלה על דעתנו שהמאורעות יארכו כל כך. אילו שאלו אותנו בראשית המאורעות אם נוכל לעמוד נגד הפנופיות ונגד המופתי ונגד הכוחות שמאחריהם במשך זמן כל כך רב — לא היינו יודעים לענות בנדאות. והרי אנו עומדים. אך המערכה הבאה עלולה להיות ממושכת יותר וכבדה יותר.

זה שנים רבות שאני רואה את הסיוט של אירונים פושטים על הארץ. ולא רק מן הים. והישוב פתוח ופרוז לכל אויב. עוד לא דאגנו לספנת בלוקדה והרעבה, עוד לא התחלנו להתכונן להתגוננות מפני הסכנות שבאוויר.

צריך שגם הערבים וגם האנגלים ידעו וירגישו כי כאן יושב פוח, אשר לא יתן שיבלעו אותו. במושג „פוח” אינני מתכוון לגילוי הכוח של הספנות הערביות. המטרות השונות מחייבות אמצעים שונים. הכיבושים

שלנו הם פיבושי קרקע, בנין, עליה. איננו מעונינים בהתנגשות בינינו לבין אחרים. אך בבוא האחרים להתנקש בנו צריך שירגישו שהדבר איננו ניתן על נקלה, ששום קרבן לא ייקר לנו, ושום מאמץ לא יבצר מאתנו. פי שבט קשה־עורף אנחנו.

וכשיכירו בנו שפוחנו אתנו, פי אי אפשר להכניע אותנו בפרעות ואי אפשר להכניע אותנו בגזירות, אזי יפתחו סיכויים גם למדיניות אחרת לגבינו, הן מצד הערבים והן מצד האנגלים.

מי שכורע תחת המכות הראשונות אין לו תקנה, אך מי שידע לעמוד על נפשו ולגייס את כל כוחותיו ואת כל קשיות־ערפו ואת אמונתו בעצמו ובצדקתו ובעתידו — תקוה לו לעמוד במערכה, וגם לנצח.

ועידה לשם מה?

זאת השאלה אשר הויפוח בבית־הלורדים מציג לפנינו בכל החריפות. „היהודים עצמם מעונינים בהצלחתה של הועידה הלונדונית“, אומר — לפי העתונות — הלורד דפרין, הנואם מטעם הממשלה. ולפיכך? לפיכך עליהם להסכים שילדי ישראל יהיו לטרף לסדיום הנאצי והורים ואחיות יהיו נדונים לגויעה ולרציחה ולהתאבדות בגיהינום הגרמני, והבית הלאומי — הוא אסור עליו להושיט יד עזרה והצלה, כי כל צעד פזה עשוי „לקלקל“ את תוצאות הועידה. זה הגיונה וזו מדיניותה החדשה של ממשלת המנדט, פטרונה של „הבית הלאומי“.

בנאום הפתיחה בויפוח בבית־הנבחרים עוד ראה מזכיר המושבות הודיע פי הממשלה קיבלה מכתב מאת הסוכנות היהודית ובו הצעות מסוימות על נכונותו ויכלתו של הישוב לקבל מיד ילדים ונוער ובני משפחה מגרמניה, וכי להצעות האלה תינתן תשומת־לב, והיה בהודעה זו מעל הבימה העליונה של העם האנגלי כדי לעזור תקוה בלבנות נענים. אפשר היה לקוות שהחרדה הגדולה והכנה של העם האנגלי לגורל קרבנות התופת הגרמני לא תיפּכּוּב על סף הבית הלאומי; אפשר היה להניח שהמאמץ הנהדר של הישוב ונכונותו להביא קרבנות גדולים למען הצלת

נפשות אחים נרדפים, מאמץ זה אשר עליו דובר בכבוד גם בבית־הנבחרים, לא יהיה גדון לחנק על ידי „חשבונות” ותחבולות. והנה באה תשובת הממשלה בבית הלורדים ועשתה לאל תקוה זו: אין הממשלה יכולה להרשות שום מעשה הצלה אם יש בו כדי להמשיך עליה חוט של אירצון מצד „המוזמנים” לוועידה.

הולך וניטל הרצון להתנכח עם הממשלה ולהוכיח לה את משוגותיה. עשרים שנה עוסקת בזה המדיניות הציונית, ואם הדברים אינם נשמעים הרי זה לא מחמת מיעוט הסברה מצדנו, ואף לא מקוצר המשיג. הממשלה הבריטית היא ממשלה נאורה ונבונה. והיא יודעת ועושה את שלה. ולא אנו בלבד עומדים הפעם ומסבירים ומתחננים על נפשנו. גם טובי העם הבריטי בשני הפתים טענו והתחננו על ילדי ישראל. גם הארכיבישוף מקנטרבורי, רועה ומנהיגה של הכנסייה האנגליקנית (שדעתו איננה כדעת המיסיונרים בארץ) השמיע את קולו. ואם בשעה שלורד בולדוין עומד ומכריז ברדיו הבריטי שהוא כאנגלי פשוט נסער ונרגש עד היסוד, ושהצלת פליטי גרמניה היא דבר הנוגע „לכבוד ארצנו”, אם בשעה זו עומדת ממשלת המנדט ואוסרת על אזרחי הבית הלאומי להושיט יד מצילה לאחיהם הטובעים, הרי שלא מחסור הסברה כאן, אלא גורמים אחרים מכריעים. מסתבר שהצלת נפשות יהודיות יכולה „לקלקל” משהו, והשארתם בגיהנום אינה עשויה „לקלקל” שום חשבונות.

במצב זה חובה לשאול: אם זהו התנאי „להצלת הועידה”, ששום סדק לא יהיה נפתח להצלת אחים נתונים להשמדה, אזי מה יש להם ליהודים לחפות מן הועידה הזאת? מה תקנתם מן המוזמנים לוועידה אשר זה המחיר לרכישת אמונם ולריצוים? מה תקותם מן הממשלה המזמינה בתנאים אלה, והמוכנה לקנות במחיר זה את פיוסם וריצוים של מוזמניה?

ממשלת המנדט עושה מאמצים ממאמצים שונים כדי לרפוש למשא־ומתן את השתתפותן של ממשלות מסוימות, הנוקטות עמדה אויבת למנדט ולבית הלאומי, והנותנות מקלט בגבולותיהן לכל תעמולת איבה נגד המנדט והבית הלאומי. ודאי היא יודעת למה היא עושה זאת, ולמה היא מעודדת, מארגנת ומלכדת את נושאי הלחץ נגדה כבעלת המנדט וכאחראית לבית

הלאומי. כדי לרפוש אָמון היא נותנת חנינה להללו שהוקיעה אותם כאחראים לשפיכת דמים ולחורבן. היא נותנת חנינה בטרם שקטה הארץ. כדי להבטיח השתתפות היא אוסרת על היהודי בארץ־ישראל מה שמותר לכל יהודי בכל ארץ תרבותית — להשתתף השתתפות אישית בהצלת אחים מעונים, להכניסם לביתו, להאכילם מפתו.

ובכן, אלה הם התנאים „להצלחת הועידה” — פיוסים לצד אחד, וגזירות על הצד השני. לא, לא על מנת כך הספימו היהודים להשתתף בוועידה. מי שניגש כך לוועידה הריהו מפלף מתחילה את עצם הרעיון של משא־ומתן בין שלושה שותפים. היהודים הם שהציעו לא פעם לממשלת המנדט שתביא לידי הסכם בין שלושת הצדדים המעונינים. אך היהודים התכוונו להסכם אשר יטיב עם כל הצדדים, ולא להסכם אשר יסדר ענינים בין הממשלה הבריטית לבין ממשלות אויבות לבית הלאומי על חשבון קיומו והצלחתו של עם ישראל. ואם זהו טיבו של „ההסכם” המבוקש — האומנם עלינו לתת לו יד?

הנהלת הסוכנות קיבלה את ההזמנה ל„שיחות” מתוך ספקות חמורים. עכשיו, לאחר עמדת הממשלה בבית־הלורדים, גברו הספקות פי כמה וכמה. והמנהיגות הציונית מן הראוי שתבדוק את עמדתה מקדש ל„אור” המצב שהחמיר. שום אדם אינו רשאי לדרוש מאתנו פי נשים במו ידינו את צוארנו בעניבת־חנק.

פסליו תרצ"ט.

לאחר לונדון

(במועצת מפלגת פועלי ארץ־ישראל. כ"ה בניסן תרצ"ט)

ימי ספטמבר הביאו לידי גילוי את עמדתה הנוכחית של הממשלה הבריטית לגבי הציונות. המלחמה העולמית שניגשה לפתח הביאה את אנגליה למצב של פניקה, הגבירה והבליטה את נכונות הממשלה לקנות את מדינות „הציר”, ואת מי שעלול ליפול לתוך זרועות „הציר”, והמחיר

ידוע: הקרבת בני־ברית וחיסול התחייבויות בין־לאומיות. באותם הימים שבהם הופקרה צ'כוסלובקיה נתגבשו גם התכניות החדשות לגבי ארץ־ישראל, והממשלה אשר הצליחה במשך כמה זמן לעטוף את פננותיה בעטיפות רכות לא יכלה עוד הצפינו. במזל זה נולדה „ועידת־לונדון“.

החברים ששמעו את דברי בישיבות המרכז ובנועד הפועל המצומצם ובכינוס־חברים יודעים עד מה היו לי ספקות חמורים לגבי עצם הליכת היהודים ל„שיחות“ לונדון. לאחר מעשה עלי להודות — ואני עושה זאת בסיפוק־נפש — כי נתבדיתי, כלומר, לא שנתבדו חששותי לגבי עמדת הממשלה, אלה נתאשרו במלואן, אולם נתבדו חששותי לגבי עמדת היהודים. היהודים שבו מלונדון לא כמנצחים, אך גם לא כניגפים. יש לומר: הופינו, אך לא נחלנו מפלה. גם בתלחי הופינו, וכאבנו עד מאד את מפתנו, אך תלחי לא היה בשבילנו תבוסה. אדם הנאבק ועומד על נפשו יכול לקבל מכה קשה בלי שהמכה תיהפך לו לכשלון.

מדוע יעצתי לבלתי לכת ל„שיחות“? לא חששתי למה שיאמרו האנגלים, כי ידעתי שהם יכולים לומר מה שהם מתכוונים לומר גם שלא בנוכחותנו, אולם חששתי לפגישה הזאת של היהודים והאנגלים, חששתי לתמונה אשר הפגישה הזאת עשויה לקבל בעיני העולם. חששתי לזה יותר מאשר לכל האיטרטגיה המדינית שקדמה ל„שיחות“, שביחס אליה היתה לי תפיסה שונה מזו של ההנהגה. עכשיו עלי לומר: מבחינת דמות התנועה, מבחינת ההשפעה על מה שעתידי לבוא וצריך לבוא בחיי העם יצאנו מן „השיחות“ בשלום, יצאנו בגילוי־רצון ובגילוי־פוח. אינני חושש מפני המלעיגים ואני אומר: היה בזה נס.

אין כנתי לספר פרטים מן „השיחות“ ואף לא לתאר אותן. תמציתן הפוליטית ידועה. תיאור האוירה, ההתנהגות, הטון ובנות־הטון, וכל נפתולי הויכוח ועליותיו ומורדותיו — זהו ענין לאמן בחסד. לי אני היו „השיחות“ כמהדורה מודרנית של „דיספוטים“ אשר היו עורכים לנו בימי־הבינים. יודעים אתם ודאי מה דמות היתה לאותם הויכוחים אשר היינו אנוסים להשתתף בהם כנגד בישופים ושליחי מלכים ומלכים עצמם. זהו ויכוח בין שני צדדים שאינם שוים, ואפילו כשלמראית עין נשמרת צורת־השויון בין המתנכחים. זהו ויכוח אשר בו אתה חייב לנהוג זהירות יתירה בנימוקים

אשר בדיך, פן יהפכו בידי הצד השני, התקיף. כליזין פנגד. אתה חייב לשקול את דבריך בפלס, לבל תימצא בהם שום פגיעה, חלילה, בטעם הטוב או בכבוד התקיף וידידיו או במוסכמותיו, אך אותו — את התקיף — אין אתה יכול למנוע מהשתמש בפלפול ובעקמומיות ובתחבולנות, ויודע אתה מראש פי מה שתאמר ואיך שתאמר, וכל כמה שתצליח להדוף את טענותיו והאשמותיו, לא אתה תהיה הפוסק ולא איזה שופט עליון בלתי-משוחד, אלא הוא עצמו, שהכוח בידו, הוא התובע, והוא האומר עדות, והוא הדיין, והוא המפרש את הדין, וגם המבצע והפוסק. הוא רשאי לגזור על שריפת ספריך הקדושים וגם להכריז שאתה הוא המחלל את קדשיו, הוא יכול להעלותך לגרדום וגם להוקיעך פצמא לדם-אדם.

וב"דיספוט" שבימינו יש עוד קיום נוספים, כי בעל-הדין שלך איננו איזה כומר חשוך או נסיך עריץ, אלא מדינה תרבותית-נאורה ואדירה, אשר אליה נשואות עיני העולם כאל המגן האחרון של הציביליזציה האירופית מפני הברבריות השוטפת. לו התוקף, לו גם הפרסטיז'ה, בידינו גם המכשירים העצומים להשכיל את דעת הקהל, והוא הנאמן על צדק בין עמים ועל רדיפת שלום ועל רוח פשרה מתונה ונבונה בכל תסבוכת קשה.

הדבר פולז היה עשוי מלכתחילה להיות לנו למלכודת. ולא היתה נדאות, לי על כל פנים, שאם נקרב אליה נדע גם להימלט ממנה. ואודה, אם פי בזה הרניני מציג אולי תעודת-עניות לעצמי, שאילו נשאלתי לאו דוקא בערב השיחות, כי אם גם שנים-שלושה ימים לפני גמר הפרשה, אם בטוח אני באמת שנצא מן המשא-ומתן הזה בשלום, לא הייתי יודע לענות בנדאות.

לא צעדנו על גשר-ברזל. לא באנו ללונדון פגוף אחד, היודע ברור את אשר לפניו, ואין לו אלא להיות נאמן לעצמו ולדרך אשר קבע לו. באנו כקיבוץ מנומר. היתה בינינו „האגודה“, אשר גילתה הפעם פי היא אבר מן הישוב, והיתה בינינו קבוצת לא-ציונים, העומדים מחוץ לסוכנות היהודית, ובהם אנשים מסוימים אשר עברם האנטי-ציוני לא היה בו כדי להבטיח טובות. וכלום היתה הנציגות הציונית עצמה חטיבה אחת?

מפלגתנו, שקיבלה על עצמה בשנים אלה להיות הפוח המכנס את נפוצות המחנה הציוני, ודאי שאינה להוטה להבליט ניגודים או להדגיש

הבדלי־קיום במדיניות הציונית. אבל אין מחסור באלה. ובבוא שעת־מבחן, כאשר עוד לא היתה, נפעת הסכנה שהלכיהרוח השונים והבדלי־דרכים נחשפים — יפרצו ויסקלו את מאמצינו. ואז גם מתגלים הבדלים שביסוד, הבדלי אופי ורצון ומידת הנכונות להיאבק, הבדלים לגבי הנקודה עליה, „יהרג ואל יעבור“.

מי שלא נתנסה עצמו בעמידה בפני שליטים ותקיפים אולי לא יעריך את טיבם של המוקשים המרובים הפזורים בדרך הזאת ואת הכוח הנפשי הנדרש מאת שליחי ישראל, כוח אשר לא כל אחד — ואפילו הוא „ציוני טוב“ — זוכה בו. יכול אדם להרעים קולו מעל בימות ציוניות, להמטיר מחאות ולהתגדר כדורש מרובה, אך בהתיצבו לפני „שרים“ וסר מעליו כוחו. אכן, מידת הגבורה הנדרשת בשביל ניסוח מחאה חריפה באסיפה ציונית אין בה עדיין ערובה מספיקה בשביל כוח עמידה איתנה כשאתה נתון במלחצים איומים, כשכל מלה היוצאת מפיו נשמעת באזני שליטים תקיפים, ואתה מקבל עליך אחריות למסקנות.

ובתוך כל היסורים של אוירת הדיספוט, בתוך האיומים והפיתויים, טוב היה לראות את אנשינו בשיא כוחם, בעמידתם הישרה והאמיצה, במלוא קומתם, בנאמנותם העמוקה לשליחותם, בעמידתם הגלויה והאמיצה בפני נושאי השלטון האדיר, כשפלי־זינם — ההגיון החותך והלהט היהודי — אתו שלטון אדיר, אשר גם פלי־זינו מלוטשים ביותר, ולרשותו עמדו מיטב היועצים והמומחים של משרד המושבות ומשרד החוץ, שארבו לכל פירצה הגיונית שלנו, ולא החמיצו שום הזדמנות להיאחזו בכל פליטת־פה שלנו, לא תמיד שיחק לפי כל הפללים של „משחק הוגן“, ויש שלא נמנע אפילו ממתן משמעות מסולפת לדברינו.

(דוגמה אחת: אדם גדול בשלטון, שהסתמך על ידיעות מירושלים, לא נמנע אפילו ליחס את הקרבנות בארץ — לאחר החינגה הערבית למשמע הבשורות הבאות מלונדון — להשפעת הטלגרמה של בן־גוריון). המדיניות הציונית מאחר המלחמה, זו הקשורה בשמו של חיים וייצמן, יש לה מבקרים מושבעים אשר מלאכתם בכך: לאמור, רק רע כל הימים. מעולם לא בירכו על טובה שהביאה, וכל הרעות וכל הפורענויות הבאות עלינו — בהם תולים את הקולר. תהפוכות־עולם וגזרמי־עולם

אינם קיימים בשבילם. במדיניות הזאת, אשר הביאה את הצהרת בלפור ודחתה את גזירת פספילד, אינם מוצאים אלא חולשה כלפי חוץ ודמוניות כלפי פנים. אין חלקנו עם אלה. אנו יודעים משהו על קשי המסיבות, בהן נאבקה המדיניות הציונית עם שר' של אָדום ושר' של ישמעאל. אנחנו יודעים להוקיר את המאמצים וההברקות וההישגים. איננו פפויי־טובה, אך גם איננו אומרים תמיד הלל. ידענו כי מעולם לא נתברכה בשיווי־משקל, רמתה לא היתה יציבה. אפשר להמשיל עליה את הפסוק: צדקתך פהררי אל, משפטיך תהום רבה. היא ידעה רגעים גדולים וידעה שעות חולשה. הפעם הזאת הועמדה המדיניות הציונית בנסיון קשה, נפתל וממושך: לא רגעים ולא שעות, כי אם ימים ארוכים ומיגעים ועשויים ליגע עד פלות הפחות.

התנועה הציונית כבר ראתה כמה פעמים את וייצמן בשיאו, ועמידתו הפעם מצטרפת למיטב גילוייו. זוכות יתירה לו שטרח ועמל בליכוד המשלחת היהודית, ואל יחשב לי לחטאה לומר משהו גם לזכות מפלגתנו, כחטיבה ציונית, במעמד זה. ודוקא משום שנתנסיתי כבר פעם, בימי הספר הלבן של פספילד, בעבודת הועדה הפוליטית, רשאי אני וחייב לציין, כמה התקדמנו מאז ועד עתה, מבחינת מטרה הפנימי של המדיניות הציונית. אז נוסדה נעדה מדינית, לשם שיתוף הפעולה עם ההנהלה בשעה הקשה. איני דן עתה על עבודתה של אותה נעדה רבת־סבל, אשר היתה נסיון ראשון לקיים זיקה קרובה בין המנגנון הפוליטי לבין זרמי התנועה: הציונית. אומר רק שהריחוק בין הועדה שדנה בשאלות המשא־ומתן לבין אלה שניהלו אותו למעשה היה כל כך גדול, שהללו ראו בה כמעט רק מעמסה, הפובלת את פעולתם המדינית, והועדה מאידך לא היה לה הבטחון כי דיוניה עשויים להשפיע באמת על דרך המשא־ומתן. הפעם בהיות חלקה של תנועת העבודה ממשי גם בדיונים המוקדמים וגם בעצם הנהלת המשא־ומתן, נתעמקה הזיקה בין „לונדון הציונית“ לבין התנועה ואנפיה. אילמלא שיתוף זה ספק אם אפשר היה להגיע לכך שעמדת הנציגות היהודית תהיה כאשר היתה וכאשר נתגלתה בסיומה.

ענין אחדות ישראל כאשר נתגלה ב"פאנל" אף הוא בעיני פנס. יודע אני שהמדבר על אחדות ישראל משים עצמו בַּנְלִי, כשם שהמדבר על איחוד פנימי בתנועתנו מעלה על עצמו חשד שהוא מפריע את ההרמוניה של אי־איחוד מוספם. מי חכם ולא יִידה אבן בקואליציה, שאין לה השם המזהיר של "חזית עממית", בפרט כשקוראים לה "קואליציה רחבה" וכשאפשר להוקיע מקרים שאין השותפים האחרים עומדים כהוגן בהתחייבויותיהם (ואנחנו?) או שהם מנצלים את הקואליציה להנאתם. מבלי שאולזל בחשיבות העצומה של המשטר הקואליציוני בציונות, למרות פגימותיו, עלי לומר: ענין ה"אחדות" בלונדון היה בו משהו נעלה יותר. לא היה בו שום דבר מן המיקוח, מהידיינות על כסאות ועל משרות וכיוצא באלה. לא היה זה פלל איחוד ארגוני של מפלגות וארגונים, באו אנשים לא רק מסיעות שונות, כי אם גם ממחנות זרים ורחוקים, בהם גם אנשים מתוך מחנה אשר בשעתו התנגד להצהרת בלפור וגרם לנו אז צרות צרורות. אותם אי אפשר היה "לשחד" בכסא באַפְסִקוֹטיבה. שם דרוש היה משהו אחר. ואכן, היה שם משהו אחר שהוציא את האנשים ממסלולם הרגיל. צריך היה לראות את הרב בלוי כשהוא מציע, ערב סגירת הפאנל, שפל המשך משא־ומתן עם הממשלה יתנהל על ידי הסוכנות, או לראות אדם פליאונל כהן מקשיב בכובד־ראש במשך שעות רבות לדברים אשר ודאי אינו רגיל בהם. מי שמפיר במקצת את תסבוכת היחסים בין יהודי המזרח ליהודי המערב, תסבוכת אשר לא נעלמה גם בתוך התנועה הלאומית, מראשית חִבְת־ציון ועד ימינו, יבין כי מה שהיה בלונדון לא היה נטול משמעות פנימית חשובה.

סייעו לכך כמה וכמה גורמים.

א. הממשלה. הממשלה לא היתה אדישה להרכב המשלחות. לא פעם התענינה הממשלה לדעת מי יבוא היום לישיבה, ולא פעם רמזה שרצוי לה כי פלוני או אלמוני לא יעדר הפעם. נראה לי שיותר להגדיר את מגמת הממשלה לגבי המשלחות בנוסחה זו: לאחד את הערבים ולפלג את היהודים. מגמה זו פעלה ברוב חריצות, גם בנגלה וגם בנסתר. על מגמות האיחוד לגבי המשלחות הערביות ודאי קראתם בעתונים. על מגמת ההפרדה לגבי היהודים לא סופר שם, כמיבן. אך לא פעם ניסו

לתקוע טריו לתוך המשלחת היהודית, בלשון זו בערך: אתה, אדוני, אדם מתון ונבון, ואילמלא — או: פלוני מבין לרצינות המצב, אך אתם מכבידים. הדבר עבר בצורות שונות לעתונות הגדולה, העושה רצון הממשלה. עברה הרינה: יש "מתונים" ויש "קיצוניים". ובעתונות האויבת אף פנו בשידולים ובאיומים ליהודי אנגליה: היבדלו מעל העדה הציונית הרעה הזאת. ספק אם הממשלה הצליחה לאחד, לא למראית עין בלבד, את המשלחות הערביות ולפשר בין האינטרסים המתנגדים שלהן, אך ברור כי הממשלה לא הצליחה לפלג את המשלחת היהודית. ואולי יש לנו להודות לממשלה, שבניגוד למגמתה סייעה לאיחוד היהודים. גם הרפים ביותר והמסתפקים במועט שבין היהודים לא מצאו כל נקודת-אחיזה בהצעות הממשלה. היו אמנם שידולים הרבה: אל תפחדו, הלא יודעים אתם כי אנו רוצים בטובתכם; אין הדבר כל כך נורא, ולחינם אתם מיחסים להצעות משמעות מיוחדת. היו פיתויים: למה תרגשו כל כך לעצמאות, הלא עצמאות יכולה גם לקבל צורה של פדרליות, ואזי יהיה לכם משטר עצמאי שלכם; והרי אם תשלימו — תהא כל עיראק הרחבה והפוריה פתוחה לקבלת מהגרים יהודים, פלום רשאים אתם במצבכם הנורא לזלזל במפלט כזה; למה תתעקשו? והרי את טובתכם אנו דורשים, וכל עיקרן של הצעותינו מכונן להסיר פחדם של הערבים, ולאחר שיוסר פחד הערבים הלא יפתח בפניכם גם עבר-הירדן? הפיתויים היו דקים ומעורפלים, כנגדם היו האיומים דקים וברורים. ואם הפיתויים לא היה בהם פדי למשוך, הרי האיומים היה בהם פדי להפחיד. ואם היהודים שבארצות אשר הקרקע בוערת מתחת רגליהן כבר אין להם מה לפחד, הרי עוד ישנן ארצות אשר יהודיהן — וגם כשהם ציונים — מאמינים שיעלה בידיהם להדוף את הרוח המביאה עליהם את השריפה. והללו אומרים: אתם עושים חשבון של ארץ-ישראל, השוכחים אתם שיש גם חשבון של היהדות בעולם? האם מותר לכם להביא לידי קרע עם אנגליה, המדינה הגדולה אשר אנו חוסים בצלה, עם אנגליה השומרת עדיין על המסורת של ידידות לישראל בתפוצותיו? לא קל היה הקו המפריד הוזה שחצה גם את הציונים. אלא שהממשלה סייעה לנו בזה שלא נתנה לשום חוג אפילו מינימום שבמינימום פדי אחיזה.

ב. סייעו לכך גם הערבים. הלא-ציונים היו להם כמה הזדמנויות

להיפגש עם הערבים. יש להניח שהממשלה סייעה בידיהם. ודוקא הפגישות הללו גרמו להם שיפירו יותר את מצב הדברים כמות שהוא. בדרך כלל נוטים יהודים שאינם ציונים לראות עצמם בעלי השקפות רחבות, הומריניסטיות, קוסמופוליטיות. יהודים אלה מתיחסים באידיאליוזיה רבה לתנועה הערבית וחושדים בציונים שאילמלא גישתם השוביניסטית ותביעותיהם המוגזמות אפשר היה מכבר להשפין שלום בארץ. הפעם היתה ללא-ציונים הזדמנות להפיר מקרוב את נציגי הערבים, וכמה גלימות אידיוליות נקרעו ללא רחם.

ג. סייעה ממשלתה של ארץ-ישראל. מאז החל חורבן יהודי אשפנו ועד היום עדיין עוסקים הבלתי-ציונים בחיפוש "פתרונות", כמובן, מחוץ לארץ-ישראל. יש בעולם, כידוע, טריטוריות רחבות, פנויות, "הושט היד וגע בהן". ולאחר שהרגשת האסון גוברת, והפורענות מתפשטת מארץ לארץ, ולאחר ועידת אַויאן ולאחר הארצות של צ'מברלין, והתפילות בבתי-הכנסיות לנצרים ולקרנות העזרה — עדיין עומדים כל אלה בידים ריקות. וארץ-ישראל, עם כל פורענויותיה ופגיעיה — קולטת ומצילה. לפיכך נעשה עתה ענין העליה מובן וחשוב ללא-ציונים.

ד. נוכחותם של הלא-ציונים בדיונים הפנימיים של הפאנל ובשיחות בארמון ס"ט-גימס עוררה בהם כבוד ואמון לשליחי הציונות.

ה"ספר הלבן" עמד להופיע ימים אחדים לאחר סיום השיחות (ב'15 במרס) ועדיין לא הופיע. בינתיים חלפה ההתרגשות של הישוב, אך הסכנה לא חלפה. פעמים במחצית שנה זו (בספטמבר ובמרס) עמדה הסכנה בפתח ועוכבה פלישה, עוכבה, אך לא בוטלה.

מה היה בספטמבר? הגרון הונף ולא הורד. בספטמבר עמדה הממשלה להוציא כמעט את כל הצבא מן הארץ ולהקים בארץ משטר אשר יאפשר לה לשלוט בארץ בלי צבא. הוה אומר: משטר אשר יניח את דעתם של הערבים. במקום הצהרת בלפור באמצע המלחמה הקודמת צריכה היתה לבוא מעין הצהרה אַנטי-בלפורית (סגירת העליה) בערב המלחמה הבאה. אין יסוד לחשוב שהפרוגרמה הזאת נשתנתה ביסודה. אדרבא, יש יסוד

להניח שהביקור של הלורד גורט, ראש המטה, לא הביא לידי שינוי מהאורגניזציה הזאת. אם עדיין לא הוכרו על מדיניות זו ב"ספר לבן", הרי את ראשיתה אנו כבר טועמים: ההכרזה על המפסידים הפוליטי, השדיוול החדש, והרדיפות האכזריות על העליה, "הבלתי־חוקית". וגם החיגנה הנישאת שוב בעתונות הערבית בעקב שיחות קאהיר מעידה.

איני יכול לשעשע את עצמי בתקוות למפנה קרוב, לא מצד התנועה הערבית הפלשתינאית כמות שהיא ולא מצד הממשלה הבריטית הזאת. התנועה הערבית הפלשתינאית רתומה כולה בעגלת רומא־ברלין. משם היא נזונה בממון ובזין ובאידיאולוגיה ובהעזה ובתקוה להכניע את אנגליה. מה שהיא סוחטת מאנגליה אינה סוחטת בזכותה, אלא בזכות "הציר" אשר מורא על האימפריה. אחד מגדולי המצביאים באירופה שאין לו כל ענין לזול בגורם הערבי אמר בימים אלה: "אין לערבים שום ממשות צבאית". ערפם הצבאי הוא מכוח־פוחז של "הציר". העתונות הגרמנית מתפארת: אַל תחשוב אנגליה כי בסיפוקים קטנים ובתרמיות תכפוש את לב הערבים. היטלר ומוסוליני יכולים להבטיח לערבי פלשתינה יותר. למה זה יחייב אותם אם ינצחו? אנגליה נאלצת עתה להעלות את המחיר בהתחרות בהיטלר, היכולים אפילו בעלי האורגניזציה הערבית שבינינו להתחרות בשנים אלה ו"להוסיף על המחיר"? יהודי טוב אחד המסור בלב ונפש לרעיון ההסכם הערבי־יהודי והמטיף לנו השכם והערב עד מה חשוב הדבר הזה, אמר עתה בלונדון: "מה יכולתי להציע לערבים, הלא כל מה שאציע להם הוא פחות ממה שאנגליה מציעה להם עתה". יש מאמינים שבעבר היו לנו הזדמנויות לבוא עם הערבים לידי הסכם, שהיה מאפשר לנו חיי־שלוש וגידול יותר ממה שהיה לנו (לא אתנכח, איני יודע). אפשר יש בזה מן הממש, ואפשר רק מהרהורי הלב). וכן יתכן שעוד תגיע שעה של חיי־שלוש, עליה ובנין מתוך הסכם עם ערבים, לאחר שתגודע קרנה של התנועה הערבית־הפלשתינאית הנוכחית. אולם גם בהרהורי־העבר וגם בתקוות לעתיד אין משום אחיזה למפנה ממשי קרוב.

וכן איני מקוה למפנה במדיניות הבריטית לגבינו, כל עוד צלו של היטלר פרוש על העולם, ואנגליה אחוזת פחד. איני מתימר לנחש כיצד תנהג אנגליה לאחר כמה סיבובים בתוך המלחמה, אולם כל עוד היא עומדת

בתקופה של ערב מלחמה ושל פחד מלחמה אין לקוות למדיניות פרו-ציונית ממנה.

מה איפוא נעשה?

איני יודע תשובה אחרת אלא זו שפרצה עתה מעומק לבו של הישוב: „לא ניכנע“.

מתי פרצה מפינו קריאה זו לראשונה? בימי מאי 1921, בשעה שאניית העולים טולטלה בלב-ים והנציב העברי סגר בפניה את שערי הארץ. ואולי מקורה עוד בתל-חי. הזרע שנזרע אז נתן את פרו. וממנו לנו גם העמידה במערכה בשלוש שנים אלה.

עדיין לא נתלוותה קריאה זו בפירוש ממש. המחשה זו אינה ניתנת להיקבע מראש, כשם שהקריאה „עבודה מעשית בארץ-ישראל“, שפרצה אחרי משבר אוגנדה, עדיין לא יכלה לומר מה יהיה אפיו של המפעל החלוצי שהיה נרמז באותה קריאה.

יתכן שהקריאה הזאת מציינת שלב חדש בהיסטוריה הציונית. מעבר מציונות אבולוציוניסטית ורציונלית, זהירה ואטית, לציונות הפועלת מתוך הקטסטרופה והחותרת להתגבר עליה במאמצים הרואיים. כשם שמתוך משבר-אוגנדה קמה ועלתה ציונות חדשה, ציונות של רצון והגשמה אישית, כך נראה לי, עתידה לקום מתוך המשבר האכזרי הזה בחיי ישראל בארץ-ישראל דינמיקה ציונית חדשה. כמוכן, אם יש בנו ליח, אם יש בנו קשיות-עורף, אם איננו שבר-עם המסוגל להיכנע.

קשה לי להוציא את הדברים מפי, אך הימים האכזרים הבאים לקראתנו אומרים לי בלשון ר' עקיבא: כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא הדבר לידי ואקיימו. אמנם לא ביקשנו את הנסיון הזה, לא התפללנו לו, אך משבא עלינו בכל כבודו — הנברח? האם לא נעשה אותו מוצא להסתערות מכרעת. אשר תעלה ממעמקים את כוחות האומה, הסתערות הרואית להצלת העם?

ידעתי שבציבורנו מחלחל עתה רגש של אכזבה. ביום שהגיעו ידיעות מלונדון הכרזנו: לא ניכנע, ומה עשינו מאז? היכן המעשים? המתחסים אנו ברצינות להכרזותינו?

הדיבורים הללו, הנשמעים עתה בשיחות פרטיות ובאסיפות, ודאי מלווים הרגשת כאב, אלא שהכאב הזה, והביקורת הצודקת לעתים על דבר שצריך היה להיעשות ולא נעשה, מהול גם בהאשמת הזולת, בקשדנות בלתי־צודקת. השאלה המחמירה: „המוכנים אתם למעשים אשר הכרזותיהם מחייבות אותם?” ראויה תמיד שיקשיבו לה בחרדה, אך נימת הלעג ואי־האמון המבצבצת מטון השאלה אינה מביאה אלא לידי אי־כבוד לתנועה — והיא אינה ראויה לכך — לידי ביטול עצמי שאין בו צדק. וגם לא פוח. ואפשר יש בזה גם אי־הבנה לתוכן ההכרזה. כשאמרנו: „לא ניפנעו!” לא התכננו לכך שמחר נעשה איזה מעשה מרעיש עולם, ואזי או שננצח או שננוצח, והענין יסתיים. „לא ניפנעו” אין זה ענין חד־פעמי. אין פירושו — לתת פורקן להרגשות סוערות. איני מזלזל בהרגשות ואני מבין את הצורך האנושי, האנושי ביותר, בהתפרקות. אך יש צרכים חשובים מזה. ותנועה כתנועתנו חייבת לשקול ולהפנות את סערת הנפש לאותם האפיקים אשר בהם תוספת־כוח, ולא התפרקות בלבד.

אפשר היה, כמובן, לאחר קריאת „לא ניפנעו”, לעשות איזה מעשה־מחאה שיביא לידי שליחת טלגרמות לעולם, אלא שאותו מעשה לא היה יוצר טיפה נוספת של פוח, והאנשים שפגדום היתה המחאה מכוונת — שנתם לא היתה נודדת בגלל כך.

בבואנו לחנך את עצמנו ואת תנועתנו, ואת הישוב פולו, לא־יכניעה, למעשים אשר יגלמו את אי־הכניעה ויגבירו את פוחנו לבלתי־היפנעו — חייבים אנו להתחנך שלא להוציא פוח לבטלה, שלא לבזוז רגש ומרץ לשוא. על אחת כמה וכמה שלא לעשות דברים הנראים כגילוי־פוח בשעה שאינם אלא מתישים פוח.

בתנועת פועלים בפרט יש להזהיר על כגון זה. יש אמצעי־מלחמה שהורתם ולידתם בימי גיאות מהפכנית, וחשיבותם אזי מרובה, והרי הם מתקדשים לשימוש תמיד אפילו בימים שאין בהם להביא לידי נצחון, אלא לקרב מפלה. בשנים שלאחר המלחמה היינו עדים לכמה הופעות של שמרנות מהפכנית, אשר היו נלעגות ביותר אילמלא היו מעציבות כל כך. תנועת־הפועלים אשר לא ידעה מה לעשות בכוחותיה בימים של גיאות מהפכנית, ניסתה להשתמש באמצעים אולטרא־רבולוציוניים בשעה שלא

היה בהם אלא להעמיק את המפלה. כזאת היתה גם „השביתה הכללית“ בצרפת, בימים שהיטלר עמד בשער. יש אמצעים שתועלת במ, בשעה שהם עשויים לשמש שלב לעליה מהירה, לכיבושים גדולים. חטא ואיולת הוא להשתמש באותם האמצעים כשאינ בהם, במסיבות שנשתנו, אלא לשמש שלב לירידה, לאיבוד הישגים.

יש לבחון אמצעים לאור המטרה. הערבים, למשל, הצליחו מאד מאד בבחירת אמצעים ההולמים את המטרה שלהם. המטרה שהציגה לעצמה המנהיגות הערבית היא שלטון המופתי. לשם כך אין צורך שהארץ תשב בשלוה, שהכפר יפרח, שרמת חייו של הפועל תעלה, שאת הביצות ייבשו, ואת הבריאות ישייחו, שיהודים וערבים יחיו בשלום. כל אלה אין בהם כדי לקרב את שלטונו של המופתי. אך הקזת־דם, הרעבת הכפר, השבתת חיי הכלכלה, המתת היריבים, הפחדת השלטונות — אלה עשויות לקרב את ביאת שלטונו. המדינה הארץ־ישראלית קיימת, צריך רק לדלדל אותה, לפרוע בה, להרבות בה את ההרס, כדי לכבוש אותה.

ואנחנו? העשויים אמצעים מעין אלה גם לסייע אותנו? איני מעמיק שאל על מידת התנגדותנו הנפשית למעשים אלה, אני אך שואל אם יהיה נצחוננו על דרך זו? ועל זאת אני עונה בשלילה גמורה. מדינת־היהודים איננה קיימת עדיין. צריך להקימה. במה נקים אותה? בריבוננו, בבנינו, בהגברת כוחנו. אמצעי הערבים, גם אם אנחנו נשתמש בהם, יובילו לא למדינת יהודים, אלא למדינת ערבים.

תנועה אמיתית וחשובה יוצרת לה אמצעי מלחמה והתגשמות ההולמים אותה. גנדי לא הלך אחרי אמצעי־המלחמה של המערב או של רוסיה, וחישל לו אמצעי־מלחמה שהיו הולמים את העם ההודי ומועילים למשק ההודי. גנדי אפילו לא חיקה את סעודות־המצוה שהתעמולה הציונית משתמשת בהן ובמקום זה בחר בצום. ועוד לא ידוע מי הצליח יותר — אנחנו בתרגולות הצלויות או הוא בצומותיו.

אל ייחסו לי כֹּונָה שאין בי. איני מציע לרפוש לנו פֶּטֶנט הודי פשם שאיני מציע פֶּטֶנט מערבי או רוסי. עלינו לגלות אמצעי־מלחמה הנובעים ממצבו של עמנו ההולמים את מפעלנו. לאמצעים אלה ודאי יחסר הזיו והכבוד שיש לאמצעי־מלחמה שזכו להיות מקובלים אצל אחרים. אֵל נדאג

לכך. כשיצרנו את הקבוצה והמושב לא שאלנו מה שם לועזי נתן להם ואף על פי כן הם מצאו את מקומם בלכסיקון הבין־לאומי. ואם נדע לגלם במעשים נאותים את אי־הפניעה שלנו, אם נדע להילחם וליצור תוך מצור — יפיר בזה גם „העולם“.

באחת הישיבות של המרכז נאמרה הגדרה הנראית לי מאד: רזיסטנץ קונסטרוקטיבי (חסרונה שהיא מורכבת משתי מלים לועזיות. שמא נוכל להשתמש במלה הקדומה „ניצבה“ למושג רזיסטנץ?). לא רק התנגדות לרע, אלא התנגדות בצורה שתכיל המשך גידול, המשך בנין. יצירה תוך מצור. לא מעשה חד־פעמי, אלא שיטת־חיים, מדיניות וכלכלה ובנין המגלמת אי־כניעה. המעשה המכוון לתכלית — בו אי־פניעתנו.

ולאו דוקא המעשה הגדול. יש שדוקא באיזה פרט קטן אך אמיתי מתגלה הרוח הבלתי־נכנעת. אם אומר לכם, למשל, היכן היתה לדעתי נקודת־המפנה ב„שיחות“ לונדון, תצחקו לי. ואף על פי כן: נקודת־המפנה היתה ב... ביטול סעודה. כל עוד אנשינו דיברו את הדברים החזקים ביותר, אפשר היה לפנות אליהם פתאום בשאלה תמימה: „ומה אתם חושבים על עתיד ההדרים בארץ?“ ולך ושוב לנקודת־הגובה שבה עמדת. יכול אתה לטעון את טענותיך החזקות ביותר, להתריס קשות, ואף על פי כן יושב לו המיניסטר, הזריז והממולח, ופניו אומרים: אין דבר, תאמרו מה שתאמרו, אני מפיר אתכם לא מן היום, אנשים נבונים אתם, יודעים את המציאות, יודעים מה מצבכם בעולם ומה פוּחכם, ודאי פואב לכם, אדרבא, אל תחסכו במלים, אך הענין יסדר. והנה בא דבר קטן, פעוט, אשר לא פתוב בשום פרוגרמה ולא הוכרו עליו מעולם ודבר זעיר זה אמר: טעה המיניסטר הממולח בחשבונותיו. חמור הענין ממה שחשב. היהודים לא יפְנעו. ואי־מנוחה תקפה את משרד המושבות. באו במרוצה ואמרו: למה רגשתם? מה קרה? לאמיתו של דבר לא אמרנו לכם פלום. ומה שאמרנו — פלום אמרנו? הלא זה לא היה אלא נסיון להציע דברים וחילופי־דעות. ודאי טעה כאן אחד הפקידים הקטנים. חבל, חבל. אינני בטוח שכבר באותם הימים לא נמצא הטפסט של „הספר הלבן“ העתיד לבוא על שולחנה של הנציבות בירושלים, אך הבהלה שקמה אולי עצרה לשעה את העגלה במרוצתה.

והמעשה המכוון לתכלית במצבנו כיום הוא לא מרד ולא תפיסת מבצרים. היה זמן ויהושע ברזלי חלם על חמש מאות בחורים שיעלו לירושלים ויתבצרו במגדל־דויד ויניפו עליו את הדגל הציוני. הוא ידע, כמובן, כי אין זה פיבוש שלטון, אך הסתפק בכך שנחזיק מעמד עשרים וארבע שעות, ובהיסטוריה יהיה פתוב פי לאחר כך וכך שנים חזרו היהודים וכבשו את מגדל־דויד והניפו מעליו דגל ציוני. יפים היו הדברים באמירתם, יפה לספר עליהם בפיאוגרפיה. אך המדיניות שלנו עתה לא תהיה כזאת. לא חמש מאות בחור יכולים אנו לכנס עכשיו, כי אם חמישים אלף, ואנו מאמינים בעצמנו פי אנו יודעים לא רק לכבוש מגדלים, פי אם — מה שיותר חשוב — לבנות מגדלים. אך אדיר הפצנו עתה הוא לא „להחזיק מעמד עשרים וארבע שעות“, פי אם להוציא את היהודים ממצרים ולהביא אותם לארץ־ישראל.

מה יהיה הביטוי הנאמן ביותר של אי־הפניעה? הנה אומר: עליה. אנחנו פוסלים את זכותו של המחוקק — יהיה מי שיהיה — לגזור על שיבת בני ישראל לארצם. אנחנו פוסלים את זכותו של כל שלטון — יהיה מי שיהיה — למנוע את אזרחי הבית הלאומי להושיט (על חשבונם!) יד־הצלה לאחיהם המעונים הבאים אליהם. ועלינו להוכיח למעשה כי שום גזירה על עלייתנו איננה קיימת בשבילנו. אנחנו נפיר אותה, פולנו, בריש גלי. העולם ילמד ויפיר פי אנו עולים לא בחסדם של שלטונות, פי אם בזכות, בזכות הקודמת לכל חוק בריטי, בזכות שהיא טבעית לנו, בזכות אשר אנו מוכנים לתת עליה את נפשנו.

הפרה זו היא הפרת־ראשית של הציונות. בה עלה איש־בילגו, בה עלה איש העליה השניה, בניגוד לחוק התורפי. הוא לא שאל אם ניתנה לו רשות. הוא לא נרתע, פן יש לחו אותו חזרה.

כל עוד היה קיים בארץ משטר חוקי, המודה בזכותנו, נאבקנו אתו על אפשרויות עליה בתחומי החוק, לא קיבלנו את הגבלותיו, אך סבלנו אותו. אולם כשמכריזים על משטר חדש, שבו לא נוכל לעלות בלתי אם בחסד המופתי, הרי אנו פופרים בזכותו של אותו משטר ובזכותם של

המכרזים. לא בחסדכם ניתנה לנו הארץ, ולא מחוקותיכם נובעת זכותנו לשוב אליה ולחיות בה.

את ההכרה הזאת יש להחדיר לתנועה הציונית כולה, והמדיניות הציונית צריכה לדגול בה, בפני העולם. זוכרים אנחנו כיצד לחצה נעדת פיל על מ. שרתוק בענין העליה הבלתי־חוקית, ובאילו עיניניים היה עליו לעמוד. מאז נשתנה הרבה. גם בהכרתם של יהודים, וגם בהכרת חוץ. הנה הוצגו שאלות בבית־הנבחרים בענין ה־17. שאלו אויבים: אם החרימו את האניה, אם האנשים יגורשו, אם ינפו מן השדיוול. מזכיר המושבות השתמט מתשובות ברורות, ואז קם אחד הצירים וזרק קריאת־בינים: והרי האנשים האומללים הללו אינם בלתי־חוקיים, אלא מחמת המשרד שלך, אדוני! קריאות מעין אלה אומרות לנו כי מלחמת־העליה שלנו תחדיר בעולם את ההכרה בזכותנו לעליה, ואולי גם תביא לידי הבנה אחרת של עצם הציונות. מלחמת העליה אינה צריכה להיות ענינם הפרטי של חברי אנשים העושה את הדברים על דעת עצמו. היא צריכה ליהפך לילד חוקי של התנועה הציונית. גם אין זה ענין של מפלגה אחת בציונות. זה צריך להיות ענין מוסכם של כל המפלגות. אין להשאיר את העולה „הבלתי־חוקי” טרף לכנופיות העוסקות בזה להנאתן או לשם „השפעה” והן מנצלות אותו ומתעללות בו ומפקירות אותו בבואו אל החוף. הדבר לא יהיה קל. השלטון האנגלו־ערבי לא ימנע מרדיפות, המכשולים יתרבו. הדבר יהיה קשור לא רק במאמצים ובקרבות־ממון, כי אם גם ביסורים. תידרש מסירות־נפש, ולא מאת יחידים, כי אם מרבים. אך זאת היא אי־הפניעה שלנו, אם אנחנו רוצים בה באמת.

וכדי שלא ייחסו לי פגנות אחרות, הריני רואה צורך להגדיר עצמי: במלחמת־העליה אינני מתכוון להפגנה מדינית, כי אם קודם כל לשם עליה ממש, כשם שהעליה על הקרקע היא קודם כל מטרה לשמה. חשבונות העליה קודמים. והתוצאה המדינית תהיה תוצרת לנאי, אם הפעולה תיעשה כהלכה ובקנה־מידה הגון. הצלת יהודים מן התופת, יציאה מן הגלות — היא המטרה של הציונות, והיא גם האמצעי הפוליטי והישובי מספרים על איש סקוטלנד אשר ביקש להנחיל את חכמת חייו לבנו, ואמר לו: „בני, בטרם אלך ואינני אֶתן לך עצה אחת. תרבה ממון, אם אפשר —

באמצעים כשרים". כך נאמר גם אנחנו: הרבו יהודים, אם אפשר באמצעים חוקיים.

איננו ששים לקראת קרב, אך אנו מקבלים אותו כהכרח. לא את הקרבן אנו מבקשים, ולא את ההפגנה. אנו מבקשים את העיקר: יהודים בארץ. לכן איני להוט אחרי התנגשויות. איני מבקש קונפליקטים. איני רודף אחרי הצד הרומנטי שבדבר. אני רוצה "תכלית": יהודים. אך לא אירתע אם עליית היהודים תהיה כרוכה בהתנגשויות.

יש בינינו אופטימיסטים הסבורים כי אנגליה לא תירה בפליטים. ויש אומרים כי ממשלה שתירה בעולים לא תתקיים אפילו שבוע אחד. אין לי הבטחון בזה. כבר היו יריות על אניות. והשמועה אומרת כי היו פצועים, ואיני בטוח אם העתונות האנגלית סיפרה על כך.

אין דבר אם יאסרו עולים. לא ניבהל. אין אסון גם אם יחזירו אניה. האניה אשר יחזירו אותה — תחזור ותבוא. כל יהודי שיהדפו אותו אל הים — סופו לחזור ולהגיע לארץ. זוהי מלחמת היהודי על ארצו.

לפי שעה עוד אין היהודים מבינים זאת. יהודי הגולה נבהלים מכל כשלון. ואין להם היכולת לברר במי תלוי הקולר, אם בארץ או ב"מטפלים". החמסנות וההפקרות אשר פשו בקרב אלה גורמות צרות מיותרות ויסורים שבשרירות וכשלונות חינם לא לקרבנותיהם בלבד, כי אם לעצם העליה.

לרבים מאתנו עוד זכורה המלחמה החריפה אשר התנהלה ברוסיה מצד הציבוריות היהודית נגד ה"אגנטים" אשר התפרנסו מצרות הפליטים, ורבים מהם היו מוצצים את דמם של קרבנותיהם, בלי שיהיה איכפת להם אם הללו יגיעו סוף סוף לארץ המקלט או יגועו בדרכים. אף על פי שגם יציאה זו מרוסיה לחוץ-לארץ היתה שלא כחוק, ואף על פי שהרבה אנשים היו נמלטים וניצלים בעזרת ה"אגנטים" המברייחים, היו כמה מוסדות חשובים וכמה אנשילב רואים להם חובה לעמוד לימין המהגר ולגלות את תעתועי "המצילים". גם בימים האחרונים קראנו כרוז מטעם היצ"ם ושאר הסתדרויות-עזרה נגד המנונלים המנצלים את עַנְיָם של המהגרים היהודים, הפונים לבוליביה ולשאר ארצות אמריקה הדרומית. ודוקא בציונות לא קם עדיין שום כוח ציבורי אשר יקרע את המסוה מעל פני

אלה אשר עשו את צרת ישראל ואת אהבת הארץ לעסק מכניס, הנותן רנחים ומספק יצרים. שום עתון עברי עדיין לא יצא למערכה לגלות פיצד נוהגים בעולים האומללים ובאיזה גיהינום הם נתונים בדרכם לארץ, לא רק מחמת רדיפות הממשלה הזרה, כי אם גם מפני שיטות הטיפול של אחיהם־מרחמיהם, העושים קפיטל פרטי וציבורי מיסורי העולים.

המלחמה בפטריות־הרקב הללו דרושה כדי לפנות את הדרך לעליה רחבה.

יש כופרים באפשרות זאת בכלל: פיצד יעמדו מעפילים מסכנים נגד תחבולותיה וכוחותיה של ממשלה אדירה. אני מאמין שיעמדו ויוכלו. ההכרח שלהם לעלות הוא גדול יותר וחזק יותר מן ההכרח האנגלי לירות בהם. ואם ההכרח הזה יהפך להפכה פללית, ויתפוס את מקומו במחשבה היהודית ובעזרה היהודית — יפרוץ הרבה גדרים ויהפך לנחל שוטף. אפשר להכשיל עליית יחידים. אי אפשר להכשיל עליית המונים אל אחיהם אשר לחוץ־ים ישפוננו. הנזפים יפלו והמחנה יעבור ויגיע.

חמור מענין עליה הוא ענין הקרקע. תחבולות הממשלה מרחיקות לכת ממה שאפשר היה תחילה לשער. בימי התורפים יכולנו לרפוש קרקע על שם של נתין עותומני. הפעם יש להניח כי הממשלה תבטיח שיהודים לא יוכלו לקנות אדמה אפילו על שם של גוי. ואפשר גם תמנע את התישבותנו על אדמות שרכשנו באזורים אשר החליטה לסגור בפנינו. גם כאן מצוה גדולה תהיה להפר חוק, הבא לאסור עלינו להיות חקלאים על אדמת מולדתנו. אך ההפכה בלבד אינה מספיקה, דרושה גם יכולת.

איני יודע כמה ימים עוד נשארו לנו לפעולה חפשית בעניני קרקע. אילו ידעתי שאת הימים המעטים האלה לא נוציא לשוא. קרקע שתהיה ברשותנו נעלה עליה בכל התנאים. לא נתנה את הדבר בעין טובה של השלטונות. לפיכך: רכישה בימים מעטים אלה קודמת לעליה. ולא אהיה חושש להשהות קצת את העליה על הקרקע אם ענינינו באזור מסוים ידרשו זאת מאתנו.

איננו יכולים פרגע לקבוע מה יהיו דרכי מלחמתנו על הקרקע לאחר

שתוכרו התחיקה הקטלנית. אולם עלינו להחליט להיות נכונים למלחמה הקשה ביותר בנקודה זו, למלחמה פוליטית ומשפטית בפני פורום בין־לאומי, ולמלחמות מעשיות בארץ. פי הנקודה המסופנת ביותר היא במניעת השתרשותנו, במניעת ריפוזנו וסיפויינו לחיים בריאים ושלמים בארץ.

המשטר החדש ודאי יציג באופן חריף את שאלת הבטחון. אין אני מאמין פי רו"ים אנגלי־ערבי יביא אתו שלום ובטחון, אך הוא עלול להצר ולהתקיף את התגוננותנו. בסעיף זה יש לומר בלשון הקדמונים: „ואכמ"ל" (ואין כאן מקום להאריך). אך כדאי לזכור שהישוב היהודי בארץ כבר עבר כמה שלבים בהתגוננותו. היו ימים והשומר היהודי הבוֹדד שמר על הפרם של בעליו. גם אז היה שומר לא על רכוש בעליו בלבד, פי אם על רכוש ישראל ועל כבוד ישראל. אחר כך באה השמירה הקיבוצית על מושבה שלמה, על „נקודה“. והגענו גם לשמירה של גושי „נקודות“. המצב הולך ומשתנה. אנחנו כבר ניצבים בפני שאלה של הגנת הארץ, מן היבשה ומן הים ומן האוויר. הענינים בעולם הולכים ומחמירים, ואין לנו על מי לסמוך שיעמוד לנו בצר. אדרבא, יש להניח שיתנפלו גם למעט־הפוח אשר עשינו.

מלחמתנו במשטר האנגלי־ערבי הנשקף לנו צריכה לזרום גם באפיקים כלכליים. עוד אין השעה פשרה לקבוע מסמרות, מה יכולים אנו לעשות ומה ראוי לנו שנעשה. איננו יכולים לנהל מלחמה מתמדת אשר תיבש את מקורות הקיום של משקנו; אדרבא, אנחנו צריכים ככל האפשר להפנות את המלחמה במגמה פזאת אשר תסייע לביצור כלכלתנו. עוד הדברים טעונים לימוד ועיון ועצה. אך המגמה היסודית ברורה: להעלות את היאבקותנו עם המשטר האויב לנקודת־מוצא של משטר הבראה כלכלית בחיי יום יום — משטר המונע בזבוז, העוקר מותרות, מבצר את הקיים ומפתח ענפי מחיה חדשים, ומביא אתו יתר שיון, יתר פשטות ועצמאות.

נוכח המצב הזה עלינו לדון מחדש בשאלות ציוניות־פנימיות, שאלות הגולה ושאלות הישוב.

הגולה עכשיו מחולקת לשתי גליות. כבר אמר מישהו: „ארצות
 שמהן מגרשים וארצות אשר לשם אין מכניסים“. ישנן ארצות אשר בהן
 אָבדו היהודים את כל פּוֹחֵם הפּוֹלִיטִי ואת כל הוֹנֵם, ואין פּוֹחֵם אלא
 בַּעֲלֵיה. והיא שקובעת את המגע שלהם עם הציונות. וישנן ארצות שחלקן
 בעליה, ובפרט בעליה חלוצית, עודנו מועט ביותר, וגם המגע עם הציונות
 קלוש, ודוקא ארצות אלו עשויות להוות את המשענת הפוליטית שלנו
 והרזרבוֹאֵר הכספי. והנה אם בארצות מסוג ראשון פועלת הציונות ככוח
 גואל ופודה (במידה שהיא קולטת עולים ופודה שבויים), והקשרים
 האישיים של רבבות המוצלים מחזיקים, ולפעמים אף מלבים, את
 הגחלת הציונית, הרי הארצות מן הסוג השני, שהציונות שם מתגלה לא
 בקבלת־עזרה כי אם במתן־עזרה, זקוקות לחרישה ציונית בלתי־פוסקת,
 והיא איננה.

הרבה נאמר על מצב הפעולה הציונית באותן הארצות. כל שליח
 שלנו שחזר משם קובל מרה. ועדיין לא נשתנו הדברים. ולא נכון הדבר
 לתלות את הקולר בזולתנו בלבד. אילו בגרנו אנחנו בענין זה פראוי
 לנו, היו הדברים זויים. יש שאיוז מועצה שלנו מתחממת בענין זה ומתחילים
 לדבר על „פיבוש הגולה“, על חמישים או מאה שליחים שצאו, ואחר כך
 אָתָּה פּוֹגֵשׁ את חברך פּלוֹנִי או אלמוני הידועים לך מכפר כמטים שכס
 לסבול, והם נוטלים את תרמילם ויוצאים, והענין דוֹעֵךְ.

יש להודות, עדיין לא חינכנו עצמנו להכרת מלוא החשיבות של
 פיבוש הגולה לציונות, של הסתערות למען הקרנות, של החדרת ארץ־
 ישראל לחוגים זרים ורחוקים. הקימונו טיפוס של שליחים לתפקידים
 מסוימים. אך לא גידלנו עדיין מחנה של שליחים במובנה הקדמון של מלה
 זו, שליחים לאידיאה, לאמונה הציונית.

הנה שאלת הדור הבא בציונות. ארצות־היציאה נותנות לנו באיוז
 מידה (בלתי־מספיקה) דור חדש. לא יכולנו להציל הרבה מן המבוגרים
 שביהודי גרמניה, והרי אנו עמלים בעליית הנוער. אך מה מצבנו בארצות
 האנגלו־ספסיות? שם המצב הפוך: הציונות שם היא ענינו של דור הולך.
 בקרבנו יש לנו ידידים טובים, שנשאר בלבם ניצוץ ציוני מן העבר והם
 שומרים עליו במדבר זה. מה יהיה גורל הציונות פשדור זה נרד מן הפימה?

מה עשינו כדי שיהיה לנו דור בא בשיעור שיספיק לא רק להחזקת הסתדרויות נוער אחדות, כי אם גם לפרנס את ציונותה של יהדות אמריקה?
הנסמוך על נסים, שמשורות המתבוללים יתחילו להתעורר וינהרו אלינו? נסים אלה אינם מתרחשים, או מתרחשים רק ביחידים. האנטי-שמיות בלבד אינה מספיקה להזין את הציונות. הנה קראנו שראש לשכת ארץ-ישראל-פולין השתמד. מיוגוסלביה מודיעים כי שלוש מאות יהודים השתמדו. שמד באוסטריה, שמד באיטליה. כשם שסוציאליסטים האמינו כי התפתחות קפיטליסטית תביא מאליה לידי התגשמות הסוציאליזם, כך יש גם ציונים המאמינים שצרת ישראל תביא מאליה לידי התגשמות הציונות. הנבואות הללו אינן מתאמתות. הכוח הדוחף פועל, אך לאו דוקא במגמה אחת מסוימת. פינסקר והרצל באו אמנם מתוך צרות ישראל. אך גם שם פעלו לא גורמים אלה בלבד (אילמלא היה לפינסקר אב כשמחה פינסקר אפשר לא היה גורלו שונה מגורל שאר בני דורו). אחרים באים מתוך חינוך, תנועה, ארגון. והרבה תלוי גם במה שנעשה בארץ-ישראל. ואפשר גם במה שנעשה מארץ-ישראל.

ומה עושים אנו? מה חלקנו בדור הצעיר באמריקה, ובשאר ארצות אנגלו-ספסיות? הדואגים אנו ליורשים? היש מביא את בשורת מפעלינו למאות אלפים של נוער יהודי? מה עונים על הקריאות לעזרה הבאות אלינו משם? אם אנחנו מצליחים לשלוח שליח אחד לקונטיננט שלם, הרי זה בעינינו מעשה רב.

ושוב, אנו עומדים ערב מלחמה עולמית. יתכן שנהיה נתוקים מהרבה ארצות. יהיה באותו זמן באמריקה מי שידע להרים בעוז את דגל ארץ-ישראל? במלחמת-העולם האחרונה עוד היו באמריקה מהגרים חדשים, יוצאי ארצות מזרח אירופה, אשר לא שכחו את גירסת ינקותם, את נאמנותם הציונית או הפועל-ציונית. ואירע נס ונתגלגלו לאמריקה קצת מבני העליה השניה, יוצאי הארץ ומגורשי השלטון התורכי, והם הדליקו לפידים ציוניים, ובכוחם נוצרו הגדודים העברים. הנוכל להגיע לאמריקה לאחר שתפרץ מלחמה? בספטמבר טילגרפתי מלונדון שנוכח ספנת המלחמה צריכים להתנדב כמה חברים שיקבלו עליהם את סבל הניתוק מן הארץ ומן הבית. ויתיצבו בחזית הגולה. והנה, מן האנשים המעטים שהלכו מאז לשם רובם

כבר חוזר. ובהגיע שעת הפורענות טוב נצא ונחפש: מי ילך לנו, וכיצד יגיע? אני יודע כי אין בצע בהכרזות, ואני מתבייש לשוב ולהכריז כי לא שליח אחד או שנים דרושים לנו, אלא עשרות. שליחים לחוגים שונים ולתפקידים שונים. שליחים לחינוך נוער ושליחים לפעולה כספית. הנה הקימונו באמריקה לשפה קבועה להפצת מניות בנק הפועלים ובהצלחה. האם לא הגיעה השעה שהנהלת הסוכנות תקים באמריקה משרד כלכלי שלה, אשר ידריך וייעץ, וגם ייצור שוק לניירות-ערך של ארץ-ישראל?

ושאלות הישוב הן „שאלות נצחיות“, אלא שנוכח הבא לקראתנו הן מקבלות חריפות יתירה.

שאלה ראשונה: מלחמה במשבר הכלכלי. אינני חושש לומר שהוא בעיני מסוכן לא פחות מן הספר הלבן. הנוכל לקיים את המערכה המדינית אם בארץ יהלכו רבבות מחוסרי עבודה ומחיה? הקצב שבו עובדים המומחים והיועצים הפיננסיים של הנהלת הסוכנות איננו הולם כלל וכלל את המצב. אין קל למומחה מאשר להוכיח כי דברים קשים אינם ניתנים להיעשות. אך האם לשם כך יש לנו צורך ביועצים ובמומחים? כמה פעמים היתה ההנהגה הציונית מכנסת מומחי כלכלה וכספים, והללו היו טורחים ועמלים ומוכיחים כי עוד „לא הגיעה השעה“ למלוח, למשל. אך לא לשם כך נושאים אנחנו בחלק גדול של אחריות לעניני הציונות כדי שבשעת-חירום נסתפק בעצות כאלה ובקביעת העובדה שפלוגי מפקח ואלמוני מפקפק. אנחנו משלמים מחיר יקר בעד כל החמצה. נזכור מה הפסדנו בצ'כוסלובקיה בלבד בגלל המכונה הכספית שלנו. וההפסד איננו רק במאות אלפי לירות שהיו צריכות להיות מושקעות בבנין הארץ והן אבודות לנו. כי אם גם במפעלים אבודים ובחיי אדם אבודים. אין אנו רשאים לתת לדברים שימשכו ככה. נזכור כיצד נאבקנו עם המכונה הציונית בימי סאקר. ישנם חוגים של פיננסיסטים בתנועה הציונית ובקרבתה, ואנחנו נותנים להם לשקוט. אנחנו מנסים לעורר אותם ואיננו מצליחים, וממתנינם, פאילו היתה לנו שהות. לא יתכן הדבר. בשעת-חירום צריך להשתלט בציונות הלחץ המוסרי של התנועה, המוכיח והתובע.

בתקופת־חירום נתבע ביותר פּוּח של שלטון עצמי לִישׁוּב. כּדי שִׁיֻכּל לעמוד במערכה זמן רב דרושה מידה גדולה של מרות ישובית, רגולציה כלכלית, סמכות ויכולת להטיל חובות. בִּישׁוּב אשר אין לו פּוּח פּפּיה פּירוּשׁ הדבר: העמקת ההפּרה הישובית וטיפוח מוסר ישובי. „כּופּר הישוב“ הנהוּ בִּיטוי חשוב של מגמה זאת למשמעת פּנימית מרצון. מי שרואה את הישוב רק בחולין שלו לא היה מעלה על הדעת כי מפעל כּזה אפשר שיקום בקרבּו. לי עצמי היה לפני כמה שנים נסיון מר ביצירת „אוצר הישוב“. התכוונתי להקמת מוסד כּספי כּל־ל־ישובי למלחמה במשבר, מוסד שיהיה בו כּדי לחזק את כּוחה של כּנסת ישראל המאורגנת. אולם אִי־הרצון של החוגים הבעלי־בתיים לשאת בעול, והפחד הנצחי לא רק מפני „שלטון פּועלים“, כי אם אף מפני יזמה של פּועלים, דנו את המוסד לקמילה באבּו. והנה קרה נס. וברגע מבורך נוצר מפעל, המגלם את מגמת הליכוד והמשמעת הפּנימית בִּישׁוּב. ואין זו אלא התחלה. אנחנו צריכים להרבה יותר מזה.

כּיצד נשיג זאת? אנחנו מכירים את המניעות הרבות. אנחנו יודעים כי יש אנשי־בצע, אשר פּרוּטתם יקרה להם מכל. אנחנו יודעים כי יש אנשים אשר בעד „חתיכת־כּבּוד“ מצד השלטונות יפרשו מן הציבור. אנחנו יודעים כי יש אנשי־הפּקר, כי יש שונאים לכל ציבוריות מאורגנת, ובפרט כּשבתוכה יש מידה ניכרת של השפעה לתנועת הפּועלים (לזאת יקרא: „דיקטטורה מעמדית“). אך לא תמיד אנחנו יודעים כי למען נוכל להיות תובעים ונענים צריכים אנו גם לתבוע משהו נוסף מעצמנו.

במשך שלושים וחמש שנים ידע מחנה הפּועלים בארץ לתבוע הרבה מעצמו ולתבוע הרבה מאת החוגים האחרים בִּישׁוּב. תבענו עבודה עברית, תבענו מילוי מצוות ישוביות וציוניות, תבענו את הכרת הפּועל זכויותיו בעבודה ובחיי הישוב והציונות. הרבה מזה השגנו, אפשר יותר ממה שקיוה בשעתו הדור הראשון לתנועת העבודה. ולגבי הרבה דרישות עדיין אנו עומדים בתביעותינו. ואנו מאשימים את אלה שאינם נענים. אך ציבור זה שאינו נענה איננו מעור אחד. אין הוא פּולו מורכב מאיבים בנפש

לפועל, מצוברי רנחים, מרודפי־בצע, מפורקי־עול־ישוב מושבעים. גם אנו, הציבור החלוצי והמאורגן ביותר בישוב, צריכים לשאול את עצמנו אם תמיד ידענו להציע את תביעותינו ואת מגמתנו בצורה הנשמעת ונענית. קמנו כתנועה צעירה, סוערת, מסוערת ומסתערת. העולם היה נגדה, זר לא הבין לה, ואף אנחנו שילמנו לו לעולם מנה אחת אפים של „ביטול־הישׁ”. תנועתנו קולטת לתוכה תמיד — וזה פוחה, וזאת זכותה — פלגים צעירים, הומים, סואנים. „זר לא יבין”, אינו רואה אלא את הקצף ואת הצרורות הניתזים. ברנו לא תמיד כתוכנו. „ברנו” לא תמיד מושך, לא תמיד צודק, לא תמיד משכנע. בגילוייה העמוקים ביותר, היצירתיים ביותר של תנועתנו, יש שהיא נחבאת אל הפלים, וכבודה פנימה (ושוב, בזה פוחה!). וגילוייה החיצוניים לא תמיד הולמים את פנימיותה. לא תמיד פעלנו לפי צורך הענין בלבד, לשם השגת תוצאות רצויות. שילמנו מסים למושגים וליחסים שהבאנו מן הגולה, כל אחד מארצו. לא תמיד התנהלנו לרגל המלאכה, יש שהתנהלנו לרגל פסידו־מהפכניות מתגעשת ומתיהרת. לא תמיד הבינונו לצרכיהם ולנפשם של חוגים אחרים בישוב, לא תמיד ידענו להימנע מחידוד מיותר של יחסים. אמירה זו שלי אינה דוקא על פחותים או על שטחיים, היא חלה גם על המעולים שבינינו. אין דור קופץ מעורו. וגם תנועה גדולה אינה בת־חורין מהרגלים, מיחסים, מטעויות. כל עוד היינו כת צעירה בארץ, כת אשר יסודות של איסיים ושל קנאים כאחד מעורבים בה, כת החיה בקרן־זוית של הישוב, אינה מופרת ואינה מפירה בזולתה, כת של בונים־מורדים, המקרקרת את המוסכמות ומקובלות ודנה ברותחין את התקיפים והמכובדים — היינו פטורים מלשקול את צעדינו כלפי אחרים. חבורה שכולה אופוזיציה ראוי לה שתישפט בכל חומר הדין על פוחה הפנימי, על נאמנותה לעצמה, לעיקרים שהיא מכריזה, אך לא ימצו אתה את חומר הדין על יחסיה לעולם החיצוני, על הידיינותה עב תקיפים ועם אדישים.

אך מצב זה כבר חלף מזמן. למעשה, גם בהיותנו מעטים וחלשים טיפחנו ערכים לאומיים — חלוציים, הגנתיים, ישוביים ותרבותיים — אשר נעשו נחלת התנועה הצינית פולה. וגם הזרמים האויבים לנו בציונות שותים מן הבארות אשר אנחנו חפרנו. והנה זה כבר חדלנו להיות הפך

החורג בישוב ובציונות. לא עוד פועלים עוזבים ומיותמים, הדופקים על פתחי אפרים ואינם נענים, כי אם רוב מנין ורוב בנין של ההתישבות הלאומית, סוללי דרכים חדשות במשק העברי, מתוי שיטות ההתישבות לא רק לעצמנו, כי אם, למעשה, לתנועה כולה, גם ליריבינו. שיתפנו את המסודות הלאומיים במלחמה על עבודה עברית, בהגנתה ובביצורה; קבענו בשביל הישוב כולו את דרכי ההתגוננות והמדיניות הציונית; הנחנו חותם כובק על דרכי בנין הארץ; אף על פי שאין לנו רוב בשום מוסד לאומי רואים בנו את ה„שליטים“ ובמידה ידועה בצדק, מפני שבשטחים עיקריים של הגשמת הציונות הולכים אנחנו בראש העם.

וזה מחייב. איננו יכולים לנקוט בסגנון של אנשי פת. איננו יכולים להוסיף לחשוב ולדבר כאילו נשארנו עוד אסורים בקורייה־המנטליות של מפלגת מיעוט.

אני נזכר, למשל, בקונגרס הלוצרני, בו נוצרה „הקואליציה הרחבה“, הקיימת עכשיו. באיזה קושי נפשי צעדו כמה מחברינו את הצעד הזה! כלום לא היו חברים אלה נבונים עד כדי כך שיבינו שבציונות אי אפשר „לשלוט“ בכוח דיקטטורה, ושמצב הציונות ומצב הפועל בציונות אינם מרשים לנו שנמסור את השלטון לידי קואליציה של שאר המפלגות ונשאר לעצמנו את המשחק פאופוזיציה? ואמנם אלה שהתנגדו לקואליציה רחבה לא הכניסו הצעה מתנגדת, אשר תאפשר בתנאים הקיימים הנהגה יותר טובה לתנועה הציונית והגנה יותר טובה על ערכי הפועל בציונות. ההתנגדות לקואליציה היתה יותר התנגדות שבאמוציה, שמירת־אמונים לסגנון, מאשר התנגדות מתוך חשבון עניניה של הציונות, או חשבון של הפועל. עצם המונח „קואליציה רחבה“ לא היה בו כדי לעורר „אהדה“. כל כך הרבה נאמר ונכתב בעולם נגד קואליציה עם הבורגנות. לא כן אילו השפילו וקראו לדבר: „חזית עממית“...

ונזכר אני באסיפת־הפרידה של צירי אגף־העבודה בלוצרן. הדבר היה ערב מאורעות חבש, פלומר, בטרם התחיל עולמה של הדמוקרטיה מתמוטט בתגרת־ידו של ה„ציר“ רומא־ברלין, ובטרם הכריזו עלינו הערבים מלחמת־השמד. היתה זאת אסיפה חרישית, אך עמוק־רגש. לא ידענו מה יבוא עלינו, אך הרגשנו באויר פי שואה מתקרבת. האם לא צדקנו אז

פשקדנו להבטיח, לפחות, את המינימום של איחוד, אשר שמר על בית-הציונות בסערות הרעות.

אצלנו קובלים — ובצדק — על שותפינו לקואליציה, שאינם שומרים על „כללי המשחק“. מזפירים את אלה היושבים אתנו בהנהלה הציונית ומשתמטים מאתנו בהנהלת עיריית תל-אביב. מזפירים את אלה השולחים את חבריהם אל הנהלת הסוכנות וצועקים לה: התפטרו. נכון שהאגטיקה של קואליציה רופפת בידי שותפינו. אך האם חזקה היא בידינו? אינני רשאי לעבור על ועידה או מועצה בלי להזכיר את עצמנו שאיננו עומדים בהתחייבויותינו, ואני מתכוון לענין שהוא אצלי למעלה, למעלה מהתחייבות. פדי לקיים את יסוד השבת בחיי ישראל אינני צריך להסכים בין-מפלגתיים ולא להוראות של רבנים. השבת בשבילי היא מעמודי התרבות העברית, וההישג הסוציאלי הראשון של האדם העובד בהיסטוריה האנושית. ואני בוש שהיה הכרח לעשות ענין זה, שהוא שלנו על כל פנים לא פחות מאשר של איזה חוג אחר בישראל, ענין להסכם פוליטי. ואני בוש עוד יותר שלא הצלחנו לקיים את ההסכם הזה. אני יודע שאנחנו חיים חיי-חירום, חיי-חזית. ולא הכל, מה שקיבלנו על עצמנו. ניתן להיעשות. אך נודה: האומנם מילאנו ביושר לבב מה שאפשר היה למלא? האם בזה נשמש מופת לשותפינו ונזכיר פיצד מפלגה גדולה מקיימת את התחייבויותיה?

יודע אני שחוסר קואליציה ויחסים הוגנים בעיריית תל-אביב היא תקלה גדולה בחיי העיר ובחיי הישוב כולו. אך לא הייתי חפץ שחברינו בעיריה במלחמתם הקשה יתנו שיכניסו אותם לתוך סגנון של „להכעיס“ ומנטליות של מיעוט. יודע אני שהרבה דברים נאמרים בעיריה בכונה להתגרות, להוציא את חברינו מפליהם, למען יוכלו אחר כך להוקיע איזו אמרת פולמוס שלהם. אך חברינו, אנשי מפלגת הרוב בישוב, אינם רשאים ליפול בפח זה. רוצה אני שהיהודי „מן הרחוב“ יראה באיש מפלגת פועלי ארץ-ישראל את המגן על דלים ואביונים, את העומד לימינו בעת צרה, את ההולך ראשונה לחפירות-הגנה, את הנענה הראשון לעזרת העולים, את הלוחם על סוציאליזם, כלומר, על שויון, על חירות, על מרות לאומית, על זכויות מלאות לכל אדם, על חברה צודקת. אך אינני רוצה כלל וכלל לתת

מקום לכל נרגן וחרחרן שיפרש את הסוציאליזם שלנו כחוסר דרך-ארך בפני אדם הולך תמים, כולוול באמונות ובדעות של אחרים, כפגיעה בקדשים. אינני רוצה שתדבק בנו אותה אפיקורסות קרתנית, אשר דבקה בתנועת הפועלים היהודים בגולה, ונעשתה שם תחילה למלחמה וליצירה סוציאלית ולהעלאה תרבותית של ההמונים. שם אפשר היה הדבר מובן, כי העיקרון המעמדי קיבל שם צורה של „ברוגז“ עם היהודי „הפשוט“. אותנו אין זה הולם, ולו גם מטעם זה שהעיקרון המעמדי שלנו פירושו: לעשות את היהודי „הפשוט“ לאיש-עבודה, לקרוא את כל היהודים — ממש! — אל דגל העבודה. רצוננו לאחד את העם בעבודה חלוצית, ובדרך לכך — להפעיל את מפסימום הכוחות שבעם למען העבודה החלוצית.

אינני מדבר על פרטים, על סעיפים. אני מדבר על רוח הדברים, על סגנון הדברים. הלא אנחנו, פולנו, נמצאים במצב של אומה שנדונה להשמדה. ומלחמתנו בארץ-ישראל היא המלחמה היחידה הממשית נגד השמדתנו. האם במצב כזה אין שום צורך בבדיקה חדשה, בגישה אחרת ליהודי ברחוב, אולי גם בריאור-נטציה, בקירוב לבבות ובשיתוף פעולות? הנה שומע אני על המרירות בקרב „הפועל המזרחי“. הנה קראתי בעתון שבמקום אחד יצא „הפועל המזרחי“ מנעדת-הבטחון. איני יודע את הפרטים ואיני דן בהם. אך האם צריכים אנו עתה ל„מלחמה“ עם „הפועל המזרחי“ בגלל חלקו בעניני הבטחון? וכי אין לו חלק בזה? וכי מעונינים אני למנוע מן „הפועל המזרחי“ מה שמגיע לו בצדק? יש אומרים ש„הפועל המזרחי“ בא בדרישות מופרזות. אך האם שוקדים אנו למלא את דרישותיו הצודקות, בטרם ימחה ויצעק, שתהא לנו הרשות לעמוד בצדק נגד דרישותיו המופרזות?

וכן הדבר לגבי סיעת העובדים הציונים הפלליים בהסתדרות. איני נכנס בפרטי קובלנותיהם אשר קולן, וכן סגנונו, אינו מגביר אמון. קשה לראות פשתנועה צעירה מעמידה את כל עולמה על ה„קיפוח“. אך האם נוכל לומר פולנו, בגדולינו ובקטנינו, כי ידינו נקיות בתכלית הנקיות? האם מבינים אצלנו בכל לשפה ובכל אגודה כי אי אפשר שננהג צרות-עין וצרות-לב בחברים צעירים, בזרם צעיר וחלש בהסתדרות? האם מבין

אצלנו כל אדם אשר „הכוח“ בידו כי שום קיפוח, ואסילו קטן שבקטנים, איננו מוסיף לנו כוח, אלא מכתים את טוהר דגלנו ?
 השאלות הפנימיות הללו חשיבותן תמיד. אך הן מקבלות חשיבות יתר בתקופת המעבר מפעולה הנעשית בחסות החוק לפעולה עשוּקת־חוק, מציִונות אטית ופומבית לציִונות־מחותרת דינמית.

ועל סף המעבר הזה אנחנו אנוסים, גם שלא ברצוננו, לשוב ולדבר במצבה הפנימי של תנועתנו. על זאת דיברתי בוועידת רחובות. הנשתנה מאז משהו לטובה ? אין לו לאדם הנתון בתוך המסכת אלא ראייתו הסובִיִקטיבית. אחרי רחובות ראיתי את מצבנו חולה מאד. כשחזרתי לארץ ערב השיחות בלונדון נראה לי שאם כי הדברים לא זזו למעשה, הרי נשתנה משהו בהלך־הרוחות. נדמה היה לי שהתנועה מתקרבת להבנת חומר המצב שבו היא נתונה. מצאתי סימנים שהיא מבקשת להתגבר על פירוד־הלבבות, על הזרות הנפשית. נראה היה לי שאנשים מתחילים להקשיב זה לזה. קיויתי לתוצאות טובות. בבואי ללונדון בישרתי זאת לחברים. והנה באו דברים וטפחו על פני, ואמרו לי כי ראיתי מהרהורי לבי והתנחמתי באשליות. דעותי בענין זה ידועות, ולא אוסיף לדבר בזה. אינני רוצה להטיף מוסר. ואינני מאמין בתועלת הדבר. אדם מאמין בעצמו שהוא מתכוון לטובה ודבריו מתפרשים לרעה. יש שאני תוהה: מה לשון אבחר כדי שעצם הדיבור בענינים פואבים לא יתקבל כפגיעה. וכיון ששומע אני בזמן האחרון שהדיבורים מזיקים, הריני מוכן לקבל על עצמי שלא אדבר עוד בעניני האיחוד, ובלבד... שאחרים יעשוהו.

אסתפק רק בזה שאומר: אם באמת ובתמים אנחנו מתכוונים „לא להיפגע“, הרי רק מחנה השלם בתוכו יכול לקיים את הדבר הזה. בלי זה — תבוא הפגיעה מאליה. וגם גילויים יפים של אי־פגיעה לא ימנעו את פגיעתו של המחנה פולו. נחשוב על זה. נחשוב יחד כיצד לעשות את המחנה שלנו פולו למחנה לוחם, המסוגל לחיות ולעמוד במערכה הממושכה. למרות הדברים הקשים אשר אני מטיח כלפי עצמי וכלפי מחננו, מאמין אני בטיב האריג של תנועתנו, בטיב היסוד האנושי שבה. ואני

מאמין בכל לבי כי תנועתנו נוצרה לגדולות. אני אומר זאת בלי שמץ של יהירות. כל מה שאני מסתפל יותר בתנועות אחרות בארצות נודי, כל מה שאני נפגש יותר בעניני חיים, אני מכיר יותר ויותר: תנועת הפועלים בארץ-ישראל אין דומה לה בעולם.

וגם התנאים והתפקידים — אין דומה להם. הברירות העלובות שישנן לאחרים — אין לנו. לאדם מצ'כוסלובקיה היתה ברירה. לפועל הגרמני היתה ברירה: להילחם ולמות, להיפנע ולחיות. לנו אין הברירה הזאת: אנו יכולים להישמד או להיגאל. הפועל היהודי יכול או ללכת חלוץ בראש העם ולגלם בחייו את מיטב רוחו של העם ולמשוך אליו בחבלי אהבה ואָמון את רוב רובו של העם, או להסתלק מן התפקיד הזה, מפני קוצר־ידי וקוצר־רוח, ולמסור את הבכורה לאחר. הברירה אשר לפנינו: להעמיס ולעלות או להתפרק ולרדת.

כשאני מתהלך עם חברים, יחידים, בפפר ובעיר, עם „זקנים“ וצעירים, מחוץ לאולמי אסיפות, הריני מוצא שהלבבות פתוחים וערים. כאילו מצפים לסערה מרעננת, ליסורים מצרפים ומעלים. נזכרים לי ימי היסורים והציפיה של הפועל הארץ-ישראלי בימי המלחמה שעברה. עושר זה השמור בנו אַל נוציאו לבטלה. אַל נכזיב.

בשנת היובל הזאת

(באחד במאי 1939)

האם ככל הימים נפגוש עתה את האחד במאי? האם לא הפך החג לאָבל? האם לא נבחר לנו לשבת לארץ ולכבות את האורות ולהתאבל על חורבן העולם האנושי? כמה גלגולים עברו על האחד במאי במשך חמישים השנה, אך ודאי לא חשב שום פועל, שום סוציאליסט, שנפגוש אותו כשדגל העבודה והחירות נקרע לקרעים, נרמס ברגלים ומגואל ברפש ודמים. המותר לנו עכשיו לאחוז בלשון השיגרה? האפשר עתה להתנחם באמונה טובה לעתיד לבוא, בלי שנדע את המעשה אשר בלעדיו ניטל מן האמונה רוח־חיים? האפשר לשכוח אפילו לרגע אחד מה נעשה מעבר

לכתלי האולם הזה, את הנעשה לנו כאן בארץ, את מצוקת ישראל בעמים, את האחים הנאבקים עם הגלים ונהדפים מחוץ המולדת?
 מה נוח לרקוד על „קברי האשליות“, אילמלא היו קבורים באותם הקברות חיי-אדם. אפשר היינו גם אנחנו מצטרפים לרוקדים אילו האמנו עם המאמינים, כי מן הקברים צומח מאליו משהו שמובטח לו כי יהיה טוב יותר.

מחנות עצומים נשאו את עיניהם לאותה מדינה רבתי, שבה התחולל מרד העבדים הגדול ביותר בהיסטוריה. עתה, לאחר עשרים ושתים שנים, עומדים ומצפים שאותה מדינה שזילזלה כל כך בדמוקרטיה של המדינות הקפיטאליסטיות תצטרף אליהן, לשם התגוננות ואפילו לשם השתתפות במלחמת-דמים עולמית. ורבים רודפי-שלום נאמנים המתפללים להצטרפות זו, כי טוב מבוול-דמים ממחנק העבדות.

העולם טובע. רבבות במחנות-הסגר. מאות אלפים נמלטים ומבקשים מפלט. ואותה המדינה המכריזה על עצמה שהיא מולדת הפועלים, מה חלקה היא בהצלת הנרדפים והמגורשים? היכול אדם מישראל, אזרח המדינה הסוביטית, להביא אליו את אחיו יקרובו? לא ולא. רוסיה נעולה בפני פליטי האנטישמיות והנאציזם, סגורה אפילו בפני חברי המפלגה הקומוניסטית, בפני אנשים אשר נתנו את חייהם על האמונה ברוסיה.
 ורצון השלום של המוני אנגליה מהו: תפיסה בריאה או אשליה? הנה שמענו עכשיו את ליאון בלוס, איש השלום, יורשו של ז'ורס, קורא באזני פועלי אנגליה את קריאתו החרדה: אל תפריעו את ממשלת צ'מברלין מהנהיג חובת-צבא כללית! משמעותה של אותה קריאה-נויפה: בגלל המסורת הפאציפיסטית שלכם כבר הפקרתם עמים רבים, מחר תפקירו אותנו — את הצרפתים, ומחר-מחרתים את עצמכם.

היש תנחומים במצב זה?

הנשיש לקראת קרב? הנשים את תקותנו במלחמת-עולם? הפותחים במלחמה אפשר יודעים במה הם פותחים, אך לעולם אינם יודעים במה הם מסיימים. ולא רק מבחינת הנצחון על האויב, כי אם בעיקר מבחינת התוצאות החמריות והמוסריות אשר אין אדונים להן. שלוש השנים של מאורעות הדמים בארץ, של היאבקותנו עם סוכני מוסוליני והיטלר, אינן

אלא דמי־קדימה במלחמת־העולם. מה שעושה לנו עכשיו המדיניות הבריטית זהו שיעור ראשון מן הצפוי לנו עם פרוץ המלחמה.

מובן, לא ישאלו אותנו במה אנו בוחרים, ולא משקלנו יכריע היום את פְּה־המאזנים של העולם. אך יהיה אשר יהיה, עלינו להיפּוֹן: לעמוד בפני הפורענות, להיות כּוֹח לעצמנו, לשמור על עצמנו, על צלם דמות האדם העברי, איש העבודה והחירות.

אם ישנה פינה בעולם שהפועל רשאי לעמוד בה בקומה זקופה, ואין לו להתבייש בתנועתו ובמעשיו — הרי זו ארץ־ישראל העברית, ויבוא עלינו אשר יבוא, אֵל נִתָּר על זכותנו זאת, על כּוֹחנו זה.

איננו מתברכים בידיעה כי הגאולה קרובה. איננו מפרנסים את עצמנו באמונה כי הגאולה תבוא מאליה. אך לא נסתלק מן האמונה ולא נִתָּר על מאמצי הגאולה משום כך שהעולם פּוֹלוֹ שרוי באפלה וברשע. כל תולדותינו אומרות לנו: דוקא בשעה שהאורות דועכים והרשע והזדון גוברים צריך שימצא קומ־אדם אשר לא יפּנע לאפלה, אשר ישמור אמונים לאמונה באור, אשר יתן את נפשו על הערכים אשר בלעדיהם לא כדאי לחיות.

ולנו כּאן, בארץ, ניתנה זאת הפעם ההזדמנות, אשר לא היתה לנו במשך כל דורות הגולה: להדוף אויב. אנחנו נקראים לעמוד בנסיון, יותר מאשר באיזה זמן שהוא של תולדותינו; וששים השנים מהינסד פתחתקוה ועד עתה אינן אלא הכנה לעמידה בנסיון זה. אפשר שנסיון זה הוא למעלה מפּוֹחֵנו, אולם אם נעמוד בו בציל לא רק את הישוב הקיים, כי אם גם את העם. ואולי גם נזכה לכך שבעולם של שפלות ופחדנות, הסתגלית והשתעבדות יתן העם היהודי את מופת האדם הנאמן למש־א־נפשו, הנלחם עליו על פי דרכו, נלחם ואיננו נכנע.

ושום נימוקים לא יצדיקו את הכניעה וההסתלקות ממלחמה. ואף לא הרצון לדבר שלום אל שכנינו, ולא חזון־השלום אשר יבוא ביום מן הימים. מדי שבוע שולחת ההסתדרות את דברה שלום, את עתוּנה, אל הערבים. אך כשם שהכרוזים הבלתי־לגליים אל ההמונים הגרמניים אינם משפּיחים מלבנו אפילו רגע אחד כי היטלר הוא המדבר כיום בשם גרמניה והוא הקובע את מדיניותה, כך אין אנו רשאים להתעלם מן העובדה המרה

פי המדיניות הערבית של היום היא מדיניותם של היטלר ושל המופתי. ודאי, נעשה הכל כדי שהמלחמה הרשעית שאסרה עלינו התנועה הערבית לא תרעיל את נפשנו בשנאת־אדם ובתאנת־נקמה עיוורת, אך לא נחליף את המציאות בהרהורי־לב, ונפיר ונדע כי במחיר עבדות לא נקנה שלום, ורק אם נגדע את המדיניות האנגלו־ערבית בארץ יקום בה השלום. זהו תפקידנו אנו העיקרי בשעה זו.

שום כוח בלעדינו לא יעשה זאת. נאמר כאן: הפועל האנגלי לא יתקומם למעננו מבלעדינו. הוא לא יתקומם למעננו גם עִמנו. אינני יודע אם הוא יתקומם אפילו למען עצמו. כוח אחד בעולם הוא שעלול לשבור את המדיניות האנגלו־ערבית, העושה אותנו לעבדים ולבלתי־חוקיים בארץ: אי־פניעתם של היהודים. אין זה ענין אשר נעשה בתנופת־יד אחת, מהיום ולמחר. אין זה ענין הניתן להיעשות פֶּאָקט גרנדיזוי חד־פעמי. אנו זקוקים לחיים של אי־פניעה, ליצירה של אי־פניעה, לעליה, להתגוננות של אי־פניעה.

אילו היה בנו עוז־הרוח להפוך את האחד במאי ליום פעולה ומלחמה בעד העליה! אילו היינו מכריזים השנה, שנת־חירום, לא על שבתון, כי אם על חובת־עבודה, פאמצעי של הפגנה והתגייסות, ואת שכר־העבודה של כל פועל ישראלי היינו מקדישים למלחמת־העליה, לעזרת הפורצים ועולים! בעצם ימי המהפכה ידעה רוסיה להכריז על חובת העבודה באחד במאי למען השגת המטרה. שמירת־אמונים ליום־מועד הפועלים בתקופה של תבוסה איננה צריכה לאבן את צורת היום. לא על ידי שמירת צורות מקובלות יתקדש יום־הפועלים, כי אם ביציקת תוכן מלחמתי ומחדש לתוכו, לפי הצרכים והתמורות.

תקופת החירום שהוטלנו לתוכה מעמידה לפנינו שאלות גדולות וחמורות; שאלות כוח, קיום כלכלי, איסטרטגיה מדינית. מהן שתלויות בגורמים חיצוניים, מהן שפתרון תלוי גם ביחסים בין־מעמדיים שבישוג ובעם. אך דבר אחד הוא פולוֹ בידינו: אחדותנו. אַל נפול אנחנו קרבן לאותו קרע אשר החריב כמה תנועות־פועלים. אינני תולה את כל הכשלונות בנקודה זו בלבד. התולה את כל הקולרים בנקודה אחת — מתעלם מן השאר, מן השגיאות ומן החטאים, שהם סבוכים ומרובים. אך לא נטעה

אם נראה אָם כל חטא בחוסר הכשרוֹן להגשים בחיים את רעיוֹן אחדות הפועלים בטהרתו, הרעיוֹן הנשגב, אשר לא רק תבונה מדינית יצוקה בו. פי אם גם פֹּחַ מוֹסְרֵי עֲצוּם. תנועת הפועלים היא שגילתה את הרעיוֹן הזה ודָגְלָה בו, והיא שבגדה בו. ובגידה זו שהפכה את תנועת הפועלים לשדה מלחמת־אחים היא שהכתימה את דגל־העבודה באות־קין, והיא שהכשירה את התבוסה הגדולה.

בנו תלוי הדבר שנינצל בארץ מן החטא הזה ומענשו. שנשמור על אחדות המחנה ועל טהרוֹ. ובצאתנו מפֶּאן, בידיעה שאפשר בלילה זה חותרים אחים אל החוף ומשמרות „החוק” האויב אורבים להם, נשא בלבנו שתי תביעות לעצמנו: אי־כניעה של ישראל ואחדות־העובדים בישראל.

בְּקוֹנְגְרֵס הַצִּיּוֹנִי הָעֲשָׂרִים וָאֶחָד

(אלול תרצ"ט, אוּגוּסְט 1939)

כמה אוהרות נשמעו פֶּאן אמש, וביֹתֵר — לבל נגזים על מידת פֹּחַנּוּ. שנפיר בחולשתנו. נראה הדבר פי למען נפיר בחולשתנו אין טוב מאשר לבוא לקונגרס ציוני. שאלתי את עצמי כמה פעמים: מה תפקידו של קונגרס זה? האם להשמיע את זעקתנו על העוול הגדול אשר נעשה לנו? הרי נראים הדברים כאילו אין שומע, וגם אין משמיע; ואם לדון מה לעשות וכיצד לעשות — הרי זה משונה ביותר שְׁעַם במצוקתו הגדולה, לנוכח המלחמה שהוכרזה עליו, יִכְנַס את המטה הראשי שלו על מנת שיעבד תכניות לעיני כל העולם, ואגב יהא כל אחד וכל סיעה מתאזר להוכיח עד כמה הוא עולה על עמיתו, עד כמה הוא מיטיב לדעת ומעזיז יותר. ערבי פיקח אמר לנו פעם: אתם, היהודים, נמשלים לשועלים; בדרך אל אשפול־הענבים אתם פורצים בילל ומעוררים את הנוטר שיקום ויגרש אתכם. הדברים היו אמורים כלפי הרעש שאנו מקימים בעסקי קרקעות. ועתה אנו מוסיפים. בשעה אכזרית זו, כשעלינו לנהל את שיחותינו בל שוֹן־איל־מים, לבל יפריע הדיבור את הפעולה, עורכים פֶּאן פְּרֵדָה

ומשמיעים נאומים כאשר שמענו אמש. אמרו כי כאן קונגרס למלחמה בספר הלבן. חוששני, שמא יהיה זה קונגרס המקבל עליו את הספר הלבן. מפחד אני שנוק מדיני גדול כבר נגרם כאן, ללא תקנה. התמיכה שניתנה מעל הבימה הזאת למר מלקולם מקדונלד והדיבורים הקלים והמרים והבלתי־צודקים שנפלו כאן נגד עלייתנו שקולים בנגד כמה דברים טובים שעוד בידי הקונגרס לתקן.

כל עוד לא הרעים הרעים

כלל וכלל לא חשוב כיצד מדברים על הספר הלבן. אפשר "להרביץ" במקדונלד כל כמה שהוא ראוי לכך. אפשר לומר את המלים החריפות ביותר על הספר הלבן, ואין זה שווה ולא־כלום. אפשר לומר כהנה וכהנה ולעשות את ההיפך. נאמרו כאן דברים מפני אנשים העומדים במקומות אחראים מאד, והדברים מוכיחים שאינם מתחילים להבין הספר הלבן מהו. סבורים הם: גזירה ככל הגזירות. מה טוב שעם מנוסה בגזירות עדיין שומר בקרב מידת־מה של אופטימיות. אולם, רבותי, אפשר כדאי להשתמש בדיבורים אלה באסיפות־תעמולה בפני אנשים המאבדים את אמונתם. אך כאן, באסיפת שליחי העם, כלום רשאים אנו לרפא את השבר על נקלה?

הן עוד לא היתה כזאת בתולדות הציונות. החליפו את הצהרת בלפור בהצהרה אַנְטִי־בִלְפֹּרִית. הרי אין זו גזירה פנימית של ממשלה, אשר היום גוזרים ובידי הגוזר מחר לבטלה. לאחר גזירת פספילד באה אותה ממשלה ושינתה את המצב שינוי יסודי. הפעם ניתנה תעודה בין־לאומית, ולא לערבי־ארץ־ישראל בלבד, כי אם למדינות הערביות, ולא להן בלבד, כי אם גם למדינות ה"ציר", אשר בכוחן קיבלו הערבים מה שקיבלו.

עתה אנחנו מרוצים: ועדת־המנדטים אמרה דברים בגנותו של הספר הלבן. מובן מאליו שאנו מכירים טובה על כל ביטוי של אהדה בצר לנו, ואנו רוחשים תודה וכבוד לאותם האדונים, אשר נוכח הלחץ של מעצמה גדולה גילו עוז־רוח והגיבו על זכויות של עם נרמס ומושפל. אך האם יש לנו בטחון פלישהוא כי גם מועצת חבר־הלאומים תעצור כוח לבלתי

היפנע ללחץ של המעצמה הגדולה ולא תהפוך את הספר הלבן לתעודה מאושרת אישור בין-לאומי?

מדוע אין מנהיגים ציונים מבינים את כל רצינותו של הספר הלבן? פתגם רוסי אומר: כל עוד לא רעם הרעם אין המוויק מצטלב. ואצלנו עוד רע מזה. הרעם כבר רעם. אך כל עוד אין אנו נופלים ממכת הרעם אין אנו מודים בו. ועדיין אין אנו מרגישים בתוצאות המעשיות של הספר הלבן. העליה עודנה נמשכת. הסגירה תתחיל רק מאקטובר. גזירות הקרקע עדיין לא נתפרסמו. אומרים שאף הן עתידות להתפרסם באקטובר. אך כיצד אפשר לא לראות שהענינים אינם עומדים, וההצהרה האנטי-ציונית אינה נשאר על גבי הנייר. והרי קיימת גם אדמיניסטרציה ארץ-ישראלית. יודעים אנחנו כיצד היתה „ממלאת“ את הצהרת בלפור, ואפשר לבטוח בה כי את ההצהרה האנטי-בלפורית היא תקיים אחרת.

מה איפוא נעשה נגד הספר הלבן? כאן ניתנה, מפיות שונים, התשובה הציונית הגאה: נמשיך בבנין! כלום יש לפקפק בחשיבותה של תשובה זו: נוסיף לעבוד בכל התנאים, לא נשאר שום סדק שלא נחדור דרכו, ושום התנקשות לא תפחיד אותנו.

האומנם בדרכנו הישנה בלבד?

ואפשר יהיה הדבר תמוה, שדוקא אני ושכמותי באים לערער על תשובה זו. דוקא אני וחברי, שפעולתנו הארץ-ישראלית נולדה בשעת בין-השמשות, פשהתקוות הפוליטיות הגדולות התנדפו, דוקא אנחנו אשר לימדנו עצמנו לא לבזבז לפעולה הקטנה ביותר, דוקא אנחנו אשר יצרנו מתוך הקטנות את תנועתנו הגדולה — דוקא אנחנו נאלצים עתה לקבול על אלה האומרים: נמשיך כאשר עד כה. חוששני כי מי שאיננו חש ואינו מודה כי הופינו מפה קשה מאד, וכי צריך מפנה חדש ומיתודים חדשים — לא אידיאה חדשה ולא פננות חדשות — עלול להפסיד גם את הדרך הישנה. כי מבלעדי דרכים חדשות נשקפת סכנה עצומה גם לדרך הישנה.

על דרכנו הישנה, שבה הלכנו שלושים וחמש שנה, מראשית העליה השניה, איננו מתחרטים כלל וכלל. בדרך הזאת הלכו אתנו האישים החשובים ביותר של התנועה הציונית, בה צעדה התנועה הציונית עצמה מאחרי

המלחמה, וכל הנפש והרכוש אשר עשינו בארץ בא בגלל הדרך הזאת. יש ויש לקבול לא על הדרך, כי אם על קצב ההליכה שלא הלאם פלל את המאה העשרים. נהגנו כאילו לפנינו לא עשרים שנה, אלא שבעים. לא הבינונו פי גורל הציונות יהיה נחתך בתקופה קצרה למדי, בין מלחמת־עולם אחת לשניה, וכי לפיכך אין להתנהל לאט לאט ויש לחטוף ולעשות ולהגיע למידת עצמה שאי אפשר יהיה להחריבה.

וגם עתה נאמר: נהיה הראשונים לדרוש שנאזור פחות, ויותר מאשר עד פה, ללכת בדרך הישנה, לגאול קרקע פל עוד אפשר לגאול חלקת־אדמה בארץ, להוסיף להקים ישובים חדשים, ולעשות במשך השנתיים הבאות לא פחות מאשר עשינו בשנתיים האחרונות. ויותר מזה: מי שאומר כי יש עמו דרכים פוליטיות חדשות, ועם זה אין לו קרן קיימת, ואין לו קרן־היסוד, ואין לו ישובים חדשים, ואין לו ביצור העבודה העברית והמשק העברי — גם מלחמה פוליטית אין לו. הדברים קשורים אורגנית זה בזה. עתים, פמובן, יש צורך להדגיש מומנט מסוים, אך לעולם אין צורך להחליש שום אלמנט של בנין והיאבקות.

ואילו היו לנו בשנים אלה, שנות הפורענויות, יותר אמצעים לבנין ויותר אפשרויות לפעול בשטחים מסוימים, אפשר היה גם מצבנו הפוליטי, למרות הכל, נוח יותר. נזכר אני בימי היופוח על החלוקה. הייתי סבור אז פי שוללי תכנית פיל היו לכאורה צריכים להתאמץ ולרפוש קרקעות חשובים מחוץ לתחומים המוצעים בתכנית ועל ידי כך למנוע אותה, ומחייבי התכנית היו חייבים להתרפז ברכישת קרקעות בתוך תחומיה, ועל ידי כך להבטיח את גורלה. סבור הייתי פי פעולה כזאת היתה על פל פנים משפיעה יותר מן היופוחים הפנימיים. ואני הייתי מוכן להיות שותף בזה לשני הצדדים. אך גם אלה וגם אלה לא הרבו לעשות בזה. עוד חסרה לנו ההרגשה פי לא הדיבורים, אלא המעשים יכריעו, וגם עתה, בדברנו על התגובה לספר הלבן, חסרה אצלנו ההפרה פי לקראת מלחמה יש לחזק ולבצר פל עמדה פלפלית.

אך מי שבא ורוצה להסתפק באמת־הבנין מעיד על עצמו שאינו מכיר מה הזמן בו אנו חיים. וכי אין אנו רואים פי עולם זה, המתנהל לא לפי המיתודים של הדמוקרטיה, אין הגורם הפלפלי שולט

בו פקודם? מסיבות עבודתנו במשטר התורפי היו כאלה שהמאמץ הפלכלי שלנו הוא לבדו היה הקובע. לאחר המלחמה נוספו לנו עוד גורמים פוליטיים מסוימים, אך ידענו ונוכחנו כי אין מדיניות ממשית יותר מישובים חדשים, מהקמת תעשיות, מהבאת ספינות-עולים. אך עתה נתונים אנו בתנאים חדשים, וכל פוז ברוטלי יכול להחריב הישגים ישוביים ומשקיים. האמנו בערך הכובש של המחרשה. לכך חינכנו. חפצנו לראות אפר יהודי מעורה בקרקע, אשר יהיה בו מפוחו של „עם-הארץ הגלילי“ הקדמון, אשר כל רוח לא תזיננו. אך נוכחנו כי גם חוסן זה מתמוטט בימינו. אנו רואים עתה לפנינו את האפר הטירולי המושרש בקרקע מימים קדמונים, אשר עוד ידע להילחם על חירותו פנגד נפוליאון, ורבע מיליון זה טל אפרים נעקר עתה מאדמתו ומגורש ממולדתו, ואין פוצה פה, ואין מתקומם ומתגונן.

חובה עלינו לדעת, מה הזמנים שאנו נתונים בהם ומה צפוי לנו מן המשטר האנגלי-ערבי, זה שתוכו יהיה בהכרח פאשיסטי ושנוצר מתוך הסתגלות לכוחות פאשיסטיים. אל נשכח כי התגשמות הציונות מתקיימת לא במאה הי"ט ההומניסטית, כי אם במאה העשרים הברוטלית, ואין לנו אלא לסגל את עבודתנו לתנאי הזמן. הסיגול הזה, לאמיתו של דבר, כבר התחיל.

ויהי נשקך טהור

מי שידע מה מתרחש בארץ, מי שיש לו חוש לארץ-ישראל, מי שאיננו שואב את ידיעותיו מסוג ידוע של עתונות — יודע פי הקפנה התחיל עם מאורעות תרצ"ו. לא נוח לדבר בזה, ולא רצוי מפמה בחינות. אך הכרחי לומר בזה משהו מפני שלהותנו סובל הקהל היהודי באופן הטוב ביותר מאי-הבנה. בענין אחד אני פטור מהרחיב את הדיבור, כי הקונגרס פולו הסתייג בתכלית מאותה שיטת מלחמה מסולפת, הקרויה בשם טרור. מציין אני לשבח שגם גרוסמן הסתייג מזה. הוא אמר שהוא נגד טרור וגם נגד הבלגה. עלי להודות שאין אני יורד לעומקה של הגדרה זאת. ושמא בכל זאת נשאל הבלגה מהי, מה פירוש המלה, אשר ציונים טובים סבורים כי יש להתבייש בה? את הפועל „הבלג“ למדנו מירמיהו

הנביא, ולכאורה אין להתבייש בו. אך איני שואל למובן הבלשני, כי אם למובן הפוליטי שהוכנס בו בימינו. מה משמעותו של מונח זה? האם שלא להתגונן, לא להתיצב מול אויב, להימנע מפעולה אמיצה נגד מתנקש? האם יחס של בטלנים ובחוריישיבה לנשיאת נשק? הלהפקיר את רכושנו ואת חיינו? פיצד מעיזים לסלף כל כך בעיני המונינו את האמת שבחיי הישוב! הבלגה משמע: יהי נשקנו טהור. אנו לומדים נשק, אנו נושאים נשק, אנו מתיצבים בפני הקמים עלינו. אך איננו רוצים שנשקנו יוכתם בדם נקיים.

מה פעלנו בכוח ההבלגה

אינני רוצה להרחיב בזה את הדיבור. אינני מחבב הטפה לעקרונות מוסריים בפומבי. הבלגה הרי זו שיטה מדינית ומוסרית כאחת, הנובעת מתוך תולדותינו ומתוך מציאותנו, מתוך אפינו ומתוך תנאי מלחמתנו. אילמלא היינו נאמנים לעצמנו ונוקטים בקו אחר היינו מזמן מפסידים את המערכה. ואילו היינו מקיימים — תחת מעשי גבורה אמיתית — מעשי גבורה מדומה, היינו ממיטים קלון על עצמנו והיינו נאלצים לשלם מחיר יקר ביותר.

אינני נרתע מפני תשלום מחיר. מה נעשה ואנחנו אנוסים לשלם ביוקר על זכותנו להיגאל. אני מוכן לשלם מחיר בעד עליה, התישבות, התגוננות — מפני זה אינני מפחד. יהודים משלמים יותר בעד זכותם להיות עבדים בעולם. יהודים משלמים ביוקר אפילו בעד זכותם להיות עבדים בארצות החירות. מוכן אני לשלם, אך לא בעד גלות ועבדות. מוכן אני לשלם מחיר רב בעד ארץ־ישראל ובעד חירותנו בה, אך בשום אופן אינני רוצה לשלם בעד מעשי איוולת ותעתועים המלבינים את פנינו. משום שבחרנו בשיטת ההבלגה, לפיכך נוצרה בארץ בדרך כבוד מעין מיליציה של יהודים, העתידה לשמש גרעין־צמיחה לדבר־מה חשוב עוד יותר. משום שבחרנו בשיטת ההבלגה יכולנו להגן על הקיים וליצור ישובים חדשים. בלעדי ההבלגה לא היינו מגיעים לכך. על ידי ההבלגה יצרנו אפילו אצל אדמיניסטרציה אויבת ואצל הצבא הבריטי יחס של כבוד לאדם היהודי, האמיץ והצודק.

ובמלחמה הממושכת הצלחנו במשהו החשוב לנו ביותר: לא פנינו שום נקודה. יש ללל במלחמה: קצר את החזית ככל האפשר, ואם יש לך נקודות חלשות ובלתי־מוגנות — אל תתקש ופנה אותן. זוהי תורת האַקוואציה, אשר הממשלה וכוחות צבא וגם אישים יהודים נכבדים הטיפו לנו. אנחנו לא שמענו להם. הבאנו את השלטונות לכך שיפירו שאי אפשר להכריח אותנו לכך. ויותר מזה: אנחנו, במתכוון ובדעה צלולה, הארכנו את החזית. היודעים אתם מה פירוש הדבר ליצור בשעת מלחמה חמישים ישובים חדשים? האם זהו מפעל קולוניאליזטורי־משקי כבימים כתיקונם? ויודעים אתם היכן יצרנו את רוב הנקודות החדשות? לא במקומות בטוחים ומוגנים, פי אם במקומות הקשים ביותר, על הספר. בגבול הצפוני של הארץ, שהיה עזוב כל השנים, העמדנו עד כה ארבעה עמודים משני קצותיו, ארבע חומות ומגדלים. וירדנו לגבול הדרומי והקימונו גם שם שלושה עמודים. עוד לפני זמן קצר נחשב אזור בית־שאן בעיני השלטונות לאזור ערבי. הדנו אותו במידה ניכרת. ופינה זו של מזרח הפנת, אשר נעדת פיל הוציאה אותו מרשות היהודים — הקימונו בה שלושה ישובים חדשים, והוספנו חוליות מחברות בין השומרון והעמק.

מה איפוא הצורך הנפשי או המדיני של נואמים ועתונאים ועסקנים ציונים להבאיש את ריח ההבלגה וההגנה בעיני העם? או אין זה אלא מכשיר במלחמה הפנימית?

ואף על פי שכל חוגי ההסתדרות הציונית נקיים מחטאי הטרור, והציבור היהודי משתחרר גם מהרהורי עבירה, יש לומר עוד משהו בשביל הבהרת השאלה.

הַתְּנוּנוֹת בְּתוֹךְ טְרוֹר

המלה טרור בימינו קיבלה הוראה חדשה. לפנינו מי שאמר טרור היה מתכוון למלחמה בטירנים, בעריצים. הטרוריסט־הרבולוציונר היה מקפיד על טוהר נשקו. מעשה בטרוריסט מפורסם שיצא נגד הנסיך הגדול מבית רומנוב, שליטה של מוסקבה. משראה שהנסיך הגדול נמצא בחברת אשתו וילדיו — חזר ולא פגע בו. סיפן את עצמו, סיפן את כבודו בעיני חבריו, סיפן את עניני הסתדרותו ובלבד שלא ישפוך דם נקי. הטרור

בימינו, שהמופתי הוא נציגו, יש לו הוראה אחרת ויש לו מוסר אחר: להשמיד עם שנוא, להשמיד מפלגה יריבה. זהו הטרור הפאשיסטי. וכשמאחורי טרור זה עומדות גם מעצמות פאשיסטיות עם כספן ועם נשקן ועם התככים שלהן והלחץ שלהן — הרי הוא מביא פירות. לא בכוח הטרור שלו השיג הועד הפועל הערבי העליון מה שהשיג, כי אם בכוח בני בריתו ופטרונים, אשר בפניהם נכנעה בריטניה רבתי בארץ־ישראל, כשם שנכנעה במקומות אחרים. אך אם יהודים באים ומציעים לנו שיטות מלחמה כאלה, הרי הם עושים אותנו מגוחכים מבחינת החשבון המדיני, ועלובים ביותר מבחינת קיומנו הלאומי. הרי זו הצעה של התבוללות מופתאית. האם לשם כך עזבנו את אירופה ואמריקה, עם ההתבוללות התרבותית שלהן, כדי להתבולל עם המופתי, כדי לחקות את שיטותיו ותכסיסיו ולהדבק במוסר שלו? חבל שהמדיניות הציונית לא טרחה די הצורך לגלות לעיני העולם עד כמה התנועה הערבית בארץ הנה סרחה־עודף ל"ציר". אפשר היו על ידי זה מתחילים להבין אותנו יותר בחוץ, ואפשר היה זה מבהיר יותר את טיב השיטות והאמצעים המוצעים לנו לעתים מפנים. לא ראיתי שאיזו מפלגה שהיא תציע כזאת, אך אם צועקים בכל החצות, אם מבשרים ומתפארים, אם עתונאים גויים יוצאים ומספרים את תהילת היהודים, על מעשי "הגבורה" של לוחמים יהודים — אזי מותר וחובה לדבר על כך גם מבימת קונגרס ציוני.

ומכל המון העובדות הטעונות הסברה אבחר לי שתיים, שנסתיימו לא באופן הטרגי ביותר: בתל־אביב קרו מעשים רבולוציוניים פבירים — פוצצו את תאי הטלפון. מובן, שממעשה רבולוציוני זה עלולה האימפריה הבריטית להזדעזע. וההגיון הפוליטי של הדברים הוא, שכדי להשפיע על המדיניות הבריטית יש לפוצץ גם את בית־המדרש או את בית־המרחץ, להבדיל. ואפשר שהפעולה הקולעת ביותר תהיה להטיל פצצה לתוך הנמל היהודי.

ומעשה שני, שיש בו ללמד על כוח השיפוט המדיני של גיבורים אומללים. בירושלים נדונה למאסר־עולם נערה קטנה, שנתפסה עם פצצה בשער בית־הסוהר הירושלמי. לאַשרה ולאַשרנו נתפסה בטרם נתפוצצה הפצצה שבידיה, תארו לכם, מה היה אילו הצליח האַקט הפטריוטי,

שבעקבותיו היו ממילא נפרצים שערי בית־הפלא, וכמה מאות אסירים ערבים, בהם פורעים ושוודדים, היו פורצים מתוכם ומסתערים על מאה שערים. הרי זה היה מעשה לאומי כביר! ואף על פי שפולנו מודים פי מעשה טירוף הוא, אין אוהבים אצלנו לשמוע על כך. מתרעמים, למה לדבר בגנותם של יהודים? אכן, על כל פשעים תכסה אהבה. שאלה היא, אם אהבת ישראל או אהבה אחרת.

אין אנו צריכים לנהל את מלחמתנו המדינית על ידי הרפתקנות, על ידי ביום. אינני חפץ בהתקוממות שתבוא מתוך התגרות. מאמין אני בערך מלחמה הצומחת כהכרח פנימי של צרכים אמיתיים, של פוחות ממשיים. ויש לי צורך לא לטשטש את הענין הזה. גם ביחסים עם חברים וידידים.

ניגודים שנתישנו

רצוני לומר משהו לדבריו של ידידי הטוב ר' שלמה גולדמן בענין בלתי־אקטואלי לכאורה. משום מה ראה צורך להבליט את ר' יוחנן בן זפאי מול יהודה המכבי ובר־פוכבא. האם לא היינו רשאים להניח פי ניגוד זה הנהו נחלת עבר ואין לו מקום בתוכנו? האומנם יש לנו צורך, בקונגרס זה דוקא, לחדש את הויכוח? זכות היא לציונות, שהחזירה לנו את הגזילה שגולה מאתנו הגלות המרה: את לוחמי החירות של ישראל. מה ידענו על יהודה המכבי, על הקנאים, על בר־פוכבא, אם יד הצנזורה הפנימית היתה בהם או יד הצנזורה החיצונית. את ההיסטוריה של מלחמות היהודים אנו לומדים מפי יוסף פלביוס, וספרו ההיסטורי של יוסטוס איש טבריה אָבד לנו. לא ניתנה לנו מעולם האפשרות לדעת כיצד ראה את מלחמת החירות ואת החורבן היסטוריון יהודי אשר עמד בפרדו ובקנאותו. במעט שנשתמר באגדה אנחנו מגששים כדי למצוא רמזים וואליגוריות מאותם הימים. באה הציונות וחדשה את חג החשמונאים, והפכה שוב את בר־פוזיבא לבר־פוכבא. זה היה מפעל רוחני גדול: להחזיר לעם מה שאלפים שנות גלות ועבדות גלו ממנו. האומנם צריכים אנו להסתלק מזה? גם בשוייץ החפשית והשאננה נראה היה כבר שוילהלם טל עבר זמנו, וחוקרים טרחו והוכיחו שוילהלם טל לא היה ולא נברא. והנה באו ימים חדשים וקודרים, ושוייץ הכרח לה שתשוב למיתוס של וילהלם טל.

אך זוהי הערה ידידותית בענינים בלתי-אקטואליים. יש להעיר משהו למישהו גם בענינים הנוגעים יותר לימינו ממש. ד"ר נחום גולדמן אמר משהו בליל הפתיחה שמחייב את הערתי.

בימים הקשים העוברים עלינו יש לדאוג יותר מאשר בימים שמחים להלך-הרוחות והאמונה של הפריפריה הציונית. אינני חושש למרפנו. לארץ-ישראל שבחזית. נפגש אני יום יום עם אנשים אשר צרותיהם מרובות ודאגותיהם עמוקות, ויודע אני כי קשיות-עָרפם הציונית איננה פוחתת בימים רעים. אך חושש אני לקוטן-אמונה של הפריפריה הרחבה שלנו, זו שמתרחבת בימי גיאות ומצטמקת בימי שפל ועצב.

בתנועה הציונית מהלכים ונאבקים מושגים מפסימליסטיים ומיני-מליסטיים. איני נוהג להעריך אנשים לפי דבריהם. בתולדות הציונות יש אישים, אשר מעולם לא דגלו בשם מפסימליזם ציוני, והם בין עושי הגדולות ומקדמי המפעל ביותר. דוגמה לכך ד"ר רופין. מאידך, יודעים אנחנו אנשים אשר כל המפסימליזם שלהם הוא בפה ובדרישת שחר. ואף על פי שאני מונה עצמי על הציונים האוטופיים הרוצים ומאמינים גם במה שאינו מתקבל על השכל, לא ראיתי מעולם צורך ורשות לבדוק בדעות ובאמונות של אחרים. אך רשאים אנו לדרוש מחברי ההנהלה הציונית, שלפחות בשעה שהם מדברים בשם התנועה אל יאמרו דברים שיש בהם משום הודיה בקוטן אמונה ציונית.

ד"ר נחום גולדמן אמר כאן בליל הפתיחה, בצרפתית (ואני מצטט לפי עתון הקונגרס העברי): „מעולם לא עלתה על דעתנו יציאת כל העם היהודי מן הגולה לארץ-ישראל“. אין כלל וכלל בדעתי להתנכח על יציאת מצרים חדשה ועל קיבוץ גלויות. מי מאתנו נביא ויגיד? אך כלום זהו מתכנה של הפרוגרמה הציונית ומתפקידה של התעמולה הציונית להכריז ולהצהיר שאין זה עולה על דעתנו? וכי כל כך חשוב לדעת מה עלה ומה לא עלה על דעתם של מנהיגים ציונים? והלא הרבה דברים לא עלו על דעתנו, וההיסטוריה היהודית העלתה והעלתה. אפשר להבין הכרזה של „אני מאמין“, אך הכרזה של „איני מאמין“ למה? יכול כל ציוני להיות „ריאלי“ או „אוטופי“? כמות נפשו, אך למה נשתמש בגושפנקה של התנועה ובהופעות שבהן מדבר אדם בשם כולנו — למסירת מודעות מעין אלה?

ומה הצורך הזה להינלות לפני הגויים בפיכחותנו? והתועלת הפוליטית של „הרגעה“ זו האומרת לגויים לבל יחשדו בנו שאנו רוצים להכניס יותר מדי יהודים לארץ־ישראל — אף היא מפוקפקת למדי.

ומהערות אלה להערות חמורות יותר.

אנחנו באים אל הקונגרס לא כדי לריב ולהתקוטט, פי אם כדי לפגוש ידידים העומדים בנקודות שונות של החזית האחת. אנחנו באים לשמוע ולהשמיע דברי ידידות. ארץ־ישראל זקוקה לכך. ואני סבור פי גם ידידינו בגולה זקוקים לכך. אך מתרחשים דברים משונים. יש שאנו פותחים ב„שלוש עליכם“ ומקבלים סטירת לחי. תובעים מן התנועה הציונית מזון לנפש העם, ואת ההרואיקה של הישוב רומסים ברגלים.

עליה „אי־חוקית“ מהי

ומעל בימה זו נאמרו אתמול דברים מפי רבי סילבר, שאין אני רשאי להתעלם מהם. היתה בהם זריקת אבן בפליטים שלנו שעל פני הימים, וספין בגב המדיניות הציונית.

מי שבא לדבר בענינים אלה בשער חייב קודם ללמוד ולדעת ולחקור מפי מקורות נאמנים, ולא לזרוק אל תוך חלל־הפרסומת דברים בלתי־שקולים.

קיימת עליה שקוראים לה „בלתי־ליגלית“. הפל בעולם חוקי זה הוא חוקי. ממשלות חוקיות, פיבושים חוקיים, תעודות חוקיות, אפילו הפרת־הבטחות חוקית. רק עליית יהודים, על יסוד המנדט העתיק של יציאת מצרים, איננה חוקית.

והנה היינו עדים למחזה תמוה: באיזו אהדה עמוקה דובר בבית־הנבחרים הבריטי בענין ביש זה של עליה בלתי־חוקית, ובאיזו אי־אהדה עמוקה דובר בה בקונגרס הציוני!

ולא רק העולם התרבותי מגלה סימני אהדה לעולינו ולפליטינו, כי גם הים אוהד אותם ומרחם עליהם.

לפני שבועות אחדים ניגשה לחוף ארץ־ישראל סירה קטנה ובה שנים־עשר יהודים באים־בימים מגרמניה חותרים במשוטים. סירה בלי מנוע ובלי מלחים מומחים. כל סערה קטנה היתה הופכת את הסירה ומורידה

אותה למצולות. כמה נסים נתרחשו להם, לאותם שנים-עשר פליטים יהודים על הים!

והנה קורא אני ב„דבר“, ערב סגירתו על ידי הרשות, פי הגיעו חמש סירות, מהן רק אחת סירת-מנוע, ובהן 160 פליטים, ביניהם נשים הרות ושלושים ילד. במרחק של שלושים קילומטר מן החוף הושיב אותם רב-החובל בסירות ועזב אותם לנפשם. והים ריחם עליהם והביא אותם אל חופנו. אילו היה הים חי מפיהם של פרנסים יהודים מפוארים היה אפשר נוהג אחרת.

אודה, נפגעתי אמש קשה. הלא פולנו מהגרים. ואם יש בינינו מאושרים היושבים לבטח בארצותיהם, האם לא היו אבותיהם מהגרים? אומרים לנו: עליה בלתי-מבוררת, יסודות רעים, הלא זה מן המפורסמות... אני שומע וחושב: מאימתי נעשיתם בררנים כל כך? שנים על שנים היינו אנחנו חוזרים וטוענים פי ארץ-ישראל איננה יכולה לקחת מכל הבא ביד, כי ארץ-ישראל זקוקה לאנשים צעירים, אנשי עבודה והעזה, לצבא-עם מוכנים ומוכשרים לכל שעת צרה ולכל מאמץ. אזי הייתם מגנים אותנו באמרכם שמה שאנו עושים אין אנו עושים אלא מתוך „חשבונות מפלגתיים“, שאנחנו „מפלים בין יהודים ליהודים“. אתם דרשתם מאתנו שלא נבכר צעיר על פני זקן, חלוץ על פני חנוני, איש-עבודה על פני ספסר. שנים רבות הוטל עלינו להיאבק על צקרון הברירה וההכשרה. והנה, כשבאה השואה הגדולה והפליט היהודי, זה הנמלט מן הגיהנום שבגרמניה ובאוסטריה, ובצ'כיה ובסלובקיה, פורץ לארץ, אתם מתחילים לתבוע: סלקציה.

מה אוכל לענות לטענה זו? גם במצב איום זה של הצלה מן הגיהנום היה טוב אילו היינו בוררים מתוך המחנה את מי שראוי ביותר לארץ, מי שמסוגל „לבנות ולהיבנות“ בה. ויודע אני שנעשים כמה וכמה דברים שהם ההיפך מזה. יש אנשים שעליהם זו הפכה להם למקור-רנחים. יש רנחים פרטיים ויש רנחים אחרים. הייתי יכול לספר משהו על היסורים של הנודדים מידי מציליהם. זכורים ימי ה„אָגֶנטים“ ברוסיה וניצול מהגרים. וכוחות ציבוריים טרחו אז להגן על המהגר מניצולם של מציליו. ועזרה זו, להגנת הנודדים היהודים בימים, נתבעת גם עתה מן הציבוריות

היהודית, בין שהיא ציונית בין שהיא בלתי־ציונית. מדוע עומדים מוסדות העזרה וההגירה מרחוק? מה הם מפחדים „ללכתך“ את ידיהם? ותחת להגיש עזרה אנו באים ופוסלים, בסיטונות, את טיב העולים.

והלא כל ציוני היה צריך להיות מאושר, שעם כל התלאות והמצוקות שירדו על הישוב זכינו כבר לימים שארץ־ישראל יכולה להגיש קורטוב של עזרה ממשית ליהודים תוך הקטסטרופה הגדולה. וכי מהי ציונות? מעוֹן־קִיץ? עוֹנֶג־שֶׁבֶת? מימי פינסקר והרצל ביקשה הציונות להביא ישועה ממש לישראל. אך המפעל הציוני היה עוד רך מדי, חלש מדי, עני מדי, שיוכל להגיש עזרה ניכרת לאחים אומללים. בימי טבח אוקראינה לא היה מי שיוכל לשלח את היהודים לארץ־ישראל, ולא היה מי שיוכל לקלוט אותם. והנה זכינו לכך שנוכח גירוש אשכנז, וינה ופראג יש כבר בידינו לבוא לעזרה. והרי זה ההישג הגדול של הציונות.

ולמי שדואג ביותר לסלקציה עלי לומר: יש ויש. יש גם אניות מבוֹרָרוֹת. ובעיני ראיתי עולים „בלתי־חוקיים“, בעבודתם ועל משמרתם. לא מן הגרועים כלל וכלל.

תפילת הים המודרנית

אילו היו עסקנינו ומנהיגינו ניגשים מקרוב אל חזיונות עיקריים בחיינו, אפשר היו קונים לעצמם מושגים אחרים. לפני כמה שנים עבר עלי לילה בצפייה. ראיתי צעירים וצעירות חותרים במשוטים, מבלי לדעת אם כל הסירות הגיעו בשלום, צועדים במים פשהם או חוזים זה ביד זה לבל ינתק מישוהו מן החבורה, מבלי דעת מה גורל שאר הסירות שיצאו יחד. גם מחוזה זה ניתן היה לביקורת מבחינה אסתטית. אפשר לשער שאילו באה חבורת שחיינים־ספורטאים אנגלו־ספסים היה לה תואר אחר והדר אחר — אך בעיני היתה זו שרשרת הנמשכת מר' יהודה הלוי ועד הנערים והנערות הללו. ומאמין אני כי לא רחוקים הימים ושירים יושרו, ואולי גם יחברו תפילות לשלומם של יורדי־ים שלנו. ומי יודע, אולי יתפללו אותן התפילות גם בטמפלים שבאמריקה. נזכר אני ברגע זה שקיימת תפילה נפלאה, תפילת הים, של הרמב"ן, שבשעתו, לפני פשבע מאות שנה, פתח גם הוא בעליה לארץ־ישראל. ודאי לא היתה אז אותה עליה חוקית ביותר.

באותה תפילה מדובר על כל מיני מזיקים ומחבלים שמצודתם פרושה בימים. אך הרמב"ן עוד לא ידע על הצי הבריטי ועל סירות-מנוע ועל משמרות אנגלו-ערביות בחופים. האין בימינו כל יהודי באשר הוא עומד ומתפלל לשלום של יורדיי־ם שלנו?

אילו הייתי אני פרנס יהודי באמריקה הייתי נוהג אחרת. ראשית כל, הייתי דואג לכך שכל יהודי באשר הוא, אם ציוני ואם לא-ציוני, ישתתף בפועל בעזרה למבקשי-מפלט. אם יהודי אמריקה לא ניתן להם לקבל אליהם ולהציל את היהודים הנמלטים מן הגיהנום, כאשר נתקבלו וניצלו הם עצמם בשעתם, כי אז לפחות יתנו את העזרה ההוגנת למי שמעיו להציל ויכול להציל. ועוד הייתי מפליג ואומר: צריך לחנך יהודים צעירים, ממיטב הנוער באמריקה, ושוב ללא הבדל אם ציונים או לא-ציונים, שילוו אף הם אל הנודדים היהודים ויתענו אתם באשר הם מתענים ויחיו אתם בשעות ובימים שהם נאבקים עם הגורל וכשהם זוכים להיגאל — על מנת להעמיק את הרגשת שותפות הגורל היהודי.

הישוב אשר השלטונות מאיימים עליו בענשים קשים על עזרה ל„בלתי-חוקיים" עושה את שלו. יש מי שמחלק עם האורחים מיטה ופת. והיה מן הראוי שמי שבא לדבר בענינים אלה יפגש עם האנשים, ביבשה ובימים, הנותנים את נפשם על כך. היה טוב אילו נפגשו עם אנשים ממיטב אנשי-הרוח שלנו במערב, והיו רואים כיצד הם חרדים לגורל אניה שנתקעה באחד החופים, היו רואים מה נכונותם של חלקים חשובים בישוב לשאת ולסבול ולמלט, וגם להיענש.

ואף אני מדבר כאן כאחד הנענשים. ולא אני בלבד, כי אם הסתדרות העובדים כולה נענשה קשה בסגירת עתונה „דבר" ודפוסה בגלל מאמר להגנת המעפילים. מהלומה קשה היא לנו, חמרית וציבורית. אך אני שפבר נתנסיתי בסגירות, לא הייתי מעולם גאה על סגירה כמו הפעם. כי ענין העליה הוא בעיני ענין אנושי גדול, ענין אחנה יהודית, וגם ענין מוסרי ומדיני.

איזו הגירה בעולם היא כשרה חוקית, אם עליה זו איננה חוקית? ואיזה חוקים בעולם הם חוקיים, אם זכות-חיים ליהודי היא בלתי-חוקית? אף אני עצמי הנני — אל יחשב לי הדבר לעוון — עולה בלתי-

חוקי, כי עליתי לארץ עם ה"פתקה האדומה" התורכית. ואף על פי שבדרך כלל נזהגים אנשים להעריך ימים שהיו, הריני אומר כי העליה הבלתי-חוקית של בני ביל"ו ובני העליה השניה אינה יכולה להתנשא על פני העליה של ימינו.

הפליט היהודי בראש המערכה

העליה הבלתי-חוקית יש לה תפקיד מיוחד במלחמתנו. כל רעיון מחפש לו את היסוד הסוציולוגי אשר ישמש נושא לו בעצם חייו. היו ימים והחננני היהודי הקטן היה הנושא של חיבת-ציון והוא ששמר על הנר שלא ידעך, עד שבא הרצל. ואחר כך באו ימים לרופא, לעורך-דין, לסטודנט. לרבים נראים אותם הימים כימי זוהר. אחר כך בא נושא אחר: אותם הבחורים, ללא "תואר" וללא הדר, בפרדסי פתחת-קוה ובשדות הגליל. וכשאני שואל את עצמי: מי בימינו אלה הנושא הטבעי — בגזירות גורלו — של מלחמת ישראל על קיומו, והיכן מקומו? הריני משיב לעצמי: על פני הימים נטושים נושאי הדגל של צרת היהודים. הללו לא יתנו לשערי הארץ שיסגרו, לא יתנו למצפון העולם שינגע, לא יתנו למר מלקולם מקדונלד שיבצע את ספרו הלבן. הפליט היהודי יוצא בראש המערכה, וכולנו חייבים לצאת בצבאותיו.

אין אנו אדוני ההיסטוריה ושביליה נעלמים מאתנו. ואפשר להקשות. מדוע לא בחרה ההיסטוריה למילוי שליחותה יהודים נושאי-פנים ופרנסים חשובים ואזרחים בני-חורין, ובחרה דוקא בפליטת בית-ישראל, באבק-אדם הנישא על פני ימים? אך לא בידינו לשנות. כך יצא מלפניה. ואין לנו אלא להישמע לה ולצאת בעקבות בחירה, הפליט.

בגללו נתפנסה ועידת אֹיאן, עליו יתיעצו בנשינגטון, בו עסוקים מיניסטרים ודיפלומטים, בגללו לא תהיה מנוחה ללורדים יהודים. ורק שאלה אחת טרם נענתה: אם תדע המנהיגות היהודית בעולם להתיצב לרשותו ולשרת אותו באמונה?

זוהי שאלת האחנה היהודית, זוהי שאלת העוז הנפשי והשכלי של האחראים לציבוריות היהודית, זוהי גם שאלת-הכבוד של הציונות בשעה זו.

זוהי שאלת גורלם של רבבות ומאות אלפים מאחינו, אשר יהיו הראשונים ליפול במלחמה-לא-להם, ליפול לא בעד עמם וחירותם, כי אם בעד מעניהם וצורריהם.

אך זוהי שאלה לא של רבבות יחידים, כי אם שאלת הכלל. דובר על שבירת מסגרת. צריך לשבור את המסגרת מבפנים ומבחוץ. מבפנים — הישוב, ומבחוץ אין לנו שברן טוב מן היהודי שקוראים לו פליט.

יש פנגדו כמה נימוקים מעשיים, מעשיים ביותר. מה פוחו של פליט מסכן פנגד מעצמה אדירה, אשר מדינות וממשלות עושות רצונה ומפזרים מכשולים ומוקשים על דרכי החתחתים של הפליטים? אין בכוחי לישב את כל הנימוקים. אך ידעתי כי יש אשר גם מדינה גדולה תקצר ידה בפני צרות ויסורים של המוני אדם. ומאחורי הפליט היהודי עומד היטלר ותלמידי היטלר, והוא דוחף. תרצו או לא תרצו, תעורו או תפריעו, צרותיהם של ישראל ישלחו את הספינות על פני ימים.

מי עושה אותנו עבריינים

לא אשמת הפליטים ולא אשמת עם ישראל שהפכנו לפורצי-חוק. מי שפרץ את החוקה היסודית של ארץ-ישראל — עושה אותנו עבריינים. חפצנו לעבוד בתחומי החוק, מתוך כבוד לחוק. נכנענו גם לחוקים שלא היו ידידותיים ביותר. אך אין להיכנע לחוק השולל את זכות-החיים של אדם. אנו פוסלים את היסוד המוסרי של גזירת-העליה. אנו מכריזים כי זכות היהודים לעלות לארץ-ישראל אינה תלויה בחסדם של אנגלים או של ערבים. זכות ראשונית היא, ורק האלמות גוזלת אותה מאתנו.

למצב הפנימי

אך מה נדבר בשאלות מלחמה מדינית ועליה והתישבות, כשאנו עומדים בדלותנו ובמיעוט אמצעינו? אנשי אגף העבודה כבר ידועים בציונות פ-חמרנים" וכ-אזהבי בצע". תמיד אנחנו מדברים על הקרן הקיימת וקרן-היסוד וכדומה, שלא כבני-אדם בעלי מעוף וחזון, הידועים כיצד מקימים עם וכובשים ארץ בסיסמאות מדיניות בלבד. אך בימינו אין שום עם מנהל מלחמה בלי מזון ובלי נשק.

אין פֹּחֵי הָהָרִיךְ בּוֹה, כִּי אֵינִי יוֹדֵעַ מִנֵּין נֶקַח עֲסָקָנִים טוֹבִים יוֹתֵר בְּשִׁבְלֵי הַקְּרֵנוֹת. אֲךָ כְּאֵדָם מִן הָאָרֶץ רִשְׁאֵי אֲנִי לּוֹמֵר לָנוּ לְכוּלְנוּ, בְּלִשׁוֹן שְׂדִיבְרוּ נוֹאמִים בְּשִׁאלוֹת הַמְדִינִיּוֹת: „כִּי לֹא יִלְךְ הָעֵנִין“. מֵחֵר נִשְׁבַּ בּוֹעֲדַת הַתְּקַצִּיב. נְרִיב, כֹּל אֶחָד יִבְקֹשׁ לְקְרוֹעַ מִחִבְרוֹ מִשְׁהוּ. כּוֹלְנוּ יוֹדְעִים אֶת מִסְגֵּרַת הַתְּקַצִּיב. מָה נַעֲשֶׂה בּוֹה? מָה מַעֲט אֲפֹשֶׁר לְהַקִּים בְּתַקְצִיב הַטוֹב בְּיוֹתֵר שְׂבִרְשׁוֹתָנוּ.

נַעֲשֶׂה לְמַעַן הַקְּרֵנוֹת כֹּל מָה שְׁנַעֲשֶׂה, אֲךָ לֹא נִבְנֶה אֶת מָה שְׁעֲלִינוּ לְבִנּוֹת בּוֹזֵמֵן הַקְּרוֹב בְּיוֹתֵר בְּלֵי מְלוּהָ. בְּמִשְׁךְ עֲשָׂרִים שָׁנָה הִיָּה זֶה עֵנִין לְבַעֲלֵי דַמְיוֹן, וּמוֹמַחִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֶׂה עֲסָקוֹ בְּהוֹכַחָה כִּי הַדְּבָר אֵינְנוּ נִיתָן לְהִיעֲשׂוֹת. הָאֵם לְשֵׁם כִּי צְרִיכִים אֲנוּ לְאַפְּרָטִים? חֵבֵל עַל הַהוֹצָאָה. אֵינִי זֶה עֵנִין לְהַחֲלָטָה בְּלִבְדּוֹ.

בְּקוֹנְגְרֵס הַזֶּה עֲצָמוּ צְרִיכָה לְהַתְּלַכֵּד חִבּוּרַת אֲנָשִׁים, אֲשֶׁר זֶה יִהְיֶה עֲנִינָם מִיָּד וְלֹאֲתֵר: לְהַגְשִׁים אֶת הַמְּלוּהָ, כִּדֵּי לְאַפְּשֶׁר אֶת נִצְחוֹן בְּנִינְנוּ בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל.

וּמִכָּאֵן לְמַצֵּב הַפְּנִימִי בְּתַנוּעָה הַצִּיּוֹנִית. רַבּוֹת דוֹבֵר פֹּה עַל אֲחָדוֹת וְשִׁלוֹם. הַצְרָה הִיא שְׂכָל אֶחָד תּוֹבֵעַ אֶת הָאֲחָדוֹת וְהַשְׁלוֹם לֹא מַעֲצָמוֹ אֲלֵא מוֹזֹלְתוֹ.

מָה קְרָה בִּישׁוּב, בְּחִיִּים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַיִּשׁוּב, שְׂכָל יִדִּידִינוּ נִדִּים לָנוּ?

שְׂבִנוּ מְלוֹנְדוֹן, בְּמִקוֹם שְׁחוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל הַיִּשׁוּב עֲבָדוּ יַחַד, לְלֹא חִיפּוּכִים וְחֲשִׁדְנוֹת. בִּיחֻסִּים הוֹגְנִים שְׂבִנוּ, בְּהַכְרַת כֹּל רְצִינּוֹת הַמַּצֵּב. וּבְבוֹאֲנוּ — מִיָּד נִשְׁתַּנְּהָ מִשְׁהוּ.

מָה קְרָה? הָאֵם הַכְרִיזוּ הַפּוֹעֲלִים עַל מַהֲפַכָּה סוֹצִיאֲלִית? הָאֵם פְּרָצוּ שְׂבִיתוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁהִשְׁבִּיתוּ אֶת הַתְּעִשְׂיָה? הָאֵם הָעֵלוּ הַפּוֹעֲלִים אֶת שְׂכָרָם? הָאֵם חִדְלוּ הַדִּירִים לְשֵׁלֵם שְׂכָר־דִּירָה?

אוֹמֵר מָה קְרָה: בְּאַרְץ הַיּוֹכְרוּ „מְרֵי אֲזֵרְחִי“, אֲךָ לֹא נִגַּד מִמִּשְׁלַת הַמְּנַדָּט, כִּי אִם נִגַּד הַנְּהַלַּת הַסּוֹכְנוֹת.

בְּעֵצָם הַשְּׂעָה שֶׁמִּמִּשְׁלַת הַמְּנַדָּט מִתְּנַקֶּשֶׁת בְּסוֹכְנוֹת הַיְּהוּדִית בְּאוֹ חוּגִים וְעֲסָקָנִים וְנִתְּנוּ לָהּ יָד: לְהַחֲלִיף אֶת הַמוֹסְדוֹת הַלְּאוֹמִיִּים בְּנִצְיָגוֹת אַחֵרַת: כְּמוֹכֵן, בְּנִצְיָגוֹת שְׂאִינָה תְּלוּיָה בְּבַחִירוֹת.

ידידנו שלמה גולדמן סיפר מרשמי ארץ־ישראל. האומנם כה רצ הישוב, האומנם הוא כל כך בלתי־מאוחד ונטולי־שלום? הנה יושב לפניכם אגף שלם של הישוב. דוקא אני אינני מרוצה ביותר ממידת האחדות והשלום שבתוכו, ואף על פי כן — אפשר לאחל לשאר חלקי הישוב והמפלגות הציוניות שלא יהיו נופלים מבחינה זו.

וגם היחסים בין שאר חלקי הישוב לא הורעו בעצמם, כי אם הוטבו. יש ניגודים שהם עמוקים יותר ומסוכנים יותר מניגודים בין ראשי מפלגות. הנה היתה מלחמת שלוש שנה ויותר בין הפועל והאפר. זאת לא היתה מלחמת־מעמדות במובן המקובל בין השכיר ובין הבעלים. הניגוד נגע ביסוד היסודות של חיי הישוב: עבודה עברית או ערבית. לא עזרו רצונות טובים, לא עזרו השתדלויות, לא עזרו החלטות של הקונגרסים. שני מחנות זה מול זה נאבקו במרירות. וזכות גדולה היא למופת, בין שאר זכויותיו הגדולות, שגרם לכך שיש לנו הנמל בתל־אביב והעבודה העברית השלמה במושבות. ממילא ניטל העוקץ ההכרחי מיחסי אפרים ופועלים. נוצרה אוירה של משא־ומתן ודין. הפועל וההסתדרות יודעים מה זה משק ארץ־ישראלי ומה זה ענף הפרדסנות. אך אודה ולא אעלים, כי יחסי לפרדס שיש בו עבודה עברית מלאה שונה מיחסי לפרדס שאין בו עבודה עברית כלל או חלקית בלבד. ניגודים ישנם גם עכשיו, אך עתה אנו יושבים יחד כאנשים שיש להם שדה משותף. אורחינו הטובים אולי אינם רואים את הפגישות הללו כשם שאינם רואים את הפגישות בין הועד הפועל של ההסתדרות לבין התאחדות בעל־התעשייה. אין העתונים מרבים לספר על ענינים אלה, ועל אחת כמה שעתונים מסוג ידוע לא יספרו מה יחסם של אנשי החקלאות והתעשייה לשליחי הפועלים בהנהלת הסוכנות.

כך הוא המצב בקרב הישוב, בין אנשי עבודה ואנשי כספים. יש יותר שיתוף ויותר הערכה הדדית מאשר בזמנים קודמים. אלא שפתאום רגשה ונודעזעה ארץ־ישראל, וקול צנחה עבר בארץ: אין לשאת עוד! לא שאין לשאת את שלטון מקדונלד או האדמיניסטרציה הפלשתינאית. לא, אין לשאת עוד את „הדיקטטורה“ של האנשים היושבים כאן ליד שולחן ההנהלה. ופתאום נשתקעה „כל ארץ־ישראל“ בענין אחד. כל ארץ־

ישראל — לאו דוקא. אנשי נהלל ועין־חרד הוסיפו לעבוד את עבודתם, וכך גם אנשי טירת־צבי, וכן גם העובדים והפעלים ב„לודויה“ וב„נשר“ וב„שמן“, ויהודי סתם אף הוא שקוע בדאגת פרנסה ובדאגת שטרות. אך פפות־המבשלים הציבוריות והעתונות הקשורה באלה נותרתו. וכשבאו אנשים טובים מן הגולה — גברה הרתיחה מסביבם. לפיכך, אפשר לא ראו את י”ג הישובים שלאחר הספר הלבן, אבל הרגישו בכל את הרתיחה. ושם הישוב ניתן לחרפה ולשמצה.

כסבורים אתם שכל הרעש הזה היה בשל איזו תכנית מסוימת, בשל דרכים מוצעות? חלילה. לכך לא היו המוחות פנויים. התחילו מסתדרות „משלחות“ כמו בשעת מהפכה, רחמנא ליצלן, כמו בפברואר 1917 ברוסיה. מה תכניתם לא אמרו, אך ידעו שהיא „נמרצת“. הניסוח היה אף הוא נמרץ: „אנשים חזקים ודרכים נועזות“. מה הן הדרכים הנועזות — לכך לא ניתנה תשובה. אך באמונה באנשים חזקים לא היה מחסור. תסלחו לי אם אומר, פי מצברוחות מסוים בארץ הזכיר את המעשיה הידועה על היהודי המתרוצץ בחוצות בשעת השריפה, וצועק: היתכן, יהודים נשרפים ואני לא ארויח?

הואיל והזכירו כאן שני שמות, שלי ושל חברי ד. רמו, „שהשתתפנו ב„ועד העליון“, עלי לומר מה טיבה של ההשתתפות. אמרנו: אנו מוכנים לשמוע מה יש לכם להציע. הרוצים אתם לבנות או להרוס? רוצים אתם לחזק את הועד הלאומי, רוצים אתם לארגן את ההתגוננות הפלכלית של הישוב, לחזק את תוצרת הארץ, את המלחמה באימפורט המיותר — לכך אנחנו מוכנים להושיט יד, וגם לא נתענין ביותר בשאלות „מפתח“. על זאת ענו לנו: ותו לא? רק ועד פלכלי, או רק הצטרפות לועד הלאומי? לא ולא. רוצים אנחנו בועד עליון, מחוץ לסוכנות, מחוץ לועד הלאומי, ולא בשביל תפקידים מסוימים בלבד, כי אם בשביל „כל עניני שעת חירום“, צריך שהענינים הללו יוצאו מידי המוסדות הלאומיים וימסרו לידי אנשים נבחרים מעצמם, וגזברות הסוכנות תתחייב להמציא להם סכומי כסף כאשר ידרש; על מנת כך תסתדר מהפכה בשלום. לכך אמרנו: לא, באֵלף, והאדם החשוב ביותר שעליו נשען כל הבנין אמר: „מוכן אני להיכנס לועד הלאומי, ולא לבנות בנין חדש מחוצה לו; מצאתי דרך של

שיתוף עם המוסדות הלאומיים; נוכחתי ברצונה הטוב של ההסתדרות".
 הדברים הללו לא נתקבלו על דעת מזידי הנזיד, והענין בטל.
 מרבים לדרוש מאתנו ויתורים, וגם ידידנו ד"ר שלמה גולדמן פנה
 אלינו בדברים גלפבים שנהיה רחבי־לב ונותר. ואכן, נתרנות ורוחב־לב
 מידות יפות הן, אך כשדורשים אותן מן הזולת יש לפחות להגדיר מהם
 הויתורים הנדרשים. ומבקש אני: אל נדבר סתומות, ונדע באמת מה נדרש
 מאתנו לטובת העם והארץ השלום והאחדות. מאילו פריבילגיות עלינו
 להסתלק?

יש ויש ענינים שבהם נהיה נכונים לדון על מה שקוראים ויתורים. אם
 יש בארץ חוגים פלפליים, שעניניהם עדיין לא נכנסו למעגל הדאגה
 הלאומית, עלינו לדון בזה לא מבחינת אינטרסים צרים של המפלגה או
 מעמד, כי אם מבחינת ביצור המשק הלאומי.

אם אומרים לנו: לכם, להסתדרות האדירה, יש לשכת־עבודה חזקה,
 ועל ידי כך אתם מבטיחים לחברים שלכם יותר אפשרות של עבודה מאשר
 לאחרים, הרי מבלי להיכנס בניתוח מעשיות ושמועות, הננו מוכנים
 להתקין סדרים כאלה ששום לשכת עבודה לא תהיה קנין מפלגה או
 חבורה, כי אם שתהיה לשכת עבודה כללית לכל פועלי ארץ־ישראל, בלי
 תלות בכל מפלגה שהיא, ללא כל הפליה וללא כל פבורי טיזום מצד
 נותני־עבודה או הסתדרויות בורגניות, המעונינות לגדל לעצמן ארגוני
 פועלים מיוחדים.

אם אומרים לנו: יש צורך לתקן את בדיק ההסתדרות הציונית, לחוקק
 חוקים ונורמות של בחירות דמוקרטיות וצדקות — הרינו מושיטים לכך
 את ידנו. אם תבוא הצעה של קדסטר בוחרים או שקל פל־שנתי — נדון
 בזה באהדה וברצינות.

לבדק הבית

בדברים כאלה, בין שהם ויתורים ובין שהם תיקונים הדרושים לגופם
 של עניינינו, אנחנו נענים ברצון. אך אין אנחנו יכולים ואיננו רוצים
 להיענות לסיפוק אמביציות של תקיפים ושל מפלגות „מנופחות“, הפועסים
 ורוגזים על כל דרך ההיסטוריה הציונית שלא שאלה את פיהם. נצם

מציאותו של אגף העבודה על מספריו ומשקלו ויצירתו והשפעתו אינה בשבילם אלא מיקח־טעות מצד ההיסטוריה. הם מתגעגעים על הימים הטובים של הציונות הטובה, כשגביר העיר בשעה שיצא לחוץ־לארץ למרחצאות היה גומל חסד עם עם ישראל והואיל לקחת מן האגודה הציונית מנדט לקונגרס, או כשמורשה הגליל היה משגר איגרת לאגודה שבעיירה ומבקש על אחד מידידיו שינתן לו מנדט פנוי. אז היו ימים יפים, אז היתה ציונות בְּזֶהְרָה. הם, הימים הטובים האלה, לא יחזרו. איזו ציונות היא זאת, שאנשי־כפר מארץ־ישראל וצעירים מקיבוצי הכשרה משמיעים את קולם ומקשיבים להם? וכי משום שיש מפלגות יורדות בציונות, שלא נזח להן, חייב הפועל להסגיר את זכויותיו, השפעתו, כדי שסוג בעלי־בתים מסוים ירגיש עצמו מרוצה יותר ונזח יותר?

ענין האחדות והשלום בישוב ובציונות חשוב מאד מאד. פולנו נישאים באניה אחת, והאניה סדוקה והמים זידונים. וכי אין מקום ליחסים אחרים, לחשבונות אחרים? אך אין לנצל את סיסמת האחדות למען ענינים בלתי־ציוניים. בעבודתנו המעשית אנחנו מקדמים את אחדות ישראל, את קיבוץ הגלויות, את התקרבותם של שבטים ועדות. מה מראה היה לקונגרס אילו היה אגף העבודה מפוצל כשם שאחרים מפוצלים? מי שידע פיצד מתיחסים אנשינו האחראים לכל נבט חדש בישוב, באיזו רגשי אהנה והוקרה פגשנו את טירת־צבי וסייענו לכל מפעל חדש של פיבוש והתישבות, פיצד העלינו אלפי נוער ללא הורים וללא לשון ועשינו אותם לאזרחי ארץ־ישראל בוני מולדת — יבין פי פנינו לאחדות אמת. ודוגמה אחת מן הימים האחרונים: דוקא בימי הרעש נגד המוסדות הלאומיים עלה בידי ההנהלה הציונית לכנס את כל הנוער הציוני, על ימינו ועל שמאלו, ולשתפו יחד. ראיתי את הנוער הזה — שלא הפירו זה את זה — נפגש ומתנפח ודן ושומע, ומתרגלים לראות זה בזה חברים לתנועה אחת.

נקדם את האחדות. לא על ידי גזל זכויות ולא על ידי הפליה, ולא על ידי בחירות מסולפות. הציונות לא תקום על ידי דיקטטורה, לא משמאל ולא מימין. נילחם נגד זיופי שקלים ובחירות, נילחם נגד עושק זכויות בעריות ובמועצות מוניציפליות. נילחם נגד בויקוטים, נגד האפשרות לכל גוף ציוני לבוא ולהחרים בחירות. בשיטות אלו נוהגות

מפלגות פאשיסטיות או קומוניסטיות, כלומר, חותרות תחת המדינה הקיימת.
ומדינות מתגוננות כנגד חתירות אלה.

זהו, כמדומה, הקונגרס שנתכנס במצב הקשה ביותר מאז קונגרס
אוגנדה. אך בין ההבדלים השונים שבמצבנו או ובמצבנו עתה יש הבדל
אחד מכריע: משבר אוגנדה מצא אותנו ללא ישוב, ללא עמדה בארץ. עם
כל מה שנהרס בחיי ישראל בעולם, הרי עתה יש לנו גרעין של עם בארצו,
גרעין מוכן להילחם על מולדתו וחירותו, מושיט ידים לקבל אחים. גדלו
פוחות בארץ ומסביב לארץ אשר כמוהם לא ידענו בשנות גלותנו. ואם
התנועה הציונית תתלכד סביב אלה — תוכל לעמוד במערכה.

בראשית מלחמת־העולם

עם גזירת הקרקע

(במועצה החקלאית. אדר ב' ת"ש)

אם גם בימי רעה אין פֹּחַ לחשוב יחד, אם מסיחים את הדעת מן המטריד ונעשים „צדדים” — אזי מוטב שנבליג ונשתוק ונהדק שיניים ונעבוד את עבודת יומנו כמידת יכולתנו. וְאֵל נהיה חוששים שמא יראו בכך „התעלמות”. פי לא בשתיקה ההתעלמות, אלא באותו מין דיבור המשבב את הדעת.

חברים, רע לנו מאד. אנחנו לא רק מופכים ונשמדים, אלא אף אחיזתנו האחת בחיים, בעתיד, נגזלת מאתנו. הלא יסורי קישינוב היו כמחלת־ילדים מול היסורים שבאו עלינו עכשיו. האפשר את האימה הזאת להביע? ולמה? לזעזע את המזועזעים? להעמיק לפצוע את אלה אשר הציִנוֹת היא חייהם? אם יש טעם לדיבורנו הרי זה כדי שנחיה את יסורינו מתוך אֲחֻנָּה והתלפדות, מתוך חיוזק פנימי. אך מה ראינו? האם הביא „הספר הלבן” יתר־ליפוד לישוב? לא, הוא הביא לנו יתר־נרגנות. וההרגשה פי תהום נפערה לרגלינו האם היטיבה אותנו? לא, על פי התהום אנחנו עומדים ומוצאים את עצמנו „צדדים”.

ורעה חולה היא שקצף־הויכוח מציף אצלנו את עצם הענין. עד כדי כך שמגלים פנים בדברי חברים־פליגים פאילו הם אומרים לא מה שהם אומרים אלא מה שנֹחַ לנו בקצף־הויכוח שיאמרו. ולפיכך העתירו עלינו הוכחות פי הקרקע חשוב וכי הבנין חשוב. הוכחות אלה כבודן במקומן. פשהן נאמרות פה, נגד חברים שהם דבקים במלאכת הבניה לא פחות מן המוכיחים. הרי הן מאבדות את טעמן, וגם מתלווה להן טעם־לפגם. האם לא ראוי לנו שנימנע מלזות ויכוחים? וכי יש בינינו מי שמתחרט על הדרך שבה הלכנו;

וכי בכל דרך-לא-דרך אחרת היינו עושים אותו מעט-הנפש-והכוח אשר עשינו בדרכנו זו? אוסיף ואומר: גם אם יכריזו עלינו שנחתך גזר-הדין ולחינם עמלנו, גם אז לא נחדל — כל עוד נשמה בנו — מ"עוד דונם ועוד נפש", כי זו נשימתנו. אך בהחזקת נשימה בלבד אין עומדים בפני הרעה. אין רעה דומה לחברתה. בימי המלחמה הקודמת, בימי ג'מל פתה, ידענו רעה: גזירות, רעב, מגפות, נגישות, גירושים, מאסרים. מבחינה פרטית הרגיש כל אחד על בשרו את הרעה יותר מאשר היום. סכנה מוחשית מאד היתה מתהפכת על ראש כל אחד, על הקיבוץ הארץ-ישראלי כולו. אולם בעצם הרעה המוחשית הזאת ידענו כי עדיין אין בה כדי לחתוך את גורל הפלל. לא פן עתה. מבחינה פרטית עדיין אנחנו המאושרים שבישראל. המדיניות החדשה הלא באה רק כה כרזה והספר הלבן הלא אינו גזול מאתנו את בתינו ואדמותינו, את פרנסותינו וכספנו, ואפילו את סדרינו, הוא בא לגזול רק את... עתידנו. והוא פאומר לך: אכול ושתה, ודאג לביתך, והתענג על שלום ובטחון, אך ידוע תדע כי נדון אתה למות, אולם אַרְכָּה ניתנה לך. לא היום יבוא קצך, כי אם לאחר חמש שנים.

אפשר שלפיכך אין הרעה מוחשת. אין רוב הישוב מרגיש עדיין את הספר הלבן על בשרו. לא כל יהודי בישוב מזהה את עצמו עם הציונות. וגם כשבאה גזירת הקרקע וההכרזה השניה שבספר הלבן קרמה עור — לא התמוטט קיומו של היהודי-הפרט. הלא אין זה, חלילה, נזרוס קלאוזוס למסירת בנים לגימנסיה הממשלתית, שכל יהודי מתרגש בגללה. וכי רבים הם היהודים התולים את עתידם הפרטי בגאולת הקרקע? וגם יהודי טוב יכול לשעשע את נפשו: הרי אפשר לא רק לאכול ולשתות, כי אם גם להתקדם; הרי לפי שעה עוד לא כל הדרכים נגדרו; אלא מה — בעוד חמש שנים? עוד הזמן גדול! ויכול גם שיקרה נס; המעט נסים אירעו לנו? ולמה כבר מעתה ליפול לתוך עצבות ואף לסכן את היש?

אינני בא לגנות. אפשר גם בזה ידו של יצר החיים. אפשר זו צורה של מפלט מן האימה, מין "דיה לצרה בשעתה". וכלום אני קובל על ציפיה לנס? הלא לב-אדם מתפלל לנס. אך ציפיה לנס לחוד וסמיכה על נס לחוד. הניצצל על ידי כך שנסיח את דעתנו מן המתהפך על ראשנו? והמותר לנו לשכוח אפילו רגע אחד את פסקהדין?

שמעתי כאן בני־אדם מתפארים שלא שינו עמדתם. אפשר. ואני מודה כי שיניתי. כי משהו נשתנה סביבנו, נשתנה לחלוטין. באותם הימים שהמחנה הציוני כולו היה עסוק במחלוקת הגדולה: מאי עדיף — פוליטיקה או כלכלה, יצירת „עובדות“ או יצירת „תנאים“ — היינו אנחנו היחידים כמעט הפטורים מויכוח־סרק זה. לא שזילזלנו, חלילה, בגורמים המדיניים, ולא שהיינו נטולי משא־נפש מדיני, אלא שידענו — ויותר מזה: כל מהותנו אמרה לנו — כי באין ממשות ישוביה אין אתנו גם בסיס למדיניות ציונית. וממשות ישובית איננה נבראת במאמר. היא מצטרפת ממאמצים חלוציים, מקרקע ואוכלוסים, ממשק ותרבות. לפיכך בזמן שאחרים היו גאים על כך שהנם הולכים ב„גדולות“ — ידענו אנחנו את הכרחיותן של ה„קטנות“, של שעל־שעל, של עוד דונם ועוד נפש. וידענו כי באין אלה גם ה„גדולות“ אינן אלא מדוחים ומנוסה מגבורת־אמת ומהקושי שב„קטנות“. סברנו כי גדולות־אמת בתנאינו אנו אינן אלא זו: שה„קטנות“ שלנו תהיינה נעשות בהיקף גדול ובקצב מהיר.

להנתנו ולשברנו לא זכינו לכך. אילו זכינו אפשר שעמידתנו עתה היתה אהרת, והאחרים לא היו יכולים לעשות לנו מה שהם עושים לנו עתה. משלא זכינו, לא נוכל להתנחם עתה בהכרזות חוזרות ונשנות, כאשר קראתי היום במאמר יפה ב„דבר“, המוכיח כי שיטתנו לא הכזיבה. ודאי, לא שיטתנו הכזיבה, אך העולם הכזיב. העולם נטרף והוא טורף את מעשינו. ומשלא זכינו להקים את ביתנו בעוד זמן הרי אנו אנוסים לשאול את עצמנו, אם שיטת־בניה שהיתה טובה וראויה ל„ימים פתיקונם“, אם יכולה היא לעמוד לנו בפני קטסטרופה המקעקעת את עצם קיומנו. אי אפשר לנו שלא נחפש עתה מחדש את דרכינו.

ובמקום חיפוש דרך כלשהי — אנחנו מרגיעים את נפשנו במימרות. האם עליהן נישען? כשיהודי ירא ושלם מרכין ראשו בפני כל המהלומות והעלבונות ושואב תנחומים ב„נצח ישראל“ — הרי יש בזה דבר הראוי לכבוד; אולם גם השלם באמונתו יודע כי תשובה זו היא מעכר לכל מדיניות מעשית. אך כשציבור הדוגל במדיניות מעשית נאחז במימרות שאינן אלא תחליפים עלובים ל„נצח ישראל“ — אין זה מעורר כבוד כלל. והמימרות מרובות. הנה שמעתי אומרים: „חוק הקרקע מוכרח לפול,

מפני שהוא ריאקציוני, מפני שהוא נגד השכל". אם כן, אפשר באמת להסיר דאגה מלב. אשרי המאמין שהעולם בחכמה נדון וכל דבר שהוא ריאקציוני ונגד השכל איננו אלא מיקח־טעות בסדר־העולם, הוא „מוכרח ליפול“, ואחרי הרע יבוא תורו של הטוב. וגם מי שאינו אופטימיסט עד פדי כך יכול לומר: הואיל וכל יצור חיים הוא בן־חלוף הרי שאפשר לסמוך על כך שגם דבר שהוא „ריאקציוני ונגד השכל“ נפול יפול ביום מן הימים. אך שמא חשוב לנו, לבני־אדם חיים, גם לדעת: אימתי יפול? מה תאמרו לאותו אדם רחמן המבקש להשביע ילד רעב בהבטחה פי לעתיד לבוא, במשטר הסוציאליסטי, לא ידע אדם רעב?

הנה האנטישמיות, למשל. לדעת היהודים אף היא ריאקציונית ונגד השכל, ולדעת כמה חוקרים אינה אלא „מיקח־טעות“ להמונים, ואף על פי כן: כבר היא קיימת ימים רבים רבים, ועדיין לא נפלה, ואין רואים אימתי תפול. הדעות מחולקות, אם לנצח תשתולל או שתפול ביום מן הימים, כאשר „תמלא הארץ דעה“. אך אם גם יקיץ עליה הקץ, אלא שזה נֶאֱרַע לאחר שתבצע את מלאכתה, „עם אחרון היהודים“ — מה נחמה לנו בכך?

ומימרה אחרת. „ההכרח הכלכלי יבטל את החוק“. מי זה מאתנו מיופה פוח לדבר בשם ההכרח הכלכלי? והאומנם חיים אנו בימים שעמים ומדינות מכלכלים את מעשיהם לפי השכל הכלכלי? הנה מוכיחים לנו פי קופת הממשלה תידלדל בגלל גזירת הקרקע, כאילו הפקידות הגבוהה בפלשתינה (א״י) היא נבערת מדעת חשבון קופתה. וכי זהו חשבונה העיקרי של בריטניה, אם קופת ממשלת פלשתינה תרויח או תפסיד בגלל חוק, שנתקבל לא לשם תיקון הקופה, כי אם מתוך שיקולים פוליטיים נמרצים. ויש מוכיחים לנו פי האינטרסים הכלכליים של הערבים עומדים בניגוד לחוק זה ולפיכך לא תהי לו תקומה. אילו אינטרסים ערביים? וכי אלה המאות או האלפים האחדים שהם זקוקים למכירת קרקעות. בהם מתבטא האינטרס הכלכלי הערבי והם אשר יקבעו את המדיניות של הערבים? ולו יהיה פדברי המוכיחים משלנו, שגם האינטרסים הכלכליים של הכלל הערבי מתנגדים לחוק הקרקע — אך האם לא נתנו לנו שנים אלה הזדמנות ללמוד ולדעת עד כמה מדיניותם של הערבים נעשית מתוך חישוב עניניה הכלכליים של האוכלוסייה הערבית? ישנם כמה מומחים לעניני ערב שעיקר מומחיותם

הוא לראות מהרהורי לבם ולהאמין אמנות־אומן בהרהורי לבם, והם נוקטים בשיטת־ריפוי מיוחדת במינה: הם מרפאים נגעים פוליטיים חמורים בתרופות כלכליות. אך מי שידע לישב קושיות פוליטיות בפתרונות אל־פוליטיים — מצליח רק להזנות את עצמו.

ועוד אַמרה מנחמת: „אחרי המלחמה ישתנה המצב לטובתנו”. מדוע? והאומר זאת איננו אדם שמאמין בנסים. אך הלא מוטב שנדבר על נס שיתרחש, שמוכרח להתרחש. מנין יבוא שינוי המצב לטובה? בדרך הטבע, מבפנים או מבחוץ? מבפנים? והרי גידולנו בארץ, באוכלוסים ובמשק, שהוא הגורם העיקרי לשינוי מצבנו, נכבל על ידי הגזירות והמלחמה עצמה; מבחוץ? מי יקום לנו לעזרה? והרי המלחמה משמידה את משפנות־ישראל, ואלה אשר אליהם עדיין לא הגיעה הרעה הנם אחוזי פחד. והאם מחכמה היא, או מחזוק אמונה היא, שנשליך את יהבנו על כך שהאנגלים אשר זה עתה ביקשו להתרצות לערבים בקציצת תקנתנו יבואו למחרת המלחמה מרצונם הטוב ויפרו את התחייבויותיהם החדשות לערבים — למעננו?

הנה מימרה שאינה מסתפקת בנחמה בלבד ומציעה גם תרופה בדוקה: „צריך להזקיע את תרמית האימפריאליזם לבל יוכל עוד לסכסך את העמים”. ודבר המובן מאליו לאמור הוא שבשעה שאימפריאליזם לא יוכל עוד לסכסך את העמים — מיד יושיטו העמים יד זה לזה, כי רק השאור האימפריאליסטי מעכב את ההסכם והשלום. לא אעמיק עכשיו שאלה, מה החליפין הצפויים לה לארץ זו עם כשלוננו של אותו אימפריאליזם, אשר עליו תלונותינו, וגם לא אכניס את ראשי בבירור מה הסיבה הראשונה של פורענותנו כאן, אם סכסכותו של האימפריאליזם או אירצונם של שכנינו בשיבתנו הנה. דיינו שנמצאה התרופה הבדוקה לצרותינו: שככה יעשה לאימפריאליזם „לבלי יוכל”, ו„אנחנו” העושים. רפואה בדוקה, ובדיוק לפי פוחנו. וכיצד משתמשים בה? פשוט מאד: נואמים כמה נואמים, ומחברים החלטות — וכוחו של האימפריאליזם לסכסך את העמים יהי פלא היה, ובא לציון גואל!

ובינתים, עד שנצליח ליטול את עוקצו של האימפריאליזם „לבלי

יוכל” — מה יהא עלינו?

בשעת התכונה למלחמה קיבלנו את „הספר הלבן” ואת גזירת העליה: בראשית המלחמה קיבלנו את מחיקת השדיוול; עם הסתעפות המלחמה קיבלנו את חוק הקרקע. מנין שזהו השלב האחרון? האם חוק הקרקע הוא ענין בפני עצמו, האם איננו סעיף של תכנית? והרי המופתי כבר מתחיל שוב באינטרוויואים. והעתונים מפרסמים אותם, ובהם הוא מכריז כי „איננו מסתפק”. והרי כל מה שנעשה לנו אינו נעשה אלא כדי לספק את מי שהוא. אם אותו ואם את אלה שעל כתפיהם הוא עומד. ומה נעשה מחר או מחרתים אם נתבשר בשורה חדשה?

יתכן אמנם שכל בשורה חדשה מאבדת עתה את עוקצה. קודם, למשל, חששנו למועצה מחוקת. האם מתוך שעיננו צרה בפרלמנטריוזם ערבי? והלא לא פעם אמרנו, וגם השמענו באזניהם, כי היינו מוכנים להודות ולתמוך במגמת הפדרציה המזרחית, ובשלימותה, אילו היו הם מוכנים להודות בזכותנו, ובשלימותה. מדוע איפוא התנגדנו למועצה המחוקקת? מתוך שחששנו שמה עד שעמי ערב המשוחררים יושיטו לנו יד לשלום ולשיתוף תשמש נשק בידי צוררינו להצר את עלייתנו והתאחזותנו. עתה באה ממשלת המנדט והכריזה ב„ספר הלבן” על הנהגת פרלמנטריוזם ערבי והקדימה לו עתה חוקים, אשר שום מועצה ערבית לא היתה יכולה לחוק אותם. כלום היתה איזו מועצה שהיא מוצאת בה כוח לאסור עלינו 90% של אדמת הארץ? הלא בזה היתה פוגעת קשה ביותר בעקרון השיון האזרחי, שמבלעדיו לא היתה החוקה הערבית יכולה להתאשר לא על ידי חברה־הלאומים, ואפילו לא על ידי ממשלת המנדט. אך האפוטרופוס שלנו, שאיננו חשוד על חקיקה גזעית, לו מותר גם זה, ולו הפוח — בעזרת הערבים — להגשים גם זאת, פי הלא רק טובת הארץ ועקרונות נעלים לנגד עיניו.

ביאליק תבע: אם יש צדק יופיע מיד. אין אנחנו תקיפים פמזהו. אילו היו מבטיחים לנו כי עם תום המלחמה יופיע הצדק — היינו ממתנינים ומזדיינים באורך־רוח. וכי הרבה ברירות יש לנו? אך מי הוא המבטיח לנו? לא מי שהכוח בידו, כי אם אלה אשר רך לבם מהביט בפני הדברים פמות שהם. ובינתיים, האם לא מתרחשים בעולם דברים, אשר גם אם יופיע הצדק לאחר זמן — לא יוכל אף הוא לתקן?

הנה נכבשה פולין וחולקה. יבוא יום ויופיע הצדק, ופולין — אף על פי שכבדו חטאיה — תזכה לחירות ולעצמאות. האם יופיע אז הצדק גם על יהודי פולין? נניח שהפולנים המאושרים שלעתיד לבוא ילמדו משהו ויטיבו: להשתמש בחירות מאבותיהם, שהיו בשעתם לוחמים לחירות. נניח שהם יהיו מוכנים בנפשם „לפתור” את שאלת היהודים לא באמצעי ההֶלְרֶצִיקים — אך האם בינתיים לא יעזור אותם היטלר עזרה של קיימא ולא ישחרר אותם מצרת היהודים?

וגם אצלנו כאן אפשר למנוע את הופעת הצדק לימים רבים. עתה נוכחנו פולנו, וגם מבקשי ההרגעה, ש„הספר הלבן” איננו הצהרה בלבד. נוכחנו, הוכחה אחר הוכחה, כי כל מה שמצבה של אנגליה מחמיר — ועודנו מחמיר — הרי אנו התרנגול לכפרה. יש שהאנגלים רואים עצמם נאלצים למסור משהו, והרי הם מוסרים, אלא שבמקום למסור משלהם הם בוחרים למסור משל אחרים. במקרה זה — למסור משלנו. וכל עוד יש מה למסור משלנו — לא נסתיים עדיין תהליך המסירה. ובשעת הדחק אפשר למסור גם אותנו עצמנו, עד גמירא. מי חכם בינינו וידע היכן הגבול למה שמותר לעשות בנו בשעת צרה לבריטניה ולעולם? ולפיכך חייב גם הזהיר שבוהירים לשאול את נפשו: מה עלול להגביר את סכנותינו, אם השוט השוטף במרוצתו או עשיה משהו מצדנו לעצור בעדו?

לא נפריו, כמובן, במידת פוחנו. איננו הודים ואיננו אירים. אך אל נעשה עצמנו דלים מאשר דלוננו. הרגל זה שאנו מרגילים עתה את עצמנו לחזור השכם והערב כי אין אנו אלא עפר ואפר — נוטל מאתנו גם את מעט הכוח שיש לנו. האומנם אין לנו כל כוח, כל משקל? לא, פפחון זה פפחון־שוא הוא ומחטיא את המטרה לא פחות מן ההתרברבות. הנה, המיניסטר הבריטי רואה צורך להודיע ולחזור ולהודיע כי שקט בארץ. זאת הפעם מכוננים הדברים אלינו, לשקט זה שאנו מקיימים. הרי שלא רק שקט ואי־שקט של אחרים אלא גם שקט ואי־שקט שלנו מענינים את הממשלה הרמה. למה איפוא נזלזל אנחנו בעצמנו יותר ממה שהיא מזלזלת בנו? אל נקל עליה את חיסול הציונות, תפקיד זה שהטילה על עצמה.

הרי אפשר לנאום נאומים אַנטי־אימפריאליסטיים נלהבים ועם זה להקל עליה תפקידה זה. גם הכרת זיקתנו ההיסטורית לבריטניה ורצוננו המוחלט לראותה בנצחונה יכולים (וצריכים) להיות מלווים במעשים שלא יקלו עליה את שליחותה האנטי־ציונית.

הקבינט הזה¹ לא לעולם יחיה. יבואו סוף סוף אנשים אחרים. ויש תולים גם בזה תקוות. אך הנסמך עליהם שמאליהם יגשו לתקן את אשר עיוותו לנו? האם השלטון החדש לא תהיינה לו דאגות אחרות? אם גם עתה אין אנו מורגשים, ואפילו גזירת־פליה לא הוציאה אותנו משיווי־המשקל המהולל שלנו (חזקה על עם ישיש ופיכח שידע הוא לשאת בדומיה כמה דברים) — למה יתעוררו אנשי שלטון מאליהם לגמול אתנו חסד, ולשנות מה שחוקקו קודמיהם ומה שנעשה בינתיים מציאות פוליטית? ולמה יתעבר בגללנו השלטון העתיד לבוא עם ידידים על ריב אשר לא רבנו?

הויכוח על מה שיש לעשות סובב כל הימים האלה לא על מעשים שבעין, אלא על השערות הפחדות, מהן רחוקות ותמהות, כדרך כל מחלוקת, אשר נוחות הויכוח עיקר בה. ושמה נדבר לא על הרחוק, אלא על הקרוב? אפשר נלמד משהו ממה שעבר עלינו בימים האחרונים, ומהם נלמד מה טיבה של דרך זו שבה אנו מידרדרים עכשיו. אסתפק בהזכרת עובדות. עובדה א'. הנה אפשר הדבר שנשיאת דגל עברי בהפגנה בארץ־ישראל תיענש במקלות, ושום דבר לא זע: לא העיריה העברית, לא בית־הספר, אף לא הסתדרויות הנוער, לא הסתדרויות הנשים ולא ההסתדרות עצמה. מדוע איפוא לא יוחזר עלינו הדבר? עובדה ב'. הנה נחבשו שליחים פועלים בתל־אביב ונשלחו לעכו, על חשד שנחשדו ב„ארגון“ הפגנות. ומה עשה כנגד זה ציבור הפועלים התל־אביבי? הדע לפחות ללוות אותם ולהפוך את שילוחם החשאי לדבר שיוכרוז עליו ברבים? הם הובלו דרך כמה תחנות־רכבת, הדאג מישהו לכך שהובלה זו תורגש במקומות, שהציבור ידע להביע את יחסו לאלה הנושאים בעוון פולנו? עובדה ג'. הנה היה מעשה והופכו מפילים במחנה בעתלית — מה

¹ של צ'מברלין.

יודעים על כך בישוב? ואם בישוב אין יודעים — מדוע ידעו וכיצד ירגישו זאת במקומות אחרים? ועוד: האם נכון הדבר שרצח בדרך ג'נין — ועצם הדבר שרצח כזה יתכן עתה, בימי „שקט“ — הושתק פכה? עובדות אלה מצטרפות לתמונה, לתמונת הזמן. אות לדרך בה אנו הולכים עתה, אות לשפלות־הרוח אשר תקפה אותנו. גם זהו מאותות הזמן, שאפילו אלה אשר היו רגילים להאשים אותנו ב„הרדמת“ הציבור, והיו תובעים בלי הרף, לענין ושללא לענין, „הגבה“ — דוגלים עתה ב„שב ואל תעשה“.

והלא בהתנהגותנו זאת אנו מרפים גם את ידי ידידינו באנגליה. כיצד ידברו הם ואנחנו שותקים? מדוע יתקוממו הם ואנחנו נכנעים? עוד קודם היו לי הזדמנויות להינכח שידידינו לא תמיד מאמינים כי היהודים באמת רגזים. הם רגילים לגילויים אחרים של התרגזות עשוקים. רבים המספמים פי התנהגותנו במקרים שמניתי היתה מביישת ומזיקה. וכרגיל, מתחילים לבקש „אשמים“. אך החיטוט הזה לא יתכן פלוג. אפשר שבמקרה מסוים לא רצה שום אדם אחראי שינהגו פכה. אך גם במקרה זה באה ההתנהגות הזאת מתוך השיתוק הכללי אשר השתרר אצלנו. הלא רק לשמע הצעת פעולה היוצאת מגדר הפשרוח החוקית (ואפילו במקרים אשר, לאחר שנעשה מעשה, לא התחרטו עליהם וגם השתבחו בם) באה הסתייגות, הטלת פחדים, החזקה בכנף־הבגד: לאט לך, פן תכשיל, פן תמיט אסון. הלא שמענו את כל הנבואות שלפני ההפגנה הראשונה (והעובדה שהנבואות הללו נתבדו לא הביאה את בעליהם לידי כך שיפקקו בראייתם את הנולד). הלא הגענו לידי כך שה„שב ואל תעשה“ נעשה אצלנו המוצא הטוב ביותר. וקודם כל, מוצא טוב ביותר מכל מצב פנימי. האם אפוא זאת איננה דנה את ציבורנו לחדלון פוליטי?

ויש גם בחינה ציונית־תנועתית. במה נזין את תפוצות ישראל בימי רעה? לא רחוקים הימים וכוחה של הציונות היה בעליה, בשגשוג הישוב, במתן הצלה לנמלטים. אלה ניטלו עתה מאתנו. עזרה מהירה אין הציונות נותנת. מזון לדמיון, לרגש הכבוד היהודי, ליצר הגבורה — אין הישוב הזה בדרפו היום יכול לתת. פולנו נתונים לדאגת הגולה, פיצד לחנך

אותה לנאמנות. אומרים: שליחים! אדרבא, נצאו שליחים. אך לא מלבד בלבד ידבר השליח, המעשה בארץ הוא המדובב אותו. שטף המעשה ואפי המעשה. בימי תלחי עוד לא היו לנו שליחים כמעט, אלא שהענין עצמו היה השליח (אגב, גם אז היו ויפוחים בישוב — אך לא בציפורנו אנו — על ההסתכנות שבדבר, אם מותרת או אסורה).

האם לתלחי היה מובטח נצחון? והאם ראה מישהו את אנשי תלחי חי הנופלים כמנצחים? האם ראו את עצמם כמנצחים? אך עתה ידענו: תלחי שירת את הציונות יותר ממה מעשים שהוכרו כנצחונות. צריך שיהודים בעולם ידעו, יראו, ירגישו שיש יהודים המגינים בגופם על הציונות. אין לבנו הולך אחרי התגרות, אך מי יקבע מה התגרות ומה התגוננות? אנחנו או מנדינו? אין אנחנו יכולים לכוון את פעולתנו לפי מבט עיניו של כל מי שטוען כי מתגרים בו. לפי מבט זה גם תלחי היתה התגרות, וגם חנייתה היתה התגרות. והיו מקומות וימים שעצם עמידתו של שומר יהודי בשדה היתה התגרות מחוצפת. וגם עליה על הקרקע כלום אין היא מגרה את מי שהוא? ואם אנו באים לחשוש מפני כל מה שנראה כהתגרות הרי צריך לנתר גם על אלה.

אלא שבין פה וכה, גם בלי חשש־התגרות, נעשינו ותרנים. הלא בענין קרקע והתישבות אין בינינו חילוקי־דעות, ואף על פי כן אין שום דבר זן. חרפה שוברת את הלב שמיום שהוכרזה הגזירה ועד עתה לא באה שום רכישה קרקעית חשובה ולא שום עליה קרקעית חדשה. התשובה ידועה: הקופה! תשובה שאי אפשר לערער עליה. ואף על פי כן: בעד שיתוק הפוחות שתקף אותנו נשלם מחיר גדול יותר מאשר אפילו פשיטת־רגל של הקופה. במשך השבועות האלה — והם לא מעטים, והם ארכו לנו כשנים — גילינו אין־אונים כזה שלא ידענוהו בזמנים הקשים ביותר. הציונות בעולם אינה מעיזה עתה להרים קול. פולה נפחדת, פולה מבוהלת. יהודים חוששים לזכויותיהם, לקיומם. פחדים שמא יאמרו הגויים כי היהודים רוצים במלחמה, כי בגללם באה המלחמה. גם מנהיגים ציונים שרויים בפחד יהודי זה, מפחדים ו"נזהרים", ואפילו הגזירה לא הוציאה אותם מזהירותם. מנין תבוא התעוררות ציונית בשארית העם, מזהירותם הם שם או מזהירותנו אנו פה?

חוששני שאין אנו יודעים עדיין מה אבד לנו עם חורבן יהדות פולין, כשם שבשעתו לא הבינו אצלנו מה משמעותו של ניתוק יהדות רוסיה מעל העם פולו. הכל מבינים מה אירע בשטח הכיבוש ההיטלריסטי. אך לא הכל חיים את מה שאירע לנו בשטח פיבושו של סטאלין. פשני מיליונים נאלצו בבת אחת לנתק את קשריהם אתנו, לנתר על חינוך יהודי, על אפשרות של עליה. יום אחד ניטלה מפל הילדים היהודים שמחת החגים. נאסרה עליהם הלמות־הלב לחזון הגאולה, וביד זדון קרעו את כל נימי הנפש שקשרו אותם אלינו. המכיל לבנו את כל גודל האסון הזה? והנתנחם בפירורי הגבורה המפרפרים שם? אנחנו אסירי תודה על כל אות פזה במדבר העבדות, אך האם בשתילים מעטים מוצלים נשעשע את נפשנו כשהיער פולו נמסר לכורתים? והלא גזע היהדות במזרח נדון להשמדה ולשמד! באסוננו הגדול בעולם, בחולשת־הדעת האיומה של היהודים השבעים המפחדים להפסיד את שאננותם — אילו לפחות היה הישוב הקטן כאן משמש מופת של יהדות אמיצה היודעת לשמור על הפקדון הגדול אשר הופקד בידה. ואזי היתה ממילא גוברת בנו הרגשת החברות, שמבלעדיה אין למצוא דרך. ואזי היינו גם מעיזים לצאת לדרפנו בלי לתבוע מראש תכנית מפורטת למשך שנים, כאשר תובעים הפיכחים. אין אדם יכול לומר היום מה תהיה תכניתנו במשך השנים הקרובות. אילו נשאלנו בימים שגמלה בלבנו ההחלטה לעלות: מה תהיה פה תכניתנו — כלום היינו יודעים לענות? כלום ראינו בחלומנו את צורות ההתישבות שלנו, את ההסתדרות? את דרך הפועל? ידענו רק מעט דברים, רק מגמות ראשוניות, ובכוחם פילסנו דרך, ועתה כשאנו אנוסים לצאת לדרך מדיניות חדשה, אשר עדיין לא הוכשרנו לה, דורשים מאתנו שנאמר את כל הבאות מראש. דינו אם נפיר גם עתה בדברים מועטים, במגמות ראשוניות, שהם הכרח־חיים לנו. ואם נצא יחד נקוה שנשיג משהו. ואם נשגה — נלמד ונתקן. מתוך הילוך־אימים, מתוך אי־אמון למפרע, מתוך אי־רצון לזוז מן הנקודה נטולת־הסבר שבה אנו עומדים — מה תקותנו להגיע? ועד שלא נתגבר על המצב הקיים בפנים, ועד שלא נספים לצאת יחד לדרך החדשה הבלתי־ידועה במלחמתנו על חיינו — לא נחלץ את עצמנו מן המציאות המדינית החדשה.

כאן, במועצה הזאת, יושבת הציונות הכובשת, זו שרואים אותה עתה כ"שולטת", זו שיש לה שלושים וחמש שנות היסטוריה חלוצית, זו שעברה את כל שלבי כיבוש הארץ עד היום, והיתה תמיד הדוחפת ודורשת ומקיימת. זו שנתנסתה בהרבה נסיונות ולא ברחה מיסורים. עליה האחריות! ואין להשלים עם כך שתשישות־הרוח הכללית פגעה גם בה, ושאינה מגלה עתה את היזמה הפיבושית, ההתגוננותית והמדינית, שהציונות זקוקה לה. מאז התחיל קולו של הפועל נשמע בציונות עוד לא היתה הפעולה הציונית מקופלת במגירת השולחן המשרדי כמו שהיא בימים אלה. ואין אנחנו מתאזרים כנגד כך. העולם היהודי הנרמס ושותת דם נתון כולו ברפיון, מי יחזק אותו? לאמריקה אנו אומרים לשלוח שליחים. אך מי ישלח שליח אלינו, מי יאמר לנו: קומו ועשו!

בהתקרב החזית

א

הרצפליד פִּינן אל העיקר כשדרש מאתנו שני דברים: „רוח וארגון“. אנו צריכים לעצה וגבורה, ורק מי שאֵלה לו רשאי לדבר בשעה זו. הנשגב עמנו? זאת חפצתי לשמוע בבואי היום אל המועצה: מה עלינו לעשות מן היום. הלא נפל דבר! ובנפילתו הסיט הצדה את ויפוחנו הקודם. היה יסוד לקוות כי לא נשוב עתה אל אותו ויפוח, נוקב בתכנו, אשר פמזהו לא היה לנו. מי שהוא אחר פתר אותו בעדנו. גבר המבול על הארץ, והוא ששטף את הויפוח הזה, אשר מצא את כולנו ברפיונות. תהא זו הערכה עצמית עצובה, אך צודקת, אם נאמר כי שני „הצדדים“ כאחד לא הוכיחו הפעם כי הם יודעים גם לקיים את אשר הם דורשים. עתה קרבה הסכנה הגדולה, שאיננה מפירה ב„צדדים“, ושיחס אליה אין, לכאורה, מקום לצדדים. ואף על פי כן לא נפטרנו מן הנכונות הנפשית להחזיר עלינו את הגלגל הריק של הויפוח. ולפי שאינני רוצה לדון היום על העבר, אסתפק במסירת מודעה:

גם עתה סבור אני שאילו נהגנו אחרת ממה שנהגנו, בטרם בא ההרפב החדש של הקבינט, לא היינו מרעים את מצבנו. כפי שחששו החוששים, ואפשר היינו נמצאים עתה במצב פוליטי אחר. לא יצרנו שום עילה שתביא את הממשלה החדשה לידי בדיקת עניננו. ד"ל¹.

ב

ולמצבנו עתה: אינני רוצה להוסיף קדרות, ואין אתי מה שיפור קדרות. לפיכך קשה כל כך הדיבור בזה. אפשר נשתנה משהו לטובה בלונדון. נדאי שלא נשתנה שום דבר לטובה בירושלים. ימינו אלה מעוררים בזכרוני את הימים הראשונים של הפובש הפריטי פאן: בלונדון היה קבינט של לזיד ג'ורג', ובו בלפור, ועם וייצמן היו באים בדברים, ובארץ היה אז שלטונו של בולס, שלטון שהבשיל פרעות. עתה יש בלונדון קבינט של צ'רצ'יל, בתוכו יושבים ידידים, ובאיוז מידה גם באים אתנו שם בדברים; ובארץ — חזר עלינו שלטונו של בולס. הרבה סימנים לכך. סופר פאן משמו של פקיד בריטי גבוה, שחזר מעיראק ואמר כי כל עיראק היא „טור חמישי“. חוששני שהטור החמישי איננו רק במקום שמחפשים אותו, וכי בארץ הוא מקנן במקום גבוה מאד. אם אפשר הדבר כי בימים שנשקפת לנו פלישת איטליה מחזירים לארץ אה עוני עבד־אל־האדי, שהממשלה ודאי יודעת מה בינו ובין מדינות הציר, ומובילים למאסר את דאנטה לאטס ואת אַנצו סירני — הרי זה מוכיח היכן הוא הטור החמישי. אתמול דיבר הנציב על שני סוגי אזרחים, המסייעים את האויב: א. פתאים, ב. אנשי־זדון. חוששני ששניהם התבצרו במקומות גבוהים למדי.

כדי לדון על ענינינו למעשה עלינו לדעת איפה אנו עומדים בימים אלה. אין זו שאלה פוליטית־אידיאולוגית של יחסנו למלחמה זו. לבנו עם אנגליה וצרפת הנאבקות. הן, ואתן העולם פולו, עדיין נענשות על חטאיהן ושגגותיהן. ועם זאת אין תקוה לעולם בלי נצחונן, ואין לנו מקום־אחיזה בעולם מחוץ לשלטונן. ענין זה צריך היה שיהיה ברור בתכלית לכולנו מן הרגע הראשון של המלחמה. וגם לפני כך. אם

¹ [ורד למבין]

הדמוקרטיות תנצחנה — נפתח לנו פתח להיאבק על נצחוננו. אך אם האויב ינצח? אין מלים לבטא מה נשקף לה או להיסטוריה העברית. הוא לא יתחבט הרבה ב„פתרון“ שאלת מיליוני היהודים הנופלים בצפרניו. ועל אחת כמה וכמה שלא יתקשה לשים קץ לחצי מיליון היהודים שבארץ. מדוע אני חוזר על דיבורים אלאפא-ביתיים אלה? מפני הנטיה הקיימת אצלנו להסיח את הדעת מן הפשוט. האלמנטרי הַנְּדָאִי, ולטפל בדברים מורכבים, „מענינים“ יותר. לפיכך רואה אני צורך להזכיר את הדבר הפשוט והיסודי ששום מחשבה ביקרית איננה רשאית לטשטש אותו. וְדָאִי, אנחנו — יוצאי־דופן בעולם — קנינו לעצמנו זכות ביקורת רעיונית על כל מה שנעשה ולא נעשה בו, ואנחנו שומרים לנו את הזכות הזאת, שהיא אחד הקנינים המעטים שלנו, וגם את הדמוקרטיות אנו מפירים ויודעים בהן שהן רחוקות מהיות „צדיקים גמורים“. אך יש זמנים שמי שאיננו מסתפק בפחות מצדיק גמור נדחק ונותן יד לרשע גמור. ואנחנו הלא מבקשים באמת את הצדיק הגמור, לפיכך — אַל נילכד בפח.

ג

קבוצה סוציאליסטית אחת באירופה — משלחת חוץ־לארץ של המְּנַשְׁבֵּיזִים הרוסי — נתנה עתה דוגמה של מחלוקת בשעת־מלחמה: לאחר ויכוח פוליטי־יאורטי גדול נתפלגו שני חברים מעל שבעה, ואף יצרו להם עתון מיוחד. הויכוח היה על עצם המלחמה הזאת. שני הצדדים אינם מחזיקים במימרה ההדיוטית כי זוהי מלחמה „בין שני אימפריא־ליזמים“. שניהם יודעים כי על כף המאזנים — גורל האנושות; שניהם סבורים כי הפועל חייב לעשות הכל כדי להביא למפלתו של היטלר. אלא שהשנים שבמיעוט אינם מסתפקים בכך. הם רוצים ש„משלחת חוץ־לארץ של הס.ד. הרוסית“ תקבע עמדה ותדרוש מפועלי צרפת ואנגליה שיתחייבו מעתה להפוך את המלחמה הזאת למלחמת־אזרחים לשם המהפכה הסוציאלית. ונימוקם אֵתם: רק הכרזה זו והתכוונות לכך יש בהן כדי להלהיב את ההמונים ולהבטיח את הנצחון על היטלר. מפאן אתה למד, ראשית, שהסגולה הטובה ביותר להביא את עמי צרפת ואנגליה לידי גיוס מְּכַסִּימֵי של כל הרזרבות שלהן למלחמה ניצחת בהיטלר היא בשורת

מלחמת־אזרחים; ושנית, שנכוונותם או אי־נכוונותם של פועלי צרפת ואנגליה להשתמש בסגולה זו תלויה בנוסח הרזולוציה שתתקבל על ידי „משלחת חוץ של הס.ד. הרוסית“; ושלישית, שהאמצעי הטוב ביותר להשיג את כל התוצאות הרצויות הללו, אשר בהן תלוי גורל המלחמה והעולם, הוא פילוגה של אותה „משלחת“.

אין זה אלא מאמר מוסגר: קצת התבוננות בגורלה של ציבוריות מסוימת ובדמותם הרוחנית של אנשי־ציבור מסוימים מבני אברהם, יצחק ויעקב. רשאים אנו לקוות כי פשם שידענו לשמור את עצמנו מגורל זה כך נדע גם להבא.

ד

וכאן אני חוזר אל מה שהתחלתי. שאלתנו איננה שאלת אור־נטציה עולמית בלבד. הנאמנות שלנו לאנגליה עדיין אינה פותרת למעשה את שאלותינו במלחמה, כי, לאסוננו, הננו גיבורים של רומן טרגי ביותר.

אנחנו רוצים בנצחונן של הדמוקרטיות בכל לבנו ונפשנו, עד שאפשר לאמור: יותר ממה שהן רוצות בנצחונן רוצים אנחנו. אך הרוצות הדמוקרטיות גם בנצחוננו אנו?

אין תשובה טובה בפינו לשאלה זו. רעות רבות ראינו בתשעת חדשי המלחמה לא רק מן האויב, כי אם גם מבני־הברית. שום אות לטובה. לא בגדולות ואף לא בקטנות. לא במעשה ואף לא בהבטחה לעתיד לבוא.

ובצר לנו, מפנים אצלנו את התרעומת פנימה: הן לא יתכן פי בימים חמורים אלה לא תהא הבנה בינינו לבניהם. ואם בכל זאת איננה הרי שאנחנו לא ידענו להשיג אותה. הרי — שבנו האשם.

ובהלך־רוח זה של „על חטא שחטאנו“ מקבלים אצלנו גם הדיבורים על הגיוס צורה מזורה. עוד מלפני פרוץ המלחמה, ועד היום, לא חדלו שליחינו, בלונדון ובירושלים, להציע את עזרתנו. הם דפקו על כל דלת — ולא נענו. הם הציעו הצעות שונות, ועמדו רק על דבר אחד: שיהודים אנחנו, וגם למלחמה נצא כיהודים. ולא במקוה של פולנים וצ'כים ופולשתינאים. אך יהדותנו היא, פנראה, מעמסה שאין בני־הברית יכולים לקבל אותה. מתברר שגם בזה אשמים אנחנו. ולא המפקד בלבד, אלא

אף משלנו יש אומרים: ודאי משהו לא בסדר, ודאי עוסקים מצדנו בדקדוקי־עניוּת. אין אומרים לנו במפורש מה המסקנות, אבל דיבורים אלה צופנים בתוכם מסקנות. ואם ככה, אַל נתן להן, לאותן המסקנות הבלתי־נאמרות, להלך בהתבא. רשאים אנו לידע אותן.

ה

הלך־רוח זה, המבקש לראות בנו אשם כל פעם שמרבים את פצעינו או יורקים בפנינו, והדורש מאתנו בשם המוסר ובשם התבונה שנתרצה אל התקיף והאלים בכל מחיר — איננו חדש עמנו. מי שמדבר אלינו ככה איננו נוהג לפרש מה המחיר, ואם תבקש אתה לפרש בעדו — יתרעם עליך שאתה מיהס לו פננות זרות. אלא שהוא מעמיד את ההתרצות כצו עליון, שלמענו לא ייקר כל מחיר, וממילא הדיון במחיר איננו חשוב. ובאמת לא חשוב, כי לא המטיף לנו הוא שיקבע את המחיר, אלא השותף הנכסף. אם אך יתרצה לקבל איזה מחיר, הוא שיפסק.

והלך־רוח זה עובר עתה עלינו במהדורה השלישית במשך שנים מעטות. תחילה הפרנוהו מתוך טענותיהם של בעלי האור־גנטציה הערבית. הם אומרים לנו: הן תודו כי זקוקים אנו, למען שלומנו והצלחתנו, לרצונם הטוב של הערבים, ולפיכך — לא יתכן שלא נמצאנו; ואם אתם לא מצאתם אותו — הרי שבכם הקולר תלוי. והמסקנה היא ברורה: תנו לנו, ואנחנו נמצאנו. יתר על כן, הוא כבר נמצא לנו כמה וכמה פעמים, אלא שהדור לא היה ראוי. ואמנם, הם מהלכים בינינו כמי שטופס־הסכם של שלום ואחנה פתוב וחתום בידי הצד השני מונח בידו, ולא חסרה אלא חתימת ידנו. והואיל וכך הרי מותר להם בכל עת ובכל שעה להחשיד ולהאשים, ולראות את כל אחד מאתנו כמי שנתפס בקלקלתו. מה בצע פי תבוא ותגלה להם משהו מעולמם של בני־אדם אשר לא עסקו ב„הטפה לעבריים“, כי אם ניסו באמת משהו לעשות; מה בצע פי תספר להם, למשל, ממה ששמענו פה היום על מאמצי השיתוף שבהם מתנסה אף מתענה „סולל־בונה“, על „חמיקת־אל־אמר“, על נסיונות לא־מילוליים ושקולים בעזרה מעמדית, ברפבת, בקופת־חולים, בשביתות, בקלובים (ובלי להעלים כי המאמצים היו מרובים והיבול דל) — כל אלה הם כחגבים בעיניהם

לעומת המעשים האדירים שהם יודעים לבצע. מה בצע אם תבוא לגלגל אתם בפרשת החיפושים והנסיונות הפוליטיים מראשית ימי וייצמן, יעקובסון ואידר עד ימי ארלוזורוב ובן־גוריון ושרתוק. עצם העובדה המרה פי המאמצים המרובים הללו לא נשאו פירות של קיימא אינה עשויה לעורר אצלם מחשבות על הקשיים העצומים למצוא דרכי שלום והבנה בעולם מסוכסך ואכזרי שבו פועלים כנגדנו כוחות שלטון עצומים, אשר בפיתוייהם ובשיסוייהם ובאמצעיהם הפספיים והאחרים אין אנו יכולים להתחרות. אדרבא, עצם המצב המר הוא בעיניהם כתב־אשמה נגדנו, ראייה ניצחת שהמדיניות הציִונית לא ידעה ולא ראתה, לא הבינה ולא פעלה. והמסקנה המבוקשת נתונה למפרע: כי רק אתם, הנאָה דורשים, ילונו הרצון הטוב והבינה הרחבה, וההצלחה המדינית מובטחת להם, אילמלא הפריעו בעדם¹.

1

ומהדורה שניה. מאז הצליח סטאלין לזכות בשלל פולין גברה הטענה כנגדנו: מדינת הסובייטים יש לה שלושה חצי מיליון יהודים. עכשיו נוספו לה עוד כמיליון וחצי. הלא תודו שזהו חלק חשוב מן העם היהודי, היתכן איפוא שנפקיר אותם, היתכן שנסתלק מהם, והיתכן בכלל שהציִונות תנתר על אהדתה של אותה מדינה עצומה, אשר גדולות צפונות בה וגדולות צפויִות לעולם ממנה? מדברים אלינו פאילו בגלל הזנחתנו ולא־איכפת שלנו גזרה רוסיה הסובייטית איסור חמור על הציִונות, על

¹ אגב, כדאי אולי פעם אחת לומר מלה בענין זה — „אילו ניתנה לנו שאנסה“ וכי. למעשה זכתה אותה שיטה אשר בה דוגלים הפרו־ערבים שלנו, להתממש בתקופות מסוימות על ידי המדיניות הבריטית. מי עוד כה־רַבֵּרַט סמואל, היהודי הבריטי, ראוי להיחשב כסמל המדיניות הזאת? ירושתו הפוליטית ידועה: שלטונו של חַג' אמין והפקידות של ריצ'מונד והרון וקרוסבי. וחבר אחד חשוב, מטובי „ברית־שלום“ ו„קדמה מורחה“ ו„הליגה“ כאחד, מר־קלורסקי, זכה לשבת בנעדה ממשלתית חשובה, זו שערכה „רפורמה אגררית“ וחילקה את אדמות בית־שאן. התוצאות ידועות.

החלוץ, על עליה לארץ, על החינוך העברי, על הלשון העברית, על הספר העברי, על התנ"ך. ופלא על כל פלא, כך מדברים אלינו גם אנשים אשר באו משם מלפני כמה שנים וטעמו טעמם של כמה דברים על עורם ובשרם. במקום שהם יפשפשו במעשיהם, מדוע לא הצליחו הם בשעתם לרפוש את לב הסוביטים לאהדת הפועל העברי בארץ ולהודיה בחזון השחרור העברי הם מאשימים בכך איזה „אותנו" פולל. ומה בצע אם תמנה בפניהם כמה מן הנסיונות של הציונים לבוא בדברים עם החוגים השולטים ברוסיה, שפולם נגמרו בלא-כלום: את מסעותיהם של אידר, רופין, סאקר, בנטביטש; את משלחות ההסתדרות לתערוכות רוסיות, שבהן השתתפו בן-גוריון ורמוז; את הנסיונות השונים להביא בגלוי וביזש-לבב את דבר ארץ-ישראל והפועל העברי לשם, ומה שעלה להם; גם את נסיונות-הגבורה של יחידים שסיכנו את חייהם למען הביא את דברה החי של ארץ-ישראל לשם (בלי שחיפו להטפת-המוסר של האפנה האחרונה) — ומה שעלה להם. מה בצע בכל דיבורי ההסברה הללו (שהם דברים פהניתם ולא דברי התנצלות)? אתה יודע מראש פי תצא רשע מלפני ידיך בעל-ידיך: הלא אין ספק פי בקרמל יושבים מוחות השוקלים כל תופעה מדינית שבעולם מבחינת טיבה הסוציאליסטי, מוחות אשר אין לפניהם כל פניות וחשבונות אופורטוניסטיים, ולבבות פתוחים לקראת כל מפעל פועלי צודק, ומי צודק כמפעלנו בארץ? לא יתכן איפוא כי לא יצדק בעיניהם. ואם למרות הכל אין עניננו מתקבל שם על דעתם, והם מעדיפים כל השנים את המופתי על הפועל היהודי ואת מפעלות הפנפיות על ההתישבות השיתופית — הרי ברור כשמש פי „אתם" החייבים, באשר לא הצלחתם להסביר להם פהוגן את דבר הפועל העברי בארץ. ומדוע לא הצלחתם? לא מפני שכל השערים נעולים על שבעים ושבעה מנעולים בפני דבר הפועל היהודי אם איננו זנב לנבסקציה, פי אם מפני האורגניזציה הנחשלת שלכם, מפני שלא הבנתם את כל החשיבות העצומה של רכישת אהדת סס"ר לציונות, מפני ששכחתם את ההמונים היהודים בברית הסוביטים, ובגלל מושגיכם הנושנים, הסוציאליסטיים-דוגמטיים, קילקלתם את כל האפשרויות העצומות השמורות שם למעננו.

ז

ואותו הלך־רוח חוזר עלינו עתה במהדורה שלישית. פשם שאנחנו לוקים, מפני שאנחנו החייבים והערבים הצדיקים, פשם שאנחנו לוקים מפני שאנחנו החייבים וסס"ר הצדקת, כך נפקחו יום אחד העינים והפירו כי אנחנו לוקים מפני שאנחנו חטאנו לאנגליה. ואנשים שעוד אתמול חצבו להבות על חטאיה של אנגליה והאשימו את ההנהלה הציננית ב"חולשה" באים ואומרים היום: הן לא יתכן שבימים הרי־ספנות ובתקופה של משטר צבאי יהיה יחס השלטון אלינו כזה. סימן שמהו "לא בסדר" אצלנו ומתחילים להכות על חטא שחטאנו במרדנות ושהשנאנו עצמנו על השלטון. ומפאן — הדרך פתוחה.

אך מי זה אומר שהשלטון האנגלי משלם בשנאה תחת מרדנות? הן הרהור זה בלבד עלבון הוא לשלטון. ואילו היה השלטון האנגלי חשוד על כך, הרי דוקא נטייתנו התמידית לראות במעשיו לא מגמה מדינית שקולה ומחושבת, אלא רגשות פעוטים של שנאה ונקמה. נטייתנו זאת ודאי עלולה להשניא אותנו. אך יכולים אנו להתנחם: השלטון האנגלי יודע לסלוח. לעוני עבד־אל־האדי יסלחו דברים חכורים יותר מעונות־המרי של הישוב.

ודאי, יש ויש בנו דברים המשניאים אותנו. אך שאלה היא פיצד למנוע אותם. שמא אי אפשר לסלוח לנו בימים אלה שיש בינינו יהודים יוצאי גרמניה, בשעה שבאנגליה גופה צועקים מפל קרן־זוית ומפוזרות־עונונים: "פלאום! את פולם!" ושמא אי אפשר לסלוח לנו שאנחנו יהודי המזרח? אפשר אילו היינו פולנו "הגונים" כמו יהודי אנגליה. למשל, אולי היו נוהגים בנו אחרת. ושמא השנאנו עצמנו מפני שציונים אנחנו, מפני ש"לא היה לנו שכל" לקבל בנחת את "הספר הלבן", מפני שבעצם היותנו ציונים הננו מכבידים על הממשלה הבריטית?

וגם במהדורה זו, כמו במהדורות קודמות, נוקטים אותה לשון, המזפירה את "האוצר": הנה הנה היתה הזדמנות מבורכת "לבוא לידי הבנה" עם השלטון הצבאי העליון, ואנחנו — מפני חטאינו — החמצנו. ושוב מעבירים לעינינו אותה תמונה: מצד אחד — קומץ אנשים אמיצי־רוח ובעלי דעה רחבה, אלא שאין שומעים להם; ומצד שני — ישוב

שׁוֹבֵינִיסְטִי־מוֹגֵבֵל, נֶעֱדֵר הַבְנָה מְדִינִית, חֵי בְהֶרְגָשׁוֹת פְּרִימִיטִיבּוֹת; וּמְנַהִיגוֹ
אוֹ שֶׁהֵם שׁוֹבֵינִיסְטִים וּמוֹגֵבֵלִים כְּמֹהוּ, אוֹ שֶׁהֵם מִפְּחָדִים לֹא לֹא אֶת הָאִמָּה
וּמִסְתַּגְלִים לְטַעֲמוֹ.

יֵשׁ וַיֵּשׁ עֲנִינִים בִּישׁוּב, שְׂרָאִי וְאַף הִכְרַחֵי לְאֶסֹר עֲלֵיהֶם מִלְחָמָה.
אֲךָ מָה צֹרֶךְ לְטַפּוֹל עַל הַיֵּשׁוּב אֲשֶׁמֹת־שׁוּא, לְזַיֵּף אֶת דְּמוּתוֹ וְאֶת דְּמוּת
נְצִיגוּתוֹ, מִתּוֹךְ אֲמוּנָה תַפְלָה בְּהַזְדַּמְנוּיּוֹת שֶׁלֹּא הֵיוּ וְלֹא נִבְרָאוּ?

בְּרוּר שֶׁגִּנְרָל בְּרִיטִי יֵשׁ לוֹ תַפְסִיסָה אַחֲרַת מִשְׁלָנוּ. לוֹ אֵין חֲשַׁבּוֹן
צִיּוּנִי, וְגַם לֹא חֲשַׁבּוֹן סְתָם־יִהוּדִי. הוּא מִתְבּוֹנֵן עַל סְבִיבּוֹ וְשׂוֹאֵל: מֵאֵין
תְּבֹא הַסִּפְנָה. יִתְכּוֹן שְׁבַעֲנִיּוֹ צַפּוּיָה סִפְנָה גַם מִנְשֶׁק לְהַגְנַת יִהוּדֵי צַפֵּת.
גִּנְרָל אֲנִגְלִי אֲפֹשֶׁר יֵשׁ לוֹ גַם הַסִּפְרָה מִשְׁלוֹ מְדוּעַ אֵין דּוֹרְשִׁים מִן הַבְּדוּיִם
שִׁיתְפָּרְקוּ אֶת נִשְׁקָם, וּמְדוּעַ יֵשׁ צֹרֶךְ לְדַרֹּשׁ זֹאת מִן הַיִּהוּדִים דּוּקָא, הֵאֵם
הוּא חַיִּיב לְהַבִּיט בְּעִינֵי שְׁלָנוּ? אֲבָל אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לְהַבִּיט בְּעִינֵי
שְׁלָנוּ. לוֹ יֵשׁ כְּמָה מִיּוֹ אַחֲרִיּוֹת, וְכְמָה שְׁלִבִים בְּסוֹלֵם אַחֲרִיּוֹתוֹ. הוּא רִשְׁאֵי
לְהִיּוֹת בְּטוֹחַ שְׁבִיכְלָתוֹ לְהַגֵּן עַל הָאָרֶץ מִפְּנֵי כָּל אוֹיֵב וּבְכָל הַתְּנָאִים, וְאֵם
תּוֹךְ כְּדֵי כֶּךָ יִחַרֵּב מִשְׁהוּ אוֹ יִלְךְ לְאִיבּוֹד, הֲרֵי זֶה, בְּתוֹךְ הַהִיקָף הַגְּדוֹל
וְאֲנִי נִצְחוֹן כּוֹלֵל, רַק „תְּאֻנָּה“. וְאֵם גַּם לֹא יַעֲלֶה הַדְּבָר בִּידוֹ, הֲרֵי עוֹד
קִיַּמַת אֲנִגְלִיָּה גְדוֹלָה וְעִצּוּמָה, וְהִיא וְדָאֵי תַחְזִיר בְּיוֹם מִן הַיָּמִים מָה
שֶׁתְּפַסִּיד עִתָּהּ. מִצְפּוֹנוֹ יִכּוֹל לְהִיּוֹת שְׁקֵט. אֲךָ מִצְפּוֹנוֹ אֵינְנוּ שְׁקֵט. אֵינְנוּ
יִכּוֹל לְהִיּוֹת שְׁקֵט. אֲנַחְנוּ אַחֲרָאִים לְמִשְׁהוּ שֶׁאֵין לוֹ תְּמוֹרָה וְאֵין
לוֹ שׁוֹמְרִים מִבְּלַעֲדֵינוּ. וְלִפִּיכֶךָ, שִׁקּוּלֵיוֹ שֶׁל מִפְקֵד זֶר לֹא תִמִּיד
מִסְפִּיקִים לָנוּ.

וְכִשְׁאֲנוּ מִתְבַּקְשִׁים לְהַמְצִיא „מִסְפָּרִים“ בְּלִבְד, אֵל נִהִיָּה פְתָאִים
מֵאִמִּינִים כִּי „מִסְפָּרִים“ מִתְבַּקְשִׁים מִתּוֹךְ אַהֲבַת הַסְטִטִיסְטִיקָה. וְאֵל נִרְאָה
כְּהַרְהוּרֵי לְבָנוּ וְיִתוּרִים וְהַצְעוֹת „תְּמוֹרָה“ בְּמִקּוֹם שֶׁשׁוֹם אָדָם אֵינְנוּ
מְצִיעַ לָנוּ דְבָר. וְגַם אֵילּוּ הֵיוּ מְצִיעִים הֵינּוּ חַיִּיבִים הֵיטֵב הֵיטֵב לְעִיֵן
בְּדָבָר וְלִשְׁקוֹל מָה מִמִּשׁוֹת הַדְּבָרִים הַנִּלְקָחִים לְעוֹמַת הַמוֹצֵעִים. אֲךָ
לְמָה נִבְנָה קוֹנְסְטְרוֹקְצִיּוֹת מְדוּמוֹת וְנִיצוֹר סְבִיבּוֹן חִילוּקֵי־דְעוֹת?

ח

מאז ישיבת הלילה של סיעת־העבודה בגנף, לאחר געילת הקונגרס, היו לנו כמה דיונים בענין ההתנדבות. ודאי עוד יהיו. אין אנו עומדים בשלב האחרון. אך שלב זה שבו אנו עומדים עתה אין עמו כל חדש, ואף על פי כן יש נימה חדשה בויכוח.

כבר נאמר בראשית הדברים: אין לנו ויכוח על יחסנו למלחמה. אך יש ויש לברר את דרכי השתתפותנו בה. יהודים לא חסרו בשום חזית של בני הברית: הם נלחמו בכל מקום פּוֹלְנִים, כְּצ'ִים, פּצֶרפּתִים, כְּבֶלְגִים, פּוֹלְנִים, פּאֶנְגֶלִים, פּרֶרוֹס־אֶפּרִיקִים. מי יעיז לומר שהמעטנו להקריב במלחמה זו? ואילו היה מובטח גמול לקרבנות ואילו היו זכויות נקנות בקרבנות בלבד, היינו יכולים להיות שקטים לעתידנו. אך אין אנחנו מסתפקים בכך שלאחר המלחמה יבואו חוקרים יהודים ויאספו בנאדיהם את הדם היהודי השפוך, ובשעות אינטרפלציה בבתי־הנבחרים יכניסו ידידינו שאלות ומיניסטרים יזכרו בתשובות המגינות על כבודנו, פנהגו. התוכן של התנדבותנו הוא: שאין אנו רוצים להיות קרבנות בלבד. רוצים אנחנו להיות לוחמים, שותפים מלאים — ולא בעי לום־פנים — לדמוקרטיה הלוחמת באויב המין האנושי. באויבנו בנפש. ההתנדבות למלחמה זו בכלל — ולא רק להגנת ארצנו — היא בשבילנו קטיגוריה מוסרית: גם לאחר כל קרבנותינו, שהובאו מאונס ומרצון, עוד רוצים אנו להיות בלוחמים. אולם אין מקיימים חובה מוסרית על ידי התחפשות, על ידי העלמת הפרצוף הלאומי. והנה אותם הפוחזות, שהם מחליטים אם תירצה או לא תירצה התנדבותנו, הם אולי רוצים בנו כחיילים, אך אינם רוצים בנו כציונים, פיהודים. לא נוח להם הדבר, ויש להם כמה חשבונות. ואל תחשבו כי רק חשבונם של הערבים וכו'. יתכן כי גם פחד התעמולה הגבולסית נופל עליהם בבואם „להשתדך“ עם היהודים. יתכן כי גם בלעדי זה יש להם צורך לנָצֵר מעל עצמם את ההאשמה כי זוהי „מלחמה יהודית“. הנה בא לידי אינטרביו רביזיוניסטי עם פול בונקור. הללו שמחו, כנראה, לפרסמו כ„נצחון“ פוליטי. מה אומר פול בונקור: לא יתכן שיקימו יחידות יהודיות, לא יתכן — לטובת היהודים. כי על ידי כך יפסידו את זכויותיהם במדינות־מגוריהם. אם יהודי פולין וצ'כוסלובקיה ישתתפו

במלחמה פיהודים, הרי שהם מראש מותרים על זכויות-אזרח באותן המדינות. לא, הוא, כידידם של היהודים הרוצה בשוויון זכויותיהם בכל מקום, איננו יכול להסכים. בערך כך. אין צורך להביא נימוקים אחרים, נימוקים שידידים-הומניסטים לא נוח להם להשמיעם ברמה. ונימוק זה (שאפשר להפנות את חודו גם נגד הציונים-השוביניסטים, הלא-פטריוטים, אשר בגלל חלומותיהם המדיניים הם מוכנים תמיד לסכן את זכויותיהם של היהודים בארצות מגוריהם) — נימוק זה ודאי שיעשה רושם טוב במשכנות הנוטבבלים היהודים בלונדון ובניו-יורק, במשרדי-החוץ של הממשלות הדמוקרטיות יושבים אנשים משפילים ומחונכים, והם יודעים באילו נימוקים ראוי והגון להשתמש, ומהיכן לשאוב אותם.

ס

באנגליה הדבר מורכב יותר, כמוכן. הציונים לא הכפידו, חלילה, בדרישות מופרזות. לא שאלו לעתידנו בארץ אחרי הנצחון, לא הציעו „תנאים“, כי אם הציעו את שירותם: ללקט את רבבות הפליטים היהודים במערב וליצור מהם צבא, להקים תעשיה בארץ, לאמן בארץ אנשים למען יהיו מסוגלים למלא את תפקידם בבוא השעה. באשר להגנת הארץ היו אומרים לנו: והלא אין מלחמה שם, אצלכם, האם בשבילכם עלינו ליצור אותה? בשאר הענינים או שהיו תשובות פסקניות או דחיות „לכשירחיב“. בינתיים נפתרו כמה ענינים „מאליהם“. אי-הרצון לגייס יחידות יהודיות מסר רבבות פליטים יהודים במערב לידי היטלר. ובינתיים הגיעה חזית-האש עד לארץ-ישראל. הצורך הבוער בהגנת הארץ הפרוזה והפתחה הביא אותנו להציע הצעות חדשות: יחידות-הגנה יהודיות. הנסיון הנעשה מצד „רודפי-שלום“ להגדיר הצעות צנועות אלו כאילו חודן מופנה כנגד השכנים — הוא כוזב. נציגינו אמרו בפירוש שהם תובעים יחידות יהודיות, אבל אינם שוללים גיוס יחידות ערביות במידה שהממשלה רואה בכך צורך. לא היתה איפוא כל „הכבדה“ יתירה מצדנו, אם עצם התנדבותנו אין בה משום הכבדה.

אומר את אשר בלבי: כל עוד לא יבוא מפנה רציני בעצם השלטון כאן, אם שבלונדון יפקחו את העינים וידרשו שינוי-יחס וחילופי-גברא,

או שפאן? קרה משהו שיפקח גם עינים עצומות בחזקה — אינני מקוה לשום דבר, גם לדברים הפשוטים ביותר והחיוניים ביותר מבחינה אלמנטרית של הגנת הארץ מפני הפולש והפורע. יתר על כן, יש לחשוש לצרות נוספות, מעין אלו שאנחנו מפירים ממלחמות אחרות ומאמצות אחרות, במקומות שהיהודי נחשב ל„אלמנט זר“ ובלתי־בטוח. בחלונות הגבוהים מהלכת דעה פי המוסדות הלאומיים הנם קיצוניים ביותר, לא־פטריוטיים, בלתי־נוחים לשיתוף, וכי הישוב עצמו מתון ונבון, אלא שהמנהיגים מקלקלים אותו. וכמובן, אין מחסור ביהודים המסייעים להשלטת סברות אלה. גם ועד של קהילה אחת חשובה גילה בקרב צורך להעמיד את המוסדות הלאומיים על השקפותיו החשובות, ובמקום לפנות בשיחה בעל־פה שבה אפשר לא רק להשמיע, כי אם גם לשמוע וללמוד משהו, ראה צורך לשגר תזכיר וללמד את המוסדות „שלא לדקדק בדקדוקי־עניות“ וכי. הפננה ברורה — אין הצלה לישראל ולהגנת הארץ (והעיקר: למצוא חן ושכל טוב בעיני השרים), אלא ביחידות מעורבות. אותו תזכיר חובר לכאורה לכבודם של המוסדות הלאומיים, אולם עובדה היא, כי תכנון זה ידוע מיד במקומות אחרים, ושם קיבלו הדברים את צורתם הראויה: „סוף סוף, המתונים והפטריוטים מרדו במוסדות העקשנים!“ „מעתה נחכה לחדשות“. כך מילא התזכיר את שליחותו — להשביח את מצבנו הפוליטי.

,

את ה„גיוס“ הפנימי שנערך מטעם המוסדות הלאומיים בראשית המלחמה מזכירים עתה מתוך גלוג וביטול. גם המוסדות וגם הציבור השתתפו בזה מתוך תקוה תמימה כי מהר־מחרתם יקראו לנו. השלטונות עשו כל מה שבידיהם כדי לבטל את ערך הגיוס ולהפוך את רצון ההתנדבות לדבר־מה לא־כשר. הגזירות על האימונים, ענין המ״ג, העין הרעה — כל אלה עשו את שלהם. אך גם אנחנו יש לנו חלק הגון בהשפלת ענין הגיוס. אנשים התגייסו בכל תוס־לבם ובכוננות נפשית למשהו רציני — ואילו היתה לנו מפקדה ישובית היודעת מה לעשות בהם מיד ולמה להכשיר אותם, כי אז היה הגיוס לברכה. אך איש לא ידע מה לעשות במגויסים.

דחו את הכל עד אשר יבוא הרגע המקווה, שבו ממילא יבוא השימוש הנכון באנשים. נגלה גם כאן, כמו במקרים אחרים, עד כמה חסר לנו הפשרון להתכונן. אין אנו רואים אלא את „הרגע האחרון“, ועד אשר יבוא איננו יודעים מה לעשות. לא ידענו להעסיק את הגיוס בדברים הצריכים לגופם, לגופו של הישוב. לא ידענו לעשות את הגיוס מכשיר לליכוד ישובי, ונימוק ההפרעות של השלטונות אין בו פדי לפטור אותנו מאחריות. אילו היתה בקרבנו מחשבה צלולה היודעת מה יש לקבל מן המחנה המתנדב הזה, אילו זכינו ליתר שיתוף־מחשבה בקרבנו לגבי ענינים אשר טרם נתגבשו, לא היינו נותנים לגיוס שיוצא לבטלה ושישאר על גבי הכרטיסים בלבד.

יא

אל נדחה שום דבר שבידינו לעשותו עד שנזכה ליחס טוב יותר מן החוץ. נעשה מה שבידינו אנו לעשות. מבחינה זו שאלותינו עתה הן קודם כל שאלות פנימיות, ארגוניות, וחשיבותן עתה גדולה ביותר מפני שבידינו הדבר לתקן.

בתנאים של עכשיו דרושה לנו קודם כל מפקדה כלכלית ומפקדה לעינינו בטחון. הבנין: גוף פועל מצומצם, שידע לקלוט פוחות חדשים, ושידע לעשות את המלאכה. זהו נושא קשה לדיבור. לעומת מפלגות אחרות — אנחנו העשירים בכוחות. אבל פשאנו עומדים בפני תפקידים מעשיים וארגוניים מתגלית גם חולשתנו אנו. אפשר המאורעות אכלו הרבה מכוחנו — ועלינו לחדשו. והעיקר — לגלות פוחות חדשים. ערב המלחמה הקודמת אירע לנו נס. עלה לארץ אדם חדש: הרצפלד. מהר מאד נמסרו לידיו כמה ענינים, וענינים אחרים ידע „למשוך אליה“, ועשה פכילתו. והיכולת גדלה עם הפעולה. ועתה? העליה החדשה, שהיא לא בת חדשים פי אם בת כמה שנים, או שהיא אינה מתגלית או שאנחנו איננו יודעים לגלותה. האין התפקידים של ימיה־החירום תובעים פוחות צעירים, שיעזרו אמן בפעילותם, חריצותם ואחריותם? שאינם מתגלים — זוהי עובדה מדאיגה מאד.

יב

ומדאיג ביותר מצבו הפנימי של הישוב, כפי שהוא מתגלה על בימת העסקנות הציבורית. הכל מסכימים שליכוודו של הישוב הוא ענין-של-חיים לנו, ואף על פי כן אין שום סימן לטובה. ומחשבה מרה מנקרת: האומנם בני-אדם חיים, אשר הגורל העמיד כנגדם איטלקים וגרמנים וממשלות וכנופיות (ועוד ועוד אשר לא ימנו) — האומנם אי אפשר להם שגם בשעת-ספנה זו לא ימצאו לעצמם דרך איחוד וליכווד למען עמוד על נפשם? האומנם אין ישוב זה מסוגל להיות לעם? וזכרונות היסטוריים מרים עולים וצפים ומנבאים חזות קשה. והלא היו רגעים, ולא רחוקים, שהינו מסוגלים לכך, אם כי לא בלי קושי. הנה בימי המאורעות התרכז הישוב (במידה לא מספיקה, אך לא פחות-ערך) סביב מפעל ההתגוננות. ודוקא השנה האחרונה, מאז „הספר הלבן“, היא האיומה ביותר בקורות הישוב. יש שאנו, הפועלים, נתבעים, שוב ושוב, ל„ויתורים“. אודה ולא אפחד: אילו האמנתי כי על ידי ויתורים מצדנו היינו משיגים איחוד-אמת של הישוב, איחוד המאפשר התגוננות, איחוד המחלק את הנטל בצדק, איחוד הרותם את פולנו בתלם ההצלה — הייתי מציע לציבור הפועלים שילך לקראת ויתורים בלב שלם. כל ימי בתנועת הפועלים בארץ ביקשתי לראות את הפועל פחלץ איחוד הישוב ואיחוד העם. והסברתי זאת והגנתי על כך לא פעם. המציאות המדינית של ימינו מאירה את השאלה באור שוה לכל נפש: הפועל האנגלי והצרפתי, בנים לעמים חזקים, רוחשים מתוך נסיון ומסורת אנטיתפתיא לכל הענין של קואליציות עם המפלגות הבורגניות. ודאי יש להם יסוד מספיק לכך. והמדיניות של מפלגות-הפועלים, גם בשעה שהיה הגיון רב לנסות מחדש את ענין הקואליציה, היתה מתחשבת עם האנטיתפתיא הזאת ונכנעת מפניה. והנה באה המלחמה, ופועלי אנגליה וצרפת, בלי לדבר הרבה ובלי להקשות את הקושיות הידועות, קפצו לתוך קואליציה עם מתנגדיהם בנפש מאו. מה קרה? נגלתה סכנת-חיים לאומה. אנחנו, אשר מדינה אין לנו, וצי ואוירונים אין לנו, וסכנת-חיים אורבת לנו כל ימי הדור הזה — לנו הקואליציה הכרח-חיים היא, וגם את יסוריה צריך לקבל ולדעת לשאתם. ואין הפננה רק לקואליציה פורמלית, לפי חכמת הצירופים של פסאות ועסקנים, כי אם יותר מפך:

הלך־רוח ציבורי ושיתוף עממי. כפי שאתם רואים, רואה אני את הקואליציה לא פתכסיס ולא כהוראת־שעה, כי אם כמשטר־יחסים שהוא צורך־חיים בתנועה הציִונית ובישוב. ואחרי כל זאת אני עומד, דוקא בעצם הימים האלה, מלא בושה וכלימה, ומופה יאוש עמוק למראה המתרחש בקרב הציבוריות הישובית.

אין אני רוצה לחזור על כל פרשת היסורים שנתיסרנו בהם השנה. דיינו בתמצית הדברים: בימי „הספר הלבן” שמעתי במו אזני מפי נואמו של הגוש האזרחי בנעד הלאומי, פי יש גואל אחד לישראל, והוא פינחס רוטנברג. „אלא שאין נותנים לו”. מאז נבחר רוטנברג לנשיאות, ונכנס לתפקידו מתוך פננות טובות, והנה — כל האָמון פלא היה. אין נותנים לו לעשות שום מעשה ומעסיקים אותו כל הימים בענין אחד: בהסדרת הפסאות, פמסופר במשל התזמורת המפורסמת לקרילוב. לעתים נדמה שכל בחירתו של רוטנברג אינה אלא הזדמנות טובה להפנות את כל תשומת־הלב ממצוקת הישוב לשאלות נצחיות של „הרכב” ו„סידורים”. וכל „סידור” לאחר שהוא „מסדר” מיד הוא נפסל ומיד הוא נעשה מטרה לחצים, כאילו זהו תפקידו היחיד של כל „סידור” — להמציא תקיעות נוספות לשופרות־הנרגנות. מי פנוי אז לתת את הדעת על הפרשה המבישה של „מס־חירום”? את מי ישמעו בְּדָברו על המצוקה הגוברת? אין לך פְּלִירֵעַם טוב יותר לכל זעקות הישוב מאשר הטיפול המתמיד ב„הרכב” וב„סידור”, ללא כל תקוה להרכיב ולסדר משהו באמת.

יג

נופר אני בימי המלחמה הקודמת. הישוב היה קטן וכוחותיו הציבוריים והחמריים דלים, המרחק בין פועלים ולא פועלים היה גדול יותר מעכשיו. הניגוד בין העבודה העברית לבין מתנגדיה היה חריף ביותר, ואף על פי כן אפשר היה שקומץ אנשים יטיל על עצמו את עול הישוב במיצר והכל יודו בהם. האם היינו אז טובים יותר, האם נעדרו אז נרגנים בישוב? מסופקני, בנרגנות לעולם אין מחסור. אך אז עוד לא היו „אישים” אשר על הנרגנות ועל החתירה ועל הסבִוטוֹזיה שררתם בישוב. מעולם אינני חושש להתגברות כוח היוצר של החלק הבעל־ביתי בישוב. אדרבא,

חושש אני ביותר לחוסר פזח יוצר, שהוא המביא לידי חוסר-יכולת למצוא דרך משותפת עם החלקים האחרים ביישוב. מי שזקוק לשיתוף לאומי, מי שמכיר שהוא זקוק לכך, אפילו אם הוא יריב, אפילו אם הוא תקיף, — אתו אפשר למצוא דרך של פשרה. אך ביישובנו הבעל-ביתי ישנם חוגים שאינם זקוקים לכך, שעצם השיתוף הלאומי — שיש בו כדי הטלת עול — הוא להם למעמסה, והללו יכולים תמיד לאיים ב„עריכת שבת“ לעצמם, ואיים זה הוא נשקם החריף ביותר. דוגמת האם הפזובה, הצועקת: גזרו, מי שעצם קיומך הוא לצנינים בעיניו, מי שתולה כל ימיו את תקנתו בשבירתך, אם שהוא עצמו „ישבור“ או שישפור עליך „שוברים“ — מה תקוה להידבר אתו, ושום „ויתורים“ לא ישביעו אותו, כי רעב הוא לדבר אשר לעולם אין בידו להשיגו: לפירוק פזחו של הפועל. לעולם לא ישיגו, אם הפועל עצמו — מתוך התמוטטות פנימית — לא יתפרק את פזחו.

אין מחשבתי נתונה להקיע את החטאים. דאגתי הגדולה ביותר, שרוחם הם לא תדבק בנו. עלינו להפיר יפה יפה את שגיאותינו בעבר וללמוד מהן. אין אני מנקה את עצמנו מאחריות למצב שנתהווה בעיריית תל-אביב, שהרפבה (המזייף את דמות העיר) הוא אחד הפגעים הקשים של העיר, של הישוב, של המוסדות הלאומיים בכל הרפב שהוא. היו ימים ולא הערכנו למדי את הקואליציה הרפויה שהיתה קיימת בתל-אביב, שבעטנו בסבלותיה ונתנו יד לפירוקה, ועל כך אנחנו נענשים. וכן אין לי הבטחון שידינו נקיות מן המצב החוזר ומתהווה במושבות, אין לי הנדאות כי במלחמתנו הצודקת על העבודה העברית במושבה גילינו הבנה מספיקה לקיומה המשקי ולמסיבות הציבוריות, כי חינוכנו את הפועל במושבה להפריה מלאה של תפקידו וחובותיו.

ואין אני אומר זאת עכשיו, דרך אגב, למען הזכיר עוונות, כי אם מפני רצוני להפנות את תשומת-הלב לאותם גרעיני האחדות הממשית ביישוב, שיש לשמור עליהם ולקיימם גם בתוך אורית-ההתפוררות וההתנגחות הפללית. אם אין ביטוי פרלמנטרי ואכסוטיבי הוגן לליכוד-עם בשעת צרה, חובה לטפח כל גרעין אחר של אחדות לאומית ממשית ובלתי-מזויפת.

יד

וקודם כל — הדבר שאיננו טעון הסברה: השורה. היא ששימשה בשנות המאורעות הגילוי הממשי ביותר לאחדות הישוב ולליכודו. והיא שהזנחה הזנחה שאין לה כפרה לאחר ש"נסתיימו" המאורעות. בשעה זו. לקראת מה שנשקף לנו, עינינו נשואות אל השורה. צריך שדאגתנו ועזרתנו הממשית תהיינה נתונות לה, לחיזוקה ולצידודה ולחינוכה. צריך לבצרה, שהרוחות הרעות, רוחות ההתפוררות, לא יוכלו לה. צריך שאיש השורה ירגיש מה האחריות הגדולה אשר הוא נושא בה בפני הישוב והעם.

ודבר שני: נסיון צעיר ורך, יציר ימי הסערה — המרכז לנוער. זכותו היא של בן-גוריון, שבעצם ימי-המרקחה בישוב הצליח להקים פלי, שהיה חסר עד כה במערכת הכלים של האחדות הלאומית. לפי שעה, כמובן. איננו אלא פלי, אולם עבודה תמה ונאמנה, ולא לסירוגין, עשויה למלא אותו תוכן, שיגלם את אחדות הנוער העברי בארץ, מבעד למחיצות השונות. שישתף אותם במצוות חלוציות, בהכשרה להתגוננות ולהתנדבות. ולפי שעה גם הכלי עצמו חלש ביותר.

הכלי החדש נפגש מיד בחששות. הימין הרבה לחשוש. וטבעי הדבר: כל שיתוף לאומי חשוד אצלו, בעל המונופול על לאומיות; לפני כל מגע עם חוגים אחרים הוא שוקל ומונה: הירוויח או יפסיד? ועל פי רוב הוא בא לידי מסקנה כי יפסיד.

אך גם בקרב הנוער שלנו לא חסרו חששות. יש משהו אפני בכך שכל הצעת צעד חדש בחיינו נפגשת לא בהתבוננות כי אם בחששות. וזמן רב עבר ב"הרגעה". אולם גם לאחר שהפרכות נתישבו לא גילו אצלנו את ההבנה המלאה לדבר, את ההבנה הדרושה למען הצלחתו והשתרשותו. יש לי הרושם כי חברי הסתדרויותינו לא הבינו שעליהם להיות הבונים והמטפחים של המפעל הכללי; לא העריכו בו את המקום להיפגש עם חוגי נוער אחרים, להתחנך להפרת הזולת ולטיפוח המשותף ולרוחב הדעת ולאחריות לענינים כלליים; לא הכירו כי רק על ידי גילוי סגולות אלה יוכלו להאציל מרוחם ומשאיפותיהם החלוציות על הנוער שאיננו במחיצתם. יש לי הרושם כי הסתדרויותינו לא שמחו ביותר לתקומתו של המרכז ואינם

מתעצבים ביותר על שקיעתו. אולם אם אמנם יחדל המרכז להתקיים לא נוכל לרחוץ את כפינו בנקיון ולאמור: לא אשמונו.

אינני אדיש להישגים החלוציים של הסתדרויות הנוער שלנו, ואינני מתעלם מהם גם בשעה שאני מותח ביקורת על כמה מושגים ויחסים השוררים אצלנו. אך הֵבֵן לא אוכל פיצד אין רואים אצלנו כי גם לאחר שנות־קיומן של הסתדרויותינו והישגיהן השאלה החמורה בעיניה עומדת: מה תהא דרכו של כלל הנוער הארץ־ישראלי, במלוא היקפו, בקרב הישוב? היתחנך לחיים חלוציים, להתגוננות, לשירות לאומי, לשיתוף־פעולה ישובי או להיפוכם של אלה, כאשר הוא מתחנך בחלקיו הגדולים היום הזה? והלא זוהי שאלת־גורל של הישוב, ומי שאינו תוכן תכניות „לכבוש” את הנוער פולו ולהכניסו לתוך מסגרתו שלו, פיצד יכול הוא לדחות נסיון זה של יצירת מסגרת מקיפה לעבודה משותפת ולהשפעה הדדית ולכיבוש חינוכי של שטחים עזובים ומופקרים, שפיום הזה אין היד המחנכת מגעת לשם?

מה שנגלה לי ב„שבוע הנוער” הוא למעלה מתפיסתי, הן מבחינה רעיונית והן מבחינה ארגונית. מבין אני את אלה המחפשים כל הימים תואנות להפר כל שיתוף־פעולה בישוב בכלל, ואשר שיתוף־פעולה של נוער הוא להם אות מבשר רעה; מבין אני יפה את אלה אשר המלחמה ב„תחזקנה” של ביאליק היא להם מלחמת־מצוה. אך אינני מבין פיצד הנוער שלנו נלכד בחכה שלהם ועושה את „התקוה” ענין של מיקוח: כל עוד יש פתאים השוטמים את „תחזקנה” — נתנכר אנחנו ל„התקוה”. פאילו „התקוה” היא לא תקנתנו. מעולם לא מסרנו את „התקוה” לאחרים, ולעולם לא נסכים להפוך את „התקוה” להימנון של מפלגה, ושל מפלגה בורגנית בפרט. נכון הדבר, היו ימים כשהציונות פולה עמדה חדלת־מעש ומסתפקת במליצות ובנשפים ובשקלים ובקונגרסים וב„התקוה”. מרדנו או בציונות ההיא שהסכה לדבר־שפתים. והיו בינינו אשר בגלל כך רחק לבם מכל אלה, עד אשר באו ימים וכל זה נתמלא מחדש תוכן חי. הנה יום יום היה „קול ישראל” פותח ב„התקוה” והלכות רעדו לקראתה. ופתאום עלי לשמוע כי כאן ושם יש איזה „הספם”: בלי „התקוה” וכלי „תחזקנה” — אכן, נצחון חשוב. בעל ערך חינוכי חשוב.

יש שמי שהוא עושה שטות, ועוד אחד עושה שטות, ואחר כך הוסכות השטויות לשיטה. מוטב למנוע את הדבר בהקדם. נפגש אני לא רק עם מדריכים, גם עם ילדים ועם נוער מודרך. ואני מעיד שהם אינם מבינים כלל את החשבונות המורכבים הללו של „שלי ושלך“, והם נפגעים על ידי ההתחכמויות וההסברות, העומדות בסתירה לעיקרי חינוכם ולהרגשתם הראשונית-השלמה. והרגשה זו של ילדינו חשובה לי מכל ההתחכמויות של בעלי-החשבונות.

להימננות גורל משלהם, שלא תמיד הוא תלוי בערכם הרעיוני אי השירי: ואין כל אסון בכך אם בהגיע יום יוחלף הימנון ואחר יירש מקומו. נקוה שיום יבוא והציונות תהיה זכאית להחליף את „התקה“ בהימנון לאומי חדש, הימנון הגאולה והנצחון. תקנתי שיום יבוא והסוציאליזם הבין-לאומי שיקום מאפרו ויחדש את פוחו ורוחו ימצא לו ביטוי עמוק יותר מן ה„אינ-טרנציונל“ שיש בו מן התנופה, אך גם מן הבוסר, של תנועת הפועלים בילדותה. במשא-ומתן וב„הסכמים“ של שבוע הנוער לא היה משום גילוי תביעות רוחניות להימנון הלאומי.

אנו אהבים את „תחזקנה“ — שיר הנוער החלוצי, אנו גאים עליו, אנו שמחים במתנת חלקנו, אבל לא מרפיונה של „התקה“ נחזק „תחזקנה“. לא נבוא לכופ את „תחזקנה“ על מי שאיננו רוצה בו, מה כבוד בדבר ומה ענין לנו להנחיל את „ברכת-עם“ למי שאינו נושא את נפשו למעשה החלוצי?

ט

יש גם בחינה מעשית בדברי. יש מי שמעונין לעשות מן ההימנון ומן הדגל איל לנגח אותנו. יש מי שחותר להפוך את דגל-האומה לדגל-מפלגה, לדגל אויב לפועל ולכוחו באומה. האומנם עלינו לסייע בידיהם? יש מי שמעונין להפיח מדנים ולנפץ כל כלי מאחד — האומנם מענינו הוא לסייע בשבירת פלים ובפיזור נוער ובהשחתת יחסים? לא ולא. ענינו האמיתי, כציונים, כפועלים, כחלוצים, כסוציאליסטים, הוא ההיפך הגמור מזה. יודע אני כי שאלה זו היא פעוטה לעומת צרותינו הגדולות. אך אינני חושש לומר כי גדולה היא אצלי. כשאתה עומד על צברי פי פחת הרי זה

חשוב מאד פיצד אֶתה עומד ליד חברך: אם אֶתה דוֹחַק אוֹתוֹ בַּזְרוּעַ — מֵתוֹךְ טִיפְשׁוֹת וַיְהִירוֹת אוֹ אַגַּב רִשְׁלוֹת וְחוֹסֵר תְּשׁוּמַת־לֵב — הִרִי אֶתה דוֹחַף אוֹתוֹ וְאֵת עֲצֵמְךָ אֵלַי תְּהוֹם.

הַרְבֵּה דְבָרִים עֲלִינוּ לְרֵאוֹת עֵתָה מֵתוֹךְ נְקוּדַת־רֵאוֹת שֶׁל הַרְגַע הַזֶּה. נִתֵּן אֵת כָּל תְּשׁוּמַת־הֵלֶב וְאֵת כָּל עֲצֵבֵינוּ לְנִקְוָדָה אַחַת: הַצֵּלֵת שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל. עֲלִינוּ עֲצֵמְנוּ לִהְיוֹת רְאוּיִים לַכֶּךְ. וְעֲלִינוּ לְרֵאוֹת גַּם אֵת עֲנִינֵי הַנּוֹעֵר בְּאוֹר זֶה. אֶל נְדוּן עַל עֵרְכוֹ שֶׁל הַנּוֹעֵר וְעַל עֵתִידוֹ הָאִישִׁי לְפִי הַהִסְתַּדְרֹת שֶׁהוּא נִמְנָה עֲלֶיהָ. עוֹד לֹא כָּל נֵעַר בַּהִסְתַּדְרֵיאוֹת שֶׁלֵּנוּ, וְאִפְּלוֹ הוּא מְדַבֵּר גְּבוּהָה גְּבוּהָה, מוֹבְטָח לוֹ שֶׁהוּא פּוֹנֵה לְחַיִּים חֲלוֹצִיִּים. וְאִנְחָנוּ דְדָאִי לֹא נִגְדוֹר אֵת הַדֶּרֶךְ בְּפָנַי נוֹעֵר הַמִּתְחַנֵּךְ בַּהִסְתַּדְרֵיאוֹת־נוֹעֵר אַחֲרוֹת. כָּל עוֹד בְּךָ־הַנּוֹעֵר לֹא פֶרַק מֵעֲלִיו עוֹל עֲלִינוּ לְרֵאוֹתוֹ פְּחִיִּל בְּצַבֵּא הַמּוֹלְדֵת. וְתַעֲוֹדְתָנוּ הִיא לְהִבִּיא אֵלַי, מִבְּעַד לְכָל הַמְחִיצוֹת, אֵת עֵרְכֵי הָעֲבוּדָה, הַהִתְגַּוְנָנוּת, הַהֲגָנָה עַל אַחִים וְאַחִיוֹת וְעַל אֲדַמַּת הַמּוֹלְדֵת, הַהִתְנַדְבוּת. עוֹד אֵינְנוּ יוֹדְעִים בְּאִיזוֹ צוּרָה וּבְאִיזוֹ הַזְדַּמְנוֹת יִקְרָא כָּל אֶחָד מֵאֲתָנוּ לְקַדֵּשׁ אֵת שֵׁם יִשְׂרָאֵל.

טז

אֲנִי תוֹבֵעַ מֵאֲתָנוּ מִשֶּׁהוּ אֲשֶׁר אֵין מְפִלְגוֹת רְגִילוֹת לְתַבּוּעַ מַחְבְּרִיהֶן. הַגּוֹרֵל הַיִּשְׂרָאֵלִי הַעֲמִיד אוֹתָנוּ, כִּמְפִלְגָה וְכַהִסְתַּדְרֹת־פּוֹעֲלִים, בְּמַצַּב מִיּוּחַד בְּמִינּוּ בְּקֶרֶב הָעַם. קוֹרְאִים לָנוּ „הַמְפִלְגָה הַשְּׁלֵטָה“, וְאִכְּן, הַנְּנוּ הַמְפִלְגָה אֲשֶׁר זָכְתָה בְּאֶמּוֹן יֵתֵר עַל כָּל הַמְפִלְגוֹת, הַמְפִלְגָה הַמְנַהִיגָה אֵת הַצִּיּוֹנוֹת וְהַיְשׁוּב, בְּלִי שִׁיחִיו בִּידָה כָּל מְכַשִּׁירֵי שְׁלֹטוֹן פִּיִּסִיִּים. וְעַם זֹאת הַנְּנוּ מְפִלְגָה סוֹצִיאַל־לִיסִטִית, בְּעֵלֵת קְלִסְתֵּר פָּנִים רוֹחֲנֵי מוֹבָהק, אֲשֶׁר נוֹשָׂאָה הוּא בֶּן מַעֲמַד מְסוּיִם, שֶׁנִּגְדוּ מִתְנַהֵלֵת מִלְחָמָה חֲרִיפָה, לֹא מִלְחָמָה שֶׁל הַתְּחַרּוֹת בִּיצִירָה, כִּי אִם מִלְחָמָה שֶׁל אוֹבְסֵטְרוֹקְצִיָּה מִתְמַדָּת. אֵין אֲנִי אוֹמֵר זֹאת בְּגוֹדֵל לִבִּי, כִּמִּי שְׁבוֹטָח בְּכוֹחוֹ וּבִיכְלָתוֹ. הַהִיפֵךְ מִזֶּה, אֲנִי מְפִיר מֵתוֹךְ צַעַר עֲמוֹק כִּי דְלוֹת כְּתִפֵּינוּ לְעוֹמַת הַמֶּשָׂא הַזֶּה, וְכִי לֹא בְּגֵרְנוּ וְלֹא גְדִלְנוּ לְתַפְקִידִים אֲשֶׁר הַהִיסְטוֹרִיָּה בַּחֲרָה לְהַטִּיל עֲלֵינוּ. אַעֲיֹ וְאוֹמֵר כִּי אֵילוּ מִצְאָתִי שֶׁמְחוּץ לָנוּ קִיִּים כּוֹחַ צִיּוּרִי הַמְּגַלָּה אוֹמֵץ רוֹחֲנִי, נְכוֹנוֹת לְקֶרְבֵּן, רְאִיִּית־דֶּרֶךְ לְאוֹמָה — לֹא הִיִּיתִי מֵהַסֵּס וּמִצִּיעַ שְׁנֵתֵן לוֹ אֵת מִשְׁפֵּט הַבְּכוֹרָה. אֵךְ מִבֵּיט אֲנִי עַל

סביבותינו ומה שאני רואה הריהו ההיפך הגמור מזה. אנחנו איננו טובים דיינו, אך הפקדון אשר הופקד בידנו אין טובים יותר אשר לידהם נמסרנו. ומצב זה שאנו זכינו לו בחיי העם — מתייב. אין אנו רשאים לבזבז. יכולים אנו שלא לשים לב לעלילות הנרגנים ומפייחי המדנים, אך חייבים אנו לדאוג לכך שיהודייסתם, שאיננו מוכה שנאה. יכיר פי איננו נוטלים שררה לעצמנו; כי אין פננתנו „לחטוף“ מן הקערה; כי דאגתנו נתונה לפלל פולו, על כל עדותיו ושכבותיו, על כל החלשים שבו, ויהיו הם נמנים על אשר ימנו.

וחובה מיוחדת עלינו ביחסינו ל„מיעוטים“. יתכן כי מצד ארגוני פועלים מסוימים יש נטיה לסחטנות, לנצל את מצבנו כדי להציג לנו דרישות מנופחות ומפרזות, שאין אנחנו רשאים להיענות להן. אך עלינו להקפיד על „והייתם נקיים“. וכבר יש לנו בענין זה נסיון, שאנו חייבים ללמוד ממנו. על כל חטא ועל כל שגיאה מצדנו בענין זה שילמנו ביוקר רב. ומעולם לא „הרנחנו“ מהתנהגות בלתי־צודקת. וכל מי שנהג ככה לא הועיל לתנועתנו, אלא הזיק לה והשפיל אותה. ואם יש סוגי עסקנים אשר מרוב מסירותם לחוסים בצלם עוד לא למדו לקיים למעשה את תורת ההגינות ביחס לפועלים מאורגנים אחרים — חייבים אנו לשנן להם: אל יתהוו היחסים הציבוריים בינינו לבין ארגוני פועלים אחרים על רקע של „קיפוחים“. צריך לעקור כל אפשרות של גישה מפלגתית בענין חלוקת עבודה או סיוע.

יז

והערה אחת מעניני הימים האחרונים. לגורל העסקנים־הפליטים־המוצלים. אנחנו שקדנו על סידור חברינו שביניהם. לדעתי עלינו החובה לשקוד גם על תקנתם של העסקנים מקרב ציוני א'. וכי בשביל שהם פעלו בשביל קרן הקיימת וקרן־היסוד, ולא הקימו לעצמם מוסדות שונים שיקלטו אותם — רשאים אנו להתעלם מהם? רשאים הם לומר לנו: גם לנו יש חלק בהישגיכם, בהתישבותכם. בעזרתנו בניתם את אשר בניתם. עיננו לא היתה צרה בכם ובמפעליכם. בידים כמה וכמה מפעלים שבצורה זו או אחרת סייענו לצמיחתם. אתם מגלים דאגה לחבריכם. האין אנחנו רשאים

לצפות מכם שמבחינת היקלטותנו בארץ תתיחסו אלינו כהתיחס אל חברים? ואני סבור כי אין לנו לחכות עד שיאמרו לנו ככה. אלה דברים שאין בהם מן התביעה הפורמלית, אך יש בהם יותר מאשר צדק פורמלי. ארץ־ישראל היא לעתים כפויית־טובה ואכזרית, ולא תמיד יש בידה לגמול כראוי למי שעבד אותה באמת ובאמונה. חובתנו היא, עד כמה שידנו מגעת, להפחית את מידת האכזריות וכפויית־הטובה.

וסמוך לענין זה, עלינו להכניס לתחום דאגתנו כמה וכמה חוגים חלשים בישוב הזקוקים לנו. במלחמה הקודמת, כש"המשפיר" עוד היה צעיר ורך, ידע להכניס לחוג הנעזרים על ידו את המורים ואת בעלי־המלאכה. לא חשוב הדבר שמבחינה פוליטית דרכינו לעתים נפרדות. לא חשוב אפילו שבכמה מקרים מוכיחים בני־אדם שזכרונם קצר. חשוב הרבה יותר שההסתדרות עצמה תפיר את עצמה ותחנך במעשיה את חבריה לראותה כנושאת אחריות עממית רחבה בימי מסה.

יח

גם טבנקין וגם הרצפלד דיברו על רוח. שם שאיננו מרבים לשאת על שפתינו, הפעם הגו אותו במפורש. ודאי לא במקרה. יתומים אנחנו בעולם, וככל שהורע מצבו של עולם גדלה יתמותנו. על הכתפים החלשות של שארית ישראל כאן הוטל משא כביר, שלא לפי כוחנו. אפשר כל ההיסטוריה העברית לעתיד לבוא תלויה במה שיקרה אותנו, בזה כיצד יתגלה עתה פה שוב דויד הקטן מול גלית הגדול. את ההרגשה הזאת יש לנטוע עתה בלבבות, הראיה הזאת צריכה להשתלט על כל השאר. לא ביקשנו תפקידים גיבוריים פאלה, אבל הם הוטלו עלינו בלי שנשא־לנו. לא ייטב לנו על ידי שנותר על גבורה, שום דבר לא נציל על ידי פחדנות וחולשה. אין אנו יודעים מה נשקף לנו למחר, למה יתבע אותנו גורלנו, אבל אם נשארה לנו תקוה הרי היא רק אם הישוב הקטן הזה בארץ יאזור גבורה.

עכשיו הימים להעמיק לראות את יחידות הגורל היהודי, את שותפות הדורות. אנחנו צריכים לחזור ולחיות את ימי מסעי־הצלב, את ימי האינ־קביוציה, את שנות ת"ח, ולא רק כימי־פורענות, אלא אף כימי־גבורה.

עלינו לפתוח את „ספר־הדמעות“ ודומיו לעצמנו, למדריכי הנוער, לילדי בית־הספר. אילו היתה ליהודים בגרמניה הכרת הגורל היהודי, הזיקה לערכים יהודיים, הרגשת השותפות של כל הדורות — אולי היה בהם פוח אחר לשאת את היסורים, ואולי היו גם זוכים לתוצאות אחרות. הספרים אומרים כי בימי גירוש ספרד הלכו אל המוקד רק נשים, ילדים ודלת־העם, והחשובים והמשפילים והעשירים בחרו בדרך אחרת. לנו, לשארית ישראל העומדת מול גורלה בארץ, אין דרך אחרת, מחוץ לדרך־הנאמנות, שהיא דרך־הגבורה, דרך האחריות לכלל, האחריות לפרט. לכל יהודי ויהודי, לזקן ולילד. ובאשר ניקרא ובאשר נלך — תלוננו הידיעה הזאת.

סיון ת"ש.

בַּנְּנוּ אֵל הַקִּיר

א

ימינו — ימי מסע צלב־הקרב. בהיקפו ובאכזריותו הוא עולה על כל מסעי־הצלב. ודאי כבר הספיק להחריב יותר ממה שהחריבו הם. ואם צפוי לו לעולם שהיטלר יזכה גם בנצחון אחרון (אי אפשר לנו, כבני־אדם חיים, לקבל את „הסיפוי“ הזה, אלא שפדי למנעו דרוש גיוס מלא של כל פוחות העולם האַנטי־נאצי, עד טיפה אחרונה, וגיוס זה עדיין לא בא) הרי שגורל העמים יחתך, לפחות לזמנים ארוכים מאד. היטלר, פידוע, הבטיח לרייך השלישי שיעמוד אף שנים. פלא שלא אמר: לעולם ועד. הלא תוצאות נצחוננו עלולות להחריב לא רק עמים ומדינות, כי אם גם להשמיד את נפש האדם. מאין יצמח אז, מקרב האנושות שתסתאב, האדם־המורד אשר ישא נפשו אל עולם אנושי אחר ולמענו ירים ידו על הרייך השלישי?

וגם גורל ישראל בעולם עומד להיחתך, פאשר לא נחתך מימי החורבן. אם לא יותר מזה. אם לא רדיקלית מזה: מאז איבדנו את ארצנו ואת חירותנו והיינו ל„צאן פזורה ישראל“ לא ידעה ההיסטוריה שלנו שעה פזאת, אשר אש־החורבן תקיף בבת אחת את כל תפוצותינו על פני כל פדור־הארץ. כנסיות ומדינות רדפוננו, ערכו לנו מוקדים, הטביעונו בים, פפו

עלינו שמד. קהילות נחרבו, גולות שלמות נתגרשו, שבטים נטמעו. ידענו את גזירות תנ"ך ותנ"ך ואת שחיתות תרע"ח באוקראינה. אך כל אלה לא יכלו להכרית את הפלל היהודי. לא כל העולם ניתן ביד רשע אחד. פיצול הרשויות, הפנסיות והציביליזציות הוא שעזר לאבותינו, שבשעה שמלאה סאת היסורים וההשמדה בתחום אחד, נמצא להם מפלט במדינה אחרת, ביבשה אחרת. צלב־הקרוס בא לעולם בתקופה של אוניברסליות. הוא חותר למה שקראו הקדמונים: „שלטון בכיפה“. ובתכנית שלטונו העולמי ישנו סעיף אשר לא יתכן פי יחול בו שינוי פל־שהוא, הסעיף היהודי: להרגם ולאבדם. כל דריסת־רגל נוספת שלו מסגירה לידי קיבוץ יהודי נוסף, להשפלה, להתעמרות, להשמדה.

ב

אפשר לומר כי שני שבטים יהודים גדולים, ברוסיה ובאמריקה, עדיין יושבים בשלום ואליהם לא הגיעה הרעה. אמנם פן הוא לעת עתה. אך מי יאמר לנו כי לאורך ימים תישאר איזו פינה בעולם מחוץ להיאבקות. ויש להוסיף ולומר כי גדולתו של היטלר כבר נתנה אותותיה גם באותן הארצות. בחייהם הפנימיים של היהודים כבר מורגש הפחד, המקדים ומבשר את בוא הרעה, ואולי גם פותח לפניה את השערים. יהודי אמריקה, התקיפים והגאים, חדלו להשמיע קולם. הם אחוזי־בלהות, שמא יחדדו בהם שהם הם הרוצים במלחמה, „מסיתים“ למלחמה. אותו רביי, שהתחצף ויעץ ברדיו לוייצמן שיפבד וישב בביתו ואל ירגיז את מנוחת יהודי אמריקה, ודאי הלך בשליחות של מצוה ושם עצמו שופר לפחדנותם של הרבים, הרואים את הסכנה המתקרבת למשפנות־מבטחים שלהם, הם מבקשים להתרצות לה בגילוי שפלותם והתפחשותם. וכשהגנרל ג'ונסון, „אזהב־ישראל“, רוצה לשבח את יהודי אמריקה ולהדגים את פטריוטיותם הגדושה, הרי הוא משיח ברבים כיצד היה הוא, הגוי, נוהג אילמלי היה יהודי: „אילמלי הייתי יהודי אמריקאי לא הייתי יכול להתגבר על רגשי החזק והייתי טורח בכל הפוחזות שאמריקה תתערב בסכסוך האירופי כדי להציל את עמי“, אלא שהיהודים האמריקאים הגם פטריוטים טובים הימנו ולפיכך „לא שמעתי עד עכשיו קול יהודי שידרוש זאת. היא ההתאפקות הזאת מוכיח

עד כמה רבה הפטרייטיות של יהודי אמריקה". וכך בא אחד מחסידי אומות העולם, שמוסדות יהודים מעלים אותו לדוכן למען יטיף למגבית של צדקה. והוא, אגב טפיחה על השכם, מדביק לנו — לתומו — את פתם הקלון, קלון של אמת, ומגלה מה טיבה של הפטרייטיות היהודית, "הטובה יותר".

האם ה"נגלה" של יהודי המהפכה במדינה הסוביטית שונה לטובה משל יהודי האול־רייט במדינה הקפיטליסטית? האם מאז נכרתה הברית בין סטאלין לבין היטלר נמצא אזרח יהודי אחד בסס"ר, אם מדור עושי המהפכה ואם מדור ילידי המהפכה, אשר יעיז להשמיע מלה אחת על גורל אחיו הנתונים לחסותו של בן־הברית, "האנטי־קפיטליסטי"? האם נמצא יהודי אחד בסס"ר שיסכן את נפשו וידבר בגנותה של קונונית היטלר־סטאלין, כאשר נמצאו בשעתם יהודים שסיפנו את נפשם בגלל מנשביזם או טרוצקזם, למשל?

וגם באותות חיצוניים אין מחסור. מי שביקר באמריקה ראה זאת בעיניו. וטפח מתגלה גם מרחוק, מן העתונות: שלוחות הנאציזם בארצות אמריקה עושות את שלהן, בהתמדה ובחריצות. ואפשר לחזות מראש מה עתידות נשקפות שם לנו אם ארצות־הברית לא יצאו מעוגתן ויסיפו לדרוש נאה ולא יתנו את חלקן להשמדת הנאציזם. סס"ר איננה פתוחה לפנינו לראות את הנעשה בה, וגם עתונותה אינה מגלה אלא מה שהיא מצווה לגלות, אך גם בה מבצבצים סימנים בולטים של דרך־ארץ ל"תורה המענינת של הגזע", ונשמעים הדים מסוכנים על ויכוחים חדשים מסביב לה בקומסומול. אין אנו להוטים לחפש בסס"ר סימני אנטישמיות דוקא, דיינו ברדיפת הציונות והעברית ובאיסור העליה ובמניעת הקשר עם שאר שבטי ישראל; על אחת כמה וכמה שאילו היה הדבר תלוי בתפילותינו היינו מתפללים לראות את ברית סס"ר והרייך השלישי כאפיוודה אומללה חולפת, אך מה נעשה ולא חזי־שחור ומבקשי־מומים, אלא מולוטוב דוקא הוא שהכריזו, ערם סיפוח בְּסֶרְבִייה, כי הברית איננה דבר שבקונוינקטורה אלא ידידות נאמנה ויציבה. ואם כן הוא וכן יהיה — האומנם נוכל להשתעשע בתקוה כי ברית אשר כזאת, הקובעת את גורלם של היהודים בעולם פולו, לא תגע בגורלם הגופני והסוציאלי של היהודים בסס"ר גופה?

ג

ושבט הנאציזם מונף, לא מן היום, על ארץ־ישראל. כמו מסע־הצלב כן גם מסע צלב־הקרב, פניו מועדות מורח. הוא איננו זקוק למיסטיקה של הקבר הקדוש. יש עמו מיסטיקה אחרת: נפט, סואץ, דרכי־אוויר, דרך פתוחה אל מאות מיליונים עבדים זולים מן הגזעים „הנמוכים” שנועדו לשרת את גזע האדונים. וככה הועמדנו, כבר הועמדנו גם אנחנו, הצעיר בשבטי ישראל וראשית תקומתו, בחזית האש. לא על דרך ההשאלה ולא על דרך המליצה, חזית ממש.

ד

דורות רבים היינו בתוך־תוכנו „עם לכרד ישכוף”. מאורעות עולם פגעו בנו, מאד פגעו בנו, אך לא נגעו בנפשנו. לא היינו חייבים „לנקוט צמדה”. ידועה הבדיחה העממית על הרב השטוף בשיחות־חולין על „פוליטיקה” והרבנית הנותנת לו עצה טובה: „כששני מלכים מכים זה את זה אל תכניס אתה את ראשך ביניהם”. זו היתה החכמה המדינית של הגיטו. אין ברכה לישראל מן ההתקרבות לרשות, על אחת כמה וכמה מן ההתערבות בין שתי רשויות. ואנחנו, שעברנו דרך כור האמנספיציה ונסיגותיה, לא נבוא להאשים את הדורות הקודמים על הפטריוטיזם הפגומה שלהם, על אשר היו „משתמטים מעבודת הצבא”, זה החטא הכבד בעיני שואפי הזכויות. מלחמותיו של ניקולאי הראשון לא היו מלחמותינו. והקסקטין הצבאי לא היה — מבחינה יהודית — אלא פרזודור לשמד, ולכל הפחות, לטשטוש צורת האדם היהודי והריסת מוסדי חיינו.

במלחמה הזאת ניטלו מאתנו כל הברירות הישנות. עמדנו נתונה מראש. היא מקופלת בתוך־תוכה של ההתרחשות העולמית. בין שרוצים בנו בין שאין רוצים, הרי גם על כרחם של ידידינו אנחנו שותפים להב. ואין לטעות בטיבה של השותפות. היא טרגית למדי: כל תבוסה שהם נוחלים פוגעת בנו שבעתים; השלמתם עם האויב — היא הסגרתנו; ורק עם נצחונם המוחלט — נפתח פתח־תקוה גם לנו. מאידך, אין אנו יכולים להסיח דעתנו ממה שראינו (אם לא ידענו קודם) פי דרכם הארוכה והנפתלה אל הנצחון המכריע רצופה עד פה פשלונות ונסיגות, שגם אם אינם מכריעים לגביהם עלולים הם לרסק אותנו בגלגלי הרכב המלחמתי.

ה

יש במלחמה הזאת כמה חידושים טכניים: בתעופה, בטאנקים, במצנחים וכו'. אך אותי מעסיק ביותר חידוש אחר: „הטור החמישי“. אין זה הריגול כפי שידענוהו ממלחמות קודמות — ידועים הנושאים של ספריית הריגול מן המלחמה שעברה: ניצול חלאת האדם; מוכרי מולדתם בעד בצע־כסף, גילוי סודות על ידי יפהפיות מסתוריות, מעשני חשיש ואנשי העולם התחתון; ומאידך: פטריוטים ורומנטיקים מבקשי הרפתקאות, כתבי־סתרים מסובכים ומפענחיהם. איננו יודעים אם שעתם של כל אלה עברה לגמרי או שנוספו עליהם קוים פיקנטיים חדשים, אך מהו ריגול לעומת מגפת הבגידה, בגידה טוטאלית התוקפת את הנתקפים והנצורים? הפל בוגדים, לא רק קויולינגים. בגדו מיניסטרים של פולין, בגד מלך. מלך אשר ארצו כבר טעמה ב־1914 טעם התחייבות גרמנית ומגף גרמני. בגדו מצביאים ראשיים, אשר עטרת גיבורים לאומיים לראשם. בוגדים גם דיקטטורים פל־יכולים, אלה אמנם אינם בוגדים כשאר הנכנעים העלובים, אלה מקבלים נתחים שמנים, או הבטחות לנתחים שמנים. אולם במחיר זה הם בוגדים בעבר ובעתיד של ארצותיהם, בעקרונות שבשמש נטלו גדולה לעצמם. איטליה, שרק בכוחן ובעזרתן של אנגליה וצרפת זכתה לאיחוד ולעצמאות; איטליה, אשר גריבלדי שלה ציפה לאיחודן של שתים אלה באשר זה יהווה תקופה חדשה בתולדות העולם; איטליה, שאינה יכולה לפקפק כלל כי אם בוא יבוא שלטונו בפיפה של היטלר יקיץ הקץ על עצמאותה, ואת ראשיתו של הקץ כבר רואים בעין — הדיקטטור שלה עושה הפל כדי לקרב את הקץ הזה.

והדיקטטור הרוסי, „מנהיג העמים“ ומשענת האנטי־פאשיזם העולמי, אשר הושיט יד להיטלר בהדליקו את השריפה העולמית, מחמם עתה את ידיו לאור השריפה וחוטף נתחים נתחים, כאילו זהו האפילווג הטבעי של מאה שנות המהפכה הרוסית מן הדקבריסטים ועד אוקטובר. כך עלה להם לירושתם של מאציני וגריבלדי, של „נרודניה ווליה“ ו„שחרור העבודה“. השודד שודד והבוגד בוגד.

לעינינו חזיון ציבורי רב־מידות ורב־הכרעה. ואפשר הוא שהכריע את עצם היות המלחמה הזאת. שנים רבות לפני היות המלחמה הזאת מצליח

האויב, המכין אותה ומתכוון אליה, להכות את הצולם פולו, המיועד להיות נתקף, בסגורים, במורכרות, ברכיכות־מוחין. ובבואו — הארצות פרוצות לפניו. והמגינים הבלתי־מוכנים מוכים בתמהון. פוּחוּ של הסוס הטרואיני לא בו, פי אם בפתיחתם ובקלות־דעתם של מאַרחיו. לפני ימים אחדים קראנו כי עוד בימי המלחמה הקודמת לא חששו הגרמנים לעונש המוכרח לבוא עליהם. הם אמרו: אם בוא יבוא — אזי נדע „לאַרגן את האַהדה“.

תכסיס בנוי על רֵאיה חודרת אל תוך עולמו של הצד השני, מעלות נפשו וחולשת־דעתו. הם ידעו „לאַרגן“ במחנה שפנגד לא אַהדה בלבד, אלא כל מיני הרגשות: מרחמנות ועד הערצה, מאהבת־השלום עד התקנאות בפא־שיום, נחיתות, אַבדן־עצות, תמהון. וכך באה לעולם התבוסנות, שְקדמה למלחמה, שקידמה אותה ושקבעה את גורלה בכמה ארצות. לדורות של חוקרים נכונה עתה עבודה: לרדת עד חקר התבוסנות כתופעה נפשית וסוציולוגית, ולהפיר את תפקידה בגורל עמים ומעמדות, בגורל העולם בימינו. ואפשר יגיעו בדרכם עד חקר המלחמה הקודמת ותוצאותיה. אפשר יציינו את העייפות העצומה שהקיפה המונים; ולפיכך הפקירו עצמם והסגירו עצמם לידי כל מי שאחוז ברסן והתנשא לרפוב עליהם; ולפיכך שכחו אֹהֵב־שלום תמימ־נפש כי גם שלום טעון הגנה. אפשר יחטטו אז במקומות הסמויים עתה מן העין ויראו לנו מה היה תפקידם של בעלי רכוש ואנשי שררה, מתוך חרדה לרכושם ולמעמדם, בעצימת־עין בפני הספנה „הפחותה“ ובהסגרת ארצותיהם ועמיהם לידי הפּוֹבש. ומה פוּחם המגי והמרדים של מלים ומונחים על המונים, גם על המונים הדוגלים במהפכה, ובאיזו מידה זכה היטלר ומלאכתו נעשתה על ידי אחרים.

אך לא למחקר התבוסנות נשואות עינינו עתה, פי אם להתנברות עליה. ברי לנו: אין נצחון לעם, אין נצחון לדמוקרטיה, אלא אם פן ישתחררו כליל מרוח התבוסנות, אלא אם יבינו שבמקרה זה אין שום אפשרות ל„שלום סְפָרְטִי“. פי זוהי מלחמה אשר לא תחול בה פשרה. מלחמה לחיים ולמות ממש.

ז

ודיבור אחד על אנגליה בשעה זו, על אנגליה הלוחמת, הלוחמת גם בהשָׁארה לבדה, שוב ב„בידיות מזוהרה“, הנשבעת להילחם עד הנצחון. בלי כל אַנגלו־מְנִיָה, בלי כל סנטימנטליות, בלי לשכּוּח את ממשלות מקדונלד,

בלדוין וצ'מברלין ואשר נגרם בעטים לישראל, לאירופה ולעולם — אפשר לומר כי רגע זה שבּו הופתה אנגליה מפת בגידה מיד אחותה הפּושלת (פּשגיבּורה הלאומי הישיש של צרפת הסגיר את ארצו ביד היטלר, ממש כשם שהינדנבורג, הגיבּור הלאומי הישיש של גרמניה, הסגיר את ארצו ביד היטלר) וראש מדינת בריטניה עמד להכריז כי אף על פי כן תוסיף אנגליה להילחם לבדה, היה רגע גדול בחיי העולם האנושי. וּדאי, לאחר כל האכזבות שהנחילונו מנהיגים ומצביאים בשבועותיהם שהפרו — אין אדם נתפס על חששותיו גם עתה, ואף על פי כן אי אפשר שלא לראות את עוצם התפקיד שאנגליה הטילה על עצמה, התפקיד שאין כמדומה מְשלו בדברי־הימים. לו אך תשא בו בנאמנות, עד סופו, בכללו ובפרטיו ואף אנחנו וגורלנו נמנים על „הפרטים“ הללו) וזכתה להיות מצילת האנושות מאבדון.

ז

הארצות השכנות מילאו בשנים האחרונות תפקיד ניכר בחיינו, מבחינה פוליטית ומבחינה בטחונית: א. אנחנו היינו כבשת־המיקוח ביניהן לבין אנגליה, ב. כל מה שמנהיגי ערבי פלשתינה הקשורים עם ממשלות „הציר“ לא יכלו לעשות בגלוי בתחומי הארץ — היה נעשה שם, מתוך תמיכה פעילה של הממשלות הארציות ושל חוגים ציבוריים בעלי השפעה, ואגב עצימת־עין אדיבה מצד הממשלות בעלות המנדטים. לחצן של הארצות השכנות הוא שהכריע בפרסום הספר הלבן בערב המלחמה ובפרסום חוק הקרקע בעצם המלחמה. לפי השיטה האומרת: יש לפייס את מי שעשוי לבגוד.

נפילת צרפת הפּטנית אל זרועות היטלר קורעת את צעיף השלום והשקט הפרוש על סביבותינו, גבול של בן־ברית נהפך למקום־תורפה מסוכן ביותר. עם כניעת הצבא הצרפתי בסוריה יש לצפות למה שלא יגורנו עד כה: האויב הפולש יש לו עתה בדרכו אלינו לא ארץ אויבת ואף לא ארץ נייטרלית־סתם, פי אם נייטרלית־ידידותית, אשר לא תשים לפניו שום מכשולים, ואף עשויה לתת לו בסיס־פעולה נוחים ביותר (מובן: עניני סוריה תלויים ודאי — במידה לא מבוטלת — גם בעמדת אַנקרה; אנקרה

נתונה בין כמה מגנטים: גרמניה מבקשת למשוך את לבה בהבטחת החזרת האימפריה העות'מנית לקדמותה; עמדתה הסופית של אַנקרה תלויה במידה מרובה גם בעמדת סס"ר — ואת עמדת סס"ר מחר־מחרתים מי יפענח?). במסיבות חדשות אלה אפשר לשער מה יש לנו לצפות לא רק מאת פנופיות המתארגנות מעבר לגבול (ועם חזירתם הגלויה של סוכני איטליה וגרמניה לסוריה — באמצעים אחרים, בהיקף אחר ובקצב אחר), כי אם גם מאת מדינה שכנה — סְעוּדִיָּה.

וגם התמונה במצרים נראית עכשיו אחרת ממה שהיתה נראית קודם, לשמע צלצלי ההכרזות התכופות של הידידות האמיצה בין מצרים ואנגליה. כשהגיעו לפני כמה שבועות, בטרם נכנסה איטליה למלחמה, דבריו של עלי מאהר בפרלמנט המצרי, כי מצרים אינה רואה עצמה צד לוחם לגבי גרמניה — דברים שהושמעו בו ביום ברדיו הגרמני, אף על פי שאין לו לכאורה כל קורספונדנטים במצרים — נדהמנו למשמעותם ולהשמעתם. והלא עלי מאהר היה מקובל כ„משענת“ של אנגליה ומצרים, ובימי „שיחות לונדון“ היו „מְצַטְצְצִים“ בו ביותר. ואף על פי כן אדם מן החוץ, היודע מה צפוי לה למצרים מהשתלטותה של איטליה, קשה היה לו לקבל את דעת האנשים „הרעים“ שהיו כופרים בעצם הידידות של מצרים לבת־בריתה, והיו אומרים כי מצרים כולה נתונה בזרועותיו של „הטור החמישי“. והנה בבוא המשבר, אף על פי שאיננו יודעים את פרטיו, יודעים אנו שהיה חמור ביותר — נוכחו הכל עד היכן „נייטרליותה“ של מצרים מגעת. גם הפצצת אלכסנדריה לא הוציאה אותה מנייטרליותה.

והנה נתבררנו בימים אלה מבגדד כי היחסים בין עיראק לבין אנגליה נשתפרו וכי ממשלת עיראק מגלה מרץ רב והתענינות בגורלן של ארצות ערב, וכי מקוים לתוצאות טובות בקרוב בימינו. ידיעות אלה נמסרות אצלנו, כרגיל, בלי כל הערה, ואפילו הטון של שמחה לתוצאות הטובות הצפויות משתמר בהן. ושמה נוגע הדבר גם אלינו? לפני זמן־מה, בעצם המלחמה, נפלה ממשלת נורי סעיד ואת הממשלה החדשה כונן רשיד אלכילאני. לפני כך נערכה בפרלמנט העיראקי התקפה קשה על מדיניות החוץ של נורי סעיד ועל החולשה שהוא מגלה בעניני ארץ־ישראל. נפילת נורי סעיד הדהימה קצת את לונדון, ואפילו „טיימס“ יצא אז מגדרו והטיף מנת-

מוסר למדינאי עיראק ונתן להם עצה טובה להרעיש פחות את העולם. ההנה נורי סעידי הוא „אישה“ של אנגליה במזרח, וכל נפילה שלו מעידה, כנראה, על מפולת כל־שהיא בעמדות הבריטיות, והממשלות שהחליפו עד פה את נורי היו תמיד פחות ידידותיות לבריטניה. נורי נפל הפעם בעצם המלחמה, מפני שחשדוהו במסירות יתירה לאנגליה ובסחטנות בלתי־מספיקה בענין ארץ־ישראל. ואם עתה אנחנו מתבשרים, מתוך מקור אופטימיסטי, כי הענינים בעיראק משתפרים ולא תנום ולא תישן שומרת פלסטין — הרי אם גם נדאותן של הידיעות אינה נדאות, משמעותן אינה מפוקפקת. גם בעתונות העבר־ירדנית, ואפילו א־שם בעתונות הפלסטינאית, אפשר למצוא רמוזים מצועפים וגלויים של „סיפויים לשינויים בסטאטוס של ארצות ערב, בהסכמת בנות הברית ובהתאמה לתקוות הערבים“. ללמדך שהמכונה עובדת. לא תהא זו הזיה של בעלי מרה־שחורה, אם נחשוש למשא־זמתן המתנהל שוב מאחורי גבנו. מה שאין אנו שומעים על כך אין זו ראייה לסתור. לפי שעה עוד נוהגים כאן לפי השיטה: יש לפייס את מי שעלול לבגוד.

אפשר יִפְסְקוּ הפיוסים רק לאחר שהבגידה תשלם.

ח

מתרבים הסימנים כי רוח אחרת היתה עם אנגליה באנגליה, והרוח הזאת מפיתה תקוה בלבבות גם בלילות האפלה. אך — אין אני אלא חוזר על פזמון נושן — עדיין נעדרים כל סימנים לרוח אחרת עם אנגליה כאן. הנציבות, הפקידות, המפקדה העליונה ממשיכות בשיטה הקודמת, בתוספת נוקשות ובפנים זועפות.

גם בזה אין לנו ברירה. עם השיטה הזאת אנוסים אנו להיאבק, ואפילו בעצם הימים האלה. אלא ששום תסבוכת ויסורים הכרוכים בהיאבקות זו הכפויה עלינו אינם עשויים להיזו אותנו מהכרת מציאותנו המדינית היסודית. וכשאתה נפגש בחכמים „הרואים את הנולד“ והם מכוונים את לבם בבת אחת לכל מה שעתיד לקום ומתכוונים להסתגל לכל „בעל־בית“ חדש — אי אפשר שלא להשתומם לאינלתה של חכמת־חכמים נסרחה זו.

מספרים על טַלְיָן, השועל הזקן — אשר כל משטר שהיה משמש בו היה בוגד בו בבוא עת, ומזדרו לסייע את מפיליו ולהסתגל לירשיו — פי בשעת הבריקדות ביולי 1830, כשהגיעו אליו קולות היריות, קפץ ואמר למזכירו: „אנחנו ניצחנו!“ שאל המזכיר: „מי אנחנו?“ אמר לו: „זאת אגידך מחר“.

אנחנו איננו במצב נוח ויפה-מזל זה המאפשר הזדנבות אחרי כל מנצח. גורלנו היהודי מונע זאת מאתנו. ויפה ניסח מי שאמר פי אין אנו באים בחשבון ל„שלום סְפֶרְטִי“. אין האויב יכול להתפשר אתנו, כמו שהתפשר עם פֶּטֶן (אף על פי שלחרפתנו אין אנו יכולים להתברך פי מחוסנים אנו בהחלט מפני חִידְקֵי הַפֶּטְנִיזִים). לפני פניסתה למלחמה פנתה איטליה למצרים בהצעת-הסכּם, מובן שיש שם סעיפים לוקחי-לב. וביניהם: הפקעת מספר היהודים בארץ-ישראל. אין מלים אלה צריכות לפירוש, אפילו לגבי מי שיופתע מהן. בדרך כלל ראינו כיצד דיקטטורים מקיימים הבטחות. אולם בנדון זה נאמנים הם עלינו, כי את ההבטחה הזאת ישתדלו לקיים בכל האמצעים שבידם. ולא רק כדי לשאת חן בעיני מצרים, או ערבי פלשתינה, פי אם לשמה. אותם פיקחים משלנו שהיו נוהגים להתמוגג לכל חיוך של מוסוליני ומציגים לנו למופת את לאומיות השלמה ואת כלכלתו הבריאה, והיו רואים בו מועמד רצוי לקבלת הממונות על הבית הלאומי (עכשיו יקשה להאמין שאמנם היה היו פיקחים שפאלה), לא הבינו מעולם פי איטליה זו של מוסוליני יש לה אך דרך אחת בים התיכון. חלום האֶחווה בין רומי וירושלים היה חלום יפה בשביל רומי של מאציני וירושלים של משה הֶס. אך רומי של מוסוליני היא מטבע ברייתה צורת לירושלים עברית ולחירות יהודה. ומי שהשפלתו הפוליטית מנעה ממנו את הידיעה הזאת, ומי שהרגשתו היהודית לא הספיקה לו כדי לחוש ולהבין פי לא תיתכן שום פשרה נפשית בין ישראל ובין הפאשיזם — תבוא עתה ההנייה המדינית בלבושה האחרון ותלמדנו בינה. מחוץ לחלאת-האדם, העשויה להימכר לגיסטפּו או לבולשת הפאשיסטית ולקבל ממנה „סמיכה“ על הנהלת עניני היהודים (מעין מה שראינו בברלין מצד יצורים מסוימים, אשר החברה היהודית הקיאה אותם) — מחוץ לאלה אין לא לכלל היהודי ולא לפרט היהודי לא בארץ-ישראל ולא בשום מקום

אחר בעולם כל תקוה מהשתררות הפאשיזם. השקפה זאת צריך שתהיה לא רק נחלת המשפילים והנבונים, צריך להחדיר אותה גם למוחות הפשוטים ביותר והמפולפלים ביותר — למען נהיה פטורים משתות גם את קובעת-הקלון הזאת.

צריך שכל יהודי ידע מה יש לנו לצפות מן האויב הפולש, ממנו עצמו או מסוכניו כאן. אֵל נא נסיח את הדעת מאותם מאזיני הרדיו הצוהלים למשמע נצחונותיו של „אָבו עלי“. יתכן שצהלה זו אינה אומרת עדיין התלהבות מראש לסיפויי פלישה איטלקית הדלה והרעבתנית, אשר מעלליה בטריפולי ובלוב לא נשכחו עדיין. אך חשבונות אלה לחוד ותאוות הביזה והשוד לחוד. פדאי לדעת שבחוגי האופוזיציה הערבית כבר יש מרגישים עצמם בסכנה גדולה, ויש מציינים נהירה ממחנם אל מחנה המופתי, ועתה יש מהם המבקשים להידבר אתנו על קשרי התגוננות מפני הסכנה המשותפת.¹

את זאת עלינו לדעת. ולדעת כי לנו אין נסיגה, ואין עזיבה ואין התפשרות. אין טעם בדיבורים שאנגליה תצא מכאן. כל כמה שקשה בימים אלה לנחש מה שעלול להתרחש, הרי אפשר לומר כי יציאת אנגליה מארץ-ישראל אין משמעותה יציאת ארץ-ישראל בלבד, אלא כל מה שמקיף את ארץ-ישראל מים ומדרום וממזרח. הסכרה נותנת שכל עוד קיימת האימפריה אי אפשר להסגיר את ארץ-ישראל לאויב. אך, להותנו, אין עדיין זהות בין ארץ-ישראל לבין ישראל. עדיין אפשר לשמור על הארץ ולא לשמור על הישוב. רשאים אנו לחשוב חשבונות לטובה, לצפות כי הכוס הזאת תעבור מאתנו. אך אין אנו רשאים לסמוך על כך. חייבים אנו להיות מוכנים, ואם יוטל עלינו לשאת את חלקנו בהגנת הישוב לבדנו חייבים אנו להיות מוכנים גם לכך.

ט

המוכנים אנו?

אין צריך לומר שאין אנו מוכנים מבחינה מעשית. כל מי שעומד

¹ בינתיים נרצח ברמשק ד"ר שהבנדר.

בתוך החיים הפעילים יודע ומרגיש עד כמה אין אנו מוכנים. יהיה זה ניסוח רך ביותר אם אומר כי זה כבר חדלנו להתקדם מבחינת ההתבצרות וכושר ההתגוננות. חושבני כי גם היכולת שצברנו בימי המאורעות מתבזזת והולכת. אך האם הולידה בנו הסכנה, המתקרבת במהירות, כוונות נפשית? הניכרים בנו אותות של התאזרות? אני מחפש ואינני מצא. תחת זאת אני נתקל בהלכי-רוח מקדמי-תבוסה. ראשיתם: אי-אמון ואי-כבוד לעצמנו, אי-החשבה של מה שאנו עושים ויכולים לעשות בעצמנו. המשכם: נכונות להסתלק מן החיוני, הן בדרישותינו והן בעשייתנו, לנתר על הממשי שבידינו, לספן את המגן-מעט אשר לנו, למען הניח דעתם של אחרים, למען הגמול המדומה אשר אנו עתידים לזכות בו תמורת ויתורנו. אני בוחר בידועים בנוסחאות אלגבראיות, אולם הן הולמות כמה גילויים של תבוסנות יהודית, שאין אני מוכן להתעכב עליהם ולפרש בשמותיהם. אסתפק בשתי דוגמאות בלבד, מן הימים האחרונים, וגם בהן אגע רק בקצה המזלג, וד"ל.

אין זה סוד שהשלטונות הגבוהים הממונים על הגנת הארץ ראו מעיקר דאגתם לא ריבוי תותחים מפני התקפה מן האויר, כי אם פירוק נשק מעל היהודים. בענין זה עסקו בחריצות רבה ובו גילו תקיפות נמרצות: מי שהוטל עליו העול הכבד של דאגה לשלום הארץ פיצד יוכל וישא באחריות זו, פיצד יוכל ויארגן את ההגנה מפני צנחנים, אם אין לו שליטה גמורה בכל הזמן המצוי בארץ, פיצד ישב במנוחה אם הוא יודע כי אי-בוזה שמור נשק ליהודים? ברור שהנשק היהודי יש בו משום סכנה

¹ אשר לנשק אחר — אין בו כדי להדאיג, באשר ידוע כי הללו לא חדלו להתפרק את כליהם ושבריי-פליהם הנושנים והמוחלדים, ותמורתם — בטבין ותקילין — דאי לא הוצאה למטרות פסולות. וידוע גם מעשה באחד מראשי הכנופיות שהיו לו הרהורי-תשובה עד שנעשה מקורב לרשות ויצר „כנופיות של שלום“, וזכה שיציידוהו מלמעלה. משנתקלקלו אילו ברגים — נתבע להחזיר וארך המשא-ומתן, וסופו של דבר שהנשק נשאר בידו.

לאימפריה, משום „ג'יס חמישי“, כשם שברור כי הידיעה אשר תתפשט על פני כל הארץ ובארצות השכנות, כי סכנה זו חלפה והיהודים התפרקו — כי ידיעה זו אין כמזה להגביר שלום ובטחון.

מסביב לענין זה היה משא־ומתן קשה — שבו דובר אלינו כאילו לא היו בארץ „מאורעות“ מעולם, וכאילו הסכנה הנשקפת לארץ היא לא מסוכני היטלר אלא מקרבנותיו. יש לומר לזכותם של מוסדותינו, שעמדו עמידה של ישר, אומץ וכבוד¹: לא אמרו מה שאינם רשאים לומר, לא הבטיחו דבר שלא היה בידם להבטיח. הם התנהגו פנאמני ציבור שנצרף בכור הפורענות, שידע כי שום כוח זר לא הבטיח אותו מפורענות, וכי איננו רשאי להסגיר את אמצעי המגן האחרון שלו.

אולם עמידת נציגינו מול הלחץ הקשה מבחוץ לא הוקלה על ידי קולות מבפנים. יהודים טובים לא יכלו לראות פיצד שליחי עם עני מעיוזים פנים נגד שליטים דורשי שלום הארץ. ואם פי השליטים לא ראו כל צורך לרכך את תביעותיהם ולהבטיח תמורות, לא חסרו יהודים רואים מהרהורי־לבם ושואלים: „ומה יהיה אם נאמר לכם כי במחיר צייתנותכם יוסיפו לכם כך וכך נוטרים?“ ושמא ייצרו איזו פורמציה חדשה של בטחון, שתועלתה המעשית ודאי תגדל על מה שילקח מאתנו, שערכו המעשי, כידוע, אינו רב ביותר? שום אדם שהשלטון בידו עוד לא הוציא מפיו שמץ־שלהבטחה (ואילו היה עושה זאת מותר היה לשקול בדעה צלולה מה אורך־ימים להבטחות כאלה בימי מלחמה, שהיום הן ניתנות ומחר נלקחות), אולם לא היה מחסור ביהודים ששקדו לעורר מראש ויפוח על כל „ישועה“ שלא תבוא. וכשהוצגה הדרישה לנציגינו שימציאו „לו אך מספרים“, מספרים בלבד, היה מי שנודדו וטען: „וזה איכפת לכם אם תניחו בזה את דעת הדורשים, ותעשו דבר, אשר על כל פנים אין בו כדי להרע את המצב“, כאילו במצב בטחונם של ישובינו, ולאחר כל מה שעבר עליהם, יש רשות מוסרית פלשהי למישהו להציע להם

¹ כך התנהגו מוסדותינו גם עם פסק־הדין במשפט בן־שמן, כשפירסמו גילוי־דעת של הזדהות עם נדוני ההגנה. מה שאין לומר על עצם ההתגוננות המשפטית, אשר בה היתה האמת נעדרת, והיו סילוף דמות ונזק חינוכי לא ישוער.

שיחשפו את עמידתם — ויחלישוה על ידי כך — בטרם הוכרה זכותם להתגונן הפרה מפורשת וממשית, ובטרם ניתנה להם הבטחה מחייבת פי אין כל נטיה להתנפל לאשר בידיהם; כאלו זהו תפקידם של מוסדות לאומיים — לשמש כלי נוגש בידי שליטים למען הציג אותנו בשעת חירום דלים יותר וחלשים משהננו.

הנימוק פי „אין מסרבים לגדול“, למי שהכוח והשלטון בידו, ואפילו אם אינו צודק, ואפילו אם הוא פוגע בחיוני שלך — נימוק זה אינו נאמר במפורש, אולם עוד כוחו חזק למדי, מתחת לנימוקים אחרים. במקרה זה דובר על „דקדוקי־עניות“ ועל „חוסר־גמישות“ של מדיניותנו, שאינה יודעת לחיות בשלום עם מי שגורלנו נתון עתה בידו.

ברגע האחרון נודע פי הונח לנו. אפשר נתקבלו טענותינו, ואפשר נתרחש אחד מאותם „הנסים“, השכיחים בימי השלכת מפקדים מחזית אל חזית. לא מן הנמנע, כמובן, פי באחד הימים יונף השוט מחדש, ואולי גם ביתר רגוזה. ואם עתה רשאים אנו להתברך פי ברגע הלחץ הקשה לא ניתנה אצלנו שליטה לתבוסנות, הרי אין כל בטחון פי ברגע קשה ביותר, אם יבוא עלינו, לא תגבר גם חולשת־הדעת מבפנים, זו שמוכנה לקבוע את יחסנו לערכי־חינו לפי העין הטובה או הרעה של השליט או של התקיף בסביבה. ולפיכך אין להסתפק ב„נס“ ויש לדון בדבר כאלו הגזירה עודנה תלויה.

יא

בנתיב היסורים הממושך והנפתל של דברי־ימינו נחלנו כמה ערכים, וכמה מהם למדנו לקדש עד כדי מסירת־נפש. משבאה הפסקת־נפש קצרה, שבה נדמה היה פי ימי עִיִינו ומרודינו חלפו ללא־שוב, חלשה דעתנו וקיבוצים יהודיים ניטל מהם טעמה של מסירת־נפש. והנה שוב הוכנסנו לכור־מצרף, והמושגים הראשוניים של קידוש־ערכים ומסירת־נפש מתחדשים עלינו. יתר על פן: הענפים הצעירים בגזע האומה הצמיחו כמה חידושי־ערכים. דוגמה אחת: שיבה אל הלשון העברית. אף היא טעונה בימינו מסירת־נפש. וכנפיה הפצועות של השירה העברית בסס־ר עדים לכך. ואחד הקנינים אשר חידשו דורותינו האחרונים, מאז „משא נְמִירוֹב“ ההגנה בהוֹמֵר ו„השומר“ בארץ — קדושת נשק־המגן. שנות „המאורעות“

הרחיבו את המעגל והכניסו לתוכו רבבות ונטעו ערך זה בלב הישוב. ושיטת ההתגוננות, זו שהקפידה על טוהר הנשק ועמדה בפני זעזועי נפש ופיתויים ולא נתפתתה — יש בה כדי להקנות לנו את הזכות לדגול בלב שלם בערך המחודש: קדושת נשק־המגן. ואילו היתה קיימת בימינו „עליה“, מעין עליית חנניה בן חזקיה, שבה קובעים כללים לאומה בשעת מלחמת קיומה, היתה ודאי גזורת פי שומרין עליו מן הטומאה ומצילין אותו מן הבדיקה, ואין מוסרין אותו לנכרים. נזכר אני בבית אחד משיר שקראתי בעלון מקומי בעמק־הירדן, לאחר מקרה לא־טהור:

מְחֹלֵלִים, מְמַלְת־רום, מְאַפְרֹרֶית הַקָּבִישׁ
שְׁלַחָה לְשׁוֹן בְּלַעַג מֵר: גָּסִיר נֶשְׁקוֹ הוֹבִישׁ!

וראיתי בדיבור עז זה של המשורר האלמוני הזכחה חיה לתביעה הפכוד והאחריות המלוה את הנשק שלנו בצאתו ובבואו, הזכחה לרוח שאיננה מבקשת לחפזות על פשלון, ואינה נוהגת סלחנות לגבי רשלנות. על נשק־מגן זה מותר להגן. חובה להגן. ויש לנטוע הפרה כללית בישוב פי על נשק כזה אין מנתרים, ויש להביא בינה בלב שליטים פי נשק כזה מישוב כזה אין מפרקים.

יב

לא רחוקים הימים שאנשים טובי־פננה וקלי־הבנה לא היו מבחינים ביותר בין נשק־מתקיף ונשק־מגן. וכל המרבה לתעב פלי־משחית־ומתקיף ראה עצמו רשאי לזלזל בכל נשק שהוא. פרי קלות־דעת זו אוכל עתה העולם פולו. ימים רבים לא הבינו רודפי־השלום כי אף השלום טעון הגנה. ומי שאינו מבין את ההכרח והחובה להגן על שלום בכל פוח מפני המתנקשים הרי הוא מסייע בידי המשחיתים ומתחייב בנפשו ובנפש העולם. עתה, במלחמה זו, רוכש לו העולם ביסורים עצומים את ערך קדושת־ההתגוננות. ואצלנו, העומדים פאן זה ששים שנה — מאז יסודן של פתח־תקוה ויסוד־המעלה וגדרה, ודרך שנות המאורעות, מול תאנת־שוד וקלות־הרציחה, אצלנו ידבר סופר עברי חשוב בלעגי־שפה על „התענוגות שבהגנה ובהכשרה צבאית“. אצלנו אפשר כי בתקופה הקצרה שבין סיום המאורעות לבין המלחמה יבזבו המעט שלמדנו ורכשנו במצרף־הפורענות.

אצלנו אפשר כי ענין המ"ג ושכמותם יהיה ענין „פרטי“ שלהם ושל הקרובים להם, והישוב פולו ישלו וישקוט.

יג

ענין שני, שהטריד וקולו היה מנסר בימים האחרונים, הוא ענין „יחידות מעורבות“. שום כוח חיצוני לא דרש אותן מאתנו, שום כוח לא אמר שהוא מעונין בכך — ואף על פי כן נמצאו יהודים טובים אשר זיפו אותנו בדיונים של־חינם, בהטפת־מוסר וברוגז־לבב.

אין צורך בידיעות מאחורי הפרגוד כדי לעמוד על הקוים הפלליים שבשאלת השתתפותנו, פבני העם היהודי, במלחמה. קראנו את הודעת נשיא ההסתדרות הציונית בימי פרוץ המלחמה, שלא זכתה לתשובה ראויה. אנו קוראים כפעם בפעם שאלות ידידינו ותשובות המיניסטרים בבית־הנבחרים (גם בימי הממשלה הקודמת וגם בממשלה זו) ותופסים את תכנון. והוא פשוט ועגום: היהודים מציעים את עצמם, את בניהם, את מוחם, את תעשייתם, לעזרת המלחמה, והתשובה היא בצורות שונות: אין לנו צורך. באופן הטוב ביותר: עוד אין לנו צורך. היהודים לא התני, חלילה, שום תנאים מראש. הם לא שאלו מה יהיה גורל ארץ־ישראל אחרי המלחמה. הם לא שאלו מה יעשה כדי שלא יחזור על היהודים בארצות המשוחררות מה שבא עליהם לאחר המלחמה הקודמת. הם רק ביקשו להתנדב כיהודים. והדבר הזה, בעיקר, הוא שעמד למכשול. אילו הציעה ההסתדרות הציונית שהיהודים יתנדבו ללגיונות הזרים המעורבים, או לגדודי העמים השונים (הפולנים, הצ'כים) — אפשר לא היו מסרבים, ולא היו מסתמכים על חוסר תחמושת וחוסר תנאים לאימון צבא חדש. אדרבא, נוכחנו כי ממשלת ארץ־ישראל היתה מעונינית בכך שיהודים שבאו לארץ למען היות אזרחי ארץ־ישראל יתנדבו בתורת אזרחים של המדינות אשר יצאו¹. אך גדודים עבריים — שאני, מנהיגי העמים היו להם,

¹ אגב, דוקא בַּנְשׁ, שהוא „נוגע בדבר“, גילה הבנה אחרת לענין, והביע בכתב את יחסו החיובי לכך שהיהודים יוצאי צ'כיה יתנדבו לגדודים עבריים, „באשר הענין אשר למענו אנו נלחמים משותף הוא“.

פנראה, נימוקים מספיקים שלא לחפוץ בזה. ובהודמנויות שונות היו הנימוקים מזדקרים. במלחמה זו, להיפך מהמלחמה הקודמת, אין אנחנו נמנים עם קרובי־משפחה מכובדים שמבקשים את קרבתם. אותנו מבקשים שנתנהג בהצנע ולא נדחוק את עצמנו למקום־רואים.

היו בקרבנו אנשים שהבינו עוד בתחילת המלחמה כי כל עוד לא תתנדף לגמרי רוחה של מינכן, וכל עוד לא יהיה צורך בנו לא ישתפו אותנו, וכי הויתור על דמותנו היהודית והציִונית לא הוא שיִקרב את שיתופנו במלחמה. הללו הבינו כי המלחמה איננה לימים קצרים, ואפשר עוד תגיע לשערי הארץ, ואפשר — לאחר כמה מהלומות — עוד יקראו לנו, כמו שהננו, ליטול את חלקנו. ואין תועלת בזריקת הטלית ותפילין הימה.

בינתיים, כמובן, הלכו לאיבוד כל אותם היהודים הצעירים המפוזרים בהמוניהם בארצות אירופה, ובינתיים שבענו פה דחיות ועלבונות. ואפילו דבר פשוט כמו ניצול היכולת הטכנית והתעשייתית שלנו נדחה ונדחה. והנה נמצאו יהודים פיקחים שתלו את הדבר לא במדיניות של השלטונות, כי אם ב„דקדוקי־עניות“ של המדיניות הציִונית, שאיננה מעוררת אָמון אצל מפקדינו כאן. מובן מאליו, שדברי וייצמן בלונדון אינם מספיקים לעורר אָמון, אבל אם העסקנים כאן יבואו ויציעו את שירותנו „בכל התנאים ובכל הצורות“ אז יפירו וידעו עד היכן מגיעה מסירותנו. והחכמים שלנו אינם מעלים על הדעת כי „אי־האָמון“ אלינו יש לו נימוקים יותר עמוקים מאשר „התנאים“ הקפדניים של המדיניות הציִונית בלונדון ובירושלים. מה נעשה ויש אנגלים חשובים אשר בשבילם יהודי רוסי הוא בולשביק, ויהודי גרמני — סוכן היטלר, ויהודי איטלקי — שליחו של מוסוליני. עובדה מרה, שצריך לראותה פנים אל פנים. ויש גם חשבונות פוליטיים שהם חשובים אפילו מאָמון ואי־אָמון. ובגילויים עלובים של „וּרְנוֹפוֹדְנִיִּצְסְטִבוֹ“¹ ובחזרות תכופות על „הנזון תשועה“ אין משנים עובדות פוליטיות.

¹ [רגשי נתינות נאמנה]

ד

וכך פפו עלינו ויפוח על „יחידות מעורבות“. פאילו הערבים מילאו את ידינו לתבוע בשבילם את השותפות הזאת; פאילו האחראים לבטחון הארץ ביקשו זאת מידינו; פאילו לאחר כל נסיונותינו במשטרה המעורבת רשאים אנחנו לקחת על עצמנו אחריות ליצירה צבאית מעולה זו. הפל מתוך עודף ההתלהבות שתקף פתאום אנשים מִישראל; ואין אתה יודע התלהבות למה, אם התלהבות להגנת הארץ או התלהבות לגילוי רגשי נתינות נאמנה. ושמא חרדה ל„מה יאמרו השליטים?“

וסיסמת „יחידות מעורבות“, הנחפזת להשמיע קולה ללא ביקשוה, נשמעת בנשימה אחת עם „גדודים עבריים“, פאילו אין אלו אלא המשכן של אלו, והרי „יחידות מעורבות“ הן היפוכן הגמור של „גדודים עבריים“. הרי גדוד עברי אין פירושו כך וכך מגויסים בלבד, פי אם קורטוב של עצמאות עברית (ואם לא שלמה) בשדה-המלחמה, בדומה לקורטוב של עצמאות שכבשנו לנו בקצת שטחים אחרים של חיי היום, משהו של כוח יהודי מאורגן (ואם פי עומד לפקודת אחרים), שם ודגל וסמל, וקלסטר-פנים. מה יש מפל זה ב„יחידות מעורבות“? והלא בכגון אלה השתתפנו בכל ארץ ובכל צבא. וכי חסרי קרבנות יהודים במלחמה אנחנו או חסרי לוחמים יהודים?

יש, כמובן, גם צד אחר בגדוד עברי — הצד המעשי, התכליתי, שהוא ברגע זה עיקר לנו: הגנת הארץ והגנת ישובינו. אך מה יש לנו מזה ב„יחידה מעורבת“? הנצפה ממנה להגנה על ישובינו? הנבטח בה מפני צנחנים? הנישען עליה מפני „הטור החמישי“?

אכן, לא מצאו להם אנשים טובים הזדמנות טובה יותר להציע שותפות של שני העמים מאשר במקום ובענין ובמסיבות אשר חשד פלשהו, ואפילו אי-הבנה לשונית פלשהי, עלולים לקפח חיים, להרבות תסכוכח ולהמיט פורענות. ואימתי? בימים העשויים, יותר מפל זמן אחר, להביא גם את הממונים עלינו לידי הכרת ערכנו היחיד והמיוחד בשמירה על הארץ מפני אויב, בימים המקרבים אותנו לנטילת חלקנו בהגנת הארץ והישוב, „בכל הצורות ובכל התנאים“, אולם ללא התכחשות לעצמנו וללא שטוש דמותנו. כך רודסת אותנו התבוסנות עוד לפני בוא הפורענות עצמה.

טו

במה עוסק עתה הישוב, לב האומה?

בדיבורים על פינני, כאילו פיסת־אדמה זו יש בה לאן לפנות. ובאופן הטוב ביותר: בחפירת־מקלטים. מי שיש לו — חופר, מי שאין לו — מצפה לרחמים, מי שחס על כיסו — משתמט. ויש לקרוא עלינו: איש למקלטיך, ישראל!

איש לעורו. כי גם אותן הפינות המעטות בישוב, שאיננו רגילים לראותן כאזולות יד, נתונות עתה להגשת עזרה והסדרה בתוך תחומיהן, לקרובים להן, לפרוכים אחריהן.

מאנגליה משמיעים לנו נפלאות: שחטו לו ליצר־הרע המעמדי. הפל כפוף לצו העליון — הצלת המולדת! התאזרות והתנדבות, מאמצים יוצאים מן הכלל, חלוקת הנטל הכבד — בשה. ואין מסרב ואין רוטן. ואצלנו? קהות הנפש וסבוטז'ה מאורגנת על פני כל השטח. וכל הלאומי מחברו אף הסבוטז'ה שלו לאומית יותר.

אסיח לפניכם משהו מן המעיק על לבי לבלי נשוא. מאז מפיר אני את הישוב, למעלה משלוש עשרות שנים, על רגעי־העליה ושעות־השפל שלו, עוד לא ראיתיו ככה, מעורר חרדה ובושה, כאשר אני רואה אותו בימים אלה, כששוט ההשמד מונף על כולנו. בשנות המאורעות עמד הישוב במצב של התגברות פנימית. מסביב לעומדים על המשמר והמגינים בדרכים ומקימי חומה ומגדל התלקט הישוב, על שכבותיו הותיקות והחדשות. חדירת העבודה העברית לכל סדק, התנדבות בני העיר לעזרת הכפר ההספר ו"כופר הישוב" פיצירת־השעה — סימלו את הישגי אותם הימים, מבחינת ליכוד ממשי, לא מליצי, של האומה. אין אני מחפש מראות־נגעים, שנדאי לא חסרו אז כמו שאינם חסרים בכל הימים, ואין אני יוצא להתבונן אל מאחורי הקלעים. דיינו בכך שהסך־הכל החיובי גבר, שהגדור גבר על הפרוץ. היה בזה כדי להגביר בנו את האמון והכבוד לישוב. והנה „נסתיימו" המאורעות ובאה איוו התפרקות נפשית. נראה כאילו כיבוש־היצרים היה ענין קשה מדי בשביל רבים. ולפיכך פרצו בחוצות כל יצרי הנרגנות, ומחול־שדים השתולל בישוב אשר כמוהו לא ידענו. ובאורת־ההתפרקות לוקה לא רק מחוסר־העבודה ומחוסר־הפרנסה,

לוקה לא רק הילד העברי המזונח והמופקר במולדת, לא רק העולה החדש וכל חלש. באוירת ההתפרקות לוקה גם השורה. הלא אין מחסור ביהודים אשר כל הענין הזה הוא להם למשא (אם פי לא הם נושאים אותו). היפלא הדבר שמדי נראה או נדמה שהפורע מחזיר את הפגיון אל חגורתו, או מוכר לרשות את שברייזונו, מוכנים אצלנו לומר: ברוך שפטרנו מענשו של הלזה? היפלא שבמסיבות אלה נתרופפו אצלנו כמה דברים והחמצו כמה אפשרויות ובזבזו לריק פוחות? היפלא כי באוירה ציבורית גרויה ומגורה, — הדנה בדברים החיוניים ביותר, עניני חיים ומות, לא לגופם, כי אם מתוך חשבונות של „יחסי-פוחות“ ו„הבה נתחכמה“ ליחסי-פוחות — גם גידולה וצידודה ויכלתה הפנימית של השורה לוקים? ואם בימים „פתיקונם“ יש בזה כדי להדאיג — בימים אלה לא כל שכן. הלא השורה היא המצודה החיה של הישוב, ואי אפשר שיהיה לה כל תפקיד אחר אלא לשמש הזרוע הנאמנה והאמיצה של הישוב כנגד כל מתקיף ומתנקש. וכמה יש לשקוד ולשמור מכל משמר שההתרוצצות הפתולוגית בישוב לא תפגע בעצמאותה, באחדותה, ברוחה ובכושר-פעולתה של השורה, שלא תתן בתוכה מקום לשום מגמה של השתררות על הישוב, לשום נטיה של התנשאות לבוא במקום המוסדות המוסמכים הקובעים את מדיניותו. הלא השורה היא אחד הביטויים הממשיים של אחדותנו הלאומית, לא כמליצה רגשנית ולא כקרנים לנגח בהן את מישהו, אלא כאחדות-שלאמת, אחדות מול אויב, אחדות מול גורל. אין השורה רשאית לתבוע לעצמה שום סמכות לא לה, אך חובתה להגן על עצמה מפני כל מגמות של פירוק והחלשה, חובתה לתבוע לעצמה תנאי-קיום ותנאי-גידול שבהם תוכל למלא את שירותה לישוב ולעם.

טז

מה שהוחמץ — הוחמץ, אך עוד שמורות לנו שעות, חמורות וגם גדולות. אין לנו עסק בניחושים, אך אין צורך בניחושים כדי לראות שכל נסיון של פלישה מצד האויב עלול לגרור אחריו התפרצות פוחות אויבים מפנים הארץ ומסביבותיה הקרובות. ואם עוד דל פוחנו בפני אוירונים — גדול הוא בערך ויכול להיות חשוב ומכריע מול „טור החמישי“ הבא

מקרוֹב. יש להניח כי עם גבור הסכנה ישתנה גם היחס אלינו כְּאֵל כּוֹח־מַגֵּן, אך אם גם לא יאבו לגייס אותנו מול האויב מרחוק אין אנו צריכים לשום „גיוס“ כּדי שנעשה את שלנו פּנגד האויב מקרֹב. בידינו הוא. בבוא שעת מבוכה פּזאת תהא רשות התגובה, היוזמה, ההסתערות לַנו. בדרך הארוכה של התגוננות עברנו כמה שלבים, מן השמירה בכרם על אשפּוֹל־עַנְבִים עד הגנה על הישוב כּולוֹ. עתה נשקף לנו שלב חדש: התקפה על התוקף, גילוי הקנים של סוכני היטלר בארץ וביעורם. לאחר שנוכחנו מה כּוחו המשחית של „הטור החמישי“ בעולם — לא נקל בעינינו תפקיד זה. הוא איננו פּחות מתפקידה של כל חטיבה צבאית־לוחמת. והשאלה הדוחקת: היש לנו אנשים לכך, המתכוננים אנו לכך?

מאידך, בימים האחרונים התחילו מגיעות אלינו דרישות שנגייס יחידות־שירות יהודיות, בארץ ובקרבתה. דרישה זו אולי רומזת כי זו משהו. עדיין אין אלה גדודים עבריים. אך ההבדל בין אלה ובין מה שהוצע לנו קודם (יחידות־עזר לשירות במערב) ברור למדי. כאן — חוליות בשר־רת־המגן שלנו.

החזית שלנו, של ארץ־ישראל העברית, במלחמה זאת כּפולה היא: א. הארץ גופה, ב. אָזוֹר הים התיכון. לא בידינו לצמצם את החזית ולהתרכז באחת — האויב הוא שְׁקוֹבֵע את אורך החזית. ומי שהודף היום אִוִּירוֹן ממצרים, או מי שיהדוף מחר פּוֹלש מסוריה — הרי הוא מגין במישרים על הארץ. ודאי יש הבדל ניכר בין הרגשתו של היהודי היוצא לחזית רחבה יותר לבין הרגשתו של האנגלי היוצא להילחם מתחומי האי שלו. הלה בטוח שהאי שלו לא ישאר בלי הגנה מספקת. היהודי המגין על סביבות הארץ אין לְבוֹ שְׁקט לְמָה שמתרחש בארץ. ואפילו כּשהוא מגין בתחומי הארץ יתכן שלבו לא יהיה שקט על הגנת הישוב. כי עדיין לא הגענו אפילו לידי זהות הגנת הארץ והגנת כל נקודות הישוב. והגנת הארץ עדיין אינה מוציאה את צורך ההגנה על כל נקודה ונקודה בישוב, שאפשר אין לה שומר מבלעדינו. אך כּזה הוא גורלנו. ולפיכך רואים אנו את הגנתנו כּשרשרת מורכבת מחוליות שונות, ועלינו הדאגה ששום חוליה לא תנותק ולא תיחלש. יש נוטים לחלק ולמייין את היחידות השונות לפי „חשיבותן“ ולקבוע מראש איזו מהן עדיפה. מה נתחכם הרבה? עדיין אין אנו יודעים מה גורל

למי נועד. די לנו שזוהי חוליה. אַל נשפח: פאן ריפוז יהודי, אימונים צבאיים, ציוד (ואם איננו מלא הוא יכול להיות מלא מחר), גישה לעורקים החיוניים ביותר של הצבא (תחבורה ותעופה), קשרים עם מחנה לוחם בקרבנו — מי יאמר מה יהיה המכריע ברגע המכריע.

ערכן של החטיבות הללו יהיה לא רק בתואר שהן נושאות. פי אם גם במה שאנחנו נשקיע בתוכן. לפיכך אַל נהסס לתת להן ממיטב אנשינו מן המשקים, מבעלי היכולת. צריך שכל יחידה יהודית תקח את המפסידים מן האימון ותתן את המפסידים של יכלתה.

יז

בתולדות מלחמות היהודים חוזר כפעם בפעם, מימי גדעון ויהודה המכבי, החזיון: מעטים פנגד רבים. אפשר זהו מה שמחפה לנו גם בימים הקרובים. אַל נבייש את גורלנו.

יש רצון עז להאמין כי עמידת־המגן של שארית ישראל על אדמתו נתונה בידיים נאמנות, אשר לא תרפינה ולא תכזבנה ביום מבחן.

סיון ת"ש.

לאחר התנועה הקיבוצית

מ ו ל ק י ר

(ב.יום הפעילים" של הקיבוץ המאוחד. יגור 29.4.39)

רציתי ורוצה אני להביא את החברים לידי פעולה שנראית לי רצויה וחיונית ביותר, וכשאומרים לי שדברי לא זו בלבד שהם מחטיאים את המטרה, אלא אף דוחים אותה — הריני חייב לתשב את דרכי: אם להוסיף לדבר או לשוב ולשתוק. ואמנם חפצתי לבוא לידי הסכם עם מזכירות הקיבוץ: שאני אשתוק והם יעשו את האיחוד. אלא שלצערי נוכחתי, פי גם שתיקתי אינה מועילה.

יותר משאני מהסס בדבר התועלת שבדיבור, הריני מתקשה בשאלה אישית: מה רשותי אני לדבר ביניכם? הן לא מקרה הוא שכמה פעמים חוזרים ופוטרים את ענין האיחוד פסחורת-חוק. חוזרים וקובלים: מן החוץ הוטל על הקיבוץ פגע הבירור הזה. אחרי פכלות הפל הריני אדם חיצוני. הלא כן? עד היום לא רכשתי לי פאספורט של גוש קיבוצי. ואף איני מוכן לקנות לי את זכות הדיבור במחיר זה. לגבי פל זרם קיבוצי הנני בן-בלי-בית. אין מזכירים זאת פל עוד אין צורך בכך, אך פכמתגלה הצורך — נזכרים. הזכות שלי תלויה בחסד, ברצונם הטוב של השומעים. אפשר גם לערער עליה. אדם פנימי, גם פשאין דעת השומע נוחה מדבריו, הרי הוא בכל זאת שותף למפעל, אזרח באותה צורת-חיים, והוא יכול לתבוע את זכותו, ולא תמיד יקל לפסול את עצם זכותו להשמיע דעות בלתי-רצויות. אך אורת, המתערב ומחיה דעה ותובע, דעותיו אינן רצויות — ידו על התחתונה מלכתחילה. אפשר לשאול: מה פננותיו? אפשר „להסביר" את פננותיו או להכריז שיש להן „הסברה". קלטתי פאן בויכוח: אחד ראה צורך להקדים שאיננו רוצה להיפנס בניתוח „הננימיקים

הפועלים אצל הדברים הרוצים באיחוד", ואחד אמר: "האיחוד דרוש להם", כלומר: לו עצמו אין איחוד דרוש כלל וכלל, זהו אינטרס "שלהם". והריני שואל את עצמי: האם רשאי אני להפריע מנוחתם של אנשים, לגרום צער לחברים ולידידים, ובפרט בשעה שמכל מה שקלטתי כאן נמצא אני למד שהמטרה רחוקה ממני ושדברי אינם מועילים?

ואודה, הייתי בוחר לפרוש בשתיקה, אילמלא הרגשת חובה. חובה של אדם שאיננו יכול לפטור עצמו מהרגשת-שותפות ואחריות הדדית, חובה של אדם המאמין למראה עיניו כי ספנה קרבה ואיננו רשאי להימנע מאזהרה, בין שישמענו לו בין שיתמלאו עליו חימה. יתכן כי עצם דבר האזהרה פוגע, יתכן כי הוא מכאיב לרע ולידיד. אך אדם שראה בחייו ספנות, וראה גם אצל טובים ונבונים ענרון לספנות, וראה גם בענשו של ענרון — אינו בן-חרין לראות ולשתוק.

ובטרם אומר דברי בענין הנדון, אומר משהו בענין יחסים ציבוריים כלליים, כפי שנתגלו כאן לפני שמעתי דברים אשר הכאיבו לי מאד מאד והחרשתי, אך לא יכולתי לשאת עוד בעלבונה של מפלגתנו ושיסעתי: "אם כזאת היא דמות המפלגה — למה היא לך?" אפשר יודעים אתם שאין לי יד במנגנון המפלגה, ואין לי שום השפעה אחרת על הנהגתה מאשר השמעת-דעה. אין אני סניגור לה, ואדרבא, אינני גורע ממנה ביקורת, לעתים ביקורת קשה מאד. אך אופן הדיבור הזה על המפלגה, והצורך הנפשי הזה לדבר בה ככה, מעורר מחשבות נוגות. הנה שמעתי אומרים: מדברים על פגימות בעיני בטחון — ועונים לך באיחוד התנועה הקיבוצית; דנים על המצב במועצת פועלי תל-אביב — ושוב איחוד התנועה הקיבוצית. יש לך קריקטורה גדולה מזו? כזאת היא המפלגה ואלה הם אנשיה, אשר מחר יופיעו פשליחיכם על בימות ההסתדרות והישוב והאומה: חולי-איבה, אשר תחת להסיר את הקורה שבין עיניהם הם גוררים בכל מקום, לענין ושלא לענין, את הקיבוץ לזירה, לעשות בו נקמות! אולם במקרה זה יכול אני להעיד משהו. אף אני הייתי שותף בכמה וכמה התייעצויות בענינים אלה, ונפגש עם האנשים העושים במלאכה ושומע הלונות וביקורת והצעות לתיקון — ולא שמעתי מעולם בשום מקרה שהוא שיתלו את הקולר בפילוגי התנועה הקיבוצית. וכן טיפלתי הרבה בנסיון

לתקן את המצב במועצת פועלי תל-אביב (לצערי, בלי הצלחה). אך בכל השיחות המרובות, בציבור וגם ביחידות, לא נודמן לי אפילו מקרה אחד, שעל הטענות והתביעות השונות יענה מי שהוא: „איחוד התנועה הקיבוצית“.

והנה שמעתי כאן מימרה כזאת: בכל מפלגת פועלים בעולם מוצגת הקומונה כאידיאל, והמפלגה הסוציאליסטית היחידה בעולם שבה אסור לחנך לקומונה היא מפלגת פועלי ארץ-ישראל! כך מתארים כאן את מפלגתנו, שפידוע, היא מפגרת כל כך אחרי מפלגת-הפועלים שבעולם, האמיצות והמגשימות. וזהו הפירוש הניתן להחלטת המפלגה הדורשת שמחנכי הנוער, אף על פי שהם בחייהם קשורים ודבוקים במפעל התישבותי מסוים, ידעו לנהוג כבוד בשאר מפעלי ההתישבות החלוצית ולא יהיו מנשאים ומרוממים את הצורה האחת על חשבון חברתה. ואני הייתי סבור פי סוציאליסטים-משפילים בימינו היודעים משהו על תנועות הפועלים בעולם לא רק מקונטרס-תעמולה נרדיים, כי אם מתוך התבוננות בחיים כמות שהם, לא תהא בעיניהם מפלגתנו עלובה כל כך לעומת האחרות. ואני הייתי סבור פי חברינו אין להם צורך בהסברה יתירה, מדוע אותן המפלגות אשר כל ענין הקומונה הוא בשבילן מזמורי שיר לעתיד לבוא יכולות להרשות לעצמן על נקלה לרומם ולנשא ולפאר צורת-משק מסוימת בלי שהדבר יפגע בחייהם אפילו כמלוא נימה, ומדוע אותה מפלגת-הפועלים היחידה בעולם העומדת בהגשמה ממש של מפעלי-חיים סוציאליסטיים והיא נוכחת מתוך יצירתה ומתוך מאמצי חבריה וחיפושיהם פי אין היצירה הסוציאליסטית ניתנת להתקפל בצורה אחת ובדרך אחת, אותה מפלגה אינה יכולה ליהנות מן הנוח שבפיטום תינוקות לפי שיגרה גזורה אחת לעולמים והיא חייבת לראות את חלוציה ואת מאמצי היצירה שלהם פשויר זכויות. האם לא טבעי הדבר שמפלגה כזאת, אשר כל ויכוח בקרבה בין צורה אחת לחברתה איננו ויכוח מופשט, שמפלגה כזאת תבקש ככל אשר תוכל למנוע התרוצצות בין נושאי הצורות השונות, שהיא תחנך את חבריה לבל „ירגזו בדרך“ וגם בויכוח חברים ובהטפה ובבירור-ענינים תשקוד על סגנון שיהיה משוחרר מ„עודף של פתוס“ המצוי אצלנו לעתים תכופות, בהגדרתו הצודקת של טבנקין.

אפשר שגם זוהי שיטה חינוכית: להציג את המפלגה כקריקטורה. ואחר כך להסביר שעלינו להיות חברים למפלגה זו, מפני „שאי אפשר ללכת למנזר“. אין לי אלא להביע את פליאתי, שחברים אשר אין להם בחיי יום יום צינורות אחרים לקבל אינפורמציה והערכה על המפלגה ופעולותיה ולבטיה, שומרים על נאמנותם למפלגה.

וזה לעומת זה: נודמן הנה בן־ציון, אדם אשר איננו נמנה על הביורוקרטיה המפלגתית, והוא גם איש־שיתוף ואיש־תביעה. ומפיו שמענו דברים נרגשים מלאי־כבוד למועצת המפלגה האחרונה. הוא ראה בה ביטוי חשוב למפנה במדיניותנו נוכח הגזירות, התעוררות למלוה לאומי, להסדר כלפני בישוב. יכולתי להוסיף, גם יום־חיפה, יום המלחמה על העליה, ינק מאותה מועצה. אותו חבר הקיבוץ שהוא גם חבר מרכז המפלגה, שאמר כאן כי קשה לו למסור דין־וחשבון מעניני המפלגה, לא מצא, כנראה, ענין בכל הדברים האלה, ולא בהם, כנראה, הוא רואה את עניני המפלגה. ודאי יתרעמו עלי אם אומר, כי שיטת־אינפורמציה והערכה זו שנתקלתי בה כאן מזכירה לי תמונות מן השנים הראשונות של העליה השלישית, תמונות שאין אנו אהבים להזכיר אותן. אותם החברים שבאו אז מרוסיה, מתוך מלחמת־האזרחים, נסערים ודבוקים ביניהם לבין עצמם, היו סוללים כבישים, חופרים תעלות, עובדים ב„גדוד המצרי“, מקימים את תל־יוסף ועין־חרוד, מתרוננים ומסתערים. בקיצור, ראשונים בחזית החלוצית. אלא שדרך התמצאותם בעניני הארץ וההסתדרות היה בה משהו שלא פרגיל אצל קודמיהם. עיקר יניקתם החברתית היה לא על ידי מגע נתר עם חברים אחרים, עם מוסדות ומפעלים וציבורים, כי אם מתוך האינפורמציה וההדרכה של „גובר הפלוגה“ או ה„מזפירות“ שעליהם הוטלו הקשרים עם „העולם החיצוני“. גובר שהיו לו דין ודברים בעניני תקציב עם המרכז החקלאי או בעניני קבלת־עבודה עם „סולל־בונה“ וכיו, והללו לא הניחו את דעתו, היה חוזר אל פלוגתו ומוסר דין־וחשבון, ומיד היה כל עולם ההסתדרות ו„אחדות־העבודה“ מואר באור ההתנגשות, ומאות חברים היו יודעים אל נכון, ללא כל הרהור־ספק, מי הוא האויב, ומה דרכם של המוסדות, ועד כמה עינם רעה ברעיונות השיתוף והשויון, ומה טיבם של אותם תקיפים ופוליטיקאים השולטים בהסתדרות, העומדים לשטן, אשר

אין להניח בשום אופן פי הם צודקים, ואין גם להניח פי הם שוגגים לתומם, אלא הם בחזקת מועדים להזיק. מאז ועד היום נשתנו הרבה דברים בחיינו. הננו מושרשים יותר, מבוגרים יותר, בעלי נסיון יותר, מחוסנים יותר, אולם קו אחד עודנו קיים: מבחינת האור־נטציה התנועתית נתון חבר הגוש ההתישבותי בתנאים אחרים מחבר־ההסתדרות סתם. הוא איננו מופקר לכל הרוחות כחבר־סתם, איננו עוזב לנפשו כרבבות פועלים בארץ. אולם גם אין לו כל אותם הצינורות, הציבוריים והאישיים, אשר דרכם עובר מגע החבר עם ההסתדרות, אם לטובה ואם לרעה. חבר־סתם עתים הוא נכּוה ממגעו עם הציבוריות שלנו, עתים הוא מְדבק בה באהבה ובהערצה. אך גם בהיותו אוהב וכואב, רוטן ומעריך, הרי הוא חוזה את הדברים מבשרו, מנסינו האישי, המוטעה או המוצדק. חבר־קיבוץ רק לעתים רחוקות יש לו ההזדמנות למגע אישי כזה עם הציבור, עם המוסדות, עם עובדיהם. ברובו הוא חי מפי שליחו, החוזר מן העיר, מועידה, ממועצה, מבירור, מסכּוּך. דמות ההסתדרות החיה, על גדולתה ועל ליקוייה, נשקפת לו בשפּוֹרַת שליחו הקבוע. ובתוצאות הרוחניות והציבוריות אנו נתקלים כפעם בפעם.

אין אני יודע תרופה לכך, ואין אני מאמין בשום תרופה אשר לא תבוא ממעמקי חיי הקיבוץ. אך כואב אני את המחיצה הזאת, אשר לא פחות משהיא מזיקה להסתדרות ולעובדיה היא גורעת מעולמו הרוחני והציבורי של איש־הקיבוץ.

בנארי הוזהיר, בצדק, מבירור פולמוסי. לא לי לחוות דעה עד כמה הועילה אזרתו, אך אני מקבל אותה כעצה טובה. איני נמנע מפולמוס כשאני רואה צורך להוקיע מה שטעון הוקעה בחיינו. אך משהפתי עד כמה חולים אנחנו, עד כמה חולה תנועתנו, עד כמה חולה עמנו, הריני מרגיל עצמי להבילה. תחנונים אדבר, אולי תשמעו לי. אולי תבינו פי לא אויב מדבר אליכם. אולי תמצאו פי יקוד־האיחוד איננו טירוף.

פרגיל דובר פה על האיחוד כענין שבא ממחנה־אויב. ואין שיחה על האיחוד בלי שידובר גם על החטא שחטאתי ב„ערעורים“. אך אם חטא המציע אל יאשם האיחוד. יודע אני שאנשים טובים ויקרים לי נפגעו מאד מדברי הביקורת שלי, וצר לי על זאת. אך אין לי התנצלות אלא זו:

אני מאמין במה שאמרת. ולואי שיבואו ימים שאוכל בלב שלם לחזור מערעורי.

על חטא אחד שאחרים לא מנו בי עלי להודות הפעם: בדברי ההסברה שלי לא הקלתי עליכם את דבר האיחוד. בחרתי בהוכחות מביקורת הפירוד ולא מגילוי האפשרויות העצומות למפעל הקיבוצי הגנוזות באיחוד, ועל ידי כך נתתי מקום להסברה, שלא מתוך צרכיו העצמיים של המפעל הקיבוצי נובע רעיון האיחוד, פי אם מתוך „חשבונות צדדיים“.

ואמנם, עניינה הפלליים של תנועת הפועלים — ההסתדרות המפלגה — אינם בשבילי דברים צדדיים והחרדה לבית העבודה הפללי שבנינו פולגו היא חרדת-אמת. אך לא בזה מקורו של האיחוד הקיבוצי. אולי תאמינו לי שלא אויב ומתגרה מדבר אליכם: לא מיובל דגניה מתחיל בשבילי ענין האיחוד. הגיתי בזה הרבה שנים, כמעט מן הימים הראשונים. קובץ „הקבוצה“ לפני 15 שנים היה מכוון לכך. מאמין אני בתום-לבב שהמפעל הקיבוצי פש לעצמו, פדי שלא יצטמק, פדי שיפתח את כל האפשרויות העצומות השמורות לו, צריך לרוב-עם, צריך להתחברות כל הפלגים לנחל שוטף. אל תקפא שום התחלה קיבוצית בבדידות, בדלות. הרבה הושג עד פה על ידי האיחודים החלקיים הגושיים. האם אין אנו רשאים, בכל הצניעות והזהירות, לקוות עוד ועוד מאיחוד האיחודים?

אין מדרכי להבטיח גדולות לעתיד לבוא. גם לא הבטחתי בשעת יסוד „אחדות-העבודה“, והיא נתנה יותר ממה שאפשר היה להבטיח. גם ההסתדרות נתנה יותר ממה שהבטחנו. ואף המפעל הקיבוצי יכול להיות יותר ממה שהוא היום, בעל היקף יותר, בעל יכולת משקית יותר, בעל משקל ציבורי יותר, בעל השפעה גדולה יותר על חיי ההסתדרות והישוב.

דברים אלה, לכאורה, הם מההנחות הראשונות של הקיבוץ המאוחד. השאלה היא אם עניניו האמיתיים של המפעל הקיבוצי מחייבים איחוד מקיף וכולל, למרות הטיפוסים השונים? השאלה היא: היכן צפויים רנחים יותר גדולים לעצם המפעל הקיבוצי? בן-ציון אמר כאן: „האם האיחוד הוא איחוד מצעים? הלא זה איחוד מפעלים! איחוד מפעלים מוליד פוח, איחוד מפעלים יוצר אַנרגיה חדשה. האומנם אין לחשוב שרצון היצירה והמרץ החלוצי וכוח הפיבוש והיצירה והשאיפות הסוציאליסטיות,

הגנוזים בגוש קיבוצי שני עם תנועת־הנוער אשר אתו — האומנם כל זה איננו שקול נגד משהו שישנו בארגון מיוחד?

ואני אוסיף: פשם שהקיבוץ המאוחד גילה אפשרויות שלא היו לקבוצות הנפרדות, כך גם אותו קיבוץ מאוחד שיקום מתוך איחוד הקיבוץ והחבר שמורות לו אפשרויות שלא נגלו לקודמיו. סוף סוף לא מה שכתוב במצע הוא העיקר, כי אם פוח־העשיה של בעלי המצע. ותסלחו לי אם אעזו ואשאל: סעיף חשוב זה „מלאכה וחרושת” שבתקנות הקיבוץ המאוחד — האם באמת כל כך גדול ההבדל בין אלה שיש להם הסעיף הפתוח ובין אלה שאין להם? האומנם הצלחנו בכוח הסעיף הזה ליצור חרושת קיבוצית בהתאם לשאיפותינו? או ענין „גדול וגדל”: לפני פעשרים שנה העלה לביא את רעיון הקבוצה הגדולה. ובכנרת של א.ז. עם הפלחה החרבה שלה, בהשקאה של עשרות דונמים, בחוסר כל תעשיה וריחוק מן העיר ובתנאים הכלליים של אז, קמה קבוצה בת ששים. עתה, אחרי עשרים שנה אלה, יושבים אנו במפעל הגדול ביותר של הקיבוץ, המפעל הממוזג משני גופים, בקרבת עיר־התעשיה הגדולה ביותר בארץ, על שטח קרקעי גדול ובמשק חקלאי מפותח, עם תנאי תחבורה מצוינים, בעזרה ובדרבון של קיבוץ גדול ורב־כוח, מדריך ומותח, והוא מכיל 600 חבר. הכל יודעים כמה מאמצים הושקעו פאן כדי להגיע לכך. שום אדם לא יזלזל במה שהושג ביגור, אך מבחינת האידיאולוגיה, הדוגלת במשק גדול וחברה גדולה, הלא יותר לשאל: הזאת היא ההתקדמות המפסימלית לקראת משק גדול וחברה גדולה בתנאים שהם מיוחדים במינם בארצנו, שלא נזדמנו עדיין לשום מפעל קבוצתי אחר? והאם בשם ההפרש בין הגידול הזה לבין הגידול של משקים קבוצתיים אחרים אפשר לטעון פי באיחוד צפונה הסכנה שתמנע את הגידול והצמיחה?

ומנין לכם סברה זו, ועוד בבטחון כזה, כי הרחבת המסגרת מחייבת „נחשלות”, מסכנת את הקצב, את המרץ של המפעל, מחלישה את ההתאמצות, את המתיחות? לא אקבל על עצמי להעריך אישים ומקומות ולשקול את מידת חלוציותם ומאמציהם. יודע אני שיש גילויים חלוציים מפסימליים בפניות שונות, ויש שהזרקור מאיר רק פינה אחת. היום עומדת חניתה במרום המתיחות החלוצית, למחר מפנים את האור ממנה. אמרו

פאן אנשי „רביבים“, שלהם „אין ים ואין הרים“. זה ניתן להיאמר לא רק עליהם, כי אם על רבים הצועדים באמונה בתלם החלוצי.

אין החלוציות נקבעת על פי גושפנקה בתיזמה. בצדק אמרה בת-שבע שפפר-החורש בתנאיו הוא אינו נופל במאמץ חלוצי מיגור. יכול אני למנות כמה וכמה גילויים חלוציים צילאיים, אישיים וקבוצתיים, במסגרת זאת או אחרת. יכולתי להוסיף ולומר, שאף על פי שעקרון החרושת הוא עקרונו של הקיבוץ המאוחד, הרי ש„השומר הצעיר“ הוא שזכה להקים את מפעל-התעשייה הקיבוצי הגדול ביותר לפי שעה, „נעמן“; אף על פי שבשום גוש קיבוצי לא הודגש כל כך ענין האינטנסיפיקציה החקלאית כמו בקיבוץ המאוחד — הרי ענין הבננות במשקי עמק הירדן או התמרים בכנרת ודאי אינו נופל מפל מאמץ חלוצי-חקלאי; אף על פי שהקיבוץ המאוחד היה הראשון שדגל ברעיון השיתוף והאחריות ההדדית של המשקים הנכנסים לתוכו, הרי מתן האדמה של משקי עמק הירדן, הנמנים על גושים שונים, לשם יסוד „אפיקים“ — הוא מעשה רב של שיתוף ואחריות בין-קבוצתית שלא ידענו דוגמתו. וגם בענין קליטת עליה זכינו לחידושים לא שיערנום: עליית-הנוער (שמבחינה איכותית היא ודאי צורת-הקליטה המעולה ביותר) עשתה את כל משקינו לקולטי-עליה יותר ממה שהיו. גם פאן ודאי יש זכות-ראשונים, אך לא שמענו שקיימים הבדלים בגישה לדבר.

על פני כל תנועתנו פוזרים ניצוצות ניצוצות חלוציים. ויש שהם דועכים בבדידות, בזעירות, בחולשה, בחוסר-עידוד. וכי לא מן הראוי ללכוד את הניצוצות ללהבה? אך יש חושבים פי אורו של פלוני פהה יותר ולפיכך לא פדאי לאחד את כל הניצוצות ללהב אחד.

קשה לי להבין זאת, פשם שקשה לי להבין חברים המאמינים אמונת-אומן במפעל הקיבוצי, בהכרח הפנימי שלו לגדול ולהתרחב ולהסתער לקראת פייבוישים חדשים, והם סבורים פי הצטרפות עוד עשרות משקים ואלפי חברים ונוער עתידה לגרוע את רצון הגידול וההסתערות הפייבוש, לצמצם אותו עד כדי יאוש.

וכן מתקשה אני להבין את האמרה: „שאם לא תהיה מרות, אזי כל מקום ידאג לעצמו וישמור על עניו, ולא ירצה לגדול“. נניח לפי שעה

לשאלת המרות ולפירושה המדויק. אך מפלל האמור אתה שומע כי המשק פשהוא לעצמו — מתוך דאגה לעצמו ושמירה על עניניו — אין לו צורך בגידול. והרי הדברים נאמרים מפי אדם אשר לבו שלם עם המשק הגדול. האם אין להסיק מפאן שגידול המשק זהו מין „עשיית־שובה“, מין סגפנות שאדם מטיל על עצמו, ובדרך הטבע אין שום אדם משתוקק לכך? ואני הייתי סבור, אולי מפני שאני אדם חיצוני, כי הצורך בחברה בלתי־מצומצמת, רבת־האפשרויות, הוא צורך הרבים, ורבים בוחרים ויבחרו בכך מרצון, גם מבלי שמלמעלה יכו על ראשם ויאמרו: גדל. נימוקים כנגד האיחוד ממין זה מזכירים לי אותה תפיסה של יהודים יראי־שמים הסבורים כי גדול שכרו של אדם פשהוא עושה מצנה לא מאהבה אלא מיראה, לא משום שהמצנה ממלאה לבו שמחה, כאילו אין זו מצנה כל עוד אדם מתענג על עשייתה, אלא אך ורק פשהוא מתענה על ידה. אך מדוע יחשבו אנשי־קומנה, השמחים בחלקם, הגאים בחלוציותם, הנושמים אויר־העפלה, הששים להסתערות — מדוע יחשבו הם כי גידול המשק והחברה הוא למורת רוחו של חבר הקיבוץ, עול שימהר לפרוק מעליו ככל שחלש הלחץ מלמעלה?

ולעצם ענין המרות. מן הויכוחים למדתי כי מי שמבקש איחוד חזקה עליו שהוא מזולזל בערך המרות בחיי החברה, שלדעתו אין היצירה הציבורית טעונה לא כלים ולא מסגרת ארגונית ואף לא מילוי־התחייבויות טבושאיה מטילים על עצמם. המושג איחוד גובל כאן, כנראה, עם פריקת עול, עם „חיים נוחים“. עם „איש הישר בעיניו יעשה“. נמצא אמנם מישוהו שהזכיר את ענין „ניר“ והויכוח שהיה לי, המאחד, עם החוששים למרותה של ההסתדרות חפללית. האם צריך אני ללמד זכות על עצמי, שכל ימי בארץ נלחמתי נגד משטר של הפקר, בעד חיים שיש בהם חוק וחובה וקבלת־עול־מצוות ואחריות וסמכות? פלום יכול לקום איזה מפעל ציבורי בלי מרות חברתית־פנימית? אנו, הנלחמים לחברה מתוקנת, לגאולה מן ההפקר ומעריצות שבהפקר, אל נתן לסלף את המושג מרות, אל נחליף מרות בהתעמרות. אני רוצה ורוצה במרות הכלל, אך אינני רוצה בשום התעמרות, אפילו של הכלל. מדוע אני רואה צורך לומר זאת? מפני שכל תקופה סובלת ממגפות שלה. ובימינו, כשמושגים אנשיים נעשו כל

כך בלתי-יציבים, בזמן שכל כך קל לקפוץ מסוציאליזם לפאשיזם, מחופש מחלט לשלילת כל חופש, מאינדיבידואליזם קיצוני לאבדן כל ערך אדם, בימים שהמונים משתעבדים מאונס וגם מרצון — בימים אלה חייבים פולנו לחסן את נפשנו מפני חידקי התקופה, ולא יגונה הדבר אם נחנך את עצמנו לדעת ולזכור כי מרות בחברתנו פירושה: מפסימום של יצירה, אך גם מפסימום של זכויות-אדם, אחריות לכלל ואחריות לפרט.

אל נטיל פחדים על עצמנו במלה מרות. האם נאמר כי מרות פירושה: מלוא השלטון למזכירות? לא. המזכירות אינה אלא המוציאה לפועל. ולמה לנו המרות? כדי ליצור מאנשי ההתישבות, מהעולים והנוער, מחנה-אדם כזה אשר יתן לקיבוץ, לתנועה פולה, לעם, את המפסימום שבכוחו לתת. לשם כך אנו צריכים פלים מלכדים ומגייסים. והכלים שלנו: ההסתדרות, המפלגה, הקיבוץ. כל אחד בתחומי פעולתו, סמכותו ומרותו.

בשביל קיום פלים כאלה בעלי סמכות ומרות חייב כל אחד לנטות שכם. אך האם נהפוך כל שאלה פנימית בבנין החברה לענין המפלג את כלל התנועה הקיבוצית? ושמה נסתפק בזה שנדע כי כל חבר בתנועה הקיבוצית וכל יחידה משקית עומדים לשירות כלל-התנועה, והם מקבלים על עצמם חובות ומצוות של פיבושים חדשים, של עזרה לעליה, של התגוננות, של מתן עזרה לישובים צעירים, של היענות לתביעות ההסתדרות והמפלגה? אם אלה לנו — אל נפלג את התנועה בגלל דברים שאינם יסודי היסודות.

המשק הגדול והחברה הגדולה חשיבותם מרובה. המעלות שבהם כבר הוכיחו את עצמן, ועוד יוכיחו את עצמן לכשנשפיל יותר בבנין החברה הגדולה, כשנלמד יותר מנסיוננו. אך האם בבואנו לאחד משקים לגוש ארצי נאחד אותם לפי גודל המשק או לפי קצב הגידול? האם הקיבוץ המאוחד מורכב פולו מיגורים?

מי שמעמיד את כל האיחוד על קצב גידול שוה, ורואה בשוני של הקצב יסוד מספיק לקיום מסגרות נפרדות, הוא יהיה מוכרח להפיר שגידול כל קיבוץ ארצי, עם ריבוי אוכלוסיו וריבוי טיפוסיו ופשקיו, נושא בקרב

את מנמת הפילוג. האם כל כך קל לקיים את אחדות המסגרת הארצית? כבר נאמר, המרות לבדה אינה מקיימת את האחדות; דרושה איפוא מדיניות מעשית כזאת שתקיים את האיחוד, דרושה שיטת-חינוך כזאת. אם אין לו לרעיון האיחוד חשיבות עקרונית — מדוע לא יתפלג קיבוץ גדול לפלגים שונים לפי בנייהגונים אשר יציצו בקרבו?

פשט מנהג: כמעט כל מי שמדבר נגד האיחוד, ובפרט מי שבא לומר משהו (בלתי מחייב) בזכותו, מקדים ומסתייג מאלה „הרואים באיחוד חזות זוכל“, ומוזהיר ומודיע שאין האיחוד נותן פתרון לכל השאלות. מפאן אתה למד על קטנות-המוחין של אותם העלובים המבקשים באיחוד לא פחות מאשר „פתרון לכל השאלות“. רכשתי לי קצת בקיאות בספרות-האיחוד, ולא מצאתי שום מראה-מקום שבו יוצג האיחוד כקמיע, כתרופה אוניברסלית. ומדוע צריך דוקא האיחוד לתת „פתרון לכל השאלות“? כשהלכנו לפתח-תקוה לעבוד בפרדסים, פלוס היינו צריכים להוכיח פי עבודת המעדר יש בה פתרון לכל השאלות? דיינו שהיתה שלב לפתרון. לא, האיחוד לא יפתור „הכל“. גם המהפכה הסוציאלית עוד תשאיר משהו אשר לא תפתור. דיינו שהאיחוד יהיה שלב לפתרון.

ולא בלבד שאיני מציע „פתרון לכל השאלות“, אני גם איני דוחה פתרון חלקי לשאלה אחת, אם יש בו ממש באותו פתרון. מעולם לא זילזלתי באיחודים החלקיים שמבצע אצלנו כל גוש. פי לא נכון הדבר שרק הקיבוץ המאוחד יכול להתברך בצירוף-גופים. חבר הקבוצות צירף אליו את גורדוניה, קבוצות של נוער ציוני, ועשה איחוד עם המכבי הצעיר; „השומר הצעיר“ צירף אליו בשעתו קיבוצים חלוציים מגליציה, ולפני זמן מה את „ורקלויטה“. ולא הייתי מזלזל גם ב„ברית התנועה הקיבוצית“ אילו היתה בת-קיימא.

אך חייה של ה„ברית“ היו קצרים. ושאלה היא מדוע בטלה? מדוע אי אפשר היה לה שתתקיים ברית אידיאלית כזאת, שהכל הסכימו לכאורה שלא תחול עליה הכרעה ברוב ולא ספנת מרות ושלא יעשה בה שום דבר שלא על דרך ההסכם הפללי. ואפשר אין זה מקרה, ואין זה מפני עין הרע

של המאחדים או תשישות־כוח של חסידי „הברית“. אפשר בא הדבר מפני שאיחוד איננו ענין של מסגרת. איחוד זהו דבר שבנשמה ואם אתה מאחד את הגופים ואינך מאחד את הנשמות — אין אתה מביא לעולם אלא גולם שאין בו רוח חיים.

בקיבוץ המאוחד מרבים להדגיש את הרצון לאיחוד עם „השומר הצעיר“, הפננה לאיחוד פוליטי עם „השומר הצעיר“. ואף על פי שיש מנמקים את צורך האיחוד הזה בנימוקים של „שמאל“ ו„ימין“, מיונים שהם בעיני חסרי כל שחר (פועל ערבי קבוע מהו: שמאל או ימין? „מדינה דו־לאומית“ מהי: שמאל או ימין? „נייטרליות של ארץ־ישראל במקרה של מלחמה עם היטלר“ מהי: שמאל או ימין?), הריני אומר לכם שאני שואף לאיחוד פוליטי עם „השומר הצעיר“ לא פחות מפל אדם אחר בקרבנו. חילוקי־הדעות שיש לנו, לכולנו, עם „השומר הצעיר“ אינם שקולים נגד האחדות, שהיא מן הגורמים המכריעים בגורלו של כל מעמד־פועלים בעמו ובעולם. ואת חוסר האיחוד בינינו לבין „השומר הצעיר“ אני חי כפצע עמוק בלב תנועתנו. אני מאמין כי גם האיחוד הזה בוא יבוא, ואיני יודע אם יקרב או ירחק, אך ברי לי כי לא יבוא בטרם יקום האיחוד במפלגה, בין הקיבוץ המאוחד וחבר הקבוצות; מי יודע איזו קטסטרופה צריכה עוד להתחולל בישראל כדי שיבוא האיחוד בין „השומר הצעיר“ ומפלגת פועלי ארץ־ישראל, אך איחוד קיבוצי זה שאתם דוחים אותו בכל פוחכם — הוא יהיה שלב ראשון לו.

בירור שאלת האיחוד, במלוא תכנה, יכול להיות בשביל הקיבוץ ובשביל התנועה כולה בירור חברי מפרה. אך, לאטוננו, הוא מתנהל באוירה כאובה, הנוטלת את חופש הבירור והופכת אותו לויכוח מריר, אולי ללא תכלית. אם אין שני הצדדים בויכוח שו־יזכויות ונאמנים זה על זה ברצונם החלוצי וברבקותם במפעל הקיבוצי ובחיתרתם לקראת המטרה המשותפת, אם איש הקיבוץ יכול להכריז כנגד האיחוד: „אני נאבק על

קיומי פאיש התנועה, אם הקיבוץ חי בהרגשה שבעצם הצעת האיחוד אתה יורד לחייו, אם איש התנועה הקיבוצית חי בהרגשה שתביעת האיחוד ותביעת הבירור מספנות את קיומו — מה תקוה מתוספת בירור?

לפני חדשים אחדים, בטרם נשלחתי ללונדון, היו לי כמה שיחות יסודיות עם חברי מזכירות הקיבוץ. איני יודע מה ידוע בקיבוץ על אותן הפגישות, איני יודע אם נשתמר פרוטוקול טוב מאותן השיחות. כמה דברים שנשמעו שם היו בעיני חשובים הרבה. נשמעה בתוקף שלילת האיחוד. נשמעה גם נימה אחרת, המחייבת את רעיון האיחוד, אם גם אינה יודעת מה הדרך להגיע אליו. באחת הפגישות נשמע גם קול בודד של תובע איחוד. אף אני אמרתי את שלי. ישבנו שבת חברים, אשר גם בחילוקי דעות יודעים להאזין זה לזה. לא דיברנו חלקות, לא טישטשנו. דיברנו גלויות, איש איש כאמיתו. וכשנמצאתי למד מן השיחות הללו, שראיתי בהן נסיון אחרון להידבר עם חברים, פי מן הנוכחים במסיבה החברית הזאת אין תקוה לאיחוד ונתחזקתי בהכרתי פי אין לי מקום עתה בחיינו ההסתדרתיים והמפלגתיים — קם יצחק טבנקין ואמר לי בקירוב כך: דעה זו ששמעת פאן מפי קבוצת חברים אינה הדעה היחידה בקיבוץ. גם פאן יושבת קבוצת חברים הרוצה באיחוד, אם פי נמנעו מהביע זאת בבהירות ובתקיפות. ויש חברים שדעתם אולי קרובה יותר אליך. איננו יודעים מי הרוב ומי המיעוט. תבוא המועצה ותקבע. יתכן שהרוב בקיבוץ רוצה באיחוד. אך דבר אחד ברור: נלך פולנו יחד. נילחם על דעותינו, אך לא ניפרד. אם נקבל את האיחוד ואם לא נקבל — הקיבוץ המאוחד ילך יחד. כך נאמר לי, והדברים היו חשובים לי מאד מצד תכנם, וגם ראיתי אותם כמחייבים אותי. לא שהם הניחו את דעתי. שום דבר במקום האיחוד לא יניח את דעתי. אין אני יכול לקבל את חיינו התנועתיים בלי מגמת איחוד חיה ומתמדת. אך הידיעה פי שאלת האיחוד איננה נקברת, כי הקיבוץ עומד, ויודע שהוא עומד, בפני הצורך לפתור את השאלה, והוא יפתור אותה כחטיבה אחת, ופתרון חיובי איננו מוצא מחשבון, והחלטת האיחוד אם תתקבל ברוב תחייב את הקיבוץ כולו — ידיעה זו אמרה לי פי עוד לא הכל אבד. ועל יסוד ידיעה זו באתי אליכם להשתתף אתכם בבירור. והנה מצאתי פאן איריה אחרת לגמרי. הניסוח הוא: שולל

האיחוד — מקיים את הקיבוץ, מחייב האיחוד — מחסל את הקיבוץ. אם זאת היא התפיסה — מה רשות יש לי לדבר כפאן? הלא לא פידיד וכחבר אני בעיניכם, פי אם כמניף גרון על ערכי הקיבוץ.

רק לפני שנה החליטה ועידת רחובות, בהשתתפותם המלאה והערה של כל ציריה, על איחוד הנוער ועל איחוד התנועה הקיבוצית. והנה חלק אחד חשוב במפלגה רואה עצמו פטור מהחלטה אחת שהצביע בעדה, וחלק שני חשוב רואה עצמו פטור מהחלטה שניה שהצביע בעדה. אפשר לא נאה לאורח להיות פנושה, או להיות מזכיר עוזן, ואין אני רוצה בזה. אני רק חייב לא להעלים מעצמי את ההכרה המרה, כי שתי ההחלטות החשובות ביותר בחייה הפנימיים של תנועת הפועלים בארץ אינן מחייבות את מי שהן חלות עליו.

במצב זה מה תועלת בהוספת נימוקים ובכירורם? אני עומד מזל קיר אטום. וכל נגיעה בו מתפרשת כהתנקשות. וידע אני, חיי אינם חיים באוירה של פירוד חברים וריחוק-לבבות, אך לא בידי להביא את האיחוד. אין יחיד יכול להביא את האיחוד. אין איחוד בלי רצון הציבור המתאחד. באתי אליכם לשמש אתכם. לכם ההכרעה: לקבל או לדחות.

במועצת נען

(מועצת הקיבוץ המאוחד. תמוז תרצ"ט)

לא זאת הפעם הראשונה לי לדבר עם חברי הקיבוץ בשאלת האיחוד, אך זאת הפעם הראשונה ניתנת לי ההזדמנות לדבר עם הקיבוץ כולו, במועצתו, בשאלה זו. ואני חש בכובד האחריות. הויפוח מתנהל הפעם — לא אגיד באופן חברי, חברות דורשת יותר — באופן ג'נטלמני. אך ידענו כי רגשות חמורים תוססים מתחת לויפוח. וכל משתתף אחריותו גדולה, ויתכן שהשתתפותי אני פאן מחייבת ביותר.

אמר פה יצחק טבנקין: דרוש בירור, אולם צריך שהבירור לא יהפך לגיהינום. דברים נכוחים. ויש לקיים אותם בשעת בירור ולפני בירור, ולא רק במועצה, אלא אף לפני התכונה למועצה. פולנו חייבים בדאגה לכך.

אך, לצערנו, גם מי שנשמר לנפשו לא תמיד יש בידו למנוע את הזולת מראות את דבריו פגיהינום. נתנסיתי בזה. היתה לי פעם פלוגתה עם אדם הנערץ עלי ביותר, עם א. ד. גורדון. שום פלוגתה לא היתה יכולה לרופף את הערצתי ואת חרדתי לאיש, אך ידעתי גם ידעתי פי א. ד. גורדון קיבל את יצירת „אחדות־העבודה“ פגיהינום. בכל לבי חפצתי למנוע ממנו צער זה. אך לא הצלחתי להביא אותו לידי ראייה אחרת, ולנתר על „אחדות־העבודה“ לא יכולתי. היתה זו לי שליחות יקרה ואכזרית, ולא הייתי רשאי לפטור עצמי הימנה.

וכן פשבאתי — לאחר שתיקה של שנים, לאחר התבוננות וחרדת־נפש — לומר ברבים את דברי לתנועה, נודע לי שגרמתי בזה צער לכמה חברים, שכמה אנשים יקרים לי קיבלו את דברי כפגיעה, כעלבון. ביקשתי להבין זאת — ולא עלה בידי. רק בזמן האחרון עמדתי על כך, כי לא דבר קל הוא להבין. ובין הצרות הגדולות השמורות לנו יש גם זו: שחברים חדלים להבין זה את זה. הנה יושב אני ומקשיב. ולכאורה: אותו החזון, אותן הדרכים, אותה נקודת־המוצא. הדברים קרובים, ופתאום — חדלה ההבנה: לא אותה המסקנה, אלא היפוכה. היכן הטעות?

אינני רוצה לצער, רצוני להימנע מביטויים שיש בהם כדי לצער, אך ידע אני כי יש חברים אשר עצם המחשבה שלי גורמת להם צער. ואם מחשבת האיחוד, שהיא בשבילי מחשבת־חיי בארץ, שהיא בעיני תנאי למפסימליזם סוציאליסטי ולמפסימליזם ציוני — יש מי שרואה בה עתה „חיסול ערכים“ ו„פירוק תנועה“, הרי זה מצער. ודאי מצטער מי שמרגיש ככה, מצטער אני שיש מרגישים אותי ככה. אך האם יכול אני לעשות נחת־רוח לידידים ולהסתלק ממה שאני חושב לחיוני, למועיל, להכרחי?

ושמא נתנה תנאי אחד בו־פוח, שלא נשתמש בהגדרות פסיכולוגיות, שלא נדבר על חברים „עייפים“ ולא־עייפים, „אוהבים“ ולא־אוהבים, „חלשים“ וחזקים, „מיואשים“ ומאמינים, „נחשלים“ ומתקדמים? אולי נספים פי בדרך זו אפשר להוסיף עלבון על עלבון, אך לא להוכיח צדקת רעיון, ונחליט לפיכך לדבר בקטיגוריות עניניות וממשיות יותר, כאילו היינו פולגו חברים שוי־זכויות.

לא אָמַלְט הפעם מלעורר את שאלת זכותי להשתתף בבירור זה. לא הייתי חסֵף להעסיק אתכם בשאלתי האישית, אך אינני רשאי להשתמש ממנה. איש לא בא, חלילה, לפסול את זכותי, אך ראיתי שאחד הנימוקים החוזרים שבהם פותחים נואמים וכותבים הוא: שהויכוח על האיחוד „הוכנס אלינו מבחוץ“. והיות שאינני מפיר הרבה אנשים חיצוניים האשמים בוֹיכוח זה הריני נוטה לקבל את הגדרת „החוץ“ על חשבונִי. ובשיחות פרטיות אומרים לי חברים טובים: „אתה הוא שהבאת עלינו את הצרה הזאת“. אילו הייתי אף אני סבור כמותם אפשר הייתי מתגאה בכך. אלא שתמה אני על חברים שנתחנכו בכל מיני אֶסְפּוֹלוֹת סוציולוגיות, ואף על פי כן נוטים הם לראות בתסיסה שהקיפה רבים, מעבר לכל מחיצות, „מעשי ידיים“ של משהו מבחוץ. הזאיל ונימוק אישי זה יש לו מהלכים, אוקר בו משהו.

לא באתי אליכם בפאספורט של איזה זרם קיבוצי, וכל עוד לא תהיה התנועה מאוחדת לא אקנה לי פאספורט כזה. אך הקיץ כבר מלאו 29 שנים מאז הצטרפתי לקומונה הארצית הראשונה בארץ, שקדמה לגדוד־העבודה ולקיבוץ המאוחד. והשתתפתי בשלושת סניפיה: בחדרה, בסג'רה ובאום־ג'וני. לא במקרה הצטרפתי. בבואי לארץ לא נצטרפתי לשום מפלגה, היססתי וגיששתי, אולם בלי פקפוקים יתירים נצטרפתי בחדשים הראשונים בארץ להסתדרות זו, „עבודה“ שמה, אשר ביקשה לקיים גם חיי קומונה וגם תפקידים כיבושיים. ואם לא המשכתי בה הרבה, הרי לא מפני שעזבתיה, אלא מפני שהיא לא האריכה ימים, ואולי גם מפני שהיא עזבתני. אמנם, לא בגלוי. את חטאי אני מזכיר: הייתי „חדש“ ותמים, קיבלתי באהבה את סדרי הקומונה — שיון, שיתוף, עול־חובות, הליכה ברצון לאשר נשלחתי. תחילה הייתי חבר בסניף חדרה. היו בו עשרה חברים. בימים ההם היה זה כמעט קיבוץ גדול. קיינו בקומונה, אך אכלנו במטבח הפללי של פועלי חדרה, והיינו ביחסים חברות טובים עם שאר הפועלים, גם עם „הקומונה“ האחרת שהיתה אז בחדרה, זו של דגניה לעתיד. היו בינינו חברים בלתי־מפלגתיים, בתוכם מנדלי פורטוגלי, היו חברי „פועל־רציון“, בתוכם יוסף זלצמן, היה גם חבר של „הפועל הצעיר“. וזאת לדעת, היחסים או בין המפלגות היו רחוקים

הרבה יותר מן היחסים עתה בין הקיבוץ המאוחד וחברת־הקבוצות. אולם פשהגתי לסגרה מצאתי שם יחסים מסוכסכים בינינו, אנשי „עבודה“, לבין פועלי המקום, ובפרט לבין חברי „הפועל הצעיר“, במקום שביניהם היה בן־ציון. היחסים הקשים הללו פגעו בי מאד, כי הייתי סבור שהקומונה יש לה תפקידים חינוכיים בקרב ציבור הפועלים, ושאי אפשר למלא אותם מתוך תחרות והתנשאות. וכשבאתי בפסח תר״ע לוועידה הראשונה של „עבודה“ (באום־ג'וני, בבוסתן האפנדי), עמדתי, הצעיר בחבורה, בחרדת־כבוד בפני החברים שקדמוני, אך עם כל זאת לא מנעתי עצמי מהביע את תמהוני ואת צערי על היחסים הבלתי־בריאים שבין סניפנו לבין שאר הפועלים בסגרה. לאחר הערתי זאת גילו בי כבר אז אדם בלתי רצוי, ונענשתי, אם כי לא במפורש: פשוט, הורחקתי מידיעת הענינים, ולאחר זמן־מה הודיעוני שהקומונה מתפוררת, ואני הוחזרתי למצב של פועל בודד. הואיל ואמרו לי שעבודת הקומונה נגמרה ב„דפיציט“ — מבלי שידענו את חשבוננו ואת סיבותיו — הבאתי כעבור זמן למי שהיה מיסד הקומונה ומסרתי לו את ה„נאפוליון“ זהב הראשון שחסכתי מעבודתי לכיסוי הגרעון. ובוה נגמרה השתתפותי בקומונה הראשונה בארץ.

סיפרתי לכם פרק קטן של פרי־היסטוריה, אולם לא בזכות זה תובע אני לי את הזכות להשתתפות פעילה בבירור זה. אני תובע לי את הזכות כפועל ארץ־ישראלי שהדבר נוגע לחייו, כאיש ההסתדרות, כאיש המפעל הקיבוצי אשר בשליחותכם ובעזרתכם נטרד ממנו. יש שאני מפקפק בתועלת הדיבור ובאחר בשתיקה, אך על זכותי, זכות פועל בארץ וחבר ההסתדרות, לחיות את מעשינו ולדבר בהם, אינני מותר. ואיני רוצה לקבל אותה כפריבילגיה אישית. קובל אני על המונח „סחורת־חץ“, מפני שאמרה מעיד על עצמו כי הוא רואה את האיחוד כענין של חוג סגור, ולא כשאלה גדולה הנוגעת לכלל־הפועלים פולו.

מי שמדגיש את חשיבות ענין האיחוד לגורל תנועת־הפועלים כולה, אומרים לו: אתה מדבר מתוך חשבונות מפלגתיים או הסתדרותיים, ולא מתוך צורך הענין גופו. ועתה נוסף לכך גם הביטוי „נזחות אדמיניסטרטיבית“. פלומר, אותם האנשים הקרויים פעם „מנהיגים“ ופעם „אנשי האפרט“

יש להם „חשבונות לבקש את האיחוד, אך המפעל הקיבוצי אין לו אותם החשבונות. יש לו חשבונות משלו, ואילו החשבונות של המפעל הקיבוצי עצמו אינם מצריכים, כנראה, איחוד.

בתמימותי הייתי סבור, כי הצורך שיש לו למפעל הקיבוצי עצמו באיחוד אינו טעון הוכחה, וכי הדגשת חשיבותו של האיחוד הקיבוצי לכלל-התנועה אינה גורעת, אלא מוסיפה. עתה נוכחתי כי טעיתי ונתתי מקום לטעות. ולפיכך אומר משהו בזה.

נופר אני בוירגילי, אחיה של רוזה פהן שלנו, שהיה נוכח פאורח בוועידת „אחדות-העבודה“ בעין-חרוד. הוא היה, כידוע, בן ה„בונד“, אך לא פחות מזה היה גם בן חסידי קופוסט. הוא הקשיב רב קשב לויפוחים בוועידה, היה נרגש מאד ואמר לי: „אצלנו היו אמרים כי בחצר הרבי מתגוללת רוח הקודש על הרצפה. ואני אומר לך: כמה רוח הקודש מתגוללת אצלכם על הרצפה!“ ואף אני אומר: רוח הקודש של היצירה הקיבוצית מתגוללת בארץ על מרצפות חוצות ואין מי שירים אותה. זאת הרגשתי.

מי שימנה את החברים הנמנים פיוס הזה על פלגי התנועה הקיבוצית — ימנה בגאון את האלפים: כך וכך אלפים לזה, וכך וכך אלפים לזה ולזה. אך אני רואה את האלפים אשר היו צריכים להיות בתוך זה — ואינם. בלי כל קשר עם הויפוח הזה, המתנהל בינינו, הריני תוהה זה כמה שנים על העובדה, שלא רכשנו ולא קלטנו במפעל השיתופי את כל מי שצריך היה ויכול היה להיות בתוכו. רבבות פועלים הגיעו לארץ בכיסופים — לא תמיד ברורים — למפעל הקיבוצי. רבים מהם אינם מגיעים כלל לקיבוץ, לשום זרם קבוצתי. רבים מגיעים ושוחים בו שעה קלה. ויש אשר מסיבות מקריות הם מוצאים מתוך מעגל חיי השיתוף, בלי שגמרו את החשבון, ולמעשה הם נשארים בחוץ כל ימי חייהם ואינם מוצאים את הדרך חזרה. כמה פעמים אני שואל את עצמי: האם מוכרח הדבר להיות ככה? בדעתי את הכוחות העצומים המשוקעים במפעל הקיבוצי, את התעמולה הגדולה והמתמדת, את הקנאות הליהטת,

הריני שואל: האומנם צריכים הדברים להישאָר ככה, האומנם אין למצוא דרך לכל אלה?

בכל מה שאני מדבר על האיחוד מתבייש אני להיראות כמי שמשבח את הסחורה שלו, וכמי שמבטיח הרים וגבעות. בֹּחַר אני להדגיש את „סור מרע“, מתוך אמונה פי ה„עשה טוב“ צפון בתוכו. אך אינני מתימר פי יודע אני את מידת הטוב הצפון בו. ועם זאת אינני אומר פי האיחוד יביא את הרפואה השלמה למדוינו השונים, אך כל אדם הפואב את פאב מפעלנו, החפץ פי המאמץ החלוצי לא יהיה נידח לקרן זוית של חיי הארץ (ובתקופות „פרוספריטי“ נדמה שכל המפעל הקיבוצי נדחה לקרן זוית), מוכרח לשאול את עצמו: האומנם מקצים אנחנו את כל האפשרויות הקיבוציות? האם קיומם של גושים שיתופיים נפרדים מאפשר את מיצוי כל האפשרויות?

דוגמה אחת: חרושת. פעשרים שנה מדברים אצלנו בזה. בחקלאות, על כל פנים, איננו כמות מבוטלת. אך מה הספיקה תנועת הפועלים להקים בתעשייה? והמעט שהוקם האם הוא בריא? היכולים אנחנו להיות מרוצים מנסיונותינו בקואופרציה היצרנית? „רעיון“ החרושת חדל זה מכבר להיות נחלת הקיבוץ המאוחד לעצמו, יש למצוא מאמצים חרשתיים הגונים — עם אידיאלוגיה או בלעדיה — גם אצל שאר האגפים של התנועה. ובכל זאת מה דל חלקנו בתעשיית הארץ. האומנם לא היתה לנו אפשרות, על ידי יצירת הון ציבורי או בשיתוף עם ההון הפרטי, להיעשות למנוף חלוצי בעולם התעשייה, ולהכניס על ידי כך רוח אחרת ואפקים אחרים לעולמם של פועלי התעשייה? מהו ההגיון הסוציאליסטי בהתפתחות זו, שבחקלאות העובדת תופסת השיתופיות מקום מכריע, ובחיי תעשייה איננו ניכרים?

דוגמה בתוך דוגמה, בתכלית הקיצור: אנחנו עומדים במערכות הראשונות של הגנת הארץ. ודאי אין עוד ציבור בארץ אשר נותן על הגנת הארץ יותר: את ימיו ולילותיו וחיייו. מדוע איפוא נמצאת מחשבתנו ההגנתית בדלות כזאת ובתלות כזאת? האומנם עלינו לחכות עד שיבוא ההון הפרטי ויצור העשיית־מגן? ודל.

ודוגמה אחרת: מצבנו בעיר. התנועה הקיבוצית אינה מסתפקת

בחיי שויון בתחומיה, היא מבקשת להיות נושאת רעיון השויון אל כלל הפועלים. מאז „גדוד־העבודה” היה הדבר לדגל. לא תמיד נמצאו הצורות הנכונות, ויש שנאמרו או נעשו דברים הנראים לנו עכשיו מגוחכים (למשל, הפחד מפני מושבי־עובדים). היו גם תביעות לשויון שלא היו מלוות כלל חיפוש דרכי ההגשמה (למשל, הכרזות־סתם על „קומונה כללית“). אך היה בכל זאת משהו טוב, לזהט, הכרה כי יש לקיבוץ שליחות בתוך כלל הפועלים ולא שליחות שהרפיכו לו מן החוץ, כי אם שליחות הנובעת מעצם ההנהיגה הקיבוצית. והנה עד מה ניפרת השפעת התנועה הקיבוצית על חיי המוני פועלי העיר? איני מתכוון לתעמולה פוליטית של איזה קיבוץ או להפיכת עולמות באיזו מועצה עירונית; אני שואל להשפעה על חיי הפועל, על ההני. יקרים לנו כל הגרעינים הקיבוציים בקרבת הערים: רמת־רחל, קבוצת־הפחרות, יגור. אך מותר לשאול, האם מדרבנים הם את היסודות השיתופיים בחיי העיר?

מי שידפדף בפנקסים ישנים ימצא את ימי היוכוח על „שכונת־עובדים” (תרפ״ד), אשר יבנאלי ביקש לראותה כשכונה שיתופית על שטח של 5000 דונם, המאחדת חקלאות עם עבודה עירונית ועם עבודת ים. הדבר לא יצא לפועל. הענין נתקל בקשיים גדולים. ולא רק מצד המוסדות המישיבים. אף ציבור הפועלים לא היה מוכן למפעל כזה. עתה זכתה אולי יגור להיות שכונת־עובדים שיתופית כזאת. אך בדרך כלל, חוששני, כי סדר־יחיו וכוחו היוצר של הפועל העירוני לא נשתנו לטובה.

אינני אומר זאת כדי למעט את ההישגים שהשיגה התנועה הקיבוצית. היו ימים וחבר הקבוצה היה יכול לומר לעצמו: אין אני יכול להעמיס על עצמי את הדאגה „לכל העולם”, דיינו אם הקימונו קבוצה. מופת לחיים אחרים, והשאר יעשה הזמן או עסקני הציבור. עתה ודאי ישנם חברים הרואים את עצמם מכסימליסטים, והם מלאים הרגשת־ערפם בזה שמקום פלוני קלט עוד חמישים חברים, ומקום פלוני מילא את הגיוס שהוטל עליו. אך אותי מטרידות שתי שאלות:

א. מה יהיה באמת ערכו של הסקטור השיתופי בחיי כלל־הפועלים, היש לו תקוה לחדור להמונים גדולים, להגיע לכיבושים גדולים?
ב. וכלל־הפועלים מה יהא עליו?

שאלות אלה מטרידות אותי ימים רבים. ויודע אני כי התשובה איננה באיחוד בלבד, אך בלי איחוד ודאי לא תימצא תשובה. יש מי שיאמר לי: אין לך תשובה יותר מאשר להגביר את הקיבוץ המאוחד. על זאת לא אתונַח. בכל חברה יש אנשים האוהבים כל כך את מסגרת חיייהם, עד שהם מחשיבים פחות מדי את מה שמחוץ למסגרתם, והם מעריכים פחות מדי את הקשר הנעלם שבין מפעלם לבין ההיקף הפללי. הרי כבר היה פאן מי שאמר כי „הקיבוץ המאוחד“ פירושו „א קאפעטשקע מער“ (משהו יותר). וטוב לו בזה. ואפשר דיו בזה. יבורך כל מי שמגביר את המפעל שהוא חי בו. אך מתוך הנסיון החמור של תנועת־הפועלים בדורנו למדנו כי „הגברת“ הגוף האחד, עם כל חשיבותה, איננה הפתרון המכריע. פי קיים עוד „משהו“ מחוץ לנו, ו„המשהו“ הזה איננו מעור אחד, יש פוחות בני־ברית ויש פוחות אויבים. והיכולת הנפשית להבחין בכל הפוחות, היכולת לא לדחות, פי אם לקרב את הפוחות הקרובים ולצרפם לעמידה יחד מול פוחות אויבים — יש בה, בשעה חמורה, פדי להכריע. למדנו פי אין ברכה בהתעלמות ובהקלה בערך הזולת. וכן למדנו פי לא כל פתרון שהספיק היום, יספיק גם מחר. ולפיכך יש גם צורך לבדוק כפעם בפעם את הפלים. זהו סוד של כל „איחוד“.

פאן קראו לאיחוד „שבירת כלים“. יתכן שכל איחוד של גופים ציבוריים אפשר לראותו גם כשבירה, אך אם כן הרי שבירה זו באה פדי ליצור פלי יותר מקיף ויותר מתאים לתפקיד. לאמיתו של דבר, הרי זה: מה שתנועתנו היתה עושה בשעות־רצון. היא החליפה פלים אוהבים ויקרים בכלים חדשים, שעוררו פחד ולא עמדו עדיין במבחן. איני חושש לדבר על פלים אוהבים. „הפועל הצעיר“ ו„אחדות־העבודה“ היו אוהבים על חבריהם. אפשר לפסול את ההשנאה באמירה שאלה היו רק „מפלגות“. איני יודע מה פירוש מפלגה אצלנו, אך הללו על כל פנים לא היו מפלגות במובן המקובל. אף הן היו פלים לחלוציות, להתישבות, ליצירת דמות־חיים.

הגידול של תנועתנו, גלי העליה שנקלטים לתוכה, מחייבים לעתים בדיקת הפלים, אם מתאימים הם לתפקידיהם, אם לא גדלו התפקידים

מן הפלים. מכל המשפרים העוברים על ראשנו חביבים עלינו משברירי הגידול, תנועתנו עברה דרך כמה מהם, ועוד תצטרך לעבור, אם תצמח ותגדל.

כנגד זה שמעתי פירכה: מה איכפת אם המפעל השיתופי יש לו פלים שונים, למי זה מפריע, ומה זה מעכב? וכי קיומה של אגודת סנדלרים מפריע לאגודת הנגרים? ובכן, אין להביא ראיה מאיחוד מפלגות על איחוד זרמים קיבוציים, אך יש להביא ראיה מיחסי אגודות מקצועיות על יחסי גופים שיתופיים. ארשה לי להעיר על צד אחד בלתי שוה בגזירה שנה זו: אין אגודת הסנדלרים נכניית מגידולה של אגודת הנגרים, אין לה דאגה ל"רורבה", ואין לה חשש שמא ילך כל הדור הבא לנגרות. אך הגוש השיתופי הוא בשביל חבריו לא רק מבנה מסוים של משק וחברה, אלא מסגרת הטעונה מתיחה, אשר ככל שתתפשט יותר פן יגדל ערכה ומשקלה היחסי. בין אגודת הסנדלרים ואגודת הנגרים אין כל יסוד לתחרות, בין הגופים השיתופיים יש ויש. והיא שהופכת את חיינו בהסתדרות, במפלגה, בחוץ — לשדה־התחרות. אינני יכול להניח פי דבר זה מונח בטבעו של מפעלנו הישובי. שמא אפינו הוא שהופך כל גוף ישובי ל"שבט" נפרד, לטיפוס אנושי נבדל, לעתים גם ל"השקפת עולם" מיוחדת או לחטיבה מדינית בפני עצמה. והואיל ואנו חיים בתקופה של קיבוץ גלויות, כלומר של דורות־עליה הבאים ברציפות זה אחר זה, והם שעתידים לקבוע בריבויים את דמות חיינו, יובן הדבר מדוע כל גוף ישובי תולה את "נצחוננו", את התגלמות רעיונו במידה שיעלה בידו לשאוב פוחות מן החוץ, מן העליה, מן הנוער. מכאן ההתחרות על נפש כל אלה. וכל הפננות הטובות אינן עומדות בפני תחרות זו. (קראו פאן ציטטה שלמה משלי, שבה הגדרתי יחסים מסוימים בין גושים שונים פיאסי חשדנות, קנאה ותגונות. ציטטה זו צריכה, כנראה, להוכיח את מידת הפגיעה שבדברני, חברים, לא בדיתי את הדברים מלבי. ראיתי אותם, חייתי אותם. ומקנא אני במי שנפגע מדברני, סימן שחיי הציבוריים עוברים עליו בנחת ולא נתקל בתופעות פוגעות, מלבד בדברים שלי).

יאמרו שוב: זהו חשבון של ההסתדרות והמפלגה — שלהן בלבד, ולא של הקיבוץ והקבוצה. אך הלא דברים אלה מיררו את חיי השליחים,

מיררו את חיי החלוץ, מיררו את חיי הסתדרויות הנוער. הלא דברים אלה יצרו אוירה המשפילה את כולנו, המשפילה את המפעל הקיבוצי כולו. ואני שואל: האומנם לאחר כמה שנים של יחסים בלתי בריאים בין חלקים כל כך חשובים בתנועת הפועלים, בין חלקים כל כך קרובים זה לזה — האומנם לא צריכה היתה לקום מבפנים תסיסה נגד המצב הזה המעקם את קומתנו? האם צריך היה באמת שיבוא מישהו מן החוץ ויזעק וזעקה גדולה ומרה?

אך מה תועלת בזעקה, אם שומעיה מקפידים ביותר על איי המוסיקליות שבה, אם היא מעוררת לא הרהורי תשובה אלא צידוק הקיים וטינה חבויה וגלויה. ושמה אשמה הביקורת, שמא בגללה החמירו כל כך הדברים? קודם אפשר היה לחשוב כי היחסים הפגומים הם ענין הגושים „ביניהם לבין עצמם“. עתה נמצא כי יחסים אלה חדרו לכל פינה ציבורית והם מתישים את כוחנו, והם מלבינים את פנינו. קשה עתה למצוא בציבוריותנו ההסתדרותית והמפלגתית איזה מעמד של חגיגות או של חשבון־הנפש — ובערבי בחירות לא כל שכן — שאין מבוזזים בו מחשבה ומרץ ו„יחסים“ על חשבונות ועל שיקולים שאין בהם תוכן ואין בהם רעיון, אלא היאבקות על יחסי־כוחות. האומנם נעלמו כל הדברים האלה מעיני חברים טובים העומדים בלב המפעל השיתופי? האומנם אינם רואים את הגל העכור, העלול להציף אותנו? אינני מבקש אשמים. אפשר כולנו אשמים וכולנו לא ברצון נודה באשמתנו, כי לא ברצון ולא מדעת נתגלגלנו לתוך מצבים אלה. אך לא נצא מהם על ידי שנכעס על מי שמעיו לגלות את הפצעים. לא כל מי שטוען על הקיפוח הוא המקופח, ולא כל מי שצועק הוא הצודק, אך אטימת האוזן אין בה תרופה כשהדברים עצמם זועקים. שלושה דברים: הצורך הפנימי של המפעל השיתופי לצאת למרחב ולהגיע לכיבושים גדולים יותר; התביעה המצפונית של אנשי השיתוף ליחסים יותר הגונים, יותר חבריים, עם חבריהם, אפילו פשיש ביניהם הבדלים משקיים או חברתיים או אידיאולוגיים; והאחריות של חלוצי ההתישבות השיתופית לגורל ההסתדרות והמפלגה ולדמות הרוחנית של ציבור הפועלים כולו — כל אחד מאלה וכולם יחד היו חייבים, לדעתה, להעמיד את שאלת האיחוד כענין חיוני ובווער.

כנגד זה אומרים: יהיה ערכם של הנימוקים אשר יהיה, אך מי שתובע איחוד הרי הוא באופן אוביקטיבי עושה שליחות רעה, הוא גורם לפירוק הקיבוץ הגדול. כנגד טענת פירוק אני עומד אינאונים. רצונך, אתה קורא לכל מעבר בגיל או בהיקף בשם פירוק. האפרוח יוצא מן הביצה — הרי הוא מפרק את ביתו. ענף חדש בטרם יבצבץ — הרי הוא „פקע“, מתפקע משהו. אין איחוד ללא „פירוק“ כלשהו, כשם שאין איחוד ללא כל תשלום מחיר. כל מחר הוא פירוק של היום. החיים שלא נקרשו, שלא נתאבנו, שיש בהם צמיחה, תמורות, זרימה — יש בהם גם משום „פירוק“. מתוך מסירות לקיים וקידוש המסגרת אפשר לראות בכל גידול — פירוק.

כשתבענו את „הפועל הצעיר“ לאיחוד שמענו אותם הדברים: קיים גוף חשוב, הממלא תפקיד גדול בחיי הארץ ויש לו חשיבות רבה בחיי חבריו. הם אהבים אותו, הם יונקים ממנו וגוף זה הוא מבצר ללשון העברית, הוא משען ללאומיות, לחלוציות, ואתם אומרים לנו „התפרקו!“ ואנחנו, שלא חדלנו לתבוע, היינו סבורים כי הפירוק הזה הוא לטובת הארץ, לטובת העברית, לטובת הלאומיות והחלוציות ולטובת „הפועל הצעיר“ עצמו. במה שאחרים ראו פירוק ראינו אנחנו מיזוג טוב שבאחד עם הטוב שבשני.

כנגד זאת אומרים לי: אין אתה מבין את מהותו של המפעל הקיבוצי. אין הוא נעשה מפני שמספר אנשים רוצים בו ומתחברים בשבילו; המפעל הקיבוצי נעשה על ידי מסגרת מסוימת ואם אתה משנה את המסגרת הזאת, אתה מונע את המפעל, כי בשום מסגרת אחרת לא יוכל המפעל לחיות, ולגדול לא כל שכן.

אם טענה זו צודקת אזי יש בה כדי לסתום את הגולל על האיחוד. אם באמת אין קיום למפעל הקיבוצי מבלעדי המסגרת הקיימת כמות שהיא, אזי אין לנו אלא להחזיק בה ולשמור עליה מכל משמר. אלא שאני חושש שמא יש כאן איזו טעות. יש שבשרשרת היקשים חל איזה אידיוק קטן באחת ההגדרות, והוא מוריד אותנו מדרפנו אל שביל צדדי.

אינני מזלזל בערך „המסגרת“, אינני גורס כמי שאומר כי הראשונים, דגניה ועין־חרוד, יצרו הכל בעצמם, ועתה פחתו הדורות ואנו צריכים

לסייעתא ד"מסגרת". אם נצא ונבדוק את מוצאותיו של כל מפעל קבוצתי בארץ. מן הימים הראשונים, נמצא שכל חוג יוצר היה זקוק גם ליניקה מן החוץ. מאחורי דגניה עמד "הפועל הצעיר", ואילמלא "הפועל הצעיר" מסופקני אם דגניה היתה מאריכה ימים ומתגברת על סבכיה. מאחורי "השומר" עמדו "פועלי-ציון". אילמלא האוירה הרוחנית שיצרו הפוחות המאורגנים הללו, "המסגרות" הללו, אילמלא הסעד החברי שנתנו, לא היו המפעלים ההתישבותיים החלוציים הראשונים יכולים אפילו לנבוס, ועל אחת כמה שלא היו מחזיקים מעמד.

במה איפוא חולק אני על אלה שרואים ב"מסגרת" את המנוף ואת הערובה? בזה שאני מעדיף את התנועה על המסגרת. אין אני מזלזל בחשיבותה של כל אורגניזציה, אך לא היא קובעת פי אם התנועה. אין ליחס למסגרת את כל העושר הגדול, את הדינמיות, את המזון הרוחני האצורים בתנועה, פלומר באלפי האנשים החיים, אשר האידיאה האחת מאחדת אותם. הפוח היוצר הוא בתנועה, ובידה לקיים או להחליף או לאחד מסגרות. מסגרת אפשר שתהיה בלתי-גמישה ובלתי-מותאמת, המסגרת של הקיבוץ המאוחד פיוס אינה זו של גדוד העבודה לשעבר ואף לא זו של קיבוץ עין-חרוד. התנועה היא שיצרה אותן והיא ש"פירקה" אותן. ולפיכך אני אומר: יותר משיש לשמור על המסגרת יש לשמור על התנועה. היא העיקר. בה מפכים מעינות המפעל, וכל המתנקש בהם חוטא גם למפעל הקיבוצי.

כשרואים את החיוב שבאיחוד אזי מקבלים ברצון גם את "שבירת המסגרת" ועושים את המעשה הפותח אפקים והמחדש לבבות. כשאין מאמינים באיחוד, כשמספחים מפניו, אזי באים ומקדשים את המסגרת, כאילו בזכותה התנועה קיימת, וכל הנוגע בה מספן את המפעל ואת התנועה.

לא שמעתי פאן את הרצפליד, אך שמעתי דברי חבר שמתח עליו ביקורת, ועם זה ידע לדרוש, ובצדק, שיבדילו בין טענותיו אל הרצפליד ובין יחסו להרצפליד. הסכמתי להבדלה זו כאשר הסכימו ודאי רבים פה. מדוע איפוא ימדדו חברי הקיבוץ את זולתם לא באותה מידה? חבר הקיבוץ

המותח ביקורת חמורה על קורס מסוים או מעשים מסוימים בהסתדרות איננו מעמיד בזה בספק את נאמנותו להסתדרות. מדוע איפוא אתם מקבלים כל ביקורת על קורס מסוים או מעשים מסוימים בקיבוץ פשלילת הקיבוץ עצמו? מדוע אין אתם מניחים שיכול אדם לקבל את כל הערכים שלשמם קיים הקיבוץ ולומר ששיטות פעולה מסוימות של הקיבוץ אינו הולמות את הערכים שלו?

ומדוע מערבבים שאלות השנויות במחלוקת בתוך הקיבוץ עם שאלת האיחוד? יכול אדם להיות בהסכם גמור עם „קר“ הנהגת הקיבוץ ולהיות בעד איחוד, כשם שהאופוזיציה ל„קר“ איננה צריכה לחייב את האיחוד. זהו אחד הקשרים המלאכותיים שנתרבו אצלנו, כאשר ראינו בשאלת „החלוקה“. כמה שאלות שאתם מעוררים בקשר עם האיחוד מוכרחות לקום בקיבוץ עצמו, גם בלי איחוד. החידוש הגדול של הקיבוץ המאוחד הוא הרעיון על „קיבוץ פתוח“. אבל קיבוץ פתוח להמונים, קיבוץ הרוצה בצמיחה בלתי פוסקת, המבקש להיות אבן שואבת לקיבוץ גלויזות, אי אפשר לו שיקיים מסגרת בלתי־גמישה ביותר. אי אפשר להיות פתוח להמונים וסגור למחשבה, סגור לחיפושים, סגור לבירורים פנימיים. חבר אחד אמר כאן בצדק: קיבוץ איננו יכול להיות בלי ויפוחים. אין הכננה שהקיבוץ צריך לרדוף אחרי ויפוחים, אך הוא איננו צריך לרדוף את הויפוחים. כל מה שהחברה הקיבוצית מתרחבת ומרחיבה את תפקידיה, מקיפה המונים גדולים יותר משכבות רבות יותר ונתקלת בפרובלימות נוספות — נעשית השאלה: כיצד לאפשר בצותא גילויים רוחניים שונים, גוני־מחשבה שונים, סגנונות שונים, לשאלה הגדולה של חיי הקיבוץ. והקיבוץ שזכה להיקרא מאוחד ושמונה את חבריו בכמה אלפים מגיע לדיון פנימי על יחסיה־החברה בתוכו, לא מפני שמי שהוא יש לו פונות רעות, אלא מפני טבע הדברים. אין ערובות לכך שהאיחוד לא יעורר שאלות חדשות. אך גם באי־איחוד אין ערובה לכך. חוק־חיים הוא לקיבוץ: עליו להיות תמיד צר וקשוב לעצמו ולפרט בתוכו, ועל ידי הכרות חברים לבנים חורגים אין קיבוץ פותר את שאלותיו.

אומרים לנו: תפקיד הקיבוץ המאוחד הוא ליצור משקים „גדולים וגדלים“; איחוד עם גוף שיתופי שני, אשר איננו מתחייב על משקים

גדולים וגדלים דוקא — הורס את ערכיו של הקיבוץ המאוחד. שמא מותר להזכיר, בלי להפליג להיסטוריה, כי גם יסודו של הקיבוץ המאוחד עצמו לא היה על מנת כך דוקא? גדוד־העבודה, כידוע, ביקש להיות קומונה ארצית, בעלת תפקידים חלוציים גדולים, המקיימת לשם כך משקים ופולוגות. למען מילוי התפקידים הכיבושיים קמה שיטה של גיוסים ומשמעת ואת השיון ביקש הגדוד לקיים על ידי קופה אחת מרכזית לכל המשקים והפולוגות. אולם הגדוד איחד בקרבו גם את „הקבוצה הגדולה“, עין־חרוד, תל־יוסף וגם את „כפר־גלעדי“, שהיה אז משק קטן. מיסדי הקיבוץ המאוחד תלקו על גדוד־העבודה, לא מפני שהתנגדו להכליל גם „קבוצה קטנה“ במסגרת הפללית. גם אלה וגם אלה התירו את הדבר. הפלוגתה היתה בשאלת הצנטרליזם, אשר הגדוד נקט בו, ובשאלת האוטונומיה המשקית, אשר קיבוץ עין־חרוד החזיק בה. אינני בקי במידה מספיקה בהשתלשלות הענינים כדי לדעת מאימתי בדיק הוזה הנקודה המרכזית של הקיבוץ המאוחד מחינוך המוני פועלים לחיי שיתוף ושיון ולעמידה לרשות ההסדרות — כמו שמגדירים בכל ההחלטות — לטיפול המשק הגדול והגדל, שנעשה לעיקר העיקרים. על כל פנים, גם רגע זה בחיי הקיבוץ היה בו משום „שבירת פלים“.

עתה אומרים: אי אפשר שתנועה אחת תטפח שתי דמויות־חיים, שתי דמויות־חברה. מכאן — שכל הנקודות של הקיבוץ המאוחד יש להן דמות־חיים ודמות־חברה אחת וכל הנקודות של חבר־הקבוצות יש להן דמות־חיים ודמות־חברה אחרת. הרי זה חידוש סוציולוגי גדול. אחת משתים: או שעצם עקרון השיתוף והשיון מהווה דמות־חיים אחת מול דמות־החיים של הקנין הפרטי, או עולם השיתוף והשיון יש בו כמה דמויות־חיים ודמויות־חברה. אך אם כן הוא, אזי מותר לשאול: האומנם „המסגרת“ הפוללת היא שקובעת באמת את דמות־החיים ודמות־החברה? ואני הייתי סבור, ואף הייתי גאה על כך, שכל נקודה ישובית אצלנו יש לה דמות־חיים שלה. ועדיין אני סבור כי דמות־החיים מצטרפת מאלף קוים ולא בלבד מהודיה בעיקרון אחד „גדול וגדל“ או עיקרון אחד אחר. האומנם יש דמות־חיים אחת לשלושים וחמישה משקי הקיבוץ? אודה, כשאני בא במקום וטועם את הלחם האפוי בו, הרי הוא מצטרף אצלי לדמות־חיים.

כי שמורים בחפי זכרונות של טעם-לחם ומראה-לחם משנים ראשונות. וגם טיבו של בית-הספר והמקום שהוא תופס בחיי המקום — קובעים בעיני את דמות-החיים. עין-חרוד, למשל, קשורה אצלי בדמות המורה, חבר המקום, שהוא עצמו הנהו מויגה של טבע ותנ"ך וחקלאות ולשון ונגינה. כשאני בא לכפר-גלעדי ומוצא שם שני חברים המטפחים בעמל-נמלים במשך שנים את ספריית המקום ועושים בה כבמלאכת המשכן — הרי זה מצטרף-בעיני לדמות-החיים של המקום. התזמורת של יהודה שרתוק היא בעיני חלק מדמות-החיים של הקיבוץ. וכשאני בא לבית-השיטה ורואה את שיטתם בבנין צריפי הדירה, שיטה שעליה לא הוחלט בשום מועצת קיבוץ ואפשר יש בה מן הסטייה, הרי גם זה קו לדמות-החיים של החברה. וכי עומדת דמות-חיים של מקום במקום אחד? מדמות-החיים של תל-יוסף בשנותיה הראשונות ועד תל-יוסף של היום יש מהלך רב. ואכן, גם הצורך בגידול מתמיד, הדינמיות של גידול יש בהם מענין דמות-החיים, אך האם כל משקי הקיבוץ שוים בדינמיות זו?

כוח הגידול המשקי והחברתי סגולה יקרה היא, ויש לשמוח על כל תנופה משקית נוספת ועל כל גילוי יכולת להקיף בכוחות שיתופיים מפעלים גדולים יותר ומורכבים יותר. אך האם לפיכך עלינו להעמיד את כל הסגולות הטובות של המפעל הקיבוצי, את כל תכנו, את כל כוח ההתנדבות שבו, את שיפור החיים שבו, את תיקון יחסי האדם שבו, את כוח המושך שבו — להעמיד את כל זה על אחת, על מגמת הגידול הפלתי פוסק של הנקודה הישובית?

כל אידיאה עשירה יותר ומורכבת יותר מהגדרתה. אך אין לנו ברירה — אנחנו מגדירים. אנחנו אומרים: ציונות, סוציאליזם, קיבוץ. אנחנו שמחים לכוון מושג מורכב ביותר בדיבור אחד ואיננו מרגישים כי כיוון זה עשוי למלא תפקיד חינוכי שלילי, לטשטש או להעלים כמה יסודות חיוניים. אחר כך פשאנו מבקשים להסביר בני-מושגים, שהם יותר דקים מן המושגים הפולליים, אנחנו שוב מדביקים להם שלט המבליט איזה גורם חלקי. ואחר כך אנחנו עצמנו משועבדים להגדרה המובלטת מתוך כל המסכת המורכבת ומאבדים את שאר היסודות שבשעת הגדרה הסחנו מהם את דעתנו. המפעל הקיבוצי — תכנו עשיר ומורכב ביותר,

הצלחתו האמיתית בחיים תלויה לא בזה שנשאל ונרומם אחד הגורמים שבתוכו, כי אם שלא נשפח שום גורם, אם גדול ואם קטן. ומה אנחנו עושים: „מעשה חבוקק“. בספרותנו הקדמונית מסופר פיצד ביקשו להעמיד את כל תרי"ג מצוות על תמציתן, והלכו בזה מצמצום לצמצום, עד שבא חבוקק והעמידן על אחת: „וצדיק באמונתו יחיה“. התלך גם התנועה הקיבוצית בדרך כיווץ זו? הנעמיד את כל המפעל הקיבוצי — על כל ערכיו ועל כל חובותיו לאדם, למעמד, לאומה — על אחת, ונאמר: היא שקובעת את כל דמות התנועה, וכל השאר כלא נחשב? מי שיאמר ככה, ואם גם מתוך פננות טובות ביותר ודינמיות גדולה ביותר, הרי הוא מתחייב בהזנחת כל שאר הגורמים. החקלאים שביניכם ודאי יודעים את „חוק המינימום“ האומר: עיבדת את שדך, זיבלת בכל מיני זבלים, השקית, ואך בגורם אחד מיעטת — יענה לך השדה לא לפי היסודות שהפרות בהם, אלא לפי אותו יסוד שנתת במיעוטו. ואנחנו, בבואנו לחרוש ולזרוע את שדה החיים הקיבוציים, סבורים כי מותר לנו להעמיד את כל העיבוד על יסוד אחד, שאותו נפזר ביד רחבה, והשדה לא יזפור לנו את כל מה שחטאנו לו ויתן לנו את ברכתו בשפע.

כמה הגדרות שהיו מהלכות בזרמינו הקיבוציים נתבדו. האומנם אפשר לקבל הגדרה זו האומרת: עד כאן „משק גדול וגדל“ ומכאן והלאה משק שאינו גדול ואינו גדל? איני צריך להוכיח שהגודל של משקי הקיבוץ הוא שונה, אך האם גם קצב הגידול אינו שונה? מאידך, האפשר להגדיר עתה איזה זרם קבוצתי כ„בלתי־גדל“? האם לא נעשו עתה כמה תפקידים לנחלת כל התנועה הקיבוצית, לאנפיה? הנה, למשל, קליטת עליה. מה צר ששום מוסד מוסמך לא ראה צורך לבדוק את מידות קליטת העליה בכל משק, למען נדע, ויחדלו אצלנו לדבר בזה פאינטרסנטים וכמתפארים. הנה עליית־הנוער, למשל: אם באים ואזמרים פי הקיבוץ המאוחד היה הראשון שהתחיל בזה — תבוא עליו ברכה, אך עובדה היא פי תפקיד כביר זה נתבע מיד על ידי כל הגושים. והנה אידלסון אומר בענקה פי איננו יכול לבוא לקבוצה של החבר וליעץ מה לעשות מבחינה משקית. אפשר לחשוב שהקיבוץ המאוחד מורכב פולו מיגורים, ובתחומי „מסגרת“ אחת אין פלל הבדלים בין משק זקן וצעיר, מבוסס ובלתי־מבוסס.

נתון בתנאי גידול מהיר ובתנאי גידול אטי. מה רב פוּחְנו לנְלוֹת בכל מקום הר, שאי אפשר לעבור עליו!

אומרים: פוּחְנו במרות, ולא יתכן איחוד התנועה בלי קבלת מרות. אף אני חושב שלא יתכן איחוד התנועה בלי קבלת מרות. אלא שיש צורך להבהיר קצת את המושג. אין חברה בלי מרות, וכל חברה יש לה המרות ההולמת אותה. אפשר שהמונח עצמו איננו מוצדק ביותר. אך הפננה הן ברורה: סמכות מקובלת על החברה לבצע דברים, להטיל חובות על החברים.

היה זמן שהתקשינו בזה הרבה. מתוך תפיסה אנרכיסטית במקצת, מתוך הדגשה יתירה של זכויות היחיד. לא קל היה אצלנו להתרגל גם לקבלת החלטות ברוב. וגם עכשיו, לאחר חינוך ציבורי של שנים, אנחנו נתקלים בחיינו הציבוריים לעתים בגילויים חריפים של אוֹבְסְטְרוֹקְצִיוֹנִיזְם של מיעוט. ואכן, לא קל לאדם לקבל עליו עול החלטות או מסקנות שאיננו מזדהה אתן בלבד. אך אין דרך אחרת לדור חפץ־בנין. דורנו יש לו חשבונות מסובכים עם המרות. גם הדוגלים בה אינם אוהבים אותה כשהם נדרשים להיכנע מפניה. על אחת כמה וכמה שאיננו מחבבים את המרות המוטלת עלינו כשאיננו מודים בסמכותה המוסרית. אך כל החששות מפני הפרזה לשימוש לרעה אינם פוטרם אותנו מעצם ההכרח להוות חברה בעלת כוח־ביצוע, כלומר, שיש בה חוק ויש בה מרות. אנחנו עומדים מול עולם אויב, ובלי כל נטיה מיליטריסטית אנחנו אנוסים לראות עצמנו כצבא דרוך להתגוננות ולהיאבקות. היו לנו שנים ששררה אצלנו רוח „הוֹלְנִיצֵה“, והיינו דומים יותר למחנה של צוענים. מה שעשינו עשינו מתוך עליית־נשמה, מתוך ריקוד חסידי, מתוך „שרירות לב“ — היום חפצנו והתחלנו, מחר מאסנו ועזבנו. קיבלנו עלינו את המשובה שביצירה, אך לא את חומרתה. מאז נשתנו הדברים. הכל החמיר. ותנועת הפועלים איננה יכולה לפעול רק בכוח של משובת־נעורים והתלהבות בסך. מכאן הצורך בסדרי־חברה ממשיים יותר, ב„מרות“. ומי שייסקור את דרכן של הקבוצות הראשונות עד הסדרים עתה בחברת־הקבוצות, או את דרכם של קיבוצי „השומר הצעיר“ הראשונים מאז ועד היום, ינכח איזו כבדת־ארץ עברנו. הלא היה זמן שהיו סבורים פי לא נאה לקבוצה לקבל החלטה

בהצבעה, ושאינן דבר ראוי להתקבל אלא אם כן הוא מסתכם בהסכמה כללית. ואף עצם הנסיון לקבוע חוקים ותקנות לקבוצה עורר בשעתו התנגדות, באשר ראו בו כמעט פגיעה ועלבון.

אך דוקא משום שאנו רוצים במרות, משום שאנו חושבים אותה כתנאי לחיי ציבור מאורגן, חייבים אנו לדאוג גם ליום מחר ומחרתים, חייבים אנו לדאוג לכך שלא תיהפך לנו לרועץ, שלא תתנוון. אל נשפח פי חיים אנו בעולם של עריצות, של התעמרות אדם באדם, בעולם ששולטים בו כל כך הרבה יצרני־שלטון, בעולם שאנשים מקולקלים מצליחים להונות את הבריות ולעמוד בראשם. תאזינו למה שמספרות לנו ספינות־מעפילים! וכמה אזהרות אנו שומעים מתוך קורותיה של תנועת הפועלים בעולם? ואפילו מתוך תולדותיהן של קומונות שונות במהלך הדורות. לפיכך, כל כמה שאנו חרדים לכוח הביצוע של המפעל הקיבוצי, איננו רשאים להעמיד את כל כוחה של תנועתנו על המרות בלבד, מבלי להקים מולה גם עמוד שני: החרדה לאדם, לכבודו, לחופש מחשבתו, לחירות ביטוי. החרדה לכך שהאדם החושב אחרת לא יהיה מוחרם, לא יהיה נרדף, לא יהיה צריך לכבוש לו את הזכות להביע את עצמו, חרדה זו היא חרדתה של החברה הקיבוצית כולה, אם היא צופה לעתידה.

וכשם שאנחנו מבקשים להגביר את סמכותה ואת כוח ביצועה של הנהגת תנועה, ככה אנחנו מעוניינים גם להציב גבולות בעניינים היוצאים מגדר זה.

אנחנו רוצים במרות לאותה המטרה אשר לשמה אנו רוצים באיחוד. להגביר את כוח הביצוע של המפעל הקיבוצי בכל גילוייו, להגדיל את הכוח המושך שלו ואת מספר הנוהרים אליו להשתתף בבנינו, להגביר את מידת השיתוף ועזרת הגומלין בין משק ומשק, להגביר אחריות של חברים קשישים לגבי עליות חדשות, להטיל יותר חובות חלוציות, יותר תפקידים לאומיים והסתדרותיים. מבחינה זו הריני רוצה שהתנועה המאוחדת לא תגרע ממה שיש בקיבוץ המאוחד, אלא תוסיף עליו.

ויש מה להוסיף. מי שיחדר למצבו של ציבור הפועלים, מי שיחשוב ברצינות על הסכנות הנשקפות לנו — ובעיקר מ פ נ י מ, מי שחרד למצבו של הפועל במושבה, מי שאין דעתו נוחה ממצבן של מועצות הפועלים

העירוניות — מוכרח להבין כי שכבת עסקנים מקצועיים בלבד (ואפילו טובים) לא תפתור את השאלות החמורות האלה, העתידות ללכת ולהחמיר. אין לראות בדברי זלוול בפקידות ההסתדרותית; אינני יודע כיצד אפשר לנהל מכניסמוס כל כך מורכב ומסועף בלי חבר עובדים מקצועיים. גם התנועה הקיבוצית איננה נמלטת מאלמנטים של עסקנות מקצועית. ויש להעריך לטובה את הפקידות הטובה והנאמנה והמסורה, ויש להקפיד ביחוד על הסלקציה של פקידות הסתדרותית, שתהווה גוף ציבורי משובה, שלא תעלה חלודה פקידותית. אך כל זה לא יספיק אם הסקטור ההתישבותי בהסתדרות לא יטיל על עצמו, כפעם בפעם, תפקידים גדולים בחיי ההסתדרות. אין אני שוכח מה שהם עושים היום, ובפרט בשליחיות לחלוץ ולנוער. אך יש כמה וכמה תפקידים, ממקומיים ועד מרפזיים, אשר רק בני־אדם היונקים בעצמם מן הקרקע ומן המלאכה ומחיי שיתוף ושיוון, רק אלה שהיום הם יוצאים מחברתם על מנת לשוב אליה מחר — רק אלה יכולים לקיים פעולה הסתדרותית יום־יומית, בלי חשש שאבק־השיגרה ידבק בהם (מובן, אין בשום מקום ערובה מפשלונות, כשם שישנם גם בעולם עסקנותו המקצועית אנשים מבורכים אשר יד השיגרה לא היתה בהם). יש הליכה חלוצית לסדום ויש גם הליכה לסדום אחרת של החיים הציבוריים בארץ.

וגם בחיים הציוריים יש להרוס מחיצות ומושגים־מחיצות. ישנו פרובלימות של ההסתדרות הציורית שאין אנשי־שלומנו חיים בהן בכל רצינות, ואנחנו נתקלים בהן רק בשעת בחירות או בקונגרסים. רק יחידים מאתנו מעמיסים על עצמם עול הדאגות של ההסתדרות הציורית. וגם בזה חפצתי לראות את התנועה הקיבוצית המאוחדת ממלאה תפקיד חלוצי. ולפיכך הייתי קורא למפסימליוס של מרות קיבוצית־פיבושית־ציורית־הסתדרותית.

אולם בנקודה אחת אני בא למעט את המרות, והיא: לגבי קצב הגידול של היחידה המקומית. אינני רוצה לומר בזה שאין התנועה הקיבוצית פולה מעונינות גם בשאלת הגידול של כל מקום ומקום, שאיננה צריכה לדון

בזה, אך רואה אני זכות למקום — ובפרט פשהוא מיחס לכך חשיבות יתירה — להכריע את ההכרעה האחרונה לגבי קצב גידולו. ואין הדבר הזה עשוי להטריד ביותר, לאחר שיהיה מובטח לכלל-התנועה שכל מקום ומקום ימלא את חובותיו בתפקידים כיבושיים, במתן עזרה להתישבות חדשה, לפועלי המושבות, לעליה בהדרכת-נוער, בשליחויות בגולה ובארץ. הריני נוטה לחשוב כי עצם התפקידים האלה יש בהם להחיש את קצב הגידולים בכל מקום, כי עצם האיחוד יזרים דינמיות נוספת בחיי כל נקודה.

אך אם גם לא תתאמת השערתי, גם אז אין שום סכנה צפויה לפוח הכובש של הרעיון הקיבוצי מזה שכמה מקומות יבטיחו לעצמם בנקודה זו הכרעה שלהם. ודאי יש לנו אלף נימוקים בעד אינטנסיפיקציה של כל דונם, ואלף נימוקים בעד חברה יותר גדולה, אך האם לפיכך עלינו להעמיד את הפל על הרחבה? האין זה עלול באחד הימים להעמידנו במצב קשה? פיוס הזה הריני מחזיק טובה ל„השומר הצעיר“ שהמציא לנו במשך השנים האחרונות מספר הגון של גופים, הן למקומות שיש בהם תנאים לאינטנסיפיקציה והן למקומות שאין בהם. סוף סוף רוצים אנו לישוב כל חלקת אדמה הניתנת לכך, ואילו היתה כל התנועה הקיבוצית מעמידה את הפל על ה„גדול וגדל“ היינו אפשר מקבלים מספר של משקים גדולים מאוכלסים יפה, אך לא היינו יודעים מה לעשות עם כל יתר המקומות בארץ. הרי הארץ צריכה לא רק למספר קטן של גופים גדולים, כי אם להרבה גופים, בין שהם גדולים בין שהם קטנים. עם כל החשבה למשק הגדול, האם יכול אדם להתעלם מכך כי בשנים אלה היה לנו צורך בחמישים גופים פובשי קרקע? ועם כל הסיפויים שאני תולה במשק הגדול אינני יכול בשום אופן לראות את „מעלה-החמישה“ או „חניתה“ כמפעל חלוצי פחות מאיזה מפעל רב-מידות. ואם תהיה מחר אפשרות ללכת לעקבה, לא אפחית בערכה החלוצי אפילו אם לא יהיו שם סיפויים לגידול מהיר.

דוחי האיחוד אומרים: אפשר למלא את כל הרצונות הטובים מבלי „פירוּק“ ומבלי איחוד — בדרך „הברית“. אפשר תתמהו לשמוע שאינני אויב לברית. לא שיחתי אפילו מלה אחת בגנותה. אך הרשיתי לעצמי לעקוב אחרי דבריהם ואחרי מעשיהם של בעלי „הברית“. ואני שואל: „ברית“ לשם מה — כשלב לאיחוד או כתרס בפני איחוד?

אידלסון, שומר „הברית“, סיפר פאן מעשיה יפה, בשם ברוך אייזנשטט, על הויכוח אם יש אלוהים ואם אין, ועל תשובת הרבינר פי „האמת היא, כרגיל, באמצע“. אידלסון אפשר שכח פי גם „הברית“ היא „באמצע“. אינני מלגלג, כי איני מחמיר כמזהו. בענין מציאות אלוהים אין אמצע, בין אמת ושקר אין אמצע, אך בחיי ציבור יש גם אמצע, ויש שגם אידלסון נאחו בו. אותה ההחלטיות שישנה בשאלות אמונה אפשר שאין לה כלל מקום בחיים מדיניים וחברתיים. לא הייתי מיעץ להכניס מושגים דתיים בתוך שאלות בנין חברה. מוטב שבזה תהיה פחות החלטיות, יותר שיקול, ולעתים גם ההליכה „באמצע“ לא תגונה.

לא הייתי בארץ בזמן שנוצרה „הברית“ וגם לא בזמן שהלכה לעולמה. וגם עתה פשאני שומע פה פיצד מעמידים את „הברית“ פניגד לאיחוד, וכיצד מאשימים את תובעי האיחוד שלא היו נאמנים ל„ברית“ — אינני יודע מה אירע לה לברית ובשלמה שבקה חיים. קראתי את החוברת היחידה שהוציאה: „פגישות היסוד“. חוברת טריומפּלית. הכריזה על פעולה משותפת, על יחסים חדשים, על חברות, על רצון טוב, על האמונה ב„ברית“. מה היה אחר כך אינני יודע. היא ש„הברית“ אינה חייבת לי דין וחשבון. אך אלפי החברים של שלוש התנועות הרי רשאים לתבוע. וכשמאשימים חברים על שלא הצביעו בוועידת רחובות בעד „הברית“, באותה ועידה שבה ידעו כבר פי „הברית“ אינה קיימת, הרי הם רשאים לומר: נתנו לכם יפוי־כוח לעשות, ולא אמרתם לנו מה עשיתם ועל מה נתפוצצה „הברית“ ומי הוא שניפץ אותה? מהי דרך זו להאשים בכשלונו של מפעל אנשים אשר לא עליהם היתה האחריות לביצועו ואף לא בידם היה להכשילו? הן האחריות ל„ברית“ חלה על שלוש המזכירות והם חייבים בדין־וחשבון מדוע לא היתה „הברית“ בת־קיימא, וידו של מי בכשלונה של „הברית“? והם — לפי מידת ידיעתי — העלימו זאת מאתנו, מן „הקהל הרחב“.

ואפשר חוצפה היא מצדי לומר שאילולא היו חסידי־הברית מסתפקים באידיאולוגיה של „ברית“, אלא גם מגלים יתר כשרון ביצוע היו על ידי כך מוסיפים לנו נסיון חשוב, והיינו יודעים עתה מה צופנת לנו הברית ואילו שאלות היא פותרת. ואפשר היינו מוצאים שכל השאלות נפתרו בכי טוב ואין עוד צורך באיחוד.

לא אגע פה בשאלות הקיבוץ וההסתדרות. אני עוד נושא את נפשי לכך שלא אצטרך לדבר בזה. אך אינני פטור מהערה אחת. מרבים אצלנו להזקיע את פגימות ההסתדרות והמפלגה. ומי שתנועתנו יקרה לו חש לעתים עלבון צורב בגלל חולשתה. והנה אנחנו עומדים עתה בנען, בקרבת רחובות, שבה החליטה המפלגה פה אחד על איחוד הנוער ועל צעדים לאיחוד התנועה הקיבוצית. מעמידתנו העלובה עתה, שנה לאחר הועידה, זועק עלבונה של תנועתנו, ואנחנו — המבקרים ומגלי המומים — אוטמים און.

האם הוכחתי משהו? יודע אני כי שאלת האיחוד האמיתית — ובוזה ודאי אין הבדל בין איחודי מפלגות לאיחודי קיבוצים — היא לא שאלת ניסוח והגדרה, פי אם שאלה של תחושה, של אחדות ההנייה, של אחדות „דפיקות הלב“, כמאמר האפט, של הרגשת אחדות הגורל, אשר פל ההבדלים וחילוקי־הדעות הם כאין ואפס נגדו. יש לנו הפשרון המיוחד לעשות תהומות ושיאים — גם בתוך חברה קיבוצית אחת — מהבדלים אנושיים רגילים, מסימפטיות ואנטיפטיות. ידעתי זאת, ואני מתקומם. יש שאני מתפעל מכוח הניתוח הדיאלקטי של חבר בויכוח, מן ההבחנות הדקות שבדקות, ואני מקנא: הייתי רוצה שיהיה לי הפשרון הזה למען השתמש בו למטרה אחרת. יש לנו צורך בשביל דורותים או שלושה בכוחות נפשיים ושכליים אשר ישקדו לישר הדורים, בלי פחד שיאשימו אותם בפשרנות ובטשטוש, כוחות שיחפשו בתוכנו את המאחד ואת המגביר־כוח.

שותף אני לבקשת הכוח, ואיני מסתפק בצדק ובערכי־רוח שאין אתם כוח. מי שרוצה בגילום הצדק ובגילום החירות — חייב ליצור למענם כוח. אנו חייבים ליצור כוח למען עמנו האומלל, אנו חייבים להוות כוח בתקופה של תבוסה סוציאליסטית בעולם, אנו חייבים להיות לכוח מגן על חירות האדם וכבוד האדם בתקופה של שעבוד והשפלה. כיצד נשיג את הכוח?

לא על ידי פלגות, ולא על ידי ריבוי הדגשים החזקים והפרדה בין דגש אחד ומשנהו. נשיג את הכוח על ידי יתר ליכוד ומיזוג, על ידי בקשת הסינתזה, על ידי גילוי המשותף, על ידי הקניית ערכים בדרך חברית ולא בהתבדלות. זוהי הדרך של התנועה שלנו. זהו הדגל שהרימה „אחדות-העבודה“. היא לא ביקשה להיות משפחת כוהנים, פת רבולוציונרים מקצועיים. לא כאלה היינו. שאפנו להדליק את כל העם בלהט שלנו. ביקשנו תמיד להרחיב מסגרות. היינו מוכנים לשבור את המסגרת האהובה עלינו. מקרב לב הנני מצטרף למה שנאמר על האהבה היהודי הפשוט, לפליט, אך האהבה הרעיונית לאלה צריך שממנה תהיינה מסקנות לאהבה מעשית לחבר הפשוט בתנועה, ליהודי הפשוט בחיים. האיחוד שואף לכנס את כל ניצוצות היצירה החלוצית, ואז יקל לנו למצוא את הדרך פיצד לגשם בחיים את האהבה ליהודי הפשוט, ואת הצלת היהודי הפליט.

אינני יכול לשפוח שלילה זה הוא לילה-השביתה, ליל התלפדות הישוב מול ההתנקשות היותר איומה שעלתה בגורלנו מיום התחלנו לשוב לארץ. הגזירות של ג'מל פחה אינן בשבילי ולא כלום לעומת הגזירות של „הספר הלבן“ ולעומת הפסקת העליה. ושום פולמוס ושום תרעומת שיש לי או שיש עלי אינם יכולים להשפיע מלבי את הרגע הזה בו אנו עומדים. חוששני שהוא כל כך איום, שאין בנו הכוח לחיותו כתומ. בזמן האחרון נמצא אני בכמה מסיבות פועלים, שומע ומאזין ואף מדבר — ואינני מוצא את הביטוי. אין אנו רוצים לסלף את המלחמה שאין לנו מפלט ממנה. לא פל דרכי מלחמה פשרים לנו. אין לנו פיצוץ קיוסקים, לא רציחת חפים מפשע, ולא כל מיני מעשי „גבורה“, הנותנים פורקן לרגע וממיטים קלון לימים רבים. אנחנו מוגבלים באמצעינו: מלחמת העליה, מלחמת ההתישבות. מלחמה אשר שום תנועה ושום עם לא ידעו כמותה.

אי אפשר לי לשפוח מה אורב לנו עתה בכל מקום ומקום בעולם ולאיוז התגברות אנו זקוקים כדי לעמוד על נפשנו. אני שואל: האם גם עתה לא תקום בנו ההרגשה של מחנה אחד הנתון במצור? האם לא בספינה טרופה אחת אנו נישאים? ואם תנועתנו פולה, והזרמים הקיבוציים בראשה, לא יגיעו עתה להכרת אחדות פנימית וקרבת לבבות — אזי מהו הנשק שנשאר לנו?

במועצת דגניה

(מועצת חברי-הקבוצות. אב תרצ"ט)

בקשר עם בירור בענין האיחוד נזרקה כמה פעמים בחלל עולמנו מימרה שהאיחוד הוא ענינם שלהם, של העסקנים. להם חשבון מיוחד בכך. ומשזימן לנו לֹרד האליפאכס את הביטוי הנחמד „נֹחֹת אדמיניסטרטיבית“ (פשגילה לנו מכבשונה של המדיניות הבריטית פי עקרונות מוסריים לחוד ונֹחֹת אדמיניסטרטיבית לחוד) נתעשר הויכוח שלנו גם במונח זה: אין האיחוד נתבע אלא מטעמי נֹחֹת אדמיניסטרטיבית. לא צורך המפעל הקיבוצי הוא, אלא נֹחֹתם של אותם העסקנים שבמצב הקיים לא ניחא להם. ההלילה הזה, פשאני נתבע לדבר שוב בענין האיחוד, עלי להודות פי יש קורטוב אמת בדבר. לא „נֹח“ לי לשוב ולחזור על דברי. והריני אומר לעצמי: אילו היתה התנועה מאוחדת לא הייתי צריך לדבר פעמים. גם בנען וגם בדגניה.

האם אין אני רשאי להסתפק במה שכבר אמרתי בשאלה זו עד פה? ולאחר מה שאמרו כאן החברים שקולניק, קדיש וחנן ברקוביץ — שלושה חברים משלושה גלי עליה — אין לי כשלעצמי צורך להוסיף דבר. אך מאחר שאין מִפְטרים אותי מתוספת בירור, אומר משהו על אפי המפעל הקיבוצי בכללו, ממנו מוצא גם לענין האיחוד עצמו. מה בין הקבוצה הארץ־ישראלית לבין שאר מפעלי הקומונה שבעולם?

הריני מתכוון בזה לנסיגנות הרבים ליצור קומונות התישבותיות. הקומונה ההתישבותית היתה בדרך כלל מפעלם של אנשים אשר ביקשו לעצמם מקלט, אי מובדל, בו יחיו פטוב בעיניהם, משוחררים מהרבה מוסכמות השולטות בעולם שמסביב, ומקיימים במסגרתם המשפחתית מגמות של שיוון, שיתוף, אחנה וחירות. הדברים באו על פי רוב בתערובת השקפות דתיות או סוציאליות. אך הנסיגנות האלה לא חֲתרו לצאת מחוגם ולא התכוונו לשנות את המשטר הכללי, או לפתור שאלות הכלל בתנופת הקומונה. אמנם מפעל הקומונה יוצא ללמד ולשמש מופת למי שירצה ללכת בעקבותיו, אך עיקרו של המפעל הוא בו בעצמו. דיו בכך שקבוצת

אנשים תפתור לעצמה את שאלות חייה פחברה. במובן זה יתכן לומר פי המניע העיקרי לנסיגות הקומונה היה אינדיבידואלי, היה רצון האדם, היודע פי אין בידו לתקן את העולם, לתקן את עצמו ואת חברתו הקרובה. בחינת „ראני את נפשי הצלתי“ (הגדרה זו אינה באה להקל בערכם של נסיגות הקומונות ההתישבותיות כשהן לעצמן. בהם מתגלה רוח האדם, אשר בהתקוממו נגד סדרי-החברה איננו משליך את יהבו על תהליכים ועל גורמים אשר יביאו מאליהם את הפתרונות הטובים, פי אם תובע פתרון מאת עצמו, רואה עצמו שותף ואחראי לא רק למלחמה בקיים, פי אם גם למה שעתידי לבוא במקום הקיים, בוחן את עצמו ואת כוחותיו בהקמת „העתיד לבוא“).

לא כן היתה הקבוצה בארץ מראשיתה. אותם שהקימו את מפעלי הקבוצה הראשונים — ביקשו אף הם לתקן את מעשיהם, להגשים בחייהם עקרונות שיוון ושיתוף וחירות, ולשפר את סביבתם הקרובה. אך לא זה בלבד הניע אותם.

אילו היתה הקבוצה שלנו נזונה מאותם המקורות בלבד שמהם ינקה הקומונה הדתית או הקומונה הטולסטואית או הקומונה הרציף-ליסטית — היה הדבר נשאר ענינם של חוג אנשים מצומצם, המבקשים לעצמם חיים ראויים להשקפותיהם. אך הקבוצה שלנו זנקה מיד מן החוג הצר. מן הרגע הראשון היה טבוע בה הרצון לשרת את העם, להחיש את גאולתו. כשם שאנשי הקבוצה ביקשו להגשים בחיי עצמם, בחיי יום יום, את המוסר הסוציאליסטי, ככה ביקשו לעשות את הקבוצה מנוף להגשמת הציונות, לסלילת דרך להתישבות לאומית. איני רוצה לומר מה היו הישגיה החברתיים והמשקיים של הקבוצה אילו היתה מתרפזת כולה בעצמה — ואין הבדל אם מספר משפחותיה היה עומד על חמש-עשרה או על שלוש מאות — ושוקדת על שיפור חייה בלבד. אולם במקרה זה לא היתה הקבוצה מגיעה לעולם למדרגה של תנועת-המוזנים, ולא היתה משמשת גורם ניכר בחיי העם. הנוער היהודי העולה יש בו נטיות סוציאליסטיות עמוקות, נכון הוא לחיפושי צורות חיים חדשות לעצמו, אך לולא היו החיפושים השיתופיים הללו משתלבים עם הרצון למצוא דרך פוריה ותכליתית בשביל האומה כולה, היתה הקבוצה

נשארת לעולם פת של אנשים המבקשים תיקון לעצמם בדרך הקומונה. ולא יותר מזה.

גם בקבוצותינו הראשונות היו טיפוסים־אנשים אשר ראו את הקבוצה ראייה אינדיבידואליסטית בעיקר. מהם שראו את מרכז הפועל בתיקון החברה ושיפור היחסים בין החברים, ומהם ששקדו בעיקר על בריאות המשק. אולם בתוך כל זה בקעה ועלתה המגמה הרואה את הקבוצה — עם כל ערכה לעצמה — כמכשיר לפתרון השאלות הגדולות של הכלל, של ההתישבות. של העלייה, של הציונות, ורואה את איש־הקבוצה כאדם אשר איננו יוצא ידי חובתו בנאמנותו למשקו ולחברתו, כי אם כמי שנקרא למלא נוסף על כך גם חובות־אזרח מיוחדות בציונות ובתנועת הפועלים. בן־ציון הגדיר פעם את ההבדלים בין הזרמים במפעל הקיבוצי כהבדל בדבר איזהו מקומם של „הדגשים החזקים“. אני מדבר עתה על אדמת דגניה, והרי גם דגניה התלבטה הרבה בין הדאגה למשק ולחבר מפאן לבין המגמה לשמש את צרכי הכלל מפאן. יוסף בוסל היה בדגניה נושא הדגל של המגמה התובעת שימוש בכוחות הקבוצה למטרות הכלל. לא קל היה הדבר לקבוצה הראשונה. ואף היום איננו קל. וגם הקבוצות הראשונות ביקשו לפתור את השאלה פתרונות שונים, וכל אחת שמה את „הדגש“ בנקודה אחרת. גם „השומר“ היה קבוצה מלוכדת מבחינה חברתית, אך במרכז ענייני עמדו לא שאלות בנין החברה והעקרונות המשקיים, כפי שהיה בדגניה, כי אם עקרונות מסוימים של שירות לאומי, תפקידי הגנה וכיבוש, הדגשת היסוד המעמדי. כאן היה הדגש. ואם נזכור את קבוצת פנרת, נמצא שבה נאבקו הנטיות השונות היאבקות קשה ביותר. ומקומה המיוחד של קבוצת פנרת בתוך תנועת הפועלים היה בהעזתה להטיל על הקבוצה תפקידים מיוחדים לגבי כלל־התנועה, לעשותה מנוף להגשמת רעיונות מקדמים בציבור הפועלים. המאמצים לאיחוד תנועת הפועלים, הקמת „המשביר“, פתיחת שערי הקבוצה לרנחה בפני החברה (בימים ההם), התמרים — בתקופה מאוחרת, ואף הנסיון הראשון של חיל ישראל שהיינו עדים לו אתמול, באלה ובדומיהם מותחת הקבוצה את עצמה במידה מרובה למען הצרכים הכלליים של התנועה.

בימי העלייה השנייה היו המגמות והדגשים נחלת כל קבוצה לעצמה.

ההתפתחות שלאחר כך גיבשה צורות ארגוניות־תנועתיות, אשר כל אחת מהן דוגלת ב„דגש” שלה. העליה השלישית הביאה לארץ המונים גדולים יותר. המפעל הקבוצתי שהיה קיים אז, בהיקפו ובאפיו, לא היה מוכן ומסוגל לקבל אותם. עתה פולנו חכמים, וכולנו יודעים לציין צמצומים רבים של הקבוצות הראשונות. הקבוצה בראשיתה לא היתה יכולה להיות בלתי אם חקלאית. הפועל העירוני והמלאכות העירוניות לא היו קיימים בשבילה. כל המהפכה של הפועל בארץ היתה בפניה מוחלטת מן העיר אל הכפר. מי שרצה שיהיה לו חלק במעשה החלוצי, בכיבוש, בבנין הארץ — היה עליו לפנות אל השדה. כיום הזה תמצאו מורים, העושים את עבודתם, והם חברים לקבוצה. אך לפני שלושים שנה, אם בא אדם שהיו לו כל הסגולות והפשרונות והנטיה הנפשית להוראה והוא רצה להשתתף במהפכה החלוצית — לא היה לו אלא לקום ולהיפרד מן ההוראה ולצאת לשדה. זה היה עולמנו שלפני המלחמה, וכלינו לא היו עשויים כלל לקלוט את העליה הפורצת שלאחריה. וכאן זכותו ההיסטורית של גדוד העבודה, שהנחיל למפעל הקיבוצי את התנופה הגדולה. עתה לא יפליאו אותנו המספרים של הגדוד, אולם בשעתם היו גם מפליאים וגם מפחידים. ולא בלבד גודל המחנה, אלא אף העוז והיכולת להעמיס על עצמו כל אותם התפקידים, לזווג יחד כל אותם התפקידים, הכיבושיים והישוביים כאחד.

אילו זכינו, והפגישה בין העליה השנייה לשלישית היתה מתקיימת מתוך יתר הבנה והפרה הדדית, אפשר היה גורל המפעל הקיבוצי וגורל תנועתנו פולה שונה ממה שהוא. והיינו פטורים מהרבה ענשים וגם מן הפיצול הפנימי. אך לא זכינו! כמה מחיצות דקות ועבות, חיזוניות ופנימיות, חצצו בין שני גלי העליה, אשר המלחמה העולמית הקודמת הפרידה ביניהם. והפירוד הטביע את חותמו.

גלי־העליה החדש זינק מתוך ההפכה, מתוך הפכת־המלחמה ומתוך ההפכה שלאחר המלחמה. כנחל סואן ושוטף וגם גורף, המקפץ על פני סלעים ופורץ סכרים, פן היה הגל החדש. תנופתו קדמה ליכלתו. היה בו יותר מן ההעזה מאשר מן הבהירות, ויותר ממה שראה את הדרך ראה האמין בהריסת מעצורים. פנגד נסיון החיים של איש העליה השנייה

שהגיע לידי בגרות, פכוש וכבד־צעד, מרוכז בעצמו ובמפעלו ומכוון פולו
לנקודה אחת מוחלטת — עמד בן־אדם באביב־חיייו, אשר המלחמה והפרעות
ומלחמת־האזרחים פגעו בגופו ועברו דרך לבו, אשר שרה עם פורענויות
ומילט את חייו, אשר ראה יסורים וגבורה וכפירה וחזונות בשנותיו המעטות.
מה שלא ראו דורות רבים לפניו, ואשר נקלע בעצמו בין תום להפקרות,
בין בטחון־נעורים לאבדן־כל.

אין לומר שאיש העליה השניה, אשר ציפה כל כך לגל החדש, ידע
לראותו לתוכו, מבעד לכל לבושי התקופה הנסערת. במיעוטו ובכדידותו
למד לראות את נקודת־הפחד ביחיד, בנכונותו למאמץ, בהרגשת
אחריותו, וגם את מפעל הפלל, את הקבוצה, את ההסתדרות, ראה כמפעל
של יחידים, של אנשים שלמים. והגל החדש מדלג על כל זה. איננו מקפיד
ואיננו בורר. הוא מלא בטחון ברבים, בכוחם, בריבויים, בליכודם. גם
איש העליה השניה ידע, כמובן, את ערך ה"יחידיו", אולם כאן, בגל החדש,
היה יותר מאפי הקולקטיביזם הריכוזי מאשר מרוח הקבוצה הארץ־ישראלית.
והעליה השלישית, בין שבאה מרוסיה בין שבאה מפולין וגליציה, לא
ביקשה להידבק באלה שפרצו דרך לפניו. אנשים לא רחשו לקודמיהם את
האָמון ואת רגש החברות שהללו היו ראויים להם, ואולי... גם לא היו
ראויים. שפן אנשי העליה השלישית מצאו את קודמיהם לא רק בכיבושיהם
ובקשיות ערפם ובחלומותיהם, כי אם גם בכשלונותיהם: בפילוגם ובמלחמתם
הפנימית. דגל האיחוד לא השיג את מבוקשו והפך אף הוא לדגל מפלגה.
את העולה פגשו שתי לשכות עליה, שתי לשכות עבודה, שני מרפזים
חקלאיים, שתי מפלגות הנאבקות זו עם זו, בלי שיהיה ברור ומחונן
על מה ולמה הן נפרדות ונלחמות. כל זה לא היה בו פדי־לעורר אצל
העולים את הפכוד לקודמיהם ואת הרצון להתמוג עם הקיים. בפרט, כשפרק־
הזמן של המלחמה העולמית גידל גורמי בידול למכביר.

מאז ועד עתה טושטשו והועמקו כמה חזיונות. גלי עליה חדשים
הציפוננו. המגמה האחדותית, הממוגת ומלפדת, נאבקת כל הימים עם המגמה
השבטית והודפת אותה למחבואים. אולם המפעל הקיבוצי צמח וגדל במזל
של בדילות התפצלות.

יש אומרים: מה איכפת לנו אם קיימות כמה חטיבות שונות בתנועה

הקיבוצית? מדוע תהיה עיננו צרה בגונים השונים ובארגונים המסייעים לטיפוח הגונים? יאם אמנם קיימים כמה פגמים ביחסים שבין החטיבות הקיבוציות השונות — הרי מקור הדבר לא בקיום החטיבות, פי אם בחוסר הערכה הדדית, ויש לתקן את הדבר על ידי שיפור היחסים ונטיעת הבנה רחבה יותר.

רצוני להסביר מדוע אינני תולה תקוות בכך, אלא באיחוד בלבד. כבר אמרתי, לא הרי הקבוצות שלנו פקומונות אחרות. אותן הקומונות היו קיימות כל אחת לעצמה. קריניצה לא ראתה את גורלה נחתך על ידי כך אם תקום עוד קריניצה או לא. ואצלנו אומרים: „האיחוד צריך להבטיח את הקמתן של עוד דגניות ועוד יגורים, הרבה דגניות והרבה יגורים“. פאן ההבדל בין קומונה המרופזת פולה בתוך עצמה ובין המפעל הקיבוצי שלנו המהווה תנועה. ולפיכך יש לו דאגת „המשך“ וצורך בכיבושים, וענין מיוחד לנוער. וכאן גם המפתח ל„יחסים“. פיון שפל פלג של התנועה הקיבוצית מהווה תנועה לעצמו, ויש לו דאגת המשך ומסעי־פיבושים וענין מיוחד בנוער, הריהו מוכרח לראות בכל פלג אחר של התנועה הקיבוצית יריב ומתחרה.

לפיכך, פל עוד קיימים הפילוגים מן ההכרח שיהיו ניגודים. וגם אנשי התנועה הקיבוצית אינם מלאכים. אדרבא, מתוך מלחמת הקיום המרה והקטנונית שנלחמו אבותיהם ואבות אבותיהם בגיטו ודאי ירשו כמה תכונות שאינן הולמות ביותר את חיי הקבוצה, ואינן עשויות להשקי־יחסים הוגנים בין פלגי תנועה מתחרים.

ואודה: אגב הסברה והוכחה נוהג גם אני, פאחרים, להדגיש ביחוד את הקלקולים השונים הקשורים במצב הפילוג: את „היחסים“, את ההערכה ההדדית הפלתי־צודקת, את הרמה החברתית הנפגעת, את הליקויים במצב המפלגה וההסתדרות, את ההפסד בחינוך הנוער. אך טעות היא לחשוב פי לכך בלבד מכונן האיחוד. נדמה לי שהחבר מן „המכפי הצעיר“ אשר דיבר פאן פיון לעיקר. האיחוד מתכוון לא ל„יש“ בלבד, אלא למה שצריך ויכול להיות. אם נראה לפנינו רק אותם אלפי הפועלים החיים בקיבוצים הקיימים — אפשר באמת נמצא פי לא פדאי פל פולמוס האיחוד. אילמלא הרצון להכניס רבבות פועלים, ולא רק מאלה שיבואו פי אם גם מן

הנמצאים עמנו בארץ, לתוך מעגל החיים הקיבוציים — הייתי אולי גם אני מניח את תביעת האיחוד (את חטאי אני מופיר: גם בימים שהקבוצה היתה קטנה ומספר הקבוצות היה מועט ביקשתי להעמיס על הקבוצה עומס גדול — כמובן, לפי היכולת הקטנה של הזמן ההוא). לא חדלתי להאמין, הן בימי פרוספריטי והן בימי משבר, שהקבוצה יכולה לשמש פלי-קיבול ובית-יצירה להמוני פועלים, ולא רק לשם סיפוק צרכיהם החיוניים, כי אם גם למילוי תפקידים לאומיים חברתיים ותרבותיים גדולים. עכשיו — לא כל שכן. האפט שאל בנען וחזר ושאל פה: מה ערך להחדרת רעיון המלאכה ועבודת-חוץ לתוך המפעל הקיבוצי? האפט מבין שיש חשיבות בעבודת-חוץ בזמן בנין הקבוצה — זה יוצר ענפי מחיה חדשים. אבל הוא טוען: מה חשיבות בדבר אם במקום היהודי מטבריה יעסוק במלאכה מסוימת הפועל חבר הקבוצה? הטענה הזאת מופירה במובן ידוע את הויכוח, שהתנהל לא בדידות יתירה, בין בעלי התעשייה בארץ לבין ההסתדרות. הם טענו: למה לכם קואופרטיבים, יש בארץ תעשייה, באים לארץ אנשים עם הון פרטי ועם יזמה פרטית והם מנסים ליצור תעשייה בארץ; הרי לכם (לאנשי ההסתדרות) חלק ונחלה בחקלאות ולמה לכם לבוא ולהתחרות בהם, לעשות נעלים כמולם, לעשות בסריגה כמולם? אם נלך לפי קו מחשבה זה אפשר גם לטעון: למה לנו המשביר המרכזי, למה לנו האגודות הצרפניות? הלא יש בארץ מסחר סיטוני וקמעוני ומדוע צריכים דוקא ההסתדרות והמפעל הקיבוצי להוציא פרנסה מיהודי חננני? יש להגיד את האמת: חשבונותינו הם אחרים. אין אנו יכולים להפריד בין המפעל הקיבוצי ובין הפזח המשותף הנושא את המפעל; אנו רוצים לאפשר לכל יהודי עובד לחיות אתנו יחד. אילו היינו משאירים את המפעל הקיבוצי הקטן בתחומיו ומגבילים אותו בשטח החקלאות בלבד, לא היינו מגיעים להיות תנועה גדולה. על ידי כך שאנו יוצרים אפשרות קיום בקבוצה לבעל המקצוע, לחייט ולסנדלר, אנו לא רק פותרים, פסי שאמר לביא, את שאלת חיינו במגמת האוטרכיה, לא רק מסדרים תנאים נוחים ופרודוקטיביים יותר לעצמנו, אלא — והוא הנימוק הנוסף: אני מרחיבים ככל האפשר את מעגל האנשים החיים חיי שיתוף. גורלה של הקבוצה תלוי בזה אם היא תהיה לענין של מעטים או של רבים מאד;

ואנו בטוחים. שמעמסת ההרחבה הזאת יוצרת בסיס נוסף לפעילות שלנו. ניסיתי להגדיר את מהות האיחוד ולהוציא את עצמנו מתוך הויכוח שמירר כל כך את חיינו בשנים האחרונות. אמנם, לדעתי, לא הויכוח על האיחוד מירר את חיינו, אלא המציאות היא שמיררה את החיים; וויכוח שעוסק במציאות מרה גם הוא נעשה מר. אמרתי קודם שהאיחוד פירושו להוציא את המפעל הקיבוצי והקבוצתי לדרך רחבה יותר. אני מאמין שיש כמה תפקידים פיבושיים מוחשיים המחפים לכוחה של התנועה הקיבוצית המאוחדת. אביא כמה דוגמאות.

דוגמה ראשונה: נזכר כבר היום ענין הקיבוץ העירוני הגדול. שקולניק אמר שעסק בזה לפני שנה, אני יודע שיש מספר חברים בתל-אביב העוסקים בזה והדבר איננו זו. אף יודע אני שענין הקיבוץ העירוני הגדול הוא קשה עד למאד, ואין להתחיל בו כמו שהתחילו במפעל הקבוצה, בגרעין קטן; המפעל הקיבוצי העירוני דורש הרבה פוחות ומאמצים-עזרה גם מצד ההסתדרות, הוא דורש תנופה גדולה. רק תנועה קיבוצית מאוחדת תוכל ליצור דבר כזה! יש לנו קיבוץ עירוני גדול — יגור, שהוא הנסיון הראשון ליצירת שכונת עובדים שיתופית, שדעתנו תהיה נוחה ממנה. לצערנו הגדול, לא גרמו לנו נסיונות השיכון בארץ הרבה נחת. חלומות גדולים שהיו לנו על שכונות עובדים לא נמצאו להם נושאים. אבל יגור, בעזרת הקיבוץ המאוחד, היתה לשכונת עובדים כזאת. שאר הנסיונות בקבוצות אחרות הביאו אמנם פלוגות נוספות, אבל לא נהפכו למפעלים גדולים. היה המאמץ של גדוד העבודה בתל-אביב, שהלך לאיבוד מסיבות אחרות, והקבוצות הקיימות על יד ירושלים ובקרבת תל-אביב גם הן לא הפכו מפעלים גדולים. אני מאמין אמונה שלמה שהתנועה הקיבוצית המאוחדת, אשר תציג לעצמה כמטרה יצירת קיבוץ שיתחיל במאות אנשים ויגיע לאלפים בקרבת תל-אביב, — תקים מפעל בעל ערך עצום, לתנועה שיתופית כשלעצמה ולתנועת הפועלים כולה.

דוגמה שניה: ענין הפועל במושבה. יש מספר פלוגות של קיבוצים שונים שבדרך-לכת להתישבות עוברות את המושבות ויש מוסדות ההסתדרות המטפלים בפועל המושבה. במושבה בכלל נמצא ציבור פועלים

המונה 20—25 אלף פועל — מה יהיה עתידו של הציבור החקלאי הזה? אלה הם יוצאי תנועות נוער, אלה הם יוצאי החלוץ, אשר הגיעו בארץ למושבות ובתוכן עברו את כל הסבל, היתמות, העזיבה והבדידות של פועל המושבה. רק תנועה קיבוצית מאוחדת וגדולה תוכל למצוא דרך אל הפועל במושבה! אולי לא תכניס אותו מחר או מחרתים לתנועה הקיבוצית, אבל היא, בלי התחרות והתרוצצות, תשלח לכל מושבה אנשים, שיחיו את חיי הפועל, ומתוך דאגה לחייו החברתיים והפנימיים של ציבור הפועלים במושבה תחנך אותו לקראת ההתישבות.

ועוד נקודה חשובה: מי שרוצה לראות בקבוצה לא רק סידור חברה מתוקנת וכיבוש עמדות משקיות, כי אם גם הקמת מחנה חלוצי מאורגן העומד לשירות העם בכל צרכיו, הוא ישאף לכך שהמפעל השיתופי יהיה בו הכוח להיענות לכל דרישה שתבוא מצד התנועה כולה. המפעל הקיבוצי המאוחד צריך להטיל על עצמו את מְכַסִּימוֹם התפקידים הפיבושיים השונים, בתוך ההסתדרות, בתוך המפלגה, בציונות, בגאולת הקרקע ובדאגה להון הלאומי. בתקופה הזאת הדאגה להון הלאומי היא דאגה גדולה מאד והיא רובצת על המפעל הקיבוצי יחד עם דאגות אחרות לעליה ולהתישבות. יש להצטער על כך, אבל עובדה היא שקשה למצוא כיום מספר אנשים מספיק לתפקידים האלה. יתכן שגם כיום ממלא כל זרם קיבוצי תפקידים אחראיים לפי יכולתו, יותר מאיזה חלק ציבור אחר, אבל אני מאמין שליכוד התנועה הקיבוצית לתנועה אחת יורים קודם כל את המרץ המוצא לקנאת־חינם והתחרות־חינם באפיקים פרודוקטיביים יותר, והזיקה בין המפעל הקיבוצי לבין תנועת הפועלים כולה תהיה יותר קרובה ואינטימית, וגם הרבה יותר אינטנסיבית. אלה הם הדברים שאני רואה אותם כחלקים אינטגרליים של מפעל האיחוד.

אני מקשיב במשך כל הזמן להיסוסים ולספקות של החברים, וככל שאני לומד ומתעמק בענין רואה אני את עצם המפעל הקיבוצי בשלימותו ובאחדותו. כמובן, אפשר תמיד להוכיח שהקיבוץ העומד על רעיון הקצב המהיר בגידול, זקוק לאורגניזציה שלו, ואפשר להוכיח שדוקא קבוצה מסוגה של דגניה דרושה לה אורגניזציה מיוחדת. אני לוקח על עצמי להוכיח גם זאת. מספרים על בנקאי גדול שאמר בהזדמנות מסוימת: מוטב שיהיו

לי 10% בעסק טוב מאשר 100% בעסק פחות טוב. אני אומר: כל כמה שהדגניות חדרשות או היגורים החדשים עלולים להפסיד בשותפות הזאה הם עלולים לזכות בהרבה יותר מתוך תנאי צמיחה חדשים, מגע משותף, אודיטוריה פנויה יותר למחשבה, שתפרה כל רעיון ללא מחיצות מיותרות. איני יודע מי ישיג יותר? האומנם אותו הרעיון של משק גדול, שהגיע להישגיו מתוך הסתגלות גדולה של חלקים שונים במפעל הקיבוצי, יוכל להפסיד על ידי כך שרעיון זה יהיה מנת חלקם של רבבות פועלים נוספים? האומנם צפויה סכנה לקבוצה, כפי שמצאה את ביטויה בחבר הקבוצות, על ידי כך שתביא את עצמה לתוך תנועה רחבה וגדולה יותר? אני אינני מעמיד את הויכוח על ההכרח בסינתזה, זו אולי תימצא ואולי לא — אני רואה בזה תנאי לאיחוד.

הביטוי הנמרץ והנפשי ביותר בענין האיחוד ניתן היום על ידי יעקב רייניק, שאמר: בושתי מפני ילדי! ואני אמנם איני חי בקבוצה, אבל אני חי במפעל במשך כל ימי וההרגשה הזאת מלנה אותי כל השנים. המפעל המשותף שלנו הוא שגירש אותי מהסתפח בנחלת הקבוצה, לא יכולתי להשתתף במחשבה המכרעת של התנועה הקיבוצית, אבל פחבר תנועת הפועלים אני מרגיש את עצמי אחראי למצב הזה. אני אומר לכם: נפשי לא מצאה מנוחה והיא לא תמצא מנוחה עד שלא נשתחרר מהפירוד הזה! שמענו את הצגת השאלות מפי החבר הצעיר מ"המפבי הצעיר" ומפי החבר הלא-צעיר שפרינצק. הקומץ הקטן הנמצא בנען, במשמר-העמק ובדגניה — זהו עובר של העם היהודי העתיד, גרעין תנועת החירות היהודית. ויש לנו דאגות גדולות. כל חבר של כל זרם מספר תמיד מה גדולים הישגיו של זרמו הוא ובוזו עוסקים בכל המועצות. והלא כל חבר קורא על אניות מפילים ועל המעשים המחרידים בארץ זו או אחרת, והלא כל חבר היה צריך להרגיש במקום שביעת רצון מהישגיו הוא את ה"קטונתי", לא את ה"קטונתי" של היחיד בלבד, אלא את ה"קטונתי" של התנועה. אנו חייבים ליצור אורה כזאת שנוכל להתאסף ולהתיעץ בלי ניגודי דברים, בלי כל יצר של התחרות. מי שחי בארץ בימי התסיסוח הגדולות של האיחוד יודע שמגמת האיחוד היתה תמיד קשורה עם "טוהר לבנו"; זה היה המניע הנפשי העיקרי בכל תנועת האיחוד.

פיצד תפעל המכונה הזאת? כאשר נוצר הקיבוץ אי אפשר היה להגיד גם אז — פיצד המכונה הזאת תפעל. הרצון שלנו הוא. הקובע, הרצון איננו בהיר, הוא מעורפל. אני יודע שתנועת האיחוד דרושה לתנועת הפועלים ולמפעל הקיבוצי כמנוף נפשי ורוחני גדול, פטיהור לבבות וקירוב לבבות, וכהתגבשות האחריות הקבוצתית, אף אם קשים חבלי האיחוד. אני מדבר עכשיו על אדמת דגניה ואני רוצה להזכיר דבר שהיה קשה מאד בשבילי, ושארף על פי כן איני יכול להתחרט עליו עכשיו. מרד האיחוד — אם אפשר לומר כך — היה אצלנו קשור בקרע עם גורדון והקרע הזה היה בשבילי קשה מאד, מבחינה אישית ומבחינה ציבורית. ואוסיף עוד ואגיד — הוא היה קשה בשבילי, מפני שאני לא ביטלתי ולא ויתרתי על הנימוקים אשר היו לגורדון; במה שגורדון כתב נגד האיחוד היו רעיונות חשובים מאד גם בעלי ערך חינוכי קיים. ואף על פי כן לא צדק. אתם יודעים שגורדון לא בא לוועידת פתח-תקוה ולא בא גם לוועידת חיפה, ולא נתן ידו ליצירת ההסתדרות. הוא הביט על הדבר בחשש מרובה. איני יודע אם יש רבים בינינו אשר גורדון מילא תפקיד אישי בחייהם ככחיי. אך עובדה היא שאיש כמו גורדון עם כל התוכן העצום שבו, עם כל ההבנה העמוקה לגוני החיים שלנו, עם ההבנה לרעיון הקבוצה הגדולה, עם היחס לכל יהודי פועל בארץ ולכמה וכמה גילויים, שאנו לא ירדנו לעומקם — איש כמו גורדון לא הוציא את המסקנה הנכונה; בזה אנו מסכימים כולנו עכשיו. אותו דבר, כשאני שומע עכשיו את שוללי האיחוד — אני מוכן לקבל את דברי אידלסון, שאין אצלנו שוללי האיחוד, אבל הרי לא הטרמינולוגיה חשובה — אני רואה בהם את הקנאות לערכים, אני שומע דאגה לעתיד-המפעל הקיבוצי, אני שומע שהאיחוד עלול להחליש את המפעל הקיבוצי, שחולשה אורבת לנו באיחוד. אך להם רוצה אני לומר: אני כופר בהחלט שרעיון האיחוד קשור עם פחות מתיחות ועם פחות חלוציות! אני כופר בזה שרעיון האיחוד קשור בפחות הערכה לגבי האדם והחבר! וכשם שבזמן האיחוד הראשון, פשרבים התנגדו לו מתוך חרדה לעבריות ופחד מפני האידיש, האמנתי שהאיחוד יגביר את העברית — פן מאמין אני גם עכשיו שהאיחוד יגביר את הכוח הכיבושי של המפעל הקיבוצי ואת המתיחות של החבר-הפרט בתנועה הקיבוצית.

מזדמן לי כפעם בפעם להיפגש עם חברים שונים ומותר לי לומר שאני רואה לפרקים סתירה נפשית בין פגישה שלי עם חבר ובין פגישה שלי עם זרם. בזמן שאנו נפגשים במסיבות שונות מרגישים אנו כל כך את ההבדלים בין זרם לזרם, פעם הבדלים אמיתיים, פעם הבדלים מוגזמים ומדומים, ולפעמים גם לאחר הסברות עמוקות נדמה לך שלפניך תהומות, שאי אפשר לגשר על פניהן. יש גם הרבה חברים השמחים כשמעמיקים את הפרובלימה ומגלים את התהום. ולכן מותר לי לומר אחרי דברי קדיש: חברים רבים, גם כשהם שומרים על דעותיהם הקדומות בענין האיחוד, הם מרגישים את עצמם מאוחדים! ובענין זה צריך לומר: יש הבדל גדול בין מה שהיה לפני שנים בין המפלגות ובין מה שנמצא עכשיו. על כל פנים מותר עכשיו להודות בזה: בזמן שהיו ניגודים בין המפלגות, בין „אחדות־העבודה“ ובין „הפועל הצעיר“, היו אלה לא רק ניגודי אידיאולוגיה, אלה היו גם ניגודי אנשים. איני רוצה להזכיר את כל שמות־הגנאי וכינויים שונים, שבהם השתמשו בתקופה ההיא. עכשיו המצב במובן זה אחר לגמרי. ההבדלים והניגודים קיימים בין הזרמים, אבל כשאתה פוגש חבר מדבר עם רעהו, חבר מזרם קיבוצי אחד עם חבר מזרם קיבוצי שני, הרי שם הניגודים אינם קיימים! הדבר הזה הוא בעיני חשוב מאד, הוא מבטיח את האיחוד יותר מכמה וכמה הסברות אחרות. העובדה הזאת, שמגמת האיחוד והכרת האיחוד שרשית היא וחייה בלבבות אלפי החברים, קובעת את גורל האיחוד יותר מכמה נימוקים.

ל'איחוד עם 'השומר הצעיר' >

למען דעת

לפני כמה ימים נתכנסה מסיבה של חברים, „אחראים“ לפי הנוסח המקובל, ממפלגת פועלי ארץ־ישראל ומן „השומר הצעיר“, ודנו על איחוד. בו ביום ובו בערב לא התקדמנו הרבה. אכן, לא פגישה ראשונה היתה זו ואף לא האחרונה.

יום בו יקום האיחוד של שנים אלה ודאי יהיה יום־טוב לפועלי ארץ־ישראל. אך לפי שעה עודנו בושש לבוא, ואפילו אבדן יהדות פולין ומה שאורב לנו פאן אין בהם, פנראה, פדי להחישו. למחרת הפגישה הודיעוני חברי כי ההמשך יתקיים בקרוב.

והנה — האומר: לתמהוני? — קורא אני במאמר ראשי בעתון „השומר הצעיר“ שורות אחדות על אותה פגישה, והן נותנות לקלס את חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל שהשתתפו בה ומסלפות את תוכן דבריהם.

בנוהג שבעולם (בעולם סתם, ולא דוקא בעולמן של שתי מפלגות־אחיות) צדדים העומדים במשא־ומתן (ואפילו כשאינן המדובר על האיחוד) אין אחד מהם נוטל לו את הזכות לנסח ברבים על דעת עצמו את עמדת עמיתו. על אחת כמה וכמה שאין זו ממידת משא־ומתן לעוות את עמדת העמית.

האומנם יש לו ל„השומר הצעיר“ אתיקה אחרת, אתיקה של „אופו־זיציות“ מסוג ידוע? או שמא אִכְפָּה עליו ההכרח לספר ככה לחבריו על המשא־ומתן ולתאר בפניהם ככה את עמדת מפלגת פועלי ארץ־ישראל ולקדם בדרך זאת את האיחוד הנרצה?

ולמען הסיר לזות־עט ולמען דעת חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל

וחברי „השומר הצעיר“ — הרוצים לדעת את הדברים כמו שהם — מהי נקודת הפילוג בשאלת האיחוד, הריני מקבל עלי להגדיר את הויכוח האידיאולוגי שבינינו במלים מועטות:

חברי „השומר הצעיר“ הודיעו לנו כי הם רוצים באיחוד אתנו. אולם תנאי קודם הם מתנים אתנו שנקבל עלינו מראש כמה הגדרות וניסוחים המקובלים אצל „השומר הצעיר“. אין הם דורשים מאתנו שנקבל עלינו כל מה שמוסכם ומקובל אצל „השומר הצעיר“ בהלכות דעות, אידיאולוגיה ומדע. הם מסתפקים בחלק מזה. מבלעדי זאת אין האיחוד, לדעתם, אפשרי.

גם אנחנו רוצים באיחוד. ומוכנים לו לאתרו. ואין אנו מתנים שום תנאי מחוץ לאיחוד עצמו. אין אנו דורשים מחברי „השומר הצעיר“ כתנאי לאיחוד שיעמידו למבחן את העיקרים, אם עיקרי אמונה או אידיאולוגיה או מדע, המקובלים אצלם כהשקפת־חובה, ושיתחייבו לקבל על עצמם מה שנטיל עליהם ולהסתלק ממה שלא ייטב בעינינו. אנחנו, המקיימים את אחדותנו כמפלגה על יסוד חובת־המעשה, ולא על יסוד השקפת־חובה, איננו מסכימים שכתנאי לאיחוד נתחייב להסתלק מחופש הדעה אשר יש לכל אחד בתוכנו; איננו מסכימים שכתנאי לאיחוד נתחייב לקבל עול של השקפות־חובה שיוטלו עלינו, ביחסנו לעניני אמונה או אידיאולוגיה או מדע.

עניני השקפות־יסוד ראוי להם שיהיו נדונים בכל חומר העיון לגופם בתוך תנועה מאוחדת, ולא שיהיו נחתכים לפי משא־ומתן של צדדים, כתנאי למשהו, אפילו לדבר גדול וחשוב כאיחוד.

אנחנו, חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל, מוכנים להתאחד כמו שהננו עם חברי „השומר הצעיר“ כמו שהם.

והשאלות השנויות במחלוקת?

לתנועה המאוחדת פתרונים.

חשק ת״ש.

גם בשחוק יכאב לב

א

התנצלות. אומר מראש: בוש אני ונכלם פי עלי בשעה זו לגזול מומני וזמן קוראי למען עסק בויפוח עם ידידים-יריבים. ולו היה זה ויפוח על איחוד! אבל הלא אין זה אלא ויפוח על אי-איחוד. התוצרת הספרותית האחרונה של „השומר הצעיר“ אומרת ברורות כי הוחלט שם לסתום את הגולל על המשא-ומתן לאיחוד שנתחדש בספינת „קאהירו סיטי“, ולא עליו בלבד, כי אם גם על הרצון לאיחוד. עד כמה שעוד יש בקרב „השומר הצעיר“ מי שתובע אותו או חולם עליו. ואני כשלעצמי, שאין לי כל רצון לעסוק בדברים בטלים, הייתי בוחר לחזור לכל מלאכה שהיא ומוסר את הענין בידי הזמן. יעשה הוא מה שלא עשה השכל. יעשה הוא מה שלא עשה — בהפרתנו הפועלית-חלוצית — היטלר במסע-נצחונו ברלין-וינה-פראג-מל דנציג-נרשה; מה שלא עשה סטאלין עם שותפו בחלוקת פולין; מה שלא עשו מעשיהם של כוהן ללא אלוהים וידיד ללא מצפון. יודע אני ויודע כי לא תמיד ממלא הזמן מה שהחסיר השכל, וגם כשהזמן בא למלא את חסרונו של השכל יש שהוא עושה זאת לאחר-זמן, ואף על פי כן אין לי נחמה אחרת בשעה זו. כי השכל איננו בא לעזרתנו. אולם החבר מאיר יערי („דבר“, כ"ה חשנן) אומר כי חייב אני „לתרום את תרומתי“ והוא אומר זאת לאחר שהוא מצדו תרם את תרומתו ביד נדיבה, בשתי גירסאות ובשתי אכסניות, גם ב„דבר“ וגם ב„השומר הצעיר“. הריני נענה לתביעתו. ובגילוי-לב: לא שלדעתי יש בדבריו של ידידי יערי לחייב אותי לתשובה. לאחר שכתב מה שכתב אין לי הרגשה של חובת-תשובה. כמובן, גם עתה הנני מוכן ברצון לשוחח אתו, גם בלי קבלת „יפוי-כוח“, על כמה וכמה ענינים. אולם לא על איחוד ואי-איחוד. אלא שהקורא, שאין לו מקור-ידיעות אחר, והדברים שבעל-פה שלנו אינם מגיעים אליו, הוא רשאי לתבוע אותי לתשובה. ואף על פי שבכמה מקרים הריני מסכים — לא מתוך רחב-לב, אלא פשוט מתוך עצלות — להשאיר את רשות הדיבור למפלמסי, אינני חפץ הפעם ששתיקתי תתפרש כהשתמטות. והריני עושה זאת בלי חמדה. רק למען דעת.

אילו היו שני הצדדים מתאחדים, לפחות, בנקודה אחת, בפרסום הפרוטוקולים של השיחות שהתנהלו בינינו על האיחוד, הייתי יכול לקצר הרבה בדברי. אך כיון שמשום מה לא נעשה דבר זה הריני רואה צורך להביא פאן מתוך הפרוטוקול את מה שאמרתי לאחר ששמעתי את „ההרצאה המדויקת, שיטתית ופרציוזית“ של משלחת „השומר הצעיר“ על פרוגרמת-המינימום שלה, שעלינו לקבל אותה אם חפצי-איחוד אנחנו.

ב

לא הייתי ב„קאהירו סיטי“. כשסיפרו לי על השיחות על הים ואמרו לי כי ניפרת יתר-נכונות מצד „השומר הצעיר“ לאיחוד — שמחתי. קיבלתי הזמנה להשתתף בנעדה בענין האיחוד עם „השומר הצעיר“. אינני מרבה ללכת לישיבות — אין לי הרבה נחת מהן — ובאתי לישיבה זו, מפני שאם יש שמץ תקוה לאיחוד אין אני פטור. אך אינני שמח לבזבז רעיון האיחוד ולהוצאת דברים על האיחוד לבטלה.

לא הייתי רשאי לשעשע את נפשי בתקוות. כי בינתיים קראתי את החלטת הליגה הסוציאליסטית, האומרת כי בשבילה לא נשתנה שום דבר לא בעולם ולא אצלנו, וגם ראיתי את עתון „השומר הצעיר“, שגם בו לא נשתנה דבר. ואף על פי כן אודה, לא חיפיתי למה ששמעתי פאן.

נוכחתי שלא בלבד שאין אתכם רצון לאיחוד, אלא שגם יש לכם מושגים משונים מאד על איחוד. הרי פולני כבר אנשים מבוגרים. ואין אנחנו עוסקים פה בחיבור פרוגרמות כדי להתגדר בהן. פשקבוצת-אנשים מחברת פרוגרמה לצורך עצמה הרי היא רשאית להכניס לתוכה כל נחח רבולוציוני-שמן, כאות נפשה. אך מי שבא לחבר פרוגרמה של איחוד צריך, קודם כל, להתיחס בכבוד לצד השני. אם אין אתה מכבד אותו אל תדבר אתו על איחוד, ואם אתה מתיחס אליו בכבוד אין אתה יכול להציע לו שיזרוק כבגד בלה את דעותיו והשקפותיו, ושיהיה בכלל לא חר.

עלי אמנם להודות שהערב הוברר לי שגם אני לא הכרתי למדי את הצד השני, שאני רוצה באיחוד עמו. ידעתי, למשל, ש„השומר הצעיר“ נמנה על המהלך הסוציאליסטי, הקרוי שמאלי. ובמידה שאני מפיר מהלך זה יודע אני שהוא מראה פנים לדיקטטורה ופנים לדמוקרטיה, אבל שה„דיקטטורה

של הפרוליטריון" היא אבן-שתייה בתורת "השומר הצעיר" — לא ידעתי. ועדיין איני יודע אם "השומר הצעיר" מעביר עיקרון זה גם לציונות ולישוב או שהוא שומר אותו רק בשביל אומות-העולם בלבד. ההרי גם אני רואה בשאלת הדיקטטורה פרשת דרכים: כי בדיקטטורה של הפרוליטריון רואה אני את החוליה הראשונה בשרשרת הפאשיסטית, את אבי אבות החורבן של תנועת הפועלים, חורבן מבפנים וחורבן מבחוץ. מתוך השקפתי אני הריני ודאי רשאי לדרוש שתכנית האיחוד תקבע שלילה מפורשת של כל רעיון דיקטטורה. אך היות שאני רוצה באיחוד עם "השומר הצעיר", והיות שאני יודע מעתה כי יחסו הוא הפוך, הריני אומר: אין ברירה, אין אני יכול להטיל על "השומר הצעיר" את עמדתי בשאלה זו, ולפיכך אי אפשר להכניסה לפרוגרמה, ויש להשאירה פתוחה, ויגן כל אחד על דעתו. לא כן אתם נוהגים אתנו, כשאתם דורשים מאתנו, למשל, כתנאי לאיחוד, שנתחייב על הינוך מרפסיסטי של תנועת הפועלים. ואתם הלא יודעים יפה יפה שמעולם לא דרשנו פאספורט מרפסיסטי מחברינו. ומה הייתם רשאים לחשוב עלינו אילו לאחר ישיבה אחת או שתיים בינינו וביניכם היו אלפי חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל מקיצים בבוקר אחד ומוציאים את עצמם — כולם כאיש אחד — "מרפסיסטים"?

וחוששני שגם אתם אינכם מתיחסים ברצינות למה שאתם דורשים מאתנו. לא ראיתם אפילו צורך לפרש לנו מהו המרפסיוז אשר אתם קוראים בשמו, הלא מי שאומר בימינו מרפסיוז הוא כמי שאומר "נצרות". כשיבוא אדם וירצה לזכות אותי בנצרות אשאל אותו קודם כל נצרות זו שאליה היא מתכוון: מהי? קתוליות או לותרניות, פרבוסלבויות או פרסביטריאניות, או אחת משאר הכיתות המרובות אשר כולן נשבעות בישו וכל אחת דוגלת באותו האבנגליון, אלא שהיא מפרשת אותו פירושים שונים מן הקצה אל הקצה. איזה ישו, של האפפיטור או של טולסטוי, של האינקביזיציה או של הוסי? האם לא הגורל שמצא את הנצרות מצא גם את המרפסיוז? כשאומרים לי עכשיו: "הנה מרפסיסט", רשאי אני לשאול מרפסיוז של מי? של פליכנב או של ברנשטיין, של לנין או של מכס אדלר, של סטאלין או של טרוצקי? הלא גם הדיינים במוסקבה וגם הנדונים נשבעים במרפס. אילו, לפחות, אפשר היה להעיד את מרפס שיפרש את עצמו. אני אינני מספיק

לעסוק בפרשנות. אין זה הפקידה של מפלגת פועלים לישיב ולתרץ פסוקים וגיולים, פכוהניידות. אך דתות חיות אלפי שנים, גם כשאינן ממהרות להסתגל לתמורות החברתיות, מה שאין פן השקפות פוליטיות וסוציולוגיות. אשר כל תמורה חברתית רצינית מעמידה אותן מחדש למבחן. ובתקופות של תמורות נמרצות בלתי פוסקות כמו במאה זו — תדרשו מאתנו שלא נישען על בינתנו, אלא נחיה מפי ספרים שמלפני כמאה שנים? כבודם של אותם הספרים במקומו מונח, ויש ללמוד מהם כמו מכמה ספרים חשובים אחרים, אך מותר לשאול: כלום ראו הללו מראש מה שיבוא לאחר המלחמה העולמית, כלום ראו את תקומת הפאשיזם, כלום הצילו את תנועת הפועלים מטעויותיה הפאטאליות?

ואתם דורשים מאתנו לא רק ש„נירשם“ פמרכסיסטים, אלא שגם נתחייב להסביר הופעות היסטוריות ב„הסבר מרכסיסטי“. כיצד עושים זאת? האם הכינותם לנו את ההסבר הזה, שנדע כיצד משתמשים בו? לפני שנים אחדות ידעו לפחות ברוסיה היכן למצוא את ההסבר המרכסיסטי של ההיסטוריה: אצל פוקרובסקי. והנה בא סטאלין והדיח אותו מכהונה גדולה למדע המרכסיסטי, ועשה אותו „מחבל“ ב„חזית“ ההיסטוריה. מפי מי נחיה עתה? ואם מתכוונים אתם להיסטוריה הישראלית, שאותה עלינו להסביר הסבר מרכסיסטי, הרי מחובתכם גם לומר לנו אם כבר גידלתם את ההיסטוריון אשר חקר ונתן את ההסבר הזה, או שאין הדבר טעון חקירה ודיו באמירה? וגם לא אמרתם לנו אם עד שתתנו לנו את ההיסטוריון בעל ההסבר המרכסיסטי מותר לנו בינתים להשתמש בגרץ ובדובנוב ובדינבורג או לאו?

ועוד אתם דורשים מאתנו דבר שאינו אלא דבר שבאמונה: להתחייב על יחס חיובי „לבניה הסוציאליסטית שברוסיה“. יכולתי להבין אילו דרשתם שנצא לעזרת רוסיה במקרה שזו תסתבך במלחמה — הרי זו דרישה פוליטית. הייתי מבין אילו דרשתם ממני שאתפלל בעד רוסיה — הרי זה מעשה פלישה. אך אתם דורשים ממני, כתנאי לאיחוד של שתי מפלגות פועלים ארץ-ישראליות, שאתחייב להאמין כי מה שנעשה ברוסיה הנהו „בניה סוציאליסטית“. ומה אעשה כשאינני מאמין? ומה אעשה כשאינני יודע? האם לא די לפועל ארץ-ישראלי שיהיה לו יחס חיובי לבניה

הסוציאליסטית בארץ-ישראל? ודאי, מה שמתרחש ברוסיה מאז 1917 יש לו חשיבות היסטורית-עולמית עצומה, ויש בו כדי להעסיק ולהטריד כל מוח אנושי, ובפרט מוח של סוציאליסט חושב. אך כיצד אפשר לדרוש מאנשים שיתחייבו בסיטונות על יחס מסוים לענין גדול ומורכב זה, אם אין להם האפשרות לבוא וללמוד מקרוב, אם אין להם אפשרות לבוא וללמוד ממראה-עיניהם, אם הם יכולים להישען רק על עובדות ומספרים שיצאו מתחת הצנזורה של השלטון? אם ככה, הרי אין הדבר כלל בגדר ידיעה, כי אם שוב ענין שבאמונה.

ואין אני רוצה כלל להאריך בניתוח המושגים האלה, ואין אני רוצה להתעכב על המצחיק-מכאיב שבדבר, כי בימים אלה אתם יושבים אתנו על המדוכה בדברים כמו אלה. אך אני חוזר ומדגיש את האי-פכוד שבעצם בואכם אלינו ב„תנאים“ מסוג זה. הרי אתם מכירים אותנו; הרי אתם יודעים כי חבר מפא”י יש לו רשות-יחיד רחבה בעולם-הרוח, והוא רשאי להיות מחסידיו של מרפס, כשם שהוא רשאי להיות מתלמידיו של א. ד. גורדון, או של מורים רבים אחרים, והוא גם רשאי לא להיות חסיד כלל, אלא לחשוב בעצמו פיכלתו; הרי אתם יודעים כי מה שמאחד אותנו למפלגת פועלי ארץ-ישראל הוא לא הסכם על הסברת היסטוריה ותיאוריות סוציולוגיות, לא פרוגרמה מה צריך ומה לא צריך לחשוב, אלא מה צריך ומה לא צריך לעשות. ובהיותכם יודעים את כל זאת אתם באים דורשים מאתנו כי מהיום ולהבא ננהיג צנזורה אידיאלוגית ונסכים לכך כי מה שנתקבל פנדאות מדעית או היסטורית או סוציולוגית אצל „השומר הצעיר“ באוקטובר 1939 צריך להיות מעתה חובה על פולנו.

אני פונה אליכם, חברים, בכל הכרת רצינות הענין, ובכל רצוני לאיחוד עמכם: עליכם לברר לעצמכם, אם אתם רואים באיחוד ענין רצוני ואקסוצאלי, אזי צריך לבקש את הדרך האפשרית כיצד נהווה מפלגה אחת.

אינני דורש מכם שום ויתור אידיאלוגי פתנאי קודם לאיחוד, אין אתם צריכים למען האיחוד לנתר אפילו על קוצו של יוד מהשקפותיכם. ואני דורש שכך תתיחסו גם אלי. אסכים ברצון שפולנו נבדוק כפעם בפעם את המטען האידיאלוגי שלנו, אבל בדיקה לגופה ולשעתה, ולא תחת לחץ

של משא־ומתן לאיחוד: תסתלקו מדעותיכם — מוטב, נלא — נישאר מפולגים. אין אנו אומרים לכם זאת, ואיננו רוצים שתאמרו לנו. כל אחד מאתנו יש לו עיקרים יקרים לו. בעיני, למשל, איחוד התנועה הקיבוצית הוא עיקר גדול, ובו תלוי הרבה גורל תנועת הפועלים פולה, לנצחון או לתבוסה. ורעיון זה מפלגתנו, כמפלגה, דוגלת בו. אך כיון שאני יודע שאַתם אינכם סבורים ככה, אין אני עושה אותו תנאי לאיחוד. אין האיחוד מתקש בקיבוץ הארצי. יהיו לכם כל הזכויות כמו לקיבוץ המאוחד ולחבר הקבוצות. אפשר אין לנו הגדרות מספיקות לכך, אך קיים מצב עובדתי מסוים. אַתם רשאים ליהנות ממלוא העצמאות הקיבוצית, אך כל איש ואיש שנכנס לאיחוד הוא חבר המפלגה, עם כל החובות והזכויות האישיות. בתנועה הקיבוצית הרי אַתם חטיבה עצמאית, אך בחיי המפלגה אי אפשר שתהיו גוף סגור, המחליט בפני עצמו על שאלות שהמפלגה דנה בהן, והוא בא אל השולחן הפללי לא לשם בירור חברי שיביא לידי החלטה משותפת, אלא מזוין בהחלטות מראש. אפשר אַתם, שהורגלתם כל ימיכם ליחסים אחרים עם שאר הציבור, לא קל לכם להתרגל ל„משטר“ פוליטי חדש, שאנו דורשים אותו לא מתוך עקשנות, אלא מפני שזהו תנאי לחברות־אמת, לקיום מפלגה חיה ומאוחדת. בנקודה זו אַתם רואים עצמכם נתבעים ליותר, אך תחת זאת אַתם רוכשים עולם מלא: אפשרות של חברות שלמה, הדדיות, יניקה, והשפעה בקרב המפלגה המאוחדת, אשר תדריך ותחנך רבבות פועלי ארץ־ישראל ותצא בראשם. האומנם יקטן הדבר בעיניכם?

ג

דברי אלה, כאשר יראה הקורא, וכן דברי חברי, לא באו לנסח סעיפי־פרוגרמה, כי אם להביע תמהון על הדרך ש„השומר הצעיר“ נקט במשא־ומתן אתנו: להגיש לנו „אולטימטום אידיאולוגי“. ולאחר שיערי ראה לחזור ב„דבר“ על שורות־החמודות שהוקדשו לנו ב„השומר הצעיר“, הריני חוזר ואומר כי הצגת הדברים הזאת מסלפת את עמדתנו.

להוציא „צימוקים“ מתוך משא־ומתן שאַרך שעות רבות, לעקור אותם מתוך מסכת הדברים, מתוך מהלך הטענות והמענות, למען הציגם פדחלילים — הרי זה כשלעצמו מעשה־איבה ומעשה־סילוף, אולם להציג

את הדברים פכה, שהקורא יאמין באמת ובתמים כי קראנו, כנראה, את „השומר הצעיר“ למשאומתן למען הרביץ בו — ואפילו לא דברי־טעם מנוגדים, אלא פשוט זלזולים בו ובדעות המקודשות אצלו — הרי זה מעשה המתכוון לא למסירת „דברים פהיתם“, כי אם להבאיש את ריחה של אותה תנועה, אשר אך זה ישבו אתה לשולחן, לניסוח „תנאים“, פלשון יערי.

אילו היה לי רצון פל־שהוא להוציא „צימוקים“ מדברי חברי „השומר הצעיר“ — לא היה לי צורך לרדוף אחרי קטעי־מלים, שנזרקו בבית וברחוב, לצטט אותם על פי הזכרון (בלי לציין את מקורם, ואם באמת כך בדיוק נאמרו, ובתשובה למה נאמרו, אם לא בתשובה להתיצבות פוגעת), אלא הייתי בוחר דברים מתוך ההרצאה הרשמית, „המדויקת והפרציזית“, ודוקא לפי ניסוחם בפרוטוקול הרשמי, דברים שיש בהם באמת להעיד על הלך־הרוח של אומריהם. שם נאמר, למשל: „אין אנו יונקים מן התפיסה הרואה בעצם האיחוד ערובה להתקדמותו של מעמד הפועלים“; שם הוזכרו „במפורש, אני מבדיל בין שאלות פוליטיות של תנועת הפועלים בעולם ובין אלו שבברית המועצות“; שם יש דרישה מן המפלגה המאוחדת שהפרוגרמה שלה תכלול „התנגדות מוחלטת“ לחובת בורות, ולא רק על ידי מוסד, כי אם גם על ידי „הסכם“ בין פועלים לבעלים; ועוד שם דרישה פרוגרמטית לארגון משותף בכפר (עתה!). צימוקים אלה יש בהם לאין ערוך יותר כדי מתן ביטוי לדמותם האידיאולוגית של מיצגי „השומר הצעיר“, מאשר קטעי אמרות חטופות, שאין להבין אותן בלי קשר עם הדברים אשר עליהם הוגבו, ואותן, אותן בלבד, מסר „השומר הצעיר“ לקורא כתיאור עמדת המפלגה.

והרי חברי המפלגה באותה מסיבה לא התפוננו כלל לויכוח תיאורטי עם „השומר הצעיר“ על עיקרי האידיאולוגיה שלו, ואילו גם היו מקבלים, כולם כאחד, את כל תורתו של „השומר הצעיר“ על קרבה ועל פרעיה, גם אז היו דורשים שלא להטיל את התורה שנגלתה להם כחובה על המפלגה, באשר תורה זו היא מן הדברים המסורים ללב ולמוח של כל אחד, לקבל או לדחות. הוא יכול לזכות בזה את עצמו ולהאיר עיני חברים, אך לא לחייב את מישהו.

לחברי המשלחת של „השומר הצעיר“ היתה הרצאה אחת, ושאר חברי המשלחת עמדו מאחריה והגיבו עליה כולה כמות שהיא, לא להוסיף ולא לגרוע. תחת זאת דיברו חברי המפלגה בסגנונות שונים, ולעתים גם בהנחות שונות, ואף על פי כן, לגבי עיקר הויכוח באותה מסיבה התכוונו פולם לדבר אחד, לא לסעיפי פרוגרמה רצויים או בלתי-רצויים, כי אם להגדרת מהותה של המפלגה.

אנחנו רוצים בהתאחדות פוליטית-סוציאלית, אך לא ב„כנסייה“ מעמדית; אנחנו מתכוונים לאיחוד של מגשימים ולא לאיחוד של תיאורי-טיקנים. לדרכי ההגשמה הננו שותפים יחד, וגם להבא נשגה או נצדק יחד. יקר לנו האיחוד, אולם שבעתים יקרה זכותנו, וזכותו של כל אחד ואחד בקרבנו, לחשוב בעצמו. ולא נקנה את האיחוד במחיר החובה לחשוב „בסך“, במחיר ויתורנו על החופש להאמין במה שנאמין ולכפור במה שנכפור, לא נותר על זכותנו לבחירת דעה ולשינוי דעה. בעולם האמונות הודעות איננו מודים בחובת קולקטיביות רעיונית, כי אם בזכות אוטונומיה אישית. אנחנו מתנגדים לקנין פרטי על מכשירי היצור, אולם אנו מחזיקים בכל תוקף בקנין פרטי על מכשיר המכשירים: מוחו של האדם.

ד

שאלה זו, שאלת המצפון, היתה נקודה ראשונה בפלוגתה. וכל נסיון להעמיד את הויכוח על הערכת המרפסוזם וכדומה — אינו אלא סילוף.

וראיות אחדות לכך מתוך הפרוטופול:

י. שפרינצק אומר: „אינני שולל מציאות מרפסיסטים במפלגה המאוחדת — יכתבו מאמרים ויתנכחו. אבל לעשות את המרפסוזם סעיף של פרוגרמה לא יתכן“.

ש. דיין אומר: „בזמני הייתי מהאחרונים ב„הפעל הצעיר“ להליכה לקראת האיחוד עם „אחדות-העבודה“. היו לי אותם ההיסוסים ששנם לכמה מחברינו לקראת האיחוד החדש. ונתבדיתי. הדברים נראים אחרת כאשר קיימת מחיצה. על יסוד הפעולה המאוחדת מוכן אני לויתורים בשאלות הפרוגרמטיות. „השומר הצעיר“ חושב — וזהו זכותו — כי אין הוא

צריך להיפרד מכמה וכמה דברים שהם מהווים את עצמיותו. יש למצוא דרך לכך¹.

א. ציזילינג אומר: „יסודות מחנכים של אחדות¹ פועלים ועצמאות פועלים. אפשר להסיק מזה מסקנות ולנסח אותן, אבל אינני יודע אם רבות מהן צריכות להיות כתובות בפרוגרמה ולא בכולן אנו חייבים להיות מאוחדים למפרע — דמוקרטיה פנימית של ציבור הפועלים מחייבת חופש מצפוני מלא ואחדות במעשים — בהגשמה ובמלחמה“.

ז. פיינשטיין אומר: „השתייכות לאינטרנציונל שני או אורגניזציה על אינטרנציונל 2½ איננו יסוד החיים שלנו. ויסוד החיים שלנו הוא גם לא האורגניזציה הפוליטית איך נבנה לעתיד את המשטר הפוליטי בארץ. תוכן חיינו הוא ביסוד אחר והוא אחד לנו למרות הניסוחים הפרוגרמטיים. ואם בתוכן החיים הננו מאוחדים, מובטחני שאם נרצה באמת באיחוד אפשר יהיה למצוא גם נוסח משותף ומאוחד של יסודות רעיוניים. — אני מאמין כי אפשר להתגבר על ניגודי נוסח ולהגיע לניסוח פרוגרמטי מאוחד — המתכוונים אתם לאיחוד, כפי שאנחנו מתכוונים, שכל חבר המפלגה יבוא לידי ביטוי והוא באופן חפשי בתוך המפלגה? אזי ניכנס ונדון על יסודות הפרוגרמה!“

י. קוסי אומר: „יש לנו פרוגרמה משותפת: ציונות, אמונה בסוציאליזם, התישבות עובדת, מלחמה בעם על דרך הציונות שלנו, אחדות מעמד הפועלים — ואיך זיל גמור. — אם נעמיד כתנאי לאיחוד עמדות משותפות בפרטים הנוגעים לפעולה בשטח בין-לאומי וכדומה — לא נוכל להגיע לאיחוד, אולם זה יהיה אבסורד אם בגללן לא יקום האיחוד“.

הרביתי בדוגמאות, ולא מן השיחות ב„קאהירו סיטי“, שבה, אומר יערי, „נפגשנו באוירה חברית“ וב„הבעות אהדה עמוקה“, פי אם דוקא מאותה הפגישה אשר עליה יצא הקצף. עשיתי זאת לא מאהבת הציטיין, פי אם כדי לגלות לקורא משהו מרוח „ההתנשאות והקשיות“ של חברי מפא”י, שעמדו והפצירו ב„השומר הצעיר“ שיאיל להסכים לאיחוד. הם

¹ כל ההדגשות פאן ולהלן — של המצטט.

לא דרשו שום „תנאים“ ו„ערובות“, אלא עמדו על נפשם ועל מצפונם.

כי הויכוח בינינו לבין „השומר הצעיר“ הוא ויכוח של מצפון ידע בעצם המרצה מטעם „השומר הצעיר“, בטרם פתחנו אנחנו בויכוח. ובבואו להמתיק לנו נקודה אחת, מעשית, בתנאיו, השתמש לגביה בנימוק: „סוף סוף אין זה מצדכם ויתור מצפוני“. משמע כי ידע יפה שפל השאָר הוא בגדר ויתור מצפוני, אשר אדם המכבד את עצמו ואת תנועתו לא יסכים לו ולא יעיו לדרוש אותו מעמיתו. והיאבקות זו של חברי המפלגה עם חברים שהם חפצים בחברותם ובאיחוד־אמת עםם — הוגשה לחברי „השומר הצעיר“ על ידי מאיר יערי כ„התנשאות תוקפנית בשצף קצף“.

ה

תיאור זה של עמדתנו במשא־ומתן איננו אלא סילוף ראשון. הסילוף השני קשה שבעתים.

הבשורה למחנה בדבר „הסתערות הבזק על המרכסיוֹם“ פרוכה בבשורה שניה, חשובה הימנה: על „משהו מחריד באותה שיטה שבה נוקטת בימים האלה מפא״י“, על „משא־ומתן בחדרי־חדרים“, על „הסכּם“ — עם רביזיוניסטים, כמובן. מלה זו „הסכּם“ כשהיא לעצמה משולה, כידוע, לבגידה. פלום מותר לעשות הסכּם עם אויב על אי־השתמשות בגוים? או פלום מותר לעשות הסכּם על כניסתם של הפועלים הרביזיוניסטים ללשפת־העבודה עם כל החובות והזכויות? ולהאדיר חרדה כותבים: „אם גם נצמצם את „השיחות“ לענין הקואליציה החדשה בהנהלת הַנְעֵד הלאומי ומס־החירום הישׁובי (והרי ברור כי המסקנות הן הרבה יותר מרחיקות לכת מפני שרוצים למסור לנו)“ וכך. וסמוך לבשורה — מטר הערכות והשנאות: „נמצאה נקודת־המגע עם המפלגה הפאשיסטית“. וקינות על שנמצאה דרך משותפת „בין פועלים לפאשיסטים ולא נמצאה בין פועלים לפועלים“, ועל „איפה ואיפה שבה נוהגים לגבי פועלים סוציאליסטים ולגבי פאשיסטים“. ומאיר יערי מצא עכשיו את פתרון החידה ל„התנשאות התוקפנית“ שלנו בשעת משא־ומתן האיחוד: „לא שיערנו כי

יש דברים בגו", פי הנה, "בעת ובעונה אחת התנהלו שיחות אתנו והתנהל משא־ומתן על קואליציה עם אנשי ז'בוטינסקי". איני יודע אם יערי הביע את התמרמרותו המוסרית העמוקה על "המשא־ומתן הפפול" שהתנהל באיזה מקום אחר בעולם; או על כך שההבטחה הגדולה שניתנה במהפכת אוקטובר, בין שאר ההבטחות הגדולות לעולם המעונה והמצפה לישועה, פי מעתה ולהבא בטלה ומבוטלה כל דיפלומטיה חשאית עם השודדים האימפריאליסטיים, ומדיניות החוץ של מדינת הסובייטים תהא שונה בתכלית מזו של הקפיטליסטים המנוגלים. שהבטחה זו נתחלפה במלאכת־מחשבת של דיפלומטיה חשאית שהעולם הקפיטליסטי יכול לקנא בה, או על עצם ההסכם הקומו־נאצי שנפל כרעם על ראש המוני הפועלים במדינת הסובייטים. אדרבא, מצויה אצלו אזהרה מפני בני־אדם המתרעמים על הסכם מפואר זה: סימן שהם חשודים על ברית עם פאשיסטים. אולם לגבינו אנו אין יערי מחמיץ שעת־פֶּוֹשֶׁר להוקעת "המשא־ומתן הפפול" ו"הדיפלומטיה החשאית". אכן, כמה ענינים טובים זימנה ההשגחה בבת אחת: הבשורה כשלעצמה טובה, והיא באה בזמן טוב, ההשנאה מועילה, ואפשר להיפטר עתה מענין ביש בנימוקים מוסריים ואנטי־פאשיסטיים כאחד.

אילו היה בדברים על "משא־ומתן בחדרי־חדרים", ועל "הסכם", ועל "דיפלומטיה חשאית" קורטוב של אמת, גם אז היה בהצגה זה לעומת זה: השגת הסכם באיזה ענין עם המפלגה האויבת לעומת אי השגת איחוד עם מפלגה־אחות — משום תמימות יתירה או אחיזת עינים. "רומן אומלל" קורא יערי ליחסי מפא"י ו"השומר הצעיר", בלי לומר מי פאן האוהב הטרגי. האומנם "השומר הצעיר"? ירשה לי אפוא להשתמש במשל ציורי זה. אכן, המשא־ומתן בינינו הוא על נישואין, אם נישואין של אהבה כחפץ מפא"י ואם נישואין של חשבון, ב"כתובה" וב"תוספת כתובה" כחפץ "השומר הצעיר". אולם כשהבחורה, מאותן הבחורות הדורשות כתובה ותוספת כתובה ורוצות "להבטיח" מראש יד מי תהיה על העליונה בחיי־הזיווג, טוענת לבחור: רָאָה נא גם רָאָה, עם כל העולם אתה משתווה, עם החננני, ועם המלוה־ברייבית, ועם הגבאי בבית־הכנסת, וגם עם אויביך המבקשים לרדת לחיך מבקש אתה למנוע קטטה, ורק אתי אין אתה

רוצה להשתוות ואין אתה מקבל את תנאי שאני מתנה להעמדת החופה — הרי זה, לכל הפחות, מגוחך.

אך יש כאן דבר הרבה יותר קשה ממגוחך. והקשה הוא שפל המגדל הזה של ההערכות וההשנאות וההתמרמרות ופסקי־הדין איננו אלא בנין קלפים שהוקם על „יסוד” שאין בו קורטוב של אמת. וחברי „השומר הצעיר” שעשו עצמם פרזים לבשורה הגדולה יכלו לדעת זאת בטרם הכריזו את הכרזותיהם „המחרידות”.

הם יכלו לדעת כי לא היה שום משא־ומתן בחדרי־חדרים עם הרביזיוניסטים בענין פניסתם לועד הלאומי ולהנהלתו, לא היה שום הסכם בין הצדדים, לא היתה אצלנו, לא הפעם ולא מעולם, שום דיפלומטיה חשאית ביחסי מפלגות. מה שעשינו בענין הרחבת הנהלת הועד הלאומי עשינו לאחר דיון רחב במוסדותינו המוסמכים, עשינו בפומבי, לעיני כל המפלגות הציוניות והשומר הצעיר” בתוכן, עשינו שלא מתוך „משא־ומתן” ושלא מתוך „הסכם”. מסרנו מדעה פי אין אנו מתנגדים לחזרתם של הרביזיוניסטים לועד הלאומי וגם לא לכניסתם להנהלה על מנת שיקבלו עליהם את מרות המוסד שלתוכו הם נכנסים. וכן הודענו למפלגות שאנו מבקשים להיפנס בשיחה אינפורמטיבית עם הרביזיוניסטים למען דעת במה הם באים עתה לועד הלאומי, ואת הדבר הזה קיימנו. בפלינום של הועד הלאומי, לאחר המשא־ומתן הדמיוני, קם חברנו ושאל שאלה זו בכל הפומביות. והיושב־ראש הכתיב להם את תשובתם, והם ענו אחריו הן. אפשר לומר שה„הן” לא היה צלול ביותר, ולא נאמר בקול רם פדרך הרביזיוניסטים בשעה שאומרים: לא, אולם ברורה היתה הודעת היושב־ראש שברגע שהם מסתלקים ממרות ישובית זו אין להם מקום בהנהלה. וגם על כך: אמרו: הן.

1

לא נעלם ממני, ולא נעלם מן „השומר הצעיר”, כי בעצם הגישה לשאלות־הספם ולא־הספם אנחנו מחולקים. אינני רוצה בשום אי־הבנה, ועל אחת כמה שאיני רוצה „להכשיר” את עצמנו, ולפיכך לא אסתפק בהכחשת העובדות שעליהן הוקם בנין הקלפים, אלא גם אסביר את עמדתנו.

איננו שוללים, מבחינה עקרונית, הסכמים עם רביוניסטים. ואנו נדון על כל הצעת הסכם, לחיוב או לשלילה, מבחינת תכנון, מבחינת עניני הציננות והישוב, מבחינת עניני הפועל ותנועתו. לא חשבנו מעולם למצוה סוציאליסטית שלא לדבר עם רביוניסטים. היתה לנו פרשה של הסכם־העבודה. רבו בינינו המחייבים ורבו השוללים. והשוללים שבינינו הודיעו פי הם אינם שוללים כל הסכם מעיקרו, אלא הסכם זה, באשר יש בו, לדעתם, פגם יסודי. והודעה כזאת נמסרה על ידי ההסתדרות, עם דחיית ההסכם המוצע. היתה פרשה של הסכם אחר. גם הסכם זה, בניגוד לעלילת „הדיפלומטיה החשאית“, הוגש להסתדרות. רוב גדול נטה לו. אולם דוקא חבר אחד, „מאנשי הסכם לונדון“, מצא כי הסכם זה יש בו נזק מבחינת המדיניות הציננית. ואף הוא הודיע שאין הוא מתנגד להסכם בכלל, אלא לסעיף מסוים בהסכם זה. ונדאי לא נעלם מן „השומר הצעיר“ כי במשך השנים הללו נתקיימו כמה הסכמים חלקיים בעניני עבודה, מהם שהביאו לחזית פועלים אחת בהגנה על עבודה עברית או על תנאי עבודה, לאסיפות כלליות של פועלי מושבה. לא הסתלקנו מנסינות אלה. בואת חפצנו, לכך פעלנו.

וכן אין זה סוד שלא ששנו ליציאת הרביוניסטים מן ההסתדרות הציננית ולא ליינו את היוצאים במחיאות־כפים. ולא פעם הכרונו, בשיבות הועד הפועל הצינני, פי אין אנו מתנגדים לחזירתם, בתנאי אחד: זכויות שוות וחובות שוות. לא דרשנו מהם לא „אני מאמין“ פרוגרמטי, ולא וידי ולא חרטה פומבית, פי אם דבר אחד: קבלת מרות ההסתדרות הציננית, אם הם רוצים להיות חבריה. יש סבורים שיציאתם עשתה את מצבנו „נוח“ יותר. אולם חשבון הנוחיות איננו קובע. אנחנו עושים את חשבון הכלל. אם „אגודת ישראל“ תיכנס לתוך ההסתדרות הציננית ודאי תשתדל לעשות את מצבנו אנו פחות נוח. ואף על פי כן חפצים אנו בכניסתה, ואיננו מפחדים. פי בטוב לכלל הענין הצינני טוב גם לנו, ומי שירצה „לשבור“ אותנו ישבור את ראשו. אמרתי בקונגרס פי אין בציננות סכנה של דיקטטורה, של כל דיקטטורה שהיא, לא מימין ולא משמאל. היא לא תתקיים אפילו יום אחד. אך יש סכנה של „כנופיות“, של גנרלים סיניים,

של „איש לשבטיך, ישראל“. כל תוספת ליפוד של האומה משמשת תריס בפני ספנה זו. וכל מה שממעט הפקרות ופריקת-עול הרי הוא לטובה. הרביזיוניסטים מתמירים כי בעמידתם מחוץ למסגרת הציונית „הרויחו“ — ולפיכך מוטב להם שישארו גם להבא בחוץ. „השומר הצעיר“ אומר כי הללו הפסידו — ולפיכך מוטב לנו שישארו גם להבא בחוץ — איני יודע את חשבונם, אם הרויחו ואם הפסידו. אפשר מאד שהם הפסידו, אך עמידתם בחוץ לא הפחיתה את נזקם. ולפיכך אין אנו בונים את תקוותינו ואת תקוותיה של הציונות על עמידתם בחוץ דוקא. את יחסנו זה ידע „השומר הצעיר“ בטרם נכנס אתנו לשיחה על איחוד.

רשאי „השומר הצעיר“ לחשוב על יציאתם ועל חזירתם של הרביזיוניסטים כרצונם. רשאי הוא להאמין כי עמידתם „בחוץ“ מקטינה את סכנות הבריונית. רשאי הוא לחשוב כי בהודיע הצירים הרביזיוניסטים, שנבחרו בשעתם לאסיפת הנבחרים ולועד הלאומי, כי רוצים הם לשוב, צריך לנעול בפניהם את הדלת. אלה מן הדברים הנתונים לשיקול-דעת. והשיקול תלוי בכוח השופט של השוקל, בהערכת הפוחות והגורמים הפועלים בחברה, בהרגשת הפוח שיש לו לשוקל ובידיעת הפוח העומד מאחוריו, במידת האחריות שהוא נושא בה לגורל העיניים, לגורל התנועה כולה. מה שאיננו רשאי זהו להרקיח ציפור בבדיות ולבנות עליהן קגדלות, לתקוע בשופרות ההסתה „ישר לפנים ובכל הפומביות“, כהתפארותו של יערי, ולהשתמש בכל אלה כתריס בפני האיחוד.

„הלקח היה הפעם חריף והוא יספיק לזמן רב“ — זהו הדגל שמאיר יערי תוקע עתה בהפכת נצחון על מגדל-הקלפים שהקים.

ז

„הברית עם הרביזיוניסטים“ הרי היא, כמובן, תירוץ מספיק להפסקת המשא-ומתן, אך גם לאחר תירוץ מספיק זה עוד נשארה שאלה אחת בלתי מתורצת: היעשה כן במקומנו, לנסח דברים במשא-ומתן בשם אומרם, בלי לשאול את פיו אם אמנם זהו הנוסח הנכון של דבריו. וגם על כך יש תשובה בפי יערי. והיא: „הפגישות הללו דומות אחת לרעותה כטיפות מים. ככה הן התחילו וככה נפסקו... לא נסתיימו“. אודה, התקשיתי בהבנה

התשובה. יהא שהחבר יערי מלא צער על שהפגישות נפסקו ולא נסתיימו, לפיכך צריך הוא לנסח את עמדתנו בנו על דעת עצמו?

אולם, גם בלי שיכולתי לרדת לעומקה של התשובה ביחס לשאלה. רוצה אני לשאול לגופו של ענין: האומנם היו כל הפגישות כטיפות־מים? יד אל לב, חבר יערי! והרי אני זוכר פגישה אחרת לגמרי: הפגישה בבאזל, בשנת תרצ"א, בסמיכות לנעילת הקונגרס, אותו קונגרס אשר בו שלחנו את ארלוזורוב לאֶפְסְקוֹטִיבָה (ודוקא בהרכב של קואליציה רחבה). ישבנו שבת־רעים, בלי הסתערות וכלי שצף־קצף, וכלי דרישת „ערובות“, ואתם אמרתם לנו כמה שבחים ודברי־אמון. מותר לומר כי היתה זאת סעודת־אירוסין, נפרדנו — מפל מקום, אנחנו — הפתאים המאמינים של מפא"י — בלי כל פקפוק שענין האיחוד קרוב לגמר, ואם לא חתמנו אז, בשעה מוצלחת, על הגמר, הרי זה לא מפני שאנחנו לא היינו מוכנים באותו מעמד, אלא מפני שאתם, כפי שאמרתם לנו, עוד צריכים להביא את הבשורה הבלתי־צפויה לתנועתכם, ולקבל ממנה אישור. ויצא באמת כך: „השיחות נפסקו... ולא נתקיימו“. והלא נפרדנו בבאזל על מנת להמשיך ולהביא לידי גמר? וגם להודיע על ההפסקה לא הואלתם לא „ישר בפנים“ ולא „בכל הפומביות“? האומנם גם אז קילקלנו במשהו, או שאתם, באי־פוח „מוסמכים“, לא היה בכם הפוח להגן בפני ציבורכם על מה שאמרתם לנו? איני יודע היכן עמדתם אז, אם ב„גיבוש אידיאולוגי“ או ב„מתיחת הקו“, אך עובדה היא שלא חזרתם אלינו להודיע לנו בשל מה „נפסק“, וגם לא הודעתם, ואפילו באיגרת, פי נפסק.

לא התכפדנו אותה שעה בקלונכם ולא עשינו לדבר פרסום. האמינה, חבר יערי, אין אני אוהב לראות חברים בקלקלתם, והייתי ברצון מנתר גם עתה על כתיבה זו, אילולא נטלת על עצמך לכתוב היסטוריה, ולא היסטוריה של „השומר הצעיר“ בלבד, כי אם גם היסטוריה של אחרים. מי שמכריו על עצמו פי הוא „תובע מוסר בפוליטיקה“, אפשר לשאלו: אם הוא תובע רק מזולתו או גם מעצמו? על כל פנים, אֶל „יעבד“ היסטוריה לתכלית פוליטיקה.

ח

את ההיסטוריה הפנימית של „השומר הצעיר” איני יודע, וגם לא מה שהתרחש הפעם בקרב מסביב למשאומתן זה, אך יורשה לי לצרף כמה קיום בודדים, לא סודיים, חלילה, כי אם ממה שגילה לנו החבר יערי וחבריו.

„אין להכחיש שיש בקרב „השומר הצעיר” ניואנסים ביחס לאיחוד עם מפא”י, כותב עתה החבר יערי. אך אינו מגלה לנו מה הם הניואנסים. כל חברי משלחת „השומר הצעיר” דיברו בפגישות שפה אחת ודברים אחדים, ברוח ההרצאה „המדויקת, שיטתית ופרציזית”, כי חזקה עליהם, כנראה, מצנת הקולקטיביות הרעיונית. אולם עוד ב„קאהירו סיטי” סיפר מאיר יערי כי קיבוץ מרחביה קיבל החלטה, „אשר נתמכה כמעט על ידי כל החברים, כי יש לפנות אל המועצה (של „השומר הצעיר”) ולחזות את הדעה, שהגיע הזמן לחידוש המשאומתן על איחוד פרוגרמתי”. ובספרו זאת מוסיף יערי גם על יחסו הוא: „אין אני יכול לומר כי מבחינת תכנה ההחלטה הזאת היתה שלא לפי רוחי, אני לא הייתי מציע הצעה כזאת להחלטה. ידעתי מראש איזו קבלת פנים צפויה לצעד האיניציאטיבי הזה, ולא טעיתי. המועצה עברה על ההצעה הזאת לסדר היום” (מתוך הפרוטוקול). לא לחינם חזר יערי והדגיש שאפילו כשהוא מדבר בשם עצמו — „אסור לי לשכוח שהנני שליח של ציבור”. ובבואו לדבר אתנו על איחוד יש לו אַימתא דציבורא מפני.. חבריו.

„לא עזרנו מצדנו תקוות־שוא”, אומר עתה מאיר יערי על השיחות בלב ים. ובצדק. אכן, רק פתאים־מאמינים של מפא”י, הרואים מהרהורי לבם, יכלו לצאת משם בתקוות כי הגיעה שעת רצון.

עוד באניה הציע ד. רמז לבחור בנעדה משותפת לשם בירור מצע פרוגרמתי לאיחוד, מתוך הנחה „שנלך לקראת „השומר הצעיר”. לכאורה אפשר להניח כי הדרך הטובה לבירור אפשרות האיחוד ותכניתה היא — בנעדה מצומצמת, שאין בה מקום לנאומים וליצירי־פולמוס, שאיננה מחייבת שום צד, אלא שהיא מבקשת לתת לדברים את צורתם האפשרית, שחור על גבי לבן, שאין בה מקום לגלות פנים שלא פהלכה, ויש יתר

יכולת להבין זה את זה ולגלות אם יש דרך משותפת ואם אין. אולם על הצעה זאת הודיע מ. יערי: „לא נוכל לקבל שום החלטה“.

ובפגישה השניה, על היבשה, הודיע המרצה מטעם „השומר הצעיר“ כי הועד הפועל של „השומר הצעיר“ „לא דן דיון מפורט בשאלות האיחוד וגם לא בחר משלחת מיוחדת, אלא הטיל על הארגון הקבוע וכו' לנסות להגיע לשלב מעשי יותר. אם יתברר שהשיחות בינינו יכולות להגיע וכו', אזי יהיה יסוד“. למה? „להרחבת הדיונים“. ובכן, אנשים שיש להם „אימתא דציבורא“ בפני שולחיהם, אנשים אשר פעם אחת כבר הפסיקו משאומתן של איחוד מתוך אימה מפני ציבורם, לא ראו צורך לבדוק לפני לכתם למשאומתן אם יש בציבורם התקרבות פלשהי לאיחוד, אינם מספרים לנו אם מסרו לציבורם על השיחות ב„קאהירו סיטי“, ומה הרועם שקיבל הציבור מאותן השיחות. הדבר האחד שחודש בפגישה זאת הוא ההודעה „שיש לנו ענין לפעול גם בשאלת האיחוד מתוך קונטקט עם „הליגה“.

הנה באותה הפגישה, אשר ממנה יצא „השומר הצעיר“, „בשן ועין“, לפי הגדרת יערי, בא דיון והציע שוב „ועדה מצומצמת שתנסה להביא ניסוח של פרוגרמה“. רמז תמך בו. אולם פראי הודיע: „טרם הגענו לשלב של בחירת ועדה. נסתפק עכשיו בזה שכל משלחת תמסור לשולחיה דין-דוחשבון על השיחה שהיתה פה, וכל צד יקבע את עמדתו“. כיצד נמסרו הדינים-דוחשבונות על הפגישות לאלפי החברים — יכולים אנו ללמוד מן הספרות שבדפוס. מה פלא שהחבר יערי דוחה את תקנת-האיחוד לאחר המלחמה, כאשר „כמו בסוף המלחמה הקודמת תגיע שעת רצון לאנגרד המהפכני“.

ט

בשעת המשאומתן על איחוד אמר חבר אחד מן „השומר הצעיר“:
אל תדברו על רצון. והייתי שומע לו ברצון. אך מה אעשה ואי-רצון
מכל דף ומכל שיח יזעק, כשיש רצון לאיחוד אזי מתכנסים אנשים שלמדו
באסכולות שונות ומבקשים את המשותף ואת המפסימים שבמשותף.
ואז אפשר להינכח אם מפסימום זה יש בו כדי לאחד בני-אדם שלמדו
באסכולות אידיאולוגיות שונות, כדי לפרק מחיצות, ואם הבלתי-משותף
ניתן להידחות עד לבידור וליבון שיבוא במשותף לאחר האיחוד. כשאין

רצון לאיחוד, אזי באים ומבקשים את המפריד, את המכסימום שבמפריד, ואת כל המשותף דוחים לקרן-זווית. ואזי באים לשיבת-איחוד מזוינים באולטימטומים ו"תנאי-מינימום", ב"ערובות פרוגרמטיות".

ערובות פרוגרמטיות! מי המציא מלת-חמד זו? שבני-אדם המבקשים להתאחד לגוף ציבורי אחד ידרשו מבני-שיחם "ערובות"? ולא ערובות סתם, אלא משפנתה אידיאלולוגית? ושוב אשתמש במשלו של יערי: מה תאמרו לרומן "אומלל" וממושך זה, שאחד מבני הזוג שנודקנו ב"סיבובים" בא דורש "ערובות"?

המשמעות הנפשית של "ערובות" היא: הואיל ואין לנו רקע רעיוני משותף, ואנו חושדים בך בכל מיני פסלנות, בסטיות, ובא-נאמנות, עד כדי אונאה, לפיכך הואילה נא ומשכן בידינו "ערובות פרוגרמטיות" — ואז... נראה.

ואכן, יערי האומר פי בתבעי את חופש-המצפון של היחיד בתנועה אינני אלא מתפרץ ל"דלת פתוחה", מבקש להוכיח פי "התנאים הפרוגר-מטיים" אינם "שייכים לעניני אמונה או אידיאלולוגיה או מדע סתם" ולא מתוך רצון לכפות עלינו תורה הם נדרשים מאתנו, אלא שהכרח לא יגונה: כיצד לעקור מנהגים מגונים ומידות רעות, בלי להטיל תורה? עת לעשות — ואזי אין להקפיד על התערבותו של גוף פוליטי בענינים הנוגעים לאמונה ולמדע וכך, התורה, אשר אם אנחנו מקבלים אותה — מוטב, אם לאו — יתקיים הפירוד לעולמי-עד, אינה אלא "הלכה למעשה שצריכה לבוא במקום הלכה למעשה אחרת", היינו, במקום מה שאנו עושים ונזהגים עכשיו.

ובכן, פאן, במאמרו של יערי, ולא במשא-ומתן, נאמרו הדברים הברורים: תסתלקו מן ההלכה שלכם ומן המעשה שלכם פתנאי מוקדם לאיחוד אתנו. כשתודיעו לנו שהסכמתם למפרע להיות אחרים — אזי יבוא "שלב ממשי יותר", ו"אזי יהיה יסוד"... "להרחבת הדיונים".

הרוח הפועמת בדיבורים אלה על "ערובות" ועל "תנאים" אשר יבטיחו הלכה ומעשה "במקום" — מהי? האם רוחו של צבא הנכנס לעיר מובקעת ועל לשונם: "קפיטולציה", קונטריבוציה? אני שואל את עצמי: באיזה בית-ספר למדו אנשי "השומר הצעיר" סגנון זה, מנין להם תפיסה

זו, שבתנועה דמוקרטית לא אָפיה של התנועה, לא הרפכה האישי, לא מקורות יניקתה, לא תפקידה ההיסטורי ולא התנאים שבהם היא פועלת — לא הם הקובעים, כי אם „התנאים” המוגשים לה לחתימה. אַתה נזכר בלי משים ב„כ”א התנאים” ובמנסחיהם ובתוצאותיהם.

לא אשאל את תובעי המשכנתה האידיאולוגית על מידת הטקט והפכוד החברי הצפון בתביעה. אך אשאל אותם מה היו אומרים אילו היינו אנחנו באים אליהם בדרישת „ערובות פרוגרמטיות” באילו שטחים שהם; אילו היינו אנחנו, על יסוד אותם הפשלוֹנוֹת אשר אירעו להם בעבודתם החינוכית בגולה ובקיבוצים בארץ, בתקופות מסוימות, באים ודורשים, כתנאי לאיחוד, אפילו לא „ערובות”, אלא בחינה חדשה של מושגים ומנחים, כדי לברר אם יש בידיהם לעזור לחניכיהם לעמוד בפני רוחות מנשבות בעולם, לעמוד בנסיונות רוחניים חמורים הנשקפים להם. חוששני שמי שתובע מעמיתו „ערובות פרוגרמטיות” איננו מוכן גם לדיון חברי משותף ולהחלטה משותפת, על אחת כמה וכמה לגבי ענינים שהוא חושב אותם לאחוזת-נחלתו הפרטית, שאין לאחרים חלק בה.

ולאחר הקינות הרבות על יחס מפא”י, הרע, „לפועלים סוציאליסטים” ועל שלא „נמצאה הדרך המשותפת” ועל „הפגישות שחזרו ונשנו” ללא תוצאות חיוביות, מגלה פתאום מאיר יערי את יחסו הוא, הטוב, „לפועלים סוציאליסטים” אף הם ואומר בפשטות: „אין אנו רוצים להתאחד עם מפא”י כמו שהיא”. מפסוק זה צריך היה להתחיל את ההרצאה הפרוגרמטית, חבר יערי! ומי שחושב בלבו: על כל פנים לא אתאחד אִתְכֶם עד שלא תהיו לאחרים — ואיננו אומר זאת בגלוי, „ישר לפניכם”, אלא מכרפר פרפורים פרוגרמטיים ומדבר על „ערובות”, אֵל יאשים את זולתו על שהוא חוזר הביתה בהרגשה כי יצא „בשן ועין”.

י

ואחרי הכל נסורה נא ונראה מה טיבן ומה תכנן הרעיוני של אותן „הערובות הפרוגרמטיות”.

בראש וראשונה, כמובן: „מלחמת מעמדות”. לתועלת העיון נניח עתה לטוב־הטעם הבולט בהצגת סעיף זה „כדרישה” למפלגת פועלי ארץ-

ישראל — המפלגה האחת בארץ שאיננה מפלגה של כח ולא מפלגה של
 אחת הפינות במעמד. כי אם מפלגת-המעמד, בה"א הידיעה. נניח עתה
 גם לעומק החקר הסוציולוגי שבדבר, שמפלגת-המעמד, אשר בה חברו יחד
 שני הנחלים הגדולים, אשר ראשיתכ היא היא ראשית התהוות מעמד
 העובדים העברי בארץ, ראשית הפרת עצמו והכרת שליחותו ההיסטורי-
 רית וראשית עצמאותו, שהתחילה עם הגליון ההקטוגרפי הראשון של
 „הפועל הצעיר“, ואף על פי — או משום — שלא פירשה מעולם את
 עצמאותה כניתוק מן הגזע או כפרישה מן הכלל, הגיעה בעצמאותה להיקף
 ולביצור וגם לעומק אשר כמה תנועות פועלים, גדולות וקשישות ממנה, לא
 הגיעו עד היום; מפלגת המעמד המנהלת, מאז ועד היום, זה שלושים וחמש
 שנים, את כל קרבותיה, בחומר וברוח, בכפר ובעיר, בישוב וברחבי
 התנועה הציונית, ואשר אסרה וניהלה את מלחמת העבודה
 העברית — המלחמה המעמדית הגדולה והעקרונית ביותר בכל ההיס-
 טוריה של תנועת הפועלים היהודים בכל הארצות, ובאותו זמן גם אחד
 הפרקים החשובים ביותר במלחמת קיומנו ושחרורנו הלאומי; מפלגת-
 המעמד אשר גאלה את הפועל הארץ-ישראלי — במלחמות קשות — מעול
 פקידות ומאפוטרופסות עוד בטרם עלה ראשון „השומר הצעיר“ לארץ
 וכבשה לפועל, ככוח מדיני, את המקום הראשון בישוב ובציונות;
 אשר שלחה את שלוחותיה אל תנועת הפועלים היהודים, השבויה בהתנכרות-
 שלא-מדעת ובידי מחנכים לטמיעה ולביטול-מדעת, וכבשה אותם במאמצים
 בלתי-פוסקים, הלוך וכבוש, לאחזה ולשותפות במפעל ולהוקרת אמת; אשר
 נטעה בלב הפועל העברי בארץ את הפרת היותו בן — לעתים, הוי, אך
 בן חורג — במשפחת כל העובדים בעולם, והיותו אזרח — אם כי לעתים
 קרובות אזרח עשוק ומקופח — בתנועה הסוציאליסטית האינטרנציונלית,
 וכבשה לו סוף סוף הפרה, זכויות, ואף ידידות-אמת והגנה נאמנה בעולם
 הסוציאליסטי; מפלגת-מעמד החותרת כל ימיה לאחדות המעמד ורואה
 בה גורם עיקרי לעצמאותו ולכוש-מלחמתו, ולא תחליפנה
 בעצמאות-של-כח ובמלחמתיות-של-כח — שמפלגת-מעמד
 זו נדרשת עתה למסור מודעה על „מלחמת-מעמדות“, ובלעדי מסירת
 מודעה זו לא תיאמן.

היפלא הדבר? לא, בעיני לא יפלא. נוכחתי כי מי שמתחנך על ספרות „השומר הצעיר” יודע לתבוע „דרר־ארץ בפני האופוזיציה”, אך הוא פטור מדרך־ארץ לכלל המעמד ולמפלגתו. לאחר שהוא בולע שבוע שבוע מנה הגונה של הוקעת פשעים וחטאים של מפא”י, הרי הוא יודע נְעַד כי אין בה מתום, כי דרפה היא דרך־הפניעה לפני כל אויב פועלים, דרך פשרות ויתורים המשפילים את כבוד הפועלים ומובילים לאיבוד כיבושיו ולקראת חורבן גמור. והרי הוא רשאי להאמין בתום־לבב כי כיבושים אלה לא מידי מפא”י באו לו, כי אם מידי אחרים, וכי את מלחמת מעמד הפועלים נלחמים לא אלה אשר עשו את אבק העולים למחנה אשר רוח חיים בו, אשר כל עלי הארגון והיצירה והמלחמה של הפועל הם יצירי רוחם וילדי טיפוחיהם. אלה אשר יצרו את עתונות הפועלים — זו אשר תפקידה לא התנצחויות עלובות בתוך המעמד, אלא ליכוד וחינוך של המעמד פולו וגילוי רצונו ומחשבתו וחשבונו עם העולם, ומנוף למלחמתו נגד הקמים עליו, — לא אלה „הטיפוסים” המזורים אשר חייהם קודש לפועל במושבה, למלחמת־העליה, לשמירה ולביצור, להתישבות, להעפלה, להיאבקות מדינית. כל אלה הרי הם, פידוע, ביורוקרטיה מפלגתית, שכל תלמיד ותיק רשאי להתקלס בה.¹

מדוע לא יאמין חניך „השומר הצעיר” כי את המלחמה הרעיונית והציבורית בבריאות, באידיאולוגיה שלה, בהשפעתה, נלחם „השומר הצעיר” ולא ד. בן־גוריון, ולא מ. בילינסון, ולא מפא”י, ולא „דבר”, אשר, פידוע, אינם עושים כל ימיהם שום דבר מלבד מה שהם „נכנעים” מפני הפאשיזם? מדוע לא יאמין תלמיד „השומר הצעיר”, כי את מלחמת־המעמדות „האמיתית” — מלחמתו של הפועל השכיר בתעשיה, במלאכה, בשירות — מנהלים אנשי „השומר הצעיר” ולא אלה שיצרו את האגודות

¹ נזכר אני בשיחה אחת, מפני פעשרים שנה, עם חברים מעליה חדשה שנזדמנתי אתם. החבר מאיר יערי הנהו היחידי מאותה חבורה שנשאר בארץ. אז התקלסו בי ובחברי על שלא היינו בקיאים בתורת בליהר, — באותה שעה „מלה אחרונה” — עכשו אנחנו ראויים שיתקלסו בנו מפני שאיננו יודעים או איננו מודים בפירוש מלחמת־המעמדות, כפי שהיא נלמדת בבית־מדרשו של „השומר הצעיר”.

המקצועיות והמועצות העירוניות, אלה, בידוע, יש להם תפקיד אחד: „לבגוד” בוקר וערב במעמד הפועלים.

רשאי חבר „השומר הצעיר” להאמין ככה, באשר הוא רואה את מפלגתו הוא עומדת על גבנו יום יום כמצליף, מצביעה על פשלונותינו, „מזרות” אותנו ב„נרנו”, כדרך יהודים בשעה שמי שהוא „סוחר את העגלה”, טורח ומזיע ואיננו עושה הכל לפי הכללים והשכל של „המיטיבים לדעת”. כיצד אומר ר' מנדלי: „דחפו היטב, היטב דחפו, מפני שהקול יפה לדחיפה”. רשאי חבר „השומר הצעיר” להאמין שלזאת, להצלפת-תמיד זו, יקרא מלחמת-מעמדות, ואילמלא הצלפתו, שהיא עיקר תפקידו ושבו הוא נעלה עלינו, מי יודע לאיזה בור-שחת של כניעה וכשלונות היינו מתגלגלים ונופלים.

יא

עדיין לא זכיתי לעמוד על סוד הניגוד שבין „השומר הצעיר” למפא”י. וברצון אהיה נושא לבית-המרחץ את כליו של אותו חוקר-סוציולוג אשר יגלה לנו בקרקעית הניגוד מציאות מעמדית שונה בין „השומר הצעיר” וליגתו ונוערו מצד אחד לבין מפא”י וישוביה ונוערה מצד שני. אך אם יחסי „השומר הצעיר” ומפא”י אינם כתיקונם אל תאשם בזה „מלחמת-המעמדות”. היא קיימת. היא עובדת-חיים כפירה. איש לא המציא אותה „מראשו”. משתתפים בה — ובחריצות יתירה — אלה שנופלים במציאותה, או שמכריזים השכם והערב שהם שונאים אותה בנפש ורוצים, כביכול, לעקור אותה מן השורש (אילו היו חפצים באמת לעקור אותה מן השורש — הלא היו באים אלינו, כי זהו ראש מגמתנו). ומשתתפים בה לא רק בשעה שבאים להוריד את שכר הפועל, או מקפחים את זכות הבחירה של „תושבים”, או משליכים שיקוצים על ההסתדרות ומפא”י, כי אם בשעה שהבעל בעמיו משתדל להכשיל כל מאמץ של משטר ישובי-לאומי, למעט את דמותן של הקרנות הלאומיות, מתחמק מ„כופר הישוב” ועושה מה שבידו כדי לעכב ולשים מכשולים על דרך „מס-החירום”. אף זוהי צורה של מלחמת-מעמדות, הרסנית למדי, גם פשקרבנותיה אינם דוקא „הפועלים”, ויותר ממה שהיא מתכוונת לבצע הרי היא מתכוונת

לשלטון. שנים רבות נתבענו אנחנו להסכים ללשכת-עבודה פללית. והיו בינינו גם שטענו ימים רבים כי כל הסדר הזה הוא אך לטובת הפועל, ובו ברגע שהפועלים יסכימו לכך יקומו עליה להפילה אלה שתבעו אותה ממנו. אין אדם צריך „להודות“ במלחמת-המעמדות כדי שישתייך למעמדו וישתתף במלחמתו. ובעל-בית שאיננו מודה במעמדיותו איננו נעשה על ידי כך פחות מעמדי. הלוחמים נגד מעמד הפועלים, מי בנאיביות ומי בזדון, יודעים להליט את מלחמתם מסוה של פטריוטיות, של סדר, של טובת הכלל.

אך גם תנועת הפועלים, בעולם ואצלנו, ידעה אנשים אשר פעלו והגו גדולות במלחמת הפועל, ומקומם איתן בתולדות העבודה ובמלחמת שחרורה והם אף על פי שלא התעלמו מן המציאות החברתית הקיימת ומעובדת מלחמת-המעמדות, לא ראו או לא חפצו לראות את המלחמה שהם שותפים בה כמלחמת-מעמדות דוקא. הם לא פיגרו כלל וכלל בעצם המלחמה, אך ביקשו לקרוא לה בשמות אחרים. לא רבים הם בספרות הסוציאליסטית אשר מפל שורה של פתיבתם, מכל קמט של דיבורם, יתגלה לפנינו המרד הקנאי במשטר הסוציאלי הקיים כמו אצל א. ד. גורדון, ואף על פי כן לא הסכים בשום אופן שידביקו עליו את התו של מלחמת-מעמד.

כאן הנקודה אשר „אידיאולוגים“ ילכדו בה. כי „מלחמת-המעמדות“ לא עיבדה בלבד היא, לא מציאות בלבד, כי אם גם תורה, אידיאולוגיה בלעז. ולא תורה אחת עשאוה, כי אם תורות הרבה. יש אומרים: כלל גדול בתורת החברה, ויש אומרים: לא כך, אלא הכלל הגדול והנורא, האחד והיחיד. יש אומרים: מלחמת-המעמדות מנוף חברתי גדול, ויש אומרים: לא כך, אלא המנוף אשר אין בלתו. ומן הסלע הזה, סלע המחלוקת האידיאולוגית, נוזלים מים, מי תורה ומי מריבה, אשר אין להם סוף. וכל כמה שאני מכיר את צרת פירודיותנו עודני סבור כי קל יותר לאחד את אנשי שלומנו על שבעים ושבעה מעשים מאשר על הגדרה עיונית אחת.

מסופרו של „השומר הצעיר“, ובאישורו של יערי, למדנו כי אנשי מפא"י רואים את „התביעה למלחמת-מעמדות“ כ„פרי של מבוכה רעיונית“. אינני יכול להעיד אם שני חלקי המשויה הזאת אומרם כאחד אומרם, או מי שאומר בשם אומרם צירף אותם בהתאמה זאת. וכן לא טרח הכותב להבהיר

למדי אם „המבוכה הרעיונית“ חלה על „מלחמת־המעמדות“ או על „התביעה“, הבדלה שאיננה מחוסרת ענין. אם כך ואם כך, שחוק־הויכוח הוא שאותו אדם, שעל חשבונו, יש להניח, נרשמה אמרה נו הוא גם אחד משני המחברים אשר ניסחו בשעתם את ההחלטה הפרוגרמטית של „אחדות־העבודה“ על „מלחמת־המעמדות“ ועל תכנה ותפקידה במציאותנו. ההחלטה אינה לעיני בשעת כתיבה, אך יש לי יסוד להניח פי מחבריה לא הסתלקו ממנה. אותה החלטה כוללת במושג מלחמת מעמד הפועלים את כל מאמצי ההתלכד, להתארגן, לעלות, לכבוש זכויות, ליצור, לישוב, להתחנך ולחנך, להשפיע בעם, להנהיג את העם. אותה ההחלטה רואה את כל שדות פעולתו — שהמלון הציבורי שלנו קורא להם בכל מיני שמות: הפלפלית, המדינית, הסוציאלית, התרבותית, הלאומית, המלחמתית והקונסטרוקטיבית — כגילויים שונים של מלחמת מעמד הפועלים, במלאו את שליחותו ההיסטורית. איני יודע אם ההגדרה הזאת, שבה ביקשנו לבטא, כמיטב תפיסתנו, את הפרתנו הסוציאליסטית היהודית — אם היא תספוך ל„השומר הצעיר“. אותה החלטה אינה מודה כלל וכלל בקיומה של „הסתירה הטרגית“ בין הניתנו כיהודים והניתנו כפועלים וכסוציאליסטים, אדרבא, היא מאמינה באחדות הפנימית של הבחינות השונות בהניתנו. אין היא רואה את הקואר־פרציה הלאומית כמשהו שפנגד או מחוץ למעמד ולמלחמתו. אין בה כלום מ„תורת האטאפיס“ ומחלוקה גיאוגרפית של תפקידנו: לגולה ה„לאומיות“ ולארץ ה„מעמדיות“. לאומיותנו ומעמדיותנו עולות בקנה אחד.

יב

למה מתפון „השומר הצעיר“ ב„תביעה למלחמת־מעמדות“? מפי המרצה שמענו ש„הפננה היא לשטים: לעיקרון ולהתאמת הפרקטיקה של ההסתדרות לעיקרון זה“. מה אומר העיקרון, אשר אליו צריך להתאים את הפרקטיקה, לא נאמר לנו. דיינו בפותרת בלבד. אולם ההתאמה הוסברה לנו, והיא: התנגדות פרוגרמטית לבוררות־חובה בכל התנאים ובכל צורה שהיא, גם כשהיא חלק מחוזה עבודה מוסכם בין שני הצדדים. לא יבצר מן „השומר הצעיר“ למצוא איזה עיקרון נעלם, שלפיו חובה לשלול בוררות־חובה בכל התנאים, אפילו אם יוכח לפועל בהוכחות שאין עליהן פירכה, שיש מצבים

שהיא לטובתו. אך מדוע יקרא לאותו עיקרון „מלחמת־מעמדות“ דוקא? שמא הוא עיקרון מוסרי או דתי? בלי להתפאר אוכל לומר שאני רואה אפשרות לשלול בורות חובה בתנאים מסוימים, בלי להשתמש בעיקרון של מלחמת־מעמדות, אלא בהוכחות תועלתיות, כשם שאני רואה אפשרות לחייב בורות־חובה בתנאים מסוימים מתוך נאמנות גמורה לעקרון מלחמת־מעמדות.

אך אם המרצה עוד נהג אתנו בחסד והגיש לנו רק מסקנה מעשית אחת ומסוימת, הנובעת לפי דעתו מעקרון מלחמת־מעמדות, הרי מאיר יערי, במאמרו ב„דבר“, הגיש לנו לחתימה שטר אחר, גדול הרבה יותר: „אנו דורשים שעל העיקרון של מלחמת־מעמדות תושתת כל הפרוגרמה הפוליטית של המפלגה“. אינני חושד ביערי שהתכוון בזה לפרוגרמה הפוליטית בלבד, לאפוקי הפרוגרמה הכלכלית והתרבותית, אך אסתפק איפוא, לפי שעה, בפרוגרמה הפוליטית. ורצוני להבין, האם פירוש הדבר שעלינו „להשתית“, למשל, את עמדתנו בשאלת החלוקה על עקרון מלחמת־המעמדות דוקא, ולהזיכה מתוכו שארץ־ישראל צריכה להישאר באותם הגבולות שגזרו לה המדינאים האנגלים והצרפתים, בלי לגרוע ובלו להוסיף? שמעתי כמה נאומים של חברי „השומר הצעיר“ והקשבתי לנימוקיהם, ולא אוכל להעיד שהם „הושתתו“ על עקרון מלחמת־המעמדות. שאם כך ודאי לא היו זוכים גם להסכמתו של אוסישקין ולמחיאורה בפיהן של נשי „הדסה“. או שעלינו „להשתית“ את יחסנו לעליה או ל„ספר הלבן“ על עקרון מלחמת־המעמדות דוקא? ושמה עלינו לפי זה גם „להשתית“ את הציונות עצמה, מיסודה, על עקרון מלחמת־המעמדות?

ואל נא לטעות בשאלתי: אינני מתכוון בשאלתי לכפור, חלילה, באפשרות „ההשתתה“. אני אמנם איני יודע כיצד עושים זאת, אך אינני מפקפק כלל שימצא מי שיענה לי ויתרץ לי ויזיח פי את כל אלה אפשר וצריך „להשתית“ על מלחמת־מעמדות דוקא ולא, למשל, על פסיכואנליזה ולא על תורת איינשטיין. שאלתי אינה אלא זו: „ההשתתה“ זו רשות היא או חובה? יכולתי על נקלה לתאר לי שאין היא אלא חלק מן הפרוגרמה־מפסימום של „השומר הצעיר“, שהוא שומר אותה לפי שעה לעצמו, והנה בא מאיר יערי ואומר: „אנו דורשים שעל העיקרון של מלחמת־

מעמדות תזשתת כל הפרוגרמה של המפלגה". הרי זו מצוה שגם אני חייב בה ממחרת האיחוד, וכיצד אקיימנה אם „השומר הצעיר“ עדיין לא גילה לי את דרך „ההשתתה“?

יג

ועוד אני מבקש לרדת לעומקה של הדרישה הזאת, שלפי יערי היא קובעת „את כל אפיה של התכנית הפוליטית“, והנה לקראתי דרישה אחרת, בשם אותו העיקרון. המרצה הסביר את חשיבות הכנסת העיקרון לפרוגרמה בעיקר מטעמים חינוכיים: „אפשר לעקוב מקרוב אחרי פרוצסים של התפוררות האמונה — התפוררות האמונה בסוציאליזם, ויכולה לבוא התפוררות האמונה בציונות ובעתידו של העם היהודי“, והתרופה האוניברסלית שכנגד כל התפוררות אמונה, גם בסוציאליזם וגם בציונות, היא הכנסת עקרון מלחמת-המעמדות לפרוגרמה.

ודאי ראה המרצה בשעה זו בעיני-רוחו את רבבות ילדי ישראל שבגליציה המזרחית ובוולין ובפולסיה, חניכי הסתדרויות הנוער הציוניות, ו„השומר הצעיר“ בתוכן, כשאמונתם ונאמנותם לעמם ולעתידו וללשונם ולארץ-תקותם הועמדו עתה — פתגמול על שהצבא האדום הושיט את ידו האחת להיטלר, ובידו השניה הוציא אותם מצפרניו — בנסיון אכזרי של שמד לאומי, המוגש לא באכזריות ובאימה, אלא בעטיפה של שיווי-זכויות ונצחון מדינת-פועלים, ודאי הוא רואה עתה מרחוק את בתי-הספר העברים נכנעים ומנתרים על לשונם ועל תכנם החינוכי בלי לעמוד על נפשם, בלי נכונות לקרבן פלשהו, והורים יהודים פשרים המבקשים להבטיח „תכלית“ לילדיהם, ואולי גם עתיד לעצמם, — דוחפים אותם אל תחת כנפי הקומסומול. ומתוך שהוא עושה את חשבון-הנפש שלנו, של פולנו, לגבי תוצאות של עשרות שנים של חינוך ציוני וארגון ציוני הרי הוא מוצא כי אין לך חיוק-אמונה גדול בשעת-נסיון מאשר תוספת שינון של עקרון מלחמת-המעמדות.

ואשר למסקנות חינוכיות מעיקרון זה — אומר המרצה כמה משפטים שיש בהם ענין, בפרט אם יקראו בהם ברציפות ויעמידו משפט אחד מול משנהו:

משפט א': „עיקרון זה, שהוא קטע מהשקפת־עולם, צריך לשמש יסוד להסברה, חינוך והדרכה של המפלגה“.

משפט ב': „ואם פי אנו מציעים שקטע זה ישמש יסוד משותף להסברה, נזהרים אנו לומר כי אף במובן המצומצם הזה צריך הדבר לשמש הוראה מחייבת במפלגה המאוחדת“.

משפט ג': „אנחנו מניחים כי תיתכנה דעות אחרות, אבל בפרוֹ־גרמה־מינימום יקבע קו זה של מלחמת־מעמדות כמפתח מרכזי להסברת הופעות היסטוריות“.

משפט ד': „הכננה היא שתנועת הפועלים לא תראה את עצמה משוחררת ממתוד מחשבתית מסוים שיש בו ערובה לא לסטות מדרך סוציאליסטית“.

לא מתפקידי, כמובן, לישר הדורים במחשבת שומרים צעירים. אולם החבר יערי פטר עצמו מכל היסורים האלה, והוא אומר בפשטות: „שהפרינ־ציפ של מלחמת־מעמדות ישמש יסוד לפעולה תרבותית“.

ושוב אני עומד ותוהה: פעולתנו התרבותית כוללת גם את החיאת השפה העברית, וחי נפשי שאינני יודע כיצד מיסדים אותה באמת ובתמים על עקרון מלחמת־מעמדות. ואפשר נכריו שהעברית היא שפה של מעמד ולא של עם! ועקרון מלחמת־המעמדות על מקומו יבוא בשלום? ושוב, יודע אני שדבר לא יבצר מן הדיאלקטיקה, וודאי ימצא מי ש„ישתית“ גם ענין זה. אלא שאני עצמי מתקשה עדיין בדבר: הרי כמוני פיערי איננו אנשי עברית בדיעבד, איננו מן הנכנעים בלית ברירה, כי אם אנשי עברית־לכתחילה, כלומר, מאשרים אותה הקפריסה המשונה, שבני־אדם מודרניים. רצינליסטים, מרכסיסטים, „המביטים לפנים ולא לאחור“, בחרו להם להיאחז באיזו לשון עתיקה, נשכחת, לשון ספרות דתית, חנוטה לגבי המוני העם, מבוסלת בעיני הפרולטריון היהודי הלוחם את מלחמת־המעמדות, זו שעליה לית מאן דפליג שהיא המלחמה המסקנית והאמיתית, בלי התחממויות. ולא די שאנחנו נוטלים חלקנו בכל הענין המוזר והמפוקפק הזה ומשקעים בו כוחות עצומים שאפשר היה להשתמש בהם לתפקידים חיוניים של מלחמת־המעמדות — אלא עוד באים ומכריזים כי ביסודה של פעולה זו מונח העיקרון של מלחמת־מעמדות. ולא בלבד שאני עצמי מתקשה בדבר, אלא

שגם לא מצאתי משען אידיאולוגי, ואפילו ספרות „השומר הצעיר“ לא באה בזה לעזרתי.

יד

וטרם פתרתי לי את השאלה כי צד ליסד את הפעולה התרבותית על וכו' והנה אני שומע הכרזה כמפי הגבורה: „מי שאינו מחייב מלחמת המעמדות כיסוד להסברה ופעולה תרבותית הוא מחייב את השלום המעמדי“. אַל אלוהי מלחמת-המעמדות! אָנה אנחנו באים? לא אעיו לשאול את „השומר הצעיר“ על ימיו הפריהיסטוריים בארץ פשעדיין לא היה מחייב את מלחמת-המעמדות, ואפילו היה שולל את „אחדות-העבודה“ על שהיא מחייבת את מלחמת-המעמדות, האומנם היה אז „השומר הצעיר“ מחייב אף הוא את „השלום המעמדי“? אך אֶשָׂאֵל: שלום מעמדי מהו? יתכן שפל חניך „השומר הצעיר“ יודע מה נורא המונח הזה, ואני טרם אדע. שמעתי ב„השומר הצעיר“ מדברים על „קואופרציה בין-מעמדית“. מי יערוֹב לי שלאחר שאף אני אתחיל להשתמש במונח זה לא יתגלה שאין זה אלא שינוי שם ל„שלום מעמדי“? הפרתי בחיי הרבה יהודים וגויים פשרים, חרדים על דת מלחמת-המעמדות, והם היו מאמינים באמונה שלמה פי כל שותפות לאומית אינה אלא שלום מעמדי — ולפיכך: שֶׁקֶץ תִּשְׁקָצְנָה. והנה „השומר הצעיר“ אוסר אמנם את „הקואליציה הרחבה“ ומחייב את „הקואַ-ליציה הצרה“ (אודה, עדיין לא ראיתי את ההגדרה הסוציולוגית המדעית מה בין „הרחבה“ ל„הצרה“), אך גם קואליציה צרה — מי התיר לו? האם אין אף היא אחת התרמיות של „שלום מעמדי“? ושמא ביטוי לסתירה טרגית? ודאי יאשימוני שוב ב„לעג לערכי פועלים“. אך פשם שרעיון מלחמת-המעמדות פשלעצמו איננו מחייב כלל „מבוכה“, אלא שיש ראשים אשר אותם מביא רעיון זה במבוכה, כך גם אין ערכים של פועלים צריכים להיות נלעגים, אלא יש מי שעושה בהם שימוש נלעג. סוף סוף, המחשבה הציונית-הסוציאליסטית לא תמול נולדה, והבעיה המעמדית בציונות צפה ועלתה עוד בקונגרס הציוני השני. עשרות שנים התחבטה מחשבתנו הקולקטיבית עם המושגים והמונחים ששררו בשעתם שררה בלי-מצרים בעולם הסוציאליסטי. הפשטות האידיאולוגית וחלקת-הלשון של הטרמינולוגיה המקובלת לא הספיקו לנו ולא סיפקו אותנו. גם לא נכנענו בפניה. נעשתה

עבודה רעיונית גדולה. לא בחוגי „פועלי-ציון“ בלבד. כי אם גם בכל אנפיה של תנועת הפועלים היהודית. רגילים להזכיר באופן הטוב ביותר את סירקין, ברוכוב, ויש מוסיפים את זיטלובסקי. בצמצום זה יש משום קיפוח של חבורה שלמה, ואולי של חבורות חבורות, שצר היה להן המקום בתוך צבת הנוסחאות המהלכות, וביקשו לפרוץ בה. בלי כל פרטנסייה לשלימות, אַמנה בזה אנשים שתרמו את תרומתם לבעיות אלה: יעקב לשצ'ינסקי, נחום שטיף, לְצִקִי-בֶּרְתוֹלְדִי, א. רוֹבֶנְצִיק, א. בֶּן-אֲדִיר, זילברפרב, מ. ב. ראטנר, ש. קפלנסקי, יצחק שיפר, ל. חֲזַנְוִיץ, א. לִיסִין, א. וַיִּטֶר, ה. זולטֶרוב, משה קאץ (שני האחרונים באו מן העולם האנרכיסטי)! בכונה מזכיר אני גם שמות נשפחים, ושמות אנשים אשר עברו מסף אל סף, אולם לבטיהם ומחשבותיהם נכנסו אל אוצר המחשבה הסוציאליסטית היהודית, ודאי לא זכרתי בשעת כתיבה את כולם. כל אלה לא הסתפקו בחזרה על מונחים: מהם שעשו עבודות מחקר חשובות, מהם שהקדישו לכך את מחשבת חייהם, ומהם שלבטיהם הביאו אותם לידי יצירות חשובות. ובכל אלה לא מניתי את מה שנעשה במובן זה כאן, בארץ. וכשלאחר כל אלה מגישים לנו בהרגשת עילאות את המטבעות העוברות לסוחר בלי שנצרפו במצרף תנועתנו, וספרות העבודה שבארץ וכל מאמצי הרוח של שני דורות סוציאליסטים יהודים מגששים ותועים וגם מוצאים, אינם קיימים בשבילם — אַל נא תתפלאו שאין אנחנו „מתפעלים“, שאיננו מביעים את יחסנו ביראת-הרוממות. אדרבא, תביאו לנו את פרי המאמצים העיוניים ועבודות המחקר של תנועה שאיננה חדלה להדגיש כי היא כבר „גדולה“, כבר בת עשרים חמש, תביאו לנו פרי משכנע — אז ננהג אחרת. כיצד אמר ביאליק: ובבוא העת ההיא המקונה ברצון נכוף קדקדינו ועל קרחתנו העלובה ישפך לעג ילדינו.

טו

ובין „הערובות הפרוגרמטיות“ גם: „חייב הבניה הסוציאליסטית ברוסיה הסוביטית“. טעיתי כשחשבתי בתומי כי זוהי דרישה אידיאולוגית בלבד, ושאלתי מה המסקנה המעשית מחיוב זה. היה לי יסוד כלשהו לטעות, הואיל והמרצה ביסס את התביעה הזאת בצורך של יתר הרמוניה בהופעות המפלגה: „לא יתכן שההופעה הבין-לאומית של המפלגה המאוחדת תהיה

על יסוד סתירות יותר מדי גדולות". דברים נכוחים! הואיל ולא יתכן שלשם כך יותר "השומר הצעיר" על הופעה בין-לאומית, הרי מובן מאילו שהמפלגה צריכה לסגל את הופעתה היא. כיצד אומר אותו בן-אזכרים לאביו: אבא, אחת משתים, או שאתה תלך ליער לחטוב עצים ואני אשב בבית, או שאני אשב בית ואתה תלך ליער לחטוב עצים, אולם מאיר יערי הסביר לי שגם דרישה זו לא באה אלא מטעמים מעשיים: „כדי שלא נימצא למחרת האיחוד פנים אל פנים מול הויות על „חזיות מצפון“. אכן, נימוק זה איננו אידיאולוגי-עקרונני, אך מבחינה מעשית-שימושית הוא חשוב למדי. השאלה היא רק, אם „חייב הבניה הסוציאליסטית" יש בידו למנוע גם את „החזיות" או רק את „ההזיה" בלבד. יתכן שפועלי פינלנד הקרובים הרבה יותר מאתנו למקום הבניה מתיחסים בחיוב אל הבניה הסוציאליסטית של שכנתם האדירה, האם זה שומר עליהם מן הזרוע הנטויה והאגרוף המורם? מקוה אני שיאמינו לי כי אינני רוצה ב„חזיות מצפון“. וגם לא בחזיות מדרום, וממערב וממזרח. לא חפצתי שום חזיות, גם לא מפנים הארץ. ואילו היה הדבר תלוי בי הייתי מסתדר עם החבר יערי. אין לי כל ידיעה בתכסיסי מלחמה, ואינני רואה בעבים איסטרטגיים. לפיכך גם לא אדע מה שיודעים כל אנשי „השומר הצעיר" פה אחר, שלא נשקפת לנו שום סכנה, מחוץ לסכנת „הזיה". לו יהי כן. אולם לא שמעתי מעולם שאיזו מדינה תאסור על מי שהוא מאזרחיה לשים לב לצל של פירצה, שמא צפויה משם סכנה, אלא אם כן יש לה ברית עם אותה מדינה בעלת הפירצה, ובהפניות תשומת-לב יש משום הפרת ברית. והנה, עוד בטרם היות מלחמה בין גרמניה לבין שאר ארצות היתה לנו, לדאבוננו ולהנתנו, „חזיות מצפון". חזיות אכזריות למדי: חזיות בנפש וגם בגוף. ומה שזר עו אצלנו מאותה חזיות קצרו אצלנו מחזיות אחרות. הברית הקומונו-אפנדית הכשירה את הקרקע לבריתות אחרות: לברית פאשי-אפנדית ולברית נאצי-אפנדית. כל עוד לא תפתח ההיסטוריה לפנינו את גנזי הקומאינטרן וסוכניו, ולא יקום איזה מכון מדעי מהימן אשר יוציא „ארכיון לחקר המדיניות של ססס"ר במזרח" — ודאי לא נדע מה ועד מה פעלו מן הצפון בחזית שלנו. והשומר הצעיר, פכולנו, נלחם באותה חזיות, והביא את חלקו בקרבנות החזיות הזאת, לפחות, לא פחות מאחרים. מדוע איפוא סולדת כל כך נפשו מזה שמי שהוא

מצביע על סכנות שונות ורבות, שאין אנו אדונים להן ולא בידינו למנוע אותן, פי אין אנחנו אלא קן-נמלים עלוב הטורח ועמל ובונה (בלי שאפילו אחת המפלגות בעולם תפיר הכרה פרוגרמתית בחיוב הבניה הסוציאליסטית שלנו), וכל רגל זידונה יכולה לדרוך עלינו ולהחריב את עמלנו.

מונח עתה לפני מאמרו של בריילס פורד ("דבר", 22.11.39). אדם שאינו חשוד, אני מניח, אפילו בעיני "השומר הצעיר", על חוסר יחס חיובי ל"בניה הסוציאליסטית בסס"ר". אדם העומד עשרות בשנים בקשרי מלחמה עם המשטר הקיים, ובהגנה בלתי-פוסקת על הודו, על חבש, על ספרד, על היהודים, ואפילו על הציונות, ולא חדל להטיף לברית אמיצה בין אנגליה ובין סס"ר, ומאז מהפכת אוקטובר ביקש לראות ברוסיה הסובייטית משען לכוחות הפועלים בעולם. והרי הוא כותב:

"אולי ביום מן הימים יאפילו גם אירוני-המלחמה של סטאלין את שמי חזית המערב. לא נמנע הוא כי ברבות הימים נעמוד גם בפני אפשרות מאיימת זו".

פרספקטיבה בלתי-משמחת! ולנאי שלא תהא זו אלא הזיה. ואף על פי כן לא גנו שבועון הפועלים האנגלי הגדול, השמאלי, את הבעת "ההזיה המסוכנת" הזאת. ויש להניח כי שום אדם באנגליה לא שאל אותו מה ששאל פאן המרצה של "השומר הצעיר": "אין אנו עוסקים בשאלות פוליטיות מופשטות, אלא במציאות פוליטית מסוימת. המציאות הפוליטית המסוימת של היום היא שכל המדינות הגדולות מכריזות בכל האורגנים שלהן כי הן מקוות שרוסיה תישאר נייטרלית במלחמה הזאת. ואני שואל מהו ההגיון הציוני להעלות אפשרות של מלחמה מצפון?" כנראה, שבריילספורד איננו חושב כי עליו לספר לפועלים מה שהמדינות הגדולות מכריזות על תקוותיהן, אלא על מה שגזול את מנוחתו הוא. וכן ודאי לא יעלה על הדעת של שום אדם אנגלי — מחוץ לקומץ אנשי סטאלין — להאשים את בריילספורד במגמות ריאקציוניות, ושום אדם לא יעשה מזה "מטעמים", כמו שעשה "השומר הצעיר", עד כדי לדרוש את "חיוב הבניה הסוציאליסטית ברוסיה" לא לשמה, לא מתוך הכרה עקרונית, ומתוך שרואים אותה דוגמה ומופת כיצד לבנות את החברה הסוציאליסטית, אלא כ"ערובה פרוגרמתית", כתריס בפני הפורענות.

חיוב בניה סוציאליסטית? ודאי. בכל מקום שהיא קיימת. האם צריך החיוב להיות תלוי בגודל המדינה ובכוחה הצבאי? זהו ערך חינוכי איכותי, ותפקידו לגלות את כל גרעיני החיוב הסוציאליסטי המפוזרים בעולם זה. מה יודעים אצלנו, החניכים והמחנכים, על ממשלת הפועלים בנידוילנד ועל הבניה הסוציאליסטית שלה? מה יודעים אצלנו על בנייתם של הסוציאליזם והאכרות הזעירה העובדת בארצות הסקנדינביות?!

חיוב הבניה הסוציאליסטית? נדאי ונדאי. אינני רשאי ואינני רוצה להתעלם משום הישג סוציאליסטי שישנו, משום התקדמות כלכלית או תרבותית. לא אתחייב מראש לזקוף כל הישג במשק או בהני העממי או במדע לזכותו של המשטר והשלטון, כמו שלא אזקוף על חשבוננו כל ליקוי. יש לי מושג פלשהו על העם הרוסי ועל פוחותיו העצומים, ולא זקפתי את טולסטוי או את טימיריזוב או את פאבלוב על חשבון המשטר שבו גדלו ונתגלו. אך שום מחלוקת אידיאולוגית אינה צריכה לקשור עיני במטפחת לבל אראה הישגים פשוטנים. במה דברים אמורים? פשאני עומד בפני ענינים מסוימים שאני מכיר בהם הישג סוציאליסטי. אך חיוב כללי, בסיטונות? לא, רבותי, יותר מדי נוגע הדבר בנפשי שאדבר דברים בלי דעת. ובטרם ידרשו ממני שאחתום על שטר חיוב לבניה מסוימת, חתימה שאיננה בשבילי אמצעי אפורטוניסטי למשהו אלא הודיה עקרונית, אבקש קודם תשובות למספר שאלות: האם בניה מאונס — תחת לחץ השוט, הרקביזיציות, משלחות עונשין, מאסרים וגירושים ורציחות — היא בניה סוציאליסטית? האם צור אירונים שבכוחם אפשר לאיים על פינלנד הקטנה — היא בניה סוציאליסטית? האם מסחר עם איטליה בימי מלחמת חבש — היא בניה סוציאליסטית? האם חוזה מסחרי עם אויב המין האנושי, ערב התקיפו את פולין ובשעת רדיונו הסדיסטי ביהודים, בצ'כים, בפולנים ובגרמנים — היא בניה סוציאליסטית? על יחס חיוב לבניה זו עלי לחתום?

חיוב הבניה הסוציאליסטית? חיוב האומר לכל הרוגי סטאלין ממוסקבה ועד ברצלונה, לכל מעוני הצ'ק"א והגפא"ו, למיליוני היצורים האנושיים אשר חייהם נכרתו תחת השוט של קולקטיביזציה מאונס, לכל

הכלואים בסולובקי, לכל הנרדפים על מצפונם, על אמיתם, על אמונתם, על דביקותם בעמם, על פיסופיהם לחירות, לסוציאליזם-שלי-אמת: לא לכם אנחנו, כי אם להורגיכם ולמעניכם? חייב האומר לכל מי שמתמרד עתה בגיהנום הגרמני, לכל הנופלים בספינות נייטרליות ובשדות-קטל: לא לכם אנחנו, כי אם לבן-בריתו של משמידכם?

והנה אני שומע מאחרי קול נפגע ונעלב: הלא אנחנו בפירושו מפרידים בין הבניה הסוציאליסטית לבין שאלות המדיניות הפנימית והחיצונית! „וכי אין מתנפחים על דפי „השומר הצעיר“ על הספם היטלר-סטאלין?“ בבקשה, המבקש להפריד — יפריד. מי שמונה את עצמו על תלמידיו של מרפס ובה להפריד בין הויה כלכלית ומשטר פוליטי, בין מדיניות פנים למדיניות חוץ — מעיד על עצמו. לא, אינני מפריד בין הדבקים, ואינני מאמין בצדק כלכלי במקום שאין צדק משפטי, ואינני מאמין בשויון חברתי במקום שאין שויון מדיני.

ואשר ל„מפרידים“ — אינני יכול להאמין כי מתוך ידיעת הדברים הם באים להפריד. כשאדם אומר לי שהוא מחייב את „הבניה“ וכי לא הוא בלבד אלא 5000 חברים עמו, וכולם פאיש אחד, אינני חושד בו כי אם בוטח — ויסלח לי פשעי זה — כי לא מפני שהוא מכיר מה טובים התנאים שבו חיים פועלי ססט"ר, ומה גבוהה האיכות של תוצרתם, ומה טובים וסוציאליסטיים הסדרים בבית-החרושת, ומה מעולה התקלאות שבקולחוז, ומה גדולה מידת השויון הכלכלי במדינה זו, השויון בין פועלים ופקידים, בין פועלים פשוטים לפועלים מקצועיים, ועד מה נתעלו היחסים בין אדם לחברו במשטר זה של שויון, לא מפני כך פועמת בו ההערצה הגדולה, עד כדי להטילה גם עלי, כי אם מפני שמתחת לכל הדיבורים האלה לוחש משהו ללב: שם בוקע השחר, משם אור לגויים; ואם גם לא הפל שם בסדר, הלא ידענו כי גם השמש איננו נקי מכתמים. לחישה זו אפשר נובעת ממקור טהור: מן הרצון לראות בגאולה מהירה. ורצון זה הוא גדול כל כך, עד שהוא נאחז באילוסיה, אמנם אילוסיה כפירה, כגודל השטח אשר עליה היא פרושה, בלי להבחין פי אותה אילוסיה כבר נתפדתה בידוי אכזרי ביותר. רצון זה הנהו טרף למשיחיות שקר ועומד על נפשו בכל כוחו נגד כל מי שמבקש לקרוע את שמלת המשיח מעל המתעתע. ולו היתה זו משיחיות צעירה, אשר

טל הַבּוֹקֵר עוֹד יֵלִין בַּמִּצְחָה בְּטֵרֵם נִתְבַּדְתָּה, אֵךְ הֲלֹא זֹהִי אִמּוֹנָה בַּמִּשְׁחָה
אֲשֶׁר כָּבַר „הַחֲלִיף אֶת הַדֵּינֵר“, וְעַדִּינן מַחֲזִיקִים בּוֹ הַמַּאֲמִינִים, וּמוֹצֵאִים
צִדּוֹק לַתְּעוּעִיּוֹת וְלַתְּעוּבוֹתָיו.

וְעוֹד אֲנִי שׁוֹמֵעַ הֶעֱרַתְּ לְעַג: הָאִיבָה מֵעֵבִירָה אוֹתְךָ עַל דַּעְתְּךָ, וְאִין
אֵתָה רֹאֵה אֶת טִיבוֹ שֶׁל הַמִּשְׁחָק הַגְּאוּנִי שֶׁל הַדִּיפְלוֹמַטִיָּה הַסּוֹצִיאֲלִיסְטִית!
וְהֲלֹא פֶל הַמַּעֲצָמוֹת הַגְּדוֹלוֹת עֲצָמָן אוֹמְרוֹת כִּי חִיבוֹק זֶה הוּא חִיבוֹק־חֲנֹק,
וּפֶה תִּהְיֶה קְבוּרָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רִשָׁע. יְהִי רְצוֹן! אֵךְ אִם יִבּוֹרֵךְ סְטָאֲלִין עַל
שַׁעוֹר לְהִיטְלֵר לְצֵאת לַמִּלְחָמָה וּבִזָּה קִירֵב אֶת קֶצֶף, עַד מָה יִבּוֹרֵךְ הִיטְלֵר
עֲצָמוֹ שִׁיצָא לַמִּלְחָמָה וְקִירֵב בִּידֵי עֲצָמוֹ אֶת קֶצֶף?

יז

„וְכֵן הִנֵּנוּ דוֹרְשִׁים עֲרוּבָה פְּרוֹגְרַמְתִּית שִׁיחוּל מִפְּנֵה שֶׁל מִמַּשׁ בַּפּוֹלִיטִיקָה
הָעֵרֶבִית“. מַה צְרִיךְ לִהְיוֹת הַמִּפְּנֵה — סֵתֵם יַעֲרִי וְלֹא פִירֶשׁ. דֵּינֵנוּ בְּפֹתֵרֵת.
תַּחַת זֹאת הַסְּבִיר לֵנוּ הַמִּרְצָה בַּפְּגִישָׁה אֶת הַשְּׁקֵפֶת „הַשׁוֹמֵר הַצַּעִיר“ וְדַרְשׁ
מֵאֵתָנוּ שְׁנֵתְחִיִּיב רַק עַל „קֶטַע אֶחָד מֵהַתְּפִיסָה הַפּוֹלִיטִית“. וְהַתְּפִיסָה
הַפּוֹלִיטִית הִיא: „אֲנַחְנוּ רֹאִים כַּמִּטְרָה פּוֹלִיטִית סוֹפִית — מְדִינָה סוֹצִיאֲלִיסְטִית
דוֹלְאוּמִית“. בִּינֵתִים נֹדַע לֵנוּ, דֶּרֶךְ אֲגַב, דָּבָר בַּעַל חֲשִׁיבוֹת בְּלִתִּי־רִגְלִילָה.
כִּי מִיד לְפִסּוֹק זֶה מוֹסִיף הַמִּרְצָה: „בְּהֵתָאֵם לְכוּיּוֹן זֶה מִנֵּה לִים אֲנִי אֶת
הַפְּעוּלָה הַפּוֹלִיטִית הַיּוֹמִית שֶׁלֵּנוּ“. וְאֲנַחְנוּ לֹא יַדְעֵנוּ!
לֹא יַדְעֵנוּ כִּי „הַשׁוֹמֵר הַצַּעִיר“ מִנְהַל פְּעוּלָה פּוֹלִיטִית יוֹסִימִית (עִם מִי?
עִם פְּעוּלִים עֲרָבִים? עִם הַתְּנוּעָה הָעֵרֶבִית? עִם פּוֹחֹת בֵּין־לְאוּמִיִּים? אוֹ
שְׂמָא — עִם מִפְּאִי?), וְלֹא פְּעוּלָה פּוֹלִיטִית יוֹסִימִית סֵתֵם, כִּי אִם בְּכוּיּוֹן
לְמְדִינָה סוֹצִיאֲלִיסְטִית דוֹלְאוּמִית! אֲשֶׁרִי הַזְּמַן שֶׁהִגַּעְנוּ לְכָךְ שִׁישׁ פּוֹחַ יְהוּדִי
בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל לְנַהֵל פְּעוּלָה פּוֹלִיטִית יוֹסִימִית פּוֹזָאת.

חֲלִילָה לִי מֵרִיב בִּשְׂאֵלָה זוֹ, וְלֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׂיִכַת לְפְרוֹגְרַמָּה־
מְכַסִּימוֹם שֶׁל „הַשׁוֹמֵר הַצַּעִיר“, שְׂאִין אֲנַחְנוּ דְנִים בָּהּ, כִּי אִם גַּם מִפְּנֵי נִימוֹק
אַחַר: נִזְדַּמְּנָן לִי לֹא פַעַם לְמַסּוֹר מוֹדַעָה — וְגַם בְּנוֹכְחוֹתֵם שֶׁל חֲבָרֵי „הַשׁוֹמֵר
הַצַּעִיר“ — שֶׁלֹּא אֵהִי בְּרֵרָן בְּנוֹסְחָאוֹת מְדִינוֹת לְפִתְרוֹן הַנִּיגוּד הָעֵרֶב־
הַיְהוּדִי, אִם יוֹבִטַח לִי בַּעֲרוּבוֹת שֶׁל מִמַּשׁ רַק דָּבָר אֶחָד: חוֹפֶשׁ עֲלֵי יָתֵם
שֶׁל הַיְהוּדִים וְהַתְּנַחְלוֹתֵם, וּבִשְׂכָר זֶה מוֹכֵן אֲנִי לְכָל פְּרוֹגְרַמּוֹת

של פעולה ערבית. ודוקא משום שאני בטוח בתכלית הבטיחות פי כמוני כ"השומר הצעיר" רוצים באותו דבר — בחופש גמור של עלייתנו והתנחלותנו — הריני מרשה לעצמי לבקש מאת ידידי ב"השומר הצעיר" שמדי דברם על מדינה דו־לאומית אֵל ישפחו להזכיר קטנה זו: פי אין זאת מדינה דו־לאומית של שני עמים היושבים בטריטוריה אחת. פי אם מדינה דו־לאומית חד־פעמית בהיסטוריה האנושית, שבה אחד הלאומים יושב על אדמתו והשני — עולה אליה. ואם "השומר הצעיר" בבואו לנהל משא־ומתן על איחוד חושש שמא לאחר שתקום המפלגה המאוחדת, העתידה להיות דו־מפלגתית, ימצא הוא במצב של "מיעוט בלי ותק מפלגתי, בתוך מפלגה בעלת מסורת", ולפיכך הוא רואה צורך לעצמו לדרוש ערובות, אפשר יספיק פי גם במדינה דו־לאומית לא יהיה כל כך קל ל"מיעוט בלי ותק" בתוך גוף "בעל מסורת", ויזאיל להזכיר בפירוש מה הן הערובות אשר הוא דורש למיעוט הזה "אשר יאפשר לנו שותפות פעולה" עם הלאום השני. אנא, עשו עמי את החסד הזה לצרף כפעם בפעם למונח דו־לאומי גם את ההגדרה הפרוגרמטית אשר תבטיח לעם היהודי, ולו בלבד, זכות עליה בלתי־מוגבלת. למה יאמרו הגויים פי בבואנו לעשות "פעולה פוליטית יום־יומית" אנו מכרכרים כל מיני כרכורים ואין אנו אומרים ברור את כל אשר אתנו?

בהנחה ששאלה זו נפתרה על הצד הרצוי, יהיה מקום להבהיר עוד נקודה אחת, ודוקא מבחינת עקרון מלחמת־המעמדות: הזאיל והמדובר הוא לא על מדינה דו־לאומית סתם, פי אם על מדינה סוציאליסטית דו־לאומית, מותרת איפוא השאלה: מה יהיה על הסוציאליזם במדינה הדו־לאומית, אם יקרה הדבר שמעמד הפועלים היהודי יהיה בכוחו להנחיק משטר סוציאליסטי, ובאותה שעה מעמד הפועלים הערבי טרם הגיע לכך? אפשר פי פרוגרמת־מפסימום הנוקטת בעקרון הדמוקרטיה תוכל עוד לפתור את השאלה לפי רוב האוכלוסין, אך פרוגרמת־מפסימום העומדת על בסיס הדיקטטורה — ויודעי ח"ן אומרים פי זוהי המסקנה האמיתית של עקרון מלחמת־מעמדות וסוציאליזם עקבי — כיצד תקיים היא את מצנת הדיקטטורה, כשהפרד ליטריון של העם השני איננו מוכן עדיין?

עלי להתנצל שמתוך רצון להבין דברים על בורים נטייתי חצדה.

ועלי לשוב לפרוגרמה מינימום הנדרשת מאתנו והיא: „ארגון משותף בעיר ובכפר“.

הפלוגתה בין מפא"י וה"השומר הצעיר" בשאלה זו, עד כמה שידוע לי, ועד כמה שאני לומד מן ההרצאה, איננה בשאלת ארגון הפועל הערבי במשק הממשלה או במשק הקונצסיות, כי אם בכפר. כלומר, במשק היהודי החקלאי. הפלוגתה מהי? מפא"י אומרת שכל עוד המשק הערבי מיוחד פולו לפועל הערבי יש לראות את המשק העברי כנחלת הפועל היהודי, וכולו קודש לקליטת העליה היהודית, ואם כניסת הפועל היהודי עשויה לדחוק את הפועל הערבי שיש לו ותק במקום, הרי הוא זכאי לפיצויים. „השומר הצעיר“ היה אומר שאין הפועל היהודי רשאי להיפנס על חשבון הפועל הערבי „הקבוע“, ויש לראות את מקום עבודתו כרשותו הוא, שאין לנגוע בה ואין לפדותה. כזאת היתה הפלוגתה עד לפני זמן לא רב. ומי שגרם לנו שנפתח נמל בתל-אביב הוא שעזר גם לפתור את השאלה. הפועלים מן הכפרים הסמוכים והמקומות המרוחקים עזבו את המושבות, חלקם חזר הביתה וחלקם הלך „להרים“ או השתמש בזה ששבילי המושבה וחצר האכר נהירים לו למטרות „לאומיות“. עכשיו, פידוע, אין מחסור בכיסופים ובנסיונות להחזיר עטרה לישנה. אולם לפי שעה אין עוד „קבועים“ במושבה, אלא ש„השומר הצעיר“ רוצה שהם יהיו, לפחות, בפרוגרמה מינימום שלנו. הוא אך אינו מגלה לנו את דעתו מאימתי יחשב להם הותק פאשר ישו בו למושבותינו: אם מזמן שובם או מן הימים הקודמים בטרם עזבו. יש להניח כי שאלה זו הוא מוכן להשאיר ל„קריטריון המדויק“ אשר „יקבע על ידי המפלגה המאוחדת“.

אני מקוה שהקורא לא יתרעם עלי על שאני נמנע עתה מהיפנס לבירור זה. כמה נימוקים לכך ולא אמנה אותם. ואסתפק בנימוק אחד. מן הראוי לדחות את הדיון בזה עד שתקוים דרישה קודמת: להחזיר את הפועל השכן למושבה, ואז נדון על זכויותיו ועל הקריטריון של קביעות, ועל ארגונו, לא רק להלכה, כי אם גם למעשה. אין שום ספק שתביעה זו — להחזיר — יש לה חשיבות רבה מבחינת הדאגה לרמת החיים של הפועל במושבה וכושר התגוננותו ומלחמתו המעמדית, וכן מבחינת תיקון מצב הבטחון לימים הבאים. ודאי גם ימצאו במושבות תומכים נלהבים

לכך, מבחינת הפרספקטיבה לא רק למדינה דו־לאומית, כי אם גם למושבות דו־לאומיות.

יש להניח כי „המפנה־של־ממש״ הנדרש מאתנו בא כתיספת לכך. המדובר בהרצאה הוא על „קביעת תכנית פעולה מוסכמת שתתן ערובה לכך שמצד המפלגה יש יחס רציני להגשמת העיקרון הזה״. ברור בהחלט. וברור עוד משהו: את הפעולה בין הפועלים הערבים בארץ עד כה עשה, כמובן, „השומר הצעיר״: הוא שקיים במשך עשרים שנה במאמצים כמעט סיופיים את הסתדרות פועלי הרכבת המשותפת ליהודים ולערבים, הוא שהיה טורח להקים אותה כל פעם אחרי שהיתה מתמוטטת אם על ידי חתירות ה„פרקציה״ ואם על ידי חתירות מצד אחר; הוא שהיה טורח ומקיים קלופים לפועלים ערבים; הוא שבנה פעם אחת עתון ערבי, ולאחר שנפל התאזר והקים עתון ערבי חדש; הוא שגידל מתוכו את האנשים העיקריים המסוגלים לפעולה ערבית — מה פלא שבבואו להתאחד עם המפלגה שלא עשתה כלום הרי הוא דורש ממנה „ערובות״.

יה

השתדלתי לברר לעצמי מה נדרש מאתנו, ואיני יודע אם מיציתי הכל, אך אני מסתפק בזה, ומקוה כי יותר מזה לא ידרשו מאתנו. וכן נקוה כי מפא״י תפרוק מעליה סוף סוף את „ההתנשאות והקשיות״ במשא־ומתן ותקום כאיש אחד ותאמר: כל מה שעשינו ואמרנו עד כה לא שרירא ולא קיימא, השקפותינו לא השקפות, אמונותינו לא אמונות, כפירותינו לא כפירות, מחשבותינו לא מחשבות, וכל מה שיאמר לנו „השומר הצעיר״ נעשה ונשמע.

— מה יהיה אז?

האומנם תקום אז מפלגת פועלים מאוחדת, שבה כל החברים שוי־זכויות, שבה כל החברים דנים יחד ומחליטים יחד, שבה נפלו המחיצות שבין חבר לחבר?

תשובת „השומר הצעיר״ היא: לא! במאמרי יערי זה נקרא בצורות שונות בלשון עדינה מאד: „השומר הצעיר״ לא ינתר על עצמאותו הרעיונית גם לאחר האיחוד״.

מה תכנה של אמרה זו החוזרת ונשנית כפעם בפעם בכל מיני נוסחאות? האומנם מתנקשת מפא"י בקיומו של „השומר הצעיר“, בעצמאותו כחטיבה קיבוצית? האומנם רצונה לגזול מחבר „השומר הצעיר“ את זכותו לחשוב פרצונו וכמחשבתו ולהגן בכל כוחו הרעיוני על מה שהוא חשוב ולשכנע פיכלתו בתוך המפלגה המאוחדת? חלילה. חברי המפלגה הודיעו וחזרו והודיעו פי אין עולה על דעתם לפגוע בעצמאותו הקיבוצית של „השומר הצעיר“ כשם שאינם פוגעים בעצמאותם של שאר גופים חלוציים-ישוביים-חברתיים הם מודים בזכות חבר „השומר הצעיר“, כמו בזכות כל חבר, להטיף לדעותיו ולהשפיע בחיי המפלגה עד כדי הטלת חותם עליה ועל פעולתה ורכישת רוב והכרעה. אולם „השומר הצעיר“ איננו מסתפק בכך: הוא מבקש „להתאחד“ וגם להתקיים קיום של מפלגה בפני עצמה בתוך המפלגה „המאוחדת“.

שאל רמז: „התהיה רשות לחברים של „השומר הצעיר“ להצביע במפלגה המאוחדת פרצונם בשעה שדעתם מחולקת באיזה ענין שהוא עם דעת שאר חברי „השומר הצעיר“? לאחר כמה שלבים של שאלות ותשובות השיב חזן: בוועידה יופיע „השומר הצעיר“ בשאלות שהגיע בהן להכרעות משותפות בהתאם לעמדותיו אלו.

רמז הוסיף לשאול: „במה נבדל אז הפנים של המפלגה מן החוץ? כאשר אתה, חזן, בא לפנים המפלגה ונזאם נזאם ומסביר את עמדתך הרי מה שכבשת כבשת — ואם אני כבשתי ב„השומר הצעיר“ 500 חבר לא כבשתי כלום. עד שלא כבשתי את הרוב של הקיבוץ — לא כבשתי כלום. יוצא שזה משחק לא הוגן אפילו מבחינה ספורטיבית בלבד. אבל יש גם צד מוסרי בדבר: יהיו בפנים המפלגה חברים שאם פי דעתם כדעת חברים אחרים במפלגה — לא יוכלו להצביע אתם“. תשובה לטענה זו לא באה.

בצדק אמר שפרינצק באותה פגישה: „על איחוד אפשר לדבר כשיש יסוד נפשי לאיחוד“.

ובן-גוריון אמר: „איחוד בשבילי הוא קודם כל חברות, לא במונח הפורמלי והאורגניזציוני בלבד, אלא חברות המאפשרת גישה אנושית בלתיאמצעית, ללא מחיצה של מסגרות. — גם אחרי האיחוד לא

יהיו חברי „השומר הצעיר“ חפשים להצביע בתוך המפלגה כדעתם האישית, אלא יהיו כפופים ל„קולקטיביות הרעיונית“ — היכן כאן החברות? למה לשאת את שם האיחוד לשוא? — „השומר הצעיר“ ישאר גם להבא מפלגה פוליטית ואידיאולוגית בפני עצמה, אלא שיקבל זכות הצבעה בתוך מפלגת פועלי ארץ־ישראל, בלי שלמפלגה ולחבריה תהיה זכות הצבעה בתוך „השומר הצעיר“. — גם איחוד וגם מפלגה לא יתכנו“.

לא־איחוד זה קורא „השומר הצעיר“ איחוד. ומאיר יערי, האומר בכל מיני לשונות „שאין, השומר הצעיר“ רוצה וצריך להתחסל“ ושהאיחוד לא יקום על ידי חיסול עצמאותו היוצרת, הלוחמת של „השומר הצעיר“, ושהאיחוד איננו אלא „נקודת־מוצא להתקרבות והתמזגות נוספת ביום מן הימים“, פוסל עתה את המפלגה שהיא נקטה „תחליף של משא־ומתן רציני על איחוד“.

יט

נתבקשתי לתרום את תרומתי, ואפשר שקיבלתי את ההזמנה ברצינות יתירה. אך הואיל והגעתי לכך לא אבלג ואעייר משהו גם על תארי־הכבוד ומלות־ההערכה, שהחבר יערי, „שותפנו לרומן האומלל“, חולק לי ולחברי, ועל דרכי פולמוס שהוא בוחר בהן. אינני מתפוון ללכת אחריו צעד אחרי צעד, אתעכב רק על הדגשים החזקים.

„דיפלומטיה חשאית!“ מאיר יערי איננו חדש עמנו בארץ. ומה שיסלח לכל בר־בִּירב המחונך על ידו לא יסלח לו. הוא מפיר אותנו קצת, והוא יודע מה מן האמת יש במלה זו שנתחבבה עליו. הוא יודע את פרשת הסכמ־העבודה, שנדון לא רק במועצות ובוועידות המפלגה, אלא הובא לציבור הפועלים כולו למשאָל. האומנם נהג פעם „השומר הצעיר“, לגבי איזו שאלה חמורה, ככה בתוכו גופא? המוכן „השומר הצעיר“ להעמיד ככה בתוכו, בדיון מקיף וממצה, ובזכויות שוות לכל הצדדים, למשאָל כללי, את שאלת האיחוד? הוא יודע גם פרשת הסכמ אחר, שהובא לאינסטנציות מוסמכות לא־מפלגתיות. הוא דאי יודע כי צד נדונה אצלנו שאלת החלוקה, וכיצד נהגנו בזה — אם בדיפלומטיה חשאית. מסופקני אם לחברי „השומר הצעיר“ ניתנה האפשרות לבירור־חברים כזה. ומבחינת

הדמוקרטיה הפועלית אפשר לאחל ל„השומר הצעיר“, שבעלי הקו הגנרלי שבו יתנהגו עם החברים החולקים עליהם כפי שנוהגים אצלנו. ויערי איננו מסתפק בזה. הוא מקונן על גורלו המר של ציבור הפועלים, הנמכר לנו לעבדים, „והנהגת מפא“י בחרה לה את שעת המצוקה הזאת כדי לסחוב את ציבור הפועלים אל תחת החופה מאונס עם הפאשיזם; „ולציבור הפועלים, המאוכזב, המדוכא והמורעב אין כוח להתקומם“. ואף היפכלם לא ידעת, יערי, בהוציאך מקולמוסך מלים אלה! קודם אתה מקים בניין־קלפים, כולו צירופי־מדוחים, ואחר כך אתה בא ולאחר שאתה מכריז על עצמך כי אתה „תובע מוסר בפוליטיקה“, וכי אתה הרימות „את קרנה של העסקנות הפוליטית“, קרן זו שהיא, כידוע, מושפלת כל כך על ידינו, אנשי „השיגרה העסקנית“, אתה בא וזורק מלים אלה הרצופות מוסר והרמת קרן — ולבך לא הפה אותך. וגם לא העלית על דעתך כי יותר מאשר בכל „הסכסס“ יש כאן, במלים אלה, קואליציה עם הרביוניסטיים. כי מאוצרם, מאוצר „חזית־העם“, נלקחו.

בלשון הפולמוס הטובה עליך יש לכנות את נשיא הועד הלאומי בשם־תואר „הממונה“.

ממונה על ידי מי?

רשותו היא, כמובן, של יערי להתיחס בלי אהדה למי שהתנדב להעמיס עליו את טורח־הציבור בשעת דחק ורעב לשם מלחמה במצוקה. אפשר מצוה מעמדית היא ויש לדקדק בה. חזקה על נשיא, על כל נשיא, שיקיים את הכתוב: ונשיא פי יחטא. ואפשר פדאי לנהוג בו כפי שנוהג הרבי בחדר בהלקותו: „מגיע לך — אם לא על מה שחטאת, הרי על מה שתחטא“ (אינני מקבל על עצמי לנחש, אם פינחס רוטנברג, שרואה לעצמו ולנו לכולנו ברגע זה כ„מטרה ראשונה היותר חשובה: הצלה במשמעותה הראשונה של המלה“, יצליח לקיים מה שקיבל על עצמו. הציבוריות של הישוב רצופה מוקשים במידה כזאת שהיא עלולה להכשיל את הרצון הנאמן ביותר). ואף על פי כן, מדוע „ממונה“? מדוע לבקש להשפיל בחירה חוקית, פה אחד, שבחרה הרשות החוקית, היחידה שיש לישוב? יערי כל כך בטוח, כנראה, בזה שהוא יודע פיצד מביאים את הישוב לידי התאזרות־הצלה ולידי מניעת הפקרות וחתירות וכיצד מניעים את

הישוב לחלק ביתר צדק את הסבל — שמצא כאן מקום לגלות את זלזולו כמי שמנסה לעשות מה.

אולם האירוניה והביטול אינם מכווננים נגדנו בלבד, נגד אנשים מסוימים, נגד „הנהגת מפא״י״ הרעה והחטאה. לא עלינו בלבד, על תנועתנו פולה יצא הקצף. „סוציאלי־פטריוטיזם״ — זהו כינוי אחד שלנו בפי יערי. לא אהיה הולך רכיל ולא אגלה סוד מאוצרו של מי לקוחה המלה הזאת. „השומר הצעיר״ שמע שזהו שם־גנאי, הלך וזרק אותו בנו, אזנו של יערי ודאי תהיה נצרמת אם אומר שלגבי כינוי זה אין חלקו טוב מחלקנו. ושמא פולנו באמת סוציאלי־פטריוטים, היינו, סוציאליסטים אוהבי עמם, בלשון עברית פשוטה? אדרבא, ינסה יערי לכפור בכך. במשך שנים אחדות, עד שזכינו להסכם בין הדיקטטורה הפרוליטרית לבין הדיקטטורה הנאצית, היינו פולנו עדים לתעמולה בלתי־פוסקת של קומונ־פטריוטיזם: הקומו־ניסטים בארצות המערב התחרו עם המפלגות הבורגניות באהבת המולדת, וכל שופרותיהם תקעו בלי הרף על חובת הפטריוטיזם. אם אינני טועה, נעלם אז שם־גנאי סוציאלי־פטריוטיזם מן המלון. עתה, לאחר ההסכם, מובטח לו למנחם זה שיקום לתחיה ולשימוש בפולמוס עם סוציאליסטים. ויש לשאול סוציאלי־פטריוטיזם בשעה זו מהו? שמא א־ירצונם של פועלי צרפת ואנגליה שהיטלר יעשה בהם מה שעשה בצ׳יכיה ובפולין? ושמא א־ירצונם של פועלי פינלנד לעקוד את עצמם על מזבח הדיקטטורה הפרוליטרית — הוא הוא סוציאלי־פטריוטיזם? וכשיערי מכריו ממרום התפיסה המעמדית הבלתי־מתפשרת: „הימים הם ימי פריחה של סוציאלי־פטריוטיזם״ — מותר לשאול אותו: שמא אתה רוצה שפועלי הארצות שעוד לא נכבשו לפני היטלר יתאספו עתה בצִימְרוֹלְד ויחליטו שהפועלים אינם צריכים להשתתף במלחמה בין שני פוזות אימפריאליסטיים?

האנטי־סוציאלי־פטריוטיזם של אנ״ש¹ הוא באמת חיזון נהדר. פל אחד ואחד אם תגרד אותו במקצת תמצא שנקודת־המוצא שממנה הגיע עד הלום היא באיזה מקום ב„סידור״, בתנ״ך, במעשיות־חסידים, בשמיעת מטיף לאומי, באגודת־נוער ציונית, שגורלו האישי והקיבוצי תלוי אף עתה

¹ [אנשי שלומנו]

באינו „קואופרציה בין־מעמדית“. ואם תרצה לבדוק את דאגותיו הממשיות, דאגת בנין המשק, דאגת כיבוש הקרקע, דאגת העליה של אחים ואחיות, תמצא כי יחסן למפעל הציוני של כל מיני שכבות בוגרות וזעיר־בורגניות וקפיטליסטיות ופלוטוקרטיות, השתתפותן בקרנות הלאומיות נוגעת עד עומק לבם של אנ"ש. עסקנותם הציבורית עוברת בכל מיני קואליציות, מפורשות או סתומות, עם בני־מעמדות זרים. אך פשהם מתעוררים לשאת דברם על גויים וממלכות אזי כל עצמותם תאמרנה: פרישות פשה, מעמדות צרופה, ללא כל סיגים.

כ

ידידנו יערי, שהוא, כידוע, שונא־רובים וההיפך הגמור מסוציאלי־פטריוט — התמהו ושמעו! — תולה עתה את תקותיו — ובתוכן, כנראה, גם את תקנת האיחוד — במלחמה דוקא, הוא יודע נעד כי „כמו בסוף המלחמה הקודמת תגיע שעת־הרצון לאַנְגְרֵד המהפכני“. כידוע, הצליח אז האַנְגְרֵד המהפכני להוביל את האנושות לקראת עולם חדש ומתוקן. ולמה לדאוג עתה לאיחוד? אפשר באמת לדחות ולשכב במנוחה. ואז, כמובן, „תיאלץ מפא"י לחפש את הברית עם הסוציאליזם העקבי“. והדברים ברורים כהוכחה הנדסית: ברור כשמש בצהרים שאחרי המלחמה מוכרחה לבוא שעת־רצון; ברור שהאַנְגְרֵד המהפכני אשר שעתו תגיע ידע הפעם להשתמש בשעת־הכּוֹשֶׁר יותר טוב מאשר לפני עשרים ושנים שנים — הלא בעינינו ראינו כיצד ידע לנהוג בצדק ובשכל בספרד. יש מלגלים על שיטותיהם של המטות הצבאיים ואומרים כי דרכם של גנרלים שהם מכוונים את תכניותיהם הצבאיות למלחמה שעברה. אַמְרָה זו חלה, כנראה, לא רק על מפקדים צבאיים, כי אם גם על איסטרטגים סוציולוגיים. וכן ברור שמפא"י תיאלץ אז לחפש את הברית עם הפסידונים סוציאליזם עקבי. מי הם בעליו של אותו פסידונים לא הוגד לנו. אם הפננה היא לכאן, לארצנו — הרי ברור ש„הסוציאליזם העקבי“ אינו לא דגניה ולא עין־חרוד ולא פפר־ויתקין, כי אם הליגה הסוציאליסטית בערך. ואפשר מתיחס הפסידונים הזה לאיזה כוח־חץ, אזי לא חשוב כלל אם תנועת הפועלים בארץ תקבל באהבה את תורתו — היא „תיאלץ“, וחסל. וגם לא חשוב אם אותו פסידונים ירצה

מצדו ללכת לקראת מחפשי הברית, בין שהם מפא"י ובין שהם „השומר הצעיר“.

הואיל וכל האיטרטגיה מכוונת למלחמה שעברה יש לה גם ראייה חותכת מגנזי הימים ההם: „הלגיונרים מבין אנשי „אחדות־העבודה“ ידעו להסתגל גם לקוניוקטורה מהפכנית ונמצאו בבוא שעת־הכּוּשֶׁר בפרוֹדוֹר של איטרנציונלים מהפכניים“. כפתור ופרח! במה נתבטאה „הסתגלותם“ של הלגיונרים? בזה שיצרו את „אחדות־העבודה“, שנשארו בארץ, שביקשו ללכת להתישבות, שהלכו לתל־חי? בזה שיצרו את ה„קונטרס“ ו„האדמה“ או בזה שגם בשבתם באהלי הצבא ביקשו לדעת מכל הנעשה בעולם ונוזנו מעתונות רדיקלית מפל הארצות ולבם פעם בחזקה מפל שמועה טובה וכאב עם פל בשורת־איוב? והלשון הנקיה: „בפרודור!“ הידובר ככה גם על האמיסרים של „השומר הצעיר“ שהם נמצאים ב„פרודורים“ של מפלגות מהפכניות? וכמו תמיד גדול פוֹחוֹ של חבר יערי בפולמוס יותר מאשר בהיסטוריוגרפיה: מי הם האיטרנציונלים המהפכניים (ועוד בלשון רבים) אשר „אחדות־העבודה“ עמדה בפרודוריהם? תנועתנו לא עגבה מעולם על איטרנציונלים זרים לה. היא היתה חברה באיטרנציונל הוינאי (שבעיני „השומר הצעיר“ איננו מהפכני כלל) ויחד עם חברותיה נכנסה לאיטר־נציונל השני בשעת איחודן. לספר בסגנון פזה היסטוריה של תנועה אשר במשך עשרות שנים לא נמצאה בפרודורים, אלא נלחמה באומץ על זכותה של הפועל היהודי־הציוני ושל הפועל הארץ־ישראלי, כמות שהוא, ליצג את עמו, על חזון גאולתו המדינית, וכבשה לו מקום־אזרח בתנועה הסוציאליסטית, המקצועית והקואופרטיבית, בלי לשלם בהתחפשות כל־שהיא ובלי לכנוף את הדגל — אף זהו, כנראה, ממצוות הסוציאליזם העקבי ומתביעת המוסר בפוליטיקה.

סוציאלי־פטריוטיזם איננו שם־הגנאי היחיד אשר בו הוכתרנו. יש עוד, „האופורטוניזם הארץ־ישראלי“. פלאי־פלאים! אלה, האחוזים „אִי־מֵתָא דציבורא“ מפני שולחיהם ואינם יכולים להציע במועצתם הצעה לפי רוחם כשהם יודעים מראש „איזו קבלת־פנים צפויה לה“ — אלה מדברים על תנועתם של הארזוביץ ובילינסון, של אלכסנדר זייד וחיים שטרמן (יסלחו לי שאני מטריד אותם לויכוח זה, ובמתכוון נמנעתי מהטריד שמות אחרים

גדולים וטובים, אך רחוקים יותר בזמן), על תנועתן של פנרת ושל בית-השיטה ושל כפרייהושע, כעל „אפורטוניזם ארץ-ישראלי“. חבר יערי סבור, כנראה, כי אפורטוניזם פירושו: אי-קבלת הניסוחים של „ההנהגה העליונה“, ולא אישיות, ולא אופי, ולא חוט-שדרה, ולא דרך-חיים חלוצית לא יקרעו את רוע הגזירה.

כא

„כתבתנו ידועה“, אומר החבר יערי בתקיפות רבה. פן, כתבתכּם ידועה לנו. ולפיכך — תדברו כאשר תדברו, ותכתבו כאשר תכתבו, ותתפלמסו כאשר תתפלמסו — לא נחדל לפנות על פי הפתובת שלכם ולא נחדל לתבוע אתכם להסיר תיץ בין פועל לפועל, אשר אחד הגורל המביא אותם הנה ואחד הגורל הנשקף להם פה. גם כשנפתח רפות וגם כשנענה קשות — אחת היא תביעתנו: לקיים את הנאמנות לערכים הסוציאליסטיים לא על ידי התגדרית בניסוחים אידיאולוגיים. אמיתיים או מדומים, ולא על ידי הצלפה מתרברבת של מיטיבים לדעת, כי אם על ידי שניירתם פולנו יחד בעגלה הפכדה, ההולכת בדרך לא-סלולה עדיין, על ידי שניגאל יחד מן החילשה והכשלונות השמורים לנו בפירודינו, על ידי שנגביר פוח ליצירה ולהתגוננות ולמלחמה בדרך אחדותנו השלמה. כתבתכם ידועה לנו, ועל פן לא נחדל ולא נייעף, ואם ייעף האחד יקומו מאתנו אחרים, ולא נתן מנחה לא לנו ולא לכם, אם תאבו ואם תמאנו, עד שתקום אחדותנו.

ואחדותנו לא תקום על פניעה והכנעה, כי אם על הוכחה וחופש ההוכחה, ולא על התבטלות בפני מנצחים, כי אם על אָמון שאנו רחשים לעצמנו ולערכינו, לא על הטלת עול אמונה, כי אם על חופש המחשבה וחופש ההשתתפות בדיון ובהכרעה לכל אחד מאתנו, לא על מושגים שבקונ-יונקטורה, כי אם על עקרונ־יסוד: שלילת הניצול, ניצול של פרט וניצול של עם, שלילת כל שעבוד אם מעמדי ואם לאומי, שויון ערך אדם וערך עם, שויון כלכלי ושויון משפטי ומדיני, לא השתלטות מעמדית כי אם ביטול מעמדות, הדדיות ביחסי אדם והדדיות ביחסי העמים, חירות האדם בחברתו ובעמו וחירות העם בחברת העמים.

עם מדריכי נוער

בזכות המבוכה ובגנות הטיח

(בכינוס מדריכי עליית הנוער. ב' בתמוז ת"ש)

א

תרשוני לפתוח בהזכרת נשפחות. בשבתי אתכם שאלתי עצמי: מתי הגיעה לאזני בראשונה הקריאה לעליית הנוער? ונזכרתי במשהו שקדם לפעולותיה של מרת סולד, להתיעצויות הראשונות בארץ בימי עלות היטלר לשלטון, למאמרו־קריאתו של יוסף אהרונוביץ, שקדם גם להתחלה הנועזת של רחה פרייאר, זו שהתחילה בעליית־הנוער לפני משטרה־היטלר. נזכרתי בקריאה שהושמעה לפני שלוש שנים ושבע שנים, בתרס"ג, מיד לאחר קישינב.

הקורא היה ישראל בלקינד. הוא הכריז על מפעל העברת ילדי הפרעות לארץ־ישראל. הוא גם קם ועשה. מיד לאחר הקריאה הנלהבה נשמעה אזהרה חמורה מפי המזהיר הגדול אחד־העם. מדברי האזהרה אפשר היה להבין כי אין דעתו של המזהיר נוחה גם מבע־לההצעה, כי אין הוא רחש אומון לכשרון־המעשה שלו. אולם עיקר החרדה היה שמא תהיה התנועה הציונית נוטה להעמיס על עצמה אחריות שלא לפי פוחה. עתה אפשר לומר כי החרדה היתה מיותרת: התנועה הציונית באותם הימים לא היתה נוטה כלל וכלל להעמיס על עצמה מפעל נועז כזה. אם כי המדובר פולו היה על עשרות ילדים. ויותר משהתנועה הציונית לא היתה נוטה, לא היתה ארץ־ישראל מוכנה לכך: ארץ־ישראל של אז היתה מפוזרת את ילדיה וגידולה בארצות קרובות ורחוקות, ולא היה בידה להמציא לילד מן הגולה השתרשות בארץ. הענין נצטמק באבו.

ישראל בלקינד, אשר נחל תמרורים ואי־הצלחה בנסינונו הראשון,

ניסה גם בשנית. לאחר השחיטות באוקראינה קרא שוב לעשות את ארץ־ישראל בית־חינוך ומקלט ליתומי־הפרעות. ושוב שוטט בגולה. ושוב העלה חבורת ילדים ונוער. וגם הפעם לא נמצאו לו גואלים.

נוצר אני שבאותם הימים נתגלגלתי לקנדה ומצאתי שם פעולה מקבילה: מגבית התעוררות ציבורית־פילנטרופית ו"דלגטים" יוצאים להציל את ילדי ישראל מאוקראינה. אולם לא למען העלותם לארץ־ישראל, כי אם למען פזר אותם בבתי נדיבים. פיזור זה צריך היה להנחיל לילדים משפחות חדשות ומולדת חדשה. איני יודע מה היו התוצאות מבחינה פרטית־משפחתית למאומצים ולמאמצים, אולם מבחינה יהודית־תרבותית היה החשבון ברור לאלתר.

לפיזור ילדי ישראל ולהטמעתם נמצאו כספים. לכינוס ילדי ישראל ולנטיעתם בתוך עמם וארצם לא היה שומע. על כגון דא רגילים אצלנו להתנחם באמירה: לא איכשר דָּרָא.

ישראל בלקינד היה אדם, "לא־יצלח". פּוֹחֹוּ היה ביזמה ולא בביצוע. דומה, שום דבר לא עלה בידו. חוץ מדבר אחד: ראשונות. היה מראשוני ביליז, מאלה שהרימו את הדגל; מראשוני העובדים והמתנחלים במקוה־ישראל, ראשון־לציון וגדרה; מראשוני המורדים בפקידות הברזנית; מן הראשונים להקמת בית־הספר העברי החדש; מן הראשונים בין שבי־ציון להפיר את הארץ, לשוטט בה ולהפיץ ברבים את ידיעתה; ראשון להעלאת נוער; ראשון לעשיית נפשות למרעה עברי (זכורני כיצד בא אלינו, לקבוצת פנרת, והרצה על הצורך שיקומו לנו רועים עברים יושבי־אזורים. ובעקב הטפתו קמה אז "קבוצת הרועים"). דברים שהתחיל בהם לא נתקיימו בידו. הוא הלך מן העולם ביגון, אולם ראשונותו לא נזרעה על צחיח סלע. שלושים שנה לאחר נסיון ראשון שלא עלה קמו לו גואלים. ועליית הנוער הוסיפה קו חדש וחשוב להגשמת החזון הציוני. העשרות היו לאלפים. ותינוקות שניצלו משרישים לעינינו באדמת עמם ובתרבות עמם. וגם מאיר־שפיה ובן־שמן, אשר בהן ביקש בלקינד בשעתו לתקוע יתד בשביל "קרית־ספר" שראה בחלומו, זכו ונעשו כפרי־חינוך לנוער עולה. אמין חֶפְצָנוּוּ כי קו פעולה זו לא יפסק — בימי טובה ובימי רעה — כל עוד ישנם ילדים יהודים בגולה.

ראיתי להעלות בכינוס זה, המוקדש לחרדת השעה, זכר אדם שהיה מבשר ומתחיל. יותר משיש בזה משום גמילת-חסד עם קודמנו יש בזה משום צורך לנו: לזכור ולדעת את מה שקדם ל„היום“. וגם בימים שגודרים את דרכנו בפנינו, וגם בימים שהיא זוחלת כדרך-הצב, וגם פשהיא זרועה חתחתים נזכיר ראשונות ונדע כי יש המשך ויש שכר. ואם גם ירחק, אדמת-הציונות איננה צחיחה.

ב

ונזכרתי בעוד נשכחות. לא נשכחות העבר, כי אם נשכחות ההווה. מן הדברים המשתפחים מלבנו.

זכו אלפי ילדים הבאים מן הנכר וארץ-ישראל הופכת להם מולדת — וכמה ילדים שנולדו בארץ או שגדלו בה הופכת להם ארץ-ישראל לנכריה? נציץ לקצוי הכרך שלנו, לפרברים, ל„שכונות“, ל„עדות“ — ונפיר עד מה אנו מכזבים בדברנו על „אחדות האומה“. הרי אנו מגדלים פאן, בארץ-התחיה, בניים חורגים לישוב, בניים חורגים מעריסתם ולכל ימיהם. והרי כולנו שותפים למציאות הזאת ונושאים באחריותה.

וכולנו נושאים גם בקלון זה: הפקרת ילדי ישראל לחינוך המיסיוני.

איך בא הדבר שחזיון מחפיר זה, אשר שום עיירה יהודית בגולה לא ידעה דוגמתו ולא היתה משלימה אליו, הפך ל„דרך-הטבע“ בירושלים דוקא? איך קרה הדבר ש„התרגלנו“ בכך, שהשלמנו לכך? (אם אינני טועה הרי מלחמת שלומי אמוני הישוב הישן בבת-הספר העברים היתה נטושה הרבה יותר ממלחמתם בחינוך המיסיוני. ואפשר שכאן טמונה גם הסיבה מדוע, פשהוותרה הרצועה, היו רבים שלא הבחינו בין זה לזה).

הנודמן לכם, בלכתכם בחוצות ירושלים, לפגוש ילדי ישראל פשהם יוצאים מבין החומות הזרות, במדים הללו האזמרים יתמות ונכר, ולשמוע אותם פוסקים את פסוקיהם ופולטים את תפילותיהם? הנתפניות פעם לחטיפת-שיחה עם אלה, לדעת מה בליל-הלשונות אשר בפיהם והפפילות שבעולמם והרגלי-ההתכחשות על לשונם? והזרות המהולה שחצנות ונחיתות — במגעם עם היהודים? החשבתם על השכר ועונש הצפון לנו בחינוך זה?

מדוע לא זכינו שימצא בארץ גם מי שדואג לעליית נוער בתוכה?
 מדוע מפל מוסדותינו הציבוריים, מפל הסטדרויותינו הרבות, מפל תנועות-
 הנוער שלנו, מפל אנשי-הרוח ואנשי-המעשה שבקרבתנו לא נמצא מי שהנגע
 הזה יכרסם את לבו ויגזול את מנוחתו, מי שידור נדר פי לנגע הזה
 יושם קץ?

ג

מדרך הנימוס שאורח שהזמן יודה על ההזמנה. אך מחוץ לכל חובת
 נימוס רוצה אני להודות לכם על ההזדמנות היקרה שנתתם לי. אין פנתי
 להפריז בהערכת תכנון של הפינוס ולגמור עליו את ההלל. המדריך הוא
 בשבילי מדיום, אשר באמצעותו מבקש אני להפיר ולדעת את הדור הגדל.
 ואינני אומר די במה שלמדתי כאן. אין לבי הולך אחרי הקטרוג על
 הנוער וגם לא אחרי לימוד הזכות. מבקש אני לדעתו ולהבינו.
 על מה אני אסירתודה לכינוס זה? על גילוי אחד שנתגלה בו בלי
 משים: אחדות משפחת המדריכים.

לא אגע כאן ביצר ההתפצלות השוכן בנו ובתוצאותיו הארגוניות
 והרעיוניות, ובהערכת הגילויים הללו נוכח מצבנו. כבר חזרתי ודיברתי בזה,
 וללא הועיל. ואפשר אין לי אלא ליאש את לבי מריפוי השבר הזה בימי.
 אך מה שמצאתי כאן היה בו בשבילי משום הפתעה נעימה: איפה עוד מקום
 להזדקרות הפיצול הפנימי שלנו כמו בשאלות הכרוכות בחינוך הנוער, שהן
 לאמיתו של דבר שאלות העומדות ברומן של עולם וביסודו של
 עולם? והנה נתפנסו מדריכים מן המקומות השונים — והם יוצאי בתי-
 מדרשות נפרדים ואף מתנצחים — וישבו שבת-אחים ממש, חרדים פולם
 לדבר האחד, אחראים למעשה האחד. שמענו את היושב-ראש
 מבקש — בכננה טובה — שיתרחקו מן הויפוח האידיאלוגי, והמשתתפים —
 כמובן — לא נשמעו לו, לא יכלו להישמע, וכל אחד עשה כמיטב יכלתו
 להבליט את ההשקפות שהוא דוגל בהן — ואף על פי כן בלט מאליו מה
 שלא ביקשו להבליט ומה שלא תמיד מתבלט גם במושב חברים תמימי-
 דעים: פי היושבים כאן מאוחדים במשהו חשוב מן ההשקפות שבהן הם
 דוגלים; פי היושבים כאן פועמת אחדות של גורל ואחדות של שליחות.

שאלה היא אם משפחת־המדריכים יודעת גם להסיק את המסקנות החינוכיות העמוקות מאחדות־חיים זו ולמסור הרגשת־אחדות זו לחניכיה. אולם, אודה כי בשביל אדם כמוני, הפואב את מכאוב פיצולינו ורואה חזות קשה לכולנו בחוסר כוחנו להפיר באחדותנו, היה בשבת־אחים שלכם קורטוב של תנחומים.

ד

דובר אצלכם הרבה בגנות המבוכה. קבלו על כך שהיא מצויה לא רק בנוער, כי אם גם בין המדריכים. והיו מי שפסלו להדרכה את מי שמודה במבוכתו. מי שאמר: מדריך הנבוכך באמונתו הסוציאליסטית — פסול להדרכה; ומי שאמר: מדריך הנבוכך באמונתו בנצח ישראל — פסול להדרכה. מי שאומר כך ודאי רואה עצמו משורין מכל מבוכה. ובבואי לדון אתכם בדבר לא אעלים כי אינני רשאי להתפאר בשריון. לא טוב אנכי מאחי. אינני מחוץ למבוכה. ומן הראוי כי לא יסתיר אדם מעצמו את מבוכתו.

ומדוע לא נהיה נבוכים? בני־אדם ראו את מיטב האידיאלים האנושיים — תמצית תרבות הדורות — מנופצים ומחוללים ומגואלים. האומנם לא יהיו נבוכים?

הדור אשר ירש מקודמיו את ערכי המדע וההומניזם הליברליזם והדמוקרטיה, וגילה את פגימותיהם וראה בקלקלתם, וביקש את תקנתם באידיאל הסוציאליסטי, ונפשו דבקה בו, והנה — בן דור אחד נתאכזב קשות בנושאי ובמגשימיו מכל הסוגים. האומנם לא יהיה נבוכ?

הדור אשר ראה עצמו עולה במעלות־האדם, לדעת ולבינה, לגבורה, לחירות, לאמת, והנה הוא רואה את האדם בנפילתו לתוך כל שערי הטומאה והעבדות והפחדנות והכזב והבגידה והבערות — ממש ו"שח גבוהת אדם" — האומנם לא יראה עצמו מוכה ונזוף? וזה בן־הדור, אשר נפשו נשמרה מן הטומאה, האומנם לא יהיה נבוכ?

הדור אשר דגל בשחרור העמים, הפיר בעצמתה של ההניה הלאומית, האמין בכוחה המשחרר של האידיאה הלאומית, והנה הוא רואה מה עשו עמים מחירותם, עד מה הפכו לכזב את דברי חזוי שחרורם, ועד היכן מגיע סילופה וטירופה של האידיאה הלאומית בימינו.

הדור אשר האמין במעמד הפועלים שהוא המעמד האחרון העתיד לבטל כל מעמד ולחסל כל שעבוד וכל פריבילגיה ולעשות את האדם בן־חורין ואמיץ ואמיטי ושוה־ערך, והנה הוא רואה בעיניו את היצרים המעמדיים בסילופם ואת האידיאה המעמדית בשלטונה, שלטון המתכחש לכל הבטחותיה ומתקלס בכל ערכיה, ואת מעמד הפועלים העצום במצוקתו האיומה ובמשברו הגדול, — מדוע לא יהיה נבוך? האומנם לא נפגע במעמקיו?

חוששני לומר: כשרואה אני אדם מתהלך בינינו כמי שתירץ את כל הקושיות והפרכות, או כמי ש"מורה נבוכים" חדש חובר למענו ונתון בחיקו, או כמי שאינו זקוק גם לכך, באשר דעתו הצלולה לא ידעה מבוכה מעולם — הריני מהרהר אחריו שמא חי בעולמות אחרים, מחוץ לעולם־הבכא שלנו ולתהפוכותיו וליסוריו ולתקוותיו הגזולות, או שמא הוא משביע נפשו בלעיסת־גירה שהיא היא המישרת כל הדורים. ואשר לי, טובה לי נפש נבוכה ותועה ובלתי־נרגעת מנפש אשר מום אין בה והיא שוקטת, גם היום, על אמיתותה.

לפני זמן־מה ניגש אלי אדם צעיר, מן האמונים עלי־התנועה, ושפך לפני ביקורת חמורה — וגם צודקת — על כמה ענינים אצלנו. הוא דיבר רתת: מדוע משאירים דברים ללא תקנה. הביע נכונות לעשות את אשר ידרש ממנו, ולכל אלה הקדים ואמר: תדע שחדלתי להאמין בסוציאליזם, בצדק, ביושר.

הגיע לידי שיר, שהמנני בקדרותו: עולה חדש מביע את מר יאוש מפגישתו עם הארץ. שנים נשא נפשו ליום זה, למד עברית, הלך למקום הכשרה, חלם בהקיץ, ובבואו הוא מוצא והנה לבו במערב — הוא דבק בארץ החורגת־הצוררת, בנופה ובלשונה, ופה לו נכר, זרה לו הלשון, סתומים השמים, גם הצמח והאבן מתנכרים לו.

אודה, וידייים אכזריים אלה יקרו לי מפמה הכרזת־אמונים אשר פזנן נושר מן השפתים. פי האמת שבנפש קודמת לאמונה, ואם הנפש הושברה מנין תהיה האמונה שלמה? ומה בצע ב"אני מאמין" אם האדם פוזב?

ופונה אני אל התנ"ך, הספר האקטואלי תמיד ואקטואלי ביותר

בימינו. ספר־האמונה איננו מעלים פלל את המבוכה ואיננו מתפּה עליה. ירמיהו, נושא דבר־האמונה, מדבר משפטים אל ה' וזועם: מדוע דרך רשעים צָלַחָה? הלא זאת המבוכה מאז ועד ימינו, ימי היטלר הרשע. והתנ"ך איננו מוחק את השאלה, וגם אינו מתרץ אותה. והנה: ספר איוב, ספר האמונה במבוכתה ובמכאוביה, בשאגתה ובהתקוממתה נגד התירוצים המוגשים לה. והספר פולז אומר: לא בתירוצים ה'. „ויאמר ה' אל אליפו התימני: חרה אפי בך ובשני רעיך פי לא דיברתם אלי נכונה כעבדי איוב“.

בני־איוב אנחנו ולא רעי איוב. מוטב איפוא שנדע כי נבוכים אנחנו. מוטב שנחיה את המבוכה במלוא פּוֹחֲתֵינו הנפשיים משנחפה עליה. מי שלא מתחמק ממנה ומביט בפניה — הוא הנאבק עמה.

ה

לא באתי להקל על המדריך, כי אם להכביד עליו, להחמיר אתו, לאמור לו כי אין לפניו דרך סלולה.

הכל מבקשים להימלט מן המבוכה, הפל רוצים במוצא. ואם אין מוצא — לפחות בהסברה. על אחת כמה המדריך, שבתוקף מצבו ותפקידו „אסור“ לו שיהיה נבוך: הוא חייב להסביר, ולפיכך הוא חייב „לדעת“. ועליו „להוכיח“ שהמאורעות השוטפים אינם סותרים את ההשקפות שהוא מחזיק בהן ולהן הוא מחנך. אולם דוקא משום כך יש להזהיר מפני הנטיה להיאחז במוצא שאיננו מוציא ובהסברה שאיננה מסבירה. והמדריך הבא להסביר לזולת נדרש קודם להסביר לעצמו, הסברה שאין עמה אונאת דברים ואונאת מחשבה.

שמענו כאן, אגב הדיון, כמה הערות. ברצוני להתעכב עליהן, כי יש בהן חומר למחשבה.

הנה שמעתי מספרים על הרדיו, העושה שמות בנפשות: יש שידיעה אחת באה וסותרת כמה בנינים שבנינו, כמה הנחות שהמדריך עמל לקשור בלבבות. ונשמעה גם משאלה: שלאחר כל שידור גדע המדריך להסביר את החדשות למען מנוע מבוכה. אכן, מה טוב אם המדריך הוא זריז וממולה וחריף ומהיר־המצאה עד כדי לישוב מניה וביה על צד היותר טוב כל

פגיעה שהרדיו פוגע בהרגשתנו ובהשקפותינו. ואילו היו מאורעות החיים האכזריים נשמעים ל"פשטליך" של פרשנים חרוצים אפשר היה בכוח ההסברה לתקן כל מה שהרדיו פוגם בחדשותיו. אך האם יוכל המדריך להיות קבלן להרגעת הנפש ול"ישור הדורים" פשהחיים אינם מרגיעים ואינם מישרים? ואם גם יצליח המדריך להחליק את החדשות למען תתקבלנה יפה בתוך נרתיק ההשקפות הרצויות לו — האם מובטח לו שהחניך הנבון החשוב בעצמו לא יעמוד על כך שהחלקה והקיפול אינם אלא "ביד הלשון" של המדריך ולא בגופי המאורעות?

ודאי, כל אדם חושב מבקש למצוא לעצמו אחיזה במערכת הפוחות ההיסטוריים הנאבקים בעולם, והמדריך מבקש ומתבקש לעזור בזה לחניכו. אבל אחיזה זו בעולם, אם יש בה ממש, איננה דבר שבקונצרטורה ואיננה צריכה להיות תלויה בידיעה טובה או רעה של הרדיו, בידיעה המלטפת את דעותינו או סותרת על פניהן. ומי שיבקש "להתחרות" ברדיו אין לו אלא "להתאים" את הרדיו להשקפותיו או "להתאים" את השקפותיו אל הרדיו. לכולנו, לכולנו אורבת הנטיה לראות במאורעות עולם מהרהורי לבנו. על פן יאמרו המושלים: החפץ הוא אבי הרעיון. כדוגמה לכך, אחת מרבות, נשמעה הדרישה להסביר יפה יפה את ענין צרפת. כלומר: הרי ראייה ניצחת פי רק הימין הוא שעלול לעשות מעשה־פֶּטֶן, וכל שומר נפשו ירחק ממנו. הסברה מתקבלת על הדעת וגם מלטפת את בטחוננו בעצמנו. אך המותר לו למסביר בעל מצפון מחשבתו, שאיננו רודף אחרי נצחונות קלים, להשתמש בהסברה כזאת, בלי כל סייגים? אמנם, לפי הידיעות שהגיעונו יכולים אנו להתברך פי יד הפועלים לא היתה במקל, ולא שמענו על שום סוציאליסט שיצטרף לממשלת פֶּטֶן או שיגן על שיטתה. ואף על פי כן אין זו כל האמת. האם מנדל איננו נמנה עם הימין? והאם בקרב מעמד הפועלים הצרפתי לא היה מי שידינו עזרו לקרוע את יריעת החירות הצרפתית, האם לא נגלה שם פֶּטֶניום שמאידך גיסא? האם התנהגותם של הקומוניסטים הצרפתיים — פטריוטים נלהבים לשעבר, בשעה שנצטוו ממוסקבה על פטריוטיזם צרפתי — לא היתה פטנית לפני פטן ולא סייעה להתערעורתה הנפשית של צרפת ולכניעתה בפני היטלר?

1

סופר פי יש מדריכים המגיעים לידי ביטול חוגים ללימוד הסוציאליזם. פנגדם שמענו טוענים: אדרבא, דוקא עכשיו, בשעת ליקוי המאורות והאפלה עולמית, יש ויש להרבות בלימוד הסוציאליזם. לא זאת השאלה אם ללמוד, אלא כיצד ללמוד. הנוער שלנו, החי בתוך מושבי־עובדים וקבוצות וקיבוצים, המתפזן לקראת חיי עבודה, והרואה את עתידו פאזרחים בחברת־העובדים החלוצית בארץ, בשבילו אין הסוציאליזם לימוד חיצוני שאפשר להכניסו לתוך תכנית הלימודים ואפשר להוציאו. נוער זה לא בא אלינו מתוך ארמנות־מבטחים, אשר נגעי העולם וניגודיו אינם מגיעים לשם. הוא נולד וגדל בעמק־הבכא, בתוך־תוכו של המשפר העולמי של ימינו. ואפשר שהוא ראה על עורו ועל בשרו מה שגדולים ממנו לא ראו בעליית־הקיר של מחשבתם. הוא הכיר את המצוקה ואת האלימות ואת האדם הדורס. בפינת האור שבנפשו מקננת השאיפה אל ההיפך מזה. ומרגע בואו אל הארץ, אל בין העובדים, הוא נושם את אויר השאיפה הסוציאליסטית, שאיננה פאן דבר־שפתים, כי אם דבר־חיים ממש. ואם גם שום מדריך לא „ידריך“ אותו לא יחדל מקנות מושגים ומחיות את החיים האלה, משאול ומהתחבט.

בתנאים שלנו יש לשאול: אל מה ידריך המדריך? „לימוד הסוציאליזם“ מה משמעותו ומה דרכיו? היש עוד בעולם חברה אנושית קרובה להגשמה סוציאליסטית, לחיפוש ולבחינת צורות־חיים נכספות, מחברה זו שבה מתחנך הנוער העולה? מאין איפוא ידלה המדריך את המושגים הסוציאליסטיים אשר הוא רוצה להנחיל לחניכיו — ממעמקי החברה הזאת וערכיה שבחיים ושבכתב, או מתוך אֵי־אֵילה צנצנות פֶּטְנִיּוֹת?

האם חשבו המדריכים מה צריך להיות טיבו של ה„קורס“? ומה ספרי־הלימוד אשר יתנו בידי הלומדים? צאו וחפשו שפיר בספרי־הלימוד המקובלים — איזה מהם עשוי לשמש מורה־דרך לנוער שלנו בנתיב אשר בו הוא הולך? קחו נא את ספרי ההסברה הנפוצים ביותר (ואצלנו מחבכים „למסור“ לחניכים ספרים אשר יצאו להם מוניטין בימי נעוריהם של מדריכי־המדריכים): הימצא בהם משען (אם הפננה היא לא למשען טרמינולוגי),

הימצא בהם חוט המוביל במבוך האומלל של המאה העשרים, הימצא בהם פירוש והסבר למאורעות הדור האחרון, לתבוסת הדמוקרטיה, לתבוסת הפועל, לגלגולי המהפכות, עד להסכם סטאלין-היטלר? אילו היתה ההיסטוריה זורמת באפיקים המשורטטים באותם הספרים אזי הלא היינו חיים עתה בעולם אחר לגמרי!

בפשטות כזאת אומרים אצלנו „ללמוד סוציאליזם“, כמי שאומר: נביא ספר ונשנן אותו. ואין שואלים שמא אותם הספרים שמפיהם יבקש דורנו ללמוד את מה שיש לו לדעת ומה שיש לעשות — עדיין צריכים להיכתב. הלא המדריך נשאל עתה — על ידי המודרכים ועל ידי עצמו — שאלות אשר ספרי החכמה הגדולים לא ענו עליהן, ואולי גם לא שאלו אותן. הלא הספרים הגדולים והעמוקים (והספרים הקטנים והשטחיים אשר צמחו על ברכיהם) נכתבו לאור מסע הנצחון של התרבות האנושית, של החברה הדמוקרטית, של האדם העובד. והנה, משורש גריבלדי יצא מוסוליני ומחיק תנועת המהפכה הרוסית עלה סטאלין. האפשר לנו שלא לבקש להבין מה טיבה ומה מקורה של „תאונה“ זו בהיסטוריה, לחפש לה פשר בתחומי מחשבתנו? האיך זו השאלה המטרידה את בן־זמננו יותר מכל ההגדרות הכלכליות והסוציולוגיות שלומדים אותן על פה, בלי להזיז בהן דבר, זה עשרות בשנים? והיש באותן ההגדרות הקאנוניות משום תשובה לכך?

ז

והנה הוצע ללמוד במיוחד את „תנועת הפועלים במחצרת“. — ההצעה — יפה, הנושא — מוחשי, הרקע הנפשי להצעה זו בימים אלה — מובן, מבחינת רומנטיקה וגבורת־נפש — כמה וכמה פרקים נהדרים. ככל אותם פרקי ההיסטוריה אשר בהם בני־אדם נותנים את נפשם על דעותיהם, הַחַל מירמיהו בחצר־המטרה ועד מקדשי השם ומקדשי המדע, מקדשי השחרור הלאומי ומקדשי השחרור הסוציאלי. גיבורים היו המעונים למען הנצרות בימי עֶנְיָה ומרודיה, וגיבורים היו המעונים על ידי הנצרות, בימי שלטונה ותקפה. אולם אם הפננה בלימוד זה היא לא רק להעלות על נס את הכוח הנפשי הדבק באמונתו ונושא בעינויים ובזו למענים, כי אם ללקח היסטורי, ל„ביטוח“ אידיאולוגי מפני יאוש ומפני חולשת־הדעת ומפני אַבְדֶן־

דרך — יש לשאול: האומנם? ההציל מבחן המחותרת בגרמניה (בימי החוק נגד הסוציאליסטים של ביסמרק), ההציל את תנועת הפועלים הגרמנית שלאחר המחותרת? והמחותרת הארופה של הסוציאליזם הרוסי, רבת-הקרבות ורבת-הגבורה, האם הצילה את המהפכה ממלחמת-אחים, מנהרי נחלי דם, מכבלים, מבגידה, ממחותרת חדשה? ההצילה המחותרת הגיבורית של פפ"ס את פולין המשוחררת? והאם המחותרת של הפועל היהודי ברוסיה ובלטיה ובפולין, על כל הרומנטיקה המהפכנית שבה ועל האַכסֶטֶזָה שלה שהקיפה המונים, ההצל הצילה את הפועל היהודי מן הגורל הסוציאלי העלוב, מחוסר-אונים לאומי ואף מעבדות בתוך מהפכה? היש בעצם דבר המחותרת ערובה מפני טעויות שביסוד ושגיאיות הרות תוצאות איזמות? והאם רשאים אנחנו, לאחר כל מה שעבר עלינו ועל העולם, להגיש לחניכינו שעשועים של הערצה רומנטית במקום לחם של בחינה רעיונית, מדינית וסוציאלית ותרבותית? להידבק בגבורה ובדמויות אמיצות ונעלות — נדאי ונדאי, אך האם עלינו גם ללמוד את התורות והיחסים השולטים במחותרת כהלכה למעשה? האם עלינו לקרוא על פרקי היסטוריה אלה, שבקיפוליהם כבר פרוכים יחד גרעיני כל הטוב והיפה עם גרעיני שגיאותינו ואסונותינו: „כזה ראה וקדש“?

ח

דובר על כוחו של הפאשיזם בימינו ועל חדירתו לנשמת הנוער. ונדרשנו „ללמוד את הפאשיזם“. אין לי כל ספק כי חייבים אנו להפיר את הפאשיזם, ללמוד אותו, לרדת לעומקו, חייבים אנו להפירו לא רק כאויב חיצוני הבא להשמידנו, כי אם גם כאויב פנימי האורב לנו בחדר. אין עתה חברה בעולם שאין „טור חמישי“ חותר תחתיה מבפנים. וגם אנחנו לא נוקינים. ואם גם אין לו אצלנו תקוה לנצח ולהשתלט, אך לא אבדה תקותו לפגוע ולהחריב. והוא גם מצפה לקוניונקטורה חיצונית אשר תמציא לו את ההזדמנות להשתרר עלינו. וביטוייו שונים, ושלוחותיו רבות. יש ויש איפוא ללמוד ולהפיר.

ואולם שאלה היא: כיצד נלמד את הפאשיזם? האם החזרה על אותן המימרות התעמלניות המהלכות זה י"ח שנים, בלי שנבדקו מחדש

נוכח זרמי המאורעות, נוכח גילוייו המוסיפים והולכים — האם לזה יקרא לימוד? האם ההוקעה השיגרית של הפאשיזם כאחד התככים של הבורז'ואזיה יש בה משום מיצוי מהותו, משום תיאור נאמן של דמותו, יש בה כדי חיסון מפניו ומפני הסכנות אשר הוא צופן?

מה פיוס הזה ערכם של הדיבורים על היות הפאשיזם עבד הקפיטליזם או משרתם הנכנע של בעלי־האחוזות? אכן, הפאשיזם ידע בשעת הצורך גם להשכיר עצמו, כשם שנוכל חסר־מצפון הרוצה להגיע למטרתו משכיר עצמו לאלמנה עשירה כדי לרשת אותה, אם בעזרת עגבים ואם בעזרת קרדום, ואם בשניהם יחד. חוגי בורגנות נתפתו לו והפקידו בידו את שלטונם בתקוה פתה כי לו יהיה השלטון ולהם העצמה הממשית וטובת־ההנאה. אך האם לא נתפתו לו קודם כל המוני פועלים, מובטלים, אפרים, פקידים, בעלי־מלאכה, ומשוררים וסופרים פרוליטריים ונוער שואף־מהפכה? האם לא הפקידו הם בידי אונסם, שבלעדיה לא יכול היה מעולם לזכות בשלטון?

מה טעם במונחים השגורים „שמרני“ או „ריאקציוני“ לגבי הפאשיזם, לאחר שנגלה ככוח מהפכני־הרסני המוכן להשמד גם את הקפיטליזם וגם את המונרכיה כשהן מעיוות לא לעשות את רצונו המוכן להשלים אתן כשהן משתעבדות לו, כשם שהוא מוכן להשלים אף עם הבולשביוז על מנת שלא יפריע אותו ממסע הכיבוש העולמי?

אצלנו עוד נוטים לראות בכך פעולה הינוכית־סוציאליסטית, כשמדברים על הפאשיזם כאשר דיברו עליו בעודנו בחיתוליו, כשמונים את עוונותיו כאילו היה גונב־כיס. והלא כבר לא נער הוא הפאשיזם, אשר „במעלליו יתנכר“. היא ניצב לפנינו בכל תפלתו. הוא קם על כל היקר לנו. הוא קם על עצם המצפון האנושי להשמידו. אין לפניו המושג הטא, כשם שאין לפניו ערך חיי־אדם, כבוד־אדם, חירות־אדם. הוא חי לפי חוקים משלו, פועל לשם מטרה משלו. והוא שזכה למה שלא זכתה עד פה שום תנועה אחרת בשלימות: מטרתו ואמצעיו עולים בקנה אחד. וסתירה אין ביניהם. הכוב והזדון והאונס והרצח וההתעללות וחילול צלם האדם אינם „סטיה“ לגביו. הם משמשים את מטרתו.

ט

צוינה כאן, כתופעה רוחנית מצויה בנוער, הערצת כוחו של הפאשיזם, דרך־ארץ בפני כוח ההחלטה שלו, בפני כוח המעשה שלו. תופעה זו נראית לי מדאיגה ביותר, לאו דוקא מפני המסקנות הפוליטיות העשויות אולי לצמוח ממנה, כי אם קודם כל מפני המשמעות הכרקטרולוגית שלה. בהערצת רגל־הגאווה הדורסת אותנו רואה אני גילוי של התבוללות מחפירה ביותר, אם לא רע מזה: מום שבאופי, תכונת־נפש של נרצעים. וחוששני שתכונה זו רודפת אחרינו גם במולדת.

רחוק אני מלימוד זכות על כל התבוללות שהיא, אפילו לשם מטרות נעלות ביותר. בני־דורי שפילסו את דרכם לארץ צריכים היו קודם כל לחצות את גלי ההתבוללות הליברלית והסוציאליסטית, לשרות אתה ולנצח אותה כליל בתוך עצמם. לא פסינו על פשעיה. גם פשדגלה ברעיונות מקובלים עלינו, גם פשהפושעים היו אנשים נערצים עלינו. דורכם אתם אף הוא עמד במלחמה קשה עם ההתבוללות הקומוניסטית. אך התבוללות מחפירה כהתבוללות הפאשיסטית והנאצית עוד לא ברא השטן. ונדאי לא מקרה הוא שאותו מדריך שביקש להרגיע אותנו כי "הנוער העולה אינו פאשיסטי" הוסיף ופירש לתומו: "הוא רק אנטישמי"...

האין לשאול: דרך־ארץ זה בפני הפאשיזם מנין לו לנוער שלנו? האם לא קדמה לכך אווירה של הערצת־הכוח שלא בקשר עם הפאשיזם? ולא הערצת הכוח כתופעה חיונית בלבד, אלא כגורם החשוב ביותר, העיקרי, בפתרון שאלות עולם, בהשגת המטרות הרצויות, ואפילו כאמת־מידה להערכת ערכים. האין גם לנו, אויביו בנפש של הפאשיזם, יד בזה, בהפרזת ערך הכוח ובנתינתו עליון בסולם הערכים? אין זו מידה עילאית, אך נוהג הוא בעולם שבני־אדם מריעים לכבוד "המצליח" ומצפצפים ל"לא־יוצלח".

אבל דורנו הגדיל: הוא הגיע גם לידי סולידריזציה עם המנצח ולידי הסתלקות מן המניצח באשר הוא מנוצח.

,

מאידיך, בחיפושי הסברה (וגם מסתור) מפני הפגעים הסוטרם על פנינו, נאחזים עתה אצלנו בלשון קלה וגולשת מאליה, ומדברים על הרוח פניגוד לפוח. „הפוח העיור“, אוהבים עתה לומר. אפשר שאין הטרימינור לוגיה משנה הרבה. ואף על פי כן הלא ראוי לנו שנבקש לבחון יותר את דיבורנו. וראוי לנו שלא נתלה גם באויב הגדרות גנאי שאין אנו בטוחים באמיתותן. מנין לנו שהפוח האויב לנו הוא „עיור“ דוקא! שמא הוא רואה את דרכו, הצוררת לנו, ומנין לנו שהרוח שבה אנו דוגלים בצר לנו איננה עיורת והיא רואה נכוחה את דרכה? ומהו הניגוד הלזה בין רוח וכוח? האומנם כל רוח היא רוח טובה, וכל הדוגל ברוח מתכוון לטוב ולצודק, וכל פוח משמעותו אַלמות וזדון? אין לבי הולך אחרי טרימינולוגיה זו. אינני מוכן לראות את „הפוח“ פנחלת השטן, והמלה „רוח“ אַל תפה אותנו בסגורים. פי הרבה חטאו לאדם בשם „הרוח“. האם לא בשם „הרוח“ פעל טורקימדי? האם לא התיזו ראשי־אדם ולא חיללו רוח־אדם בשם „אידיאות“?

אגב, קדמונינו לא דיברו מעולם על רוח סתם. הם היו מבחינים בין רוח טובה לרוח רעה, בין רוח האמת לרוח השקר. ומי שאמר: „לא בחיל ולא בכוח“ לא אמר סתם „ברוח“, פי אם דייק ואמר: „ברוחי“. וראוי לשוב ולקרא במלכים א', פרק כ"ב, את המסופר על „כינוס אנשי־הרוח“ בפני המלך אחאב הצועקים לו פה אחד: „עלה והצלח“, ועל מיכיהו בן ימלה, אשר שום פרק נבואה לא שרד ממנו, אולם פסוקיו האחדים עודם חיים כביום אמירתם:

„ראיתי את כל ישראל נפוצים אל ההרים כצאן אשר אין להם רועה. — ויאמר ה': מי יפתה את אחאב? — ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' ויאמר: אני אפתנו. — אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו.“ ומי פדורנו היה עד לרוח־השקר בפי אנשי־רוח ואנשי־מדע ואנשי־אמנות בקנה־מידה עולמי?

ולא מן הצדק לזהות את הפוח עם הזדון, יש להבחין בין הפוח המגלם את הצדק ובין הפוח המגלם את הזדון. כלום רצוננו ברוח נטולת־כוח?

אני רואה צורך להעביר תחת שבט הביקורת מושגים והגדרות, מפני שלדעתי אינם ממצים את כל עומק ההתנגדות השכלית אשר אנו רחשים ומוכרחים לרחוש לאויב. ולא כל מה שנקרא חינוך אנטי-פאשיסטי מספיק לנו לשם כך. ראשית מלחמתנו באויב: שלא לתת לו דריסת-רגל בנפשו, לעקור כל זרע אשר רחח מוריעה על אדמתנו. ולשם כך עלינו לחשוף לא רק את שרשיו הסוציאליים, כי אם גם את מהותו הנפשית.

יא

שורש הרגשתנו הרעה הוא לא רק ב"רדיו" ובמכות שהוא ממטיר עלינו. לא גופנו בלבד מוכה, ולא רק האויב מתעלל בנו. גם המחנה הדמוקרטי והסוציאליסטי, זה שנלחם עתה באחרית כוחותיו על נפש העולם האנושי חטא ועוה. פנגד ה"כולו חייב" הוא לא העמיד את ה"כולו זכאי". אין אנחנו עוסקים בשעה זו בחיפוש חטאים של מדינות ומנהיגיהן, אם כי יודעים אנחנו עד מה חטאו לעצמם ולעולם ולנו. אין אנחנו שואלים אם הצבא הלוחם עתה ראוי להיות צבא-המשיח. דיינו בהגישו סירת-הצלחה לאנושות ממבול הדמים והזדון. אין אנו שואלים אם הלוחמים יודעים יפה מהו ה"בעד" שלהם, בשעה זו דינו ב"נגד". אולם את עולמנו הרוחני מכרסמים חשבונות יותר מורכבים. אי אפשר שלא נהרהר בחטאי העבר. ובמידה שאנחנו שייכים ל"עבר קרוב" זה הרי גם בנו דבק שמץ. ובנפשו של המדריך הומיה התהיה: האם לא אשמנו? האם לא בגדנו? האם לא תעינו? ואין קל מהכות "על חטא" בחוזה הזולת. אין קל מהפנות את כל כובד האשמה והחרטה אל פני מפלגה שנואה. אך מה בצע רעיוני ומה לקח חינוכי בכך?

אין אנו פטורים — כבני מחנה העבודה — מהרגשת אשם וטעות. ולפיכך: נחפשה דרכינו. ואין להיבהל מפני תביעה זו, ואין להתריע עליה כעל "כפירה בעיקר". בעולם האמונה הדתית כבר למדנו להפריד בין הדת לבין הכנסיה. יכול אדם ליקוד באש דת ולא לומר קדוש לכל מה שהכנסיה אומרת קדוש. אדרבא, יש שמתוך חניה דתית עמוקה קם המאמין ומרים יד בכנסיה, כשהוא מוצא פי רוח הקודש נסתלקה הימנה. התפצלותה של התנועה הסוציאליסטית הגדולה לכמה פלגים הקלה על הרוח הכנסייתית —

האויבת ליצירה הרוחנית־החירותית — לחדור אליהם, לכבוש אותם ולהשתרר עליהם. ואיש־החזון הסוציאליסטי, אשר רגליו ניגפות אל מוקשי הפנסיות, איננו משתעבד למסגרות הקיימות ואיננו מזדהה עם מוסכמות. ויש שהוא אנוס לפרוק מעליו מחלצות־התנועה אשר טונפו ולהתקומם נגד פוהני החזון, המסלפים את תכנו ימתכחשים למהותו.

בכל התבוסות האחרונות של תנועת הפועלים הוסיפה מכאוב על מכאובנו — וחשפה סימנים של חולשה פנימית יסודית — העובדה פי כל מה שעבר עלינו לא זכה לביטוי־אמת, להערכה חושפת, מתוך יושר־לב ועוז־רוח. אפירי התנועה, שעולמם נחרב עליהם, כתבו דברים פתמול־שלשום. לא הגיע אלינו מידיהם אף ספר אחד שנמצא בו את חשבון־הנפש של התנועה המוכה, ספר שיהיה ראוי לעוצם המהלומה. אפילו את לבם שהושבר הסתירו מאתנו. לא קם לדור ירמיהו שלו. לא ניתן לנו אף דוקומנט אחד שיהיה ראוי להפיכת סדום ועמורה של ימינו. הלך מן העולם אדם כאוטו בו־אָר. העשה את חשבון עולמו? אם עשה, הרי לתלמידיו לא מסר. יושבים בקרן־זווית גדולי התיאוריה הסוציאליסטית, עכשיו הם פליטים מסכנים, שחרב אויב מתהפכת על ראשם. הם ראו הרבה בחייהם, ויש להם על מה לחשוב ומה להעביר תחת שבט הביקורת, אך את קולם אין אנו שומעים.

יש ובבנין מתגלה סדק. הבנאי הטוב, העושה מלאכתו באמונה, איננו מבקש להסתיר, איננו חושש לשמו הטוב, הוא חרד לגורל הבנין, הוא חושש למפולת. הוא איננו מתרץ את הסדק, אלא סותר את הנדבכים הסדוקים, ומפנה את המקום להנחת נדבכים שלמים. ואילו מי שעושה מלאכתו רמיה ממחר וסותר את הסדק וטח עליו טיח, ודעתו נחה אם הצליח למראית־עין. המפולת בוא תבוא. אֵל נהיה פועל־ירמיה, לא במעשה ולא במחשבה. אֵל יהיה חלקנו עם טחי טיח.

יב

וממבוכת העולם כולו, אשר רבים בה השותפים, למבוכתנו היהודית והציונית, אשר אנו לבדנו פואכים אותה. הנכסה פי חרדים אנו גם חרדים לגורלנו? לא בכיסוי זה תתגלה איתנותנו היהודית.

ולא זו השאלה, כאשר התנצחו חברים, מתי נמצאה סאת היסורים גדושה יותר, וסבלו של מי גדול יותר, שלנו או של אבותינו. אלא נתנפח בזה. אין אנחנו היסטוריונים, ומותר לפקפק אם גם ההיסטוריונים יש להם מאזני־צדק לשקול דברים כמו אלה. לא נתמודד עם שאר הדורות שקדמו לנו ביסורים. דיינו בידיעה ובהרגשה פי לא רק יסורים גדולים ועצומים התרחשו ובאו עלינו, אלא אף קיומו של ישראל נמצא עתה בסכנה גדולה. השאלה היא: אם יש לדורנו הכוח לשאת את היסורים בלי לכרוע?

אין אנחנו יודעים הרבה על חייהם, חיים ממש, של הדורות הקודמים. יש שאתה פותח וקורא מקדש, בתשומת־לב מחודשת, בספר ישן, והדברים נראים לעיניך באור אחר מן המקובל. גם ענין קידוש־השם, שמדברים עליו אצלנו בקלות יתירה, נראה לך אחרת כשאתה קורא, למשל, אצל אחד מבני הדור:

„מגלות ספרד אני אשר גורשנו בעוונותינו הרבים והעצומים. ורוב המתפארים בחכמה וכמעט כולם המירו את כבודם ביום מר. והנשים ועמי הארץ מסרו גופם וממונם על קדושת בוראם¹.“
ועד־יסורים אחר מספר:

„היו כפלי כפלים פיוצאי מצרים וכולם באו עליהם המים המאָררים ונטמעו בתוך הגויים ולא נשארו אלא שנים־שלושה גרגרים בראש אָמיר².“
מה מעט אנחנו יודעים איזה ניפוי נתנפו אבותינו, ששרדו מפל אחיהם והצילו את גופם ונפשם מידי מעניהם והביאו את גחלת־ישראל עד הלום.

בלי שניפנס בהשנאת עולמנו הרוחני שלנו לעולמם הרוחני של דורות קודמים בישראל, אפשר להניח כי מבחינה נפשית מסוימת היה כוחם עדיף. רגילים אנו לראות את היהודי הגיטואי כשפל־ברך, מתרפס לפני מעניו ומבויז. נסול רגש־כבוד; ולעומתו את יהודי האַמנס־פיציה — הבנקאי, הרופא, העורך־דין, הסופר, המדינאי — כבני־חורין, זקופי־קומה. אך אין להתעלם מן העובדה כי תוכם של הדברים הללו איננו פברם, וכי

¹ יוסף יעבץ, מובא על ידי ש. ברנפלד ב„ספר הדמעות“.

² יצחק עקריש, מובא על ידי א. יערי במוסף ל„דבר“, תרצ״ו.

כאן לפנינו איזה מעשה-התחפשות של הדורות. אותו יהודי גיטואי, הכלב המוכה, היה בהרגשתו הפנימית בן-מלך, ואם מודח. הוא לא „התפעל“ מתפארת האבירים, לא ביקש להידמות אליהם, לא ראה עצמו צריך להספמתם, לא מדד עצמו במידות שלהם. ויהודי אַמנסיפציה, שיצא מעבדות לחירות וממחנק למרחבים, היה מהלך בעולם הגדול בהרגשה פי הוא סוּחב את גבנונו. הוא סיגל את כל הנימוסים הנאים, למד למושגי הכבוד של החברה השולטת, רכש לו תארי-כבוד רבים, ורגש-הכבוד לעצמו ניטל ממנו. הוא רכש „זכות-בחירה“ והפסיד את „הרגשת-הבחירה“. היה מבקש להיות לא-הוא, היה מודד עצמו במידות לא-לו, היה נצרך להספמת הבעלים. הוא הפסיד את מודד-הערכין שלו ואמת-מידה של תפארת. של הגינות נעשה לו ה„גוי“. בכל גדלותו ושלבי עלייתו היה תולעת יעקב, תולעת מתפתלת מתוך שהיא נושאת בקרבה את תחושת הרמיסה הצפויה.

היפלא הדבר שלאחר דורות אחדים נטולי בטחון עצמי נעשו בני-אדם מישראל מוכשרים לראות בעיני הערצה גם את חלאת האדם הנאצית?

יג

יש מעמידים את המלחמה במבוכה על האמונה. דורשים אמונה מן הנוער, על אחת כמה וכמה שדורשים אמונה מן המדריכים. זהו ענין שהדיבור בו קשה ביותר. האמונה מאין תימצא? האם ביד תילקח אמונה או בגזירת-מחנכים תוטל?

גדולה אמונה, אך הכרזה על אמונה אין בה פדי לאמת את האמונה, ותביעת אמונה מן הזולת אין בה פדי להצית אמונה בלבבות.

אשרי המאמינים, אך האם זו תקיפות-הדעת או זחיחות-הדעת שמכריזה על עצמה כי היא מאמינה, יש אתה לנטוע אמונה?

והאומנם מי שאומר „אני מאמין“ מישב בזה את הפרכות המכרסמות את לבו של מי שפואב פאָבו של אדם ומתענה בעיניו של ישראל בעולם?

מזדמן עתה לשמוע תכופות אנשים המכריזים על אמונתם ועל אֶשרם של המאמינים, ודאי הם חוזים זאת מבשרם. אך לי נראה כי המאמין האמיתי, אשר אמונתו — תהיה אשר תהיה — איננה מצנת אנשים מלומדה, אף גרלו אינו קל. מי שמאמין באֶל חי, הדן את העולם ברחמים, כיצד

אינו קורע שמים בזעקתו? ומי שמעמיד את השקפותיו הסוציולוגיות והמדיניות והלאומיות על האמונה (הלא גם לגביהן יש תובעים: אמונה!), כיצד אינו מעמידן בימים אלה למבחן חמור ואינו תובע מהן, בכל כוח התביעה, תשובה לחיים ולמות?

ושמא צדק מיכה המורשתי שדרש לגבי אמונה: „הַצַּנֵּעַ לְכַת”?

יד

ומי שזכה לחסד האמונה האם רשאי הוא לדרוש מן הזולת שיאמין כמוהו? המוצדק הדבר לדרוש מפל מדריך צעיר, שעודנו עומד בראשית דרכו בחיים, פי יעמוד איתן בדעותיו, לא ינוע ולא יגוד, פחברנו אורי, למשל? והלא לא כל אחד זכה למה שזכה הוא ושפמותו. לא כל אחד קיבל צידה לדרך כמוהו. לא כל אחד זכה לגדול על מבוע החיים היהודיים, בשלימותם העממית, בשרשיותם התרבותית. לא כל אחד זכה לנסיח־חיים ארץ־ישראלי, פורה ומבורך, הרואה כל פורענות כגל חולף והאומר בכל התנאים: גרעין זרעת — בטח! אל נשכח שאנו חיים בימים שגם אלונים נעקרים. הרעה היא ודאית, שולטת בכל ומפל; הסכנות אפפות, והן מוחשיות. ותנחומים? אותם צריך אדם לחצוב מלבו, ומה רב הפוח הדרוש לכך.

ובתנחומי־מימרות לא סגי. ואפילו בפסוקים. בעת רעה מרבים אצלנו להשתמש ב„נצח ישראל לא ישקר”. לא אעמיק עתה לשאול מה משמעותו הראשונית של כתוב זה, ואף לא אשאל מה הוראתו האחרונה, ונצח ישראל מהו או מיהו. לא כל המשתמש בו חייב גם לחשוב על כך, דיו שהוא רואה בו מהרהורי לבו (ואני ודאי לא אהיה מקל ראש בו, כי על כן בימי קרפי, כשעמדתי על סף האבדן, גיליתי לעצמי פעם במפתיע את הפסוק הזה, והכנסתי בו מרצוני ומתחלתי. ונצטרף אף הוא למכווני צעדי). אך בלבו של יהודי בימינו הלא נאבק הכתוב הזה עם מציאותו של הרשע המבקש לעקור את הכל, עם אימת הפליה.

והאם פסוק אחד הוא לנו? מאותן שנות־העלומים, אשר בהן נקלעתי בכף הקלע וחזרתי על פתחי תנועות שונות עד אשר נתתי ספר־כריתות לגלות, מחלחל בי פסוק אחד, מר כמות: „ואבדתם בגויים”. ורב הוא

שאמר: חיישינא מהאי קרא — מתירא אני מכתוב זה. האין הפסוק הזה רודף אחרינו כל ימי גלותנו? האם אין קלה זו של התוכחה מתקימת בנו יום יום, בנחשלים ובנחשבים שבנו? ובשנים האחרונות, שראינו פשנות התקומה הלאומית, האם אין חלודת-האבדן אוכלת בנו גם במרפזים ההמוניים העצומים, שאמרנו פי בהם לא תגע הרעה?

ושמא מוטב שכל אדם ישא את אמונתו בלבו ולא נעמיד את דברינו על האמונה, על נדאות העתיד, על ההכרח ההיסטורי, ולא נהיה בעיני שומעינו כְּשָׂרִים בשירים על לב רע, כמבקשים להחריש בפסוקים את חרדת הלב. שמא מוטב שנדבר לא על מה שעתידי להיות, אלא על מה שצריך שיהיה, על מה שצריכים אנו לעשות למען יהיה. שמא דינו בגילוי רצון, רצוננו לחיות חיים שאין עמם קלון, שאין עמם עבדות והתכחשות, שאין עמם בטלה וניצול ודיכוי והשתררות. שמא דינו במאמצים דרוכים לחיות חיים אלה ובנכונות נפשית להיאבק על חיים אלה ולא להיפגע. אברהם שרין, בעל מאמר „מפלצת הגלות הנצחית“, גורס את תזרת הציזנות פולה כתזרת הרצון, ללא הבטחות של הצלחה. נדאי, קל יותר להידבק בתורה ציבורית שיש עמה „בטחון“, אך חיים אנחנו בתקופה אשר בטחונות פחתו והבטחות נתבדו, אולם האמת שבתזרת-אמת לא נפגמה, ושליטת הראוי לשלילה לא פגה חריפותה. נגביר איפוא בתוכנו את רצון-החיים של עם קשה-עורף, המפיר ביחודו וביחידות גורלו בעולם, נאבק על צדקתו עם אחרים ועם עצמו, שוקד לגלם אותה בחיים ולא יכרע ולא ישתחה לפני הרשע.

טו

פיצד נטע את הרצון הזה בלבבות? זוהי בעיני השאלה העיקרית בהדרכה. ולא שאלתו של המדריך בלבד, פי אם שאלתה של הסביבה המחנכת פולה. אנחנו, המושרשים באדמת ישראל ומעורים ברוחה של שיבת-ציון בימינו, אחוזים עתה חרדה לגורל ביתנו. מלה פשוטה זו היא בשבילנו חזות הכל. ואין היא טעונה פירושים. וכשאנו נקראים ביום-עברה להגן על הבית הזה בכל אמצעי-ההתגוננות אשר בידינו ובנפשנו, יודעים אנחנו אל מה ועל מה אנו נקראים. אך לרבים רבים הבאים אלינו —

או המזבאים אל חופינו מרחוק ואף מקרוב (וחוששני, גם ללא־מעטים הגדלים כאן או היולדים כאן) — עדיין לא הפך החוף הזה בית. ותפקידנו החינוכי הוא לעשות להם את הארץ הזאת, ואת העולם הרוחני שהצמיח אותה, לבית שהנפש אחווה ודבוקה בו. וזה לא יושג בלי איריה של אהבה־ללא־חשבונות, של כבוד־בלתי־מזויף, של הידבקות בעם ובגורלו ובתולדותיו הטרגיות, בערכיו הרוחניים, ביצירתו החיה ובחזון תקומתו, אשר יסודותיה „הלאומיים” ו„האנושיים”, „המוסריים” ו„הסוציאליים” ניתנים להפרדה רק במלוננו ובנוסחאותינו, אך לא בהתגלמותה החיה.

יש להאיר באור אהבה והערצה את המרטירולוגיה היהודית, לפרוש את מגילת הגבורה וההתגוננות ומסירת־הנפש מאז קנה ושב עת בניה ועד הילדים המקיימים את ציוניותם ועבריותם במחתרת שב„שטח־הפיבוש”. בחודש רש״י שעבר עתה עלינו היתה הזדמנות להחיות ברוחנו את קיומם של היהודים בימי מסעי־הצלב ואת גבורת היאבקותם. יש לשוב ולחפש באוצרות ספרותנו כדי להחזיר לחיים תעודות עתיקות וספרים נשכחים, שיש בהם לקרב את הנפש אל מלחמותינו הבלתי־פוסקות על קיומנו הגופני והרוחני ועל יחודנו ועצמאותנו בעולם. ומן הראוי לעקוב בעין טובה גם תעודות ויצירות של הזמן האחרון: מגילת דובובה לרחל פייגנברג. הבלדות ההיסטוריות של א. ל. סין, מגילת טולצין ליעקב כהן (ב„מאזנים”). איני דן פה בערכו של כל דבר לחוד. אני מדבר על הצורך לנסות, להעיו, ולראות מה יזבן, מה יקלט. דרכו של המדריך איננה סלולה גם מבחינה זו.

שאלה גדולה היא, כיצד להבטיח פינה בלב הקורא הצעיר לספרות העברית המקורית של ימינו. הוא רחוק ממנה, ואפשר שאף היא רחוקה ממנו. אֵל נא ינהגו המדריכים צמצום מופרז בסופרים העבריים המוגשים לחניכיהם. חובה להיאבק עם השכחה ועם „ההתישנות”. אֵל נא יחשבו פי חינוך ניתן בעיקר על ידי הטפה ועל ידי חזרה על נוסחאות עיוניות. נתן לחניכינו לשתות ממעינות היצירה היהודית. גם המדריך עצמו אֵל יסתפק במה שהוא יודע. עליו להעמיק את חדירתו לספר העברי, הישן והחדש.

ועל הכל, לא לשכוח: התנ״ך כספר אשר „עלהו לא יבול”, כספר

טז

הרבה דובר בכינוס זה על העולם ושאלותיו. והמדברים — לא יהודים תלושים, הסמוכים לשולחנות עשירים בלי שיהיו להם ד' אמות משלהם, אשר העולם החיצוני הוא להם הכל ועולמם הם לא כלום. כאן דיברו בניס לעם היהודי, אזרחי המולדת המוקמת. הם לא פנו עורף לעולם, ו"כל דבר אנזשי לא זר להם". הם חיים בנפשם את חיי העולם, פואבים את קלונו. חרדים לתהפוכותיו, נפגעים מרשעתו, מצפים לגאולתו.

היה מי שעירער על כך: מה זה נוגע לנו? לנו, המעונה בעמים, יש רק ענין אחד. "רק עליה — והשאר תפל". הקול היה מבודד, אולם הטענה ראוי לה שתתברר, אף על פי שכבר נתבררה כמה פעמים. וכל אחד נתבע לתת עליה את תשובתו הוא.

הנוער העולה ואלה שהכשירו וסידרו וקלטו את עלייתו אינם צריכים שיטיפו להם עליה. אילמלא הללו ספק אם הארץ הזאת היתה נהפכת לארץ מקבלת עליה. והם שדרשו, מימי ויתקין ועד היום, להחיש את העליה בכל המסיבות. והם לא רק דרשו, כי אם גם קיימו בגופם, והפעילו אחרים כל כמה שהשפעתם הגיעה. והם גם לא יסתלקו מללמוד מפי כל מי שיש לו עצות טובות כיצד להרחיב את העליה ולהחיש אותה. אולם מי שאומר "והשאר תפל" איננו מוסיף אלא גורע. מי שבא לעקור את גאולת ישראל ממסכת ערכי המוסר והשחרור של האדם — איננו מגביר את גורמי הגאולה, כי אם הצדק והמשפט והחירות אינם יסוד מוסד, אזי מדוע עליה, מדוע התישבות, מדוע הצלת־עם ותקומת ישראל?

לא, הציונות לא היתה קמה — ולא תקום — בעולם שפופר בצדק ובמשפט ובחירות לכל הנברא בצלם. והיא לא תתכחש לערכי־אדם אלה, כי בכך היא מוציאה את גזר־דינה על עצמה.

ישנם יהודים הסבורים כי עם אומלל כעמנו אין טוב לו מ"שידאג לעצמו" ויסיח את דעתו מהנחות העולם הגדול. הם אומרים: אין העולם דואג לנו ואין אנו חייבים לדאוג לו; מה לנו ולסדרים השולטים בעולם; לא איכפת לנו שלטון־זדון ואנקת־עשוקים ובלבד שאנו נסדר את עניינינו. האומרים זאת לא הוכיחו כי בשל כך הם מפתחים יתרי־צירה, יתרי־בנין,

יתר־התגוננות, יתר מאמצים חלוציים וכיבושיים. הם אינם יודעים, או מתעלמים מדעת, כי גם בנים חורגים לעולם אינם חיים מחוץ לסדן הארץ, וגם הם תלויים בקלקלתו ובתיקונו. וכשם שרעש־אדמה פוגע גם בעשירים וגם בעניים פן גם מאורעות עולם נוגעים לעמים עשירים ותקיפים ולעמים דלים ומקופחים.

מי שאומר: אין לנו חלק בעולם ולא נחלה בהיאבקויותיו, רואה עצמו בשל כך לאומי מעולה יותר. אך על ידי כך איננו מגביר את פוחנו, אלא משפיל את תנועתנו הלאומית, כאילו היינו שבט חדל־היסטוריה וחדל מורשה תרבותית, כאילו יש לנו ברירה מעשית ונפשית: לחיות מחוץ לתהליכים ההיסטוריים של העולם. מתוך תפיסה לאומית זו, הגאה על ה"מור־ניזם" שלה, יש לפסול גם את תפילת ראש־השנה, המבקשת לא רק על "ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משפן כבודך ועל מלכות בית דויד משיחך", כי אם גם על "כל הברואים" ש"יעשו פולם אגודה אחת", וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ". ואנחנו בתומנו חשבנו כי תפילה זו הנאמרת בטירת הלב ובתלת־הבית עמוקה דורות על דורות יש בה יותר ביטוי ללאומיות היהודית מאשר החיקויים העלובים ללאומיות המסולפת, "העושה חיל" בימינו.

אבותינו בסורא ובפומבדיתא, בחומות האפלות של הגיטו, במרתפי האינקביויציה, מורדפים ומוחרמים מן העולם כולו, הגו את גאולת ישראל כמאורע עולמי, בעל חשיבות אנושית כללית, אשר ממנו תוצאות לתיקון עולם במלכות שדי, ואנחנו, מתוך הליכה לבתי־ספר של צורנינו, נאמר כי שיא הלאומיות העברית הוא בעקירת כל התכנים האנושיים־משיחיים מחוץ תקומתנו?

לא, לא כזאת היתה ציונותו של משה הס, ולא כזאת היתה ציונותו של הרצל.

דרכנו לעצמאות ולחירות היא לא דרך ההתבטלות בפני העולם שמחוץ לנו ולא דרך ההתבדלות הימנו.

יז

והערות־מעט, ובקיצור, לענינים שאינם סובלים את הרחבת הדיבור. חבר קשיש ומהימן השמיע כאן קובלנה על יחס בלתי־הוגן הנפגש בנוער לגבי שכנינו. יש בדבר כדי להדאיג. ידענו חילוקי־דעות על שיטות ודרכים, על פתרונות פוליטיים, אך מעולם לא ידענו חילוקי־דעות פל־שהם על חובת היחס ההוגן הצודק לכל הנברא בצלם, לבן־פל־עם. זה היה והנהו מיסודי־היסודות, מנכסי־צאן־ברזל שלנו. בחוגי העובד העברי תיעבו כל שחצנות וכל גסות וכל התגרות כלפי השכן. הן לא פגזע עלין, לא כפּלנְטטור־ים־מעבידים ולא פנוטלי־שררה באנו לארץ. באנו לא להשתרר על הזולת, פי אם להשתחרר משררתו של הזולת עלינו. ומעולם לא נשאנו את נפשנו לכך „שנזפה“ לנהוג באחרים כמו שאחרים נזהגים בנו. דיינו בכך שהאחרים לא יוכלו לנהוג בנו כאשר נהגו. ואם, חלילה, דבק בנפש נערינו מן החרם הארזר הזה העושה עתה שמות בנפש האדם — שומה עלינו לבער אותו עד תומו.

ובהזדמנות זו לא אימנע מהזהיר על חובת הזהירות המיוחדת בימים אלה. יש זמנים שבהם חובה לנהוג בשיקול־יתר. בקרבת ערימות קש אין להדליק גפרור. כל צרה שתבוא עלינו ולא נוכל למנעה — נדע לפגשה, אך אל נתחייב בקירובה.

הנוער שלנו זקוק להכשרה פיסית מעולה. הוא זקוק לכך יותר מכל נוער שבעולם. פי הוא צפוי לפורענויות יותר מאחרים. פקדון גדול הופקד בידיו. בהיותו רפה־אונים או מרושל הרי הוא מתחייב בנפשו ובנפש אחרים ואחיות. ואין לך מצוה גדולה מזו, פי רק פחו של העומד לימין הנתקף עלול לבלום את רשעתו של התוקפן. ומכאן כל המסקנות המעשיות.

הנוער שלנו להוט עתה להתנדב, להתגייס, לנטירה, לשירות, לצבא, למלחמה. לא ניתן לו להתמכר בשקט למלאכת הבנין. הוא נדרש לצאת למערכה מול אויב. וטוב שהנער שלנו ידע לקבל את גורלו. ודוקא משום התפקידים המסופנים והמורפבים ורבי־האחריות הנשקפים לנוער יש לחוס על כל שעת הכשרה ולימוד והשתרשות בלשון ובתרבות ובחברה. יש להקפיד על תקופת השנתים של לימוד והכשרה, שלא לקצר בהן. יש להקפיד

על כך שלא לעקור במשך תקופה זו את החניך מחברתו. אל נגזול ממנו את מנת־הצידה לדרך הארוכה. הצידה הזאת עוד תספון לו ביום־מבחן. כל שעה נוספת של צמיחה והשתרשות עשויה לחזק את רוחו ולהגביר את כוחו במערכה.

יח

לעתים נשמעת קובלנה, ובת־קולה נשמעה גם פה: הנה ניתנה הזדמנות לאומית לתת חינוך ל־6000 ילדים מישראל, ותחת לעשות זאת במו ידיה וברוחה, הפקיעה אותם מרשותה ומסרה לרשות שאינה שלה, למשקי העובדים. כך מתנסחת הביקורת העקרונית על עליית הנוער. שמענו גם האידיאל החיובי מהו. לא מתן הדרכה למדריכים, לא יתר שיתוף של פדגוגים והוגי־דעות בבירור שאלות ההדרכה, פי אם: מוסד גדול ומרופז, אשר בו ילמדו ויחנכו אנשים ממונים מטעם „האומה“.

מי שאומר כך הרי הוא סבור כי הביטוי הנאמן של האומה הוא לא ישובי העובדים בעמק ובהר, פי אם משהו אחר. ולא אוירת העבודה והחקלאות והבנין המשקי והעברית החיה והחלוציות ראויה לשמש סביבה חינוכית מטעם האומה, פי אם משהו אחר.

יש לתמוה במקצת, שכל אלה המקוננים על שחינוך הנוער העולה נמסר לידיים לא נאמנות, אינם רואים לספר לנו היכן היו והיכן הן הידיים הנאמנות, היכן יוקדת הנכונות להכניס הביתה ילדים־פליטים, להתמסר להם, לשאת בחבלי קליטתם.

אל יפול עלינו לבנו למשמע ביקורת מעין זו. יש ויש מה לבקר אצלנו. ורחוק אני מלגמור עלינו את ההלל. מה שחסר לו למדריך שלנו ולכולנו — „ולנאי שיתנסף לנו“, כמאמר העם. המדריך, ברובו, איננו „בעל־מקצוע“. וזהו גם המציין אותו. לא כל מה שנדרש ממנו לדעת הוא יודע, והוא מצווה ללמוד תוך פדי עבודתו, הוא עצמו טעון לימוד והשתרשות והעמקה. הוא עלול לשגות בשגגות הדור. אך יש לומר לשבח: הוא איננו „אדם בתוך נרתיק“. הוא הנהו עצם מעצמה של החברה החלוצית, יש לו סגולות שאין להן ערוך. זו רעננות־הנפש, זו הקרבה לחניכיו, זו הזיקה למפעל החלוצי בכלליותו ובפרטיותו — שקולות פנגד הרבה. והמדריך הטוב

גם יודע כי מה שהוא יודע זה מעט. והוא מבקש עזרה ושיתוף בעצה והדרכה. וחובה לעזור לו בזה. עילוי רמתו של המדריך הריהו מן השלבים העיקריים בחינוך הנוער העולה.

יודעים אנחנו גם את המקומות שבהם מתחנך הנוער העולה ואת האוירה השורה בהם: העמקים וההרים וישוניהם. וגם לגביהם לא נפריז ולא נאמר שהם הגיעו לשלימות הנכספת. אף הם עוד צריכים להרבה, כדי שיוכלו למלא את תפקידם התרבותי לגבי ילדיהם הם ולגבי הילדים המוצלים מן התופת. אך, לעומת כל מה שיש בישוב הארץ-ישראל, לא נבוש בהם.

אני מניח כי מדריכינו קוראים עם חניכיהם ביחזקאל את חזון העצמות היבשות. דורנו הוא הנושא לחזון זה. ותהליכיו אינם אידיליים כלל. לא על נקלה מתקרבים העצמות „עצם אל עצמו“. גם ה„רעש“ אשר הם מקימים בנקישתם וגם הריחוח אשר הם מעלים מן הקברים הפתוחים אינם ערבים. וגם לאחר שהם קורמים עור ובשר עוד יש לנביא לקבול: „ורוח אין בהם“. לא אל מולדת בנויה, בחומר וברוח, מובאים ילדי ישראל, האודים המוצלים. עוד חרבות ובנין משמשים אצלנו בערבוביה. אך אם נביט על סביבינו ונשאל מי נמי הראויים שפידיהם נפקיד את פליטת ילדי ישראל המוצלים מן החורבן ומן הקלון, לא נמצא מקום נאמן יותר מפריז של העובד העברי בארץ.

ז' , ט' , ס'

בן שג"ה

א

לפני שבועות אחדים קיבלתי מכתב קצר מניו־יורק, כתוב עברית, וחתום: א. פרומקין. הוא מודיע לי על משלוח ספר־זכרונותיו — „באביב הסוציאליזם היהודי“¹ — שיצא עתה. שם־הפּוֹתב היה זכור לי יפה. בנעורי הגיעו לידי תרגומיו הנאים מן הספרות העולמית לאידיש, וחידתי האיש העסיקה אותי. ולפני י"ח שנים פגשתי בפּוֹלְדֶלְפֶיה, במערכת עתון יהודי, במסיבתו של הישיש יקר־הרוח, משה קאץ, מחשובי האנרכיסטים היהודים, מן המעטים אשר על סף הזקנה דבקו בציונות הסוציאליסטית בחום־נפש וברעננות־נעורים, ומצאו את עצמם מחדש. או כבר ידעתי מה מוצאו של א. פרומקין. בשאלותיו אלי היה מן התמיהה: האומנם ארץ־ישראל שאני בא ממנה היא שונה מזו שהוא ידע? על שאלותי ל„אותם הימים“ היה עונה כמתוך דמדומים.

משבא הספר לידי קראתיו בנשימה אחת. לא אומר שהספר ענה על השאלות שהייתי שואל את עצמי: מה היה לו לבן־ירושלים זה, שעקר עצמו מתוך חומות „העיר העתיקה“ והשריש את עצמו בגיטו של האנרכיזם היהודי? וכן — מה היה טיבו ומה היה תפקידו של זרם־זוית זה, האנרכיזם של המהגרים היהודים בתנועת הפועלים שלנו? בעל הזכרונות לא ראה, כנראה, בזה את תפקידו. הוא לא ביקש כלל להסביר את דרך גלגולו הרוחניים: מן החרדות הירושלמית — להשפלה ולחיבת־ציון, ולהתלהבות

¹ א. פרומקין, „אין פּרילינג פון אידישן סאָציאַליזם, זכרונות פון אַ זשורנאליסט“, ארויסגעגעבען פון א. פרומקין יוביליי קאָמיטע, ניריאָרק, 1940.

לדיבור עברי, ומאלה — למחיקת העבר, לאדיקות בכפירה, לדביקות באנר־כיום. הוא גם איננו מעמיק שאלה על גורלה של התנועה, אשר אותה שירת באמונה, מאז „נולד מחדש“ ועד ימיו האחרונים. המניע לכתיבה היה לא הרצון להרבות דיבור על עצמו, פי אם הרצון לספר על בני־אדם שאִתם חיה ואִתם הוקיר, על תנועה שאִתה אהב ואִתה עבד. אך החוט־של־חַן וצניעות המשוך על כתיבתו, דרך הסיפור הקולח לתומו, וההארות המפוזרות לעתים ביד רפה ושלא במתכוון — הצמידו אותי אל הספר.

מבין השיטין של המכתב הפרטי דיבר אלי רצונו של הכותב לבוא במגע עם הקורא שבארץ, לקשר כלשהו את החוט שניתק לפני 47 שנים, פשהעלם הירושלמי ראה פתאום אור גדול מלונדון ומניו־יורק והתמכר אליו ללא שיוּר.

ועוד אני מעיין בדבר, מה הפרשות בזכרונות אלה אשר יש בהן ענין לקורא שלנו, ואם השעה נוחה להפנות את דעת הקורא לענינים מעולם שאף הוא חלף, והנה — באה הטלגרמה מניו־יורק, כי הסופר א. פרומקין הלך לעולמו.

עתה ראיתי במכתבו משום בקשת שכיב־מרע, המחייבת.

ב

מאותה לונדון, אשר משם היו באות חוברות „המעורר“, היו מגיעים גם ספרים וחברות ממיטב הספרות העולמית החדשה, בתרגום לאידיש מאת א. פרומקין. באותם הימים עדיין היתה מלאכת־התרגום בשפל המדרגה. הקורא־המהגר בלונדון ובניו־יורק היה נוון ברומנים ארופים, הניתנים חוברות חוברות, פשעל שערן כתוב: „מותח לעילא ולעילא“. ואִתם המתרגמים כשהיו בוחרים למלאכתם את שקספיר ואת טולסטוי, היו מגישים אותם לקורא ב„עיבוד חפשי ובהיקונים“. והנה, פתאום, ללא מניפסטים והבטחות ותכניות של „הוצאות ספרים“ — שפע מתמיד של יצירות אירופה הצעירה, המהפכנית, האינדיבידואליסטית, נתונות בידי יחיד. כאן גם איבסן ומַטְרְלינְק ואוסקר וַילְד. וגם קרופוטקין וַקְלִיו וז'אן גראו, ורבים אחרים. התרגום — תרבותי, היצירה — נקיה. המתרגם לא היה אומר על עצמו ולא כלום. אם זכרונִי איננו מְטעה, הרי גם לא היה טורח ללוות את תרגומו

בדבר־הקדמה או המלצה משלו, אולם הבחירה, טיב התרגום, נקיון ההוצאה, הנייר, הפורמט — העידו על פרוגרמה תרבותית, העידו על המתרגם שאיננו עושה מלאכתו כשכיר, פי אם עובד מתוך אהבה, מתוך בחירה, באמונה, בטעם, בשיטתיות. ובמקום לדבר על הצורך בספרות, פשם שרבים עושים, הוא יושב ועובד בשתיקה. אודה, הקורא העברי שבי היה מוקיר ומתקנא כאחד.

מיהו אדם זה, העובד ככה להשפלה המהפכנית והוא שוחה במים אדירים של שפות וספרויות? הקרוב הוא אם רחוק? לעתים הופיעו גם תרגומי אגדה משלו „מתוך התלמוד והמדרשים“ והעידו כי בן־בית הוא, ואף איננו חושש להכניס דברים מסוג זה לתוך קבצים „רדיקליים“. אך היש לו גם מגע ליהדות של ההזוה? לא ברור, פי על עצמו לא היה מדבר.

ג

עתה, על סף היציאה מן העולם, נתפנה א. פרומקין מעמלי־ומו ומן האנאנימיות של עבודתו, ובא לספר על אנשים וגם על עצמו. ואם פי המחבר נתפון מלכתחילה לספר על תעמלנים, עסקנים, עורכים ועתונאים (היינו הך!) אשר ארך לחברה אתם, בתנועה האנרכיסטית באירופה ובאמריקה, לא יכול היה, כנראה, שלא לפתוח בפרק ששמו: מוצאי.

המוצא הוא: ירושלים, העיר העתיקה, „החצר של הרדושקביצי“. האב — ר' ישראל דוב פרומקין, בעל ה„חבצלת“. הסב, מצד האם, ר' ישראל בן־ק, המדפיס הראשון בירושלים.

האב — איתן מושב בירושלים. משכיל וחבדי, אדוק ומוחרם. איש מלחמות: בצעירותו נלחם בתקיפי ה„כוללים“, נלחם את מלחמת ה„חסידים“ ב„פרושים“, ולאחרונה — את מלחמת „הישן“ ב„חדש“. הבן — מטיבו: איש שלום ועבודה שקטה, אלא שהוא עוקר עצמו מבייתו ומסביבתו, נודד מארץ לארץ, מתרחק מעברו ועמל להפיץ ברבים את בשורת המהפכה העולמית.

ומרחקהגיל בין האב לבן אינו אלא כ"ב שנים. במוקדם אחז הבן במלאכת האב: בכתיבה. עודנו נער בר־מצוה נתעורר בו היצר והתחיל לתרגם סיפור מגרמנית. את התרגום היה פניח על שולחנו של אבא, שהיה

עורך ומתקן ומוסר לדפוס, בלי לאמור לו דבר. אולם מלאכת התרגום לא הספיקה לו לנער הכותב. על שולחנו של האב־העורך היו מונחים עתוניה־גולה ועוד באותה שנה הוא נעשה „קורספונדנט“ לעתון חוץ־לארץ. ל„עברי אנכי“ שבפרוד. מדוע דוקא ל„עברי אנכי“? מפני ש„המגיד“ היה לו כבר בירושלים כתב משלו, יהודי שהחזיק חנות־מכולת בשכנותם של הפרומקינים, ר' דויד בוימגר טן. בחנותו, בשעה שלא היו קונים, היה יושב ומחבר את כתבותיו. היה כותב על הברך, פשהיא „מרופדת“ בקרש. א. פרומקין מוסר, דרך אגב. שיחה אחת בין העתונאי הבא בימים לבין הנער, שפדאי לחזור עליה, כי יש בה משום עדות לסוג־פתיבה מאותם הימים, ואולי לא מאותם הימים בלבד:

„הייתי נוהג לרדת במרוצה מביתנו שעל הגבעה לחנותו של ר' דויד ולחטוף אתו שיחה על מכתבו ב„המגיד“ או לחקור אצלו על מה הוא עומד לכתוב השבוע. — — פעם שאלתיו, אם כבר כתב השבוע את מכתבו, והשיב: לא, המלים כבר יש לי, אך מה לכתוב אינני יודע עדיין.“

המכתבים ל„עברי אנכי“ היו נדפסים בפסידונים, שהיה בו רמז לאב („בן מו"ח“ — בן מו"ל „חבצלת“). אך מלאכת הפתיבה והשליחה. היתה בהסתר מן הצב. „אסור היה שאבא ידע על הדבר.“

ד

היאבקות הדורות אף היא התחילה בהקדם. העבר המשפילי של האב איננו מציל את הבית ממלחמת „אבות ובנים“. האב אשר ידע רדיפות קנאים, אשר היה קרבן מלשינות (עוד ב־1877 נסגר בית־הדפוס של ה„חבצלת“ עקב הלשנה) — הפסיק את מלחמתו להשפלה והשלים עם ה„קנאים“. לנער ניתן חינוך מסרתי חמור. הקפידו לשמור אותו ממקשי האפיקורסות. בארון־הספרים של האב היו ספרי־קודש, היו גם מלונים וסיפורי־מעשיות פשרים, אך לא היה שום ספר מספרי־השפלה. וכשנמצא פעם בידי הנער „טריף־פסול“ עלה הרוגז למעלה ראש. אולם השמירה לא הועילה. „ההשפלה“ חדרה דרך כמה צינורות. ראשית, פרכי ה„חבצלת“ עצמה מן השנים הקודמות, שעדיין שימשה צינור להשכלה ואיכסנה כמה סופרים־משפילים ואפילו סוציאליסטים

(או"ר). שנית, העתונים העבריים שהיו מונחים על שולחן העורך הנער היה מפשפש בהם. שלישית, לא היה חסר בעיר העתיקה, כמו בכל קהילה יהודית, מוכרספרים אשר בחנותו אפשר היה לזון את הנפש הצמאה ברומנים של ש"מ"ר ובלושטיין. גם אלה — ודינזון לא כל שפן — היו בפותחי אשנב החוצה. אחר כך באה לעזרתו ספרייתו הפרטית של דויד ילין. ובבית עצמו, אשר בין באיו היו גם בן־יהודה וגם אימבר ואלעזר רוקח, אפשר היה להאזין לשיחות אשר יצאו מגדר יראת־שמים. ובא היום ונוספה גם „השפעת הרחוב“: ההתקנאות בחברים, אשר להם מיתר ללמוד ב„אליאנס“ אצל נסים בָּכָר, או ב„למל“ אצל אפרים פהן... וכך היה בית־הספר לציר המריבה והפירוד, כאשר בכמה בתים בירושלים.

האב לא התיר. והבן לא ויתר. זמם הנער לברוח מן הבית. תכנית הבריחה נתגלתה בטרם בוצעה. פרצה „שערוריה“, שהעמיקה את הפרץ בין הבן והאב. נתערבו ידידים־מפשרים והשפיעו על האב שירכך לבו. וסוף סוף הותר לנער שיבקר ב„למל“. שם למד ערבית מפני דויד ילין. אלא שהאב הלך קדורנית. אל הבן לא דיבר, והיו אומרים עליו כי אינו ישן בלילות. גם לאחר שויתר לא נרגע לבו האבהי: בנו הבכור ניצב על דרך אשר „כל באיה לא ישובו“.

ה

מבית־ספר „למל“ יצא הבן מוסמך להוראה ערבית, והוזמן להודות ערבית בבית־הספר החדש אשר נפתח ביפו על ידי ישראל בלקינד. הקורא של ימינו אינו יכול לשער איזה „רעש“ קם אז מסביב לבית־הספר הזה, וכמה דיו נשפכה מסביבו. ההתנגדות לבית־ספרו של בלקינד בשעתו היתה חריפה יותר מן ההתנגדות לבית־החינוך של העובדים בימינו. ראוהו כפרץ בחינוך הקיים, שהיה עדיין כמעט בבחינת „אחיד“. ראו בו — במבשרו של בית־הספר הנקרא עתה „פללי“ — סכנה ליהדות. המתנגדים לא היו מסוג „קוטלי־קנים“ — כל הישוב הישן, וכל היסודות המתונים והמסרתיים שבישוב החדש, וי. מ. פינס בראשם. בחברות מיוחדות ומעל עמודי ה„חבצלת“ היתה נטושה המלחמה ב„בני משה“ ובבית־הספר

יציר־כפיהם ונושא מגמתם. והנה, בנו של בעל ה„חבצלת“ עומד לצאת לשם, להורות באותו בית־ספר ולהסתפח על אותה החבורה. האב התנגד, כמובן, להליכת הבן ליפו. ושוב: הבן לא ויתר.

המורה הצעיר, בן י"ז, לא האריך לשבת ביפו. הימים ימי התעוררות, ימי יסוד ועד חובבי־ציון באודיסה והקמת „הנעד הפועל“ של חובבי־ציון ביפו. הוא נמשך אחרי קסמו של טיומקין (שאת לשונו הרוסית לא הבין), הושפע מיהושע ברזלי, העמוק, נרגש ופעיל. נדמה היה „שמתחילים חיים חדשים, רחבים בארץ“. האם לא מן הראוי שהחובבי־ציון הצעיר, יליד הארץ, היודע ערבית, יסע לקושטא, יסגל לו את השפה התורכית, ילמד משפטים, ישוב כעורך־דין מוסמך ויהיה לעוזר לישוב? גם תמיכה כספית מובטחת לו.

העלם נאחו בדבר, לאלתר. הוא בא לירושלים, לא על מנת להימלך ולבקש רשות, כי אם למען היפרד. האב, אשר נפשו מרה עליו, אינו מסכים לנסיעה ומזנע את ברכתו. אך הבן אינו נסוג. הוא נוסע בלי ברכת אב, וגם בלי „תזכרה“ (דרכיה תורכית), שאינה ניתנת בלי הסכמת האב. יצא על מנת לחזור. יצא ולא חזר.

1

עתה, לאחר ארבעים ושמונה שנים, הוא מספר על הדברים ברוח שקטה, כמעט אידיאלית. הוא מדגיש כפעם בפעם את צער האב ומרירותו, אך אינו אומר מה המשקע ומה ההתרחקות אשר השתלטו בלב הבן. עתה, כשהפכות — כפי שהוא מעיד על עצמו — הגיע לידי „הערכה ושינוי הערכה של ערכים מאז“, מתגברים בלב רגשות־הקרבה לאב, משתנית גם ההערכה.

עתה מעסיק אותו לא הניגוד, כי אם המשותף שביניהם.

עתה הוא חושב „על ישרנותו העקשנית והמסקנית, על חושו העמוק לאמת וליזשר“. עתה רואה הבן את דרכו הוא בחיים כ„מורשה“, כ„חלק מרוחו“ של האב.

„לא תופעה בפני עצמה אני, לא שיח שצמח לבדו על אדמה נבדלת, כי אם ענף מאילן. כל כמה ששני עולמות־המחשבה, של אבא ושלי, שונים

הם, אף על פי כן חוט דק, בלתי־נראה, נמשך מהאחד למשנהו. הרוחני הטוב והנאה שהיה ועוד ישנו בי (פיזור המעתיק), החוש לצדק, ההרגשה אל דל ואל מדוכא, העמידה לימין האמת והנכונות להקריב את הקרנרה ואת הרנחה למען רעיון — את זאת ירשתי מאבי. ממנו קיבלתי גם את הסגולות העיקריות הדרושות לעתונאי הראוי לשמו. תנאי ראשון, סימן ראשון לעתונאי מחונן: חוס־נפש, היות מעונין בדבר. הכרחי שיהא נוגע בו, שיהא איכפת לו. הוא מוכרח תמיד לחפוץ לשנות, לתקן, להילחם, לצאת נגד עוולות. עתונאי כזה, עתונאי אמיתי, היה אבי.

הכותב חוזר ומזכיר את מלחמתו העתונאית של האב במיסיונרים התקיפים ובקונסול האמריקאי של אז. הוא מזכיר ברגש גאווה, כי בעתון ירושלמי של אז נדפס המאמר „רפובליקני ודספוט“, שעליו נתבע פותבו לדין וגם נדון ל־45 ימי מאסר.

הוא מספר על מלחמת האב בגביר הירושלמי הידוע, גלירו, שעשק את גיסתו בעניני ירושה. ה„חבצלת“, כמובן, לא נשאה את עצמה והיתה נתמכת על ידי מְצַנְטִים חשובים בלונדון ובפריס, והם שביקשו להשפיע על רייד פרוסקין שיחדל ממלחמתו ואף איימו בהפסקת התמיכה, אך הוא, העתונאי הדל, לא נכנע.

הבן מספר גם על היחסים בין „חבצלת“ ובין „הפקידות“ של הברון: בשנות תרמ”ח־תרמ”ט עמדה „חבצלת“ במלחמה עם הפקידות. אליהו שייך הציע לבעל ה„חבצלת“ כמה אלפי פרנקים למען יחדל ממלחמה. פרוסקין דחה. הבן מתאר תמונה, כשבא אחד הידידים, היודע את הדוחק החמרי של בית פרוסקין, וטוען: כיצד אדם מתאכזר למשפחתו? „יהאב, היושב בחדר־העבודה הקטן, מראה על החדר הגדול שממול ואומר: רואה אתה את החדר הזה? ואם יתן לי מלוא החדר הזה כסף וזהב, אעשה בניגוד למצפוני?“

אכן, ארבעים ושמונה שנים ללא גשר מפרידות בין הפרידה מאז ובין פתיבת הדברים האלה.

ערב היציאה מן העולם תקפוהו געגועים על בית אבא.

ז

לקושטא יצא העלם בן הי"ח כחובב־ציון נלהב. אילו היה חפצו מתקיים בידו — היה זוכה אולי להיות הראשון הלומד משפטים מתוך מגמה ציונית־מעשית (שתיים־עשרה שנה לאחר כך, פשה רצל ביקר ברוסיה, בשנת 1903, עדיין חזר אחרי צעירים מחוננים שילכו לקושטא וילמדו שם, למען התכונן לתפקידים מדיניים ומשפטיים¹. אולם חפצו של א. פרומקין לא נתקיים בידו. הוא בא לקושטא בלי פרוטה. השוחד בשעת יציאה ובשעת כניסה — בגלל חוסר ה"תזכרה" — אכל כל מה שחסך. הסטיפנדיה החדשית, שהובטחה לו מטעם חובב־ציון, לא נתקבלה אפילו פעם אחת. חלום האוניברסיטה בטל.

במקום האוניברסיטה — דאגת פרנסה ו"שדה פעולה רחב" למען העברית וחיבת־ציון. בקושטא מתלקטת חבורת צעירים משפילים. מתגלגל לשם יוסף זיו², אשר לפי עדותו של א. פרומקין לאחר כמה שנים. "היתה לו השפעה מגנטית ומשכנעת על כל מי שבא אתו במגע". נוסדה אגודה "דורשי לשון ציון". הוקם בית־ספר שלימדו בו "עברית בעברית", בעקבות בתי־הספר שבארץ (א. פרומקין, שהורה בו, אומר כי בחוץ־לארץ היה זה בית־ספר ראשון במינו).

בקושטא הוא עוסק גם בעתונאות ממש. מריץ מכתבים בקביעות לעתונים העבריים: "המליץ", "הפסגה", "חבצלת". א. ר. מלאכי טרח ורשם את "כתביו העבריים" של א. פרומקין³ ומנה שם ארבעים מכתבים מימי קושטא (1891 — 1892). ועניניהם: סבלות הפליטים המתרפזים בקושטא, ביקורת על הצדה שאינה מספלת בפליטים או בשורה על ה"התעוררות" בעדה למען הפליטים, עניני חיבת־ציון, ידיעות על ביקורים

¹ בפגישתו בפטרבורג עם הסטודנט הקיובי, בני פרידלנד, חברו של פינחס דשביסקי.

² יוסף זיו — מטיף משכיל בראשית ימי הציונות. איש־לפידות, סוּעַר ומסעיר. ברוסיה היו לו מעריצים רבים והיו מסיחים בו כבאישיות אגדית. נמלט מפני הרשות הצארית. באמריקה דעך כוכבו.

³ "רמה", טבת־אדר תרצ"ט.

של טיִומקין או של ביִנשטוק, ביקורת על חובבי־ציון שאינם משתדלים „לפקוח עיני הברון הירש על מעשי פקידיו“, עניני בית־הספר וחברת „דורשי לשון ציון“, הצגת המחזה „זרובבל“ של לילִנבִלום („יש בדעת נַעד החברה ליסד חברת מחזים (!) עבריים פה, לעורר את העם לשוב לשפתו, להראות לו כי השפה חיה בפי מדבריה“), עניני הארץ.

פִרגיל, לא האריכה האגודה ימים. בית־הספר נסגר מחוסר אמצעים אחרי תשעה חדשי קיום. הגזירות של תזרכיה נגד העליה והשפל שבא לאחר „תקופת טיִומקין“ ודאי עשו אף הם את שלהם. כמה מן החברים הפעילים של האגודה מתפורים למרכזי ההגירה הגדולים, וכשהם נפגשים שב, הרי הם מוצאים זה את זה — במחנות חדשים.

גם א. פִרומקין נודד מקושטא. שוהה כשנה בלונדון, הולך לניו־יורק, וחוזר לקושטא.

בלונדון ובניו־יורק עודנו רואה את עצמו חובבי־ציון. מה אחיזה מצא שם לחיבת־ציון שלו, איננו מספר. ומה אחיזה יכול היה למצוא שם באותם הימים? לאחר שההתעוררות של ימי טיִומקין נסתיימה בתבוסה קשה, באו לחיבת־ציון ימי שפלות־ימים ודכדוך־רוח. החובבי־ציון הצעיר, הנודד בבירות־עולם ומתבונן על סביבו, מתרחש בו בינתים משהו, המציף קמעה קמעה את עמודי עולמו הרחני. יום אחד הוא רואה את סוכתו הדלה נופלת, וארמון כלול בהדרו פתוח לפניו. וכך הוא מספר לנו בזכרונותיו על מאורע זה:

„בשנות 1893—1895 בא בחיי הצעירים מהפך עצום. המפנה היה כל כך עמוק וכל כך יסודי, שיכול אני לראות אותה תקופה קצרה כלידה שנייה. כן, באותם הימים פאילו נולדתי מחדש. כל מה שנתנו לי שנתי הקודמות, יהדות מסרתית, הרגשות לאומיות, שאיפה לקרירה — הפל גו. פאילו נמחק ופינה מקום למחשבות חדשות, להרגשות חדשות, נשתלתי בסביבה חדשה, בחוג חדש, ומשם השקפתי על העולם והתחלתי רואה הפל אחרת ודן אחרת. וביום יפה אחד, בשנת 1895, הרגשתי בי משיכה, תשוקה לזהטת, להתמסר להפצת האידיאות האַנרכיסטיות“.

ח

ציור קצר זה, שנכתב לאחר כמה עשרות שנים, הוא מועט המחזיק את המרובה. יש בו משום ציון ל„מעבר יבוק“ זה של עם עברי מעולם אל עולם. המונח השכיח „משבר“ איננו חל על קפיצה זו. אין הפותב פורע בהיאבקות בין אמונה לכפירה. אין זכר לכך שהוא נאבק על עברו הרחני. לא מפני שחשך עליו עולמו, עולם חיבת-ציון ותקומה לאומית, הוא יוצא לנדוד בנתיבות חדשות; כי אם מפני שהאיר לו זהרו של עולם חדש, ניטל אורו וממשותו של אידיאל נעוריו. אתמול עוד היה עולם עומד על תלו והיום עוף התעופף כמשב-רוח. אתמול עוד היה עם ישראל חטיבה מיוחדת בעולם, ממשות חיה, שעברו לא מת ועתידו צפון לו, והיום איננו אלא משהו בטול-שחר, סרח-עודף מעולם אשר עבר, ועתידו ותקנתו — להמוג כליל באור השמש העולה של אנושות חדשה. אתמול עוד היתה פיסת-אדמה זו, ששמה ארץ-ישראל, נושא לכמיהה, לאהבה, לפעולה, לאמונה בעתיד. היום אינה אלא פרובינציה עלובה של מדינה נחשלת, קן של ריאקציה ואמונות תפלות, נושא להזיות נפסדות שאין בהן אלא כדי לעכב את מסע-הקדמה. אתמול עוד היתה הלשון העברית — מכורה רחנית, אהבת-נעורים, והיום ניתן לה ספר-כריתות. „הפל גז, כאילו נמחק“.

הציור האמור יש בו משום עדות ומשום דוגמה. מה שאירע לו אירע לא לו בלבד. דאי יש צירוף-קיים מיוחד בביאוגרפיה של א. פרומקין המעורר בנו נימים מיוחדות. אין אנו יכולים לשפוח שעריסתו עמדה בתוככי ירושלים (אגב, היש מונה את ילדי ירושלים שרחקו ממנה והתנפרו לה, עד כדי איבה, ולא רק בימים רחוקים כי אם גם בימינו?), אין אנחנו מסיחים דעתנו מן החוליה שבשלשלת, אך האם יורדים אנחנו לעומקו של עצם החזיון: פוח השכחה והבריחה ההמחיקה בעולם היהודי? התפרקות מוחלטת מ„סבל הירושה“ ללא שריד — תופעה מצויה היא אצלנו, ולא בת דור אחד. התפרקות שאינה מתיגעת ואינה רוצה להבחין בין אמונות תפלות לבין

¹ במקום אחד, בבואו לחדש בזכרונו איזו דמות מימי עברו, כותב א.

פרומקין: „במשך שנים יצא לגמרי מראשי, היה מונח חבוי באיזה תא של מוחי,

בין כל כך הרבה דמויות של עולמי הישן מאו, שפהו וניטשטשו“.

עיקרי-עיקרים, בין סדרי-חיים שהחלידו לבין יקוד-גאולה, בין סחי-הדלות לבין ערכי-נפש. וגם „הרגשות לאומיות“ ו„שאיפה לקרֶגֶה“ — במחי אחד! יום אחד „הכל גז, פאילו נמחק“.

כשאתה קורא בספרי הזכרונות של אנשים שעמדו פעם בשתי רגליהם בפנים, ועתה הם מספרים על ימי „התפכחותם“ ויציאתם, ואתה מבקש להכיר את המכניסמוס הנפשי שהכריע, אין אתה יכול לעתים שלא לשאול: האומנם כל מה שהיה להם „מקור חיים, משא־נפש ואמונה“ — כל אלה היה? האומנם היתה נפשם של הפותבים כל כך שטוחה מלכתחילה או השטחה בקרב הימים? ואפשר לא היתה כאן חנייה אינדיבידואלית עמוקה אלא גל שוטף? כדבר ביאליק: נשא הרוח, סחף האור?

א. פרומקין רואה צורך להסביר לעצמו כיצד בא בחייו המהפך הזה, אלא שבבואו להמחיש את הדברים מתקבל גם אצלו סיפור-מעשה היצוני ביותר, שכיח ביותר:

חברים שנים מקושטא, שנודמנו אתו בניו־יורק, וש אחד מהם נעשה שם בינתיים אנרכיסט ואחד סוציא־דמוקרטי, שניהם ביקשו וטרחו „לרכוש“ אותו. כל אחד היה מושך אותו למיטינגים שלו, מביא לו ספרות-עמולה שלו. תחילה נראו לו יותר הסוציא־דמוקרטים, ומעשיהם של האנרכיסטים — בפרט מעשי הטרור המשונים שלהם באותם הימים בצרפת — דחו אותו, אלא בסופו של דבר הכריעה ההשפעה הספרותית. ספרותם של הסוציא־דמוקרטים היתה בשבילו „מעוטת-חום, נטולת לחלוחיות“, והספרות האנרכיסטית היא שכבשה את לבו. ולאו דוקא יצירותיהם של אבות התורות האנרכיסטיות. אפילו מאמריו של שאנובסקי, שתכנם איננו זכור לו עתה, זכור רָשָׁמֶם: הוא היה קורא אותם ב„חשק קדחתני“, „היה בולע כל מלה“, וכל מלה „העמיקה לחדור ללב“.

זהו כל מה שבעל-הזכרונות יכול לסחוט מזכרונו על גורמי „לידתו השניה“. לא מאורעות-חיים, לא השתלשלות פנימית, כי אם קונטרסים. אכן, כוחם של אותם הקונטרסים היה עצום. במה? דאי לא בערפם הספרותי או האינטלקטואלי, כי אם בפוריה אשר הביאו, בבשורה המשיחית.

בשורת עולם חדש. עולם ללא ניצול, ללא כבלים, ללא בערות, ללא שלטון אדם באדם. עולם שכולו תיקון. ועולם זה, חלום כל הדורות, לא לימים רחוקים הוא. הוא עומד לקום מיד, במהרה בימינו, ולא קמעה קמעה אלא בבת אחת, על משואות העולם הישן, שאין בו מתום, ושאיננו ראוים שיתקיים אפילו שעה אחת. כיצד אומרים באיפוף האנרכיסטים הצרפתיים באחד הויכוחים ב־1889: „הדרך (המוצעת) ארוכה מדי. אין לנו פנאי. עלינו לעבוד במהירות. המהפכה דופקת בדלת“. הבשורה ניתנה: עולם של חירות מוחלטת, של שיוון מוחלט, של תבונה פותרת הכל, של אהבה מקיפה הכל. אדם מחדש ינלד. למענה יש גם לתת הכל.

— „כי אורו עיני, כי טעמתי מעט דבש הזה.“
מה לא יתן עלם יהודי שוחר־טוב במחיר „הדבש הטעום“?

אייר ת"ש.

נחמיה דה־לימה

(דברים באזכרה. תל־אביב, פסליו תש"א)

פגישתי האחרונה עם דה־לימה היתה באביב 1939, אחרי שיחות לונדון. אז כבר נכבשה צ'כוסלובקיה, ודה־לימה ראה את הצפוי להולנד. הוא אמר אז: אני יודע את גורלי, אני אהיה בקרבנות הראשונים. הוא היה סבור כי שמו רשום במיוחד ברשימות הגיסטפו, כי ידועים להם קשריו בעולם המהפכני, ועם זאת היה מוחלט אצלו: לא יברח, ונשאר במקומו עד הרגע האחרון. הוא אחראי לענינים, הוא לא יציל את נפשו. כרגיל, דיברנו על הציונות. סיפרתי לו מרשמי שיחות לונדון, אך הפעם דיברנו יותר על נושאים סוציאליסטיים, ועל המפעלים שהוא טיפל בהם בקרב תנועת הפועלים ההולנדית. התענינתי במיוחד במכון לחקר סוציאלי, שהקים בשנים האחרונות. זהו מוסד בין־לאומי יחיד בימינו. נוסד בכספי ביטוח הפועלים, ברוחיים של

חסכונם. המכון התכוון להציל את כל החומר הסוציאליסטי, הספרותי והארכיוני, המפוזר בארצות שונות, בארכיונים פרטיים, והנתון בסכנה, בגלל השתלטות הנאציזם. התכנית היתה רחבה ועשירה: להציל הכל ולהביא למקום־מבטחים, ואיזהו מקום־מבטחים? היה אומר: הולנד. המכון עזר הרבה למפלגות ולאישים, אשר רכש מהם את גנזיהם.

במוסד הושקעו כמה רבבות לירות, הוא נעשה מרפז בין־לאומי לחקר תולדות הסוציאליזם. דה־לימה לא רק יום אותו, אלא אף טיפל בכל פרטי המוסד, בגדולות ובקטנות, מדי שבוע היה נוסע מהאג לאמסטרדם לשיבת הקורטוריון שבו היה הוא הרוח החיה. ביקשתי לקשור קשרים בין המוסד הזה ובין ארץ־ישראל, ושם סופר לי מה עשה דה־לימה בשבילו.

הוא סיפר לי על השתתפותו בפעולה התרבותית של תנועת הפועלים ההולנדית. מן הרנחים של המוסד שהוא עומד בראשו מקדישים אמצעים לקורסים ולסמינריונים של פועלים ושל נוער עובד. ישנם מרצים קבועים, אך הוא מטפל לא רק בצד הכספי של הדברים. את ימי חופשתו הוא מבלה שם, בפפר, בחברת הפועלים־הלומדים.

אודה, שמעתי בענין, אך גם בקנאה, מדוע זכו פועלי הולנד למה שלא זכינו אנחנו?

ידעתי כי אינו יכול לבוא לארץ, ולא רק מחמת הניגודים, שעליהם דיברו הנואמים, הוא אמר לי כי אַקלים הארץ קשה לו, הוא שלח את בנו לארץ, וגם זה נאלץ לחזור, פי לא יכול להתאקלם. אך מדוע גורלו של דה־לימה בציונות כזה? אין זו שאלה אישית בלבד.

לא היה זה מחוסר הערכה לדה־לימה בציונות. חברי, אנשי ההסתדרות, בהם חברי ההנהלה הציונית, פשהיו מבקרים בהולנד, ראו צורך לנסוע במיוחד להאג, כדי לסור אל דה־לימה, והוא היה שמח לתשומת־לב זו. לא היה בזה משום בקשת „רנח” ותוצאות מעשיות. ואף על פי שיומו של השליח תמיד קצר וזמנו דוחק, ביקשנו להיפגש אתו. לא כל כך קל להגדיר את המניעים הנפשיים לכך, אבל הנואם הקודם אמר בזה מלה הולמת, היה רצון לנחמו, ורגש זה היה קיים אצל האנשים שהתנכחו אתו.

שהוקירו את כנותו, את שלימותו. היה רצון לספר לו על הנעשה אצלנו, לומר לו כי הראיה החריפה שלו, הרואה בכל אך כשלונות, היא מוטעית. הלכנו אליו לא כדי להתנצח, אלא להקל מעליו את משא הבדידות.

באתי הנה להביע את הוקרתי האישית. לא נמניתי על חברי ותלמידיו, ואולם גם בשעת הספד חייב אדם לומר מה שהוא חושב ומרגיש, ואיני סבור כי בערב שהוקדש לאזכרה יש לעסוק בויכוח היסטורי ומדיני. אין חלקי עם הסבורים כי הנפטרים תמיד צודקים והחיים הם תמיד אשמים. והרבה ויפוחים ציוניים חמורים, יותר ממה שהיה בהם משום ניגוד אינטרסים ומגמות היה בהם משום אי־הבנה וחוסר־פשרון להידבר. דוגמה לכך היא פרשת־המחלוקת ברנדייס, שבאמריקה היה הוא ידידם ויועצם של הפועלים, ובציונות דגלו בו דוקא יריבי־הפועלים, ורק לאחר זמן חלפה אי־ההבנה ונקבעו יחסי ידידות נאמנה בין ברנדייס ובין ההסתדרות.

י. ל. פרץ מספר על שני חסידים זקנים, אחד בלזי השני קוצקי, שכל ימי חייהם המשיכו במריבה על ערכה של בלז וערכה של קוצק. אלא שהמריבה קירבה אותם, ומשהזקינו, אף על פי שכל אחד מהם מחזיק בדעותיו ומוכן להתנגח עליהן, הרי הם יודעים שהם שונים מהשאר וקרובים זה לזה.

הצריך היה גורלו של דה־לימה להיות בציונות כזו? מר סימון אמר כי הציונות הרשמית דחפה אותו. איני יכול לקבל זאת פהסברה ממצה. נראה לי שאף יו של דה־לימה הוא שקבע גורלו.

האם כל אחד מאתנו תלויה פעילותו בהסכמה או באי־הסכמה של „ההנהלה”? סוף סוף יש בציונות שטחי־פעולה לא מעטים. השדה פתוח ורחב דיו בשביל אנשים בעלי כוח־יצירה.

אנחנו דנים עתה על דברים שהיו לפני עשרים שנה, מאז עברו עלינו לא עשרים שנה, אלא דורות. כדאי לברר עתה מה היה אז, אך לא על ידי כך שכל אחד יוכיח במה צדק הוא ובמה אשמו המחולקים אתו. האם לא מיטב שכל אחד מאתנו יבקש עתה להבין במה שגה הוא ובמה צדק עמיתו?

פי בינתיים לא עמדו החיים, וכמה שאלות ישנות נפתרו, וכמה חדשות וחמורות צצו.

בדה-לימה היתה הרבה תקיפות, חריפות-מחשבה והפרת צדקת עצמו, היה בו יסוד הירואי, מסוג הגיבורים הצפוניים שהפרנו אותם אצל איבסן, בפעולתו הציונית היה בו מבית-שמאי, מה שאין כך בפעולתו בתנועת הפועלים.

הרבה אופי עושה, והרבה גרם גורלנו היהודי האומלל, שבין הציונים לא היתה פשוט לשון משותפת. לשון לא בהשאלה, אלא לשון ממש, לא לשון עברית אחת, ולא יניקה מספרות משותפת, ובהיפגש ה"שבטים" היו זרים זה לזה.

זוכרני את הימים כשהקרן הקיימת היתה עדיין מוסד קטן עם מושגים פעוטים, עם פרוטות ובולים ושתים-שלוש "חיות". בארץ היה קומץ אנשים שחשב את מחשבת הקרן הקיימת, כאידיאה, כמנוף לצינות. רוב מנהיגי הציונים לא היתה להם שום מחשבה על מדיניות קרקעית. הם ראו בקרן הקיימת את אחת הקופות של ההסתדרות הציונית. וכשהגיעה החוברת „ארץ-ישראל" מהאג ובה מאמרו של דה-לימה ידעתי כי נוסף אדם הוגה את רעיונות הקרן הקיימת. כמה ביקשנו אז אנשים שנוכל להידבר אתם. אך משנפגשנו — והנה מחיצות. תארו לכם ראשית את הגרמנית של דה-לימה ואת הגרמנית שלי, ולא זו בלבד: עולם אחר, נימוסים אחרים. יחסים אחרים, זרות.

והרבה היו אכזבות בין אחים לתנועה, בין אנשים שבאו מן החוץ ומצאו את ארץ-ישראל הדלה, המלוכלכת, ואנשיה לא לפי טעמם, ולא היה מי שיגשר.

נניח שהיו הצעות טובות, אך צריך גם להבין לאנשים הפשוטים, שהם הם יצטרכו להגשימן. והבנה זו חסרה. אין זו אשמה. זהו אסון. אסונה של הציונות. פרי הפיזור, הציביליזציות המובדלות שבהן אנו שרויים. המרחקים שבין יהודי המזרח והמערב, שבין יהודי אמריקה ואירופה, שבין ארץ-ישראל וגרמניה, הבדלי השבטים היהודיים גרמו לפירודים יותר עמוקים מאשר כל ניגודי האינטרסים.

אחרי המלחמה העולמית, כשנפגשו ציונים מפל העולם, היתה התהום הזאת קשה ביותר. תחילה היו גם העסקנים וגם הפועלים „היחפים" בעיקרם משבט אחד, מיהודי רוסייה. מנהיג ציוני שבא לפני המלחמה מרוסיה והיה

רחוק מאד מהשקפות סוציאליסטיות יכול היה לבוא לאסיפת פועלים ולהקשיב להם, מתוך הכרה שלפניו הצבא המגשים ועליו להתבונן לחייהם ולדעת אותם. יכול היה לרדת למרתפו של פועל ולחקור אותו על כל הענינים השנויים במחלוקת.

אנשי ביל"ו לא עמדו, כידוע, על מרום החריצות המשקית וספק אם התישבותם היתה בגדר מפעל קולוניזטורי „בריא“, אך היה נס ובא־כוח הציונות אז בארץ, יחיאל מיכל פינס, הבין להם. הוא היה תלמיד־חכם ואורתודוקס, ושמרני בהשקפותיו הסוציאליות, אך ידע למצוא לשון משותפת עם חיסין הרפובליקני. חיסין, עליו השלום, בא לארץ, כפי שסיפר לי, בחולצה אדומה דוקא, ולפני עלייתו התנפח עם אוישיסקין על המשטר המדיני העתיד בארץ־ישראל. אוישיסקין, כמובן, היה בעד מונרכיה וחיסין בעד רפובליקה.

נגד הביל"ויים או התנהלה תעמולה לא פחות מאשר נגד הפועלים עכשיו. היו חובבי־ציון שראו את הביל"ויים בעין רעה בגלל עניני דת ובגלל נימוסים, והויכוח על „הון פרטי“ ו„הון לאומי“ התנהל עוד לפני ששים שנים ברוסיה. אך קרה נס וההבנה הנפשית בין פינס לבין הביל"ויים הצילה את מפעלם. וכן היה גם לפני המלחמה, שנמצאה לשון משותפת בין רופין וחלוצי העליה השניה. היתה מגמה של מאמצים משותפים, של חיפוש פתרונות יחד, של לימוד זה מזה. לא דגלו ב„קיצוץ ראשים“.

אחר המלחמה הופיעו פוחות חדשים, אשר לכאורה לא היו ניגודים ביניהם לבין הפועלים, אך הזרות השבטית קיפחה את אפשרות השיתוף.

הזמן תיקן הרבה, קירב אנשים, הסיר קצת אי־הבנות, אך יש פצעים שלא העלו ארוכה.

היהדות הרוסית נדחתה. ציוני אמריקה לא רחשו אִמון לציוני גרמניה, לאחר הצהרת בלפור אי אפשר היה בכלל שיהודי ארצות נכבשות יעמדו בראש. בעד כל זה שילמנו ביוקר. הקרבנות היו לא מעטים. סבלה גם התנועה.

ובין הקרבנות האישיים היה גם דה־לימה, אשר לא רבים היו לנו כמותו.

דה־לימה הביא אתו סגולות חשובות, אך גם יחס של אי־אמון וריחוק ליהודים אחרים. אי־היכולת להידבר עלתה לציונית במחיר יקר מאד, ועל המחיר הזה כולנו בוכים.

אצלנו נוטים להטיל כל מיני ניגודים, של דורות, ארצות וגלויות, על חשבון „המפלגות”. סבורני כי אין עושים בזה טובה לציונות ולא צדק לבעיותיה.

שיחה אפיינית היתה לי עם דה־לימה בענין החלוקה. שללתי את החלוקה, אך עשיתי כל מה שיכולתי כדי למנוע את הקונגרס מקרע, לפי הנוסח השגור „ניהלתי מדיניות פשרנית”. לא האמנתי במעשיותה של החלוקה וחשבתי כי חובתנו לשמור על שלימות ההסתדרות הציונית, ואז אולי נגיע לזמנים יותר טובים. צמדתי זאת זכתה לפרסום ונדונה ברותחים בחוגים מסוימים של „השוללים”, שראו בה העדפת „המפלגה” על „הציונות”. דה־לימה פתח ואמר שלאמיתו של דבר אסור לו לדבר אתי בגלל „בגידתי” בענין החלוקה, ורק לאחר הקדמה זו נכנסנו בשיחה גלוית־לב.

עתה מותר לספר, כי דה־לימה ראה באהדה את ההעפלה, וביקש לסמל במעשה את יחסו האישי לענין, וכן אמר לי כי אין הוא אחראי למה שעושים בארץ „תלמידיר”. יאוש, מרירותו לא דחפהו מעולם לרביזיוניזם. על תנועת העבודה בארץ הביט באהדה עמוקה, למרות חילוקי־הדעות. לא ייטיב עם זכרו מי שיבקש לקיים „לנצח” את הויכוח מלפני עשרים שנה. דור דור וויכוחיו.

מצבנו עתה בעולם ובארץ מציג אותנו בפני שאלות חדשות, אשר לא שיערון המתנכחים אז.

ובינתים באים פזורי־השבטים לארץ, רואים זה את זה מקרוב, נמצאים במגע אישי, מדברים לשון אחת — עברית. ואולי יקל לנו עכשיו לשמוע זה את זה ולהבין זה לזה.

יעקב זאב לצקי-בֶּרְתוֹלֵדִי

(דברי הספד)

אורח צעיר היית בתוכנו. באת אלינו בגיל מאוחר, ונקלטת כמו שרק מעטים יודעים להיקלט. בכל נפשך, בכל רעננות נפשך. סערות הגורל קרעו אותך מאתנו ומבית המולדת לשנים רבות, ולפיכך לא נעשית לעצמך ולנו מה שהיית ראוי להיות. אולם אך מצאת דרכך למולדת, אשר אליה נכספת במעמקי נפשך — ודבקת בה בשפע האהבה. באת לארץ בעננה ובהצנע. בלי תביעות. קיבלת את יסורי הארץ באהבה פאחד המעטים, כצדיק. הארץ לא חסכה ממך צער ומצוקה, אולם שכינת הארץ האירה לך בכל אשר פנית. סגולות טובות רבות ידעתי בך, אולם בארץ נגלית בכל חום נפשך, בכל צדקתך. ולא הסתפקת בקליטה, בהשתרשות, בדביקות. נכספת לפעול, פי איש-פעלים היית. פעלת בכל פינה אשר ניתן לך לפעול בה. ואף חידשת מעצמך. עוד לפני ימים מועטים באת באחד הערבים אלי, אל מחוץ לעיר, כדי להציע לפני את הצעותיך החדשות וכדי להימלך בדבר ביצוען. דיברח אלי על פדיון שבויים, על גאולת קנינים עממיים, על יצירת מקלט לסופרים ולחוקרים. כמה ביקשת לגשור גשרים בין קרובים לרחוקים. וערב התקפת המחלה האחרונה התמסרת בחום לפעולתך החדשה.

אך לא ניתן לך להיות זמן רב אתנו. בדרך ארוכה ורבת-נפתולים חזרת הביתה, והנה כה מהר הפך לך הבית לד' אמות אחרונות.
שבט ת"ש.

דברי פרידה מעם דוב הוז

דוב, איש-המערכה היית מנעוריך ולא במערכה נפלת, פי אם ערב המערכה. תבענו ממך וזירזונך שתצא ללונדון, לא יכולנו לנתר עליך. ראינו צורך לשלוח מן הארץ תגבורת לאותו קומץ אנשים העומדים במערכה היהודית מול עולם קשיח. וכשיצאת להיפרד מחבריך, בני הישוב שבעפון, וכשביקרת בקבוצת גינזור, ידענו: הנה אתה יוצא לקראת תפקידך. בלי כל חשש של הפרוזה אומר: עזבתנו ואין לך תמורה.

זה הנער, יליד רוסיה, תלמיד „הרצליה“, חניך תנועת הפועלים הארץ-ישראלית, שיצא לארצות רבות בשליחות הפועל העברי והרעיון הציוני, הגיע למה שלא הגיעו אחרים. הוא רכש את ידיעת המזרח ואת ידיעת המערב. הוא רכש נסיון וקשרים — והוקרה. אך סגולותיו הטבעיות הן לעילא מפל מה שנרפס: הוא היה אמן המגע באדם. בן-חורין היה, ולפיכך היה חבר טוב לחבריו באוהל, לחברים בקבוצה ובמושבה ובכל מרתף, וגם לכל אדם אשר נפגש לו בדרכו, מן הספן ביפו והשיך בפפר הערבי ועד מנהיגים בפרלמנט הבריטי ובעידות בין-לאומיות.

לא תמיד ידענו במה עלית על רבים, שככה הצלחת. רבים ידעו שמך, אך רק אלה שבאו אתך במגע אישי הרגישו את רוחך הטובה, את ידך הקלה, מי כמורך ידע לגמול חסד עם ידידים ועם יריבים.

איש-אמונים היית, אמונים למשפחה, לעם, לחברים ולתנועה. שמרת אמונים גם לבני-אדם, אשר, לדעת ידידים, לא היו ראויים לכך. ושמרת להם אמונים עד הקצה.

נשאת בקלות משאות כבדים. מעולם לא נאנחת. מעולם לא החזקה טובה לעצמך. ראיתך בשנים האחרונות ומבטך עגום. אך לא דלוח. השביעוך מרורות ולא יכלו לך.

חבר טוב היית לנו. כל אחד טעם את נועם הליכותיך, טוב-לבך וטוב-מזגך. אפשר היה לחלוק עליך, אך לא לכעוס עליך ולא להרגיזך. לא דבק בך שמץ מן העיקשות המבאישה רבים.

מעטים הם בישוב, ומעטים בציבור הפועלים, אשר יש ללמוד מהם מידות אנושיות טובות כאשר יש ויש ללמוד ממך. באשר הלכת הבאת אתך ענות-חן ואהבת-השלום.

לא למדת בשום בית-ספר לדיפלומטיה, ואף המושגים המקובלים על מלאכת הדיפלומטים אינם הולמים אותך כלל. לא בשפת-חלקות ולא בדברי-תרמית פעלת, פי אם בטוב-טעמך ובטוב-שכלך מצאת מסילות ללב אדם.

אינני חושש לומר: אתה משאיר את תנועתנו, את הישוב בארץ, ואף את התנועה הציונית — לקראת שעות הכרעה חמורות — ללא חליפין. ואת חבריך, אשר ידעוך מימי היוותך מחזיק במושכות הסוסים בדגניה, ועד פעולתך בועידות-פועלים ובמרכזי המדיניות העולמית — יתומים.

באותה המהירות שבה פעלת וחיית ניתקת את חייך, ואף לקחת אתך את רבקה ואת תרצה, ועוד קרובי־נפש.

רבקה, לא אשכח לך חסד נעורידך, כשהייתי בא מן הכפר לתל־אביב, ומקשיב ליד חלונך לצלילי הפסנתר, בטרם הפרתי את פניך. לא אשכח את דמותך בתל־אביב בשנות המלחמה, כשהילוךך היה משרה רוח טובה ומעלה. לא ישפחו הקרובים מה שהיתה רבקה, הבלתי־ציבורית, בקרב קומץ האנשים, ודוב ביניהם, מיסדי הגדוד העברי.

ותרצה? זוך־נפש ועננה עמוקה ללא־שיעור.

דוב, דוב! לא חסת על עצמך, לא חמקת מסכנה, מעולם לא בזת לקטנות ולא נרתעת מפני גדולות. הרפנת ראשך בפני החובה, גם אם לא היתה לפי כשרונותיך, ועכשיו פרקת מעליך כל חובה.

ומלים מעטות על יצחק בן־יעקב. קשר בלי־נתק קשור שמו עם אסירי־דמשק, עם מעוני השלטון התורפי. עדין־הנפש, אמיץ־לבב. נזדמנתי אתו לפני שנים אחדות, והוא ידוע־מכאובים ורצוף־הגוף, אך איהן ברוחו ועצמאי בשיפוטו. ואחר כך, והוא על סף החמישים, נעשה חלוץ התעופה העברית בארץ.

מה מעט אנו יודעים על חיי אנשים יקרים לנו. דוב לא ניהל יומנים, לא היה מרבה ברשימת שיחותיו, ובמותו ניטל מאתנו אוצר בלום של נסיון מדיני ושל קשרים אישיים. טיפחנו וגידלנו אותו, ועתה שכולנו.

כסליו חס"א.

אוטו רוזנבאום

לא רבים בציבור שלנו הפירו את אוטו רוזנבאום. היה זה אחד מן המין האנושי המובחר אשר ידיהם בונות את המפעל ומזחם הוגה את מחשבת התנועה.

בשבילי אבידת אוטו רוזנבאום היא אבידה אישית גדולה. מצפון עמוק, מחשבה עצמית, כוח הכרעה — לאחר לבטים רבים — כוח הכרעה אישית.

כל דור עליה מביא את אישיו. פשהדור זוכה הרי הם גדלים עם דורם ומטביעים את חותמם עליו. העליה המערבית של עשר השנים האחרונות היה לה מזל קשה. היא איבדה כמה אנשים אשר נועדו להם עתידות. המפעל החלוצי של העליה הגרמנית איבד חברים כמו אלפרד וַן־דֶרֶן־וֶלְדֶה, כמו זאב אורבך — אנשים בעלי שיעור קומה; העסקנות הציבורית שבאה מן המערב איבדה במשך זמן קצר אנשים כמו הוגו הרמן, אלפרד ברגר, מרסל לב — אנשים אשר עוד בחוץ־לארץ הדריכו את העליה הזאת.

אינני יודע אם אוטו רוזנבאום היה ידוע ברחבי העליה הגרמנית. הוא היה אדם נתון פולן לחייו החלוציים, לחייו הפנימיים, למחשבתו ולמעשהו. חין ערכו לא ירד על ידי כך. הוא היה אחד המעטים בעליה המערבית, אשר לא רק היפש את הדרך למקור העברי, אלא גם מצא אותה. אחד המעטים אשר הכה שרשים לא רק בשפה העברית, אלא גם בספרות העברית. שעל שעל כבש לו שטחים נכבדים; חיו הקיבוציים היו עמוקים ובעלי תוכן, גם בהם חיפש ובחיפושיו ידע לשמור אמונים לערכים עיקריים.

הוא נעקר מאתנו בעצם עבודתו כחורש האדמה החדשה בדרום, אשר אנו מקוים לראותה קשורה בשמו של דב הוז. ועוד בטרם זכה השטח להיות לישוב וכבר נפל החורש הראשון שלו.

אלול תש"א.

דברים

שלא נשתלבו בפרקים הקודמים

ברכה ל"רביבים"

אינני יודע בזכות מה נתפכדתי להיות גם אני בין השושבינים. שמא בזכות זו שהפרכתי את בני רביבים בהיותם עוד „בני בלי שם“. מצאתים אז בראשון־לציון, במפעלם העצמי הראשון: בחיבור ההגדה של פסח. מן הפתלים המקושטים לכבוד החג הציצו אלי פיוטים, ואודה: מקצתם לא ידעתי את מקורם. שמחתי ללמדנות זו של נוער „גרמני“.

עתה רואה אני שהפל מספרים בשבחם. ואינני יודע אם כל גוף חדש שמתקבל לקיבוץ זוכה כך לשבחים. ואמנם, קיבוץ זה שביקש למזג נוער גרמני עם נוער עובד ארץ־ישראלי מסמל לנו את מה שאנו חרדים לו ומשתוקקים לו. גם אלה וגם אלה אינם אלא חלקים קטנים ממה שיש להציל, מה שידנו עד עתה קצרה מהציל. נברך איפוא את בני רביבים, המוצלים, שיזכו אף הם לעזור ולהציל את החומר היקר הזה בכל אשר אפשר עוד להציל.

השמחה הזאת באה לי בהיסח־הדעת. פי לא אל שמחה באתי, איני הולך אל שמחות, — ומה תקנתי בחיי לשמחות גדולות? הרי אני מפיר טובה על כל טיפה של גילוי חיובי בחיינו. חיינו מלאים היאבקות בין יצירה לסתירה, בין חיוב לשלילה. פולנו נאבקים. היאבקות עוברת בתוכנו. לא תמיד אנו יודעים על מה אנו נאבקים וגם לא תמיד אנו יודעים להבחין בתוכנו היכן החיוב והיכן השלילה. יש שהם עולים בלולים. ואם ביום עצוב בשבילי — יום־יגור זה — ניתן לי לראות גם משהו משמח, אינני יכול להיות כפוי־טובה. יש בזה קורטוב נחמה. יש בזה משהו מ ב ט י ח. לא אומר: בטוח. אין בימינו ערובות. אנחנו טורחים וזורעים. אנחנו עמלים

עד כמה שידנו מגעת. ואיננו יודעים אם לא תבוא רוח רעה ותקפח את עמלנו.

בשעת שמחה זו אני מעלה בזכרוני שני חברים צעירים, מראשוני עליית־הנוער, שבאתי במגע אתם בשחר חייהם בארץ: יקים ואליהו. שניהם נגעו בי בחייהם ושניהם פצעו אותי במוותם, שניהם רמזו לבאות, שניהם הבטיחו להבשיל פרי, ושניהם נעקרו מתוכנו ביד אכזרית. רבים המוקשים האורבים לנו, ולא תמיד ימלט היחיד. אך גם ליצירת הרבים אורב המוקש. לא נתימר פי יכולים אנו לראות כל צרת־הנולד, למנוע כל התפתחות מסולפת, להדוף כל התקפה. לעולם אין אנו פטורים מחרדה. בידינו רק לעמוד ולזרוע ולשתול, ולגונן על עמלנו בכל אשר נוכל. השאר לא בידינו.

וגם אתם, חברי רביבים, עשו את שלכם. תזרעו ותשתלו, תגדלו ותתחזקו, ותמצאו את כוחכם לעמוד בפני רוחות רעות. השאר אולי יעשו הברכות הטובות המלוות אתכם בדרככם.

אייר תרצ"ט.

בחג גבעת-השלושה

(למלאות ט"ו שנה להקמתה)

חברי הגבעה! כמה שאתם מפירים אותי הלא ידעתם פי אין לשוני למודת־ברכות. דעתי נתונה לאזהרה ולתביעה, ולא למדתי לדבר רפות. ובאתי אליכם הלילה כאורח, לשמוח בשמחתכם, אך לא כמי שמוכן לעלות לביתה. אני גם תובע לי את הזכות לבוא „סתם“, בלי שאהיה חייב „לעלות“, בלי שיכפו עלי את הדיבור. והנה ניצחתוני, חברי הגבעה. נכנעתי לכם, מפני שזכרתי לכם את חסד הגבעה וחסד מה שקדם לגבעה — „חבורת־מעבר“ ו„פלוגת עין־חרוד“ בפתח־תקוה.

ידענו בארץ הרבה חגים, חגי־עליה, חגי־כיבוש, חגים של אבני־פינה ושל חנוכה־הבתים. וטוב הדבר שבעצם האפלה אנו יודעים להדליק נרות של חג. אך לא כל מפעלינו נולדים במזל של אורה שזה. יש מפעלים אשר

גם היסורים שלהם מרהיבים את העין ואורם זורח לקרוב ולרחוק. תכנם מובן לכל. אך לא כל מפעלינו כך. כל הארץ חגגה את עליית חניתה. את עליית דפנה. ואם נזכה בקרוב לעליית באר־שבע תדע זאת ודאי ותרגיש כל הארץ. כל אחד יודע מה זאת הרחבת גבול, אך לא כל אחד מבין ומרגיש מה זאת הרחבת גבולו של הישוב העברי מתוכו ובתוכו. מפעלי הרחבה הפנימיים — מטבע ברייתם — אין להם אותו ההד ואותו ההוד. הם אינם נהנים מאותה האוירה השופעת הוקרה והערכה, ואף נצחונם אינו מובטח להם. אך בגלל זאת לא יגרע חלקם. יש להם תפקיד משלהם, פובש, משנה, מבריא ובונה את חיינו. גבעת־השלושה היא אחד המפעלים האלה.

אפשר אין הדבר ידוע לחברים צעירים, פי היה זמן — אחרי המלחמה הקודמת — שאנשינו, בני העליה השניה וראשוני העליה השלישית, הסתלקו מן המושבה, לא מצאו בה אחיזה, ולא קיוו ממנה, והם בחרו שדות אחרים — פחות פפויי־טובה. הם פנו לכבישים ולעבודות הממשלה. הם פנו לעמק, שהיה פולו חידוש, פולו „בראשית“. אלה יחד עם העיר הנבנית בלעז את צבא־העבודה. אך המשבר מיהר לבוא. והצורך בעבודה עשה את שלו. ונמצאו חברים אשר העיזו לחדש ימינו פקדם ולקרוא אל המושבה. ולא רק מן האניה למושבה, כי אם גם מן העיר הארץ־ישראלית למושבה. ספק אם הם ראו אז בחזון את גבעת־השלושה של עכשיו, ואת אדמת נזלה, ואת חדר־האוכל הזה. אך הם ראו את המושבה העזובה, את המובטלים בעיר, את מעט הפועלים הבודדים והעזובים במושבה — והם החליטו לבוא למושבה לא ביחידות, כי אם ברבים, ולהביא אליה את מפעל השיתוף, את החבורה והקיבוץ.

אין לומר שהמעשה הזה הפה גלים. לא היו לו אותם הקסמים אשר למפעלים פיבושיים אחרים. סוף סוף — עבודה שכירה במושבה, בתנאי המושבה, לא תמיד אתה יכול להתפאר בה בהישגים ובנצחונות. וגם כשמגיעים בה לנצחונות, ואפילו לגדולים, אין אתה בטוח עדיין שהם בני־קיימא. שום פיבוש בה עדיין איננו פיבוש מזחלט. ויש תמיד לחשוש שמא עוד נצטרך שוב לחזור ולכבוש ולהגן על הנכבש. וזהו שעושה לי את מפעל המושבה יקר ביותר. ולפיכך החרדה לי.

ולפיכך הצורך המתמיד לעמוד לימינו. הנה אך לפני שנה־שנתיים, בעצם ימי המאורעות, לא נחשב הפועל העברי כמיותר במושבה, נדמה היה כאילו העבודה העברית הצדיקה עצמה הצדקה שאין למעלה הימנה, ומקומה איתן. אפשר היה להניח כי „מלחמת שלושים השנה“ נסתיימה סוף סוף בנצחון. ומה אנחנו רואים עתה? העבודה העברית נהדפת מצמדותיה.

כמה התחלות היו לנו במושבה, וכמה התחלות שהיה בהן מן הגבורה. אך לא היה בהן מן ההתמדה. כפעם בפעם היה עולה גל של „כובשים“ — בחרים, טוריות, חיים אינטנסיביים — אך אחריו היה בא גל שוטף וסוחף את אשר עשינו. בין שהדבר בא מתוך שהכובשים עיפו וקצרה רוחם והתפזרו לכל רוח, בין מתוך שגילו לעצמם אפקים פיזוישיים מחוץ למושבה — את ברכת ההתמדה לא ידענו במושבה. והנה, גבעת־השלושה, אם אינני טועה, היא היא המעשה היותר מתמיד, היותר ממושך, אשר זכינו לו בכל שלושים ושש שנות קיומה של העבודה העברית במושבה.

מי שזוכר את הימים הראשונים של „מעבר“, את ימי „פלוגת עינך חרוד“ ואת ימי התמזגותם, על הקשיים הרבים, על העויבות המרובות, וגם על העזובה ששררה לעתים בתוך כל אלה — אי אפשר לו לבלי לשמוח על שהגרעין שנורע נקלט והצמיח וגם עשה פרי. ומותר ברגע זה גם להביע הפרת־טובה לשני האנשים, לנטע הרפז וליעקב פרוי־נסקי, שניהם מלומדי־נסיון ויודעי־פגעים במושבה אשר העיזו (ולא מתוך אי־ידיעה) להרים את המשא הזה. מי שעקב כיצד הצטרף מעשה למעשה, דוגם לדוגם, צריך לצרף; מי שזוכר באילו נפתולים ותחבולות נרפשו מאת הדוגמים הראשונים, וכיצד נוספו אליהם מאת הדוגמים השניים; מי שראה את המהלך מראשית הגבעה ועד תוספת נזלה (כן ירבו!), ומן האהלים הראשונים של חבורת „מעבר“ בחצר בית־הפועלים בפתח־תקה ועד הבנין הזה כאן, אי אפשר לו לבלתי ראות בכל זה משהו מעודד ומאמץ גם בזמן זה.

חברים, אין אני יודע לדבר ניחומים בזמן שאין נחמה. בכל אשר נפנה — אם בישראל ואם בעמים, אם בתנועת הפועלים העולמית ואם בתנועה הציונית — אין משען. אַל נחפש איפוא תנחומים קלים, נבקש משען בתוכנו עצמנו. הוכחנו כי מה שזרענו — צמח, ובאשר התמסרנו — לא

נתבדינו. אַל נשפּיח זאת מלבנו גם בימי רעה. ההפּרה של ערך תנועתנו וכוחה היוצֵר דרושה לנו עכשיו מאד מאד. אנו נמצאים עתה ברגע המסופֵן אולי ביותר בכל ההיסטוריה האנושית הידועה לנו. אין מסביבנו שום פּוֹחות הצוּעֵדים לבטח דרפם. אם נצא העולם מתוך המאפליה הזאת הרי זה לא בזכות הפּוֹחות הנראים על פני השטח, כי אם בכוח פּוֹחות גנוזים במעמקים. ובשעה פּוֹזאת עלינו לשאוב את האמונה, קודם כל, מ פ נ י מ י ו ת נ ו.

לא משום שדעתי נוחה מהישגינו עד פה ואני מבקש להסתפק בהם, כי אם משום שבינתיים קפץ עלינו נסיון אכזרי, שלא ידענו כּמוֹהוּ, ויש הכרח שנאזר פּוֹחות גדולים למען נוכל לעמוד בו, משום שנדרש עתה מאתנו לפרוץ גם דרכים חדשות — משום פּך צריכים אנו ללמוד להעריך את הדרך אשר בה הלכנו ואת ההישגים אשר השגנו בה, ולא להקל בהם.

ישנן תנועות אשר כל חינוכן מכוּן למלחמה, לראיית האויב, לפגישת האויב בשער, כל מבטן היה פּוֹנה אל הבריקה, אל התגרה, אל ההתנגשות עם כּוֹח האויב. הן לא העריכו את חשיבות הכּוֹח הבּוֹנה ויוצֵר. הן לא העריכו את הצמיחה התרבותית, את הבניה הפלפלית, את טיפוח הסגילות האנושיות. הן לא ראו את הפועל כּגורם בּוֹנה ואחראי לבנין, אלא כּגורם מלחמתי והורס, והאמינו כי לאחר ההריסה יקום הבנין מאליו, כּמו שמתוך הקליפה המתבקעת יוצא היצור החי, השלם באבריו. תנועת הפועלים נענשה קשה על התפיסה הזאת ששררה באגפיה הגדולים. מאידך, היו גם תנועות אשר חונכו לבניה זעירה ומתמדת, לאגירה בלתי־פּוֹסקת, קו לקו. אלא שבהגיע שעת־משבר, שעת־היאבקות גורלית לחיים ולמות, עמדו על בנין ורכושן באי־אונים, ללא זיון וללא הכנה נפשית למלחמה, והיו למרמס.

הנה, אנחנו — אשר נשאנו בקרבנו אפקים רחוקים ואשר שמענו את קול המערכות הגדולות הצפויות לנו — בחרנו ב"קטנות", במאמצי הבניה המתמדת והבלתי־נרתעת. ידענו כי החסר לנו זהו חינוך לקראת בניה, לקראת התמדה קשת־עוֹרף. והשגנו משהו בחינוך זה. הפכנו אנשים, אשר היו להם כל מיני תכונות מחוץ לתכונות בניה — לבונים, נוער יהודי אשר גדל על בטלנות־סתם או שינק מתנועת־פועלים שלא ידעה את סוד הבנין — נעשה לגורם היודע להפוך כּמעט כל אבק לחומר־בנין, היודע

לצקת את מוחו, את עצביו, את רגישותו, את יקודו, את רוחניותו לתוך צינורות של בנין־בית ובנין־עם.

הנה באו עלינו ימים אשר לא ביקשנום. לא ששנו לקראת קרב. אולם הימים הרעים — ימי השתררות הרשע בעולם — כופים עלינו מלחמה. אנו נדרשים לפתח בקרבנו תכונות מלחמתיות. ויותר מזה: למזג במעשינו ובנפשנו את סגולות הבניה והמלחמה. פי רק אז תקוה לנו לנצח במלחמה, אם לא נוציא מידינו את אנך־הבנין.

עצם הדרישה איננה חדשה. עוד מימי נחמיה ידענו, ידיעה סמלית, על תנאי הבנין של שבי־ציון: „והבונים איש חרבו אסורים על מתניו — ובונים“, פי „באחת ידו עושה במלאכה ואחת מחזקת השלח“. במשך זמן רב נחשבו הדברים למליצה. אולם דבריימינו האחרונים עשוה לממשות אכזרית. ואך למדנו לעמוד בה, בממשות זו, והנה פפו עלינו קרב קשה הרבה יותר. עדיין איננו יודעים כי צד נעמוד בו, אך יודעים אנחנו כי מוכרחים אנו לעמוד ולא להיסוג, ולא להתפור, אם חפצי חיים אנחנו. עוד לא סיגלנו לעצמנו את התכונות הדרושות בקרב הזה, תכונות מחנה לוחם, ונצטרך לסגל אותן לעצמנו בלי לאבד את הסגולות של מחנה בונה.

ולפיכך אנחנו מקבלים בשמחה, בעצם ימי הגזירות, כל גילוי של בנין, של התקדמות בבנין. לא מפני שאנו מבקשים בו מפלט מעקת־הימים, שהיא לבלתי נשוא, פי אם מפני שאנו רואים בו עדות לרצון־החיים שלנו. לקשיות־העורף שלנו, הוכחה חיה כי אנו שוקדים לסגל את עצמנו למה שנדרש מאתנו.

ודרך אגב. מגמה זו של צירוף תפקידים ומיזוג סגולות איננה מסתיימת בשדה המדיניות והמשק. היא צריכה ללוות אותנו בכל שאר שטחי חיינו. גורלו של הבנין הקיבוצי כולו לא יתקד לטובה על ידי כך שנדגיש גורם אחד רב־חשיבות ונתמסר לו בכל ההתלהבות הקנאית ובאותה שעה נוציא מחוג־הראיה את שאר הגורמים. במידה שאתם חקלאים למדתם ודאי את „חוק־המינום“ לגבי היבול. לא די שניתן אחד הזבלים העיקריים בשיעור מפסימלי. השדה דורש את צירוף כל היסודות המזינים, הוא מקפיד בכל חומר ההקפדה על כל אלמנט שנעדר או שניתן בשיעור בלתי־

מספיק. השדה עונה את העובד לפי היסוד שניתן לו במיעוט. וחוק זה, אשר העובר עליו נענש, קיים לא בחקלאות בלבד. הוא קיים בחיי החברה. יש שיסוד אחד מוזנח מתנקם ומפחית את היבול פולו, שהושקעו בו מאמצים מרובים. כלום מעט מאמצים גיבוריים ידענו בעליזותינו ובחטיבותינו השונות? היו לנו גופים אשר גילו רצון גדול לכיבוש, אך לא היה להם החוש המספיק לבנין חברה או לשיפור החיים. והיו גופים אשר גילו סגולות טובות בסידור החיים, בלי שפיתחו בקרבם את כשרונות האכספנסיה והכיבוש. ויש שמאמצים משקיים חשובים אינם מלווים בחתירה תרבותית. ולפיכך יש שהמטרה שאליה חותרים איננה מושגת, מפני ההזנחה באיזון נקודה, הנראית כ„צדדית“.

ואל יחשב לי הדבר לחטא שאני מדבר על כך בעצם ליל-חג. לא חדש אני בפתח-תקוה, ואני יודע את ההבדל בין בנין בשדה הרחב, החל מדגניה ועד נגבה, לבין בנין בתחומי מושבה על תנאים שאינם משרים חגיגות. לא אפריו אם אומר כי גבעת-השלושה שילמה מחיר לא קטן בעבור שהתעקשה לבנות מפעל קיבוצי בתנאי המושבה. אין האוירה נוחה לצמיתת חברה קיבוצית, אין התנאים נוחים לחיי תרבות. מול התנאים האלה אפשר גם להפחית מן הדרישות ולהשלים. יהא זה כשלוך, דוקא בקיבוצים שבמושבות יש צורך רב, צורך יתר, להקפיד על דרישות תרבותיות, על הגברת יסודות החברות, על רמת חיי אדם, וגם על דיבור עברי חי — כל הדברים אשר כאן קשה יותר להגיע אליהם מאשר במקומות אחרים.

מי שהכיר את צריף-המטבח שלכם במשך שנים ישמח לראות את חליפתו בבית הזה, ויראה בזה הבטחה לשלבים אחרים שיבואו. ולנאי שתצליחו למזג את העבודה השכירה במושבה עם משק פועלי-עצמי ועם חיי חברה מתוקנים ואוירת-תרבות של עובדים עברים. ולנאי ששמחת-החג לא תעזוב אתכם גם בימי-חול ותזכה הגבעה לשמש נקדת משען ואור לפועלים שבמושבה ולאלה העתידים עוד לבוא אליה.

כ"ה בניסן ת"ש.

יצירתנו נמדדת אך באמת-מידה של חזון

(בפתיחת חגיגות עשרים שנה להסתדרות בבית-אָרלוֹזוֹרוב בתל-אביב)

יש לציין את הסתירה העמוקה בין האולם המואר, בין החגיגות ולבין האפלה אשר מסביבנו. עדיין אנחנו באי השקט שלנו לעומת מוראות גולה והעולם הגדול, כן לא נתעלם מחוסר-העבודה המציק לאלפים. בדרך כלל איני נוטה להפוך חגיגותינו לאסיפות הלל לעצמנו.

בקביעת מועד הועידה הראשונה של הסתדרות העובדים בחנוכה אולי לא התכוונו לקשור את יום יסוד ההסתדרות עם זכר החשמונאים, אך ההגיון שבעובדה זו היה עתיד להתגלות אחר כך.

הערכת ההסתדרות תהיה מקיפה יותר אם נערוך אותה מול תנועת הפועלים היהודית בארצות הגולה. אנו מזנים עשרים להסתדרות, וה"בונד", אילו היה קיים עתה באיזו מארצות הגולה, היה יכול למנות עתה לקיומו ארבעים וארבע שנה, כשנות ההסתדרות הציונית. ה"גורקשפטן" באמריקה כבר הגיעו ליובל החמישים. ואם חלקנו טוב משל אחרים, הסיבה נעוצה כמקום שתפסה תנועתנו בחיי העם והישוב, לעומת תנועות אחרות של פועלים יהודים, שגם בהן שוקעו הרבה חיי נפש וחזון. הברכה הגדולה שהיתה שרויה במעשינו, לעומת היבול הזעום של תנועות הפועלים היהודים בארצות גולה, — זכינו לכך מפני שמהרגע הראשון לא פרשה תנועתנו מגוף האומה, מהכיסופים לגאולה, משום ששילבה עצמה שילוב בל ינתק בגורל תקומתו של העם.

פיצד הצלחנו אנחנו, בחוסר השרשיות שלקינו בה, ליצור דבר של קיימא? החזיון המופלא הזה מתבאר רק ביחסיה-גומלין שבין הפועל העברי והציונות. אמנם היו ימים ששני אלה היו בעיני הרבים פאילו מושגים מנוגדים, אך סוף סוף נתגלתה האמת: שלא תתואר תנועת פועלים עברית בלי ציונות, כשם שאין ציונות בלי פועל עברי. ואין אני מתכוון רק לחשבון היש ושנוצר על ידי הציונות, אלא לרקמה ישובית זו והטמון בה לעתיד — היא הנה פרי התפקידים שהציג לעצמו הפועל העברי, היא פרי פֶּחוּח החמרי הפיסי ושיֵאִיו הרוחניים.

לפני עשרים שנה נעשה בחיפה נסיון דל וקטן על ידי קומץ פועלים, לא שליטים ותקיפים, כפי שאנו מתארים כיום, תוך זרות גדולה אלינו מצד התנועה הציונית והסביבה, רק זמן מועט אחרי המכה אשר הופינו בתל-חי. פיצד הפך קומץ זה של אנשים מחוסרי נסיון לתלפיות לנוער בגולה? פיצד התגברה ההסתדרות על מגמות הפירוד והאנרכיה השולטות ברחוב היהודי? ההסתדרות נלחמה מראשית היותה בחוסר הכשרון לחיות חיים ממלכתיים, והשיגה בשדה זה הרבה לעומת האחרים בארץ ובחוץ-לארץ. איני רוצה להאריך בזה, עיקר שאלתי — מה יהא עתידנו? כשבאו לארץ שבי גולה מבבל והתחילו בבנין והקימו את הבית השני, היו ביניהם שזכו לראות את בית שלמה בתפארתו והרי היו בוכים למראה המקדש הדל. אנו אין אנו נושאים באופן אישי זכרונות עבר המזהירים, אולם אף אנו מצטערים ובוכים למראה היש, לא לעומת העבר, כי אם לעומת החזון. יצירתנו אינה יכולה להיות נמדדת אלא באמת-המידה של החזון שהביא אותנו הלום ואשר רק בכוחו עשינו מה שעשינו.

גם תנועה שהיתה מקומץ לרבבות איננה רשאית לשקוט ולבטוח בהישגיה. בנינו אינו בנין-אבנים, אלא בנין לבבות. אבן מונחת במקום שמניחים אותה, לב האדם תמיד מפרכס, תמיד זע ונע. בנין זה טעון תמיד התחדשות, בדיקה ובחינה, ותמיד יש לשאול אם הקו נטוי לקראת החזון. פי גם במקרה שהאשמדאי יושמד וגם כשינוצח הרע — גם אז תישאר שאלת עם ישראל פפצע חי. אמנם לא התפנסנו בערב זה לדון על שאלה איזמה זו. אולם אנו שליחים לעם שהועמדנו במערכה ולאסוננו רק אנו, בני ארץ-ישראל, עומדים עתה במערכה, בשעה שהננו הקומץ המועט העומד על המשמר, ואי אפשר שנסיח את דעתנו משולחנינו, ואם גם הקומץ לא יעמוד, לא יהיה, חלילה, לאן ולמי לקרוא את הבאים.

ובכן השאלה היא: במה נקדם את הבאות? יש באגדת-העם היהודית שעה של פתיחת-שמים, ומי שאיננו מחמיץ אותה זוכה בכל טוב. השעה של יצירת ההסתדרות היתה שעה טובה כזו והיו שעות שהחמצנו אותן. ועיקר פוחה של ההסתדרות היתה החברות. הלכנו מליפוד לליפוד. הפשרון להתלכד הוא הפשרון לחוש את הדבר הגדול העושה אותנו לחברים. והרי אני עומד ותוהה אם הזריקה שקיבלנו לפני עשרים שנה עוד פוחה אתה.

אם היא עודנה מספיקה. כסמל וכאזהרה עומד בתולדות עמנו, סמוך לזכר יציאת מצרים, זכר המחלוקת של קורח ועדתו. גם בראשית הבית השני, בימי זרובבל, מורגש הפירוד בין הבונים לבין עצמם וביניהם ולבין „הישוב הישן” שמצא בארץ. ההסתדרות מסמלת את היפוכו של המושג העלוב והמכוער: מחלוקת. ואל נפסיק אף לרגע את המלחמה למען האיחוד והליכוד, ובתקופה זו עוד יותר מבתקופה אחרת, למען הבאות יותר מאשר למען ההווה.

בלי נסיון, כתנועת מתנדבים, ללא חֵיץ בין מנהיגים למונהגים, היתה טבועה בנו מראשיתנו מידת השויון. זה היה שויון טבעי, שויון של אניית-פליטים. בינתיים היינו לרבים, הקימונו מפעל אדירים. והנה קמה שאלה אימה: שאלת האדם והמנגנון, האדם והארגון. פיוס לא נוכל לאמור כמלפני עשרים שנה שאין חציצה בין החבר ולבין ההסתדרות, שההסתדרות איננה אלא הוא עצמו. דוקא התפשטותנו על פני שטחים נרחבים של כל מיני תפקידים, דוקא רצוננו שלא להיות פת, הרצון להקיף את כל העובדים לכל סוגיהם, לאחד בהסתדרות אחת עובדים עם מובטלים — דוקא תכונותינו אלה העמידו אותנו בפני קשיים גדולים. לא אירא את האיבה, הקנאה ורצון השבירה מבחוז, אלה לא יוכלו לנו. אך חרד אני לכך שמא לא תגלה התנועה את הכשרון להסיר מעליה את הסתירה בין האדם והמנגנון. שני דברים קטנים שאינם פתובים בפרוגרמות: חברות וישוב הסתירה שבין האדם והארגון. בהם תלוי הרבה. לכל פינה עלינו להכניס את החברות, בה הערובה לדרך פוריה להבא. אני מדבר ברוח נוגה. לא שהמפעל והישגיו מחייבים ראייה עגומה, אולם גורלנו שונה מגורל תנועות פועלים אחרות. היא המחייבת להערכה אחרת ולתביעה אחרת.

סופר עברי אחד טען: אבלים אינם יוצרים. כל אחד רשאי לבחור לו את סיסמתו כנח לו. אנו גורסים: והפכת את אבֶּלך ליצירה, ואז אולי גם לששון. אילמלא היו לנו אבלי ציון שבכל הדורות, אילמלא יאושם, לא היינו יוצרים את אשר יצרנו. וגם ברנר וגם א. ד. גורדון, כל אחד פרוחו, ידעו את ערך האֶבֶל.

אנו אומרים: שאננים אינם יוצרים, אבל חלוצים גם באבלם העמוק, גם בראייתם הקודרת יוצרים, חייבים להיות אנשי-יצירה.

מ י ל י א י ם

א

ל"ב, בימי מינכן" (עמוד 19)

1

הרצאה בבית־אָרלוֹזוֹרוב בתל־אביב, ב־23.12.1938. לא פורסמה עד עתה.

המצב המדיני

כשמדברים כיום בארץ על המצב המדיני מתכוונים למאורעות האחרונים, לשאלות העומדות על הפרק: קודם לכן עמדה על הפרק שאלת החלוקה; עכשיו — השיחות בלונדון, או, כפי שקוראים לזה, ועידת השולחן העגול. אבל נדמה לי שאי אפשר כלל לדבר על המצב המדיני שלנו ועל מצב ישראל בזמן הזה, בלי לעמוד קודם על המצב המדיני בעולם כולו. היו זמנים ונדמה היה שהדברים ניתנים להפרדה, ואחרות העולם, אחרות הצרות, אחרות השמחה של העולם, הם דברים המעסיקים רק מוחותיהם של תיאורטיקנים, של הסוציאליסטים ומשיחיהם; עכשיו נראה לכל שיש קשר הדוק בין עניינינו אנו ובין עניני העולם.

תָּמָה אני אם יש מישהו שיכול להסביר לנו אם הדבר העובר עכשיו על העולם הוא מחלה זמנית, אם זה ליקוי חמה או דבר חמור יותר. איני יודע אם אפשר למצוא בין כל הנביאים הפוליטיים והסוציאליים, שקמו לנו במשך המאה האחרונה, כאלה היכולים להתפאר שראו בחוש איך הדברים יתפתחו ולאן יגיעו. אנחנו קוראים יום יום בעתונים על מעשי הזנעה שאין להם שם, ואף לא אנסה לקרוא אותם בשם ולהסביר אותם. היה זמן, כשקראנו כי ארץ פלזנית נעשתה טרף לשיני עריצים, לא האמנו שעריצות כזאת אפשרית בעולם שלאחר המאה התשע־עשרה, לאחר נצחונות הדמוקרטיה, לאחר נצחונות הסוציאליזם, אחרי הכיבושים הגדולים של הפועלים. לא

האמנו. ראינו בזה רק אפיוודה. כל זמן שהעולם כולו עמד נגד עריצות זו ולא נלכד ברשתה, אפשר היה להאמין שמחר־מחרתים היא תחלוף, שכל עריצות תהיה קצרת ימים. עכשיו אנחנו עומדים לפני מצב שונה לגמרי, לפני מצב שלא רק חלק גדול מן העולם, שקראו לו עולם תרבותי, נמצא בשבי הנאציון והפאשיזם (מושגים שאינם מסבירים לנו בעצם ולא כלום, כי על מה מורים המושגים האלה, על חיות־טרף או על ימיה־בינים?) — כי אם העולם כולו. אי אפשר לומר כיום שרק חלק מסוים של העולם נמצא במצב זה, וכנגדו עומד עולם אחר עם חיים משלו, משטר משלו, חירות משלו, דמוקרטיה משלו, שיש להם קיום ממש. כך אפשר היה לומר בימי הצאריזם, למשל, כשרוסיה היתה עולם סגור ומסוגר, עולם בפני עצמו. אירופה ידעה אז שיש אנגליה, צרפת, גרמניה ויש גם רוסיה עם משטר מיוחד משלה. עכשיו נמצאים כבר חלקים עצומים של העולם בצבת השלטון של הנאציון. מה שהשיג היטלר בזמן האחרון, מבחינת השלטון הפוליטי, הוא הרבה יותר ממה שהשיג נפוליון במשך כל מלחמותיו. אין עכשיו אף מדינה אחת, — ותהא זו המדינה התרבותית ביותר, הדמוקרטית ביותר, החוקה ביותר — שלא תנשום את אוירת הנאציון, שלא תחיה בפחד מפני התקיף שיבוא מחר וישתלט עליה בכל מיני צורות. דבר זה חל לא רק על מדינות קטנות, על הארצות הסקנדינביות, למשל, שאין להן מנוחה; לאו דוקא על ארצות דרום־אירופה היודעות שעוד יום־יומים ומסע צלב־הקרב יתקרב גם אליהן; הדבר חל גם על אנגליה שחיה במשך כל הזמן הזה בפחד ממש, אפשר לומר אפילו בפניקה ממש. אחרת אי אפשר להבין עכשיו את מדיניותה, אחרת אי אפשר להבין מה נעשה כיום בקרב העם הזה. יש באנגליה כמעט הבטחון הגמור שהצורך הוא התקיף ושצריך לפייסו, לשדלו, אם אינם רוצים לעורר את הרוגז שלו. ברלין יכולה כיום לדבר על זה; מי יכול להיות מיניסטר באנגליה ומי לא; מי יהיה לרצון ומי לא יהיה לרצון; מיניו של מי, בחירתו של מי, יגרמו אחריהם מחר סכנת מלחמה. למצב זה הגיעה אנגליה האדירה.

מתוך קריאה בעתונים יש לי הרשם שגם אמריקה, שכל חיי אירופה לא נגעו בה בעצם, — מלבד התפרצות אחת בימי וילסון — אמריקה אשר עשתה הכל למען האיזולציה הגמורה, לא רק מתמרמת עכשיו על הנאציון, אלא יודעת ומרגישה שזרועות הנאציון גיעו גם אליה, ובדרכים שונות: אם על ידי הקולוניות הגרמניות הפוזרות בכל העולם, אם על ידי יצירת כל מיני תאים של בגידה לאומית בכל ארץ וארץ, ואם על ידי ארצות רחוקות — היום על ידי יאפן וסין, מחר על ידי הודו.

כל היוכוחים שהעסיקו את אירופה עוד לפני זמן קצר — כל אלה סרו הצדה מפני המורא הגדול שהקיף כיום את כל ארצות אירופה יחד עם מושבותיהן; המורא מפני אותו הכוח האיום שנתגלה באותו חזיון שנחשב לפתולוגי, שהיה מנוחך בעיני כולם, ובמשך שנים רבות היה ענין לקומוניסטים ללגלג עליו. החזיון הזה שחשבו אותו לחולף ולא האמינו כי יש בכוחו לתפוס מקום בעולם התרבותי למשך זמן ממושך, החזיון הזה נעשה לכוח השולט למעשה, המפיל לא רק את מוראו אלא גם את שלטונו, לא רק את צלו אלא גם את מרותו, על העולם ועל תקיפו העולם.

לפני שאנחנו ניגשים לניתוח מצבנו בתוך העולם, עומדת לפנינו שאלה חשובה, והיא: היש בעולם זה כוח של התגוננות מפני הפחד, או שהכוח הזה פג ונחלש. לא אקבל על עצמי לענות על שאלה זו תשובה חיובית. יש עושים חשבונות שונים, מתנחמים בזה שבנאציזם פועלים כוחות של התפוררות מבסנים, ובמקרה של בלחמה לא יוכל להחזיק מעמד אלא זמן קצר, כי המדינות הדמוקרטיות — פוזן הכלכלי חזק יותר. ויש בעיני זה דעות שונות. יש אומרים שאם הדמוקרטיות פולן תהיינה מאוחדות ותרצינה להילחם תוכלנה לעמוד בפני הנאציזם ולשבור אותו. בינתיים אנחנו רואים פרוצס בלתי-פוסק של התרוספות פנימית של עמי התרבות. במשך השנים האחרונות ראינו הפקרה בלתי-פוסקת של מכשירים, של חמרים, אפשר לומר של נשק, של מבצרים — גם של מבצרים רוחניים.

ראינו את הפסיכוזה הזאת של פגיעה ואת חוסר הכשרון להתלכד לכוח אחד היודע שבו תלויה הצלת העולם.

לא אנסה להיכנס עכשיו לניתוח היסטורי: איך התפתחו הדברים החל מהמלחמה העולמית¹ ועד היום. יש על זה הרבה תשובות של שיגרה. מספיק אם אצטט את נאומו האחרון של ליאון בלום שנתפרסם בימים אלה. הוא פונה אל ציבור-הפועלים הצרפתי, אל מעמד-הפועלים אשר בראשו הוא עומד, ואומר, אמנם לא בצורה של תוכחה גדולה של מוכיח, כי אם בצורה אלגית, בקינה חרישית: היכן הייתם? האם תמכתם בי? איני יודע אם ליאון בלום מעיז להביע מחשבה מרה זו בכל חריפותה, אבל נדמה לי שיש בדברים הללו נדי לציין באופן הבולט ביותר את המצב הפנימי של אותם הכוחות, אשר לכאורה צריכים היו להיות הראשונים במערכה ואולי גם להפקיר את עצמם ולדעת כי מוטב להם

¹ [הקודמת]

שיפלו במלחמה ובלבד שינצל העולם. יש בדברים הללו כדי לציין את מצבם של אותם החלקים בדמוקרטיה אשר בעצם אין להם הרצון להילחם בפאשיזם. בפחדם שמלחמה בפאשיזם פירושה הגברת עמדות בלתי־רצויות להם, הגברת העמדות של הסוציאליזם הקומוניזם.

מנסים להסביר את עמדתה של אנגליה במשך שלוש השנים האחרונות — החל ממלחמת חבש, ממלחמת ספרד, עד ענין צ'כוסלובקיה ועד מאורעות הימים האחרונים, בזה שהמעמד השליט באנגליה מוכן להפקיר אפילו את אנגליה עצמה, מוכן לנחול מפלות ובלבד שלא לסכן את הפאשיזם. משום שהוא מפחד ממה שיבוא לאחר מפלת הפאשיזם. לכאורה, אפשר היה להאמין שכנגד החלק השולט הזה, אשר לעמדתו יש הסברה מעמדית טהורה של חולשה ופחד — נמצאים בכל ארץ וארץ חלקים אשר להם, מטבע ברייתם, לא מבטיח נצחונם של הפאשיזם שום דבר מלבד השמדה, הם מוכנים לשאת בכל האחריות של מלחמה בפאשיזם. איני מתכוון למלחמת מיטינגים ואסיפות, אשר בהם שופכים על היטלר ועל מוסוליני אש וגופרית, אני מתכוון למעשה הצלה ממש, ליצירת אוירה חדשה של ליכוד העולם, של ליכוד כל חלקי העולם, כדי להילחם בפאשיזם.

אם נתבונן לנעשה עכשיו בכל החלקים האלה, אם נתבונן אל כוחות הפועלים לכל זרמיהם, אל הכוחות הרדיקליים הליברליים, אלה אשר במשך שנים הטיפו לפאציפיזם, לפירוק הנשק, לאהבת רוסיה — לכל מיני דברים יפים; כשאנחנו רואים היכן הם הכוחות האלה, מה צמדתם, הייתי אומר: מהי תבונתם המדינית, — אפשר להגיע לידי יאוש. לא אתעכב על דברים שקרו לפני עשרים שנה; מספיק לראות איך התנהג העולם הרדיקלי הזה, העולם הסוציאליסטי והקומוניסטי, במשך חמש שנות שלטונו של היטלר, בזמן שאפשר היה כבר למשש את הסכנה בידים. במשך השנים האלו חזרו עדיין באנגליה (בפרט באנגליה) וגם בארצות נאורות אחרות בלי הרף על סיסמאות של פירוק הנשק — כל אותן הסיסמאות אשר חשיבותן יכולה להיות עצומה, אילו הביאו לידי משטר פוליטי חדש בעולם, אילו היו קשורים עם יצירת חיים חדשים, שלטון חדש, יחסים חדשים בין העמים. אולם, הגה השלטון הושמט מידי הפועלים בכל מקום; החלומות לא התגשמו; סכנת המלחמה הלכה וגדלה. בינתיים, תנועת הפועלים, ולא היא בלבד, כי אם כל ירידי הקדמה וכל ירידי הדמוקרטיה, היו שקועים בהטפה לפאציפיזם והתייחסו בלגלוג ובביטול לכל ענין הגנת המולדת, מפני שבתקופה ידועה שילפו כוחות מעמדיים שונים את הרעיון הזה. תנועת הפועלים והדמוקרטיה התרגלו

במידה כזאת למושגים שבשיגרה, עד שהשתמשו במושגים אלה, גם לאחר שניטל מהם כל תכנם.

עוד לפני זמן קצר מאד נוסדה תנועה יפה מאד, שבה השתתפו כל טובי האינטליגנציה באנגליה. הם ערכו פעין בחירות: מי מצביע בעד פירוק הנשק, מי מצביע בעד השלום. זה היה בערך לפני שלוש שנים. ולפני שנתים, בוועידת הפועלים באנגליה, עמד אחד מן המובהקים שבאנשי היוניון בתנועת הפועלים המקצועית — אדם מגושם מאד, בעל שכל מגושם, שכל חזק מאד ובריא מאד של אַכר, אשר פנגדו עמדו כל האלמנטים הרדיקליים של תנועת הפועלים. כל האינטליגנציה הפרוגרסיבית והפאציפיסטית — והאיש הזה, החזק, הברוטלי, המסמל את היוניוניזם האנגלי בגליון היותר תקיף וגם היותר פשרני, עמד ודיבר אל פועלי אנגליה בקול רועד ובדמעות ממש: האם יודעים אתם מה יש לכם באנגליה? היודעים אתם מה השגתם באנגליה? המעריכים אתם את חייכם פה? היודעים אתם שצפויה לכם סכנה, שיקחו מכם כל מה שיש לכם? וראיתי כמה וכמה אנשים בעלי שם בתנועת הפועלים אשר הביטו על האיש הזה הנבהל, המזועזע, שהרגיש בסכנה הגדולה האורבת לאנגליה, שהרגיש כי המולדת בסכנה, כעל אדם קצר ראייה, שוביניסט, שאינו מתחשב בניגודים המעמדיים, כעל אדם שבשבילו חשוב רק ריבוי העבודה ולו גם על ידי הגברת הויון, וכדי שיוניון שלו, או אחר, יקבל יותר עבודה הוא מוכן לנתר על אותה האידיאולוגיה, על אותו החינוך היפה והטהור, אשר אנגליה הליברלית והדמוקרטית קיבלה במשך עשרות בשנים.

ונזכח הסכנות הגדולות ביותר אנו רואים שאין כוח בידי הפועלים לצאת ממצב של אופוזיציה, כלומר: לצאת ממצב של חלק, אצלנו בארץ רגילים באופוזיציה הנלחמת באמת על השלטון, אבל באנגליה אפשר לחיות שנים במצב של אופוזיציה בלי שזה יחייב מלחמה על השלטון. בלי שזה יחייב לסיטואציה חדשה. לכאורה יכולה תנועת הפועלים באנגליה לטעון ולהוכיח שנעשו שגיאות, אבל לא להסביר אי זו שגיאות שגתה היא במשך השנים הללו. והשיאות הן עצומות, גם מבחינת עניני הפועלים וגם מבחינת עניני אנגליה. בזמן הזה מקיימת תנועת הפועלים באנגליה אופוזיציה, נאמת נאומים נגד צ'מברלין, אבל היא שוקטת על שמריה, אינה מחפשת דרכים כדי לצאת מן המסגרת של שיגרה על ידי קשר עם האימפריה, על ידי נסיון לזעזע את העם, כדי לשים קץ למצב זה אשר בו נמצאת עכשיו אנגליה. אין באנגליה שום מרץ, שום חוץ, שום מחשבה רבולוציונית שלא לפי המוסכסם.

אנחנו רואים את המצב הטרגי שבו נמצאת תנועת הפועלים בצרפת בשנים האחרונות. תנועת פועלים זו הצליחה להגיע לשלטון לאחר פוליטיקה של השתמטות משלטון במשך עשרות בשנים, לאחר ויתורים על הגה השלטון. ידוע היטב באיזה נימוקים השתמשו גם אוטו באואר בוניה וגם ליאון בלום בפריס כדי להימנע מלהיכנס לקואליציה, באשר חששו שעל ידי זה יפסידו את אָמון הפועלים. הם אמרו: לא יאמינו לנו אם נהיה בשלטון יחד עם בורגנים, יחד עם ליברלים. והם נמנעו מקואליציה וקיימו את המצווה שלא להיות שותפים בשלטון. על ידי זה נתנו לכוחות האויבים להתבצר במשך השנים הללו. אולם, לאחר שתנועת הפועלים בצרפת עשתה את קפיצת הדרך הגדולה, את הקפיצה הרבולוציונית שהיתה פרי ראִיית הסכנה — סכנה שרוסייה הרגישה בה מוזן — לא נמצא בה פֹּחַ של איסטרטגיה, לא נמצא בה הכוֹח של אורֶנְטציה כדי לקיים בידה את השלטון הוזה. מעמד הפועלים באנגליה לא הבין גם הוא כיצד לקיים את השלטון, וברגע שממשלת הפועלים ראתה סכנה של קיצוץ הסייע למובטלים היתה מוכנה להתפטר ובלבד שלא לאבד את חנה בעיני מעמד הפועלים, וכך הפקירה את הפועלים ואת אנגליה כולה לשלטון המוביל אותה לקראת סכנה. אותו דבר בעצם עשתה תנועת הפועלים בצרפת שלא הבינה מה זה אחריות לשלטון, מה נקרא להתרכז סביב שלטון של פועלים ומה צריך בעד זה לשלם. צרפת הנמצאת עתה על צברי פי פחת, העומדת בפני סכנה של פאשיזציה מבפנים וסכנה של אינזייה מבחוץ, — מה הם הצעדים הרבולוציוניים, כביכול, שתנועת הפועלים שלה מנסה לצעוד, בלי להיות צפויה לסכנה של מפלה מראש?

יש פְּרֹיאוֹלוֹגְיָה מעמדית־מסרתית שאפשר לשמוע אותה עד היום מפי הרבה פועלים. באותם הימים שעמדה לפרוץ המלחמה — כל המשרתים שעבדו במלון שבו גרתי בלונדון שינו מטבעם שלא לדבר. הפחד הגדול שתקף את אנגליה, הזעזוע הנפשי שעבר עליה הביא לידי כך שנפתח פיהם של האנגלים וכל אחד דיבר עם חברו. ואחד המשרתים במלון זה, שהיה במשך שלושים שנה חבר מאורגן באי.ל.ס., תנועת הפועלים הבלתי־תלויה באנגליה, אמר לי: למלחמה זו לא אלך (הוא השתתף כבר במלחמה העולמית)! מה ההבדל אם להילחם בעד צ'מברלין או בעד היטלר? (הוא קיבל חינוך מעמדי במשך שלושים שנה ומתוך חינוך זה הבין שהמלחמה היא ענין של קפיטליזם רקוב השנא לפועלים). איזה ענין יש לי להילחם בעד אנגליה? בדברים אלה שנאמרו בכנות וביישר לבב מצאתי מפתח להבנת כמה וכמה הופעות בתנועת הפועלים האנגלית. ועוד אמר: אתרי המלחמה הזאת אין תקוה לקפיטליזם, המלחמה

תשים לו קץ. לא חשוב כרגע לעמוד על הניגודים שבין שתי המימרות הללו, אבל שתי המימרות כשלעצמן הן פרי חינוך של שנים רבות. כשאני רוצה להבין עכשיו את המימרות האלו שיש להן גושפנקה של רבולוציוניות — מימרות העושות בעצם את השירות הטוב ביותר לא רק לכוחות האנטי-רבולוציוניים באנגליה, אלא גם את השירות הטוב ביותר להיטלר; כשאני מחפש אותה התפיסה הרבולוציונית באמת, את הקריאה של הצלה אחרונה — ס.א.ס. — אני מוכרח להודות שאיני מצא אותה. דוקא בימים אלה נתגלה קוצר-הדעת וקוצר-החינוך של מפלגות הפועלים. במקום שקיימת כבר תנועת פועלים חזקה ולוחמת הרי אין לה כלל רגש האחריית לגורל האדם. הפועל המאורגן באנגליה חושב שהוא אחראי רק לגורל היוניון שלו, הוא אחראי לזה ששכרו לא יקוצץ, שהסיוע לא יופחת, הוא אחראי לדברים ידועים. אמנם באחד במאי או באיזה חג אחר, פעם לשמיטה, הוא שומע גם על ענייני העולם: על פוליטיקה, על היטלר, — אבל אינו חושב כלל שגורל העולם נתון בידו, שההיטלריום הוא באמת אויבו בנפש ושאין שאלת מלחמת המעמדות השאלה החשובה ביותר כיום. יש בתנועת הפועלים שורה של מושגים קונפסיונליים, של כנסיה, של קהילה, — אבל אין הפועל חושב שקיים עולם כדבר-מה אחד, שיש לו גורל משותף עם העולם, שפפני האחדות הזאת מיטשטשת גם מלחמת-המעמדות. הניגודים המעמדיים חשובים רק במידה שהם משרתים את העולם, את המושגים האנושיים, את כל אותם המושגים שהיו יפים מאד, שמילאו תפקיד גדול בזמן פריחת הקפיטליזם, שכבשו אנשים ונתנו להם תוכן ידוע. אבל אין במושגים האלה עכשיו כל ראייה רבולוציונית, כל הערכה של תפקידי הפועלים בזמן הזה, כל התאמה למה שמתרחש בעולם. הגישה שלהם היא גישה אגואיסטית של מעמד. כאילו קיצוץ הסיוע, השכר, כאילו המלחמה על שעות העבודה — כאילו זה קובע את גורל העולם. ודבר זה אינו נכון. ראינו, לדוגמה, בצרפת שבוע עבודה של ארבעים שעות והרבה תיקונים סוציאליים אחרים שאילו נעשו בעולם אחר, בזמן אחר, לא בתקופת היטלר, היו יפים מאד. עכשיו הוברר שהתיקונים האלה אין בהם ממש ולא השיגו את המטרה. המטרה אינה שהאדם יעבוד רק ארבעים שעות לשבוע, המטרה היא ליצור עולם של חירות, של שוויון. והנה הוברר שתנועת הפועלים לא הבינה בתקופת שלטונה את הפרובלימות החשובות באמת ונכנסה לרפורמות סוציאליות שלא היתה בהן כל התאמה למצב הפוליטי של העולם, לא הבינה את הצורך בליכודו של רוב העם כדי לעמוד בפני הסכנות הללו. היא החטיאה את המטרה. עד עכשיו אפשר היה לראות באיזו מידה העולם כולו, בתוכו

גם אלמנטים לוחמים כאלו, נכנע בעצם לפני הפאשיזם. הפרוצס של כניעה התחיל, לדעתי, כבר לפני 20 שנה. עכשיו, לאחר שהוברר לכל אפיו של הפאשיזם, לאחר שהוברר מה שמביאה אחריה הכניעה לפאשיזם, מה שהשיג לאנאל אצל מוסוליני, מה שהשיג צ'מברלין במינכן, אנחנו רואים כניעה מסוכנת יותר — הכניעה מפני הכוח! טבעו של האדם בכך שהוא מעריך את הכוח, שהוא נכנע לכוח. במשך 20 השנים האחרונות עשתה הדמוקרטיה האירופית את הכל כדי לערער את האמון בכוחה, כדי ללגלג על עצמה, כדי למצוא פגמים במשטר הפרלמנטרי ובעמדותיו המתערערות. אפשר לומר כי כוחו הרוחני של האינטלקט האירופי, כל יפי רוחו, — כל זה הושקע בדבר אחד: בהמעטת ערכה של הדמוקרטיה, בגילוי חולשותיה, פנגד זה עלה כוח שיש בידו לכבוש את כל העולם, שהכריז על עצמו כי אי אפשר לעמוד בפניו. והעולם מתחיל להעריך את הכוח הזה. וגם אלה שאינם מסכימים לו בלבם, גם אצלם נתעוררה הערצה אליו.

לא כל מה שמעיו הכוח הזה לעשות מתגלה לפנינו. אביא לדוגמה דבר אחד שהוא אפייני לכל הנעשה עכשיו בעולם. ידעתם בודאי שבנש החליט פתאום לצאת את צ'כוסלובקיה ולנסוע ללונדון. לכאורה אפשר לחשוב: מדינאי ששיתו נכשלה לזקק לו חופשה. האמת אינה כזאת. האמת היא שבנש ברח מצ'כוסלובקיה בהיחבא, בסכנת נפשות; האמת היא שהיטלר דרש שיסגירו לו את בנש, הממשלה הצ'כוסלובקית לא היה לה כוח לומר: לא, לא תסגיר את בנש. והמוצא היחידי שנשאר לו היה פשוט — להימלט.

או דוגמה אחרת. בודאי קראתם בימים אלה בעתונות שיאן מאסאריק יצא לאמריקה בשליחות ציונית. רצונו של יאן מאסאריק להתקשר עם העם העברי, לעבוד בשביל העם העברי, גמל אצלו בעצם הימים של נפילת צ'כוסלובקיה. הוא ידע מה פירוש נפילת צ'כוסלובקיה, הוא ידע שזה לא רק ענין של דכאון פוליטי, אלא שמפחיתה רוחנית חוסלה הירושה של אביו; הוא ידע שהעם הצ'כי שיקום מחר לא יהיה אותו העם הצ'כי שבעדו נלחמו בנש ומאסאריק. אני ראיתי את מאסאריק בליל חורבן צ'כוסלובקיה, באותו לילה שהצבא הגרמני נכנס לתוכה. כבר אז דיבר כמעט כאחד מאתנו. לאחר שהבטיח לצאת לאמריקה בשליחות ציונית אמר: אי אפשר לפרסם זאת, כי יש לי אחות בצ'כוסלובקיה, וכל זמן שעניינה לא יסודרו, אי אפשר לפרסם את יציאתי. ורק היום הביאו העתונים את הידיעה על פורסט, הסוציאלי-דמוקרט הצעיר, שצ'כוסלובקיה מסרה אותו לידי היטלר, בירעה שבמעשה זה היא מוציאה אותו להורג.

האם אפשרי היה דבר כזה בימי ניקולאי רומנוב? בזמן שכל המדינה עמדה והגנה על נתיניה, על כבוד המדינה, על האתיקה האלמנטרית ביותר.

אם לא לקחת בחשבון את אמריקה, המפחדת פחות, והמגלה צעדים ראשונים של עמידה איתנה בפני הנאציזם, — אין למצוא באירופה של עכשיו אף מדינה שתהא מוכנה להיחלץ למלחמה נגד הפאשיזם. אין זה דבר קטן שהממשלה הבריטית הסכימה להקדיש יום שלם בבית-הנבחרים לויכוחים על גרמניה, לרדיפות בגרמניה. זה היה זעזוע גדול בשביל העם הבריטי. נתנו לאופוזיציונרים להביע צער והשתתפות בגורל הפליטים. בודאי היה זה מעשה נועז מאד מצד בולדוין, שהחליט לדבר ברדיו ולהכריז בעצמו על קרן-עזרה לפליטים.

סוף סוף מתחילה אירופה לעמוד על סכנה זו שהעולם לא ראה אותה מקודם. גם עתה איני יודע אם רוב העולם מרגיש בה. אני מסופק בזה, מלבד, אולי, חלקים ידועים, אישים בודדים שראו אותה מראש. מכאן אולי יצמה, תוך יסורים גדולים, תוך סכנה גדולה לעצמו, כוח שיעזר לשים סכר בפני מלכות הבגידה של היטלר בעולם.

לאור המצב הזה צריך לראות גם את מצבנו אנו. אולי ראו נביאי הציונות מראש מה שיקרה, ראו שחיי נכר אין בהם בטחון, ואין בהם קבע; ראו גם שהאמנסיפ־ציה היא דבר חולף. הרצל אולי ראה בחוש את גירוש היהודים מארצות רבות, את נישול היהודים מפוזיציות שונות. אבל האמת ניתנת להיאמר, ששום אדם לא ראה בחזון מה שקרה עכשיו בגרמניה ומה שמתהווה עתה בעולם (גרמניה אינה פרויבנציה, היא עכשיו החלק המרכזי והגדול ביותר של אירופה).

איני חושב שיש הסברה לחזיון זה. אנחנו כולנו אוהבים לראות חזיונות בלתי-מצויים, כולנו אוהבים לתת הסברות, והיו לנו תמיד הסברות לאנטישמיות, למשל. כל דור נתן את ההסברה התיאורטית שלו. המשפילים, למשל, ראו בכל רדיפות היהודים בימי-הביניים ענין של אי-סבלנות דתית, וחשבו שיחד עם התעוררות המצפון, יחד עם החירות הדתית יעלמו גם החזיונות הללו. בתקופה יותר מאוחרת נהגו הסוציאליסטים לראות את שאלת היהודים כשאלה של המעמד השליט, של הכנופיה השלטת, שיש לה ענין לעורר שנאה ואיבה ליהודים. באו המנהיגים הקומוניסטים וניסו להראות על השרשים הכלכליים של השאלה. איני יודע אם יש איזו הסברה מדעית רצינגלית לנעשה עכשיו בעולם.

היטלר הבטיח להמונים סוציאליזם אחר, לא של מרקס, כי אם סוציאליזם משלו. והרי צריך לעשות משהו. מה הוא עושה? במקום לעשות אֶכספּרופּריאציה של

כל העם, הוא עושה אַנספרופריאציה של חלק מן העם. בינתיים הוא יכול להשביע את ההמונים, בינתיים הוא יכול לזרוק נתחים לבריונים, לגנרדיה שלו. בכל עם ועם יש, כנראה, חלק שאפשר לשדוד אותו וזה ממלא תפקיד ידוע ביחסי המעמדות.

איני מניח שיש איזו הסברה רציונלית לכל התאנה הזאת, לאיבה הזאת, לקדיון הזה, לחשק העיניים. יש להסתלק איפוא מכל הסברה רציונלית. נוסף עוד דף חדש בהיסטוריה היהודית, שדומה אולי לדפים אחרים, ואולי גם עולה עליהם. התפיסה שלנו את ההיסטוריה, המושגים הסוציאליים והפוליטיים שלנו, אין בהם כדי להסביר מה שעובר כרגע על העולם. איני אוהב להשתמש במלים אלה, הן יכולות ליהפך למליצות. אם אפשר להביא לידי כך שהעם היהודי כולו, על כל שכבותיו, ירגיש במידה כזאת ובאופן כה פתאומי את גורלו המיוחד, אם אפשר לזרוק אותו לתוך גיגית של עיניים, לאחר כל החלומות על אַמנסיפציה ועל סוציאליזם, — אין זה מן היזר ואין זה הוגן להסתפק באותם הביאורים התיאורטיים שאנחנו היינו רגילים להשתמש בהם. אם אין לנו, לתנועה הציונית, תשובה לשפיקות הדמים, לחידה האיומה הזאת, אם אין לנו פתרון תיאורטי למציאות הנוראה הזאת, הרי לא נשאר לנו אלא לחשוב שקרה לציונות מה שקרה לסוציאליזם. בסוציאליזם היו שני חלקים: חלק שניתח את המצב, שהסביר את הכרח הדברים — מה תהיה התפתחות הסוציאליזם, מהו מעמד הפועלים, ריכוזו ההון, המכניזציה של המשק; וחלק שהסביר מה על מעמד הפועלים לעשות, כיצד להביא את התשועה. אפשר לומר שהחלק הראשון נתאמת, אבל החלק השני — כל הפרוגנוזות שלו לא נתאמתו. כאן באה איזו הפרעה. כל הביקורת השלילית על העולם — כל זה נתאמת; לא נתאמתה רק הפרוגנוזה על תפקידו של מעמד הפועלים וכיצד עליו לפתור את השאלות.

הציונות? כל הנבואות הקשות ביותר, המרות ביותר, כל הראיה האומרת שלא יהיה מרגוע לישראל בעמים — כל אלה נתאמתו. יותר מזה: בעצם נתאמתה גם האמונה בכוחה הגדול של ארץ־ישראל, בכוחה היוצר של ארץ־ישראל. ואף על פי כן אנו עומדים עתה, אולי יותר מאשר בזמנים אחרים, בפני סכנה לעצם הגשמת הציונות, ואני רוצה לומר מהי הסכנה. אין זה נכון שהמשק שלנו אין בו כוח קליטה או אין בו כוח קיום; אדרבא, גם הנבואות הקשות ביותר נתבדו ובהרבה דברים אפשר להאמין יותר מאשר קודם. משק אשר עמד במשך שלוש שנים במערכה כזאת, בלי זרימת כספים גדולים מהחוץ ובלי עליה גדולה של הון פרטי; משק שמוכרח היה מתוך רכושו המעט להשקיע כל כך הרבה כספים בהתגוננות ובשמירה; משק אשר נשא

באומץ כל כך הרבה אבידות אנושיות ותמריות ובכל זאת מוסיף לבנות ולהתבצר ; עוד יותר : ישוב יהודי, שהוא בעצם ישוב אַמיגרנטי ברובו הגדול ושאוּלי מחציתו באה לארץ רק בשנים האחרונות, שגילה גם חוש של מולדת, כוח התגוננות עצום ואפילו התנדבות חמרית יוצאת מן הכלל ; ישוב שידע בזמנים רעים פאלה, בזמן של משבר, לשלם ארבעים אלף לא"י לקרן הקימת וקרוב לשלושים־ארבעים אלף לא"י לקרן־היסוד, מחוץ ל"כוסר הישוב", קרן חוסר־עבודה, פדיון־עבודה, מטה אורחי — הרי כל אלה הם גילויים של אלמנטים ממלכתיים גדולים, של אזרחות, של הליכה לקראת מדינה שיש בה משמעת מרצון, אף על פי שאין לה כל כוח מחייב וכל שלטון מחייב. מכאן, שלכאורה לא רק הנבואה השלילית שלנו התקיימה, כי אם גם שהנבואה החיובית הולכת ומתקיימת — אולי באיחור, אבל הולכת ומתקיימת.

ואף על פי כן, עוד לא היתה צפויה סכנה להגשמת הציִונות כסכנה האורבת לה עכשיו. הסכנה היא : התקרב הקץ, הנבואות השחורות ביותר נתגשמו — החלק וישלילי נתגשם, אבל החלק החיובי עוד לא התגשם, אינו מוכן עדיין. ובשעה שהציִונות אינה יכולה לעזור להמונים שהחרב מונחת על צוארם, הרי פירוש הדבר שהציִונות אומרת : אני מסתלקת מתפקידי ; אמנם אני יכולה לבנות ישובים חדשים, לקיים בתרי ספר, אבל, רבותי, עורה והצלה תחפשו במקום אחר. בשעה שזרם הבריחה מתפזר בעולם ואין ביכולת הציִונות לעזור לצרת ישראל. אז לא רק החומר האנושי יהיה אבוד בשביל הציִונות, אלא היא עלולה גם לאבד את ערכה בעיני העם, ואז יונף הגרון גם על הציִונות עצמה. זהו המצב שבו עומדת כיום התנועה הציִונית. ברצון להפריד, כפי שעשה זאת המיניסטר הבריטי בבית־הנבחרים, בין שאלת הפליטים ובין שאלת ארץ־ישראל — מקור הסכנה.

איך בא כדבר הזה ? בודאי שאיני צריך להסביר לאנשי ארץ־ישראל את הצד החיצוני של הדברים : מיהו המופתי, מה זה פוגרומים. כל זה ידוע לנו יפה מאד. ואף על פי כן אני מעזי לומר גם עכשיו, לאחר שלושים או שלושים ושנים חדשי המאורעות, שהכוח המתנקש בעצם קיומה של הציִונות הוא לא רק התנועה הערבית, הטרור הערבי. התנועה הערבית היא רק מכשיר בידי רצון אחר. על במת ארץ־ישראל הקטנה משחקים שוב כוחות עולמיים גדולים, היכולים להפוך את התנועה הערבית למסוכנת מאד בשבילנו. מה ראתה אנגליה על כך להיכנע לפני המופתי ? שהרי כל מה שעשתה אנגליה במשך כל השנים, בצורה זו או אחרת, זוהי למעשה כניעה לפני המופתי, ומה שהיא עושה עכשיו זוהי כניעה במידה עוד יותר גדולה. למעשה עומדת

אנגליה ומתחננת לפני הערבים. עד עכשיו עוד החזיקה אנגליה מעמד, אבל כוחותיה לא הספיקו והיא נזקקת לאבן-סעוד, לגאזי. היא עומדת ומתחננת לפני הערבים והם מציגים לה תנאים, המיפתי מציג תנאים לאנגליה. ונשאלת השאלה, האם רשאית אנגליה להזמין למשא-ומתן ערבים מחוגים שונים או רק את שליחיו של המופתי? המופתי מסכים למשא-ומתן בתנאי שרק הוא ימנה את כל השליחים, והמדינות הערביות מתווכות בינו ובין אנגליה ומשתדלות להשפין שלום ביניהם. מהו הדבר הזה? יודע אני כמה רגילים אצלנו במקרים כאלה לחפש כל מיני חטאים שחטא זה או אחר. איני רוצה לומר שלא היו שגיאות. אבל אם לחפש שגיאות אני חושב שהשגיאה הגדולה ביותר שעשתה הציונות היא זו, שאין לנו כפלים אנשים ושאינו לנו כפלים קרקע. זוהי השגיאה הגדולה ביותר ששגתה הציונות גם לגבי אנגליה וגם לגבי הערבים. אין להסביר את התנהגותה של אנגליה, הנלחמת זה שלוש שנים בטרור הערבי בלי יכולת לבער אחריו. ראינו כיצד, בסוף שנת 1936, בזמן שהטרור הערבי עמד לדעוך לכאורה, כיצד נתנו לו להסתלק בשלום, ליסוג בשלום. וגם עכשיו ראינו כיצד נתנו לטרוריסטים את האפשרות לצאת בכבוד, כאילו משהו מעונין שלא יפלו. חלילה, כאילו משהו מעונין שלא יצאו בבושת פנים. מתעוררות שאלות עוד יותר חמורות. פתאום נתגלה שהמוצא היחידי הוא לכנס אותנו לוועידת שולחן עגול ולא רק עם ערביי ארץ-ישראל, כי אם גם עם הערבים מהארצות השכנות. קשה להניח, גם מבחינת האינטרסים של אנגליה, שאילו היתה באמת מעונינת להשפין שלום בינינו ובין הערבים, היתה מסכימה לכנס את כל החתולים בשק אחד. האם זוהי באמת הדרך הנכונה למצוא פתרון לשאלת ארץ-ישראל? אולי אפשר בדרך זו להשפין שלום בין ארץ-ישראל לבין עיראק, למשל, או בין עיראק למצרים, ואולי יש גם חשבון לאנגליה או ליהודים להתפייס עם הארצות השכנות, אבל מה הצורך לכנס כל מיני ממשלות ערביות, שבעצם כל אחת מהן מתנגדת לחברתה וכל אחת מהן חושדת בחברתה? למה צריכה אנגליה לכנס את כל הארצות האלו לוועידה? זוהי קשישה שאי אפשר לתרץ אותה כלל. על כל פנים יש להניח שכל זה נעשה לא לטובתנו. ארץ-ישראל משמשת רק אמתלה לניפוח התנועה הערבית, ולא, חלילה, מפני שאבן-סעוד ואנגליה אינם יכולים להתקיים בלי מדינה ערבית בארץ-ישראל. חושבני שאילו היתה המטרה הבערת העומדת לפני אנגליה: סידור עיני היהודים והערבים בארץ-ישראל, היתה מוצאת בודאי צורה יותר פשוטה. אבל לפני עומדת שאלה אחרת, שאלה הרבה יותר חמורה: הורע הארוכה של היטלר מגיעה לא רק לארץ-ישראל, היא מגיעה גם למדינות

ערביות אחרות ומסכנת. אפשר לומר, את עורק החיים של בריטניה הגדולה. מצד אחד עלולה תאנתו של ציר רומא-ברלין לשבור את אנגליה, ומצד שני — חלומותיהם האימפריאליסטיים של מוסוליני ושל היטלר נפגשו כאן יחד. לפיכך זקוקה אנגליה בזמן הזה להוציא מידי אויביה את הפרובלימה הפאן-ערבית ולקחת אותה בידיה שלה. משום כך היא מפחדת לעשות בארץ-ישראל משהו העלול להרגיז את הערבים. משום כך היא מוכנה לעשות להם ויתורים עוד לפני התחלת המשאומתן, ומשום כך נזהגת היא אתנו כיום באופן כזה, אם כי יחד עם זה, גם בבידוד גדולה ובכבוד. היא לא תאמר, חלילה וחס, מלה רעה על הציונות; לא כסגנון שהיה מקובל בימי ועדת-שאו ואצל מומחים אחרים שאנגליה היה שולחת לארץ-ישראל. כיום אי אפשר לשמוע כמעט באנגליה, במקומות אחראיים, כמובן, מחוץ למקומות פרו-ערביים, דברים רעים על הציונות ועל היהודים. בויכוח בבית-הנבחרים נאמר עלינו שאנו הננו הקולור-ניוטרים הגדולים ביותר שקמו לעולם, לא פחות ולא יותר. אנגליה, המדינה הקולור-ניוטורת האדירה, אומרת שהיהודים מצטיינים כמישבים ושצריך לקחת אותם ולישבם בארצות חדשות. הדברים הגיעו לידי כך שאדם אחד — ידיד, שכתב נגד המדינה היהודית, אבל כתב בעד הציונות, אמר שאנחנו הננו גיבורים ולוחמים ממדרגה גבוהה מאד ומצא בנו עוד מידות טובות אחרות. דבר דומה לזה היה ברוסיה. בשנת 1905, שנת השביתות הגדולות, כשהיו הפועלים מציגים לבעלי בתי-החרושת את דרישותיהם על העלאת השכר, הפחתת שעות העבודה וכו' ולבסוף את הדרישה ליחס אדיב, היה בעל בית-החרושת אומר: יחס אדיב — כמה שתרצו, אבל להעלאת השכר לא היה מספיק. יחס כזה יש אלינו עכשיו באנגליה: עורכים למעננו תפילות בבתי-הכנסיות, יש התרגשות אמיתית והשתתפות בצער, יש נכונות לעשות צדקה וגם נכונות לקבל פליטים, אולי יותר מאשר היתה אנגליה רוצה באמת. עכשיו עומד סמואל הור, מיניסטר הפנים של אנגליה ואחד מעמודי התווך של מפלגת השמרנים, אשר לפי כל אפיו אינו עושה רושם של אוהב-ישראל, ואומר במין צער ורגש וסימפטיה לפליטים, שאנגליה תעשה בשבילם כל מה שתוכל, אבל לעת עתה לא תפרסם מספרים, כדי שלא לעורר אנטישמיות. כל זה יש באנגליה במידה עצומה, ואל תחשבו שזוהי צביעות — זה נהפך לצביעות רק מפני שכל זה בא לומר: חוץ מארץ-ישראל. לפנים אמרו ברוסיה: חוץ מהיהודים; עכשיו עורכים תפילות, נותנים תרומות (וכל זה במין עקשנות כזאת) — רק לא ארץ-ישראל! רואים את הדבר הזה כשיטה, פקו ממשלתי בכל העתונות האנגלית. אם במשך עשרים שנה סברה אנגליה שתוכל לקיים את שיווי-

המשקל בינינו ובין הערבים, הרי הגיעה עכשיו למצב כזה שהיא אומרת: הכותונת שלי קרובה יותר לעורי. עכשיו, בשעת סכנה, קשה לי לזרוק הימה את המטען המכביד עלי, ואתם נמצאתם מטען לא נוח בשבילי. וכשווייצמן כינס כמה מחברי הפרלמנט הבריטי ונאם לפנייהם נאום שעשה רושם גדול עליהם, כתב עתון אנגלי המתיחס באהדה לצינות: יש להצטער שהד"ר וייצמן אינו מתחשב במצבה של אנגליה, הד"ר וייצמן, שנחשב לאיש נבון ומתון, אינו מקל עלינו את מצבנו.

כיצד ישתנה מצבנו הפוליטי? זוהי השאלה שאנחנו צריכים לענות עליה כיום. איני מכיר כרגע שום כוח פוליטי רציני אשר יהיה באמת מוכן להילחם על הצינות. עשינו עכשיו דבר גדול ויפה מאד באמריקה (בעיני הדבר הזה גדול באמת) והוא: אחדות היהודים. מיליוני היהודים באמריקה, שלכאורה אין להם כל זיקה לצינות במובן האידיאלוגי ורבים מהם גם מתנגדים לצינות — נדלק בהם פתאום הניצוץ היהודי והצינות התחילה קיימת בשבילם. זהו, לדעתי, דבר גדול מאד, מעין עידוד רב בשבילנו. במובן הפוליטי, — יתכן מאד שהשדיול האחרון שקיבלנו בעצם הימים של סכנת המלחמה, יתכן שהוא קשור בהרבה בלחץ שלחצה אמריקה. אין אמריקה עושה את ענין הצינות לענין שלה. איני יודע אם גם רוזבלט, המגן עלינו, מתיחס לענין ארץ-ישראל באמון, מאחר שגם ליהודים אין אמון גדול בארץ-ישראל. פולנו יודעים את האמת, כי גם לצינים חסרה האמונה שארץ-ישראל היא שתקלוט מאות אלפים פליטים. ולכן אני אומר: איני רואה באופק כל כוח פוליטי רציני שיוכל מצדו, מבחינת השלטון, לשבור את הקו הזה של מדיניות אנגליה העובר עכשיו לפנינו; את פולין ורומניה, המאיימות בגירוש היהודים מתוך חיקוי למדיניות הוואצית, בודאי שאין להביא בחשבון. אני מתאר בפניכם את המצב לא כדי לומר: איש לאוהליך, ישראל! אין לך תקוה! אלא כדי לומר: יש כוח אחד שבו תלוי הדבר ואנו הננו הכוח הזה. אל תשתוממו ואל תראו בזה הגזמה. במלחמה לא הכל נמדד בכמות, לא הכל נמדד במספרים ובעמדות חזקות — יש בעולם גם מידה אחרת של כוח. אילו היתה הרפובליקה הספרדית הולכת בדרכים בהם הלכו שאר הדמוקרטיות באירופה, מזמן לא היה נשאר זכר ממנה. מבחינת הרחמים ומניעת שפיכת דמים אולי כדאי היה יותר שספרד הרפובליקאית תיכנע לפרנקו; מתוך דחיפה יפה של אהבת השלום — אולי כדאי היה יותר שהיא תנתר על המלחמה. אולם, אם הרפובליקה הספרדית אשר עמדה כבר עשרים פעם לפני אבדון גמור, היה בה הכוח לא להיכנע — ישנה אולי תקוה שהיא תציל את עצמה. ואם תציל את עצמה לא תהא זו הצלתה של

ספרד בלבד — יהיה לה תפקיד עצום גם בהצלתן של ארצות אחרות באירופה. יתכן שיבוא יום ואנגליה וצרפת תבכינה מר על שנהגו עם ספרד כפי שנהגו.

כשהחרב מונחת על צווארך אין לך אלא אחת משתי הדרכים: או להיכנע ולומר: יותר אין לי מה לעשות — ואז, ברגע שאחד הצדדים הלוחמים נכנע, נגזר דינו; כי אין רחמים בדין; או שהצד הזה, שעליו מאיימת הסכנה, יאמר: אלחם עד סיפת דמי האחרונה, ואז יש לו שאנסים לנצחון, מפני שקונסטלציות פוליטיות משתנות ואיבים מתקרבים. מי חשב לפני חודש ימים שתקום ברית בין רוסיה ופולין? דבר כזה לא היה כלל באופק המדיני. כל הפוליטיקה של פולין של השנים האחרונות היתה הפוכה מזו. והנה בא מצב ששינה לגמרי את הקונסטלציה הפוליטית. אותו דבר ראינו גם מצד הסוציאליסטים, ובפרט מצד הקומוניסטים. אילו היתה קיימת ברית פולין-רוסיה לפני ענין צ'כוסלובקיה, יתכן שאירופה היתה נמצאת עכשיו במצב אחר, וההיסטוריה של אירופה היתה מקבלת מפנה אחר. דבר זה איתר לבוא. כפי שגם הרבה דברים אחרים איתרו קצת לבוא. תפקידנו הוא לא להחמיץ כל שאנסה שתוכל לצמוח לטובתנו. לדעתי, דבר זה הוא אפשרי. לולא נלחמנו כאן כפי שנלחמנו היה דינה של הציונות נחתך מכבר והעליה לארץ היתה ננסקת מזמן. יש בנו הכוח להילחם לא מפני שאנחנו אויבים לבריטניה. איני יודע למי עוד יכולנו להיות אוהבים ונאמנים אם לא לבריטניה; אם ישנה מדינה שיש לה לא רק חובה כי אם זכות, אם ישנה מדינה בזמן הזה שממנה ישנה איוו אפשרות גם של עזרה, אשר עניינה החיוניים אינם עומדים נגדנו, אלא הסיטואציה מעמידה אותם נגדנו — הרי זו בריטניה. איני אומר: מלחמה לנו באנגליה. אבל אם אותו עתון חשוב דרש מויצמן לא להכביד על אנגליה את הליקודיציה של הציונות, אומר אני: תפקידנו הוא להכביד על אנגליה ככל האפשר את הליקודיציה של הציונות! לזה אנחנו חוקים למדי. איני יודע אם נלך לוועידה, לשיחות הללו בלונדון, או לא. עדיין דנים על זה באַפֶּסְטִיבֵּה והדעות מחולקות. אם כי אני בעד קואופרציה עם אנגליה. הריני נוטה לחשוב שאין אנו צריכים להשתתף כיום בשיחות. אם אפשרי מצב כזה, שאנגליה מודיעה בפני העולם שאינה יכולה להכניס את הילדים לארץ מפני שזה עלול להזיק ולסכן את השיחות — יש בזה סכנה גדולה. יתכן שההנהלה תחליט שאנחנו צריכים להשתתף בשיחות הללו. ויתכן שבעוד חודש-חודשיים תצאנה השיחות לפועל. איני בטוח בזה. בינתיים העניינים אינם מסתדרים. אנגליה רצתה שסוריה תשתתף בשיחות וצרפת לא הסכימה, אנגליה רצתה שתימן תשתתף בשיחות ומוסוליני לא הסכים. אם אנגליה מקדרת את הדברים

הללו בשביל פתרון שאלת ארץ־ישראל, מה איכפת לה לצרפת אם סוריה תלך לוועידה? אבל כינן שצרפת יודעת שהמדובר כאן הוא על ריכוז הכוחות הערביים, הרי עם כל הידידות של ציר לונדון־פריס, אין צרפת מעונינת שסוריה תצא מתחת חסותה ותיכנס תחת חסותה של אנגליה. מוסוליני, מצדו, אינו מעונין שהנסיך מתימן יסע ללונדון וששם יסדרו אתו את העניינים. איני יודע איך יתפתחו עצם עניני הוועידה שאנגליה משדלת את המדינות הערביות להשתתף בה והמדינות הערביות „לאזן זיך בעטן“. אבל אם גם תצא הוועידה לפועל, עלי לומר שאיני רואה בוועידה זו כל שאנסים להספם. היינו יכולים להסכים לאלף דברים, אילו עמדה רק שאלה של עזרה כספית לפיתוח המדינות הערביות. אנחנו, כידוע, עשירים מאד ומוכנים לשלם בעד הכל ביד רחבה ובכל מיני תשלומים: בכסף, באיניציאטיבה, בפוליטיקה, במדע, — שום דבר לא יכבד ממנו — אנחנו מוכנים כל זה לשלם כדי לקבל את הסחורה האחת: הגשמת הציונות. בעד הגשמת הציונות אנחנו מוכנים לשלם הכל, אבל לא בעד הגשמת הציונות אין אנחנו מוכנים לשלם אף פרוטה. אין אנחנו לא מיסיונרים ולא פילנטרופים. באנו לכאן כדי לסדר את חיינו ובעד יחסי שכנות טובים אפשר לשלם הרבה.

אבל היטלר מביטח לערבים במשא־ומתן סודי לא רק לסגור את העליה, כי אם לזרוק אותנו הימה. איני רואה איפוא שום שאנסים לפתרון מעשי, לאיזה הסכם בינינו ובין המדינות השכנות. ומשום כך אני סבור שאם נלך לוועידה, — תפקידנו להיות הפעם קשים פתלמיש, תפקידנו הפעם לגולל את ענין הציונות ביד רמה. אם יש עם יהודי, קודם כל בארץ, ואם יש עם יהודי בעולם המכריז שהוא לא יסוג, אז גם סגירה וכבילה אינן קובעות. כמובן, הם גורמים ליסורים גדולים, אבל אם יש כוח לעם להילחם — להילחם לא רק בפראזיאולוגיה, באסיפות ובמיטינגים — הרי עם שהחליט לחזור לארצו יחזור אליה. עם שהחליט לא לקבל על עצמו את הגזירה החותרת תחת קיומו — עם כזה אי אפשר לדכא ולשבור אותו.

שאלת הציונות היא שאלת גורל בשבילנו. אנחנו צריכים להגשים את הציונות בסיטואציה העולמית הקשה ביותר. היו גם סיטואציות טובות, אבל אנחנו לא היינו מוכנים. לדעתי, לא היה זמן יותר טוב להגשמת הציונות מאשר בימי עבד־אל־חמיד. לפני מלחמת־העולם היתה הארץ חפשית. העליה, אמנם, היתה סגורה, אבל איש לא ארב על החוף, ואם גם ארב — די היה בבשליקים אחדים והענין הסתדר. אולם היהודים היו רחוקים אז מהציונות. ההיסטוריה נתנה לנו זמן מסוים ומוגבל מאד

להגשמת הציונות — זהו בערך הזמן בין מלחמת־העולם הראשונה ובין מלחמת־העולם השנייה. אין אנחנו מבקשים את המלחמה, אבל אין בידנו גם למנוע אותה. ואם מלחמת־העולם השניה תבוא ותמצא אותנו חזקים בארץ הזאת — או, מי שינצח במלחמה זו מוכרח יהיה להתחשב עמנו. הזמן שנשאר לנו הוא קצר מאד. עכשיו רוצים לפתות אותנו בכל מיני פתרונות. כמעט יום יום מציעים לנו טריטוריות חדשות בשביל אינפילטריציה של היהודים, בשביל פיזור היהודים בכל קצוי תבל. וידוע הדבר שפיזור היהודים ירבה את האנטישמיות בכל העולם. אין מדברים עכשיו על הציונות ועל ארץ־ישראל כעל אַבספרימנט, אבל דוקא משום כך מנסים להדק את החבל על צנארנו. עלינו להגיד: היחס אלינו, האהדה אלינו, ההשתתפות בצערנו, תיבחן רק באחת: או שאתם מאפשרים לנו את בנין ארץ־ישראל ואז אנחנו חושבים אתכם לבני־ברית, או שאתם עושי־דברו של היטלר. עמדה כזאת לא תחייב אולי שינוי יסודי של האור־נטיציה הפוליטית, אבל תחייב מסנה בפעולה, מסנה במשא־ומתן, מסנה בהערכת הכוחות. במשך השנים הללו למדו האנגלים להעריך מאד את הערבים — ואנחנו ראינו זאת — ככוח לוחם, וכמעט שמדברים עכשיו על המופתי בכבוד, כפי שדיברו על גנדי ועל לוחמי־חירות גדולים אחרים. אותנו למדה אנגליה להעריך ככוח בונה, ככוח מישב — עכשיו היא צריכה להתחיל להעריך אותנו כעם קשה־עורף.

איני מדבר עכשיו על שום תכניות של פעולה. עוד לא הגיעה השעה לקבוע תכניות מסוימות. מה שחשוב לדעת זהו: שגורל העם היהודי וגורל ארץ־ישראל נתון בידי הקומץ הקטן בלבד הנמצא בארץ. כניעתו הוא תכניע גם את העם העברי. מלחמתו הוא תוכל להציל לא רק את עצמו, אלא את העם היהודי כולו. דברים אלה אי אפשר להסביר בהוכחות סכמטיות — צריך לחיות אותם, להרגיש אותם. ואני מרגיש אותם. יש לי הבטחון שאנגליה תנסה להילחם בנו, אולם כשתראה שהמלחמה היא חזקה, שאנחנו עומדים בהחלטיות גדולה, שאיננו נסוגים — אז תחפש דרכי שלום אתנו. אינני אומר שאנחנו צריכים לנקוט בדרכי מלחמה של הערבים, מצבנו האוביקטיבי הוא אחר (אנחנו ניבנה על ידי זה שנבקש דרכי שלום עם הערבים). אבל כשעם נמצא במצוקה, על סף היאוש, ללא מוצא, הוא מוצא דרכי מלחמה דרכי לחץ אחרים משהיו לו עד עכשיו. כל זמן שרבים בציונות האמינו שאפשר להעביר את ההגשמה הציונית בדרך הקלה ביותר, אי אפשר היה להציע או לקבל מסנה מדיני רדיקלי בציונות. אבל אם נגיע לידי משא־ומתן וכל הקלפים יתגלו — והם מוכרחים

פעם להתגלות — אזי מוכרח, לדעתי, הקומץ הזה שישנו בארץ לומר: אנחנו פולגו הננו עכשיו חזית יהודית! ואז, אם מה שעשינו עד עכשיו עורר חלקים ידועים בעם היהודי לעזרה כספית לישוב, הרי מלחמתו של הישוב, מלחמה על הדבר העיקרי שאנו מצויים להילחם עליו: מלחמה על העליה, על התפשטות, על חופש הבנין שלנו, — מלחמה זו עלולה לעורר בעם היהודי כוחות חדשים. בהיותי בחוץ-לארץ הרגשתי כיצד ההיאבקות הזאת מגלה כוחות שהציונות לא ידעה אותם עד עכשיו. תמיד חשבו שהציונות שואבת רק מהבאר שהיא חפרה בעצמה ולא נגעה בשכבות הרחבות בעם היהודי. והנה נודמן לי לראות חוגים זרים לגמרי, חוגים בעלי ערך, בעלי משקל והשפעה, אשר פתאום נדלק בהם הניצוץ היהודי מתדוש.

לא נעים הדבר להטיף מוסר ולבקר לאחר המעשה. אבל כשאני מסתכל, למשל, בשאלה הקרקעית שלנו (ועליה קל לי לדבר יותר מאשר על שאלת העליה, אני מכיר קצת מה שיש לנו בשטח זה), מוכרח אני לאמור שלא היה שום הכרח בדבר שהמצב הקרקעי שלנו ישאר כפי שהיה עד עכשיו. מקובל אצלנו לומר ברגש: קרן הקימת! קרקע! — אבל הרבה חטאו האנשים בארץ להכרה העמוקה של ערך הקרקע, של ערך לאומיות הקרקע, צריך שיהא מצב כזה שלא רק אדם פתגוני, כי אם האדם הרגיל, יקום בבוקר ויחשוב: ההרחיבו את שטח הקרקע שלנו? ההכרה שזוהי המלחמה שלנו, שכאן הכיבוש שלנו — היא שחסרה לנו. אינני יודע כמה זמן ידרש לנו כדי למלא את החסר. עוד בראשית הייפוח על ענין החלוקה אמרתי: יתכן שהמדינה לא תקום, אבל את החלוקה ינסו להגשים במגמה הידועה, שיש בה סכנה גדולה מבחינת השטח הקרקעי שלנו. אילו, למשל, היתה המכונה הציונית צרה יותר, נכונה יותר למלחמה, ואילו נשאר לנו זמן, אפשר היה עוד מחר לעשות את הדבר הגדול. אבל איני רואה, לא בישוב ולא בציונות, את המשוגעים לדבר האחד אשר יאמרו: אנחנו מוכרחים לעשותו.

תמיד אני משתומם: מדוע בדברים העיקריים הגדולים, שיקבעו בודאי את חיינו בארץ הזאת, אין משקיעים אותו המרץ שמשקיעים לפעמים בדברים חסרי ערך או בעלי ערך שלילי? הייתי חפץ שהחברים יחשבו על גורלה של תנועת הפועלים ותפקידיה במצבים כאלה. האם אנחנו, הקומץ הנמצא כאן, האם אנחנו, מבחינת הפזח שלנו, מבחינת הערך שלנו, מבחינת האוירה הפנימית שלנו, — האם אנחנו מוכנים לשמש מכשיר במלחמה הזאת? זוהי השאלה הגדולה. איני מאלה האוהבים לדבר בתנועת הפועלים ברוח אני ואפסי עוד, או קעמדי ואפסו עוד. איני חושב שענין

הציונות כולה הוא רק ענין שלנו. אני חושב שחובת הפועל היא להביא בחשבון את כל הגורמים האחרים. מידה זו של זלזול באידיאלים של אחרים אף היא הנהגה המושגים שלפני המלחמה הקודמת שאבד עליהם כלל. אז היה אולי כדאי לספר לפועל שהוא מלח העולם והשאר אינו קיים, שהוא העיקר ולא האינטליגנט. זו היתה אחת השיטות האגטיביות שפשטה את הרגל במידה קשה מאד. על כל פנים, לגבי מצבנו בארץ אביא זאת תמיד בחשבון ואדרוש מפסימום של קואופרציה במסגרת הקונסטרקטיבית שלנו. בלי כל רצון לפתח אצלנו יחס של ביטול לאחרים. אני חושב, בלי כל הגזמה, שאנחנו צריכים להכיר את משקלנו אנו בציונות, בישוב, בהגנה, את משקלנו בסידור העליה, את משקלנו בבנין המשק בארץ, את משקלנו בהנהגת העם עכשיו. היתיי רוצה מאד שתהיה קואליציה עממית בציונות עם המעמד הבינוני ועם שכבות אחרות בעלות ערך. איני עושה את החשבון התגרני: מי יפסיד ומי ירויח. אותי מענין שברגע של הכרעה יהיה מפסימום של שיתוף, שיתוף שיטיל עלינו חובות רבים: שיחייב שיוון, שיחייב חלוקת הסבל בין כל האנשים, שיחייב, במידה ידועה, אם לא משטר סוציאליסטי, אבל משטר שיש בו הרבה מאד אלמנטים סוציאליים ושכל החוגים האחרים צריכים יהיו להרפין את ראשם בפני משטר זה. אי אפשר להשיג דבר על ידי ביטול, או זלזול, או דיכוי, כי אם על ידי שיטה פוליטית מחושבת המביאה בחשבון את כל הכוחות בעם, השמה אותם בעול המובילה אותם בתלם של ההגשמה. אבל, בין שנצליח במידה מלאה או לא — ישנו כוח שהוא גם בכמות וגם במשקל הכוח הקובע והמכריע. המלחמה שלנו היא על הצלת הציונות, על הצלת הפליטים היהודים, על אפשרות של חיי חירות בארץ ולא חיי גטו, ולא חיי גלות. לא כל הישוב ולא חלקו הבורגני היה שותף למלחמה הזאת. המאורעות הכניסו חלקים רחבים יותר לתוך המערכה, אבל תמיד היה חלק אנגרידי בכל דבר הוא שהכריז על המלחמה, עשה צעדים, הלך בראש. אין זה מקרה ולא ענין של איוו יחסנות מיוחדת. ההיסטוריה העברית רצתה שבתוך הקומץ הקטן של הפועלים בארץ יוצק מרץ גדול, יתגלמו חלומות של דורות, הרבולוציה העולמית שחלמו עליה דורות תמצא את נושא-דגלה בחלוץ העברי. מה שלא היה בזמן של חיבת-ציון, מה שלא היה בזמנו של הרצל — קרה בתקופה זו. נוצר סוף סוף הנושא למלחמת החירות של ישראל. זהו כלי יקר מאד. מי שישבור את הכלי הזה מתוך איוו מגמות שהן לא יוכל להתפאר שבאיוו מקום שמר כלי אחר במקומו. אם ז'בוטינסקי התאמר לשבור את הכלי הזה, נזכנו לא רק שלא יכול היה לשבור אותו, נזכנו גם בדבר אחר: שלא

היה לו מה להציע לעם העברי תמורתו. ואיני חושב שמאיזה צד שהוא יכול לבוא אחר במקומו. אם יתנפץ, יתמוטט, יפורק, איני רואה היכן ישנו כיום ביהדות הכוח אשר יוכל לבוא במקומו. אני רואה פוחות אשר היו יכולים להצטרף אלינו ואשר אינם אתנו בתוך ההסתדרות, אשר עומדים בפלוגתה אתנו, אבל מחר יכולים להיות אתנו.

במה דברים אמורים? אם הכלי הזה נשאר בשלימותו ובטהרתו. אולם לכלי הזה נשקפת סכנה. אני קורא במשך שנים ומזהיר מפני הסכנה הזאת. שאני רואה אותה כגדולה וחמורה מאד, וקריאתי פקול קורא במדבר. אומר עוד יותר: אני רואה את הפרובלימה הזאת של שלימות התנועה שלנו — תנועת הפועלים שלנו — כפרובלימה כללית. איני רואה את תנועת הפועלים שלנו כיחידה נפרדת מתוך תנועת הפועלים בעולם, ואני רואה מה שעובר על זו האחרונה. יש דברים שלא לימדו אותה קודם בימי מרפס וקאוטסקי, אבל דבר אחד לימדו אותה: תורת אחדות מעמדות הפועלים. נזכחנו בזאת במשך כל ההיסטוריה של תנועת הפועלים מאחרי המלחמה העולמית, נזכחנו שמעמד הפועלים ורצון האחדות, כלומר, רצון התלכדות ההמונים, הם חטיבה אחת היוצרת משקל שכנגד לכוחות אחרים, ובכוח אחדותה היא עומדת בפני פוחות אחרים, שאין להם היכולת ליצור את האחדות הזאת. באחדות רצון ההמונים, ברגש החברות — בזה עלינו על מעמד הבורגנות. אבל באו המאורעות של השנים האחרונות הוכיחו ובאיזה פירוד הלבבות ובאיזה פירוד הדעות חי מעמד הפועלים. אין כל ספק שאחד הגורמים החשובים לתבוסת הדמוקרטיה והסוציאליזם בעולם הוא הכשלות הפנימי של תנועת הפועלים, אי-היכולת ליצור בתוכה איררה של בירור חברתי. תנועת הפועלים לא הצליחה בזה ובאה על שכרה, וכל העולם בא על שכרו. אנחנו כפאן היינו אולי היחידים בעולם שתפסנו משום מה את הענין בכל רצינותו ולכל עמקו ויכולנו להתפאר בזה שהובלנו את תנועת הפועלים בארץ מאיחוד לאיחוד. בודאי, הרבה מעלות טובות יש למעמד הפועלים בארץ והרבה דברים עמדו לעזרתו, כשם שעמדו לעזרתו התכונות הטובות שהביא אותן מבית אבא, מהתדר או מהרבולוציה הרוסית. כל אלה עזרו לו. ועור לו עוד דבר: שהציונות הכירה בו שהוא עושה שליחות יהודית ציונית, והיא עזרה לו לא רק מתוך ידידות, אלא גם מתוך היאבקות. אבל, נוסף לכל, בא הדבר הגדול הזה של מגמת האיחוד, אשר השתלטה בתנועת הפועלים בארץ והיא שעזרה לו לנלם, לנצל את כל ההזדמנויות הטובות ואת כל תכונותיו וסגולותיו הטובות.

יש לי רגש מר מאד. זה כמה שנים אני חושש שמגמה זו הולכת ומתרופפת

ועומדת בסכנה. זה כמה שנים שתנועת הפועלים בארץ חדלה לספח את ההכרה הזאת והיא הולכת ונעשית, הייתי אומר, ככל הגויים וככל תנועות הפועלים בעולם. את ההבדל בין תנועת הפועלים אשר מגמתה היא איחוד המעמד ובין תנועה אשר מגמתה האוביקטיבית היא פירוד המעמד, כפי שראינו זאת בסוציאליזם-דמוקרטיה הרוסית לפני המלחמה, בימי „איסקרה“ ולנין, אשר מגמתה האוביקטיבית היתה פירוד המעמד, עם כל התוצאות הפרוכות בה — אפשר להגדיר כך: שאם התנועה היא אחידה ברוחה אין ניגודי-דעות גדולים ורציניים, ובמצב ידוע גם ניגודים אישיים וגם ניגודי אינטרסים שונים מפוררים אותה. אני יכול לומר מתוך נסיוני שהמפלגה שעבדתי בה במשך שנים, מפלגת „אחדות-העבודה“, לא ידעה כלל ניגודים אישיים. — היא ידעה רק ויכוחים אידיאולוגיים, גם הם לא כל כך חדים, המגמה היתה תמיד להבין זה את זה. הדבר המציין חיי תנועה אחידה הוא: שבה אפשריים מלחמת-דעות, ויכוחים, ביורים, אבל אין בתוכה מלחמה על שלטון. מלחמה על שלטון מתנהלת רק עם מעמד אחר ועם מפלגות מתנגדות. בתוך המפלגה אין שאלה של נצקנות — יש שאלה של חיפוש דרך. במקום שהאנשים בתנועה מתחילים לראות את המפלגה כאוביקט של כיבוש, כאוביקט של שלטון — שם, לדעתי, אורבת הסכנה. הסכנה לא באה מתוך דעה נכונה או בלתי-נכונה. אין שום סכנה בצמיחת תורות חדשות, אין סכנה בחילופי משמרות בתנועה. יש סכנה שאני רואה אותה, לצערי הרב, זה שנים רבות לא רק בתל-אביב, אלא בשטח הרבה יותר גדול בארץ, והיא ראיית המפלגה כאוביקט של כיבוש. — אולי מתוך מגמות טובות ביותר, מתוך מגמות חלוציות — אבל כיבוש שיכול לבוא לא על ידי הסתגלות הדידית, לא על ידי התלכדות פנימית, אלא על ידי נצחון של חבר על חבר. דבר זה מוכרח להביא בדרך הטבע לידי התנוונות, לדרכי המלחמה המקובלות במלחמת המעמדות, לפירוד הלבבות במסגרת של תנועה אחת, של מפעל חלוצי אחד, של מפעל ישובי אחד. מכאן אורבת באמת הסכנה. מפלגתנו בארץ אינה עומדת אולי במרום נְבִהָה. הייתי מתריע מפעם לפעם על פגיונות שונות. לא תמיד הייתי מסכים עם החברים בכמה וכמה דברים. בכל זאת לא ראיתי בזה סכנה לקיומנו. ידענו שאנחנו משלמים בעד השגיאות שלנו, בעד השגיאות שעשו טובי חברינו, אבל בזה לא ראיתי סכנה לקיומנו, מפני שאפשר לשנות היום ומחר לשיב ולתקן. אפשר לחזור ולהשתדל לתקן מה שקילקלו בזמן ידוע. אבל, אם הכלי התנפץ — אין לו תקנה! אם הכלי יסדק — לא יוכל להכיל בתוכו מה שצריך היה להכיל, לא יוכל לשמש את התנועה.

יש שאינם מבינים מדוע, בשעה בווערת כל כך, אני מעורר דוקא שאלות של המפלגה. אני חוזר על זה כמו על קריאת הצלה: עלינו להתכונן למערכה קשה עד מאד כמעט נגד העולם כולו, והשאנסיים לנצחון אינם בגדר הנדאות. אין זו מסקנה מתימטית שאנחנו מוכרחים לנצח, כשם שלא היתה זו מסקנה מתימטית שהסוציאליזם מוכרח היה לנצח, ולא היתה שום הוכחה מתימטית שמוכרח לבוא שלטון היטלר בעולם. שום חכם לא ראה את הדבר מראש. צריך היה להבין אולי שיש גרעינים שמהם עלולים לצמוח דברים אלה, אבל זה נושא אחר לגמרי. במצב נה קשה, הדורש מאמץ מפסיקלי של כל כוחות הגוף, הרוח והמחשבה, במצב כזה הדורש אחדות בתנועה, חברות בתנועה, יצירת אוירה המאפשרת להתרכז תמיד בעיקר ולא בטפל, הדורש להעמיד כל אדם במקומו הנכון ודורש שבזמן מלחמה יהיה אָמון מוחלט בתנועה — במצב כזה צריכים הניגודים האידיאולוגיים להתמעט. יצאנו ממצב של תנועת פועלים ציבילית. אחרי מלחמת־העולם הקודמת צריכה היתה תנועת הפועלים לדעת שהחיים הציביליים נגמרו, אך אם לא הבינה זאת במשך עשרים שנה, הרי עכשיו ברור שאנחנו נמצאים במצב של מלחמה, ושיש הכרח גמור, אם רוצים אנו לנחול נצחון, להסתגל אליו.

כשאני חושב בלבי יומם ולילה על תכניות של מלחמה ועל דרכים של מלחמה, — איני רואה את הדרך, אלא התקלות של דרכים, ואני רואה הכרח למצוא את הדרך. ולשם כך דרושה לנו הסתדרות אחרת מאשר היא כיום, אבל קודם כל דרושה לנו מפלגה אחרת. אין זה דבר פשוט. אין זה נעשה על פי החלטה ובאופן מְכַנִּי. לכך דרושה אוירה אחרת, אותה האוירה שנוצרה בארץ־ישראל בזמן מלחמת־העולם הקודמת ואשר איפשרה להתגבר על כל הניגודים. כולנו עומדים שוב בפני מלחמת־עולם, ואנחנו, במובן ידוע, סגורים ומתבשלים בתוך הדוד הקטן הזה. אנחנו צריכים לחדש אותה הערכה הדדית וחברית, אותה אוירה חברתית, אותו קירוב הלבבות. אנחנו זקוקים ליצירת כלים כאלה אשר יהלמו את התנועה כולה. בלי זה — אין טעם, לדעתי, לצאת למלחמה, אין שום אפשרות של נצחון. ולא רק שאין אפשרות של נצחון חיצוני, אין גם אפשרות של נצחון פנימי בתוך העם.

האם בטוחים אנחנו מפני סכנות פנימיות? אם על תנועת הפועלים בעולם עוברת הכוס של פאשיזם, — של חולשה והתפוררות, — האם בטוחים אנו כי לא תעבור גם עלינו הכוס של פאשיזם של העם היהודי? מעולם לא הייתי מן המפריזים בסכנת הרב־יחידים. תמיד חשבתי שפוליטיקה מלווה לַגְּבִי הַמְּמִיזִים תַּנְעֵעַ

את סכנת הרביזיוניזם. אבל הראיתי על סכנת הפאשיזם לגבי העם היהודי. וזה הכלל : בתוך עם נחרב, בתוך עם כושל, יש גם קרקע בשביל צמיחת הפאשיזם. ובשביל תנועת פועלים שאינה מבינה את דרכה, שאינה יודעת לפגוש את הסכנה הזאת — הסכנה גדולה כפלים.

שיטת המדיניות החלשה שניהלנו עד עכשיו (אשר הביאה גם פרי) הגיעה כעת אל הקצה. יש צורך בחיפוש דרכים חדשות, יש צורך בהתאמת דרכי המפעל הציפני למציאות החדשה. ובמצב כזה אין כל ספק שיהיו כאלה שימצאו לעצמם את הדרך לפרוץ את הגדר. תמיד היו אידיאולוגים כאלה בארץ, תמיד היו בעם התחלות של הדברים האלה. יש התחלות של פאשיזם גם אצל חוגים שמחוץ לתחומי הרביזיוניזם, והם צריכים רק להרגיש שתנועת הפועלים נחלשה מבפנים, כדי לדעת ששעתם הגיעה. אני רואה בארץ, בחוגים שונים, רמזים מסוכנים מאד. וצריך לדעת לפגוש לא רק את הסכנה החיצונית, אלא גם את הסכנה הפנימית.

עוד הדבר בידנו.

למעשה, הוצגה תנועתנו בראש העם הלוחם, ועד היום הזה לא הצליח איש להוציא מידינו את ההגמוניה. בענין זה שונה מצבנו ממצבה של מפלגת העבודה באנגליה או בארצו של בלום. הם קיבלו בידיהם שלטון בתנאים של משטר דמוקרטי ולא הבינו לקיים אותו אפילו זמן קצר. אנחנו הוכחנו שבתנאים הקשים ביותר בתנועות הדמוקרטיות, מקום שאין שום כוח מדיני-ממלכתי, במקום שקל ליצור אגרסיה — בתנאים כאלה, בזמן כזה, בניגוד לכל העובדות החיצוניות, הצלחנו לקיים תנועת פועלים גדולה ההולכת בראש. מצב זה חשוב בשבילנו לא רק מבחינה סוציאליסטית, מבחינת כבוד המעמד — אלא הוא הכרח הציפנות. אנחנו הצלחנו לקיים את המצב הזה וצריך לקיים אותו! אין זה דבר מכני. את ההגמוניה בעם, את כבוד העם, את אמון העם צריך לכבוש יום יום. ואם בלום יכול היה לומר לפועלי צרפת: אתם לא עזרתם לי — כלומר, לא עזרתם לי לכבוש את אמון העם הצרפתי, — מותר לנו לומר עכשיו לתנועתנו כולה: עד עכשיו לא השמטנו מידינו את אמון העם ובידנו לקיים את האמון הזה גם להבא.

נאום בכינוס הקרן הקימת בתל-אביב, כ"א בטבת תרצ"ט, 21.1.1939.

לא פורסם עד עתה.

בחנה של הקרן הקימת

רבותי! נעים לי לדעת כי על הפימה הזאת יושב קומץ צירים של הקונגרס החמישי, שהשתתף בהחלטה על יצירת הקרן הקימת. בלב כל תנועה חיה יש רגש מיוחד לכל אלה שהיו בין סוללי דרכה. ובודאי יש גם להם הרגשה טובה בראותם כי יש שכר לפעולתם, כי אותו המוסד אשר בשעת יסודו היה כמעט מעין חלום, ואנשים פיקחים ומעשיים השתדלו גם להשפיע על הרצל שידחה את יצירתו לקונגרס הבא, עד שיבררו יותר את התקנות, כי אותו מוסד שהתחיל בפרוטות הגיע למה שהגיע: להיות גורם עיקרי בבנין הארץ, ואולי גם הגורם העיקרי בתקומת ישראל. מדי פעם בפעם, כשאני מוזמן לדבר באסיפה של הקרן הקימת, אינני יכול לסרב, אבל יחד עם זה מתקשה אני בנושא זה יותר מאשר באיזה נושא אחר. לא ברור לי מה יש לדבר על הקרן הקימת, לא ברור לי מה יש לקהל לבוא ולשמוע באסיפת הקרן הקימת; הלא הדברים פשוטים בתכלית הפשטות. אני מבין שקהל שלנו נוהר לאסיפות, לשמוע בהן. למשל, ויכוח על החלוקה, בעדה או נגדה, לשמוע, למשל, ויכוח על המטרה הסופית של הציונית, או נוהר לאסיפות של בחירות, במקום שיש תקוה שמישהו יכבוש את השלטון. אבל שהקהל שלנו יבוא לשמוע דברים על קרקע, על מוסד שאוסף פרוטות, על ענינים שמדברים עליהם כבר 37 שנים לפחות, זהו מן הדברים החמוהים. מילאתי את חובתי ובאתי, היתה זאת בשבילי אפתעה גדולה מאד, שמצאתי קהל שבא לשמוע דברים כאלה.

אין מה לחדש בענין הקרן הקימת, אולם יש תמיד לשוב ולעייין גם בדברים ישנים נושנים לאור המציאות המתחדשת ולאור הפרובלמות המתחדשות. אנו נמצאים עכשיו בתקופה חמורה בציונות, שכמוה עוד לא היתה. פולנו, גם אלה שאמונתם היא אמונה חזקה ושלמה בהגשמת הציונות, חיים בחרדה עמוקה למה שבא עלינו כל יום ולמה שעתיד לבוא עלינו בימים הקרובים. לאור המצב הזה יש לבוא ולעייין מחדש בשאלות היסודיות של המדיניות הציונית. בציונות ישנן תקופות שהן כמעט מתחלפות וירשיות זו את זו כפעם בפעם. יש זמנים שהגשמת הציונות נראית לנו דבר קל ומהיר, שיבוא על כנפים, בנסיים של דיפלומטיה, וכל הצלחה פוליטית

בקונסטלציה הנוחה של העולם, מפנה את כל תשומת-הלב לצדה. אבל על פי רוב, התקופות הטובות האלה נגמרות באכזבות גדולות מאד. אחר כך באה תקופה אחרת, שבה אני בעצם מתכווצים; רבים גם מאבדים את האמונה, אחרים דוחים את התקות הגדולות לזמנים אחרים; ואנו מתרכזים שוב באותה העבודה הקטנה, הפעוטה והדלה אמנם, שרק בה רואים אנו את הכיבושים המדיניים האמיתיים שלנו. ענינים אלה חוזרים בלי הרף. עוד לפני הציונות המדינית היה זמן שבו יהודים חובבי-ציון האמינו בפשטות שאוליפנט ילך לקושטא ויעשה עסקים עם השולטן ויביא ליהודים את ארץ-ישראל. בימי הרצל חלמו שהרצל יביא לנו את הצ'ארטר, שימסור לנו את אדמת ארץ-ישראל. כשבאה אחר כך תקופת הצהרת בלפור (רבים מהיושבים כאן זוכרים את הויכוחים מהזמן ההוא), היה לנו ויכוח, כיצד נקבל את כל אדמות הממשלה, באיזו צורה נדרוש מהממשלה, שכל השטחים הבלתי-מעובדים ימסרו למדינה היהודית. אולם כל החלומות האלה נשארו חלומות, ובמקומם באה המציאות הקשה. ויש להודות, שאנו תמיד נוהים אחרי החלומות האלה. מובן שקשה מאד לראות את הגשמת הציונות באטיותה הנוראה, במאמצים הגדולים ובפרץ הוועם. אולם אנו טועים בדבר אחד יסודי: מדיניות ציונית, כלומר, חירות עם ישראל, איננה חירות של עם היושב על אדמתו והוא צריך לכבוש לו את חירותו במאמצים מדיניים, במרד ובמהפכה. יתכן שיבוא זמן שנגיע לכך, אבל לעת עתה אנו צריכים להניח יסודות אחרים, יסודות של ממש, שעליהם חוכל להתנהל המלחמה לחירות ישראל. ואת היסודות האלה אנו מניחים בעבודה פשוטה, בעבודת-חולין, בעבודה שאין בה זוהר ואין בה הרבה חידושים.

אם נתעמק קצת ונבין מהי המדיניות האמיתית שלנו, נאמר: הכיבושים האמיתיים שלנו הם הכיבושים הקרקעיים, כיבושי התישבות ועליה; הם היוצרים את העובדות שלהן תוכן מדיני ממשי. אם כי רבת פורענויות היא התקופה בה אנו חיים ועובדים, גם רבת חשיבות היא בתולדות הציונית. הציונות יכולה להיות גאָה יותר מאיזו תנועה לאומית בכל העולם על דרך עבודתה, על פוחות עבודתה, על הכיבושים והמעשים שלה, על השינויים והתמורות שהביאה בנשמת האדם ובאָפיו. על תקופה זו של 32—33 חדשי הפירענויות יכול עם ישראל להתגאות יותר מאשר על כל 57 שנות ההתישבות הציונית. בה נתגלה הכוח היהודי, האופי היהודי, בה גם נעשו כיבושים גדולים, בה הראינו, מאז ימי בריפוכבא, מה זאת גבירה יהודית אמיתית. פשנשאל את עצמנו על פי איזה קיום התנהלו המעשים הללו, איפה היה קו הבטחון שלנו, איפה

היה קו הגבורה שלנו. תהא לנו תשובה פשוטה מאד: קו הבטחון שלנו הוא קו הקרקע היהודי. זהו המקום היחידי בעולם עליו יכול היהודי להגן, בו יכול היהודי להילחם. במקום שאין קרקע יהודי אין גם הבסיס בשביל כל אותם המאמצים של גבורה, של עמדה מדינית, של הגנת כבוד ישראל, שנתגלו בתוכנו עכשיו. כל נקודת-ישוב שלנו משמשת לנו בסיס, שבלעדיו אין מדיניות!

ד"ר מוסינזון ציין בצדק שאנו קיבלנו את מתולה ואת פפר-גלעדי ואת תל-הי לא מפני נדיבות לבם של אלה שחילקו את ארץ-ישראל ללא כל יסוד היסטורי, גיאוגרפי או כלכלי, אלא מפני שהצלחנו לתקוע יתד בזוית זו של הגליל העליון. המסקנות הנובעות מכאן הן שאילו הצלחנו באותם הימים לתקוע יתדות בפינות אחרות של ארץ-ישראל ההיסטורית, מפת ארץ-ישראל היתה כיום הוה אחרת. ואמנם היו מקומות שלכאורה גם רכשנו אותם, שילמנו כסף בעדם, אבל לא תקענו בהם יתד של עבודה ובנין. אדמות אלה נקנו על פי רוב בכסף של יהודי עשיר ונדיב ולא היו ברשות העם, ברשות המוסד העממי, שנמצא במגע קרוב עם המוני העם, עם תקוות העם. האדמות האלה לא רק שלא שימשו מקום לכיבוש לאומי-מדיני, כי אם גם נשמטו מידינו. אני מתכוון לאותו השטח העצום (בחזרן) שנרכש על ידי הברון רוטשילד, אשר במשך שנים רבות נשאנו אליו את עינינו, וקיינו ששם יהיה מרכז חקלאי יהודי גדול. האדמה נשארה בתחומה של סוריה, ומי יודע מתי יבואו הימים בהם נוכל לשוב ולישב אותה. אבל לא רק בדוגמה זו, בכמה וכמה דוגמאות אחרות אפשר היה להוכיח שאילו המשכנו בזמנים ידועים לתקוע יותר יתדות בעבר-הירדן ובדרום הארץ, אפשר שהיינו מגיעים גם לתוצאות מדיניות אחרות.

כיום עומדת לפנינו לא רק שאלה של רכישת הקרקע, אלא שאלה של גאולת הקרקע במלוא מובן המלה. אנו מוצאים בשטח היהודי הקטן שבתוך הארץ הקטנה כמה וכמה חרבות, כמה וכמה שטחים, שבהם שוקע לא רק כסף יהודי, כי אם גם דם יהודי ובכל זאת לא היה להם גואל ולא היה להם מגן. במזרח פנרת, קרוב כל כך לעמק הירדן הפורה, בקרבת מקום לעיר-גב, היתה מושבה בשם „בני-יהודה“, שנוסדה על ידי החלוצים היהודים מצפת לפני למעלה מ-50 שנה. בה ישבו במשך שנים רבות משפחות חקלאיות של יהודים שהביאו גם קרבנות דמים. מושבה זו עומדת הרבה פאילו לא היה בה מעולם ישוב יהודי, והדבר הולך ונשכח. יש לנו ישוב בדרום הארץ: רוחמה, נקודה שנוסדה בכסף יהודי ובעבודת יהודים, ואחרי שנים מעטות נחרבה: אין לה בעלים, אין לה דואג. ויכולתי למצוא עוד דוגמאות פאלה. בימים אלה עברתי

נקודה אחת. שהיתה עוד בימינו שוקקת חיים ומלאה עבודה פוריה וכרנע היא הרבה. דבר זה מזכיר לנו רק באיזו עזובה נמצאים ענינינו. יש לנו בארץ מוסד עשיר, אשר אף מטרתו היתה לאומית, ובידיו נמצאות רבבות דונמים אדמה בלתי מיושבים, אשר יכלו לשמש לכמה וכמה נקודות חקלאיות. לפעמים מתרעמים על זה בישוב, לפעמים נכתב על כך מאמר באיזה עתון, אולם הדברים אינם נשמעים, הענינים אינם זויס או כמעט שאינם זויס.

וכנגד זה עומד מוסד, אשר מן הרגע הראשון היה לו גם מזל טוב, בהיותו קשור להסתדרות ציונית עממית, להתנהל במגע קרוב עם החקלאי העובד בארץ, להישמע לזעקתו ולדרישותיו, לא לשקוט על שמריו, לעשות דברים שהם לעתים למעלה מנחוץ (ולהיות, לפיכך, תמיד מטרה לחצי הביקורת של כל המבקרים המומחים). ולפיכך מחשיבים מוסד זה, שהוא כמעט איננו יודע קרקע שוממה, שאדמתיו נהפכו לאדמות האינטנסיביות ביותר, הפורחות ביותר המעובדות ביותר בארץ.

מובן שקל מאד לספר על מספר הדונמים (426 אלף דונמים, — היהודים שמחים לדבר הזה) ולמנות את ההכנסות של הקרן הקימת — ומזינים אותן במיליונים, — ויכולנו להתפאר שהגענו לכך; אולם — ותמיד במקרים אלה יש צורך לומר „אולם“ — אין כל התאמה בין רכישת הקרקע ובין צרכינו הקרקעיים האמיתיים, ואין כל התאמה בין ההכנסות שלנו ובין יכולת הפעולה הנשקפת לנו, שישנה תמיד ומחפה לנו; אין כל התאמה בין הרעבון לקרקע שישנו לכל החיגים בארץ, בין הזעקה לקרקע של עם נטול קרקע ובין יכלתה המצומצמת והמוגבלת של הקרן הקימת. זהו אחד הדברים המכאיבים ביותר, והם אינם מקרה בחיי הציבור שלנו. אין זה מקרה שבעצם עד היום הזה מתפרנסת הקרן הקימת רק מפרוטות ומעט מאד מתרומות גדולות; אין זה מקרה שהקרן הקימת נישאת בעצם על ידי עסקנים שחושבים אותם לעסקנים קטנים, לא מנהיגים גדולים, לא אנשים מפורסמים, לא בעלי יכולת; אלה כמעט שאינם נוטים שכס לקרן הקימת; אין זה מקרה שלאחר 37 שנות פעולה של הקרן הקימת אנו עומדים ב־426 אלף דונם, תחלקו את הסכום הזה ל־37 ותראו איזה מספר יתקבל לרכישה קרקעית שנתית שלנו. חסר משהו בהסתדרות הציונית, חסר משהו גם בלבן של הציוני הטוב. ד"ר מוסינון דיבר בצדק על יחס החיבה שיש לנו לקרקע, כל מי שקיבל חינוך יהודי היה לו מושג מסוים על זה; כל מי שקיבל חינוך דתי יהודי עוד לפני הציונות היה לו מושג מסוים על ארמת ארץ־ישראל. אבל אפשר

היה להסתפק בשקיק של עפר מארץ־ישראל בשביל לשים אותו בקבר. ארץ־ישראל לא היתה דבר ריאלי, דבר של שטחים ואדמה. לציוני טוב מספיק היה שישתתף במניה של איזו חברה קרקעית, או יקנה לכל היותר מגרש על הכרמל. — זה כבר היה מעשה רב ורק מעטים מן הציונים זכו לכך. חסר היה חוש לקרקע וכל החינוך הציוני לא הצליח עדיין לטפח את הדבר הזה ולעשותו לקנין של כל ציוני. עיבדה היא, שאם בכל הענפים של פעולה ציונית אפשר למנות כל מיני עסקנים אנשי־שם מפורסמים, כשאנו באים לעניני קרקע ספק הוא אם נמנה במספר האצבעות של יד אחת אנשים שכל חייהם קודש לקרקע.

בציונות חסר לגמרי חוש הזמן, חוש להרגיש שיש דברים שאם לא תעשה אותם היום לא תוכל לעשותם מחר. נזכר אני בכל מיני ויכוחים, שהיו לי בשעתם עם טובי הציונים במערב, בזמן שהם התנגדו לרכישת עמק יזרעאל. ציונים חשובים מאד, ששמותיהם נזכרים בכבוד בכל מסיבה ציונית, נלחמו נגד רכישת עמק־יזרעאל; היו ציונים טובים אחרים, שנלחמו נגד רכישת עמק־הפר. נדמה לי שאין כמעט קניה אחת בין הקניות הגדולות והחשובות, שלא נתקלה בהתנגדות. הציונים הטובים בעלי דעה, בעלי הבנה מסחרית טעו טעות קטנה; אנשי המעשה האלה ניגשו לשאלת הקרקע כסוחרים; הם ראו בקרקע ענין עובר לסוחר, ענין של חליפין — היום קונים ומחר מוכרים. אותם אנשי המעשה שלנו לא ידעו שאפילו לפי התיאוריה של חכמי הכלכלה בעולם אין קרקע סחורה רגילה, והרבה חוקים שתלים על קרקע אינם חלים על הסחורות האחרות. הם לא ידעו שאדמת ארץ־ישראל היא סחורה מונופוליסטית, שעליה חלים חוקים בלתי־רגילים. עליה חל חוק של זמן בצורה חריפה מאד. בשנים האחרונות אנתנו עומדים לפני הרבה גזירות, פורמליות ובלתי־פורמליות. יש גזירות של ממשלת המנדט; יש גזירות של הוועד הפועל הערבי העליון, — גם זוהי גזירה, אילי יותר קשה מאשר הגזירות החוקיות של הממשלה — שכל מי שמוכר קרקע או מתווך בעניני קרקע, מפקיר את חייו והוא נדון למות. זאת היא אולי הגזירה הקשה ביותר. כשהתחלנו את פעולתנו לפני שנים רבות לא ידענו על כל הדברים האלה, על כל פנים, לא טעמנו את טעם הסכנות האלה, אם כי צריך לאמור, למען האמת, שבהיסטוריה אין בזה כל חידוש. לפני זמן־מה נודמן לידי ספר כתוב על ידי פומר מרוסלובי, שרכש בשביל האורתודוקסית הרוסית את אדמת „מוסקובה“, את האדמה בסביבות מגדיאל וכמעט את כל האדמה השייכת לכנסיה זו. בספר זה מסופר באיזו מלחמה של אינטרסנטים לא רק ערביים, כי אם גם קתוליים, אשר

הסיתו את הערבים, נפגש כומר זה, באיזה איומים השתמשו או; באיזו ספנת חיים עשה הכומר את פעולתו, והערבי אשר עזר לו לרכוש את הקרקעות נהרג. אם פן הסכנות הגדולות ברכישת הקרקע אין בהן כל חידוש. קיים, כמובן, חידוש גדול בהיקף הרחב של הגזירות: כל פעם נוספים ענינים פוליטיים מיוחדים, שאי אפשר לראותם מראש. והנה אנחנו עובדים בתוך הגזירות הקשות מאד, אנחנו מישבים בתוך הגזירות הקשות מאד, מפני שיש לנו כשרון מיוחד להסתגל לעבוד גם במשטר של גזירות. אנחנו יודעים, ואין זה סוד, שישנן מגירות בשולחן הממשלה בהן שמורות בשבילנו גזירות נוספות חמורות יותר מאשר הגזירות שעד עכשיו. אנו מאמינים שנסתגל גם אליהן, אבל כל גזירה נוספת לא רק שהיא מונעת מאתנו שטחים מסוימים, סוגרת לפנינו אזורים ידועים, כי אם גם מיקרת את האדמה. המושגים שלנו על זול ויקר ביחס לקרקע הם מושגים שאינם עומדים בפני שום ביקורת. אני יכול לציין בגאווה שהקרן הקימת אוספת מפרוטות סכום של ארבע מאות אלף לא"י לשנה; זאת היא באמת הכנסה הגונה, אולם אילו היתה לנו הכנסה כזו בראשית עבודתנו, מה עבודה כפירה היינו יכולים לעשות בסכומים אלה. אנו שוכחים שמושג הפסוף הולך ומשתנה, שערך הפסוף הולך ויורד בימינו וערך הסחורה בכלל עולה, וערך הסחורה שלנו עולה ועולה.

ולא זו בלבד: יש גם תכונה מיוחדת לסחורה זו, שאנו מדברים עליה. כל אלה המחפים שיעברו ימים והאדמה תהיה זולה יותר, כל אלה התולים את תקוותיהם בזה שפשהיהודים יחדלו להתענין בארץ או יתענינו בה פחות יהא ההיצע גדול יותר והדרישה תפחת, וכתוצאה מזה מחיר האדמה ילך וירד, טועים בהחלט. הדרישה של היהודים תלך ותגדל, מספר היהודים שיבואו ארצה ילך ויגדל, הצורך בהתישבות חקלאית יגדל, — דבר זה ממילא, באופן טבעי, עושה את האדמה לנכס יקר יותר ויותר.

השיטות בהן אנו משתמשים באיסוף הפספים אינן מספיקות כלל וכלל. שיטה זו, שהאנשים מצוים את כספם לקרן הקימת רק לאחר מותם, לאחר שערך הפסוף יורד ומחיר האדמה עולה, אינה מספיקה. רק לפני ימים מספר קראנו על דבר עזובנו של בנימין וינטר באמריקה. בנימין וינטר בתקופת גדולתו היתה לו שורת בנינים גדולים בני-יורק. זה היה יהודי פולני שעלה לאמריקה בלי פרוטה ונעשה במשך השנים קבלן גדול של בנינים בני-יורק והיה אחד מעשירי ישראל. לפני זמנמה מת בנימין וינטר, לאחר פשיטת-רגל, ומעזובנו הגדול לקרן הקימת,

שהגיע למיליון דולר, נשארו 200 לא"י. כל הדברים הללו הם רק סימנים לכך באיזו מידה חסר לנו, גם לאנשים הטובים בקרבנו, חוש הזמן. כי הענין בווער, האדמה בווערת מתחת לרגלינו, כי אין פנאי, כי השטן הולך וגובר, המלחמה הולכת ונעשית חמורה יותר ויותר.

ומן הראוי שאנשינו ידעו גם מה הקשר בין הקרן הקימת ובין כל מה שנעשה ונוצר ונתבע בשעה זו בעולם הציונות. אנו יודעים: הקרן הקימת מישבת פועלים, מישבת עובדים חקלאיים. בענין זה נשמעים, כידוע, דברי תרעומת בלתי-פוסקים. כשהייתי באמריקה השתתפתי במסיבה של עסקני הקרן הקימת. שאלו אותי כל מיני שאלות היו להם גם כל מיני תלונות וטענות. בין היתר שאל אותי אדם אחד. עסקן ותיק: למה הקרן הקימת מישבת, כפי ששמענו, על הקרקע דוקא פועלים? למה דוקא פועלים? והנה, לו הפצתי יכולתי, כמובן, משום דרכי שלום, לישב ולתרוץ את הטענה הזאת ולהביא ראיה. שהקרן הקימת מישבת לאו דוקא פועלים, אולם לא השתמשתי בתירוץ זה, אלא שאלתי אותו: „ראיתי את התקציב של ממשלת ארצות-הברית להוצאות המלחמה של מיניסטרוין הצבא וראיתי שהיא מוציאה הרבה מאות מיליונים למטרה זו. ויש לי שאלה חמורה מאד: מדוע אינם מוציאים את כל הכסף הזה על כל אזרחי אמריקה, ומוציאים אותו דוקא על חיללים? מתפקידה של הקרן הקימת להמציא את קרקעותיה לחיילים, לחיילי האומה, לעובדי האדמה“.

אם נתבונן למה שנעשה עכשיו על אדמת הקרן הקימת, נדע שיש בה משהו שעושה אותה שונה מכל אדמה אחרת. ואין כאן ויכוח תיאורטי רגיל: מה יותר טוב, אדמה פרטית או אדמה לאומית, כי אם — מה עומד יותר לשימוש האומה וצרכיה. כשהאדמה נמצאת בידי הקרן הקימת, אזי במקרה של צרה, במקרה של צורך, מתפשטת האדמה הזאת ומתאמצת ומכניסה עוד את מישוהו; היא אינה שייכת רק לאותם האנשים שקיבלו אותה. והו ההבדל היסודי הגדול מבחינה ציונית בין כל אדמות אחרות ובין אדמת הקרן הקימת. הנה באים לארץ אלפי נוער מגרמניה — החזיון הנהדר ביותר בציונות כולה, בהיותה מוציאה גאולת הגוף והנפש לאלפי ילדים אימללים, מבוהלים, נקרעים ממשפחותיהם ומעמם, ונותנת להם בית ומחזירה להם את הנשמה היהודית. היכן הדבר הזה נעשה? האם בכל בית יהודי, האם בכל מקום שיש אחוז יהודים הגון? לא, דבר זה נעשה על אדמת הקרן הקימת. שם אין שאלה של רכישת מגרשים, שם אין שאלה של קניית דונמים נוספים. המתישב על אדמת הקרן הקימת יודע שעליו למצוא בזמנים הטובים חרעים מקום בשביל הנוער הזה, זרם

העליה לארץ הולך ונמשך. לאן נכנסת העליה הזאת? היא נכנסת למשקי הקרן הקימת, בהם מוצאת היא הכנסת אורחים בלתי־רגילה, בהם מוצאת היא את כוח הקליטה, את החיזון הזה, שאנשים היושבים על אדמתם מתכווצים ומוצאים מקום ליהודים נוספים, לא רק על אדמתם, כי אם גם בתוך בתיהם וצריפיהם.

לא בכל אדמה קיים מצב כזה; לא כל סידור קרקעי פותח אפשרויות כאלה. לפני זמן־מה נודמנתי לקבוצה צעירה אחת הסמוכה ליסוד־המעלה ושמה חולתה. קבוצה לא כל כך ידועה בארץ. היא רק בראשית דרכה, מורכבת מנוער ארץ־ישראלי ומנוער גרמני, שהתאחדו יחד ורוצים להיות דוקא פועלים בחולה, ורוצים דוקא לעסוק בדייגות, והם הספיקו להביא כבר קרבנות במקום (גם בסדום נהרג במקרה חבר אחד שלהם). קבוצה זו יושבת על מגרש צר מאד ואין לה מקום אפילו לבנות בתים, היא מבקשת רחמים מאת הקרן הקימת לרכוש בשבילה 30 דונמים במחיר גבוה. הקרן הקימת אינה יכולה לקנות מיהודים אדמה במחיר גבוה. ואנו יודעים שיסוד־המעלה היא מושבה עניה, אבל היא גם בעלת שטחים גדולים שהיו שייכים בזמנם לברון וחולקו ביד רחבה מאד למספר מצומצם של משפחות, מאות דונמים של אדמה למשפחה. וקבוצת חולתה היא גם בין השומרים והמגינים על המושבה כולה. אולם כשעומדת השאלה להמציא לקבוצה זו אפשרות להעמיד צריפים ולסדר גן־ירקות, אין למצוא בכל המושבה שטח בשבילה. איני דן כרגע את בעלי השטחים, איני דן כרגע את המושבה, אני מציין זאת כעובדה. אין אנו יכולים למלא את תפקידינו הלאומיים, הפיבושיים וההתישבתיים, אם אין קרקע עומד לרשות המוסדות הלאומיים, למען יוכלו להשתמש בו ולישב עליו.

ועוד הערה אחת לויכוח התמידי, שאינו פוסק גם בזמן הזה, בין קרקע פרטי וקרקע לאומי. ודאי, המצב הוא כזה שאין בידינו הבחירה, ואנו שמחים לכל השתתפות בבנין הארץ ושמחים לכל רכישת קרקע בתנאים בהם נתונים אנו כיום. אין אנו מוסד ממשלתי כזה שיעשה אֶכְסֶפְרוֹפְרִיאִצְיָה של הקרקע ויסדר אותו באופן חדש. אנו שמחים לכל בעל הון הבא ארצה ורוכש את הקרקע בשביל האומה. השאלה העומדת לפנינו איננה: למה מפגור ההון הלאומי? אלא — למה אין ההון הפרטי עושה את פעולתו? וההון הפרטי יכול באמת לעשות הרבה אם ירצה. אין אנו שומעים שהיהודים, בעלי הון, יקנו אדמה בשנים האחרונות אפילו בסביבות בטוחות: להון פרטי יש טבע כזה שבזמן של פרספריטי, כשהמחירים עולים והאדמה אינה נקנית בלי ספסרות, הוא קונה אדמות ומיקר על ידי זה את המחירים, אבל בזמן שיש הכרח לקנות ויש גם

אפשרויות לקנות הוא נעלם. הרי זהו הסימן שההון הפרטי הוא בחינת משענת קנה רצוף, שאין לסמוך עליו.

כל תנועה שאינה נכנעת בזמנים רעים ומוסיפה ללכת בדרכה יכולה, למרות הקשיים, לגלות אפשרויות שהיו נסתרות לפניה קודם. לנוכח המצב הזה, לנוכח האפשרויות האלה עומדים אנו דלים וריקים, עומדים אנו בגבול של 10000 — 30000 דונם לשנה, שלא תמיד הם נקנים מהכנסותינו בזמנים, אלא גם בעזרת האשראי שלנו. כשאנו עומדים עכשיו לפני אפשרויות הרבה יותר גדולות, שהן יכולות להיות מכרעיות לגבי מעמדנו החקלאי בארץ, שאפילו הגזירות החוקיות של הממשלה לא יצלחו עליו, אנו עומדים עם אותן ההכנסות, עם אותה הקופסה, עם אותו „ספר־הזהב“, — דלים וריקים.

בעצם הימים הקשים האלה הספקנו לחדור לאזורים, אשר במשך כל ימי ההתישבות הציונית חשבנו אותם כמעט למעדה מכוח השגתנו. הענין של „חגיגתה“ וסביבותיה, שבה התקדמנו בזמן האחרון ומקוים להתקדם בעתיד, הוא כמעט אגדי לגבי התפיסות הציוניות. במשך שנים רבות אמרנו: אין היהודים יכולים לעלות על ההרים, הן מבחינת הבטחון והן מבחינה משקית; ההרים אינם בשביל יהודים. הנה באו המשקים ההרריים המעטים שלנו ועשו לאל את כל התורות הללו. הרצון לכיבוש שבא מתוך ידיעה ברורה מראש, שהולך הוא לא לשרון או לעמק־הירדן, אלא למקומות שאין בהם אדמה פוריה ואי אפשר לעבוד בהם בטרקטור, שאינם מישור והתנאים בהם הם קשים מאד וצריך לפלס בהם דרך לחקלאות, — הוא אשר עזר למפעל. הכובשים ידעו שיצטרכו לחיות בדומה לפלח הערבי בהרים, ידעו שיצטרכו למצוא את דרכי ההתישבות ההררית שלנו, הטעונה עוד הרבה שנים של חקירות מדעיות ומאמצים גדולים והיפושים של אפשרויות־קיום, שאינה מבטיחה לחם צר, אף לאהר שגילו מים ויצאו מסכנת חוסר מים. שום התישבות אחרת, שום גואל אחר לא היה הולך למקומות האלה, כשם שברור ששום גואל אחר לא ילך למקומות האחרים, אשר אנו מתכוונים עכשיו ללכת אליהם.

אין אני רואה כל צורך לפנות לאנשים שבאו הנה בדברי תעמולה למען הקרן הקימת; וסבור אני שהקהל שלנו הבא לשמוע איננו זקוק להם, אבל אתי הצורך להביע דבר אחד: הרבה צרות שבאו עלינו הן ממילא מעמיקות כמה וכמה חושים שהיו נרדמים בנו. בכמה שטחים יצאנו ממעשים קטנים וצרים לדרך רחבה יותר. מה היה לנו המושג של שמירה לפנינו, מה היה המושג של השומר היהודי לפנינו.

מה היה אותו המושג של הגנה, מה היה המושג של התישבות, שדרשה הרבה אמצעים והרבה כוחות? שנים עסקנו בשכלולים ובכל מיני הכנות אחרות עד שהגענו למדרגה של ישובים מוקמים בן-לילה, עם כל הקושי שבדבר, עם כל הקרבנות הנדרשים לזה. אנו מוכרחים לפתח בקרבנו את החושים החשובים: חוש לקרקע, חוש לזמן, מפני שעוד ניפגש במכשולים הישנים וגם במכשולים החדשים, משום שרק תניעה שאינה נרתעת מפני המכשולים, ויש בה כוח פנימי להתמודד עם המכשולים ולא להיכנע לפניהם, רק תנעה כזו יכולה להגיע גם לימים אחרים.

ב

ל"לאחר לונדון" (עמוד 30)

נאום באסיפה מטעם המפלגה בתל-אביב, ב' בסיון תרצ"ט, 20.5.1939.

לא פורסם עד כה.

ספר המעל נתפרסם — ומה עתה?

מכנסי האסיפה הזאת, אשר הסמיכו אותה ליום אתמול, נהגו כמנהג יהודים פשרים, שלאחר ליל-נעילה ביום הפיפורים, יוצאים ותוקעים יתד לסוכה. חפצו לקשור את הפעולה למען הקונגרס — נקרא כך את מלחמת-הבחירות לקונגרס ולמלאכת הבנין — אל ליכוד הקהל. והדבר הזה מחייב שגם הדיבורים של היום על שאלת הקונגרס לא יהיו כבכל השנים, כי אם יוסבו על עיקר העיקרים בשעה זאת. ונדמה לי שעל עיקר העיקרים אין צורך להרבות דברים. היה זמן שגם בין חברים קרובים זה לזה, בין אנשים שהיו ביחד בתנועה אחת שנים רבות ואשר פעלו יחד פעולה מדינית, היו חילוקי-דעות המורים בהערכת הסיטואציות המדיניות. לא תמיד השתונו בהבנת המצב הפוליטי, בהערכת הקשיים, בהערכת האישים הפועלים, בסיכויים של תקופה. אבל, נדמה לי, שעוד לא היתה שעה אשר בה הדברים נעשו ברורים כל כך כמו שנתברר לכל הקהל הציוני יום אתמול. ונדמה לי שמעולם עוד לא היה מצב בציונות שהמכה אשר נחתה עלינו לא היתה בשבילנו הפתעה כמו הפעם הזאת. נזכור נא את פרעות ירושלים של שנת 1920, או את פרעות יפו בשנת 1921, או מארעות 1929, או גם מארעות 1936 — בכל המקרים האלה לא היינו באופן נפשי מוכנים להם. תמיד קיבלנו אותם כהפתעה. אתמול — השכלנו: אמנם האינפורמציה הפוליטית שלנו אף

פעם לא היתה מספיקה, גם החושים הפוליטיים שלנו לא היו די דקים וחדים בכדי לראות את הענן בעודו מתקרב, אולם, שלוש השנים האחרונות, לא רק הקרבנות והמאורעות שבהן כי אם גם המדיניות הבריטית — לימדו אותנו הרבה. ואם יצאנו גם ברכוש רב, אם גם עשינו משהו בשנים הללו, באופן שלא רק הקרבנות האלה הם המסמלים אותן, אלא גם התבצרותנו כאן, הרי צריך להוסיף, שגם רנח פוליטי-חינוכי היה לנו בשנים הללו. התחלנו לגשת לחיים המדיניים ולגורלנו המדיני גישה יותר ממשית, יותר חיה; לא סנטימנטלית, לא תמימה, כי אם גישה ללא אשליות. זהו לקח מר, אבל, יתכן שגם מן הלקח הזה נוציא משהו חשוב בשבילנו.

אין לי מה לאמור על המצב החדש יותר מאשר אמרה מועצת המפלגה בגילויי הדעת שלה. גילויי-הדעת הזה הוא גם שקבע את הדרך בשביל עמדת התנועה הציונית, בשביל גילויי-הדעת של הסוכנות אתמול. לא אכנס כרגע להערכת ההיסטוריה המדינית של הבית הלאומי, או לניתוח השאלה באיזו מידה יש כאן המשך של קו מסוים, אשר התחיל עם הצהרת בלפור, — כי, בעצם, היו במדיניות הבריטית שתי מגמות עוד מהתחלה — ואינני רוצה להגיד שהנה כעת באה איזו מהפכה, בא דבר-מה חדש. לדעתי, יהיה זה לא נכון. אבל, מבחינת הסיטואציה המדינית, מבחינת יצירת מושגים בין-לאומיים-משפטיים — הרי קל מפנה כביר, מפנה חמור מאד בתולדות הציונות.

התנועה שלנו והתנועה הציונית כולה צריכות להסתגל למצב החדש. אין זה דבר קל. יותר קל לנסח את הדברים, יותר קל להגיד שהתנועה הציונית מוכרחה להסתגל למצב חדש. כי המעבר הזה מהמצב הקודם למצב חדש — איננו מעבר שאפשר לנו לראותו מראש בהתפתחותו, בצעדו צעד ראשון, שני, שלישי, בשביל כל תנועה העומדת לעבור ממצב של תנועה חוסה בצל החוק למצב של תנועה, אשר צריכה לחיות חיי מחתרת ולהתנגד לחוק — המעבר הזה הוא קשה מאד. ולא מפני שישנם משטרה ובתי-סוהר או מפני שישנם קרבנות. אלה הם הדברים הקלים ביותר. הנכונות בתנועתנו לקרבנות קיימת. אבל, ההסתגלות ליחסים חדשים, להערכות אחרות, גם ההסתגלות לאמצעי פעולה חדשים, אשר עד כה לא חשבנו עליהם כלל, — כל זה קשה מאד מבחינה נפשית; כל זה מחייב גישושים רבים, וגם עשוי להיות מלווה שגיאות גדולות. ויתכן שלפני שתימצא הדרך תיעשינה שגיאות.

ומכאן ההרגשה שישנה לכל איש ברחוב, ורדאי ישנה גם לכל חבר: „מדוע לא אומרים לנו בדיוק מה מחר לעשות?“ ההרגשה הזאת היא פרי אי-הכרת המצב החדש. במעבר כל כך חריף ממצב למצב, אפשר לאמור, מתקופה לתקופה — לא יתכן שמראש

כבר יֵראוּ כל השלבים השונים של הסולם. הדבר איננו תלוי תמיד בנו, הוא תלוי גם בגורמים אחרים. יכולנו להכריז אתמול על ההפגנה, אבל מהלך הגמר שלה לא היה תלוי בנו. הנה הצליחו בהפגנה בחיפה ובתל־אביב ולא בירושלים. כי הפגנת ירושלים נגמרה, לדעתי, במפלה גדולה. המפלה היא לא ב־150 הפצועים, כי אם בזה שלא היו בה לא הכוח הסדר שצריכים היו להיות ובוזה שהיא נגמרה בתוצאות אשר לא חפצנו בהן, כי לא חפצנו להתחיל את המלחמה בשוטר, כי חפצנו מלחמה בממשלה האנגלית, אבל עוד לא מלחמה בשוטר עצמו. הדברים הללו רק מוכיחים באיזו מידה הציבור פולו, אולי חלקים גדולים בתוכו, עדיין לא הפירו בכל רצינות המצב ועדיין לא ראו את הגילויים האפשריים ולא ביררו לעצמם את הדרכים האפשריות במלחמה הזאת.

אני סבור ששום הנהגה אין בכוחה היום להתוות פרטי מלחמה; אינני חושב כי היתה בזה תועלת אילו היינו מתרים דברים העלולים גם להסתבך; ולא תמיד גם צריך לגלות לאויב את כל הקלפים שלנו. אבל הדבר החשוב, בעל הערך המכריע, הוא פרגע חישול רצון העם, הכנה נפשית של העם למצבים החדשים, ליפוד כוחות בשביל המצבים החדשים. אין בכך ולא כלום אם אומרים לנו שאנחנו עוד מדברים על דברים מעורפלים. לא נתבייש בדבר הזה ולא נחשוש לו. חשובים הרצון הנחרץ של העם, גילוי רצונו לעצמו, הבנת המצב בכל חומרתו, הבנת ההכרח להילחם — כל זה עד עכשיו לא היה. גם במשך 22 השנים האחרונות היתה לפנינו בימי מאורעות הבריחה להילחם ולספן עמדות. אך במצב החלש של הישוב בשנות 1920-1921 ובשנת 1929 — יתכן שאילו הלכנו ישר מול הסכנה היינו מיד נופלים ולא היה לנו כוח לעמוד במלחמה פוליטית גדולה. סוף סוף, אילולא אותה העבודה האטית, הזהירה, הבונה בלי הרף, אשר בה ריכזנו וגיבשנו כוח, אין לי שום ספק שלא היה לאל ידנו לעמוד שלוש שנים במערכה ולסגוש את „הספר הלבן“ הזה כשם שפגשנו אותו כעת.

ההפגנה של אתמול היתה בעצם הפגנה מזוהה מאד. לא היו בה שום סימנים של הפגנת־אבל. לא היה שום ביטוי של קינה. ויתכן מאד שאנשים הניגשים לדברים הללו במושגים קבועים, נתונים, היו יכולים לאמור בצדק שזאת היתה הליכה חגיגית, פְרְדה ולא יותר. האומנם, העם הזה אשר הלך ככה ברחובות, האומנם הוא מוכן להילחם? ואני, אשר ראיתי את הקהל, אני מרשה לעצמי לאמור: היה באפס ההליכה של אתמול משהו שלא היה דומה בארץ בשום מצב, לא היה בזה משום קהות־

נפש, משום אי־ראיית רצינות הענין. אבל היה בזה גילוי של כוח צעיר, היודע לפגוש צרות בבטחון גדול. אילמלא היה לישוב בארץ בטחון נפשי גדול בכוחו, אילמלא היתה נכונות למלחמה — היה הדבר של אתמול חסר כל ערך. אבל, היה זה עם חי, עם מלא כוחות חיים, עם צעיר ורענן, אשר אויל בפעם הראשונה במשך דורות פגש את האסון הגדול, אויל הגדול ביותר, לא בראש מירכנן. איש מאתנו לא היה קובע שפזאת צריכה להיות ההפגנה. אבל ההפגנה הכריזה על עם מיכן להילחם. הפוגש מכה פוליטית נוראה באמונה בעצמו ובהפרה שהוא לא ירתע.

ואם ההרגשה הזאת נוצרה בישוב במשך החדשים האחרונים, במשך שיחות לונדון, במשך התגובה שלאחר שיחות־לונדון, — הרי זוהי הכנה חשובה מאד לקראת הבאות, אויל הכנה יותר חשובה מאשר אילו היתה לנו היום הנהלה, היודעת להגיד לציבור מהי הדרך האיסטרטגית שלה. כי אפשרי מאד שהנהלה קובעת תכנית איסטרטגית והקהל מקבל אותה, אבל התכנית הזאת יכולה להתבטל מהר מתוך התנגשות רצינית עם המציאות. אל תחשבו, שאני רוצה בזה לבטל את הצורך במאמצים גדולים מאד, כדי לברר לעצמנו מה יכולות להיות התכניות האיסטרטגיות שלנו. אבל אין זה ענין אשר צריך להיאמר היום ומחר בדרך של סיסמה, אלא זהו ענין שצריכים לרכז בו את מיטב הכוחות הרוחניים והארגוניים. וברצותי להגדיר עכשיו לעצמנו מה היא דרך־המלחמה (ולא מה הם פרטי המלחמה), עלי לאמור לאיזה ענינים אני מתיחס בחיוב ולאיזה — בשלילה.

בחיוב אני רואה לפנינו שתי דרכים: דרך אחת, שאקרא לה „מלחמת עליה“. אינני צריך להסביר הרבה את הדבר הזה. הכננה היא: להפוך את העליה היהודית לעליה בזכות ולא בחסד. לעליה ברצון העם היהודי. להפוך את העליה הזאת לעובדה מתמדת ושוטפת. לעובדה שהיא חלק מההוי של ארץ־ישראל, חלק מההוי של העם היהודי, לעובדה שהיא תחדור לתוך ההכרה הבינלאומית של העולם. העולם הגדול צריך להתרגל לעובדה שהעם היהודי שב לארצו. אפשר להדוף אניות, אפשר לירות בעולים, אפשר לאסור עולים בבתי־ההסגר. זה לא צריך להפסיק את העליה. אם לשם כך נחוצות בארץ קבוצות אנשים המסכנים על זה את חייהם בים וביבשה, הפוגשים כדורים, העונים בשעת הכרח לענות, — צריך שכוח כזה יתגלה בתנועה, וצריך שהתנועה הצינית כולה תעמוד מאחרי המגמה הזאת, וצריך שזה יהיה דבר עם מי, ויחדל להיות ענין „רומנטי“, או „בטלני“ או „פנטסטי“. מובן, הדבר הזה קשור בהקמת התנועה, בפיתוח יכלתה, באמצעים, בחינוך אישי ובחינוך ציבורי. אם

ימצאו בנו כוחות לעשות את זה, לא לענין של דיבור יפה, פי אם לעשות את זה לעובדה פוליטית גדולה, — הרי ברור לי שבזה שברנו בשבילנו את משטר „הספר הלבן“.

הדבר השני, שאני מאמין בו, וגם בו אפשר לנו לראות דרך, אם פי פרגע אין זאת אלא סיסמה — זו מלחמה כלכלית במשטר זה. ושוב, אינני יודע אם יש כבר באיזה מקום מומחים מצוידיים בידיעות מספיקות שיודעים כבר בדיוק מה יהיה מותר לעשות ומה אסור, מה יכול להיות יעיל ומה בלתי-יעיל, אינני יודע אם המוסדות הלאומיים גייסו כבר אנשים שיבחנו את הדבר, אבל ברור לי שזה רעיון אשר צריכים לסלול לו מסילות בלב הישוב, ואז הוא יעשה גדולות.

אנחנו צריכים למוטט את המשטר האנגלו-ערבי. לא נחריב אותו בנשק. זה ברור. בל נרמה את עצמנו. בל נחשוב שכוח הנשק שלנו יכול לעלות על כוחו של הצד הבריטי עד עכשיו, והבריטי-ערבי אחר כך. אבל אנחנו יכולים להרוס את המשטר מבחינה כלכלית. סוף סוף אנחנו מפרנסים את המשטר הזה. ואם נהיה מסוגלים לאחוז באמצעים אשר אולי יהיו קשים גם בשבילנו, ואם נדע להקריב קרבנות כלכליים, אולי גם נרויח על ידי זה. כבר ראינו שהבויקוט הערבי עלינו גרם לנו למעשה ליצור כמה וכמה מקורות עבודה ופרנסה (עבודה עברית במושבות; נמל תל-אביב; עבודה בנמלים וכדומה). ויתכן שגם המלחמה הכלכלית שלנו במשטר הזה עלולה ליצור לנו מקורות פרנסה בשבילנו, אף פי היא יכולה, כמובן, גם לרושש אותנו מבחינות אחרות. הענינים דורשים שיקול-דעת. אבל אין ספק שבידנו לסתום כמה וכמה צינורות-הכנסה של המשטר הזה. דוגמאות אחדות: למשל, אילו היה עולה בידנו להימנע מפל שימוש ברפכת והיינו מסדרים תחבורה משלנו לכל נקודותינו וגם להובלת המשאות (אם פי גם על ידי מכשירי התחבורה הממשלה מרויחה, כי היא מוכרת בנזין, אבל יש הבדל אם אנחנו מפרנסים על ידי זה משטר אנגלו-ערבי או משק-תחבורתי יהודי). אילו היינו ממעיטים את תנועת המכוניות ומעמידים אותה על המינימום, ביחוד לגבי מכונית פרטית, כי אין עכשיו צורך בארץ בלופסוס זה, וצריך לחדול לשלם לממשלה בעד רשיונות למכוניות אלו (יתכן שזה יפגע באיזה מספר לא גדול של נהגים פרטיים, ויתכן שאנשים יצטרכו לנתר על נוחיות, ומכוניותיהם תעמודנה בנגר'ים במשך תקופה, אולי גם ארוכה). הרי זה אחד הדברים, אשר נדמה לי פי עלול לעשות רושם על הכלכלה בארץ. או אולי צריכים היינו להעמיד את השימוש בטלפון על המינימום:

רק במוסדות, במשקים וכדומה, והיינו מוציאים אותו מהשימוש הפרטי (לשם כך היינו צריכים אולי לסדר מין שירות מיוחד, לארגן איזה קואופרטיב של קשרים פנימיים) — והיינו מציגים על ידי כך את הדואר במצב קשה למדי. הוא הדין אולי גם בנוגע לרדיו. ציינתי רק כמה דוגמאות, אבל אין ספק שמחקר רציני של מצבנו באימפורט יכול היה להוכיח כמה יכולנו לקמץ באימפורט ובמכסי אימפורט. כמובן, אין זה רק ענין של מחקרים, אלא ענין חמור יותר, השאלה היא שאלת כוח הישוב: היש כוח להגשים את זה, האפשר ליצור מרות כזאת אשר מוכרחים יהיו להתחשב בה, או שכל זה רק ישאר נחלת בעלי-חלומות טובים?

מובן מאליו שמגמה כללית כזאת, אם לא נאמר שהיא קשורה בקטנות, באסקטיות, הרי היא קשורה בשיטת מ ש ט ר. הכרונו על משטר של חירום. על זה הכריזה מפלגת פועלי ארץ-ישראל בכרוז שלה. אבל „משטר של חירום“ — אין זאת מלה בעלמא. יש בזה תוכן פוליטי, יש בזה תוכן לחייהם של קיבוצי אנשים גדולים, אשר צריכים לעמוד על המשמר, אשר צריכים להעמיד את עצמם בפעם בפעם בסכנת-חיים או בסכנת-מאסר. המושג של חירום איננו חל על אנשים הנמצאים בחסות-ההגנה. הוא חל על חיים ציביליים, הוא צריך לחול על חיים כלכליים, הוא צריך לחול על כמה וכמה סדרים בישוב.

ומשטר של חירום, לדעתי, בתקופה כזאת, אומר: פ ש ט ו ת החיים, אומר: ע נ י ו ת, אומר: חיי-עניות, אומר: הגברת השיוון בחיים. אי אפשר לך לעמוד זמן ממושך במלחמה אם אינך שואף, על כל פנים, להמעיט את הניגודים הסוציאליים והכלכליים. ושוב, קל אולי להכריז על זה, אבל קשה להגשים את הדבר, מפני שהגשמתו דורשת ליצור בארץ מציאות פוליטית פנימית חדשה, איריה חדשה בישוב, פאח־שלטון פנימי. אם אינני טועה, קראתי באיזה מקום סיסמה שמהיום מתחילה העצמאות היהודית. ואינני יודע למה התכוונו אלה שכתבו אותה. זוהי סיסמה יפה מאד. בכל זאת, בהפגנה ובשלטים אין עושים עצמאות יהודית. ואינני מאמין שממחרת ננהיג בארץ עצמאות יהודית, אבל שצריכה להסתמן מגמה ליצור אלמנטים של עצמאות יהודית — דבר זה ברור.

ואביא דוגמה משטח שהוא כלכלי ופוליטי כאחד. אני זוכר את הישוב לפני בוא האנגלים. בארץ היה אז משטר תורכי והיה בית-דין תורכי. ואינני זוכר אם הלך מישהו מהישוב להישפט בבית-הדין הזה. יהודי בדרך כלל לא היה פונה אליו. ומה עשה אז הישוב הקטן והדל, חסר האינטליגנציה והכוחות? הוא יצר בית-משפט-שלום

עברי, אשר אנשים חשובים מאנשי הישוב השתתפו בו. השתתף בו, למשל, גם רופין. וכל איש בישוב ידע שהוא צריך להיענות לדבר הזה. והתחילה, באופן כזה, להתהוות בישוב אינסטנציה חשובה מאד, בעיני — אחד הגרעינים החשובים מאד של מטלכתיות, של עצמאות יהודית. אולם, באו האנגלים והם הביאו את בית־הדין שלהם עם כל הכוח והתקיפות, ועם כל הכבוד אשר יש ליהודים לגבי בית־דין אירופי, וכנגדו עמד משפט־השלום היהודי ללא כל כוח וסמכויות, אולי בלי יוריסטים גדולים, באשר להם היה יותר כדאי לעבוד במשפט הבריטי. יצא שערך משפט־השלום העברי ירד פלאים, ואנחנו התרגלנו ללכת לבתי־משפט ממשלתיים, והיוריסטים שלנו טוענים באנגלית. מי שאינה לו גורלו להישפט: נוכח ברדאי לדעת שבית־המשפט האנגלי הוא גורם חשוב מאד בחיי הארץ, גורם של טמיעה גסה, של השלטת טרמינים חברתיים אשר הם כולם העתקה מבתי־הדין באנגליה. ואפשר לראות גם בחוגים מסוימים הסתגלות לסגנון של אנגליה. האומנם לא הגיעה השעה להתרחק מבתי־דין זרים וליצור יחס שלילי אליהם? אבל איך עושים דבר זה? אולי צריך להביא לידי כך שעורכי־הדין היהודים יכריזו על אי הופעתם בבתי־הדין הזרים; אולי צריך למצוא את האמצעים הדרושים ולפתח את בתי־הדין העבריים.

כל הדברים הללו וכל תכנית אחרת, דומה להם, הנוגעים לעם, לישוב — הרי זה העיקר במלחמה הזאת שתהא נעשית על ידי המונים גדולים — מחייבים קיום ציבור בריא, מאורגן, היודע לשאת בעול של חיים ציבוריים, אשר אמנם ממשלתו, משטרו אין להם כוח כופה ואין להם שוטרים, ובכל זאת יש להם אותו הכוח, אשר לו מצייתים ואותו מקבלים. ואני רואה בזה את הפרובלימה הגדולה של המדיניות שלנו. אם נצליח בזה — ברדאי נצליח גם במדיניות החיצונית; אם ניפשל בזה — אז אין תקוה לנהל את המלחמה החיצונית. והשאלה כיצד להשיג את הדבר הזה — היא שאלה חמורה.

לכאורה, אפשר לאמור שכל יהודי בארץ־ישראל דוגל בשם מרות לאומית. אפשר לאמור שמסלגות שונות הן כה פטריוטיות ולאומיות, כה שונאות את הדגל האדום וכל גילוי אחר של התבדלות, חלילה, שהן רק עומדות ומתפללות לשלטון לאומי חזק ומחכות שכל אורח בארץ ימלא את חובותיו הלאומיות. אולם תמוה הדבר שכל זה קשור לעוד משהו, קשור קודם כל להפלת שלטון מפא"י. כל החוגים האלה מיכנים לקרבנות, מוכנים לתרומות, מוכנים לשלטון, מוכנים להנהיג דברים חשובים. הם אומרים שהם מוכנים למלחמה פוליטית חשובה; אמנם, מעולם לא ראינו את המלחמה

הפוליטית הגדולה ואת המאמצים הישוביים מצדם), אבל הם אומרים שכל זה יתכן רק במקרה ששלטון מפא"י יפול. המגמה הזאת, הקושרת את האפשרות של שלטון לאומי, של אחדות לאומית, במפלת הפועלים, נישאת על ידי שני זרמים. זרם אחד, המופיע בדאגה גדולה מאד למדיניות שלנו, באיבה גדולה מאד לאדום ולישמעאל, והרי אנחנו רואים אותו במשך כל השנים שכוחו המלחמתי אינו מכוון כלפי חוץ, אלא כלפי פנים. אם נתבונן עכשיו, בתקופה הזאת, האחרונה, על כל ההתגוששות המדינית שלנו, על ליכוד הכוחות וגייס הכוחות השונים, שבאו לעזרתנו בזמן הזה, או נראה את פועלי ארץ-ישראל, את ברנדייס, את וייצמן, את סמטס ואת ציוני דרום-אפריקה, וחוגים שונים אחרים, אשר אולי גם לא היו שותפים לאורגניזציה הפוליטית הזאת (היו מחייבים או שוללים את רעיון החלוקה), עומדים כולם על הקרש הצר הזה של מלחמתנו המדינית. הם מצאו את עצמם במחנה אחד אתנו, ואיפה הרביזיוניסטים? היה טוב שיופיעו על הבמה. ואנחנו מוכנים לבוא ולשקול אם יש בהם משהו שהוא גורם פוליטי למלחמתנו ולביצורנו. אבל סבורני שמחוץ לידיעה הגרנדיזוית הזאת, שיש יהודי באירלנד שהוא רביזיוניסט ושהוא קשור עם דינלירה — לא שמענו במשך כל הזמן הזה על שום עובדה המוכיחה שיש להם איזה יחס שהוא לפעולה שלנו. נפגשתי, עכשיו כבר מותר לספר את זה, עם ז'בוטינסקי בלונדון. ראיתי צורך למנוע מלחמת-דמים בישוב, ולצערי יצאתי ממנו בלי כל תקווה שאיש זה או הקבוצה הקשורה אתו מסוגלים להבין את המצב ולשקול את השיקולים הלאומיים הכלליים. אבל מפל השיחה הזאת לא נזכחתי שנעשית איזו פעולה פוליטית שהיא. מחוץ לפעולה אחת שהייתי עד לה, שבזמן שהועד הפועל הציוני ישב בלונדון שכרו הרביזיוניסטים גויים שנשאו שלטים מיוחדים, שקוראים להם באנגלית בשם „סנדויטשים“ ושעליהם היו כתבות שונות, כמו: „הסוכנות היהודית פשטה את הרגל“, „צריך לקרוא שז'בוטינסקי צדק“... ובכך, החלק הזה, אשר הופיע בעם ורצה לקחת את לבו, הכוח הדורש את המרובה, הטוען שאילו מסרו לו את העניינים היה מיד מקיים את המרובה הזה, — הכוח הזה לא פעל שום פעולה מדינית ולא גילה בשום מקום כל יכולת, ולא רתם שום כוח עולמי לעזרת התנועה הציונית ולעזרת המפעל הציוני. כל מרצו היה מופנה לשבירת איזו אפשרות של כוח ציבורי יהודי ולהשפלת ערכו, כדי לתת תקווה בלב האנגלים: „אין דבר, היהודים ביניהם יריבו“, ואל תחשבו שזאת לא פעולה פוליטית חשובה. כאשר הלכנו אתמול בתהלוכה לא ראיתי את התגרות, אבל ראיתי תמונה אחת, שהיא בעיני סמל הרביזיוניזם. היתה תהלוכה עם גילוי יספה של ליפור, מהרב עמיאל ועד

אדם. זה משהו לא רגיל בחיינו. אולי מפא"י חנכה לכך את הציבור בארץ במשך השנים. והנה, בנקודה אחת התפרצה מין חבורה של נערים, שהיו יכולים בעיירה לעשות מעשי־קונדס בתשעה־באב ולזרוק חרולים ביהודים, והם התפרצו ורצו במרוצה מטורפת. אפשר היה לחשוב שקרה איזה דבר איום. אבל בעצם הריצה המטורפת הזאת בצד התהלוכה הגדולה — ראיתי את כל הרביוניזנים. אין זה כוח גדול. זהו זרם אחד אשר מגמתו ברורה. אין לו שום צורך אחר מאשר כיבוש השלטון או כיבוש הרחוב בעם היהודי. ובכוח הזה יעשה את הגדולות. ולשם כך יוכל לנצל כל דבר: את חוסר־העבודה של פועלים, את ענין הכותל, את הפרעות. אם אפשר להשיג את זה על ידי טרור פנימי — ילך בדרך של טרור פנימי.

אבל יש עוד כוח אחד, כוח לא קטן, הבולט למדי בחיים הישוביים — זהו הכוח אשר איננו עושה בעצמו מעשים כאלה, אלא מוכן לפות עליהם. ולמרות זה שהוא דוגל באידיאולוגיה ציונית כללית, האיבה למשטר הזה שהוא מכנה אותו בשם „דיקטטורה של פועלים“ (אוי ואבוי ל„דיקטטורה“ זאת, ואף על פי כן תופס הפועל מעמד מכובד וחשוב בציונות), מביאה אותו לידי כך שהוא תמיד יתפה על כל בגידה פנימית, על כל טרור פנימי, על כל ההכשלות המדיניות של הרביוניזטים ובלבד שלא להיראות, אפילו במשהו, כתומך במשטר הזה. קראנו בעתונות של היום את המגמה הזאת לטשטש את המעשים של אתמול ושלושום. לכאורה, זה פגע גם באנשים שלהם. למשל, ברוקח. על כל פנים, הפקודות של ראש העירייה שלהם לא נשמעו. התהלוכה אשר בראשה הלך ראש העירייה — אותה תקפו. אבל החוגים האלה מוכשרים ומסוגלים להמאס גם את המעשים שהם משתתפים בהם, להשפיל אותם, ובלבד שלא לצאת נגד אלה אשר מהם הם מקוים שיפילו אותנו.

והדבר הזה מציג את הציונות, וגם את תנועת הפועלים, בפני בעיה חמורה. הגורל הטיל עלינו להיות הנושאים האמיתיים של אחדות לאומית. זה ענין של תנועת פועלים, אשר במשך 35 שנים קיבלה על עצמה תפקידים לאומיים. הגורם המכריע בחייה, הקובע, המחדש ומשנה, היה תמיד המיזוג של הפעולה בארץ ובעם העברי; תמיד היא היתה מחפשת את הדרך כדי להבטיח את הענין הלאומי ולשמור על מפסימום של שיתוף פעולה בתוכו. הדרך הזאת לא היתה בשביל תנועת הפועלים קלה ביותר. ויפוחים שונים התנהלו בתוך התנועה לגבי כמה וכמה שאלות של שיתוף פעולה לאומית. אזכיר, למשל, שבתוך חוגים חשובים בתנועת הפועלים לפני 25 שנים היו ויפוחים אם להשתתף בקונגרס או לא. ויכולתי להביא כמה וכמה דוגמאות מהדרך

שעברנו עד אשר הפועלים הגיעו להשתתפות באַפְסִקוּסִיבָה, עד אשר „פועלי־ציון“ הגיעו משיבתו של קפלנסקי בועדה הכלכלית עד היות בן־גוריון יושב־ראש הסוכנות היהודית. זאת היתה דרך לא כל כך קצרה, והיא דרשה מציבור הפועלים הרבה מאמצים רעיוניים, הרבה חופְּשֵׁרוֹת, הרבה לימוד, הרבה הכרת־דברים חדשה, עד אשר הפועל קשר את גורלו למוסדות הלאומיים, עד אשר הבין את ערך ההסתדרות הציונית כערך עקרוני יסודי. ואם פעם תיכתב באופן אוֹבִּיֶקְטִיבִּי ההיסטוריה של תנועת הפועלים, אפשר יהיה לציין בודאי לא מעט שגיאות פוליטיות מצדה. היו מקרים שלא הבינונו היטב את מצב התנועה הציונית והישוב. לא תמיד צריכים היינו להופיע כאשר הופענו. והשאלה כאן איננה שאלה של יסוד, של עיקר, היסוד, הגישה הלאומית, ההרגשה הלאומית, הקריטריון הלאומי — היה חזק אצל הפועל מעצם היום שהוא עלה מהאניה. אבל הערכת הדברים פיגרה אצלו הרבה פעמים אחרי המציאות. ולא תמיד הבין הפועל איך לקנות את לב העם. וזוהי השאלה הגדולה של הציונות ושל תנועתנו בימים אלה. אנחנו חיים בתקופה אשר, בעצם, אפשר לקרוא לה „תקופה של שלטון הפאשיזם בעולם“. יש מקומות שהוא שולט בהם ב־100%, יש מקומות שהוא שולט בחלקו. כי הפאשיזם אינו רק ענין פוליטי, ענין של קונסטיטוציה, — הוא ענין של הֶלֶךְ וְרוֹחַ, של דעות אשר חדרו לכל מיני פינות.

פי מה פירוש הדבר הוזה שחלקים גדולים בחברה, לא האריסטוקרטיה ולא הפיאודלים, לא פֶּבְרִיקָנְטִים גדולים, פי אם חלקים גדולים של המונים, של חנונים, בעלי־מלאכה ושל פועלים ופקידים — כל אלה אשר היו צריכים להיות, לכאורה, חברים בתנועת העבודה או בני־ברית לה — כל אלה אינם רוחשים לה אָמוֹן, אינם מוכנים להיות מודרכים ומונהגים על ידי הפועל והם הולכים עם גורמים אחרים, נופלים בפח, ותנועת הפועלים לא גילתה די יכולת וכשרון כדי לשחרר את ההמונים הללו מן האסון הוזה האורב להם? והנה אנחנו, הנאבקים עם הפאשיזם היהודי שנים רבות, צריכים היינו להבין שהמלחמה הזאת אינה, כמו שסבורים, מלחמה בין בית־ר ובין פלוגות של חברינו בלבד. אין זו שאלה מי יכבוש את הרחוב, השאלה הגדולה היא: מה תהיה דמותה של הציונות, מה יהיה אָפִּיו של הישוב, פרצופו הפוליטי והציבורי? כאשר ראיתי את הנערים האלה, הקופצים מול ההפגנה, היה ברור לי שכל זה הוא נוער אולטרה־פּוֹלִיטִירִי של עדות־המזרח, ואנחנו משלמים בעד החטא שלנו שלא מצאנו את הדרך אליהם, היה זמן שתמיד, בכל ועידה, היינו מקבלים החלטות בדבר התימנים, ובכל זאת, מסופקני אם התנועה הכינה להעריך נכונה את

הפרובלימה העמוקה הזאת של עדות המזרח, במובן זה, שאם הם לא יהיו בתוכנו יהיו מוכרחים להיות בשר תותחים בשביל תנועה אנטי־פועלית.

על התהלוכה אתמול הבטתי כעל גילוי ישובי. ראיתי בה הרבה חבורות, קבוצות גדולות, העושות רושם. אך כשם שצריך היה לשמוח על כך שחלקה של ההסתדרות הוא כל כך גדול וחשוב בתהלוכה, כך צריך היה להצטער על זה שכמה וכמה קבוצות גדולות של יהודים, אשר העמל היה תרות על פניהם, הרבה אנשי עבודה, ולא רק בארגון „הפועל המזרחי“ ו„אגודת ישראל“, אלא גם אנשים אחרים, שאנחנו צריכים להיות אחראים להם, גם לולא היתה כאן שאלה פוליטית, — הלכו מחוצה לנו. מי יודע, אולי גם הם רואים בנו אייבים ואולי הם מוכנים מחר לקבל ברצון את הבול של ז'בוטינסקי ולשים אותו בדש בגדם.

עם כל אפיה הלאומי, עם כל חינוכה הרחב של תנועתנו, עדיין לא רכשה לה תנועת הפועלים את ההכרה שכל יהודי צריך להיות בתוכה. אני אומר: „לל יהודי“, מחוץ, כמובן, לשכבות שהן בניגוד לנו. אבל ישנם בארץ המונים גדולים של אנשי עבודה ועמל שצריכים וחיובים להיות אתנו, והם יהיו אתנו אם נדע לגשת אליהם ולחיות אתם. כאן בארץ, דוקא בתקופת חירום זאת תתנהל, בלי שום ספק, מלחמה כבדה מאד עם תנועת הפועלים ובשם „הליכוד הלאומי“ ובשם „האחריות הלאומית“ בודאי יכבדו על חיינו ויציגו לנו הרבה דרישות קשות. ואנחנו נצטרך לעמוד במערכה. אני אומר את זה בהכרה גמורה. אבל כאשר הפועל נעשה כוח כזה שהוא חלק אינטגרלי של ההנהגה הלאומית, עומדת בפניו השאלה, כיצד לעמוד במערכה זו? האם להתעקש על כל פרט, על כל ענין מוסכם, מקובל, ולאמור: „לא נזוו“? — היה לנו ויכוח בועד הפועל של ההסתדרות, אם צריך היה להופיע בתהלוכת אתמול בדגלים אדומים. ואני בטוח שכל אחד מאתנו יוכל להסביר מדוע לא צריך לבטל את הדגל האדום. ואני אומר: דוקא בזמן של ירידת הסוציאליזם בעולם, דוקא בזמן שמצבנו כפועלים נעשה בעם יותר ויותר קשה, יש צורך שהפועל יכיר את כל קניינו ולא רק את ערכיו הפוליטיים, אלא גם את הכלים הארגוניים ואת הסמלים. וצריך לדעת להגן עליהם. אבל תנועת הפועלים לא צריכה להסתפק בזה שהיא תמיד רואה רק את הקנינים המקובלים, אשר עליהם מדובר יום יום בלי לראות את הקנינים הגדולים אשר עליהם צריך להגן. יכולנו לעמוד על זה שהפועלים יופיעו בהפגנה במלוא התחמשת המעמדית שלהם. ואז היו שתי אפשרויות: א) שהתהלוכה לא תצא לפועל. היינו נשארים לגמרי

נאמנים לדגל המעמד, אבל היינו מפסידים את האפשרות הפוליטית של ליכוד ההמונים במלחמה הזאת, אשר כולנו רוצים בה; ב) שהתהלוכה תצא לפועל, אבל שהיתה הופכת מתהלוכת פועלים למלחמת אזרחים, אשר לא היתה, על כל פנים עכשיו, משמשת אותה המלחמה אשר אנחנו רוצים בה. זאת היא רק דוגמה, אך לא זאת הפרובלימה. לנו ישנה אפשרות לכבוש את הרוב הגדול של הישוב הארץ-ישראלי, לנו ישנה אפשרות ליצור בארץ כוח ציבורי מלוכד, שאנחנו נהיה בו והרבה הלקים חשובים של הישוב יהיו בו, ואנחנו צריכים כפעם בפעם לשקול, לחשוב, לראות את המפה כולה ואת האפשרויות כולן. ואני הייתי אומר: ישנו מחיר אחד שאותו לא נשלם. אם כונתם של כל אלה הדורשים על החידושים בשלטון ועל הנהלות חדשות היא שהפעל ימעיט את עצמו, — אז הדבר הזה לא יקום. את המלחמה בעד גידולנו בישוב אנחנו צריכים לנהל בכל כוחותינו. אני מתכוון רק למלחמה הוגנת. אני רוצה להזהיר מאד את חברינו, אשר יעמדו מחר ומחרתם במערכת הבחירות לאסיפת הנבחרים והבחירות לקונגרס, מפני כל מיני אמצעים לא הוגנים במערכה זו, אשר על ידיהם אפשר באופן מלאכותי להרבות את מספר הבוחרים. כל גוף הרוצה לנהל בחירות במעשי זיוף הורס את כל היסוד של הדמוקרטיה, וזה מוכרח להתנקם בעצם קיומם של המוסדות. ולכן תמיד אמליץ בפני החברים לבלי לרדוף אחרי „נצחונות“ כאלה, ולא לתת לאחרים לעשות את זה, ולא להתיר לעצמנו מה שאנחנו אוסרים על האחרים.

אנחנו עומדים עכשיו בארץ לפני שלוש מערכות: לפני בחירה מחודשת של אסיפת הנבחרים. על זה הוחלט במועצת המפלגה וזה גם אושר במוסדות העליונים. הישוב זקוק עכשיו, אחרי הרבה שנים, לחידוש דמוקרטי של מוסדותיו הישוביים. הדבר ידרוש מאתנו מאמץ גדול, כדי ליהפך במשך החדשים הקרובים לאנשים עממיים, שינסו לחדור לכל השכבות בישוב, ואנחנו עומדים לפני מערכת השקל ומערכת הקונגרס. המערכות האלה הן עכשיו מיוחדות במינן. יש חברים שמביטים על הקונגרס כעל עמדה אשר כבר כבשנו אותה, אמנם, כמדומני, שבמשך כל השנים הללו לא ירדנו, וטבעי איפוא כאילו הדבר שבועד הפועל הציוני ובאפסקוטיבה הציונית ובקרנות הלאומיות יש לפועל השפעה הוגנת מאד. אבל כל נבטח כל כך, כל נחשוב שאנחנו יושבים איתן, יש להבין שאם על העם עובר עכשיו משבר נפשי כה גדול, ואם הישוב נמצא במצב קשה, ואם כוח הסברתנו איננו מספיק — איננו מספיק בפנים המפלגה, ועל אחת כמה וכמה שאיננו מספיק ברחבי הישוב, — הרי שבשעה פזאת

הבחירות עלולות ליהפך למבחן גדול לתנועת הפועלים. ואנחנו יודעים עוד דבר אחד: ישנם כוחות הנשבעים לדמוקרטיה רק כל זמן שהם נמצאים באופוזיציה והם זקוקים לה בשביל קבלת השפעה. אבל כאשר הם נמצאים בשלטון הם מוצאים אפשרות להחזיק את השלטון בידיהם. ואם לפאשיזם היהודי אין אצלנו הכוח כמו בארצות אחרות, הרי האפשרות להשתלט על המוסדות יכולה להיות גם לו. למשל, הגוש האזרחי בעיריית תל-אביב שומר על כוחו ואיננו נותן לנו לפרוץ אותו. למרות היותנו גם בתנאים אלה כמעט מחצית העירייה. הדבר הזה יש בו כדי להדאיג ולהדריך את מנוחתו של כל חבר בתנועה.

הקונגרס של עכשיו והבחירות שתהיינה אליו — יהיה להם תפקיד פוליטי חיצוני גדול מאד. יש חשיבות יוצאת מן הכלל שיהיה זה קונגרס רפרונטטיבי עם הרבה בוחרים. ואנו מעונינים לא רק ביצוג גדול של מפלגתנו, אלא גם ביצוג גדול של כל המפלגות בציונות. אנחנו מעונינים בהשתתפות המונים גדולים. ויהיה לבחירות הפעם גם תפקיד מדיני-פנימי כאשר לא היה זה שנים. על כך יכול לעמוד מי שקורא את העתונות המתנגדת שלנו, את אפיה התוקפני, את היאוש שלה מהמסטר הקיים, שאין לחוגים שהיא מדברת בשמם מה לעשות בו. המאמר של „הבוקר“: „או שננצח או שאין לנו מה לקוות מהקונגרס הזה“ — רק מוכיח באיזו מידה תהיה הפעם חמורה המערכה של העובד בציונות. אילו היה עולה בידנו לצאת מהבחירות האלו בכוח גדול, היה זה שם קץ גם לאמונה שיעלה בידי חייגים מסוימים להוריד את מפלגת הפועלים לכוח בלתי-ניכר בציונות, ואז אולי, סוף סוף, היו מבינים שצריך יהיה להשלים אתנו.

אולם גם מגמתנו אנו בתקופת-הירום איננה יכולה להיות מגמה של דחיקת חוגים אחרים והעמדתם מחוץ להשפעה. לא נקנה את שלטוננו עכשיו על ידי זה שנעמיד אחרים במצב של חורגים. במידה שנוכל ליצור מכסימום של שיתוף פעולה — נגביר את השפעתנו. כוח השפעתנו בציונות היה תמיד תלוי בזה אם יצרנו שיתוף פעולה עם אחרים. יצאנו מלוצרן תוך שיתוף פעולה עם „המזרחי“ ועם ציונים ב' — שותפים לא כל כך אידיאליים ולא שלמים כל כך, ואי אפשר לאמור שהשותפים שלנו היו תמיד נאמנים ואנחנו היינו תמיד צודקים. אבל אם הצלחנו לעבור את שנות המאורעות ואת שנות המשבר הפלפלי, הרי זה במידה לא קטנה הודות לכך שהצלחנו הפעם ליצור בציונות שיתוף פעולה רחב, כאשר לא היה קודם. גם עכשיו, בלכתנו לבחירות, לא נלך במגמה של „אני ואפסי עוד“ כדי לדחות חוגים אחרים מהפעולה.

אדרבא, נשתדל לרתום גם חוגים אחרים לעול. ובכוח זה, רק בכוח זה, נצליח ליצור יותר עמדות בהתישבות, בבטחון, במלחמת העבודה ובמלחמת העליה. דיברנו עכשיו על הצורך של עם מלוכד. ואולי עוד נצטרך לדבר על כך לאחרים ולא רק לעצמנו. אין זה מקרה שמועצת המפלגת הכריזה שצריך לפגוש את המצב כעם מלוכד. כשם שהמלה „משטר־חירום“ יש לה תוכן מסוים, כן גם המלה: „עם מלוכד“. אבל, כדי שנוכל לפגוש את המציאות החדשה ולשמור על עמדתנו בציננות ולהרחיב אותה, יש צורך לא רק שהעם יהיה אחד, אלא שההסתדרות תהיה אחת, שהמפלגה תהיה אחת!

ג

ל„בגבענו אל הקיר“ (עמוד 118)

1

דברים בשיחת חברים בכנרת

י"ז בטבת תרצ"ט, 8.1.1939. לא פורסמו עד עתה.

אִי־השתתפותי במסיבת ב' בחשון היתה לי כעונש, עוד בלונדון התכוונתי לכתוב משהו על כנרת, אולם העניינים היו פה יגעים שלא נתנו לי כל אפשרות להתרכז והפריעו גם בזה.

בשנים האחרונות השתתפתי, בכלל, מעט מאד בשמחות ארץ־ישראל, רק בשנה זו יצאתי מגדרי: השתתפתי בשמחות כנרת (חתינת עמליה) ועין־חרוד (סיום בבית־הספר). אין ענין כנרת רגיל בשבילי ורציתי מאד להגדיר פעם את ערכה של כנרת בכל התנועה וערך הכוח שהושקע במפעל זה. אולם למצוא ביטוי לכך קשה למדי. לפעמים מצטער אני לקרוא את ספרות הקבוצה בארץ וגם ספרות מסוג זה בארצות אחרות, כי תמיד נראה לי תוכן הכתוב דל יותר מאשר החיים הנם במציאות. יוצאות מפלל זה הרשימות של בן־ציון, אשר חוצבו ממש מנפש הקבוצה. זה היה נסיון ספרותי ראשון, שהקבוצה הצליחה בו להשמיע ולבטא את עצמה. ולכן פשהגיעו אלי דברי בן־ציון חשבתי אז את כתיבתי למיותרת. אמנם יש לכנרת הצלחה בנדון זה, ובנדאי עוד נדון בדבר פשכל הרשימות תשלמנה.

האם יש לי משהו להוסיף על הדברים האלה? כשאני חושב עכשיו על כנרת

נדמה לי שיש בה משהו מהיסודות המכריעים בחיים. דורנו ראה הרבה דברים בהתרחשותם: נצחונות, מפלות — דברים הראויים לשמש חומר לאנשים חושבים לתהות עליהם. ראינו איך הפכו דברים בסופם להיפך ממה שהיו בראשיתם. ראינו כיצד התאכזבו מתנועות שהבטיחו הירות וגרמו לעבדות, ועוד דוגמאות כאלה. וכל זה לא משום שהם רצו לרמות, אלא באשר הפכו להיות נשק בידי מישהו. עוד מעט ויגדל אדם אשר לא יאמין בכלל בשום דבר.

ותמוה הדבר: לאחר כל מה שנתערער בעולם ובאדם נשארה תנועתנו יחידה בנאמנותה לראשיתה ואין לה להתבייש בשום דבר יסודי בדרכה שעברה עד עתה. יתכן שכוחותיה לא הספיקו, אולי בוזבוז כוחות, אולם התנועה בכללה עומדת מבחינת אפיה המוסרי־אנושי־כללי בתוך עולם כזה בלי שידעה במה התחילה ובלו לדעת אם תנצח, ומקיימת יותר ממה שהבטיחה. זהו חזיון רב־ערך, ורק מעטים עומדים על גודל החזיון הזה ועל מקוריותו. כי בזמן שהכל מסביב מתמוטט נאחות תנועתנו במשהו יסודי, נאמן, מכונן לאמת ההיסטורית. שום איש לא כיוון מראש ולא חשב שהציונות תקלע באמת לאסון האימה במידה שהיא קולעת בתקופה זו. זהו חזיון אחד אפייני לתנועתנו, האפייני גם לכנרת.

כשמתבוננים בזמן האחרון אל הנעשה בעולם, אל מפלגות, אל מדינות ואל החסאים שגרמו לנצחון הברבריוזים — מתגלה דבר מחריד יותר מעצם נצחונם של היטלר והוא: כיצד קיבל העולם את פניו, ואיך נכנע העולם מפניו. ואלה שהיו צריכים להיות מגדלי־עז ולשמור ממבול הדם והעבדות לא הבינו ולא עשו את זה. להיפך: המדינות, המפלגות והמנהיגים חיפשו דרך להתפשרות. איש לא עמד בפניו. גם במובן הרוחני — הולך ההרס וכובש את ההמונים והוא גרוע יותר מכניעה פיזית. ואי אפשר לשער לאן יגיעו הדברים. ברור שהזלזול בדמוקרטיה אחרי המלחמה העולמית והביקורת עליה — לא אגב חיפוש דרך, אלא אגב זלזול גמור — הוא שפתח את הדרך להיטלר וגם לרוחו החודר כעת לדמוקרטיה עצמה ולמדינותיה. כי לאדם יש במקרים אלה טבע בזוי — יסוד העבדות העמוק שבו מתנער ומתגלה בכל מיני צורות. ערך יצירת התרבות הולך בלב ונחרב. אילו היו באפי האדם כעת משהו מן הקנאות שאינה מנתרת ואינה נכנעת, אולי הדברים היו אחרים. כי במה היה כוחה של היהדות לא לכרוע לבעל? במה כוחו של עם קטן זה לעומת כל פאר העולם הגדול והרחב, עם שהכל בוז לו? בקשיות־ערפול! ואילו היה משהו דומה לקשיות־ערפול זו אצל הסוצי־אליים ואצל הדמוקרטיה, יתכן שהעולם היה נמצא במצב אחר מאשר הוא כיום. מעטים

הם חזיונות של קשיות־עורף פזאת בעולם, אולי אצל נגדי. אבל חזיון פזה בקנה־מידה עולמי היה אחד — קיום האומה העברית בכוח קשיות ערפה. גם בציונות היתה ונשנה קשיות־עורף בלתי־מושפלת, לא רציונלית. בזמן העליה השניה לא יכולנו להסביר ליריבים בגולה ולהתנפח אתם על הציונות. לא היו לנו כל נימוקים להוכיח למתנגדים את אמינותנו, אבל היה לנו איזה כוח בלתי־נכנע שדיבר מתוך הלב וידע לעמוד נגד ולמרוד בכל הסובב אותנו. כזאת היתה גם בארץ. לא רצינו להשלים עם הסובב, אף כי הפרספקטיבה היתה בלתי־ברורה כלל.

מה עלינו לעשות כעת, כשלעינינו כל כך הרבה גורמים נגדנו? באם תתעורר בעם היהודי קשיות־העורף, הקנאות לעם וארץ, אז נעשה גדולות. אין לנו דרך אחרת. לצ'כוסלובקיה, יתכן, היתה דרך: לנתר. הלא הכוח הלוחם עד טיפת הדם האחרונה חסר פעת לעולם. אבל אנו נדונים למלחמה — בלי עקשנות לא נינצל. ולו יכולנו להחזיר לכל העם את קשיות־העורף הזאת ורצון קיום וחיים ויהי מה, היה זה גורם חינוכי חשוב לכל עתידנו.

וכנרת היא ביסודה מין חזיון דומה, בעלת קשיות־עורף פזאת. לא היה אף מפעל בארץ שעמד על עברי פי תהום פדוגמת פנרת. ארבו לה תהומות מכל הבחינות. ונצחונה של פנרת עד היום הזה גילוי מתנך של קשיות־עורף מצד קומץ קטן של אנשים. בשבילי, פיהודי וכאיש תנועת הפועלים, מחוץ לכל הקשרים האישיים, היה זה גילוי האמת הפנימית של הפועל על ידי עקשנותו הקדושה העמידה על נפש התנועה שהתגלו בכנרת.

2

הרצאת־פתיחה בחנוכת בית מפלגת פועלי ארץ־ישראל בתל־אביב —
בית ארלוזורוב. כ"א בחשון תש"א, 22.11.1940. לא פורסמה עד עתה.

הישוב במלחמה והמלחמה בישוב

פטור אני מדברי פתיחה בשבח האכסניה, אסתפק במשפט אחד: ארלוזורוב, אשר שמו נקרא על הבית הזה, היה לא רק ממדריכי התנועה, ממבקשי דרכה ועושי דברה, הוא גם מגידולי של התנועה. בחיקה גדל, ממנה למד, בה המשיך. ואם יש זכות קיום לאיזה בית־פועלים, לאיזה בית בתנועה, הרי זה אם האוירה אשר חשור בו תוסיף לגדל אנשים.

איני מתכוון הפעם להרצאת ויכוח עם מתנגדינו. לז חפצתי בכך לא הייתי בוחר בבית־ארלזוֹרוֹב ובאסיפת חברי מפלגה. הייתי פונה לבימה אחרת, אשר בה ניפגש גם עם יריבים. כננתי לסקוֹר את מצבנו. לסקוֹר בשביל חברים לתנועה. ההדגש הוא לא על סתירת טענות מתנגדים, הדגש על בירור דרכנו.

א

מה יודע הישוב על מצבו במלחמה? העתונות העברית, במידה שהעיוה לומר משהו, ספגה ענשים חמורים, ועדיין היא סופגת. לא הרי הצנזורה כאן כהרי הצנזורה באנגליה. אין עתונותנו יכולה עתה להשמיע מלה אחת על המדאיג ומטריד אותנו. מסביבנו ועל חשבוננו נרקמים דברים. פוגעים בנו מאורעות מזועזעים עד עומק הנפש, הוֹנוֹ ועתידנו נדונים — לשבט ולא לחסד — ואין הישוב יודע עד מה צינורות האינפורמציה הציבורית נסתמו. מעולם לא היו מזימות נגדנו נשמרות בסוד כמו בימים אלה, בחסות חוקי־המלחמה. לידיעת הישוב הן מגיעות רק לאחר שהן נעשות עובדות, וגם אז נמנע מאתנו להעריך אותן כערפן. אין אני מתכוון כאן לעסוק בנסתרות. גם הנגלה ראוי שלא נסית ממנו את דעתנו. ואנחנו נוטים לשכחה ולהתעלמות מן המרורות. לא אאריך, ורק אֶמְנֶה את עיקרי הדברים הידועים. צריך שיהיו ידועים.

בש בילנו התחילה המלחמה עם „הספר הלבן“. הוא שבישר לנו את קרבת המלחמה וגילה מה הדרך אשר בה מתכוונת מדינת־המנדט ללכת בימי המלחמה. וכשהמלחמה הוכרזה בא עלינו יום „טייגר היל“, יום בו נפגשה ספינת־העולים במכונות־יריה. וזכות־ההעפלה שולמה בגויות אחים. היה זה משום סימן: כך נוהגים בנו בעצם הימים שמחזרים אחרי „בני־ברית“. ומיד לאחר הכרזת המלחמה בא ההמשך: בוטל השידול של העונה, נענשו העולים החוקיים על חטא שהטאו מעפילים. כל סרטיפיקט וסרטיפיקט ש עו כב באותם הימים — כשכמה ארצות עוד היו פתוחות ליציאה, ובהן התלקטו יהודים המצפים לעליה, בהם ילדים ונוער וחלוצים ובעלי־הון — הסגיר אל היטלר עוד נפש ועוד נפש. ויהי המדינאי שהחליט החלטת־נקם זו מי שיהיה — על מצפוננו עינוייהם של אלפי יהודים.

וסמוך לכך התחילה המלחמה בהגנה. זאת ההגנה אשר כל שנות המאורעות העלימו עין מאי־חוקיותה ואף השתמשו בנסיינה ובאנשיה. באו מאסרי מג, מאסרי גינוסר ומשמר־השלושה ובן־שמן. באו חיפושים בנקודות ישוב רבות. בא טיפוח

מלשינים ומרגלים. ולאחר המאסרים באו המשפטים ופסקי־הדין. קרבנות ההגנה — אשר השלטון הפגיע בהם את עוון פולנו — עודם מתענים בעכו, עודם בחזקת פושעים, דבר זה אי אפשר לנו שנשכח. סבלות אחים אלה מסמלים את מצבנו. כל עוד הם נמנים עם פושעים, הרי שעצם עמידתנו על נפשנו מול אנשי־דמים, ולעיני ממשלה אשר לא מנעה שפיכת דם נקיים, היא בחזקת פשע. אחר כך באה המהלומה הגדולה — גזירת הקרקע, ההתנקשות בעצם קיומו של הבית הלאומי, בעצם זכות האדם היהודי לחיי אורח במולדתו. וגם פרשת השתתפות היהודים בצבא הלוחם קשורה פולה בדחיות, בעלבונות, בנכונות להשתמש בגיוותינו בלי להודות בקיום נשמתנו: שנלך לקרב, אך לא כיהודים, לא כציונים, לא בקשר עם ארץ־ישראל. כל מה שהושג וסודר עד כה אינו אלא פירוורים פעוטים ועלובים לעומת מה שיכול היה להיות ומה שצריך היה להיות. וכשבאים רגעים שגם „מלאך רע“ אומר אמן, ומחליטים בחיוב — מתעכבות ההחלטות בדרכן ממשרד למשרד. הממשלה עשתה כל מה שיכלה כדי להכביד עלינו את ההתנדבות, כדי להמאיס עלינו את ההתנדבות, אולם התנדבותנו יש לה מקורות עמוקים יותר מחשבונותיה ותכסיסיה, ולמרות כל המכשולים הרבים אשר שמו לפנינו התנדבותנו קיימת.

הנהגה מהלומת הימים האלה — ההחלטה לשלח מחוף הארץ את 1800 המעפילים מ„פסיפיק“ ו„מילוס“, שמעתי כי מ„פטריה“ כתבו המעפילים אל הנציב העליון, כי גירושם מפה קשה להם יותר מגירושם מגבולות גרמניה. זוהי הרגשה יהודית אלמנטרית. שילוח יהודי־עולה מחוף הארץ הרי זה לפי הרגשתי מעשה־רצח לגבי הפרט והתקלות אכזרית בכלל. ובמהלומה הזאת צירפה הממשלה מרצונה הטוב עוד „הודעה ממלכתית“, אשר יש לקרוא אותה כ„ספר לבן“ חדש, כי היא מכריזה לא רק על היחס ל־1800 פליטים אומללים, כי אם גם על מדיניות חדשה. יש לקרוא ולשוב ולקרוא בתעודה אכזרית וקנטרנית זאת, אשר לא חסרה פה אפילו אמירת הקלס פי „מ. ה. מ. אינה חסרה אהדה לפליטים“. אולם העליה הבלתי־חוקית „עלולה להשפיע מאד לרעה על המצב בארץ ולהוות סכנה חמורה לאינטרסים הבריטיים במזרח התיכון“, אנחנו היושבים כאן והמתבוננים אל מה שמתרחש סביבנו יודעים נאמנה כי שום אדם ממתנגדי הציונות בארץ ובסביבותיה לא רגש ולא רגו מסביב לעליה „בלתי־חוקית“ זו, ולא היה מעיו לאיים בסכנה לאינטרסים הבריטיים, אם הדברים לא יושמו בפיו מסעם השלטון הגבוה. ואין הממשלה מסתפקת בשילוח ובקריעת הורים מעל לידים ונשים מבעליהן במשך ימי המלחמה. הממשלה המכריזה

כי „אינה חסרת אהדה לפליטים“ מודיעה מפורש כי גם לאחר המלחמה „אין בדעת הממשלה כי ישארו במושבה שאליה הם נשלחים או יבואו לארצנו“. זהו כבר „לפנים משורת הדין“ של כל ספר לבן ושל כל התחייבות בפני ערבים. הספר הלבן לא חייב את הממשלה להתנקם במעפילים באופן אישי לכל ימי חייהם, והפרקטיקה הממשלתית שהיתה מנכה את מספר המעפילים מן המכסה המותרת, היתה משאירה אותם בארץ. לעולם לא! עזבו כל תקוה! מחוץ לניסוח הרשמי ניסו להפיץ רבים הסברה אחרת: „גיס חמישי“. ורדאי זה לא מקרה שהממשלה ויתרה על נימוק זה בהודעתה הרשמית. ידוע שהאניות האלה הן מן הטובות שבאניות-עולים: אחים ואחיות, בנים והורים ליהודים בארץ; מאות הלוצים ונוער, כמה וכמה ציונים מובהקים ואנשים שהתכוננו עוד מלפני המלחמה לעלייתם. כך נוהגים אתנו ובימי מלחמה! ופרט נוסף ומכביד בכל אלה: זה נעשה על ידי קבינט-המלחמה, אשר העומד בראשו וכמה מחבריו התנגדו בשעתם לספר הלבן. בהודעה זו הם לא רק מאשרים את הספר הלבן, כי אם מפליגים ממנו לרעתו. וצ'רצ'יל, שעמד בראש המתנגדים לספר הלבן, חתם עתה את שמו על המגמות הפוליטיות שהן רעות מן הספר הלבן עצמו.

ב

לרגל הפורענות האחרונה זכה הישוב לרגע קט של איחוד. של איחוד בלתי-מזויף. נתקיים מושב של איספת הנבחרים, שהיה פטור הפעם מניצוחים ומגרונות. דיברו מכל הסוגים והמפלגות, ואפילו „אגודת ישראל“ והרביזיוניסטים, ולא היה פרץ. ונתקיימה שביתת הישוב, בתנאי-מלחמה, בחוסר-פרסום, בשתיקה מאונס של העתונות. ודאי, שביתה אינה אלא מעשה דל לעומת היסורים והעלבון, ולא קשה לבטל את ערכה, אך קשה להציע דבר יותר אפקטיבי. ואף על פי כן אין לבטל את צד האיחוד שנתגלה באיספת הנבחרים ובשביתה. יקר לנו כל אות בישוב של נכונות נפשית להיות לעם.

אולם רגעים אלה בחיינו מועטים מאד. ועל דרך הפרדוכס אפשר לומר, שהפעם היה הישוב מאוחד, מפני שלא רדף אחרי „איחוד“ עם מספר נכבדים והשאירים מן הצד. רק משום שברגע המר לא היתה הדעת נתונה לרדיפה אחרי איחוד מלאכותי, למשאומתן שאינו פוסק, לפיוסים ולתשלומי מס — רק משום כך אפשר היה שתתקיים מניפסטציה של אחדות.

במה עוסק הישוב מחוץ לרגעים מועטים אלה? אין „הישוב“ נתון להתגוננות

פוליטית, ולא למלהמה במציקה — „הישוב“ עוסק יומם ולילה רק בדבר אחד: בעשיית שלום. אנשים נצים, מתקוטטים ומפנים זה את זה וצועקים: שלום! והמדורה לא תכבה. אין מחסור בדלק, ותמיד יש מי שמסיף עצים. והנה נודמן לה אילן גדול — רוטנברג.

אני נוגע בנושא זה מתוך צער. אין לי ענין בפולמוס. הצהלה והפולמוס מסביב לענין זה מאפילים על הצד הטרגי שבדבר.

איגרת רוטנברג יותר משיש בה ענין ציבורי הנה תעודה אישית, טרגית למדי. במשך כל השנה הזאת היה רוטנברג נפעל יותר מפועל. הוא הלך לעבודת הישוב בלב טהור, ברצון טוב, בהתעוררות כנה. הלך ללא חשבונות — מפלגתיים, מעמדיים, אישיים. הוא חשב על דברים שבעיקר: על הרעב, על המצוקה, על מצבנו הפוליטי. אין לומר שהיו לו אידיאות בהירות, אך הרגשת המצב היתה לו כלמעטים.

רוטנברג, בדרך כלל, איננו זוכר הרבה מלימודי נעוריו, ויש לו גם הכשרון לשכוח. בשאלות פוליטיות וסוציולוגיות עלול הוא בלבבל את הקלפים, אך יש לו זיקה לדברים שביסוד. הוא שונא ספסרות, הוא מתחמץ על רעב, הוא מרגיש עצמו בן לעם היהודי ורוצה לעזור. והנה עבד במשך שנה עבודה קשה, התאמץ, סבל, פנה פה וכה, ולא עלתה בידו.

ויש לשאול: מדוע לא עלתה בידו? הוא עצמו אומר: „הקלחת הציבורית אכלה אותי“. כן, הציבוריות שלנו ודאי קיפה של שרצים תלויה לה מאחוריה. אך האומנם פה מקוללה החלקה שבאמת אין לעשות בה שום דבר, ואין לראות בה כל ברכה? האין אנו רואים בקרבנות אנשים אשר למרות האוירה המקוללת, למרות בזבוז הזמן הכוחות על „יחסים בין-מפלגתיים“, למרות השיסויים, למרות הפרעות כל יום תמיד, למרות כל אלה — אינם מרפים וזוכים לראות פרי בעמלם? האין אנו רואים סוג אנשים העובדים את מלאכת העם באמונה, והם דורכים על התחתי העסקנות ומקדמים את ענין העם למרות הכל? אבל רוטנברג לא זכה לכך. ודאי יש בזה צער גדול. הוא גילה כמה תכונות אנושיות יפות בעבודה. גם הקשבה, גם אורך-רוח, גם נכונות ללמוד. והעיקר: רגש חרדה עמוק לגורלנו.

ובכן, מדוע נהפך נסיונו לכשלון? תשובה לכך יש לחפש בדבריהם של הללו אשר כפעם בפעם הם „מעלים“ את רוטנברג לעילא ולעילא וקוראים לו: „יחי“, ומבטיחים כי הוא יעשה נסים ונפלאות. באותו עתון אשר הכריז כמה פעמים את רוטנברג לגואל קראתי בחודש אוגוסט זה מאמר שכולו אומר אכזבה: הנה היתה

לאדם הודמנות גדולה והחמיץ אותה. והסופר מסביר מה ההודמנות הזאת: קיוו מרוטנברג שיקום, "למגר את שלטון מפא"י מקרב הציונות והישוב", ויכול "להכניע" את ההסתדרות, "כהרף עין". הדבר לא היה למעלה מכוחו של רוטנברג, כי "לצדו היה רובו המכריע של הישוב" והועד הלאומי היה "בכיסו". ומרוב התלהבות מגדיר אותו סופר, מתלמידי "השביירה", את התפקיד הנכסף במלה לועזית: צריך היה "צושלאגען" (הנגינה מלעיל) את ההסתדרות, "פירושו מתן ההכאה הסופית שלפני הנצחון". ל כ כ ציפו הללו מאת רוטנברג. לשם כך הריעו לפניו, ואולם, הוא נרתע, "ונסתלק משערי הנצחון. ואכן, כאן המפתח לכשלוננו הציבורי של רוטנברג.

כוחות שונים הפצו בעבודתו של רוטנברג. חסצו הפועלים. לשיטתם: יש לרתום עוד ועוד אנשים בעגלה הכבדה. הפועלים המכירים את פינחס רוטנברג מעבודה משותפת במשך שנים לא ראו בו רב-מג, עושה-נפלאות, כי אם איש-פעלים, בעל רצון טוב, בעל-תנוסה. הם ביקשו לראותו במרכז הפעולה הישובית, שכם אחד עם שאר הכוחות הבונים. לאחרים היו נימוקים אחרים. בימים שהספר הלבן הודיע על ההתנקשות בסמכותה ובקיומה של הסוכנות היהודית נענו לו בישוב המתגעש בקריאת "הועד העברי העליון" על משקל הועד הערבי העליון. ואו, כשהיתה "תקה" כי לא יהיה שלום בין הנהלת הסוכנות לבין רוטנברג, צעקו מכל כותרת-עתון: רוטנברג בראש הישוב! אך משנפגש רוטנברג עם אנשי הנהלת הסוכנות ועם אנשי הועד הלאומי ועם אנשים מתוך "המפלגה השלטת" והוברר כי יש רצון טוב מכל הצדדים ויש נכונות הדדית לפעולה משותפת ויש גם הבנה הדדית לגבי עיקרי-פעולה — פרשו ממנו מיד כל אלה אשר עוד אתמול החזיקו בכנף-בגדו וקראו: קום גאל. הוא "הכזיב" כבר אז. קיוו ממנו שיפרוץ בחומת "השלטון", ש"מגר", והנה האיש נכון לשיתוף פעולה. לא נמצא אז אדם אחד בכל החוגים ההם אשר היה מוכן ללכת אתו לתוך הנהלת הועד הלאומי, לתוך איוו פעולה משותפת שהיא. והוא — לעשות את הרע שציפו ממנו לא נטה כלל וכלל, ואת הטוב אשר ביקש לא עצר כוח לעשות. ולא נשאר לו אז לרוטנברג אלא לקום מתוך "הקלחת הציבורית" ולטוס ללונדון.

משחזר מלונדון ונתמנה נשיא הועד הלאומי היו שחררו שמא נפתח כאן פתח לדיקטטורה ועתון אחד אפילו ראה לעצמו תפקיד, שבוע שבוע להילחם ב"סכנה" זאת. ודוקא רוטנברג הוא שאמר בערך כך: אפשר כדאי להיות דיקטטור, אך לא כדאי להיות שוטה. ואכן, "שלטוננו" של רוטנברג היה ההיפך מדיקטטורה. מי שהישוב ראה אותו מוקף קרני-אורה של רבי-פעלים נהיה לרבי-דיבורים. לא מצא את ידיו ואת

רגליו באותה „קלחת ציבורית“ שלא הספין לה ולפגעה. הוא קיוה בתום לבו שילכד סביבו את כל החוגים אשר עליהם יוכל להישען ולעבוד. והנה קרה דבר מוזר: אך נכנס לנשיאות וכל אלה החשובים אשר בהם תלה תקוות ועל עזרתם סמך — כולם עדי אחרים, ואפילו ידידיו האינטימיים מתוך החוגים הבעלי־בתיים, עזבוהו לאנחות. אף אחד מאלה לא היה מוכן לשאת אתו בעול. הנימוקים היו שונים, אך התוצאה היתה אחת: בעטו בו.

הלקה היה מר, אך משמעותו היתה ברורה: דרכו אינו דרכם. אבל רוטנברג, שלא בחר בדרכם, החליט לא לנתר עליהם ויהי מה. הוא לא עייף מדפוק על הדלתות. נדי לקבל מגביר כסף למס־חירום היה מוכן לשבת שעות שלמות, והעלה חרס. הוא גילה בכל זה אידיאליזם ותוס־נפש. אך ללא הועיל. הוא ביקש לדעת מה המחיר שעליו לשלם, מה התביעות שעליו לספק. אותם ה„אישים“ אשר אחריהם היה מתור, מתוך אמונה כי בלעדיהם אי אפשר ללכד את הישוב, לא חשבו אפילו רגע אחד בריצינות על פניסה לעול העבודה הישובית, אך לא מנעו עצמם מטרוניות ותביעות. הוברר שנשיאותו של רוטנברג עצמו, שהכריזו עליה בקול־קולות, אין בה „סיפוק“. ובמקום לעשות את העבודה עצמה התחילה פרשה של סיפוק תביעות. אך שום סיפוק לא סיפק. מה שנתבע היום לא סיפק למחרתו. כל „סיפוק“ לאחר שניתן — „הוברר“ שאין לו ערך. וכך שיקע עצמו רוטנברג במעשי „מרכבה“ בלתי־פוסקים, ביזבו את כוחו וכוח האנשים אשר אתו והלך מהולשה אל חולשה.

הוא התחיל בדבר חשוב מאד, מס־חירום. ואילו היה הוא מפשיל את השרוולים ומתחיל בונה את הבנין הזה, בונה בעצמו ובעזרת כל אלה (בלי לשאול ל„יחוסם“), אשר היו מוכנים לעבוד, היה ודאי עושה מעשה רב, שיש עמו עזרה במצוקה, גילוי סולידריות לאומית אמיתית, וגם עשוי לשמש מוצר לישוב, חיזוק לכנסת ישראל, ומעשה של קיימא זה היה מסייע לאחדות הישוב יותר מכל תוכחות־מוסר. אבל רוטנברג משנתקל באופוזיציה ל... מס־חירום, שהתלבשה בכל מיני איצטלות, משנתקל ב„תת לא אוכל“ של גבירי ישראל ובחתירה החשאית של תקי־הקהל, עזב את ביצוע מס־חירום והתחיל לעסוק בשקידה בהרכב הועד הלאומי. הוא הלך מהרכב אל הרכב, עם כל רשת ההמולה והבזיונות שבכך, ושום הרפב לא „סיפק“, ולאמיתו של דבר לא היתה כל אפשרות פיסית ש„סיפק“. הסיסמה היתה לכאורה פשוטה ביותר: „הנהלה מצומצמת“, מצד הפועלים לא היה קושי. אלא שמיד הוברר כי בתוך הימין עצמו נתקלה דרישה זו בשני מעצורים שאין להתגבר עליהם: א. כל

הרעיון של הנהלה מצומצמת נגזר מלכתחילה לפי מידתה של „אישיות“ מסוימת טאחה הבנין קם ונפול. ואותה „אישיות“ נוח לה יותר לעמוד במצב של סירוב, והיא תמיד נותנת שישדלו אותה ותמיד מסרבת; ב. תביעת „הצמצום“ היתה מלווה תמיד בתביעה מקבילה: מתן נציגות לכל החוגים, החוגים תובעי נציגות פרו ורבו. כיצד אפשר לאחד את צמצום הנציגות עם מתן סיפוק „לכל החוגים“, כשכל אחד מן החוגים הרבים איננו בא על סיפוקו אלא אם כן נציגו הוא ישתתף בהנהלה המצומצמת?

כי שאלה אריתמטית זו אינה ניתנת להיפתר — יכול לתפוס כל ברי־בירב. אולם רוטנברג, השוחר טוב, לא חדל מלבקש לה פתרונות. וכך עברה עליו שנה בועד הלאומי במשאים־ומתנים בלתי־פוסקים. מי ימנה את מספר ההרכבים שחלו השנה בתוך הועד הלאומי? היה גם צד חיובי במלאכה זו. כל הרכב חדש הוכיח כי גם אנשים זרים ביותר, באי־כוח חוגים מנוגדים ביותר, יכולים להגיע לאיזה מינימום של פעולה משותפת ומסוכמת, אם אין מפים על ראשם וצועקים להם: התקוטטו! אלא שלמחרת כל הרכב חדש היו נמצאים אנשים החרדים לשלום בישוב, הצווחים במקלה: הוזה יצוג הישוב? האם להנהנה כזאת התפללנו?

במקום לעבוד בתוך התנאים האלה, עם האנשים הרוצים לעבוד — וכמה אנשים טובים דפקו על דלתו והתיצבו לרשותו, ללא כל תנאים, ללא בקשת כבוד וכסאות — במקום להמשיך ללכת בדרך מתוך בטחון שהמעשה ינצח, במקום לחפש ולגלות כוחות חדשים אשר ודאי ישנם בציבור, במקום זאת עסק רוטנברג כל השנה בדבר אחד: בהחלפת מקומם של המוזיקנטים, לפי המשל הקרילובי. הוא לא ידע במה כוחו ובמה חולשתו. ממחרת כל הרכב היה מתחיל משא־ומתן על הרכב חדש. ושוב טרוניות ושוב פיוסים, ושוב תכניות פותרות־כל בלי להקים מנוף אשר יהא בו להפוך משהו מן התכניות לקרטוב של ממש.

ג

אִי־היכולת למצוא דרך־פעולה, הכרת הכשלון, עם החרדה והצער והעלבון שבאִי־הצלחה אצל אדם שאינו רגיל לראות עצמו בלתי־מצליח, הולידו את הדוקומנט החדש. הציבור שלנו פגש את האיגרת ברגש מר, באכזבה, ככפיית־ידידות. לא אומר שאין לזה כל יסוד. רוטנברג הצליח „להגיש“ את רעיונותיו בצורה כזאת הפוגעת בידידיו, במי שרצה בהצלחתו, ונותנת מזון לאותה הנפח־גליה הציבורית אשר הכשילה את מאמציו. אולם ראוי שבחינה זו לא תסתיר את שאר הבעינות.

דרכו של רוטנברג בארץ מתבארת במידת־מה בפסוק: „ניגדל — ניצא אל אחריו“. זכות היא לאדם שמצא בעצמו כוח לשוב ובפרט מי ששב כאדם שרשי ורציני, כאיש רצון ופעלים. הצמיחה בנכר יש עמה כמה יתרונות. אך יש רגעים שבהם מתגלה גם חולשתה. לגבי הקמת מפעל־חשמל אין חולשה זו ניכרת. אך משבא אדם להעלות ארוכה לתחלואינו הציבוריים עשויה חולשה זו להתבלט. רוטנברג הביא אתו רצון ציוני, אך לא ידיעת ההסתדרות הציונית ולא הערכה לתהליכיה. למפעליה ומסודותיה. דבר זה היה לו למכשול. רוטנברג הוא חסיד של פנסת ישראל. הוא רוצה לראותה חזקה. הואיל ומתחילתה מנע ממנה השלטון בסיס משפטי חזק — נדרש עמל־נמלים וסבלנות־אי־קץ כדי להוליך אותה לקראת חיווקה. אולם רוטנברג גילה אמצעי פשוט וקל כיצד לחזק את הפנסת: למסור לועד הלאומי את כספי הקרנות...

אך יהא זה משגה מצדנו אם לא נשים לב לכמה נקודות חשובות בקריאתו של רוטנברג, ואם לא נבחין בין כוונותיה לבין כוונותיהם של אלה הרוכבים עתה עליה. יש כאן הבדל עמוק, שלא מן הראוי לטשטש אותו. הוא אומר: „את דלדול ההיים צריך לחסל“. הלא זהו ההיפך הגמור ממה שרוצים הללו. הוא מתכוון באמת להסתדרות אחת של כל פועלי ארץ־ישראל. אין זה פתיון למישהו. פיצול הציבור הפועלי נעשה במידה כזאת חלק מוסכם של ההני הישובי, שגם אנחנו — לבשתנו — השלמנו עמו. אפשר זוהי תמימות להעלות עתה תביעה זו: הסתדרות אחת לכל הפועלים, אולם תום זה מעורר כבוד. אלא שלא די בהעלאתה, צריך למצוא גם דרך להגשמה. ועוד: הוא בעד לשפת־עבודה כללית ואחידה. „הנבחרת על ידי הסתדרות הפועלים“. הוא תובע את ביטול הספקולציה הפוליטית, שהמפלגות השונות נוהגות בארגוני־פועלים שלהם. הוא תובע את הפרדת הסייע מן המפלגות. הוא דורש שהגנה וגיוס לא יהיו קנין של מפלגות, כי אם של הישוב כולו. האין כל אלה דרישות ברוחנו, נובעות מפל הפיסתנו? אמנם, באשר הוא נוהג לדבר „על־מפלגתית“ וסתמית, באשר איננו מספר קונקרטי מה עבר עליו במשך השנה, באשר איננו קורא בשם מי נמי הכשיל את מאמציו, הרי הוא נותן מקום למעונינים, לתומכים בכל מיני ארגוני־פועלים פברייטיים, לכל הסוככים על פיצול־הגנה ופירווי־גיוס מפלגתיים שיפנו את הדברים פנגד ההסתדרות או „הסתדרות־מפא“י, כפי שכותבים אצלנו על דרך שהאנטישמיים כותבים „טרופקי־ברונשטיין“. אך מי שאיננו מתכוון למרוד באמת ידע גם ידע מי הם שמחליפים את בטחון הישוב בארגון מפלגתי, מי הם שעושים גיוס נפרד, מי הם

שעושים את הסיוע מקור־ניצול למפלגתם. היכן משועבד הפועל לארגון פוליטי. כוחו של רוטנברג איננו דוקא בדיבור או בכתיבה. ולפיכך יש הוא מדבר נמרצות יותר משקולות. ולא תמיד הוא שוקל את דיבורו בפלס ונותן להצעותיו את הניסוח המדויק. הוא דורש מרות לאומית ביחסי המעמדות, ו"פסקי־דין של ועדות־בזררות מקומיות ומרכזיות שעל יד הועד הלאומי בלי זכות ערעור". יודע אני כי יש אצלנו אנשים המפחדים מפני "מרות לאומית", ובמידה שהמרות הלאומית מזדייפת ודאי יש לפחד מפניה. אולם הסוציאליזם איננו עומד בסתירה למרות לאומית, אמיתית ובלתי־מזויפת. אדרבא, הוא שואף לכך, בהנחה שהיא מרות של העם ולטובת העם. ובמקום שקיימת דמוקרטיה אמיתית, ובמקום שהאומה יצרה כוח המסוגל לשלוט בחיים הכלכליים וביחסי המעמדות, שם נלחמים סוציאליסטים על מרות לאומית. אבל אם מרות לאומית אזי — גם על חברת החשמל. וגם הרמת מחירי החשמל לצרכנים טעונה הסכמת מוסד לאומי.

הנהגה הדרישה לביטול שביתות בזמן המלחמה. אין אנהנו גורסים שביתות ל ת א ב ו ן . שביתה קשה קודם כל לפועל. וציבור פועלים שהגיע לדרגה מסוימת של הישגים והכרה ונסיון איננו משחק בנשק זה בקלות־דעת. אך שביתה איננה הרעה הגדולה ביותר במשק הלאומי ובחיי החברה. יש רעות גדולות ממנה. נגדן צריך לעתים — בלית ברירה — לאחוז בנשק השביתה. לפיכך אין הפועל נוטה לנתר מעיקרא על האמצעי האחרון השמור אתו, וכל מגמה הבאה לגזור על זכות השביתה הוא רואה כמגמה ריאקציונית. רוטנברג איננו בא לגזור על זכות השביתה, אבל הוא תובע את ביטולן לזמן המלחמה. ידעתי כי צפויים לי כמה חצים מבית, אך אומר: אהיה מוכן להסכים לביטול־שביתות בתקופת־המלחמה אם תינתן ערובה גם ל ב י ט ו ל - ר ע ב .

ביטול־ירעב זהו אלמנט חיוני מאד בכל הסדר לאומי. אם יקום סדר כזה שילדים לא ירעבו, וכל אדם יהיה מובטח בפת־לחם, אזי כדאי שבשביל כך יביא הפועל המסודר בעבודה את קרבנו הוא, וינתר על איום־השביתה.

רוטנברג עצמו לא הרגיש, כנראה, באיזו מידה הוא מחליש את תביעתו למשטר של מרות לאומית על ידי אמירה כי בחירות לאסיפת נבחרים הן "אבסורד יקר". לא זה חשוב שרוטנברג עצמו דרש כמה פעמים לקיים את הבחירות. ועוד לפני זמן לא רב תבע ממוסד־פועלים אחד שיתרום סכום ניכר לועד הלאומי לשם עריכת הבחירות. חשוב יותר הדבר בעיקרו. רוטנברג איננו מרגיש את הסתירה שבדבר: גם לדרוש

מרות לאומית וגם למנוע בחירות! על מה תישען המרות הלאומית אצלנו? אצל אחרים היא קיימת בכוח הצבא, המשטרה, הגיסטפּו, הגפא"ו. אתנו אין כמו אלה. הדבר היחיד אשר יש לנו זה רצונו של אדם בשוב לקיים משטר לאומי. אך אם זכותו של כל אדם בשוב לבחור את שליחו תינטל מאתו, מי יקים לנו אז את המרות הלאומית?

ד

קריאתו של רוטנברג מיצגת את האישי, את דעותיו הקבועות ואת הלך-רוחו החולף, ולא כוחות ציבוריים, מוכנים לתמוך בלב תמים בעיקרי הפרוגרמה שלו. לא כן התגובה העתונאית הרזולוציונית שפרצה לקראת קריאתו, בה אין כלום מן הגילוי האישי והרבה מן הציבוריות. אילו היה בינינו סטיריקון גדול היה מוצא בזה חומר מצוין שבביל קומדיה מנימוסינו הציבוריים. מקהלה רבת-קולות פרצה פה אחד ב„הסכמה“. הכל מסכימים! על מה מסכימים? אפשר על הסתדרות פועלים אחת, על חיסול לשכות-העבודה של המפלגות, על שחרור ארגוני הפועלים מזיקה למפלגות, על קרבנות חמריים שכל אחד צריך להביא אותם פיכלתו, באשר „הצורך בכסף הוא גדול“ ו„מן החוץ אי אפשר יהיה לקבלו“ ו„על הישוב ללמוד מן הנסיון של היהדות האירופית שהפסידה הכל ללא תועלת“? לא, על דברים אלה ודומיהם עברו בשתיקה כל המסכימים. ואף אחד מהם לא קם ביושר-לבב להשמיע את התנגדותו לכך, כשם שהוא מתנגד לכך במעשיו יום יום. לכך לא היה אומץ-לבב. אולם הכל הסכימו שהתוכחה של רוטנברג מכוונת לא להם, כי אם למפלגה ה„שלטת“. אפילו עתון כ„הצופה“ המיצג מפלגה בעלת שרשים ובעלת זכות-קיום בצינונית שראתה צורך להעביר תחת שבט הביקורת כמה הצעות של רוטנברג, פגש תחילה את קריאתו בהסכמה כוללת, ומ„צרת הפירודים הפילוגים בשוב שמכשילה אותנו“ הסיק את המסקנה העיקרית, שבעיקר צריך „לותר“, אותו ארגון התופס מקום בראש בכל שטחי חינוכו, שאהריותו מרובה משל המיעוטים“. והעתונות ה„בלתי-מפלגתית“ על אחת כמה וכמה. פובליציסט אחד, הכותב יום יום על הצורך „להסוך את ברית הצינונים הכלליים למפלגה“, כתב מאמר גדול לכבוד איגרת רוטנברג שבו הוא מדבר על חשיבותה הגדולה ועל „התוצאות המחרידות הקשורות“ במפלגתיות, ומסיק מסקנה כי ה„ברית“ צריכה להיות ל„מפלגה המקיפה את כל מתנגדי המפלגתיות“. מפל חור יצאו כתבנים, אשר רק מאיגרת

רוטנברג, כביכול, גילו שאילמלא המפלגה השלטת היה הפל בישוב מסודר ומתוקן. לאחר קבלת-הפנים הנרגשת ל„תכנית“ רוטנברג צצו, בעצם הימים האלה, כמה וכמה תכניות חדשות. אפילו התאחדות עולי גרמניה, לכאורה התאחדות של ממש המקיפה חוגים שונים למדי, ראתה צורך לפרסם תכנית, לא בשביל מפלגה חדשה, חלילה, כי אם בשביל „הסתדרות כללית של הישוב“. נראה שבין המושג „מפלגה“ לבין המושג „כנסת ישראל“ יש מקום לעוד יצור-ביניים. ויש עוד תכנית חדשה: „חזית לאומית אחידה“. שוב, לא מפלגה, חלילה. לאחר שהוברר כי מקור הרע הוא במפלגה יש לבקש את מקור הטוב בבריתות ובחזיתות. הללו הלא מיופות-פוח לדבר לא בשם אֵילו מפלגות עלובות ומפוררות, כי אם בשם „הקהל הרחב“ והמלוכד. אגב, לרגל כל אלה זכינו בימים אלה גם למקצת נחמה. הנה קראנו כי מעל בימת „הבמה לעם“ הכריז מר פ. ברנשטיין כי הוא חסיד של „צדק סוציאלי“. ודאי, אין לערבב צדק זה עם הצדק של השמאל. ואף על פי כן הרי זה חידוש גדול. היו ימים וכל נואם ציוני היה מתלהב לחזון הצדק הסוציאלי בציון הבנויה. אך זה כבר גורשו הביטויים הללו מפל לפסיקון ציוני-כללי. והנה שוב היתה להם עדנה. וגם ב„חזית לאומית אחידה“ הוטלה סיסמה: „צדק חברתי במשק בריא“ (דאי, להכדיל מאלה המבקשים צדק חברתי במשק חולה). ואחד הנואמים, ד"ר גרינבוים, הגדיל: הוא דרש „בניה תכניתית של המשק והפסקת המשחק החפשי של הכוחות הכלכליים“ (לפי „הארץ“). הרי זו מהפכה ממש בעולם מושגיה של הציונות הכללית, הדוגלת ב„יומה פרטית“. עד היכן הגענו: גם צדק חברתי וגם בניה תכניתית, ואפילו הפסקת המשחק החפשי של הכוחות הכלכליים. וכל זה בניגוד ל... „אידיאולוגיה של הסתדרות שאיננה מתאימה לתנאי ארץ חדשה“, כפי שנאמר מפורש מעל בימת ה„חזית“.

אולם כל אלה, כמובן, הנם קישוטי-דברים. ה„תכלית“ היא: ביטול „המפתח“, כמו ביטול הצחירות ב.ש.ב. אומרים: „הנהגה ישובית אל-מפלגתית“ ואין אומרים כי צדק תוקם ומי יקימנה. ומה יבוא במקום בחירות? עדיין לא ראינו משטר חברתי שאין בו פגם ולא יקשה לגלות פגמים גם במשטר שבו כל אדם יש לו זכות בחירה (אין אדם נוטה לפקפק בעצמו אם הוא ראוי לזכות-בחירה. אך הוא נוטה ונוטה לפקפק בזכות הזולת). אך הלא רשאים אנו לתבוע ממי שבא להיטיב עמנו לבל יעלים מאתנו מה הוא מכין לנו במקום משטר של בחירות עממיות. יש מדינות שבהן מוסרת החוקה את השלטון לידי בעלי-אחיות או לידי הצבא. לידי מי ימסר השלטון ללא-בחירות אצלנו? מה היסוד החוקי אשר יתן לשליטים העתידיים את

הסמכות ואת היכולת לנהל את עניני הישוב? רכוש, הכנסה, נכסי דלא ניידי? ושמה התנדבות? אף על פי שאנחנו, בני הישוב, הננו המאושרים בישראל, אין לומר שרובו הגדול של הישוב חי ברנחה, בנחוחת, בלא יסורים. הוא נדרש: לתרום, לשלם מסים, להתגונן, להתנדב, לעבוד עבודות קשות, למלא מצוות שונות. לכל אלה יִדרש, וזכותו לעצב באיזו מידה את צורת החיים בישוב — תישלל ממנו? ובכוח מה יֵעשה הדבר הזה? בכוח „אישים“ אשר הכל מודים בהם ובערפם ובאל־מפלגתיותם ובכֹּאשר הפעולה שלהם לטובת הכלל? אדרבא, אם יש אתכם „אישים“ כאלה — הוציאו אלינו ונדעה אותם. ונדע מי הם האישים אשר בשמם מדברים ובידיהם מפתחות העשייה וההצלה. היה „איש“ אחד, ובמשך השנה „אכלנו“ אותו.

ובינתיים, בעוד כל אחד עולה על זולתו בעשיית שלום, באה התפטרותו של מר רוקח מכופר הישוב, והספרות היפה שבעקבותיה, שהיא עשויה להרבות שלום ובטחון כאחד. הכתיבה בכלל ממלאה תפקיד מיוחד בעשיית השלום ובהגברת הבטחון. המלחמה יוצרת לנו במובן זה מצב מיוחד: אפשר לכתוב כנגד כופר הישוב, אבל אי אפשר לכתוב בעד, אפשר להוכיח שחלף הצורך בהתגוננות, אבל אי אפשר להסביר עד מה מגוחכים אלה שבשעת פורענות הם תובעים הגנה ובשעת־הפסקה הם פוסלים כל התכונות. אפשר לכתוב ברוח הספר הלבן, אי אפשר לכתוב נגדו. אפשר לכתוב נגד המעפילים, אפשר להספיד עליהם דיבות ברבים, אך אי אפשר לתבוע את עלבונם.

ובינתיים מתרחש עוד משהו בישוב. היו כמה מקרי־שוד, שוד מאורגן, בבנקים. ונתפסו נערים, המתאמנים במלאכת השוד, במערה בירושלים. אלה לא היו „רעבים“ כשודדים הדמיוניים באיגרת רוטנברג. אצלנו השודדים אינם רעבים, והרעבים אינם שודדים. והיה מעשה־הרצליה. יש סימנים לקיום „אורגניזציה“ חדשה. על כך מדברים. אך אין זה מועז את הישוב. ובינתיים — דבר שאין מדברים עליו — גוברת המצוקה, ובינתיים — גזירה על גניילדים, שהוא מעמודי תחיית הלשון ומיסודות הציביליזציה העברית בארץ. כל זה לא זיעזע את הישוב, אך יש דאגה אחת שהיא גוזלת את המנוחה: „שלטון מפא״י“, „המפתח המפלגתי“. לפני זמן־מה טרח עסקן אחד ומנה מנין שלם של דברים שבהם שולט המפתח, דברים אמיתיים ודברים מדומים. קראתי וחשבתי: מדוע אין קובלים על „מפתח“ בגיוס? השתתפתי לפני ימים מספר במסיבה של חיילים עברים „אי־שם“ במחנה־האימונים, וחשבתי: מדוע אין איש קובל על כך שהסתדרות „לקחה“ לעצמה חלק גדול שכזה בגיוס?

ה

כשאתה רואה את פני הציבוריות הזאת אתה נאלץ לחשב מחדש כמה חשובות. חינכנו את ציבורנו כל הימים לא על "מעמד לבדד ישפון". בנינו את הציונות על שיתוף מעמדות זורמים. אנחנו גורסים שיתוף מפני שאנו רואים הצטרפויות ותפקידים אשר שום מעמד ושום חטיבה אינם יכולים למלא אותם בעצמם. יש גורל-עם המבריא את כל המעמדות ואת כל הזרמים ויש תפקידים המצריכים את כל העם. וכל אדם יהודי שאיננו משתתף, אם בשימוש בלשון עברית ואם בשימוש בתוצרת עברית, ואם במניעת התנקשות ואם במניעת רעב, הרי הוא חסר לנו, אך מגמת השיתוף המטיל חובות נתקלת במגמה של אלו שיתוף הפוסט מחובות. מגמה זו קיימת, בכל מקום, ובמקום שאין פוח מחייב אף איננה זקוקה לעזרת מפלגות וארגונים. נביאה ומציגה יש להם תמיד על מי להישען. אין מחסור בפורקי-עול, בקופצי-יד. כוחו של הרגון, של המתנפר, של העיקש והקישח גדול בישוב. ועל אלה, ועל מנטליותם של אלה, רוכב סוג מסוים של עסקנים, שעשו עצמם טוענים ל"קהל הרחב, הבלתי-מאורגן", שמרגונו כביכול הם מדברים ומאיימים. אך טבעו של איום שלאחר שהוא מתקיים חדלים לפחד מפניו. ואם כל כך הרבה שנים מאיימים עלינו בפרישה ובאי-נשיאה באחריות, וגם מקיימים, אין לנו אלא לשאול את עצמנו: שמה אפשר גם מבלעדיהם?

מגנים אותנו שאנחנו "רודפי-בצע". מגנים אותנו שאין אנו מתכוונים לשיתוף לשמו, אלא לשם הכסף, אשר הם ממטירים להחזקת "השלטון". ומכאן הם מסיקים המסקנה: אין לך שוט יותר טוב כנגד השלטון מעצירת-פיס. אך דוקא בימים אלה נודמן לי לקרוא אצל אחד מעתונאי הימין. הכותב כמעט מתוך יאוש: "הנשק היחידי של אי-תשלום מסים איננו עלול לפעול במקום שהמסים אינם משתלמים ממילא". מתברר כי השוט אינו שוט. ויש לחשוש כי אם יבואו ויבטלו את "המפתח המפלגתי", וינהיגו "מפתח המסים והתרומות", לא תהיה ידה של ההסתדרות על התחלונה. אני כופר בזה כי כל עצמו של השיתוף אינו אלא "למען הבצע". אם פי איני מזלזל בו. כל מי שרוצה שקרקע תיגאל, שהחקלאות תתבסס ותתרחב, שהמורה לא יתנוון, שגן הילדים לא יסגר, שילדי הפרנרים לא יהיו בנים חורגים לישוב, שהרעב לא יעשה בנו שמות — לא יהיה חלקו עם "שונאי הבצע" שבימין. אין שיתוף לאומי בלי שיתוף-פיס לצרכי האומה, אולם עצם השיתוף, עצם הנשיאה בעול יחד, עצם הפגישה של מעמדות וחוגים שונים ומנוגדים — יש בו מן ההכרח ומן התועלת כאחת. שיתוף מביא

לידי עזיבת ה„אני ואפסי עוד“, לידי ראיית הצד השני, לידי התחשבות הדדית, לידי ויתורים.

ועוד. למדנו כי כל המצר לשמאל נעשה ראש. היפוכו. מי שחדל להצר להסדרות חדל להיות ראש. הימים האחרונים נתנו לנו דוגמה מבהיקה. מאימתי נעשה משה סמילנסקי מנהיג המוכר של האפרים? אפשר עכשיו לדבר בזה, מתוך התבוננות גרידא, בלי שמץ פולמוס. לי עוד זכורים הימים כשבחוגי האפרים התייחסו אל סמילנסקי כמו שמתחיסים עתה בחוגים מסוימים אל גרינבוים. פעולתו הספרותית, ביקרתו הישובית, השקפותיו האחדה-עמיות, הגנתו על העבודה העברית בעונות מסוימות לא הן שעשו אותו למנהיג האפרים. אך עם גיאות הפרדסנות, כשגבר הבטחון: „כוחי ועוצם ידי“, אחז גם סמילנסקי בשיטת ההתבדלות המעמדית והיה זה לפה, ואז היה ל„ראש התאחדות האפרים“, לאבירה הלוחם ולאישיותה המרכזית. כשחזר הגלגל וסמילנסקי חזר להיות מה שהיה, הסתלק משיטת ההתבדלות עד כדי הליכה בשליחות הקרן הקימת — לא הלכה התאחדות האפרים עמו, ולא ארכו הימים ובאה ההתפטרות.

חוששני שאם יבוא יום ומר פ. ברנשטיין יכנס לאחת ההנהלות רכוב על גלי ה„ברית“ המתנחשלת — יצטרכו אז לחפש אדם אחר אשר ימלא את התפקיד אשר פ. ברנשטיין ממלא היום.

יש אצלנו הנוטים להפריז בערך הקמפניות הגועשות כנגד ההסדרות. הנסיונות „לנייס“ את הישוב ואת הציזנות נגד הפועלים קדמו ל„הסדרות“. היו ימים שאנחנו עוד לא היינו כוח „בלתי-פרוציונלי“ ומסופן, כי אם קומץ, וגם אז יצאו עלינו בחרמות ובמכתבי אזוהרה לחוץ-לארץ. ומי? מנה את מספר הנסיונות להקים „גוש אזרחי מוצק“? ימיהם כימי תנועת הפועלים בארץ. ואינני חושש להודות שאני מעדיף גוש ימני מוצק, שתהיה לו כתובת, שיהא אחראי למעשיו, על המחזרות של כל מיני חוגים, עם גבאים ותקיפים ומתנשאים, עם אַמביציות קטנות, ולא עם „מפתח“ אחד, אלא עם „צורה מפתחות“ שלם, אשר בגללם אינם יכולים לעולם לחלק את הכסאות ביניהם ולהסדר בשום מוסד, ואת כשלונם זה הם זוקפים על „השמאל“. היש בחוגי הימין כוח להקים גוש כזה? יש לשפק בכך. כתיבתם מעידה על רגשי קנאה, נחיתות, מרירות, אך לא על כוח יצירה. על שנאת ההסדרות בלבד לא יקום שום בנין של קיימא. בנין חברתי רציני לא יתכן בלי חוץ, בלי נכונות לקרבנות, ואלו — היכן הם בקרב אותם חוגים המתלקטים מסביב ל„מייך“?

לסיכך אין חלקי עם אלה המתריעים כפעם בפעם על „הסכנה“. „אל תירא עבדי יעקב“. יש לנו דאגות גדולות מאלו. ביקשו לנצל כנגדנו מה שכתב רוטנברג: „התפוררות ההסתדרות בתנאי היום היא אפשרות ריאלית“. אם הכננה היא ל„שבירת“ ההסתדרות מבחוץ — הרי זו טעות גמורה. „כל כלי יוצר עליה לא יצלח“. סכנת התפוררות מ ב פ נ י ם — שָׁאֲנִי. בה אין לולול. סכנה זו אורבת לנו מן הימים הראשונים ואנחנו חייבים כל יום תמיד להתגבר עליה. אולם זהו נושא בפני עצמו.

1

ש ל ו ם ב י ש ו ב — כן. אך אל נא נחשוב כי נבנה את השלום בישוב על ידי שנרדוף שלום עם מספר תקיפים ופוליטישנס המחזיקים בכיסם את „רוב הישוב“. שלום עם היהודים סתם, שלום עם הדלות היהודית — אם מפלגתנו תעמיד זאת לעצמה למטרה תמצא את הדרך ותמצא את השלום.

נתבונן קצת בסוציולוגיה של הישוב, בהרכבו החברתי. היות שרגילים להעמיד כול ההסתדרות את „כל הישוב“, כדאי לבדוק ממי מורכב „כל הישוב“. לא נעסוק פה בסטטיסטיקה, כי אם נעביר לעינינו מספר תופעות מאלפות.

לפני זמן־מה נתקיימה ועידת „התאחדות הציונים הכלליים“, אגף זה הממשיך במסורת של ציונות כללית, הנוטה שכם לפעולה קונסטרוקטיבית, ואשר לו זכויות רבות ברחבי התנועה. קראנו בעתונים כי סיעת „העובד הציוני“, חברי ההסתדרות, היה לה רוב בוועידה. ועל ידה סיעת החקלאים הועירים.

והנה „המזרחי“ — חטיבה חשובה בציונות ובשנים האחרונות גם בישוב. חטיבה שאיננה בתחילוף, ויש לה שליחות משלה, ואין להעמידה בשום פנים בשורה אחת עם ארגוני הימין הרבים, הצצים ונובלים. אינני יודע מה בו חלקו של „הפועל המזרחי“ באחוזים, אבל אין ספק שהוא ניכר ביותר גם בכמות וגם באיכות (במפעל ההתישבותי ובנוער): ציבור פועלים ממש, עם צרכים ותביעות של פועלים, עם מלחמת־קיום, עם ישובי־עובדים, עם מפעלי־כיבוש חלוציים.

ויש רביזיוניזם. הימים אשר בהם נשען על דור הזקנים אשר זכרו את ימי גדולת ה„רוסיסט“ בפטרבורג — עברו ללא שוב. וגם „נוער־הזהב“ כבר חדל להיות הקובע בדמותה של התנועה הרביזיוניסטית. אפשר להצטער על כך שפועלים נתפסים לתנועה כזאת, יש ויש להרהר בדבר, אך אין להתעלם מכך שהרביזיוניזם נשען בשנים האחרונות במידה גדולה על שכבות פרוליטריות דוקא, וגם חלוציות.

וציונים כלליים ב' אף הם אי אפשר להם בלי ארגון פועלים „שלהם“, ואפילו הפטריוטים של ספרדיות אינם יכולים לקיים את עמדתם בעדה הספרדית בלי ארגון פועלים ספרדים. ואין לשכוח גם את „פועלי אגודת ישראל“, הנאבקים בתוך „האגודה“.

סקירה חטופה זו דיה להפוך על פיהם את המושגים המהלכים על „רוב הישוב“ בניגוד לפועלים. עוד לא נחקר ועוד לא הוכר עד מה גדל משקלו של הפועל בישוב, בחייו החמריים והרוחניים. ציבור הפועלים בכללו, מעבר למחיצות המפלגות אותו, מהווה לא רק את רוב בנינו של הישוב, אלא אף את רוב מנינו. אין זה מקרה. יש הרואים את עלייתו של הפועל בישוב כאיזו „איהבנה“ היסטורית, כמיקח־טעות, והם מסבירים אותה ב„ערמתה“ וב„תכסיסה“ של ההסתדרות, או בחולשתם של האויסי־קינים הרופינים והוייצמנים. אך מי שלא טַפַּש לבו יבין כי דוק „הארץ החדשה“ היא שמתייבת את היהודי העולה להיות ליהודי עובד. ואם נזכה לחיות ולגדול, לבנות ולהיבנות — עוד יגדל ויגבר חלקו של העובד בישוב. הבוכה על כך יבכה, והמבין יבין כי הנושא העיקרי של בנין הארץ מן ההכרח שיהיה האדם העובד.

ז

ובשכנות קרובה לציבור הפועלים נמצא אותו המחנה הרב והמגוון, שמדביקים לו כל מיני תוים: אם „מעמד בינוני“ כביכול, ואם „בורזואיה זעירה“, ואם „המוֹך־העם“. נאמר בפשטות: הדלות היהודית. הבעל־מלאכה, הרֹכֵל, החננני, האשה העומדת בשוק. המון חלפאים חסרי־מחיה, ולפרקים גם חסרי־סיכויים. מי יגן עליהם, מי ישקוד על תקנתם? רבים הרוכבים עליהם, רבים העושים עצמם אפטרופסים להם. אך כמה הם העושים באמת משהו בשבילם? אני מניח כי מצבם כאן קשה יותר מאשר באיזה ישוב יהודי העומד על תלו. מדוע? מפני שעל אותם התלים, בני מאות שנים, היה כל אדם מחובר למישהו ולמשהו ולא ידע את טעם העקירה והגלמודיות הנופלת בחלקו אצלנו. בסביבה בה אדם נולד וגדל ומוסיף לחיות מתהווה ליכוד טבעי, ובה צומחת עזרה הדדית ועסקנות נאמנה. גם תנועת הפועלים היהודית, שצמחה ועלתה מתוך סביבה המונית זו, ולקחה ממנה הרבה, החזירה לה לא מעט במתכוון ושלא במתכוון, אם על ידי אותם עסקני פועלים שניהנו בסגולות עממיות ולא הסתגרו בתחומי „האורגניזציה“ בלבד, ואם על ידי פועלים שקיבלו את חינוכם הציבורי בתוך הסתדרויות הפועלים, ולאחר „שעבר עליהם הגלגל“, אם מסיבת נישואים או „יציאה

מרשות בעל־הבית לרשות עצמם" — מצאו כר למאנייהם החברתיים בתוך ההמון היהודי הבלתי־מאורגן, ומהם שיצאו עסקני בעלי־מלאכה, פעילי קואופרציה אֶשְׂרָאִית, נושאי השכלה עממית, ובארץ? בצדה של העליה ההלוצית — אשר תנופתה והישגיה מושכים אליה את מיטב כוחות היצירה המבקשים גאולה — זרמת עליה המונית, עוזבה לנפשה, ללא ליווי, ללא עזרה. אין מתגלים בתוכה כוחות כאלה שהיו בקרב ההגירה לאמריקה. אז באו אנשי "עם עולם" ואינטליגנציה רדיקלית מרוסיה, שהתמזגה במידה מסוימת עם ההגירה ההמונית. לפני המלחמה הקודמת עוד היו בתוך העליה אנשים אשר היה להם צורך בפעולה עממית, כמו שיינקין ובוגרשוב, והם ביקשו — וגם מצאו — שדה־פעולה בשכבות אלה. גם, "הפועל הצעיר" בתל־אביב גילה קרבה להם והעמיד להם עסקנים. אולם מאחר המלחמה היתה העליה החלוצית שקועה מאד בעצמה ובמפעל הכיבושי, וכוחות אחרים לפעולה בקרב העליה ההמונית העוזבה לא קמו. פרטנדנטים לניצול ולפיתוי היו רבים, אך עובדים עבודה לשמה לא נתגלו.

ח

מתוך ראייה זו יש לקבוע את האורונטציה הציבורית שלנו: לא על מספר עסקנים המסלפים את דמות הישוב ואת דעת הקהל, כי אם על חוגים עממיים, אלה העשויים להיות אתנו חברים ממש בכל, ואלה שיש לכרות אתם ברית־אמונים. ראשית: ארגוני הפועלים. רבים מהם עומדים אתנו בקשרי־מלחמה. עלינו לדבר אליהם לא בלשון אויב, לא דרך התנצחות, כי אם בלשון חברים. לא זה העיקר אֵילו מושגים משונים על אודותינו הם מביאים אתם בבואם, העיקר אֵילו מושגים יקנו לעצמם בהיפגשם אתנו בהיים, בעבודה. יום יום תוקעים באזניהם שאנחנו התקיפים ומשתמשים בתקיפותנו רק להנאתנו. איש לא מספר להם מה העול שאנחנו מטילים על עצמנו, ומה הכיבושים שאנו כובשים למען כולם. איש לא מספר להם באיזו מידה כל ארגון יוצא בעקבותינו. כל אחד מאתנו יודע עד מה במצב של חוסר עבודה וחוסר מחיה חשוד כל פועל מסודר על "קיפוח". אך חובתנו היא להיות נקיים. אֵל יהיה בנו מקום לשום מגמה של קיפוח. בהסתדרות גדולה כשלנו אין שום אדם יכול לחשוב שיש לו ידיעה מלאה על כל המתהווה בקפליה, ואם גם המוסדות העליונים של ההסתדרות לא עלה על דעתם מעולם לבנות את עצמתה על קיפוח מי שהוא, ואם כי הדבר מגוחך מדי שציבור של למעלה ממאה אלף יבנה על קיפוח של אלפים אחדים.

יש ויש להזהיר מפני כל שמץ של קיפוח, בכל מקום שהוא מופיע, אם בשוגג ואם מתוך חריצות-ייתר של איזה מזכיר מקומי המבקש „רנח“ לציבורו ומביא רק הפסד. וצריך גם לשפוך אור-אמת על כל עובדה ועובדה. אם אני קורא ש„הפועל המזרחי“ קובל כי בחודש מסוים הגיעו לו 600 ימיעבודה והוא קיבל רק 150 — איני יודע אם זה אמת או לא. אולם אני רוצה לדעת את האמת. אין לי כל רצון להתעלם מן הדבר. ואני רוצה שאוכל מחר לקרוא הודעה של מוסד מוסמך, כי הדבר איננו אמת או שהדבר נכון ויתוקן. יודע אני שיש לא מעט סחטנות ויש נרננות לשמה¹. אך צריך ליצור מצב כזה שיוציא את האויר ממפרשי הריגון והרינון. מובן שאין פתרון רדיקלי בלתי אם לשכת-עבודה כללית ואחידה, עם רישום אישי, המונע כל פריבילגיות בחלוקת עבודה, גם מן הרוב הנאנח וגם מן המיעוטים הצועקים, ומובן שהפתרון האמיתי למניעת כל טרוניה וכל חתירה לחינוק ברית-אחים, הרי היא הסדרות פועלים אחת, שכל פועל ימצא בה את ביתו. הגיע הזמן להרים שוב את דגלה. דומה שגם הפועלים חברי הארגונים השונים רכשו נסיון ולמדו לקח. האין לקוות שגם אנחנו למדנו משהו מעשרים שנות קיומה של ההסתדרות, ושרצוננו לראותה אחת וכללית לא נחלש אלא גבר במשך הזמן?

לפני כמה ימים נודמנתי למושבה אחת, וסיפרו לי חברים כי נתקיימה שם חגיגה נאה לרגל הצטרפות חבורת פועלים חרדים להסתדרות. לכאורה הייתי צריך לקבל את הידיעה בשמחה שלמה, כי מימי הראשונים בארץ נשאתי את נפשי לאיחודם של כל העובדים היהודים, ומיזמה הראשון של ההסתדרות ביקשתי וגם לחמתי על כך שכל יהודי עובד — ללא הבדל השקפות והליכות חיים — יראה בה את ביתו. ודאי שאין דבר זה נעשה בלי מחיר. לא די שנכריז: כל דכפין. צריך שכל אחד ירגיש שהנהו פאן בעל זכויות שוות לשאר המסובים. משרבו הבקיעים בבית-ישראל, משנפרדו כל כך

¹ אחר הדברים האלה באו לפני דברי ד"ר ראדט, שערך מטעם המכון לחקר הפלפלה של הסוכנות היהודית מחקר על לשכות-העבודה. וזה לשונו: „ההרשמה בלשכות בתור רישום אישי מתנהלת בכל מקום בסדר. על ההרשמה של הארגונים יש להגיד: בהסתדרות היא בסדר, משום שמתנהלת על פי הכללים של הלשכה הכללית ומוצאת לפועל על ידי עובדיה. היא לקויה בהחלט אצל שאר הארגונים. לכן הדרישה הראשונה לשם התפתחותן הבריאה של הלשכות היא שתיפסק ההרשמה אצל הארגונים ותימסר ללשכות“ („העולם“, 5.12.40).

למושגים ולדעות ולנימוסים ורבה הזרות וההתנכרות של חוג לחוג — אין הדבר ניתן על נקלה. והדבר טעון הרבה רצון טוב וחינוך מתמיד והתגברות. לפיכך קיבלתי הפעם את הידיעה בשמחה מהולה בדאגה. הירהרתי: הירגישו עצמם החברים כמו בבתם? ושמה הם רואים מרחוק את ההסתדרות ראייה אידיאלית ביותר, ואינם יודעים את קשייה? יש להניח פי החברים אשר קירבו אותם וסייעו להצטרפותם גילו הבנה ואחזה, אך שמה בבואם אל המחנה הרב והמגונן, אל הלשכה, אל האגודה — יפגשו שם במי שרגיל לראות בהם נחות־דרגה? הרי יחסים פאלה מצויים ברחוב היהודי אשר משם עולים חברינו, והם חודרים גם אלינו. צריך לעקור אותם מן השורש, כי הם עומדים בסתירה גמורה לאחדות פועלים, כי הם אחד המפריעים הגדולים לכלליותה של ההסתדרות.

ט

וקו שני: התקרבות להמוני העם בישוב. אין הכונה לציד־נפשות ולתעמולת־בחירות. פי אם לשאת במשאם, לדעת את סבלותיהם, לשקוד על הקנתם. וקודם לכל פעולה: לא התנשאות. לא התרברבות, ועל אחת כמה — לא שחצנות! תכונות אלה אינן נחלתן של השכבות „העליונות“ בלבד. הן מקננות גם בכל תנועה אידיאליסטית ומהפכנית. אך כל שחצנות פסולה. לנין בשעתו הזהיר את חבריו מ„קומצ'נסטבו“, מהתרברבות קומוניסטית. כל תנועה המטפחת בקרב חבריה את הרגשת היעוד המיוחד חייבת גם לחנך אותם כנגד הצד השני של המטבע, כנגד ההתנשאות והשחצנות כלפי הנמצאים מחוץ לה. וגם תנועתנו הפועלית־החלוצית זקוקה לחינוך זה.

כפעם בפעם בקרבנו חברים יחידים המגלים הבנה עמוקה וחושים דקים לצרות ההמונים ולצרכי החוגים שמחוץ לנו. ויש ששיקעו הרבה מפוחם בכך. אולם פעולתם לא הביאה את מלוא הברכה הראויה, באשר אין די לכך במאמצי יחידים. דרושה אורח ציבורית, דרושה הכרה מצד המוני החברים, דרוש עידוד מצד התנועה כולה.

רעה חולה היא בתנועת־פועלים אם היא מסתגרת בקליפתה המקצועית והמסלגתית, נתונה כולה לסבלותיה ולדאגותיה הרבות. ואינה שועה לסבלות ולענינים הנוגעים נגיעה עמוקה בחיי ההמונים, בלי שיהיה להם „אופי מעמדי“ לפי המקובל. הנה, למשל, עוברת עתה על הישוב פורענות גדולה: הגזירה על גני־הילדים.

עצם הדבר הזה, שלאחר ארבעים שנות קיום והשתרשות של הגנים, עד היותם לחלק אורגני של החינוך העברי, מעיזה הממשלה להניף עליהם גרון — יש בו להעיד על מצבנו הפוליטי ועל האוירה הממשלתית מסביבנו. האדמיניסטרציה הבריטית, בדרך כלל, יש בה מידה גדולה של תרבות ודרך־ארץ. היא יודעת להתהלך עם „נייט־ביס“ בלי לפגוע בהרגשותיהם ללא צורך. היא יודעת לנהוג כבוד במושגים דתיים, במוסדות מושרשים, ואצלנו — לא היססה לפגוע בגן־הילדים, שהוא שכבת־היסוד של החינוך העברי וגורם חשוב במיווג השבטים, וחלק עיקרי בעזרה הסוציאלית. הרי זו פגיעה קשה ביותר. אפשר אינה פוגעת בשכבות האמידות, אולם היא פוגעת ביותר באותם הילדים אשר להם הגנים הכרח. האם לא פאן מקום לגילוי אחדות אמיתית של הישוב? האם לא אנחנו, פתנועה תרבותית וכמיצגי השכבות הנפגעות ביותר, צריכים להסתער על כך בכל פוחנו?

אז, נאמר, העזרה הסוציאלית בישוב. סבורני שעלינו להיות הנושאים העיקריים שלה. להרחיב את שדה פעולתה על ידי לחץ על העיריות והממשלה. לשחרר אותה מן הסגנון הפילנטרופי ולנטוע בה את העממיות הברוכה, ולהקיסה בהתענינות ציבורית. אז, נאמר, עדות המזרח, שהעזובה בהן מרובה ביותר; או המלחמה במיסיון; או הגנת השכנים והדיירים, וכדומה, תפקידים ציבוריים בריאים, אשר תנועת פועלים אמיתית חייבת לשאת בהם, אם איננה מצטמקת בתוך קליפתה.

העמסנו עלינו מצוות יתור מאיזה חוג אחר בישוב. עוד נצטרך להעמיק את העזרה ההדדית שבינינו, ואף על פי כן נעמיס עלינו עוד מצוות. אנחנו „סוֹחֵבִים“ בעול. ה„סוֹחֵבָה“ קשה, אך יש בה ברכה ויש גמול. אנחנו זורעים ומוצאים כמה שערים.

אני מקווה שדרישותי אלה לא יתקלו במשפטים קדומים מבפנים, אך אם ניתקל בכך — נצטרך לברר את הדברים לעומקם. אינני חושש לבירור הזה, הוא לא ידלדל, הוא יעמיק ויעשיר את תנועתנו.

בכל תנועת פועלים רצינית עובר קו חוצץ בין תקופת הילדות וההתהוות הראשונה לבין תקופת הבגרות והגבורה. בתקופה הראשונה כל מעיניה נתונים למציאת־עצמה, להגדרת־עצמה, ולהתנדרותה מן השאר. אך עם ההתגברות וההתבגרות, עם ההישגים הגדולים — צריכה לבוא הכרת החובות לכלל כולו והעמסת הדאגה לכל מה שלמטה הימנה, מבחינה סוציאלית. תנועת פועלים שמסגרת

בוזה, ואם גם באמתלה של אדיקות מעמדית, מתכחשת לחזונה, מועלת בשליחותה ההיסטורית.

כשאומרים לנו מן החוץ: העם נתן לכם הרבה — הרי זה לא נעים לשמוע. בפרט כשהאומר מבקש להסיק מ„נתינה“ זו מסקנות מבולבלות. אך אנחנו לעצמנו חייבים לומר: העם נתן לנו הרבה, קודם כל נתן אותנו. זה לא מעט. גורל העם בהר בנו, והבדילנו מן הטועים, והצילנו מטמיעה ומקלון ומאבדן. אילמלא העם לא היינו מגיעים למה שהגענו. והעם נתן לנו, לא בגלל יחסנו, כי אם לשם מטרה החשובה לו מכל, לשם גאולתו. תנועת הפועלים זכתה למה שזכתה לא מפני שמישהו ביקש לשחק באהבת־פועלים, כי אם מפני שהטילה על עצמה תפקידים לאומיים חלוציים. והעם — לא התקפים והגבאים שנפגעו על ידינו — ידע להעריך זאת, הוא רחש אִמון למפעלנו, ונתן לנו את המנדט: להמשיך, והאצילות הזאת מחייבת. אנו זקוקים לאחדות יותר מאשר בכל זמן שעבר. אנו זקוקים להריסת מחיצות. אין בידינו להרוס מחיצות של הנרננות המאורגנת, אך יש ויש בידינו להרוס מחיצות של ניגודים כדומים ברחבי העם. יהודים פליטים נוהרים לארץ־ישראל — האחדות שלהם היא למעלה מניגודי מעמדות. בתוך הספינה העוגנת בחוף חיפה וגזירת הגירוש מתהפכת עליה — שם אחדות אמיתית, למעלה מכל אחדות המוגדרת בספרים סוציולוגיים. הללו לא ידעו מעפילים מה הם, ומהי אחדות של עס־מעפילים. ואחדות זו מקיפה לא רק את 1800 היהודים שבספינה הזאת. האחדות של הגיהנום היהודי, אחדות־ההעפלה ומלחמת־ההצלה, מאחדת עכשיו רבבות יהודים במרחק־עולם. ותנועה סוציאליסטית יהודית היונקת ממקורה ולא מפלים שניים ושלישיים — תדע לגלם אחדות־אמת הרצופה עזרת ישראל ואת.

3

במועצת ההסתדרות בכפר־סבא. ט״ו בכסליו תש״א, 9.12.1940.

בפתיחת המועצה הודיע היושב־ראש, דויד רמז: „בשעות הערב הוצאו בכוח עולי „אטלנטיק“ ממחנה העולים בעתליט והועלו לאניות לשלחם מן הארץ. לא נוכל לקיים את סדר־יומנו. אתן רשות־הדיבור בענין זה שהתרחש הערב בשם כל המועצה לצרל כצנלסון“. הדברים לא פורסמו

בשעתם והם ניתנים בזה מתוך הסטנוגרמה. הם הובאו בקובץ מדברי ברל „מדיניות ציונית“, שהוצא על ידי מחלקת הנוער של הוועד הפועל של ההסתדרות, תל-אביב, תש"ו.

עם הגירוש למאוריציים

יש רגעים אשר בהם כל דיבור אינו אלא תחליף, תחליף עלוב, מבייש, למה שמתרחש ולמה שצריך היה להיעשות. היום הזה הוא יום מר, יום מר בתולדות הציונות. במלחמה הקודמת היה יום כזה, יום שחטפו יהודים ביפו ברחובות ובכוח זרקו אותם לאניות והובילו אותם למצרים. זה היה מעשה הממשלה התורכית של הימים ההם — ממשלת השולטן, ממשלה חסרת תרבות, חסרת יסודות של חוק ומשפט. היום הזה, במלחמה הזאת, נעשה הדבר מצד ממשלה נאורה, תרבותית, תובעת צדק, דורשת טובת עמים נדכאים, ממשלה אשר בתקופת שונות היו טובי בניה יודעים להילחם על זכות עמים משועבדים. לפני 120 שנה ידע אדם אנגלי¹ להילחם על שחרורה של ינן. אנגליה ידעה לתבוע את עלבונם של הארמנים הנשחטים. אנגליה ידעה להכריז בפני העולם כולו על תקומת הבית הלאומי היהודי. ועכשיו באים באי-כוח מדינה זאת ותופסים בני-אדם, פליטי גיהנום, אשר הגיעו אל החוף ביסורים בלתי-אנושיים — יסורים אלה בלבד יש בהם לאשר את זכותם לארץ הזאת ואת רצינות בואם אליה — ולקחים אותם בכוח הזרוע, בכוח שוטרים וחיילים דוחפים אותם חזרה, ומסירים להם מודעה כי באשר העיזו לחתור בלי רשות אל הארץ הזאת — צפוי להם עונש, עונש כפול: הם נידחים מן הארץ לא רק ברגע זה, כי אם לעולם נצד; כל עוד השלטון הזה יהיה קיים מובטח להם שהארץ הזאת תישאר סגורה בפניהם.

היש בפנינו מלים להגדיר את הדבר הזה? היש לנו מונחים מקובלים בחברה האנושית אשר יעשו את מכאובנו מובן לזולתנו? כל עם ועם יש לו סמלים של יסורים, המדברים ללבו יותר מאשר ללב אחרים, ויש סמלים אשר רק הוא מבין אותם. ההיסטוריה היהודית נתנה לנו מלים המחרידות את לבנו, וזר לא נתנסה בהן ולא יבין להן. מה יכול לחוש איש אירופה מה היתה לנו בימי-הביניים האינקבויזציה? והאם יכול איש אירופה להבין מה לנו המלה פוגרום? והאם יבין זר מה שבבילנו עליה? הן גם אנחנו לא תמיד מבינים זאת. לא די לה לאידיאה גדולה שתביע במלים

¹ [המשורר ביירון]

אחדות מופשטות, באיזה טרמין שנגמר ב„איזום“, מאניים גדולים, שאיפות גדולות. עד שהאידיאה הודרת לעצמות, עד שהיא נהפכת לבשר־רום של בני־אדם, של תנועה, של עם — עובר זמן רב. והתנועה משלמת מחיר יקר מאד על שהיא מאחרת לגלם את האידיאה בערכים מוחשיים.

שנים רבות לא הבינה גם הציונות עצמה מה גילומה. אמנם, הראשונים רמזו משהו. עצם המלים „בית יעקב לכו ונלכה“ אמרו שציונות אין זו אידיאה של שחרור סתם, אלא אידיאה המחייבת דרך מסוימת של הגשמה. גילום רעיונה של התנועה הוא עליה, ואין לו גילום בלי עליה. אולם מה הבינה התנועה הציונית במשך עשרות בשנים ב„ראשית־חכמה“ זו? פה באולם יושבים חברים שהלבינו שערותיהם, הם שפתחו את העליה לארץ לאחר המלחמה הקודמת. רבים מאתנו עוד זוכרים יפה באיזה מכשולים נתקלו אז, ולא מצד השלטונות הבריטיים, כי אם מצד השלטונות הציוניים בארצות, אשר לא הבינו כלל וכלל מה החפזון הזה של מספר בחורים אשר אין להם סבלנות לחכות עד אשר יבואו הימים הטובים, שיהיה אפשרי וכדאי ורצוי להגיע לארץ. ועד היום הזה — למרות הקסטרוֹפָה, למרות האסונות, למרות כל מה שעשתה הארץ בשביל העליה ומה שהעליה עשתה בשביל הארץ — כלום נעשתה העליה בשביל הציונות כולה דבר מוחשי ואורגני ועיקרי?

אילו היתה אז תפיסה אחרת של העליה, היתה, אפשר, גם הצהרת בלפור מנוסחת אחרת, והיה כל העולם יודע כי בית לאומי אשר לא מובטחות בו זכויות עליה חפשי — איננו בית לאומי, כי אם קריקטורה של בית לאומי והתקלסות בחזונו של עם.

איום ומר שאסר לעשות לנו דבר כזה¹ כיום הזה, בעצם המלחמה, בשעה שאלפי בחורים שלנו מתנדבים למלחמה, שאפשר ככה לירוק בפנינו, פה לדקור בלבנו; שלעם היהודי המתבוסס בדמו, אשר כל לבו נתון לצד אחד במלחמה הזאת — שאפשר ככה להתיחס אליו, ככה להעריך את תפילותינו, את קרבנותינו, אך אין זה הכל. יש משהו בעיני עוד חמור מזה, ולא אהיה אמיתי אם אחריש ולא אומר זאת. לי ההפכה כי היה בידינו לנסות למנוע את הדבר הזה, כי מניעת הדבר המחפיר הזה לא היה למעלה מכוחותינו. ואני מדבר כאן מעל הבמה הזאת כנאשם. אני מרגיש עצמי ברגע זה כאחד מהקהל הזה, כנאשם, כאיש אשר לא עשה כל מה

¹ [פלומר, לגרש עולים מן הארץ]

שאפשר היה לעשות כדי שהיום הזה לא יהיה. אנחנו נלחמים בכל החזיתות בעולם, שופכים את דמנו בכל מקום, על כל המזבחות שבעולם מביאים אנו קרבנות — אם יש להם טעם ואם אין להם טעם, קרבנות מרצון וקרבנות מאונס, בכל מלחמות השחרור שבעולם וגם בהרבה מלחמות של צעבוד העלינו את קרבנותינו. רק בשביל עצמנו, רק בשביל שחרורנו איננו יודעים להילחם. ורק בשביל שחרורנו אנו יש לנו מידות ומשקלות וחשבונות כל כך מדויקים וכל כך ברורים, כאשר לא היו לנו מעולם לא בשביל דברים גדולים וגם לא בשביל קטנות החיים.

במשך שנים הורגל העולם כי אפשר ונכון הדבר, באמת אפשר. מי יסריע ? יש לנו מעצורים כל כך רבים, כל כך הרבה חשבונות מטיל גורלנו המיוחד עלינו. ואף על פי כן, גם החלש ביותר, גם האומלל ביותר — יש דברים שעליהם הוא נותן את נפשו ועליהם הוא מוכרח לתת את נפשו, אם הוא רוצה מעט כבוד-אדם, אם הוא רוצה להשאיר לעצמו פתח של שחרור. אין עם יכול לנתר על מלחמת שחרורו בלי שתהיינה לכך תוצאות איומות. ומה טרגי הדבר שידיעה זאת באה אלינו שעות לאחר המעשה, שהישוב כולו, אשר נצבר מכל העולם היהודי, אשר גורלו עצמו תלוי בזה אם יוסיפו לבוא לארץ אניות מעפילים, ואשר אפשרות מלחמתו על עתידו מותנית בזה אם יוסיפו להלך בימים ספינות של יהודים התובעים את זכותם לארץ או יבהלו ויחדלו, — שהישוב הזה, על רבבות אנשיו החיים חיי הציונות, יכול היה לחיות בימים כאלה בלי לדעת מה צפוי לו, בלי לשקול ובלי להכריע: אולי עוד אפשר משהו לעשות. חוסר-הכרעה מחייב לא פחות מהכרעה שלילית.

ואמר בלב מר דבר שלא אוכל להוכיח: יתכן כי אילו היתה תנועתנו אחרת לא היה גורלם של אנשי „פּטריה“ צריך להיות כאשר היה. עוד לא פסו כל האפשרויות של היאבקות פוליטית גם בזמן מלחמה. נגיע גם לגירושים — אם אין מתחילים במלחמה, אם אין מגלים את הנכונות להילחם. הנכונות להסתכן יש שהיא מצילה מסכנות!

היום הזה, יום הפרעות במעפילי אטלנטיק, הוא היום המר יותר מכל הפרעות שעברו עלינו בארץ במשך שנות השלטון הזה; מר יותר מכמה כשלונות פנימיים שהיו לנו בארץ הזאת. נוכחנו באופן הבולט ביותר מה טיבה של המדיניות אשר בריטניה הגדולה והאדירה, הלוחמת עכשיו נגד האיב, אשר לא קם עוד כמוהו לאנשויות, נוקטת לגבינו. היא מגשימה אותה ביד אויבת אשר אינה נרתעת מכל רשע, ואולי לא גילתה עוד את כל מזימותיה. וזה מר מאוד. אל נתעלם מזה! על ידי התקלמות

לא ננצח ולא נילחם. אל נבקש נחמות עלובות. אינני יכול לקום ולאמור: „שפוך חמתך“. אין לנו על מי לשפוך חימה. אבל בהכרת המצב אנחנו חייבים. אנחנו חייבים בהכרת המצב. פי אין לנו עתה בעולם בני־ברית שומרי־אמונים. תלווה אותנו הכרה של בדידות מוחלטת, של אי־אפשרות לסמוך על ידידות, אם לא נמצא בעצמנו דרכים להביא לידי מידת התחשבות אתנו.

כל שנות המלחמה הזאת אשר בשבילנו התחילה עם ההכנות למלחמה — אינן רק שנים של פגיעות ועלבונות ומכות קשות מאד. אלא שלב אחרי שלב של התנקשויות, של הסגרה, של כריתת־תקוה. ובזמן שאנחנו חייבים ומוכנים לתת את הכל במלחמה הזאת אי אפשר שלא נדע היכן אנחנו עומדים.

נקל למעטים תחת לחץ הרבים לראות עצמם מתוך האספקלריה של הרבים. נקל לעניים לראות עצמם מתוך ראייה של העשירים. קל מאד — וזאת דרכם של יהודים רבים בעלי אור־נטיות „כלליות“ — לנתר על ראיית עצמנו כנקודת־מוצא, כנקודת־הערכה מוסרית סוציאלית; קל, כנראה, ליהודים בעלי אור־נטציה סוציאליסטית. למשל, לא לראות היכן החטא והעוול כלפינו בעולם הסוציאליסטי. קל לבעלי ראייה יהודית־ליברלית לא להקפיד ביותר עם התקיפים ובלבד שלא לבוא לידי קומפליקציות בלתי־נוחות. בעולם זה, הרודף אותנו ומשמיד אותנו ורוצח אותנו גם מבחינה רוחנית, בעולם זה, אשר אין לנו בו משענת נאמנה אף אחת — קל מאד להגיע לכלל ראייה יהודית, שאסור לאבד את מעט הידידות המינימלית שיש לנו ושאין להכביד, חלילה, על הידידים למחצה בדרישות בלתי־נוחות. אומר את אשר בלבי: לראיה זו אני חושש ביותר. אין לנו נקודת־מבט מסופנת יותר מאשר ויתור על נקודת־המבט שלנו, מאשר ראיית מצבנו אנו בעינים לא לנו.

מעט הרכוש שעשינו בארץ יקר לנו מאד. ודאי צריכים אנחנו לנהוג בו זהירות. קבצנים שפמתנו, דלים שפמתנו צריכים מאד מאד להיות זהירים; איננו שמחים לשום זעזועים, שבענו ועזועים, וכולנו צמאים לטיפת נחמה, לטיפת עבודה בונה שקטה. אך לא נקנה זאת במחיר של אונאה עצמית, ולא נקנה זאת במחיר זה של השלמה עם גזל כבשת הרש. ראיתי יהודים טובים מאד, לא גרועים, חלילה וחס, ממני, הם כבר התחילו לראות את חנק העליה, או כל חנק אחר שלנו בתקופת המלחמה, פענין ממדרגה שניה או שלישית, שלא כדאי בגללו עכשיו „להפריע“. האם רק עתה חושבים יהודים שאסור „להפריע“? האם לא לימדונו בכמה הזדמנויות שאין לנו להכביד על „המהלך הכללי“ ולדחות את ענינינו „לאחר כך“? אך הן זה פוחה המוסרי של

הציונות שראתה את תביעת הצדק לנו כדבר שאין להתבייש בו ואין לדחותו ל„אחר כך“. עם ההשפלה של יהודי גרמניה התחיל כל יהודי ויהודי מהארצות הדמוקרטיות חושש לעזרו ולעתידו שלו, וגם היהודי הציוני, במקום שהוא עוד נהנה מזכויות־אדם וקצת כבוד־אדם, נכון לטשטש את עצמו ואת יסורי עמו ותביעות עמו, שלא לספן את המעט ולא להרגיזו. ואם גם הישוב בארץ — האחראי בפני העולם היהודי על הפקדון הציוני — יראה פ כ ה את הדברים, אזי אנה אנחנו באים ? !

אין אני יכול לסיים בדברי נחמה. רוצה אני כי הכאב הצורב של היום הזה,

הכאב הרצוף רגש בושה — יבער בנו עד שיבקע דרך למוצא.

ה ע ר ו ת

לשער הספר: **כרך תשיעי**. דברי ברל בכרך זה מגיעים עד קצה של המערכה הראשונה של מלחמת העולם — עם כניסת רוסיה למלחמה ונסיגתה מכל השטח של פולין. ליטה ושכנותיהן — אשר חשפה את גולת ישראל בהן בסני חרב ההשמד של האויב. גברו ועלו בלבן של ברל הדכאון והכאב על שבר העם, ואותה שעה בשלה בו הכרת הצורך הציוני לנסח ולהביע את מטרת המלחמה בשביל עם ישראל, היא השגת חירותנו המדינית בארץ־ישראל. כמוצא היחידי להצלתנו וכמבטח לקיומנו. לזאת הקדיש ברל את מעיניו ודבריו במיוחד בשנתים שאחרי זה, בשנות 1941-1942. הדברים ניתנו בכרך החמישי אשר הופיע בשנת תש"ו. לפני הקונגרס הכ"ב. הקורא שירצה להמשיך בדברי ברל אחרי הכרך התשיעי בסדר כרונולוגי יצטרך לשוב אל הכרך החמישי, בו האיר ברל את עינינו בקביעת המטרה של מדינה עברית, אשר תבע אותה, צפה אותה ברוחו, אך לא זכה לראות את ראשיתה.

הכרכים הבאים יכילו את דברי ברל האחרונים.

לא עת פתרונות — עת להיאבק

(בועד הפועל הציוני, בלונדון. י"ז בחשון תרצ"ט, 11.11.1938)

„דבר“, גליון 4114, כ"ז בכסליו תרצ"ט, 20.12.1938

עמוד 11, שורה 4: ועדת וודהד. ועדה להצעת שינויים בתכנית החלוקה של ועדת פיל, שמונתה על ידי ממשלת בריטניה בפברואר 1938. בראשה עמד ג'ון וודהד. בנובמבר אותה שנה נחפרסם הדין־חשבון של הועדה, בו הוצע לדחות את תכנית החלוקה של ועדת פיל ולקבוע את המדינה היהודית בשטח שבשפלה ובשרון, מטנטורה ועד רחובות.

עמוד 12, שורה 3: מרת פול. תמר דה־סולו פול. עסקנית ציונית באמריקה.

עמוד 14, שורה 17: ימי ספטמבר באנגליה — ימי „הסכם מינכן“ בספטמבר 1938.

עמוד 16, שורה 3: גריבלדי, ג'וזפה. 1807—1882. לוחם לחירותה ואיחודה של איטליה.

שם: מסריק, תומס גריג. עיין כרך ה', עמוד 404.

שם: פֶּרְנָקוֹ, אינאן, 1856—1916. מגדולי משוררי אוקראינה. שירתו נסבה בעיקר על שחרור אוקראינה משעבוד זרים.

בימוי מינכן

(שיחה עם אנשי השורה, ט' בטבת תרצ"ט, 31.12.1938)
 „התבוננות במצבנו“, חוברת מיוחדת בסטנסיל. החתימה: ירובעל.
 „אחדות-העבודה“ ב', קובץ מסלגת פועלי ארץ-ישראל לזכר ח.
 ארלוזורוב, אלול תש"ג, עמוד 76. שם המאמר בקובץ: „שברים“;
 החתימה: אסיר חיים.

השיחה מתחילה בקטע זה שלא ניתן בפנים:

הפעולה שאתם עוסקים בה אינה פעולה טכנית בלבד. היא קשורה במצבנו המדיני, ומצבנו המדיני קשור במצבים המדיניים של העולם, ובתקופה זו — יותר מבכמה תקופות אחרות. מהבנת מצבנו המדיני נובעות גם מסקנות חיוניות לגבי פעולתנו המעשית.

ובטרם אנש להציע לפניכם את מחשבותי על הנשקף לנו בימים הקרובים ועל הנדרש מאתנו, עלי להזהיר אתכם מפני קבלת דברי פנדאות יתירה. מדיניות איננה מדע. מדיניות מצריכה ידיעה וטעונה לימוד. אך יש בה שיקולים שונים וגורמים מתחלפים. מה שאומר להלן זהו מה שהעליתי מתוך התבוננות רציון. אך איני קובע מסמרות. תמיד אפשר להניח שיש ידיעות שנעלמו מאתנו. אין בימינו יציבות בחיים המדיניים. ויכולות לבוא תמורות אשר תדרושנה מאתנו להגיה ולתקן את מושגינו על המצב.

מושגי איסטרטגיה אינם על עניני צבא בלבד. כל עוד השדה פנוי — אין צורך בשום טכסיסים. אך כשהשדה תפוש, או כשיש מי שעלול לתפוש אותו — עליך לחשב כל מהלך שלך, ולא לנמנם. מצבנו בארץ מחייב אותנו לגישה איסטרטגית לא רק בשעת התקפה. עלינו לגאול קרקע, לבנות בנינים, להקים משק, לסדר את ההספקה, לפתור את שאלות האוכלוסין — מתוך תפיסה איסטרטגית של מצבנו ושל עתידנו בארץ. באנגליה קיים מיניסטריון ל„תיאום“ כוחות הבטחון. אחת הסיבות לחולשתנו — שידענו הרבה חשבונות שונים, אך לא ידענו את החשבון האיסטרטגי. עלינו לרכוש לנו את ההבנה הזאת ולשקוד על תיאום כל פעולתנו מבחינה זאת.

ולפני הדיון הפוליטי, אתיר לעצמי להציע כללים איסטרטגיים אחדים, שהסקתי לא מתוך נסיוני בגודד העברי, כי אם מתוך נסיון ציוני. כל ל ראשון: אל תחמיץ שום שאנסה שנודמנה לך. אל תסמוך על כך שהיא עשויה לחזור. ההיסטוריה כולה, על נצחונותיה ועל מפלותיה, הרי היא שלשלת של הזדמנויות, שהשתמשו בהן כהוגן או שלא כהוגן, או שלא השתמשו בהן

כלל. כלל שני: הפסדת הודמנות — אל תיאחו בה בעקשנות. אל תביט אחורנית. ברגע שהפסדת מערכה — היכון למערכה חדשה. כלל שלישי: נחלתה לך שעות בדרכך — אל תתן לה לגדול ולהתגלגל. תקן אותה מיד.

עמוד 20, שורה 13: עכשיו בא מעשה צ'כוסלובקיה. בפגישת ראש ממשלת בריטניה, צ'מברלין, עם היטלר בברכטסגאדן קיבל על עצמו להביא לפני צ'כוסלובקיה דרישה למסור לגרמנים את השטחים שבחבל הסודטים, שבהם מספר הגרמנים עלה על 50 אחוזים. בספטמבר 1938 סיפחו הגרמנים את הסודטים לגרמניה. במרץ 1939 פלשו לצ'כיה ועשו ארץ-חסות.

עמוד 22, שורה 22: לפיכך את מוסוליני על השבוננו. באביב 1938 נחתם הסכם בין אנגליה ואיטליה בעניני ארצות הים התיכון. לפי ידיעה אחת הובטחה עזרת איטליה לשיכון המהומות בארץ-ישראל חלף הכרת אנגליה בכיבוש תבש. וב-2.5.1938 הודיע צ'מברלין בבית-הנבחרים: „כי איטליה תימנע מפל גרימת קשיים לממשלה בארץ-ישראל ואנגליה תשמור מצדה על זכויותיה החוקיות של איטליה בארץ-ישראל“ („דבר“, גליונות 3902, 3906, 3935; 23.3.1938, 28.3, 3.5).

עמוד 23, שורה 9: הקומאינטרן. עיין פרק ב', עמוד 304.

שם, שורה 27: תחנת-פארי. תחנת שידור ערבית עוינת לציונות וליהודים, שפעלה בזמן ההוא בפארי, עיר-חוף באיטליה הדרומית.

ועידה לשם מה?

„דבר“, גליון 4106. י"ח בכסליו תרצ"ט, 11.12.1938. דבר היום.
בפנסקטיים של ברל, בתאריך 10.12.1938, רשום: „כתיבת דבר היום.
„ועידה לשם מה?“

עמוד 29, שורה 11: גם הארכיבישוף מקנטרבורי השמיע את קולו. בויכוח המדובר עליו אמר הארכיבישוף בבית-הלורדים, כי על אף אהדתו לערבים הוא מבקש לא לעכב את ההחלטה להכניס 10.000 ילדים גולים לארץ-ישראל.

שם, שורה 13: הכרזתו של בולדווין. סטנלי בולדווין (1867—1947), מדינאי אנגלי שמרני, ראש הממשלה בזמן ההוא, פנה בנואמו ברדיו הבריטי ב-8.12.1938 בקריאה למצפון הנוצרי להצלת ילדי ישראל הוצאתם מגרמניה.

לאחר לונדון

(במועצת מסלגת פועלי ארץ-ישראל, כ"ה בניסן תרצ"ט)
חוברת בשם זה, הוצאה מיוחדת מתוך „הפועל הצעיר“,
גליונות 23, 25 ו-26, י"א באייר, ה' וט"ו בסיון תרצ"ט.

עמוד 31, שורה 4: ועידת לונדון. עם פרסום דיווחשבון ועדת וודהד הודיעה הממשלה הבריטית בגילוי־דעת מיום 9.11.1938 על החלטתה להזמין נציגים של ערביי ארץ־ישראל המדינות הערביות מצד אחד ונציגי הסוכנות היהודית מצד שני לדון בעניני ארץ־ישראל. הועדה נפתחה בפברואר 1939.

עמוד 33, שורה 25: התייגנה הערבית למשמע הפשורות הפאות מלונדון. עם המפנה להצרו, צעדי המפעל הציוני בוועידת לונדון הביעו ערביי ארץ־ישראל את שמחתם בהפגנות (עיין „דבר“, גליון 4173, 27.2.1939).

שם, שורה 26: הטלגרמה של בן־גוריון. מכון לגילוי־דעת מאת ד. בן־גוריון ביום 26.2.1939 (על ידי „פלקור“) אל הישוב העברי בארץ, בו נאמר: „זממים לחסל את הבית הלאומי ולהסגירנו לשלטון מנהיגי הפנופיות. המזימה הזאת לא תקום! גבורת הישוב. מצוקת המוני ישראל בגולה. המצפון של אנגליה הישרה, העורה המוסרית והפוליטית של אומות העולם — יעשו לאל את נכלי צוררינו. אל בהלה! נציגי העם עומדים כאן על המשמר בבטחון מלא שכל אחד מהם יעמוד במבחן העליון מתוך נאמנות. התלכדות. משמעת ועוז“ („דבר“, גליון 4173, 27.2.1939).

עמוד 34, שורה 2: פּוּפּוּלֶר — עיין כרך ד, עמוד 315.

עמוד 35, שורה 1: פּאָנל — חבר האישים (ציונים ולא־ציונים). שמתוכו היו נבחרים המשתתפים בפגישות עם הממשלה בוועידת לונדון.

עמוד 38, שורה 4: שיחות קאהיר. עם תום ועידת לונדון נתכנסו באפריל 1939 בקאהיר מדינאים ערבים מהארצות הערביות עם נציגים אנגלים ודנו על קירוב ההשקפה הערבית־אנגלית.

עמוד 39, שורה 28: ביום שהגיעו הידיעות מלונדון הכרזנו: לא ניפגע. הידיעות מלונדון — על מזימת ממשלת בריטניה להקים בארץ־ישראל מדינה עצמאית הנתונה לשלטון רוב ערבי.

הכרזנו: לא ניפגע. בכינוס ישיבי שנחקיים בירושלים בט' באדר תרצ"ט, 28.2.1939.

עמוד 41, שורה 1: כּוֹאֵת היתה גם „השכיתה הפללית“ בצרפת, בימים שהיטלר עמד בשער. מכון לשביתה של פועלי צרפת בשלהי נובמבר 1938 נגד הצעת חוק להארכת שבוע העבודה מ־40 שעות ל־50. בתנאי תשלום בעד השעות הנוספות. שהוצע על ידי הממשלה מפאת הצורך לחזק את המדינה חיזוק כלכלי וצבאי. נוכח האיום על בטחון צרפת מצד גרמניה.

עמוד 44, שורה 7: ענין ה־17. מכון ל־17 מפעילים שנאסרו בפברואר 1939. נדונו למאסר של שלושה חדשים והומלץ על גירושם מן הארץ (עיין „דבר“, גליון 4206, 7.4.1939).

עמוד 45, שורה 27: כּרִזּוּ מַטֵּעַם הַיִּצְ״ם. נגד סרסורי עליה. היצ״ם — חברה

יהודית בינלאומית לטיפול בעניני ההגירה היהודית. השם הוא ראשי־תיבות של Hias — Hebrew Sheltering and Immigrant Aid Society; יק"א (Jewish Colonisation Association — Emigdirect—Emigrants Direction). החברה החלה לפעול בשנת 1927.

אניות גרמניות אחדות עם פליטים יהודים בלי רשיונות כניסה לאיזון ארץ שהיא שטו באפריל 1939 בלב ימים באמריקה הדרומית. לאחר השתדלות היצ"ם הושג לחלק מהם רשיון כניסה לצ"לי. החברה פירסמה אחר כך אזהרה, כי להבא לא תבוא במקרים דומים לעזרת הפליטים.

בשנת ה'תש"ג הזאת

(באחד במאי 1939)

„דבר“, גליון 4228, ט"ז באייר תרצ"ט, 5.5.1939.

במסגרת הציוני העשרים ואחד

(אלול תרצ"ט, אוגוסט 1939)

„דבר“, גליון 4320, י"ד באלול תרצ"ט, 29.8.1939.

„הקונגרס הציוני הכ"א“, דין־וחשבון סטנוגרפי, הוצאת

ההנהלה של ההסתדרות הציונית, ירושלים, עמוד 142.

עמוד 69, שורה 20: וספרו ההיסטורי של יוסטוס איש טבריה אכד לנן. יוסטוס איש טבריה, בן זמנו של יוסף בן מתתיהו (יוסיפוס סלביוס), כתב ספר על מלחמת היהודים ברומאים, בו האשים את סלביוס בזיוף העובדות לטובת שליטי רומא.

עמוד 74, שורה 23: סגירת „דבר“ בגלל מאמר להגנת המעפילים. זה היה מאמר על שלוש מאות מעפילים שנתפסו ב־10.8.1939, שבגללו נסגר העתון לשבוע ימים.

עמוד 75, שורה 23: ועידת אֶוִיאן. עיין כרך ה', עמוד 400.

שם: עליו (על הפליטה) יתייעצו בושינגטון. על פי יזמתו של הנשיא רוזבלט עמדה להתקיים בנשינגטון התייעצות בשאלות הטיפול בפליטים ופיזורם בארצות שונות. זו נתקיימה שם באוקטובר 1939 בהשתתפות משרד התמיד הבין־ממשלתי לעניני פליטים, פקידי מיניסטריונים שונים בממשלת ארצות הברית ונציגים ממדינות אחרות.

עמוד 79, שורא 18: „ועד עליון“. מכונן להצעה שנתעוררה בחוגים האזרחיים בשוב
להקמת „ועד עליון לשעת חירום“.

את הרשימה הזאת כתב ברל (בחתימת ירובעל) חדשים אחדים לאחר התחלת
המלחמה.

משהו על המודיעים אשר מפיחם אנו חיים ומתים.

יפה כתב יעקב רבינוביץ על בעלי הידיעות הממיתים בהבל פיהם. ויש ענין
נוסף להתבונן בדבר: את מי מאנשיהשם (או שהם עושים אותם לאנשישם) הם
דנים למיתה ומזכים בתחיית המתים ואת מי הם דנים לשכחה. מכאן אפשר ללמוד
על מי ומי פקוזה עינם. פותחים, כמובן, בצדיק. ולא דוקא ברביים הגדולים, כגון
הגורי והליבאביטשי — אשר הידיעות היום על הקורה אותם ולמחרתו על שלא קרה
אותם אינן פוסקות, עד שאדם מתבלבל לגמרי — כי אם גם בכל רבי זעירא. ולאחר
הצדיק בא „עסקן“ למינהו: פלוני ציר הסיים, אלמוני היושב־ראש הציוני, פלמוני
הבונדאי ושלמוני הבנקאי, פלונית אשת עסקן ואלמונית מי שהיתה אשת עסקן
והנלת עליה. את אחד הבונדאים כבר שילחו פעם והושיבוהו שם במאסר, וכעבור
ימים העבירוהו לפריס, ולמחרתו הודיעו שוב כי זה שבפריס הוא יוסף בן שמעון שני.
אך הנזכרו המודיעים — ולו גם אחד המודיעים — בשמו של אדם שאיננו רבי
וגם לא רב, ולא עסקן ציוני, ולא בונדאי, ולא בנקאי, אלא סופר עברי או חוקר?
היכן הלל צייטלין? מה היה ליצחק קצנלסון? מה גורלם של החוקרים העברים שלימדו
תורה במכון למדעי היהדות בנרשה — מנחם שטיין, ישראל אוסטרזר, א. וייס?
היכן חוקר תולדות הכלכלה של היהודים, ד״ר יצחק שיפר, ומה שלומי? היכן
ההיסטוריון באלאבאן? מה אירע לאותו סופר עברי שבקרן־זוית בגליציה, המשגר
משם כפעם בפעם מאמר או ספר פילוסופי, ובן־ציון רפופורט שמו? מה גורלה של
קבוצת הסופרים העברים „מפלט“, שלום בנציון, זילברפניג וחבריהם? היכן פומרנץ
ולוסטיגר? מה גורלו של חייקל לונסקי, יהודי תמים ויקר, שבספריית שטראשון
בוילנה? וכיצד עבר הכיבוש והפוגרום על י. א. טרויש הישישי, משיירי דורו של
ליברמן, עליו ועל יתר הפליטה של סופרים וחכמים?

מכירים אנחנו את דמותם של רובי מודיעינו מתמל־שלשום. אך הלא נאמר:
יודע צדיק נפש בהמתו — האומנם גם אנחנו, הקוראים העברים, איננו טובים מהם,
ואיננו מעלים על לב? („דבר“, גליון 4390, י״ב בכסליו ת״ש, 24.11.1939).

עם גזירת הקרקע

(במועצה החקלאית, כ״ג באדר ב׳ ת״ש, 24.1940)

„אחדות־העבודה“ ב/, קובץ מסלגת פועלי ארץ־ישראל, תש״ג,
עמוד 82. שם המאמר בקובץ: „שברים“. החתימה: אסיר חיים.

עמוד 92, שורה 19: הנה אפשר הדבר שנשיאת דגל עברי בהפגנה בארץ-ישראל תיענש במלקות. הנער גבריאל מורחי (פבן 15) נדון על ידי השופט הבריטי בודילי לעונש של 12 מלקות בשל השתתפות בהפגנה בתל-אביב נגד גזירת הקרקע ב־2.3.1940 עם דגל ביד.

עמוד 93, שורה 2: הרצח בדרך ג'נין. ב־26.3.1940 נרצח במכונית-משא יהודית בכביש ג'נין—שכם אברהם אברמוביץ, יליד ראש־פינה.

בהתקרב החזית

(במועצת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, תל-אביב, ח' בסיון, 14.6.1940)

„בכור“, מאסף, הוצאת חוג „אבנים“, תל-אביב, תש"א, עמוד 138.

החתמה: אסיר חיים.

בראש המאמר באה הערה זו:

„התנצלות. בזה צורר־דברים שבעל־פה, שנאמרו ליומם בימים שונים, בקיום שבורים. מי שאמרם לא טרח לרפא את השברים, ואף לא הוסיף ולא גרע מהם לפי מה שהוסיף וגרע דבר הזמן. הקורא הנושא נפשו לדברים בני־קיימא רשאי לקבול על המכנס שלא נעל דלת בפני דיבורים בני־חלוף. והמכנס מקבל את הדין למפרע. אולם נקודה קלילה אחת מבקש הוא לשמור לזכותו: „חיינו שבעל־פה שונים במידת־מה מחיינו שבכתב, ושמה ראוי במקרה מן המקרים לתת גם להם שארית־מה. וזהה זו כפרתו, שלכשזוכה ונגיע לימים אחרים יעמדו השברים לעד והגות־רוחו הקשה של בעל־הדברים תיסרהו על פניו, והטועה לא יוכל שלא להכיר בסעותו“.

עמוד 97, שורה 13: בולס. עיין פרק א', עמוד 380.

שם, שורה 18: מובילים למאסר את דאנטה לאטם ואת אנצו סירני. הם נאסרו על ידי ממשלת ארץ-ישראל כנתיני האויב מיד לאחר הצטרפותה של איטליה למלחמה.

ד א נ ס ה ל א ט ס — סופר ועסקן ציוני.

חיים אַנצו סירני, נולד בשנת תרס"ה ברומא. עלה לארץ בשנת 1926. היה ממיסדי גבעת־ברנר. עשה בשליחות תנועת העבודה העם בארצות שונות (גרמניה, עיראק, אמריקה). אחד ממארגני הצניחה לארצות אירופה לשם הגשת עזרה לשרידים מאחורי קווי האויב. צנח ונתפס ומת מות קדושים בדכאו בב' בכסליו תש"ה, 18.11.1944. קובץ מכתביו בשם „האביב הקדוש“ הופיע בהוצאת „עם עובד“ בשנת תש"ו.

עמוד 98, שורה 16: משלחת חויץ-לארץ של המנשביזם הרוסי נתנה גתה דוגמה של מחלוקת בשעת מלחמה: „לאחר ויפוח פולימי תיאור-רטי גדול נתפלגו שני חברים מעל שבועה. בראשית 1940 נתפרסם

בעתונות על פילוג בחוגי הסוציאלי-דמוקרטיה הרוסית בגולה (בפריס). ס. דן יצא נגד הרוב (אברמוביץ, ניקולזבסקי ועוד) ודרכו העוינת לרוסיה הסובייטית. עמוד 101. שורה 26: ריצ'מונד, הרון, קרוסביי. פקידים בריטיים בממשלת הארץ בתקופת המנדט. מתנגדים לציונות.

עמוד 102. שורה 8: מסעותיהם של אידר, רופין, סאקר (לרוסיה). ד"ר דויד אידר, מי שהיה חבר ועד הצירים לארץ-ישראל, ביקר ברוסיה בשנת 1920. היה גיסו של ליטבינוב. הודות להשתדלותו שוחררו אסירי הועידה הציונית במוסקבה. ד"ר א. רופין ביקר שם בשנת 1927. במטרה לחקור את התישבות היהודים ברוסיה. הארי סאקר — בשנת 1936 (בקיוב) מטעם „מנצ'סטר גארדין“.

שם. שורה 12: נסיונות הגבורה של יחידים שסיפנו את חייהם למען הביא את דברה החי של ארץ-ישראל לשם (לרוסיה). מכונן למישה ניסביין מנבעת-השלושה. לוויד אורנשטיין ולשמואליק שניאורסון, שיצאו לרוסיה תוך שנת 1927. שניאורסון מת שם. עקבות השנים הראשונים לא נודעו. עמוד 104. שורה 22: וכשאנו מתבקשים להמציא „מספרים“, כלומר, למסור ידיעות על הנשק שנמצא ברשות ה„הגנה“.

עמוד 107. שורה 25: ענין ה"ג. המ"ג (הארבעים ושלושה) היוו קורס קצינים של ההגנה שמושביו היה ביבנאל שבגליל התחתון. עקב רדיפות הרשות עקר הקורס ממקומו. תוך מסע אנשיו הוקפו בליל שמחת-תורה תרצ"ט, בדרך מיבנאל לעמק-ירזעאל, על ידי כוח גדול של חיל-הספר ונאסרו. הם הועמדו למשפט צבאי, אשר בסופו נדונו 42 מהם לעשר שנות מאסר כל אחד, ואחד — למאסר-עולם. מפקד הצבא בארץ המתיק את פסק-הדין והעמידו על 5 ו-10 שנים. הנאסרים נכלאו בכלא עכו וישבו בו קרוב לחצי שנה. אחר הועברו למחנה האסירים במרע. כשנה וחצי לאחר היאסרם שוחררו בפקודה מהממשלה המרכזית בלונדון.

בנפנו אל הקיר

(בכינוסים בימים י"ט—כ"ג בסיון ת"ש, 1940.6.25—25)

מאסף „בכור“, עמוד 151. החתימה: אסיר חיים.

עמוד 121. שורה 21: והקסרקטין הצבאי (בימי ניקולאי הראשון) לא היה — מבחינה יהודית — אלא פרודור לשמד, ולכל הפחות, למשטמש צורת האדם היהודי והריסת מוסדי חיינו. כאן נאמר במקור („בכור“, עמוד 153): „ועוד בימי מלחמות נפוליון היו ר' לוי יצחק מברדיצ'ב הרב הזקן מלאדי מחולקים: מאי עדיף מבחינה יהודית, אם נצחוננו

של נפוליון, העמיד להביא ליהודים עושר ורנחה ולהוציא אותם מן היהדות, או נצחונה של רוסיה, שנדאי תשאיר את ישראל בדלותו ובדחקותו, אלא שלא תפגע ביהדותו". כאן נפלה טעות, כי ר' לוי יצחק נסתלק בתשרי תק"ע, היינו כשנתים לפני מלחמת נפוליון ברוסיה, ועל כן לא יכול היה להיות ויכוח זה בינו לבין הרב. עצם דבריו הידועים של הרב על סילודו מנצחונו של נפוליון מובאים ב"הרב מלאדי" מאת מרדכי טיטלבוים (עמוד 156) מתוך מכתב של הרב אל אחד מאוהביו, העסקן ר' משה מייזלש מוילנה: „אם ינצח בונאפארטא יורבה העושר בישראל ויורם קרן ישראל, אבל יתפרדו ויתרחקו לבן של ישראל מאביהם שבשמים; ואם ינצח אדוננו אלכסנדר, אם כי ירבה העוני בישראל ויושפל קרן ישראל, אבל יתקשרו ויתחברו ויתעקדו לבן של ישראל לאביהן שבשמים".

עמוד 127, שורה 1: טָלִירֶן, שֶׁר ל מוֹרִיס. 1754—1838. מדינאי צרפתי. שירת את המהפכה הצרפתית, את נפוליון ואחר כך את לואי השמונה-עשר ואת לואי פיליפ. נודע בדרך הסתגלותו לכל משטר.

עמוד 130, בהערה: מִשְׁפַּט בֶּן-שֶׁמֶן. באפריל 1940 נתקיים משפט על אחד-עשר אנשים מבֶּן-שֶׁמֶן, שנאסרו לרגל הימצא שם נשק בחיפוש שנערך על ידי המשטרה. מהם שנדונו לשבע שנות מאסר, מהם החמש ושלוש.

מִוֵּל קִיר

(ב"יום הפעילים" של הקיבוץ המאוחד, יגור, י באייר תרצ"ט, 29.4.1939) חוברת „ערעורים על המצב הקיים", הוצאת מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל, יולי 1944.

עמוד 146, שורה 16: יוֹם הַיַּפֶּה. ב"23.4.1939 הוכרזה שביתת הציבור היהודי בחיפה כמחאה על הכנות הממשלה להחזיר שתי ספינות עם מפעילים הימה. המפעילים הועלו אחרי כן לחיפה.

עמוד 150, שורה 5: „נֶעֱמַן" — בית-חרושת ללבנים בעמק זבולון, שהוקם בשלהי 1938 על אדמת הקרן הקימת על ידי חברת מניות של קרן „השומר הצעיר" בשיתוף עם הון פרטי.

עמוד 151, שורה 21: „גִּיר" והויכוח שהיה לִי עִם הַהוֹשָׁעִים לַמְרוֹתָהּ שֶׁל הַהִסְתַּדְרוֹת הַפְּלִלִית. עיין כרך ב', עמוד 209.

עמוד 153, שורה 24: „בְּרִית הַתְּנוּעָה הַקִּיבּוּצִית". נסיון שנעשה בשלהי 1936 להקים מסגרת לפעולה משותפת בין „הקיבוץ המאוחד", „הקיבוץ הארצי „השומר הצעיר" ו„חבר הקבוצות".

במועצת נען

(מועצת הקיבוץ המאוחד. נען, כ"ז בתמוז תרצ"ט. 14.7.1939)

דין־וחשבון המועצה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמוד 235.

במועצת דגניה

(מועצת חבר הקבוצות ואיגוד־גורדוניה. דגניה, י"א באב תרצ"ט. 27.7.1939)

„ניב הקבוצה“, חשן ת"ש, תל־אביב, עמוד 114.

עמוד 181, שורה 27: התכררים. מכון למטע התמרים מזנים משובחים מעיראק, מאיראן וממצרים, שהוכנסו לקבוצת כנרת להקים זכר למשוררת רחל, „גן־רחל“, ביזמתו ועמלו של בן־ציון ישראלי. מכנרת פשט מטע התמרים במקומות שונים בארץ.

למען העת

„דבר“, גליון 4371, י"ט בחשון ת"ש, 1.11.1939.

גם בשחוק יכאב לב

חוברת בשם זה, הוצאת מפלגת פועלי ארץ־ישראל, תל־אביב, טבת ת"ש.

„דבר“, גליונות 4393—4396, י"ז—כ"א בכסליו, תל־אביב, 3.12.1939—29.11.

עמוד 195, שורה 7: „קאהירן סיטי“. שם האניה שהובילה רבים ממתתפי הקונגרס העשרים ואחד מנמל מרסייל לחופי הארץ, עם פרוץ מלחמת־העולם השניה. באניה נתקיימו שיחות על איחוד המפלגות בין חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל, „השומר הצעיר“ ופועלי־ציון“ שמאל.

עמוד 198, שורה 15: פוקרובסקי, מיכאל. 1868—1931. היסטוריון רוסי. היה קומיסר להשכלה בממשלה הסובייטית.

עמוד 213, שורה 4: כ"א התנאים. הקונגרס השני של האינטרנציונל הקומוניסטי (קומאינטרן), שנתיקים בשנת 1920, קבע תנאים לחברות בקומאינטרן, שנוסחו ב־21 סעיפים.

עמוד 222, שורה 27. הפעיה המעמדית בציונות צפה ועלתה עוד בקונגרס הציוני השני, בו הופיעה קבוצת ציונים סוציאליסטיים (נחמן סירקין, ברנר לזר ועוד) שביקשה שהקונגרס יבחר לוועדותיו גם צירים נבחרים הפועלים המאורגנים.

- עמוד 223, שורה 7: זילברפרב, משה, 1876—1933. סופר ועסקן יהודי סוציאליסטי.
 שם: מ. ב. רטנר, עיין כרך ז', עמוד 422.
 שם, שורה 8: יצחק שיפר, נולד בשנת 1884, נספה בשואת גולת פולין. חוקר דברי ימי היהודים בפולין.
 שם: ל. חזנוביץ, עיין כרך ה', עמוד 405.
 שם: אברהם ליסין, 1872—1938. סופר ומשורר באידיש. היה עורך הירחון הסוציאליסטי היהודי באמריקה, "צוקונפט". היה רבי-השפעה בתנועת הפועלים היהודית ברוסיה ואמריקה. קובץ מאמרים שלו, "זכרונות וחיות" הופיע בהוצאת "עם עובד".

בזכות המבוכה ובכנות הטיח

(בכינוס מדריכי עליית הנוער, ב' בתמוז ת"ש)

- דבר, גליונות 4622—4624, י"ז—כ' באלול ת"ש, 1940.23.9—20.
 עמוד 248, שורה 24: האם מנדל אינו נמנה עם הימין? ג'רג' מנדל — מדינאי צרפתי, יהודי. היה מנהיג המפלגה הרפובליקאית הבלתי-תלויה (ימנית), שימש מיניסטר הפנים והבטחון בממשלת ריינו. התנגד לכניעה לגרמנים, כאשר נשקפה סכנת כיבוש לפריס. נאסר אחרי כניעתו של פטן.
 עמוד 251, שורה 1: בימי החוק נגד הסוציאליסטים של ביסמארק, לאחר שקרו מקרי התנקשות בוילהלם קיסר בן השמונים פירסם ביסמארק בשנת 1878 הצעת חוק שהתכוון ליטול מאת הסוציאליסטים חופש הביטוי וההתארגנות ופיזר את הפרלמנט. נערכו בחירות. הפרלמנט החדש אישר את החוק נגד הסוציאליסטים, אולם הגביל אותו לשנתיים וחצי. הסוציאליסטים גרסו, שתוניהם ואסיפותיהם נאסרו.
 עמוד 256, שורה 14: אֹטוֹ בּוֹיָאָר, 1871—1938. יהודי. ממנהיגי הסוציאלי-דמוקרטיה האוסטרית. השתתף במרד פברואר 1934 (עיין כרך ר', עמוד 449). גלה לצ'כוסלובקיה ולצרפת. מספריו הופיעו בעברית: "הסוציאליזם במחתרת", הוצאת הקיבוץ הארצי "השומר הצעיר"; "בין שתי מלחמות עולם", הוצאת הקיבוץ המאוחד.
 עמוד 260, שורה 14: אברהם שרון, בעל המאמר "מפלצת הגלות הנצחית". עיין "משני עברי השעה", מאת א. שרון, הוצאת "עם עובד", עמוד 41.
 עמוד 261, שורה 18: מגילת דובובה לרחל פייגנברג, הסופרת רחל פייגנברג (נולדה ב'1885) תיארה בספרה זה את חורבן העיריה דובובה בקרבת אומן באוקראינה בשלהי המלחמה הקודמת. הספר הופיע באידיש בנרשה בשנת 1928 ובעברית בתל-אביב בשנת ת"ש.

בן שגלה

- „דבר“, גליון 4527, כ”ג באייר ת”ש, 31.5.1940. „בחבלי אדם“, עמוד 30.
- עמוד 273, שורה 4: „ש”ר. קיצור שם הסופר נחום מאיר שייקביץ (1849—1905) הנודע בשפע הסיפורים והרומנים שלו באידיש שנפוצו בין המוני העם.
שם: בלוֹשְׁטײַן, עוזר. 1840—1898. סופר ורומניסט באידיש.
שם: דינזון, יעקב. 1856—1919. סופר ורומניסט באידיש.
שם, שורה 6: אימבר, נפתלי הירץ. 1856—1909. משורר עברי, מחבר השיר „התקה“.
- שם, שורה 9: נסים בכר. 1847—1931. היה מחלוצי החינוך העברי בירושלים.
שם: אפרים כהן ריים. 1863—1943. היה ראש מוסדות החינוך של החברה היהודית-גרמנית „עזרה“ בארץ-ישראל (עיין כרך ג', עמוד 387).
- עמוד 279, שורה 20: יאנובסקי, שאול יוסף. מחלוצי תנועת האנרכיסטים היהודים. היה עורכם של עתונים אנרכיסטיים באידיש באמריקה. בלונדון ושוב באמריקה.

נחמיה דה-לימה

- „דבר“, גליון 4699, כ”ד בכסליו תש”א, 24.12.1940.
- עמוד 280, שורה 14: נחמיה דה-לימה. עיין כרך ב', עמוד 324.
- עמוד 282, שורה 18: סימון, יוליוס. עיין כרך ג', עמוד 398.

יעקב זאב לצקי-ברתולדי

(דברי הספד)

- „דבר“, גליון 4449, כ”ו בשבט ת”ש, 5.2.1940.

דברי פרידה מעם דוב הזן

- „דבר“, גליון 4705, א' בשבט תש”א, 31.12.1940. „בחבלי אדם“, עמוד 246.

אומן רוזנבאום

- „דבר“, גליון 4905, א' באלול תש”א, 24.8.1941; „בחבלי אדם“, עמוד 250.

ברכה לרביבים-

- (דברים בשיבת מזכירות הקיבוץ, יגור. י' באייר תרצ”ט)
„צורך מכתבים“, עלון לאינסטרמציה פנימית של הקיבוץ המאוחד,
עין-חרוד, ג' בתמוז תרצ”ט, 20.6.1939, עמוד 68.

הערת מערכת „צורר מכתבים“: „השם „רביבים“ הוצע לקבוצה על ידי בר ל כ צ נ ל ס ו ן ב יום ביקורו אצלה. ערב פסח תרצ"ח. ואשר ל„שלשלת-היוחסין“ של שם זה: הקבוצה נתחנכה בגבעת-ברנר; אחד מקבצי י. ח. ברנר, שקבעו לא במעט את דמות ספרות-העבודה בארץ. שמו „רביבים“; הקבוצה שוכנת כעת במחנה קבוצת „השדה“, שעברה למקומה הקבוע בעמק בית-שאן (הוא שדה-נחום); אף קבוצת נוער זו שואפת ללכת, בבוא תורה, לכיבוש קרקע ולהתישבות.“ (קבוצת „רביבים“ התישבה בנגב, בעסלוג).

בחג גבעת-השלושה

(למלאות ט"ו שנה להקמתה)

„דבר“, גליון 4518, י"ג באייר ת"ש, 21.5.1940.

יצירתנו נמדדת אך באמת-מידה של חזון

(בפתיחת הגיגות עשרים שנה להסתדרות, בבית ארלוזורוב בתל-אביב)

„דבר“, גליון 4703, כ"ט בכסליו תש"א, 29.12.1940.

מפתח ענינים, שמות ומקומות

א

- אגודות מקצועיות — 164, 216
 „אגודת דורשי לשון ציון” — 276
 „אגודת ישראל” — 32, 207
 אוטונומיה אישית רעיונית — 202
 „אוצר הישוב” — 51
 אחד במאי — 60
 „אחדות־העבודה” — 148, 163, 190
 אחדות לאומית — 74, 111, 243
 אחדות פועלים — 60, 214
 איחוד — 54, 165, 232
 איחוד „הפועל הצעיר” ו„אחדות־
 העבודה” — 166, 202
 איחוד התנועה הקיבוצית — 143, 163, 179
 איחוד מפלגת פועלי ארץ־ישראל עם
 „השומר הצעיר” — 193, 210
 אי־כניעה — 39, 60
 אינטרנציונל וינאי — 237
 אינטרנציונל שני — 237
 אינקביויציה — 117, 197, 263
 אמונה וכפירה — 278
 אָמנסיפציה — 258
 אנרכיום — 271, 279
 אסיפת הנבחרים — 208
 אסירי דמשק — 288
 ארצות ערב — 19, 29, 124
- אָדלר מכס — 197
 אהרונוביץ י. — 237, 241
 אונגדה — 39, 82
 אום־גיוני — 158
 אוסישקין מ. — 11, 219, 284
 אורבך ז. — 289
 אורמסבי־גור — 13
 אחד־העם — 17, 241
 אידלסון י. — 171, 189
 איטליה — 23, 97, 122
 אייזנשטדט ב. — 176
 אימבר נ. ה. — 273
 אלכסנדריה — 125
 אנגליה — 14, 123, 235
 אסיקים — 150
 אַרלוזורוב ה. — 101, 209

ב

- „בונד” — 300
 בוררות־חובה — 218
 ביל”ו — 75, 242, 284
 ביקורת — 98, 165, 265
 בית־הספר לבנים ביפו — 273
 בית־הספר „למל” — 273
 בית־הספר של „כל ישראל חברים” —

- גולה — 48, 260, 300
 „גורדוניה” — 153
 „גורקשפטן” באמריקה — 300
 גזירות הקרקע — 46, 85, 124
 „גיס המישי” — 97, 138, 251
 „גיסטפוי” — 127
 ג. פ. אי. — 226
-
- גבעת-השלושה — 294
 גדרה — 132, 242
 גולדמן ג. — 70
 גורדון א. ד. — 157, 217, 302
 ג'מל פחה — 86, 178
 גרוסמן מ. — 65
 גריבלדי ג'. — 16, 122, 250
 גרינבוים י. — 11
- ד**
- „דבר” — 74, 215
 „דיספּוּטִים” בימי הבינים — 31
 דיקטטורה — 197, 207, 235
 דמוקרטיה — 20, 81, 229
 דת וכנסיה — 254
-
- דגניה — 148, 181, 299
 דה־לימה ג. — 280
 דובנוב ש. — 198
 דיין ש. — 202, 211
 רינבורג ב. צ. — 198
 דפנה — 295
 דשבסקי פ. — 276
- ה**
- „האדמה” — 237
 הבלגה — 65
- בניה סוציאליסטית — 198, 226
 „בני־משה” — 273
 בנק הפועלים — 50
 „ברית התנועה הקיבוצית” — 153, 176
 „ברית שלום” — 100
-
- באר־שבע — 295
 בוֹיאָר א. — 256
 בוסל י. — 181
 ביאליק ח. נ. — 90, 223, 279
 בילינסון מ. — 215, 237
 בינשטוק י. ל. — 277
 ביסמרק — 251
 בית־השטה — 170, 238
 בית־שאן — 67, 101
 בלוי מ. הרב — 35
 בלקינד י. — 241, 273
 בן־אדיר א. — 223
 בנארי ג. — 147
 בן־גוריון ד. — 11, 101, 32
 בן־יהודה י. — 273
 בן־יעקב י. — 288
 בנש א. — 133
 בן־שמן — 242
 ברוכוב ג. — 223
 בריילספורד ה. ג. — 225
 ברנדייס ל. — 282
 ברנפלד ש. — 257
 ברנר י. ח. — 302
 ברנשטיין א. — 197
- ג**
- גאולה — 263, 300
 גודד העבודה — 169, 182, 237
 גודדים עבריים — 25, 49, 135

- הגירה — 45, 74
הגנה — 27, 47, 115, 215
„הדסה” — 219
ההגנה בהומל — 131
ההפגנה בחיפה — 146
הויכוח בבית-הנבחרים — 28, 71
הון לאומי — 187
הועד הלאומי — 79, 204, 234
„הועד העליון” — 79
הועד הפועל הערבי העליון — 68
הועד הפועל הציוני — 11, 207
הועדה המלכותית — 13, 44, 67
הועידה הרביעית של מפלגת פועלי ארץ-ישראל — 56, 176
החברה בקבוצה — 181
החשת פעולתנו — 26, 64, 87
הימנזנים — 113
היצ”ם — 45
הליכה אל הכפר — 182
„המגיד” — 272
„המכפי הצעיר” — 153
„המליץ” — 276
„המעורר” — 270
המרכז החקלאי — 146
„המרכז לנוער” — 112
„המשביר” — 117, 181
הסוכנות היהודית — 12, 50, 77
הסכם וייצמן-פייצל — 15
הסכם יהודי-ערבי — 14, 38, 101
הסכם סטאלין-היטלר — 120, 227
הסכם עם רביזוניסטים — 204, 233
הספר הלבן — 37, 96, 178
הסתדרות העובדים — 78, 165, 300
הסתדרות פועלי הרכבת — 231
העברת אוכלוסין — 13, 65
העפלה — 46, 74, 215, 285
הערצת כוח — 253
הפגנות נגד גזירות הקרקע — 92
„הפועל המזרחי” — 55
„הפועל הצעיר” (המפלגה) — 163, 190
„הפועל הצעיר” (העתון) — 214
„הפסגה” — 276
הפקידות הברזנית — 242, 275
„הפתקה האדומה” — 75
הצהרת בלפור — 26, 62, 284
הצלת שארית הפליטה — 28, 115, 242
הקיבוץ המאוחד — 148, 168, 200
השביתה הכללית בצרפת — 41
„השומר” — 131, 167, 181
„השומר הצעיר” — 15, 150, 236
„השורה” — 112, 137
התאחדות בעלי התעשייה — 78
התבוללות — 68
התבטלות — 263
התגייסות — 99, 136
התישבות — 94, 187, 262
התנגדות קונטררוקטיבית — 42
התנועה הערבית — 16, 37, 41
התקפות מן האויר — 27

- האפט א. — 177, 185
הארכיבישוף מקנטרבורי — 29
הגליל — 75
הודו — 22, 225
הוז ד. — 286
הוז רבקה — 288
הנגב — 67
הס מ. — 127, 263
הרמן ה. — 289
הרפו נ. — 296

- הרצל ת. — 17, 73, 276
הרצפלד א. — 96, 117, 167
- ך**
ועדת המנדטים שעל יד חבר
הלאומים — 13, 62
נְעֻדַת ווֹדֵדָה — 11
ועידות „אחדות-העבודה” — 160, 189
ועידת אַרְיָאן — 37, 75
ועידת יסוד ההסתדרות — 189
ועידת לונדון — 31, 125
„ורקליטה” — 153
-
- וּלְיֵין — 220
וייטר א. — 223
וייצמן ח. — 11, 97, 134
וינה — 73
ויתקין י. — 262
וְיָדֵר-יֹלְדָה אֶלְטֵרָה — 289
- ץ**
זכות בחירה — 258
זרות שבטית בציונות — 283
-
- זײַטלֹּבֶסקי ח. — 223
זייד א. — 237
זלצמן י. — 158
- ח**
„חבורת מעבר” — 294
„חבצלת” — 275
חבר הלאומים — 62
חבר הקבוצות — 153, 169, 200
חברות — 184, 232, 301
חוסר-עבודה — 300
חורבן הגולה — 118
- „חזית העם” — 234
חיבת-ציון — 16, 75, 274
חינוך מיסיוני — 243
חירות — 21, 173, 263
חלוציות — 265
חלוקת עבודה צודקת — 116
„חקיקת אל אמר” — 100
חרושת שיתופית — 149
-
- חֶבֶשׂ — 23, 225
חג' אמין — 17, 90, 128
חדרה — 158
חזן י. — 15, 232
חזנוביץ ל. — 223
חייקין בת-שבע — 149
חיסין ח. — 284
חניטה — 12, 149, 295
- ט**
טבח אוקראינה — 73
טוהר נשקנו — 65, 132
„טיימס” — 125
טרור — 67, 178
-
- טבנקין י. — 117, 155
טולסטוי ל. — 197, 226, 270
טירת-צבי — 79
טריפולי — 128
- י**
„יבסקציה” — 102
יהדות אמריקה — 18, 119, 284
יהדות מזרח אירופה — 35, 95, 119
יהדות מערב אירופה — 15, 35, 284
יחידות גורלנו — 260

לוב — 128
 לזינסקי קדיש — 179, 190
 לזיל ג'ורג' — 97
 ליטה — 251
 לילינבלום מ. ל. — 277
 לצ'סין א. — 223, 261
 לנין ו. — 197
 לצקי־ברתולדי ז. — 223, 286
 לשצ'ינסקי י. — 223

מ

מאורעות תרצ"ו—תרצ"ט — 18, 65, 136
 מ"ג האסירים — 107, 133
 מדינה דו־לאומית — 15, 154, 228
 מדינה יהודית — 13, 41
 מדיניות בריטית — 21, 59, 100
 מולדת — 261
 מועצה מחוקקת — 90
 מועצות פועלים עירוניות — 145, 173, 216
 מושבי עובדים — 42, 162
 מיווג עליזת — 81, 293
 מיעוטים בהסתדרות — 116
 מַפְסִימַלִיזִם ציוני וסוציאליסטי — 157
 מלוה ציוני — 50, 77
 מלחמת אבות ובנים — 272
 מלחמת אזרחים — 99
 מלחמת־העולם הראשונה — 26, 49, 110
 מלחמת־העולם השניה — 14, 30, 98
 מלחמת חבש־איטליה — 22
 מלחמת מעמדות — 216
 ממשלת ארץ־ישראל — 12, 35, 65, 126
 מנדט על ארץ־ישראל — 29
 „מס־חירום” — 110, 216

„יחידות מעורבות” — 133
 יחס הוגן לשכנינו — 264
 ימי ספטמבר 1938 — 14, 37

 יאנובסקי ש. — 279
 יבנאלי ש. — 162
 יגור — 143, 186
 יהודה הלוי — 73
 ז'לין ד. — 273
 יעבץ ז. — 257
 יערי מ. — 195, 232
 ירושלים — 97, 186, 243
 ישראלי בן־ציון — 46, 159, 181

כ

„כ"א התנאים” — 213
 „כּוֹסֵר הַיְשׁוּב״ — 51, 136, 216
 כיבושים ישוביים — 67, 81, 175
 כיבוש עבודה — 296
 כניעה — 59, 103

 כהן יעקב — 261
 כנרת — 67, 149, 238
 כפר־גלעדי — 169
 כפר־החורש — 150
 כפר־וייתקין — 236
 כפר־יהושע — 238

ל

„לודויה” — 79
 ליגה להתקרבות יהודית־ערבית — 101
 לשכות עבודה — 80, 204

 לאטס דאנטה — 97
 לביא ש. — 149, 185

- מפלגת פועלי ארץ־ישראל — 34, 150.
214
- מפקדה כלכלית — 108
מפקדה לעניני בטחון — 108
מרות — 26, 51, 172
מרטרולוגיה יהודית — 261
מרכסיום — 197
„משא נמירוב“ — 131
משלחת חוץ־לארץ של הסוציאל־
דמוקרטיה הרוסית — 98
- משפט בן־שמן — 130
משקי עמק־הירדן — 150
-
- מאיר־שפיה — 242
מאציני ג'. — 122, 127
מולוטוב ו. — 120
מוסוליני ב. — 22, 127, 250
מיכה המורשתי — 259
מינכן — 19, 134
מסריק ת. — 16
מעלה־החמישה — 175
מקדונלד מ. — 62, 75
מקדונלד ר. — 124
מקוה־ישראל — 242
מרחביה — 210
משמרה־עמק — 188
- נ**
נאציזם — 11, 120
נביא־שקר — 254
נוער — 113, 184, 264
„ניר“ — 151
נמל תל־אביב — 26, 230
„נעמן“, בית־חרושת — 150
„נרודניה ווליה“ — 122
- „נשר“ — 79
-
- נגבה — 299
נהלל — 79
נורי סעיד — 125
נולה — 295
ניו־זילנד — 226
נען — 177, 188
- ס**
„סולל־בונה“ — 100, 146
סוציאליזם — 57, 170, 249
„סוציאל־פטריוטיזם“ — 235
סיעת העובדים הציונים הפלליים
בהסתדרות — 55, 153
„ספר הדמעות“ — 118
ספרות עבודה — 223
-
- סאקר ה. — 50, 102
סגרה — 158
סואץ — 22
סולד ה. — 241
סטאלין י. — 95, 122, 250
סילבר א. — 71
סירני א. — 97
סירקין נ. — 223
סמואל ה. — 101
סעודיה — 25, 125
ספרד — 23, 225, 257
- ע**
עבדות בתוך חירות — 258
„עבודה“ — 159
עבודה עברית — 26, 78, 214, 296
עבודות ממשלה — 295

פירוק נשק מיהודים — 104, 129
 „פלוגת עין־חרוד” — 294
 פליטים — 18, 75, 265
 פ. פ. ס. — 251
 פקידות הסתדרותית — 174
 פרוספריטי — 26
 פריסטיות — 15
 „פרקציה” — 231

פולין — 11, 91, 251
 פורטוגלי מ. — 158
 פסן — 124, 248
 פייגנברג רחל — 261
 פיינשטיין ז. — 203
 פינלנד — 224, 235

פינס י. מ. — 273, 284
 פינסקר י. ל. — 49, 73
 פליכנוב ג. — 197
 פסטילד — 34, 62
 פראג — 73
 פראי א. — 211
 פרוי'נסקי י. — 296
 פרומקין א. — 269
 פרומקין י. ד. — 275
 פרידלנד ב. — 276
 פרייאר רחה — 241
 פרץ י. ל. — 282
 פתח־תקוה — 59, 153, 294

צ

צ'ארטר — 17
 צבא עברי — 133
 ציונות — 17, 164, 207, 300
 צ'ק"א — 226
 „ציר רומא־ברלין” — 15, 30

עבודת־חוץ בקבוצה — 185
 „עברי אנכי” — 272
 עברית — 131, 221, 276
 עזיבת הארץ — 278
 עיריית תל־אביב — 54, 111
 עליה — 43, 187, 262
 עליה שלישית — 146, 182, 295
 עליה שניה — 75, 181, 295
 עליית הנוער — 48, 171, 265
 עליית חנניה בן חזקיה — 132
 עם עובד — 55
 עסקנים־פליטים — 116
 עצמאות — 36, 263
 עתונות פועלים — 215

עבדאללה — 26
 עבר־הירדן — 24, 36, 126
 עוני עבד אל־האדי — 97, 102
 עין־חרוד — 79, 166, 233
 עיראק — 24, 97, 125
 עמק יזרעאל — 67, 295
 עקבה — 175
 ר' עקיבא — 39
 עתלית — 92

פ

„פאנל” — 35
 פאן־ערב — 23
 פאשיזם — 20, 252
 פולמוס החלוקה — 13, 64, 168
 פועלי מושבות — 173, 186
 „פועלי־ציון” — 158, 223
 פועלים עירוניים — 162
 פועלים ערבים — 231
 פילוג — 99, 183, 300

קאץ מ. — 269, 223
 קוסוי י. — 203
 קישינוב — 85
 קלנריסקי ח. — 101
 קנדה — 242
 קפלנסקי ש. — 223
 קרופוטקין פ. — 270

ר

רדיפות יהודים — 261, 117, 76
 רוב ומיעוט — 172

ראשון-לציון — 293, 242
 רביבים — 293, 149
 רזונבאום א. — 288
 ריטנברג פ. — 234, 110
 רומא — 127
 רוסייה — 251, 101, 21
 רופין א. — 102, 70
 רוקח א. — 273
 ריזיק י. — 188
 רמז ד. — 210, 102, 79
 רמת-רחל — 162
 רשיד אל-פילאני — 125

ש

„שבוע הנוער“ — 113
 שואת יהדות אירופה — 193, 73, 11
 שויון — 302, 238, 158
 שותפות הגורל היהודי — 244, 178, 74
 „שחרור העבודה“ — 122
 שיבת ציון — 301, 260, 43
 „שיחות קאהיר“ — 38
 שיתוף — 169, 150
 שיתוף יהודי-ערבי — 100

ציולינג א. — 203
 צימרלד — 235
 צ'כוסלובקיה — 235, 57, 11
 צ'מברלין — 124, 92, 22
 צפת — 124, 104
 צרפת — 235, 122, 21
 צ'רצ'יל ו. — 97

ק

„קאהירו סיטי“ — 195
 קבוצה — 181, 42
 „קבוצת הרועים“ — 242
 „קדמה מורחה“ — 101
 קואופרציה יצרנית — 161
 קואליציה — 209, 103, 53
 קיבוץ „הקבוצה“ — 148
 קולחוז — 227, 226
 „קול ישראל“ — 113
 קולקטיביות רעיונית — 202
 קומאינטרן — 23
 קומונות התישבותיות — 179
 קומסומול — 220, 120
 קונגרסים ציוניים — 222, 201, 53, 13
 285

„קונטרס“ — 237
 קיבוץ גדול וגדל — 175, 149
 קיבוץ עין-חרוד — 167
 קיבוץ עירוני — 185
 קיבוצים במושבה — 299
 קידוש השם — 257, 39
 קרן-היסוד — 64
 קרן קימת לישראל — 283, 64
 קרקע — 187, 64, 12

תכניות טריטוריאליזם בגולה — 37
 תכנית החלוקה — 11, 233, 285
 תנועות הנוער הציוניות בשטח הכיבוש
 הסובייטי — 220
 תנועת הפועלים במחתרת — 250
 תנועת הפועלים הארץ-ישראלית —
 297, 177, 57
 תנועת הפועלים היהודית — 223, 251,
 300
 תנועת הפועלים העולמית — 173, 256,
 297
 תנ"ך — 247, 261
 תעשייה — 65, 161
 „תקופת סיומקין” — 277
 תורכיה — 277
 תימן — 24
 תל-אביב — 186
 תל-חי — 31, 94, 301
 תל-יוסף — 146, 169

שכונות עובדים — 162, 186
 שליחים — 48, 94
 שמד — 49
 שמירת שבת — 54
 „שמן” — 79
 שמרנות מהפכנית — 40
 שטורמן ח. — 237
 שטיף נ. — 223
 שיפר י. — 223
 שפרינצק י. — 188, 202, 232
 שקולניק ל. — 179, 186
 שקספיר ו. — 270
 שרון א. — 260
 שרתוק י. — 170
 שרתוק מ. — 44, 101
 ת
 תבוסנות — 123, 129
 תוצרת הארץ — 79

